ION MINULESCU

O P E R E

III

SCHIȚE ȘI NUVELE

R O M A N E

Ediție îngrijită
de
E M I L M A N U

S C R I I T O R I R O M Â N I

E D I T U R A M I N E R V A
București, 1978

SCHIȚE ȘI NUVELE

CASA CU GEAMURILE PORTOCALII

CASA CU GEAMURILE PORTOCALII

Fiindcă moştenitorii proprietarului nu se putuseră învoi, vînduseră casa unui străin, căruia, vecinii neputîndu-i pronunţa numele, îi ziceau *englezul*.

Zidită în stilul pe care arhitecţii noştri ne-au obişnuit să-l credem stil românesc, — cu streaşinile ieşite afară, cu cerdac de jur împrejur, cu ferestrele mici şi puţine şi cu uşa scundă rezemată pe trei trepte de piatră tocită pe margini — casa îşi ascundea bătrîneţea în dosul unor castani presăraţi fără nici o regulă într-o curte mare cu iarbă multă şi fără poteci.

Noul proprietar însă adusese un arhitect şi un grădinar — amîndoi străini ca şi dînsul — şi după trei luni nimeni dintre vecini nu mai recunoşteau dărăpănătura din fundul curţei.

Un singur lucru nu puteau pricepe. Ce gust îi venise oare englezului să pună geamuri portocalii la ferestre?

Privită din stradă, în timpul verei, casa avea aspectul mai mult al unui tablou în care un pictor impresionist nu pusese decît verde, alb şi portocaliu.

Vecinii — cei mai mulţi oameni simpli, mahalagii inculţi fără gusturi şi simţuri artistice —, neputîndu-şi închipui frumosul decît aşa cum era judecat în mahalaua lor, scorniseră pe socoteala englezului o legendă, care, trecută din gură în gură, ajunsese să fie povestită într-un fel la un cap al străzei şi într-alt fel la celalt. Destul că legenda, — care în două cuvinte se rezuma a face din englez un nebun periculos —

după ce fusese învăţată pe dinafară de cei de prin împrejurimi, trecuse hotarele mahalalei şi în scurt timp ajunsese pînă la celalt capăt al oraşului.

Copiii de şcoală, mai cu seamă, în orele de recreaţie în loc să se joace de-a capra ori în şotron, se adunau tăcuţi în grupuri, grupuri şi discutau chestia cu gravitatea unor politicieni în ajunul căderei de la putere.

Într-o după-amiază, trei necunoscuţi prin partea locului, trei tineri cu părul lung, cu cravatele fîlfîitoare şi pălăriile cu bordul lat, veniseră pînă în dreptul casei, unde discutaseră cu aprindere mai bine de o jumătate de ceas. Cîrciumarul din colţ, care trăsese cu urechea, descoperise că necunoscuţii, elevi la şcoala de bele-arte, erau entuziasmaţi de gustul englezului şi după ei casa, aşa cum fusese reparată, era cea mai frumoasă clădire din oraş.

A doua zi, mahalaua toată era înfuriată în contra necunoscuţilor care avuseseră îndrăzneala să se îmbrace şi să aibă alte păreri decît ei. Şi indignarea paşnicilor mărginaşi ai capitalei merse pînă acolo încît doi din flăcăii de a căror frică tremura întreagă mahalaua făcură solemnul jurămînt de a se pune la pîndă şi de a-i lua la bătaie dacă cumva le-o mai veni gustul să dea pe la ei.

Dar mai mult decît îndrăzneala celor trei necunoscuţi, îi neliniştea faptul că noul proprietar, după ce-şi reparase casa, dispăruse şi nimeni nu mai ştia nimic de el. La Sfîntul Ilie se împlineau 5 luni de cînd nu mai dăduse pe acolo. Cîţiva notabili din mahala încercaseră să vorbească cu servitorul — un bătrîn pe care nu-l vedeau decît de două ori pe zi, cînd venea să mănînce la cîrciuma din colţ. Acesta însă, străin ca şi stăpînul său, ori nu ştia alte cuvinte româneşti decît acelea ale mîncărurilor, ori nu voia să le răspundă. Destul că privirea încruntată a bătrînului le tăiase la toţi pofta de a-l mai intervieva în timpul mesei.

În curînd, toată lumea se convinsese că ceva straniu trebuia să se petreacă în casa cu geamurile portocalii. Mulţi inşi merseseră cu bănuiala pînă acolo chiar, încît credeau de-a binelea că englezul este înăuntru. De ce însă sta ascuns toată ziua şi nu ieşea să se plimbe măcar prin grădină, nimeni nu-şi putea explica.

Într-o seară, gardistul postat în apropierea casei cu geamurile portocalii povesti cum cu o noapte înainte văzuse deschizîndu-se o fereastră şi cum, apropiindu-se de grilajul grădinei, zărise în mijlocul unei odăi patru făclii de ceară portocalii arzînd în jurul unui catafalc înalt acoperit cu o pînză, care aci părea verde, aci violetă, după cum o priveai cu amîndoi ochii sau numai cu unul.

Povestirea gardistului mări convingerile celor care puseseră rămăşag că englezul trebuie să fie înăuntru. Cei care însă îl credeau plecat, nevoind să se dea bătuţi se hotărîră să facă tot posibilul şi să descopere misterul.

Casa cu geamurile portocalii îi preocupa în aşa chip încît le furase pofta şi de lucru şi de mîncare şi de somn.

Un eveniment neaşteptat însă îi lămuri deopotrivă şi pe unii şi pe alţii. Într-o noapte un uruit grozav de roţi îi deşteptaseră pe toţi. Şase camioane încărcate cu tot felul de bagaje se opriseră în faţa porţei. Servitorii sosiţi cu ele le descărcaseră în grabă şi pînă ce vecinii să se poată dezmetici din somn, camioanele plecaseră. În curtea caselor însă totul era schimbat. Felinarele electrice fuseseră aprinse prin toate colţişoarele, ferestrele deschise, iar mulţimea servitorilor furnicau prin grădină şi prin odăi ca pe o scenă de teatru cu un sfert de ceas înainte de ridicarea cortinei.

Tîrziu apoi, aproape de ziuă, un cupeu cu perdelele lăsate la geamuri sosise în trapul cailor, trăsese la scară, şi din el coborîse două persoane învelite în două mantale lungi. Cei care stătuseră la pîndă nu puteau spune dacă cu adevărat se dăduse jos un bărbat şi o femeie ; totuşi, a doua zi, ultima noutate care circula în mahala era că peste noapte englezul sosise cu o damă.

Şi noutatea nu era mincinoasă ; englezul care dispăruse de vreo cîteva luni de zile, după ce avusese grije să repare casa şi spre marea nedumerire a vecinilor să-i puie ferestre cu geamuri portocalii, se întorsese însoţit de o damă, care era şi tînără şi frumoasă cu toate că nimeni nu-i văzuse figura şi care azi îi servea de nevastă, iar mîine de amantă, după cum bine voiau s-o considere cei care îşi pierdeau zile întregi vorbind de dînsa.

Într-o seară însă băiatul unui notabil din mahala, student la drept şi copist la Ministerul de Externe, le aduse cea mai senzaţională noutate. Ciudatul proprietar al casei cu geamurile portocalii nu era nici nebun nici om de rînd. El era nepotul reginei Engliterei. Se amorezase însă de o artistă, pe

care o luase de nevastă contra voinței rudelor și pentru aceasta fusese îndepărtat de la Curte.

Declarațiunile funcționarului de la Externe pusese pe gînduri întreagă mahalaua. Dacă le-ar fi spus altul, nimeni nu le-ar fi dat cel mai mic crezămînt. Aducătorul noilor vești însă de cîtva timp căpătase o autoritate netăgăduită în mahalaua unde fiecare se obișnuise să-l asculte și nimeni să nu-i discute părerile. Faptul dar, nu putea fi decît adevărat, cu atît mai mult cu cît, afară de cei care au norocul să trăiască în contact cu lumea diplomatică, nimeni alții nu l-ar fi putut ști.

Din ziua aceea mahalaua era într-o continuă fierbere. Îți făcea impresia unui enorm cazan cu smoală înfierbîntată, de care nimeni nu se putea apropia fără să nu-i simtă mirosul și căldura.

Vecinii casei cu geamurile portocalii, mai cu seamă de cînd aflaseră că alături de dînșii locuiește nepotul unei regine, se socoteau alții decît cei de pînă atunci. Bătrînii binecuvîntau numele Domnului care se îndurase și le dăduse această fericire nemaivisată, iar tinerii căpătaseră o încredere așa de mare într-înșii încît deveniseră mai serioși decît cei bătrîni ; păreau mai tăcuți și mai gravi decît un general în ajunul unei bătălii decisive, iar cînd se întîlneau cu prietenii lor de altădată, așteptau totdeauna să fie salutați, ca și cum superioritatea lor față de ceilalți fusese decretată de o ființă supraomenească. Cu un cuvînt, în cîteva zile mahalaua întreagă se schimbase mai mult decît în cîțiva ani, și cei care pînă mai adineauri se crezuseră locuitori mărginași ai capitalei, de data asta se socoteau cei mai din centru.

Pentru ei, casa cu geamurile portocalii avea mai multă importanță decît Palatul regal. De rege nu-și aduceau aminte dacă trecuse vreodată pe stradă pe la ei. Nepotul reginei Angliei însă venise să locuiască în mijlocul lor chiar.

Într-o dimineață, funcționarul de la Externe, — care de cînd adusese ultima știre devenise în mahala cea mai importantă persoană după englez — veni cu o nouă propunere care fu primită cu aplauze. Era vorba ca în duminica apropiată să se trimeată, după cum se obișnuiește, la casa cu geamurile portocalii, o fetiță și un băiat care să prezinte iluștrilor vecini împreună cu cîte un buchet de flori și omagiile mahalalei. Un lucru însă — cînd fu să se hotărască copiii cărora

trebuia să li se încredințeze această înaltă misiune, părinții socotindu-și cu toții odraslele demne pentru o așa onoare, majoritatea, în acord cu funcționarul de la Externe, hotărî ca în loc de un băiat și o fată să se trimeată trei băieți și trei fete.

În ziua fixată dar, copiii îmbrăcați în haine noi — cu toate că pînă atunci obiceiul era să îmbrace numai în ziua de Paști așa — însoțiți de domnul Antonică, starostele mahalalei, se prezentară la poarta casei cu geamurile portocalii.

Un servitor galonat ca și un general, îi conduse înăuntru. Domnul Antonică năucit de îmbrăcămintea servitorului rămase afară cu toate că gesturile acestuia îi dau să înțeleagă că poate intra și dînsul. Restul mahalalei aștepta pe stradă la oarecare distanță.

În timpul ăsta fiecare dintr-înșii își puneau atîtea întrebări cîte nu-și puseseră de cînd se pomeniseră pe lume.

— O fi știind oare prințul să vorbească românește cu copiii ?

— Dar actrița ceea, n-o fi vreuna cu ochii verzi răi de deochi ?

— Doamne ferește, de nu s-ar îmbolnăvi copiii !...

Mulți chiar începuseră să regrete că-și lăsase copiii să se ducă. După un sfert de ceas însă poarta se deschise din nou, și părinții se liniștiră. Cei șase parlamentari reapărură însoțiți de domnul Antonică.

Fiecare strîngea în mînă cîte o cutiuță de carton, pe care un domn le spusese să n-o deschidă decît acasă. Dar părinții mai curioși decît copiii dădură năvală pe ele și cît ai clipi din ochi, un strigăt general de admirare izbucni din piepturile celor grupați în jurul copiilor — în cutiuțele băieților era cîte un inel ; într-ale fetelor, cîte o pereche de cercei...

Cînd fură întrebați însă să spună ce văzuseră acolo, nimeni dintr-înșii nu putuse îngîna alte cuvinte decît că era frumos, foarte frumos, mai frumos decît pe la ei la toți, mai frumos chiar decît acasă la domnul Antonică, renumit în toată mahalaua pentru cadrele sale cu scene din războiul româno-ruso-turc.

Din ziua aceea, cei care pînă atunci priviseră cu ochi răi vecinătatea englezului, începură să regrete, iar cei care cu cîteva luni mai-nainte scorniseră pe socoteala lui legen-

dele cari trecuseră pînă și de marginile mahalalei, nu știau ce să facă ca totul să se uite cît mai degrabă. Fiecare se simțea rușinat și se mustra pe sine însuși de a fi fost în stare să bănuiască ceea ce nu trebuia.

Din ziua aceea, englezul pentru ei deveni o ființă supraomenească, o ființă stranie, de o măreție neînchipuită, — întruparea unui erou din basme care sosise pe neașteptate, cuceritor de inimi și învingător de prejudecăți îmbătrînite. Din ziua aceea casa cu geamurile portocalii începu să li se pară tot așa de frumoasă ca și cum ar fi avut geamuri albe, iar faptul că într-însa locuia nepotul unei regine, li se păru așa de natural ca și cum englezul nici n-ar fi putut locui într-altă parte decît în mahalaua lor.

A doua zi deci, mahalaua își reluase ca prin farmec obișnuitul aspect. Prin fața porților casei cu geamurile portocalii nu mai treceau decît cei care aveau nevoie. Cei care cu cîteva zile mai înainte obișnuiau să stea la pîndă prin apropiere dispăruseră. Clienții domnului Nae nu mai intrau în cîrciumă decît pentru obișnuitele consumații, iar faimoasa odăiță de alături, în care de atîtea ori se pusese la cale soarta caselor cu geamurile portocalii, redevenise ceea ce fusese cu cîteva luni mai-nainte...

În tot timpul ăsta, englezul nu se arătase niciodată. Nimănui însă nu-i trecu prin gînd să se întrebe care ar fi cauza. Faptul că puteau din cînd în cînd vorbi cu un servitor care știa și românește, îi mulțumea îndeajuns. Cei care avuseseră norocul să-l cinstească cu cîte ceva se simțeau tot așa de onorați ca și cum ar fi băut cu însuși nepotul reginei. Prietenia servitorului îi mîngîia pe fiecare de lipsa multdoritului contact cu stăpînu-său.

Și timpul trecea...

Sosise toamna, cu dureroasele-i frămîntări de frunze uscate și cu bolnavele-i apusuri de soare pătate de purpură și violet. Parcul casei cu geamurile portocalii, ca și un tablou nesfîrșit încă, își schimba pe fiecare zi coloarea. Toamna îi rumenise creștetul copacilor și-i rărise boschetele de liliac, iar ploile mărunte și reci îi scuturase castanii presărîndu-i aleile cu frunze mari și roșcate, încrustate în nisipul argintiu ca niște pete de sînge închegat...

Vecinii casei cu geamurile portocalii începuseră din nou să se agite. Auziseră că englezul se pregătește să-i părăsească.

Nepotul reginei Angliei avea de gînd să petreacă iarna prin țări mai calde.

Dacă le-ar fi stat în putință să-l oprească ar fi făcut-o. Cei care altă dată se întrebaseră ce caută în mijlocul lor de data asta se întrebau cum vor putea trăi fără dînsul.

Și timpul trecea...

Toamna era pe sfîrșite și ziua plecărei se apropia.

Înainte de-a-i părăsi însă englezul se hotărî să-și ia rămas bun de la vecinii în mijlocul cărora trăise liniștit aproape o vară întreagă. În ultima duminecă a lui octombrie, avea să se împlinească visul celor cari nu trăiau decît cu speranța de a-i vedea chipul și a-i strînge mîna. Nepotul reginei anunțase o serbare în parcul caselor — o serbare cu muzică, cu dans și cu băutură.

Servitorii le spusese că pentru ziua serbării, prințul comandase în streinătate vinurile cele mai alese — de cînd cu filoxera, vinurile din țară nu mai făceau parale — și cei care de atîtea ori trecuseră cu nepăsare pe lîngă etichetele străine ale sticlelor goale din rafturile cîrciumei domnului Nae, de data asta se opreau ceasuri întregi în fața lor și le cercetau cu toată atenția, așa cum cei cunoscători cercetează lucrurile de artă dintr-un muzeu.

Și timpul trecea... și dumineca multașteptată sosise.

Vecinii casei cu geamurile portocalii, îmbrăcați curat ca în zilele de sărbătoare așteptau tăcuți și gravi ora 3 după-amiază cînd fuseseră anunțați că li se vor deschide porțile.

La început, funcționarul de la Externe își luase însărcinarea să compuie un discurs care să fie citit apoi de domnul Antonică. Aflîndu-se însă că prințul nu știe nici o boabă românească, și în mahala negăsindu-se nimeni care să poată vorbi englezește, se renunță la discurs.

În schimb, invitații aveau să strige cu toții *ura* și să agite batistele în momentul cînd vor apărea stăpînii casei cu geamurile portocalii.

Cînd se văzură în grădină însă, în grădina în care cei mai mulți își petrecuseră copilăria, în care se jucaseră de-a hoții ori de-a v-ați-ascuns, în grădina care pînă mai acum un an era tot aceeași și pe care de data asta le era imposibil s-o mai recunoască, un fior rece le străbătu inima la toți

Abia acum înțeleseră și ei ce însemna înstrăinarea. Îi lipsea ceva mahalalei lor și îi lipsea tocmai ce trebuia să le

fie mai scump. Le lipsea grădina de care îi lega atîtea amintiri — icoana copilăriei cu nebuniile de atunci şi nopţile de dragoste de mai tîrziu...

Aşa cum era acum, cu aleile bătătorite şi largi, cu pomii rotunjiţi de foarfeca grădinarului şi cu statui de marmură albă presărate pe la încrucişările potecilor, grădina nu mai era aceea pe care o cunoşteau. Grădina lor se înstreinase. Pentru ei, grădina lor dispăruse şi în grădina în care se aflau atunci li se părea că-i pentru prima oară cînd calcă.

O tristeţe neaşteptată îi cuprinsese pe toţi. Era tristeţea ce o simţi cînd vezi că pleacă şi pleacă pentru totdeauna, tocmai acel care ţi-a fost mai drag. Era tristeţea acea, mai dureroasă ca toate, care nu-ţi stoarce lacrimi — căci lacrimile, cu timpul se usucă — dar care îţi sapă în suflet un gol enorm pe care anii nu-l mai pot astupa. Şi pentru ei, pentru sufletele astea simple şi naive, înstrăinarea grădinei însemna înstrăinarea unei părticele din ei înşile...

Iată de ce, în momentul cînd apărură stăpînii casei cu geamurile portocalii nu se auzi nici un *ura*. Cine dintr-înşii în momentul acela se mai gîndea la cele hotărîte cu o zi, două înainte ?

Privirile lor erau aţintite spre mesele înşirate de-a lungul aleilor, spre mesele încărcate cu sticle cu vin, vinurile streine de care le vorbise servitorul...

Englezul se amestecase printre dînşii, întinzînd mîna celor mai bătrîni şi căutînd prin zîmbete să le arate mulţumirea pe care nu le-o putea exprima prin vorba.

Celor mai mulţi însă, le fuse imposibil să-i răspundă cu aceleaşi zîmbete. În colţul buzelor li se citea amărăciunea unei eterne păreri de rău. Şi aceştia erau cei care cu cîteva minute mai înainte simţiseră deschizîndu-li-se în suflet golul pe care anii nu-l pot astupa.

O, nu... Oricît de bun şi de mărinimos ar fi fost cu dînşii acest om, în vinele căruia curgea sîngele albastru al atîtor ilustre generaţii, totuşi ei nu-i puteau ierta crima de a le fi răpit cea mai scumpă părticică din viaţă — icoana tinereţei, singura mîngîiere a celor care şi-au pierdut de mult încrederea în milostivenia sfinţilor din celelalte icoane...

La un semn al prinţului însă, servitorii începură a destupa sticlele cu vin. Paharele începură să se umple, iar amărăciunea din colţul buzelor celor cîţiva să dispară.

Un minut mai tîrziu, fiecare ţinea în mînă cîte un pahar.

Prinţul ridică pe al său deasupra capului, apoi, rotindu-se de trei ori în mijlocul celor ce îl înconjurau, le dădu să înţeleagă că primul pahar îl bea în sănătatea lor.

Funcţionarul de la Externe, care pîndea momentul, se desprinse atunci din rîndul celorlalţi şi înaintînd un pas mai mult strigă cu vocea plină : *„Hip ! hip ! hurrah !...“*

Şi paharele se goliră dintr-o singură înghiţitură ca şi cum un comandant ar fi strigat soldaţilor săi : foc !

Serbarea începuse.

O muzică militară cînta vals după vals, polcă după polcă...

Tinerii dansau veseli, unul mai mulţumit decît altul de a-şi putea arăta prinţului iubita pe care fiecare şi-o socotea mai frumoasă decît a acelui de-alături. Cei mai în vîrstă se strînseseră grupuri, grupuri în jurul meselor, şi acolo în vecinătatea paharelor veşnic pline, vorbeau de cele ce vinul singur îţi dă prilejul să vorbeşti.

Şi petrecerea ţinu pînă seara tîrziu.

Cînd nu se mai putu dansa la lumina zilei, se aprinseră globurile electrice presărate prin crengile desfrunzite, şi grădina se înveseli din nou.

Vecinii casei cu geamurile portocalii îşi uitaseră de *ziua de mîine*. Ultima duminică a lunei octombrie părea că n-are să se mai sfîrşească. Prinţul le dăduse prilejul să se uite pe ei înşişi chiar.

Cînd începură să-şi simtă picioarele împleticindu-se şi capul îngreunat de băutură, cei mai în vîrstă şi mai cuminţi se gîndiră să plece. Englezul însă dispăruse fără de veste din mijlocul lor şi buna-cuviinţă cerea ca la plecare fiecare să-şi ia rămas bun de la stăpînul grădinei.

Rămaseră deci locului cu toţii, aşteptînd reîntoarcerea prinţului, unii nedumeriţi încă de cele petrecute, alţii nesăturaţi încă şi veseli de-a mai putea goli un pahar, două, înainte de plecare.

La un moment dat, o apariţie neaşteptată smulse din gura fiecărui cîte un *aaa...* prelung, aşa cum de cele mai multe ori, copiii şi oamenii din popor obişnuiesc să-şi manifeste admiraţia cînd se trag focuri de artificii.

Într-un balcon, o femeie frumoasă, înaltă şi blondă, îmbrăcată într-un *peignoir* portocaliu, cu o mînă subţire, mai

delicată decît aripile unei rîndunele, le făcea semn să se apropie.

Era nevasta prințului, care, mulțumit ca și un rege ce ar fi ascultat uralele poporului său, zîmbea sprijinind cu o mînă de balustrada balconului o baniță de grîu.

Cît ai clipi din ochi, aleile grădinei se goliră. Toată lumea se strînsese sub balcon.

Era în figura acestei femei ceva atrăgător și fatal, ceva de la care nu te puteai abate. Gestul ei larg adunase pe toți deopotrivă ca și cum mîna ei însăși s-ar fi lungit pînă în mijlocul lor și pe fiecare în parte l-ar fi adus pînă sub balcon. Și cei care pînă atunci, fără s-o vadă, auziseră atîtea vorbindu-se de dînsa, abia atunci înțeleseră de ce prințul părăsise de bunăvoie pe ai lui și pornise cu dînsa prin lume.

În timpul acesta, ea își vîrîse o mînă în banița de grîu, apoi, ridicîndu-și pumnul strîns, îl agită de cîteva ori deasupra capetelor lor, ca și cum i-ar fi întrebat dacă știu ce are acolo.

Dar cui i-ar fi trecut prin gînd pînă unde putea ajunge mărinimia stăpînilor casei cu geamurile portocalii ?

În baniță nu era grîu...

Nevasta prințului deschisese pumnul și o grămadă de băncuțe luciră pentru un moment în aer, apoi strecurîndu-se printre degetele mîinilor ridicate spre balcon, alunecară pe nisip.

Pentru un moment, nu le veni să creadă ochilor. Cei mai puternici dădură în lături pe cei mai slabi. Cei care reușiră să pună mîna pe cîte o băncuță o duseră de grabă la gură și cu dinții încercară să o îndoiască ca și cum s-ar fi îndoit încă de mărinimia prințului.

Un strigăt sălbatic de bucurie, făcu să răsune întreaga grădină... Băncuțele erau adevărate. Și în momentul acela sutele de brațe, unele mai lungi și mai îndrăznețe decît altele, se ridicară spre balcon, îndepărtîndu-se și încolăcindu-se între ele ca și o pădure de brazi încovoiată de furtună...

Nevasta prințului, de data asta își vîrîse amîndouă mîinile în banița cu băncuțe, și grindina strălucitoare de argint cădea încontinuu în stropi greoi și mari, cădea cu zgomotul cadențat al valurilor de mare ce se sparg unele după altele tot mai dese și tot mai îndîrjite...

Sub balcon, mulțimea celor care cu cîteva minute mai înainte petrecuseră liniștiți, se schimbase deodată într-o haită de lupi flămînzi ce s-ar fi mîncat între ei.

Bărbații se îmbrînceau cu femeile și cu copiii... Cu brațele întinse pe nisip, căutînd să-și strîngă la piept ce avusese norocul să apuce, unii se rostogoleau peste alții, zgîriindu-și obrajii cu unghiile și mușcîndu-și degetele cu dinții.

Prima baniță se sfîrșise și servitorii aduseră altele în locu-i.

Și grindina albă și strălucitoare de argint continua să cadă cu același zgomot sinistru al valurilor și al imensității...

Deodată însă, la lumina globurilor electrice, ceva alb ca și un fulger străluci pentru o clipă doară și în același timp, un dureros strigăt, mai mult un răcnet de animal lovit de moarte îi cutremură pe toți în așa chip, încît fiecare își ridică capul spre locul de unde pornise.

Ce se întîmplase ?

Deocamdată nu știa nimeni decît prințul. El singur văzuse din balcon, cum la un moment dat, un tînăr scosese un cuțit și cu repeziciunea pe care singură furia răzbunării ți-o dă, îl înfipsese în beregată celui cu care se luptase pînă atunci.

În momentul acela însă, prințul cu nevastă-sa dispărură. Servitorii închiseră în grabă ușile și un sfert de ceas mai tîrziu, poliția înarmată sosea în pas gimnastic și invada parcul casei cu geamurile portocalii.

Cînd își dăduseră seama de cele petrecute, pașnicii mărginași ai capitalei se împărțiseră în două tabere decise să lupte pînă la moarte, și cei care pînă atunci se zgîriaseră cu unghiile și se mușcaseră cu dinții de data asta se tăiau cu cuțitele...

A doua zi, la morgă erau trei morți, în fiecare casă din mahala cîte un rănit, iar casa cu geamurile portocalii nu mai era nicăieri.

Prințul, care plecase chiar în noaptea aceea, dăduse ordin să-i dea foc. Vrusese poate în chipul acesta să-și cruțe foștii vecini pe viitor de amintirea dureroasă a acestui mic St. Barthélemy.

Și focul își făcuse datoria și din faimoasa casă nu mai rămăsese decît un morman de cărămizi fumegînde încă, și aleile grădinei pe nisipul cărora petele de sînge închegat se confundau cu frunzele mari și roșcate ale castanilor...

*

Într-o vară, hotărît să sfîrşesc un roman pe care dealtfel nici nu-l începusem, mă mutasem într-o odăiţă pe care după multe cercetări abia o descoperisem într-una din străzile mărginaşe ale capitalei. Aci îmi închipuiam că voi găsi toată liniştea necesară scriitorilor de romane.

Proprietăreasa, o femeie bătrînă, îmi împodobise odaia ca de obicei cu tot felul de nimicuri. Auzisem însă şi eu de dragostea pe care mahalagii o au pentru sticlele de parfum goale ori cutiile în care au fost odată pudră sau rahat, şi deci nu mă mira deloc faptul că şi în odaia mea găseam asemenea podoaba.

Totuşi, o bucată de geam portocaliu, legat cu panglică şi atîrnată în perete deasupra patului ca şi o icoană, începuse să mă plictisească cu timpul. Toate le pricepeam, numai ce rost ar fi avut în odaia mea bucata asta de geam, nu puteam pricepe. Chemai dar într-o zi pe proprietăreasă şi o rugai să mi-l ia de acolo.

Bătrîna însă mă privi înspăimîntată ca şi cum aş fi îndemnat-o să facă o crimă.

— Nu se poate, domnule, nu se poate...

— Şi de ce nu se poate ?

— Fiindcă e pus de dumnealui acolo.

— Care dumnealui ?

— Răposatul bărbatu-meu.

— Şi ce rost are acolo ?

— Păi să vezi cum stă chestia... În noaptea cînd a ars casa cu geamurile portocalii — dumneata nu ştii de casa asta, nici n-ai de unde şti ; pe atunci nici nu erai născut poate...

Şi bătrîna îmi povesti basmul de mai sus, care mie unuia mi-a plăcut mai mult decît altele, poate tocmai fiindcă nu era inventat şi în mahala se mai găseau mulţi inşi care îl trăiseră.

ÎN GRĂDINA PRIETENULUI MEU

Prietenul meu este un om ciudat. Cînd zic *ciudat*, înţeleg un om, căruia cei mai mulţi nu-i pot ierta crima de a nu fi la fel cu toată lumea. Dealtfel a fi un om ciudat, înseamnă a nu fi om comun. Nebunii sunt oameni ciudaţi. Ciudaţi însă mai sunt şi oamenii superiori. Totul constă în a şti să-i deosibeşti pe unii de alţii. Oamenii comuni îi confundă. Îi confundă din cauza răutăţei, prostiei şi ignoranţei. Pe prietenul meu cei mai mulţi îl cred nebun. Eu însă — cu toate că nu mă deosibesc prea mult de ceilalţi — m-am obişnuit să-l cred un om ciudat şi atîta tot. Ciudăţenia este o boală ca şi neurastenia — o boală fără remediu. Ca toţi neurastenicii, prietenul meu are ceva bolnav şi în privire şi în vorbă şi în mers şi în gîndire. Or, pentru mine superioritatea prietenului meu constă înt acest *ceva* bolnav, ciudat, neobişnuit. Faptul acesta mă face să-l iubesc cu atît mai mult, cu cît m-am convins că cei mai mulţi dintre cei sănătoşi, nu numai că nu-ţi pot spune lucruri noi, dar de cele mai multe ori nu-ţi pot repeta nici pe cele vechi.

*

Pe prietenul meu nu-l cunosc decît de două luni, şi cu toate astea, de cînd nu mai suntem împreună mă simt aşa de singur ca şi cum ne-am fi cunoscut din copilărie. Nu l-am întîlnit nici la cafenea, nici în familie după cum se obişnuieşte, şi ceva mai mult, nu mi-a fost recomandat de nimeni — zic

de nimeni, fiindcă pînă azi, nimeni din oraş nu mi-a putut spune care-i este adevăratul nume. Una din ciudăţeniile prietenului meu, este aceea de a fi uitat cum îl cheamă.

L-am întîlnit pe ţărmul mărei în faţa unei corăbii naufragiate în apropierea uscatului şi ne-am împrietenit în urma constatărilor — dealtfel foarte banale — că un catarg frînt, desemnează în aer gestul unei mîini întinsă după ajutor, iar un pavilion turcesc, murdar şi zdrenţuit, pare a flutura în vînt un ultim rămas bun ţărmului.

Cînd ne-am despărţit, ne-am strîns mîinile, i-am spus cum mă cheamă şi l-am întrebat cum îl cheamă. Drept răspuns însă, cel care avea să devie bunul meu prieten de azi, a ridicat din umeri şi cu aerul cel mai natural din lume mi-a răspuns :

— Nu ştiu.

Un altul în locul meu l-ar fi privit nedumerit o clipă, şi în urmă s-ar fi grăbit să-i întoarcă spatele, mulţumit poate că a scăpat aşa uşor de tovărăşia unui nebun.

Mie însă nebunul îmi spusese lucruri atît de interesante încît, în loc de a-i întoarce spatele, continuai să-l întreb :

— Dar prietenii cum îţi zic ?

— N-am prieteni.

— Dar la şcoală cum îţi ziceau colegii ?

— N-am învăţat la şcoală.

— Dar acasă cum îţi ziceau părinţii ?

— Am uitat.

— Dar eu ?... Eu cum să-ţi zic ?

— Cum ţi-o plăcea. Mi-este egal.

Trebui dar să mă mulţumesc cu atît. Eu, unul, nu mai găseam ce să-l întreb. Dealtfel, nici el, cred, n-ar fi găsit ce să-mi răspundă.

Cînd am ajuns în oraş, m-am adresat unui om care se bucură de o reputaţie unică în felul ei. Omul meu era socotit ca ceva extraordinar, fiindcă cunoştea toată lumea şi pe orice străin din orice ţară ar fi fost, după un ceas de la sosirea lui în oraş, era gata să-ţi spună cum îl cheamă, cine anume este, cu ce afaceri a venit şi cît timp are de gînd să mai stea.

Sunt într-adevăr oameni care, în lipsă de altceva, îşi fac o meserie din mania de a face cunoştinţa chiar persoanelor cu care nu pot avea nici o legătură în viaţă. Cum însă, de cele mai multe ori, poziţia socială este cea mai puternică piedică la lărgirea cunoştinţelor, sunt oameni care, neputînd să te cunoască personal, se mulţumesc a-ţi învăţa prezentul şi de cele mai multe ori a-ţi pronostica chiar viitorul.

Omul extraordinar însă, de data asta, nu-mi putu da alte lămuriri asupra prietenului meu decît că unii îi zic *Gabriel* iar alţii *Victor*, dar că adevăratul nume nu i-l cunoaşte nimeni. Un lucru ştia sigur — acela că este băiatul unui român şi al unei franceze, că se născuse în Anglia, ori mai bine zis într-un port din sudul Italiei, dar pe un vapor sub pavilion englezesc, că e proprietarul unei vile de pe ţărmul mărei, afară din oraş, în care nu sta decît două-trei luni pe an, că nu-i înscris în listele electorale şi că un advocat din Bucureşti care-i îngrijeşte de afaceri n-a vrut niciodată să spună care este misterul acestui *Fliegende Holländer* de origină română.

A doua zi m-am dus la el acasă. L-am găsit în grădină. Îşi uda florile.

— Bună ziua, Gabriel.

— Bună ziua.

— Ce mai faci ?

— Citesc.

— Cum citeşti ? Eu văd că faci altceva.

— Se poate... dar tu nu vezi bine.

Şi începu să rîdă ca şi cum cel care se înşelase aş fi fost într-adevăr eu.

— Ia te uită... În partea asta a grădinei am crini. Or, crinul este filozofia cuminte din *Le Jardin d'Epicure* a lui Anatole France... În partea astălaltă am trandafiri galbeni. Trandafirul e poezia bolnavă din *Le Jardin de Bérénice* a lui Maurice Barrès... Colo în fund, în fund de tot am maci.

— Şi macii ce sunt ?

— Macii sunt ororile din *Le Jardin des supplices* a lui Octave Mirbeau... Acum pricepi ? În grădina meu sunt trei grădini străine. Or, cînd îmi ud florile din grădina mea, e ca şi cum le-aş ceti capitolele din grădinele lor.

Şi prietenul meu continuă să citească mai departe aşa cum înţelegea el a ceti.

— Gabriel.
— Ce este ?
— De ce n-ai vrut ieri să-mi spui că te cheamă Gabriel ?
— Fiindcă nu mă cheamă Gabriel !
— Nici Victor ?
— Nici.
— Cum te cheamă atunci ?
— Cum ?... Vrei să știi ?... *Baudelaire...*
Și începu să rîdă iar. De data asta însă rîdeam împreună.
— Ascultă-mă, tu-ți bați joc de mine. Nu ?
— Cum ?... Îți închipui că... o la la !... Tu n-ai fi vrut să te cheme Baudelaire ?
— Ce are a face ? Asta e altă chestie atunci...
— Gabriel... Ție îți place literatura ?
— Care literatură ?
— A, da... înțeleg. Îmi place.
— Ai scris ceva pînă acum ?
— Nu încă.
— Dar o să scrii... Nu ?
— Nu, niciodată.
— De ce ?
— Fiindcă n-am timp.
— Ce faci atunci tot timpul ?
— Citesc.
— Așa cum citești acum ?
Întrebarea mea îmi pare că-l supărase. Prietenul meu aruncă stropitoarea cu apă și nu-mi răspunse. După cîteva clipe însă mă întrebă :
— Dar tu care scrii, ai putea să-mi spui de ce scrii ?
— Știu eu ? De ce mă întrebi însă pe mine ? Numai eu scriu ?
— Ai dreptate. Și Omer a scris... Nu ?
— Cel puțin așa se spune.
— Și Dante...
— Și...
— Foarte frumos... Scrie înainte fiindcă și ei au scris. Scrie și dă-mi și mie să citesc. Eu citesc tot ce se scrie. Citesc și subscriu pentru orice statuie. Dacă o să mori înaintea mea, poate să am ocazia să subscriu și pentru statuia ta. Asta

este o manie a mea de a contribui la glorificarea scriitorilor mari, cu toate că — între noi fie — nici unul din cîți au scris n-a fost mare...
— Nici unul ?
— Nici unul... Scriitorii mari nu există fiindcă nici unul n-a avut curajul să dea foc la tot ce a scris... Adevărații scriitori n-au publicat nimic în viața lor.
— Atunci la ce bun ca să mai scrii ?
— Scrii ca să te distrezi... Publici ca să distrezi pe alții.
— Și ceilalți de cele mai multe ori îți rămîn recunoscători.
— Cîți însă ?... Ai putea să-mi spui la ce-ți folosește lauda cîtorva, cînd numărul celor care te vor bîrfi va fi însutit ?... A, da... Știu ce ai de gînd să-mi răspunzi. O să-mi spui că n-ai să tragi cu urechea nici la unii, nici la alții și că mulțumirea sufletească cum că ți-ai făcut datoria cît ai putut mai bine îți va fi de ajuns. Dar mă rog, te-a forțat cineva să-ți faci datoria ? Cine ți-a impus acest sacrificiu neprețuit de a distra omenirea cu ce ai scris ? Nimeni. Nu ?... Atunci ?... Dă foc la tot ce-ai scris, dă foc mai înainte ca cineva să te fi citit, și, te asigur eu, cu atît mai mult vei fi mulțumit, cu cît îți vei fi făcut de două ori datoria. Numai așa vei rămîne ceea ce ești — artistul modest, ori talentul extraordinar, necunoscut de nimeni decît de tine însuți, dar vei rămîne cu sufletul curat și vei atinge idealul sufletelor acelor artiști care nu există încă, sau care dacă au existat n-au cunoscut nici înfumurarea trecătoarelor glorii, nici descurajarea eternelor bîrfeli.

*

Ideile prietenului meu începuseră să mă neliniștească. Aci îmi părea că are dreptate, aci îmi părea că-i absurd. Ceea ce îmi spusese, ceea ce auzeam pentru prima oară mi se păreau nu lucruri ciudate ci estompări nelămurite. Continuai dar să-l întreb :
— Te-ai gîndit însă, că în ziua cînd scriitorii vor face ceea ce le ceri tu nu va mai exista o literatură ?

— Se poate... Dar astăzi există? Care este adevărată și care nu? Unii spun una, alții spun alta. Totul, dar, este relativ după cum vezi.

— Te înșeli, totul este ceea ce cred și îmi place mie.

— Și de ce nu ce-mi place mie?

— Cine te oprește să crezi altfel?

— Mă rog, acum ce este afară, noapte ori ziuă?

— Ziuă.

— Ai dreptate. Și eu tot așa zic. Toți o să zică așa. Pe cel care o crede și ți-o spune că e noapte, îl poți trimite la balamuc fără nici o grijă de a te fi înșelat. Ei, vezi?... De ce în literatură, ori mai bine zis în artă nu-i același lucru?

— Fiindcă nu se poate.

— Ba fiindcă nu se vrea. A putea face ceva nu este mare lucru. Totul constă în a vroi să faci ceva.

— Și cînd nu poți face ce vrei?

— Să te astîmperi. Nu înțelegi că dacă toată lumea nu ar fi făcut decît ce putea, nu ar mai fi existat o evoluție?

— Evoluția este ceva firesc.

— Te înșeli, evoluția este satisfacerea curiozității, crearea a ceea ce ai vrut într-un timp cînd nu puteai face ceea ce faci acum...

— Dar nu toți oamenii pot crea.

— Artist însă, nu poate fi decît cel care creează. *Simbolismul*, bunioară, este o artă creată, o artă voită.

— Simbolismul este o evoluție a artei.

— Și în același timp ultima ei expresie.

— Și, cu toate acestea, cîți simboliști sunt?

— Dar mîine cîți vor fi?... Eu care sunt mai bătrîn decît tine am apucat timpurile cînd pe simboliști îi puteai număra pe degetele unei singure mîini. Mi-aduc aminte cum pe la anul 1886 Stéphane Mallarmé ne explica *Les Illuminations* ale formidabilului Rimbaud și *Les Complaintes* ale lui Jules Laforgue. Era în timpul cînd cei care vroiau să facă ceva se despărțiseră hotărîți pentru totdeauna de cei care nu făceau decît ce puteau. Or, a crea o întreagă școală literară din tălmăcirea a două poezii mi se pare că înseamnă a ieși oarecum din banalitatea cuvîntului *a putea*... Cunoști legenda simbolismului?

Nu... Poeziile lui Baudelaire le-ai cetit însă. Ei bine, îți aduci aminte de sonetul *Correspondances*? Să ți-l spun eu:

„La Nature est un temple où de vivant piliers
Laissent parfois sortir de confuses paroles;
L'homme y passe à travers des forêts de symboles
Qui l'observent avec des regards familiers.

Comme de longs échos pui de loin se confondent
Dans une ténébreuse et profonde unité,
Vaste comme la nuit et comme la clarté
Les parfums, les couleurs et les sens se répondent.

Il est des parfums frais comme des chairs d'enfants,
Doux comme des hautbois, verts comme les prairies,
Et d'autres, corrompus, riches et triomphants,

Ayant l'expansion des choses infinies,
Comme l'ambre, le musc, le benjoin et l'encens,
Qui chantent les transports de l'esprit et des sens."

Aceasta este una. A doua este un alt sonet din *Les vers dorés* ale lui Gérard de Nerval. Iată-l:

„Homme, libre penseur! te crois-tu seul pensant
Dans ce monde où la vie éclate en toute chose?
Des forces que tu tiens ta liberté dispose
Mais de tous tes conseils l'Univers est absent.

Respecte dans la bête un esprit agissant;
Chaque fleur est une âme à la Nature éclose
Un mystère d'amour dans le métal repose
Tout est sensible et tout sur ton être est puissant.

Crains, dans le mur aveugle un regard qui t'épie;
A la matière même un verbe est attaché...
Ne le fais pas servir à quelque usage impie.

Souvent dans l'être obscur habite un Dieu caché;
Et comme un oeil naissant couvert par ses paupières
Un pur esprit s'accroît sous l'écorce des pierres."

Ce zici ?... Nu ţi se pare că întreaga formulă a simbolismului este cuprinsă în versurile a doi poeţi care cel puţin nu erau simbolişti ? Or, în locul simboliştilor ce am fi avut poate astăzi ? O mulţime de imitatori mai mult sau mai puţin artişti care ne-ar fi repetat cu o adorabilă naivitate ceea ce spusese Baudelaire sau Nerval, fără să-şi dea seama că din tălmăcirea a ce se spusese odată, se poate crea ceea ce nu s-a spus încă. Literatura nu este pictură. În literatură nimic nu trebuie spus numai pentru gustul de a spune ceva. Totul consistă în a forţa natura să ne descopere secretul pe care, cei mai mulţi dintre cei care văd şi scriu ce au văzut, nici nu-l bănuiesc măcar. Pictura reprezintă natura aşa cum se prezintă ochiului, ori cel mult, aşa cum se prezintă sub temperamentul şi modul de a vedea al artistului. Literatura însă, trebuie să meargă mai departe. Literatura posedă limba. Or, *limba* şi *gîndirea* sunt factorii principali ai evoluţiei în artă.

Cu ajutorul limbei numai, poţi dezvălui misterul din atmosfera celor ce ne înconjoară. Şi acest mister e însuşi sufletul lucrurilor pe care cei mai mulţi le cred neînsufleţite, tocmai fiindcă nu pot pătrunde simbolul sub care fiecare în parte contribuie la armonia universală.

Şi acum, înţelegi de ce sunt aşa de puţini cei care au voit să facă ceva mai mult decît ceea ce puteau face alţii ?... Francezii au creat simbolismul. Trebuie să mărturisesc însă că nemţii au mers şi mai departe. Ai auzit de un mare învăţat Haeckel ? Ei bine, d-l Haeckel trece drept inventatorul *monismului.* Or, ştii ce este monismul ? Citeşte bine sonetul lui Gérard de Nerval şi îţi este de ajuns. Dacă Nerval ar fi avut creierul mai puţin dezordonat, domnul Haeckel n-ar fi existat astăzi. Este aproape aceeaşi poveste ca şi cu Charles Cros care inventase telefonul cu mult înaintea lui Graham Bell. Pe nebunul de la *Chat noir* însă, nu l-a luat nimeni în serios. Graham Bell a devenit milionar şi Cros nu avea cu ce să-şi plătească un absint.

Nu mai rămînea nici o îndoială. Prietenul meu era un simbolist fanatic. Nu înţelegeam însă de ce cu cîteva minute înainte se arătase duşmanul tuturor acelor care scriu. Continuai dar să-l întreb :

— Dar dacă recunoşti că există o literatură simbolistă, de ce adineauri îmi spuneai că literatura este de prisos.

— De ce ? Fiindcă simbolismul nu există decît pentru mine şi pentru alţi cîţiva. Dar atîta nu-i de ajuns. Pe cel care ţi-ar spune că acum e noapte, îl poţi trimite fără nici o grijă la balamuc. Celui care ţi-o spune însă că simbolismul este un fleac nu-i poţi face nimic.

— De ce n-ai lăsa fiecăruia libertatea gîndirei ? Sunt lucruri pe cari nu le poţi îngrădi.

— De ce n-ai admite însă un suprem control al gîndirei ? Trăim într-o vreme cînd totul se reglementează — bine sau rău, puţin mă interesează — constat însă că a reglementa de cele mai multe ori înseamnă a progresa. De ce dar nu s-ar reglementa şi gîndirea după ceea ce gîndesc cei mai puţini, nu cei mai mulţi ?

— Fiindcă opinia publică e formată de cei mai mulţi.

— Dragul meu, pentru mine, opinia publică înseamnă cea mai grotescă invenţie. Mai acum cîteva luni, într-o revistă literară de la noi, un pretins critic literar, a cărui opinie da să se înţeleagă că este şi a marelui public, se întreba nedumerit, cam ce fel de poet ar fi acela care nu este romantic şi ce adevărată operă de artă ar fi aceea care n-ar fi plămădită în atmosfera romantismului ? Nu ţi se pare că opinia criticului conţinea prea mult fast de sentinţă judecătorească ? Şi nu ţi se pare că lansarea unei asemenea axiome în literatură înseamnă o complectă lipsă de bun-simţ ?

— De ce ai pretinde însă că astăzi arta să nu fie decît simbolistă ?

Fiindcă pînă astăzi simbolismul înseamnă punctul culminant al artei. Mă închin în faţa artei de mîine pe care n-o cunosc încă, dar care sunt sigur că va reprezenta un pas mai departe în evoluţia artei. Arta de ieri însă pentru mine n-are decît valoarea monedelor antice de prin muzee. Muzeele sunt interesante şi instructive, este drept. Nu voi admite însă niciodată să se transforme toate magazinele de noutăţi în muzee. Pretenţia asta este absurdă. Gîndirea merge de la vechi la nou... spre necunoscut. Cei cari gîndesc în felul celor de ieri sunt ca negustorii din halele de vechituri — meserie de cele mai multe ori rentabilă, este drept. Atîta însă nu-i de ajuns. În halele de vechituri miroase urît şi sunt artişti cari nu pot suferi atmosfera în care îşi fac afacerile negustorii gîndirei de ieri !

*

Prietenul meu, care pînă atunci stătuse mai tot timpul cu mîinile încrucişate pe piept, se îndreptă spre stropitoarea de apă şi, după ce o umplu la fîntînă continuă să-şi ude florile.

De data asta ajunsese la răzoarele unde erau semănaţi macii. Uda *Le Jardin des supplices* a lui Mirbeau.

— Peste cîţiva ani o să subscriu şi la statuia ăstuia, îmi zise el zîmbind.

— Şi dacă o să mori înaintea lui ?

— O să subscrie alţii.

— De ce nu scrii şi tu ? Ţi-ai fi putut ridica singur o statuie fără subscripţiile altora.

— Fiindcă celui care scrie, nici cărţile, nici statuia nu-i foloseşte la nimic. Eu am tot ce-mi trebuie, fac tot ce vreau şi cînd nu pot face ceva înseamnă că nu vroi să fac. La ce mi-ar folosi dar o carte pe coperta căreia ar fi tipărit numele meu ? Ce-aş cîştiga mai mult dacă cartea mea ar face ocolul lumei — să admitem — dacă eu mi-aş vedea portretul prin gazete iar urmaşii mi-ar vedea statuia la un colţ de stradă ? Cei care te-ar cunoaşte vor trece fără să te bage în seamă fiindcă au aflat cine eşti, pe cîtă vreme ceilalţi — din care cei mai mulţi nu vor şti poate nici să citească inscripţia de pe soclu — te vor privi cu ochii holbaţi şi se vor minuna nu de ce-ai făcut în viaţă, ci de măreţia bronzului. Te vor privi ca pe un leu abrutizat de morfină şi închis în cuşca unei menagerii. Victor Hugo a scris enorm — o întreagă bibliotecă naţională. Urmaşii i-au ridicat o statuie enormă şi atîta tot. Afară de excursioniştii englezi care vin în fiecare primăvară la Paris, cei care trec prin faţa ei îşi întorc capul în altă parte, fiindcă nu găsesc nimic de gust în această enormă sorcovă de bronz, cu toate că în vîrful ei stă înfipt cel mai mare scriitor al Franţei, unul din geniile lumei poate. Lui Baudelaire care a scris mai puţin, prietenii i-au ridicat pe mormînt un monument, un monument mult mai mic, este drept, dar mult mai frumos — o, mult mai frumos... Şi cu toate acestea afară de cei care l-au inaugurat aş vrea să ştiu cîţi şi-au mai pierdut ziua să se ducă la cimitirul Montparnasse ca să-i vadă mormîntul ? Nimeni. Nu ? Ei bine cam acelaşi lucru se întîmplă mai tuturor celor care scriu şi au admiratori. Astăzi monumentele nu mai interesează pe nimeni. Prea mulţi oameni mari se nasc în toate ţările. Parisul este un adevărat cimitir. Grădina Luxemburgului, Parcul Monceau, Cîmpiile Elisee sunt pline.

În toate pieţele şi la toate colţurile de stradă din Paris, eşti sigur că trebuie să găseşti statuia unui om mare. Dacă toţi ar gîndi însă ca mine nu s-ar mai scri nici un rînd, iar cei care au mania statuelor n-ar mai avea cui ridica.

— Dar mania asta... mi se pare...

— Tocmai fiindcă o am şi fiindcă presimt că primul vindecat aş fi chiar eu !

*

A doua zi m-am dus să-mi văd prietenul din nou... Am găsit însă poarta încuiată. Am bătut. Nu mi-a răspuns nimeni.

Ajuns în oraş, omul extraordinar, care îmi dăduse cele cîteva relaţii despre prietenul meu, îmi spuse că-l văzuse îmbarcîndu-se pentru Constantinopol chiar în seara în care îl părăsisem eu.

După o săptămînă primeam din Egipt o carte poştală în care îmi scria :

„Niciodată n-am fost mai convins de măreţia simbolismului decît acum cînd studiez arta egipteană. Or, lucrul acesta ştii ce înseamnă ? Gîndirea omenirei, într-un moment dat, a trebuit să sufere un cataclism îngrozitor. În momentul acela s-a distrus tot ce fusese gîndit pînă atunci. Ceea ce îmi pare ciudat însă este că azi de-abia am ajuns să gîndim ceea ce egiptenii gîndiseră cu cîteva mii de ani înaintea noastră."

Fantezia omului ciudat însă, mersese pînă acolo încît, în loc să se iscălească pe el, mă iscălise pe mine. Şi în momentul acela, pentru prima oară în viaţă, privindu-mi numele scris de o mînă străină, mi se păru că cele scrise şi auzite în grădina prietenului meu nu-mi fuseseră scrise şi spuse decît de mine însumi !

MANUSCRISE GĂSITE

DÎMBOVIȚĂ APĂ DULCE !...

Nu știu ce anume porțiune a rîului Dîmbovița o fi avut în vedere autorul cunoscutelor versuri, cari pentru elevii școalelor primare constituiesc încă și astăzi, primele noțiuni de literatură română.

Nu știu de asemenea, dacă în afară de cîțiva *înecați*, s-o mai fi găsit cineva care să ducă fantezia pînă acolo încît să guste din Dîmbovița poetului.

Ceea ce pot spune însă cu siguranță este că apa, pe care o vedem scurgîndu-se zilnic pe sub podurile de piatră ale Bucureștiului, poate să aibă calități extraordinare — nu zic ba — nu o poate însă avea pe aceea de a inspira un poet.

Pentru noi, cei care o cunoaștem de ani de zile, Dîmbovița nu este decît un rîu tolerat — ca să zic așa — a cărui coloare, astăzi îți amintește braga, mîine absintul, poimîine cafeaua cu lapte și așa mai departe. Apă însă, de cînd e lumea parcă, n-a curs pe Dîmbovița.

Și totuși, mai zilele trecute am avut ocazia să văd Dîmbovița sub un nou aspect.

Între cele două maluri verzi — zic verzi pentru că culoarea ierbei trebuie să fie numaidecît verde — o simfonie de pete multicolore dădeau Dîmboviței aspectul unor enorme coloane de marmură prăbușite din cine știe ce templu legendar și culcate de-a lungul Bucureștiului.

Rezemat de parapetul podului, un gardist privea în susul apei ca un poet inspirat în căutarea unei rime.

M-am apropiat de el și l-am întrebat :

— Ce are Dîmbovița astăzi ?

— A dat drumul murdăriilor de la uzina de gaz...

Și gardistul își încheie răspunsul cu un gest de scîrbă.

M-am depărtat grăbit.

Simțeam că clocotește în mine neputința de a mă răzbuna contra unei ființe supraomenești care, cu o lovitură brutală, îmi zdrobise o senzație artistică de-o clipă !

Ironia soartei voise ca *murdăriile* unei uzine de gaz să fie singurele în stare a poetiza apele Dîmboviței — această *Dîmboviță apă dulce*, cum spunea poetul.

TEATRUL ÎN SECOLUL AL XIX-lea

Pompa cu care literații francezi din secolul al XX-lea conduceau la groapă pe un confrate a cărui activitate ilustrase mai mult secolul al XIX-lea m-a făcut să mă gîndesc la simplicitatea cu care nu noi, dar de multe ori ei înșiși chiar au dus la groapă tocmai pe aceia a căror activitate a fost de natură a ilustra secole întregi.

Victorien Sardou, ultimul mare dramaturg francez al secolului XIX, a cunoscut onorurile nu numai ale mulțimei dar și ale armatei. Generalii francezi l-au salutat închinîndu-și sabia iar drapelele franceze aplecîndu-și culorile.

Un *Augier* sau un *Alexandre Dumas-fils* n-au cunoscut aceste onoruri, și cu toate acestea secolul în care trăim ne va spune peste puțin timp de cine își va aduce mai bine aminte : de cel dintîi sau de cei din urmă ?

Dintre toți marii autori francezi, Victorien Sardou este singurul de care se poate spune cu drept cuvînt, că n-a căutat să dea operei sale tenacitatea bronzului. Victorien Sardou a fost un meșteșugar grăbit — grăbit din cauza prea multor comenzi — și ca oricărui meșteșugar bun dar grăbit nu i se poate cere mai mult decît ca opera sa să poată mulțumi — mișca sau amuza — mulțimea pentru care anume a fost făcută. Or, în această privință, lui Victorien Sardou nu i se poate nimic imputa.

Dacă s-ar fi trudit să facă ceva mai puțin conform cerințelor marelui public, desigur că ultimul mare dramaturg al secolului trecut n-ar fi meritat în secolul acesta onorurile

ce i s-au făcut. Cine știe însă dacă secolele viitoare nu i le-ar fi dat cu prisosință ?

Dacă ne-am întreba ce va rămîne din arta dramatică a secolului XIX, nu ne va fi greu să găsim răspunsul : *Cîteva piese numai.*

Ironia soartei însă a voit ca printre aceste cîteva piese să se numere tocmai opera lui Henri Becque, cel care trăind n-a putut cîștiga cu piesele sale nici măcar o mie de franci, și care la moarte n-a fost salutat decît de un singur soldat francez — văru-său.

Nu, secolul XIX n-a fost secolul capodoperilor dramatice... Secolul XIX a fost secolul cabotinajului.

ADMIRAȚII MERIDIONALE

Frédéric Mistral — fala literaturei meridionale franceze — va cunoaște în februarie viitor ceea ce, în timpurile noastre, marilor scriitori nu le mai este dat să cunoască.

Jurnalele franceze anunță, că cu ocazia aniversărei a 50 de ani de la publicarea poemei *Mireille*, admiratorii poetului îi vor dezveli statua pe care i-au ridicat-o în orașul Arles.

Această statuă Mistral o merită. Nimeni nu va gîndi contrariul — sunt sigur. Și o merită cu atît mai mult, cu cît sudul și mai ales literatura regională franceză n-a dat pînă la Mistral nici un talent de valoare.

Ceea ce va părea însă curios și ceea ce va stîrni desigur o umbră de gelozie printre marii literați ai Franței va fi faptul că dintre ei toți, Mistral singurul a avut norocul să asiste la dezvelirea propriei sale statui.

Mulți scriitori mari nu-și au încă statuile, deși au murit de mult și uitarea li s-a întins nu numai pe morminte, ba chiar pe opere.

Mistral însă, meridionalul Mistral, asemenea unui împărat roman, mai fericit decît predecesorii săi, poate fi sigur de pe acum că atîta timp cît va exista orașul Arles va exista și el — podoabă a literaturei franceze și podoabă a unei pieți publice în care se vor aduna generațiile viitoare, pentru a afla de la cele duse cine a fost domnul care le surîde din marmoră...

Nu știu dacă — după cum se spune — statua unui artist ca și a oricărui alt om de seamă, ar reprezenta suprema manifestație a admirației omenești. Constat însă că statuile oamenilor mari joacă de cîtva timp un rol foarte curios în mentalitatea modernă.

Această mentalitate, după cît se pare, va suferi în luna februarie cea mai grozavă rușine. Palma i-o vor da meridionalii Franței — cei care au citit opera lui Mistral și poate chiar mulți dintre cei care n-au cetit decît aventurile celebrului *Tartarin din Tarascon* ale lui Alphonse Daudet.

RODIN

Citesc prin ziarele franceze că Rodin, acest punct de oprire al sculpturei din zilele noastre, va expune o serie de 150 desemnuri.

Nu știu dacă părerile mele sunt la fel cu ale cititorilor mei și, mai ales, cu ale acelor care au avut ocazia să vadă ceva, cît de puțin din opera marelui artist. Eu unul am socotit totdeauna că apariția unei noi opere a lui Rodin constituie ceea ce se numește un eveniment artistic.

Și în desemn ca și în sculptură, Rodin este același — o putere extraordinară de a găsi totdeauna ceva nou și diferit pentru a-ți prezenta o idee fie într-o bucată de lut, fie într-o simplă trăsătură de creion.

Modelele artistului nu sunt alese nici dintre cele mai bine făcute, nici dintre cele mai caste. Rodin nu cere modelului său decît o singură grație — *viața*, viața așa cum o trăim fiecare din noi, pe drumul drept sau pe potecile întortocheate, pe drumul bătătorit sau pe potecile noroioase, pe drumul plin de soarele zilei, sau pe potecile cufundate în umbră.

Desemnurile lui Rodin ne fac fără de voie să ne gîndim la poeziile lui Baudelaire.

Aceeași notă caracteristică găsim la amîndoi — nici *morală* nici *virtute*. Asta se ridică mai presus decît orice convenție socială, decît orice legiferare trecătoare.

Mi-aduc aminte că după ce citisem *Le Jardin des supplices* un prieten mi-a arătat cîteva desenuri cu care Rodin voise la început să orneze cartea lui Octave Mirbeau.

Era în aceste desenuri nu ceva din atmosfera unui roman — fie el chiar un capo'd'operă a literaturei franceze ; ci din atmosfera chiar a acelei minunate grădini care dacă n-ar fi existat ar fi fost totuşi creată în desenurile lui Rodin.

Şi atunci, numai atunci, am înţeles pentru ce Rodin a putut să-mi arate în cartea lui Mirbeau ceea ce descrierea îngrozitoarelor suplicii chinezeşti îmi ascunse la prima dată.

PREMIUL NOBEL

Belgia întreagă, şi împreună cu Belgia, întreaga lume de admiratori ai lui Maeterlinck şi Verhaeren au suferit cea mai dureroasă decepţie.

Se credea, şi ştirea venise din sursa cea mai autorizată, că anul acesta premiul Nobel va fi oferit marilor poeţi belgieni, în onoarea cărora amicii proiectaseră o serie de conferinţe, serbări şi reprezentaţiuni de gală la teatrul de la Monnaie. Era vorba chiar, ca mai mulţi scriitori din Franţa să treacă la Bruxelles, pentru a aduce laureaţilor, omagiul simpatiilor lumei literare franceze.

O ştire brutală însă vine pe neaşteptate şi distruge întreaga apoteoză, la care dealtfel atît Maeterlinck cît şi Verhaeren aveau tot dreptul.

În ultimul moment s-a decis ca premiul Nobel să fie oferit poetului englez Swinburne.

Ziarele belgiene şi unele chiar dintre cele franceze lasă cu o deosebită fineţe printre rînduri să se înţeleagă că această ultimă hotărîre a fost luată în urma unor presiuni — presiuni care ar fi venit de sus, de sus de tot !...

Să fie oare posibil ?...

Dacă, lăsînd la o parte lovitura ce-a primit-o amorul lor propriu, belgienii cunosc cu adevărat subsolurile acestei noi afaceri de senzaţie, ar fi bine s-o spună cu vocea tare pentru a fi auzită de toţi.

Ar fi bine ca cei cîţiva ultimi idealişti ai secolului nostru să se convingă o dată mai mult că premiile pe care *academiile* sau un *Nobel* oarecare le oferă literaţilor nu-i deloc o încoronare a talentului, ci o simplă afacere... afacere de senzaţie şi atîta tot.

CAZUL NIETZSCHE

Nu mai rămîne nici o îndoială că cea mai mare fală a unui popor consistă în aceea de a număra cîţi mai mulţi oameni mari, cu toate că oamenii mari nu aparţin unei singure ţări, ci omenirei întregi.

Există însă şi oameni mari, cari — departe de a se făli cu poporul în mijlocul căruia s-au născut — îl urăsc într-atît încît ura lor devine adevărate cazuri patologice.

Nu voi insista asupra lui Heinrich Heine care era de origină evreu, dar mă voi opri asupra cazului filozofului Nietzsche, a cărui curată origină germană nu se poate contesta.

Prieten şi admirator fanatic al lui Wagner, Nietzsche devine cu timpul cel mai înfocat duşman al maestrului de la Bayreuth, în muzica căruia nu mai găsea decît expresiunea celei mai animale vulgarităţi germane.

Vorbind de muzica compozitorului francez Bizet, pe care îl opunea lui Wagner, filozoful german exclamă plin de deznădejde :

— *Dumnezeule : ...cu cît ne întrec francezii în gust !*

Ura lui Nietzsche însă era sinceră şi departe de a urî anume persoane — lucru care dealtfel ar fi fost explicabil — filozoful ura deopotrivă întregul popor în limba căruia gîndise şi scrisese.

Într-unul din pasagiile sale, în care face aluzie la cei care după moarte se vor îndeletnici cu descrierea vieţei lui, Nietzsche cere să se scrie şi să se ştie de toată lumea că *n-a fost maltratat decît de germani.*

Şi cu toate acestea, filozoful adaugă :

— *Dumnezeule ! Ce plictisitori, bizari şi fără nici un sens sunt germanii !*

Singura dată, cînd Nietzsche s-a simţit fericit şi onorat aşa cum se cuvenea de către un om care îl înţelegea şi-l aprecia, a fost cînd filozoful francez Taine, mulţumindu-i de dedicaţia cărţei *Crepusculul idolilor,* i-a trimis acea *magnifică şi indescriptibil de delicată scrisoare,* pe care filozoful german o păstra ca pe o adevărată relicvă.

Nu ştiu dacă ura lui Nietzsche contra germanilor era motivată sau nu. Majoritatea poporului german însă l-a

răsplătit tot cu aceeaşi monedă. Şi îmi aduc aminte cum mai anii trecuţi, guvernul refuza să cumpere bustul filozofului, lucrat de sculptorul Max Klinger, din motive... neprecizate. Adevăratul motiv însă pare a nu fi decît răzbunarea contra celui care scrisese *cele mai profunde cărţi ce s-au scris vreodată — motiv de ajuns ca germanii să nu-l priceapă...*

O NOUĂ RELIGIUNE ?

Limba germană va avea norocul ca cea dintîi să facă cunoscută lumei o nouă operă a lui Tolstoi, pe care autorul, nevoind s-o tipărească în ruseşte, a vîndut-o unui editor german.

Pentru prima oară în viaţă, Tolstoi se fereşte a-şi tipări în ţara şi în limba sa, ceea ce crede.

Faptul ni se pare curios, cu atît mai mult, cu cît de cîţiva ani nu cred să se mai găsească nici chiar în Rusia oameni cari să se teamă de cuvintele care propovăduiesc adevărul, dreptatea, binele şi frumosul...

Noua operă a lui Tolstoi va fi intitulată : *Doctrina lui Cristos expusă pe înţelesul copiilor.*

Cei cari cunosc *Religia mea,* o altă operă a cugetătorului rus, îşi pot uşor închipui în ce mod va căuta Tolstoi să facă pe copii a înţelege ceea ce după 1908 de ani nu-i totdeauna înţeles nici de oamenii maturi.

Multă vreme, reţeta pe care Tolstoi o da pentru închegarea unei societăţi ideale — o societate bazată pe caritate, şi în care individualităţile egoiste să fie excluse din raporturile sociale — a fost luată drept o utopie.

Admiratorii şi credincioşii în cuvîntul bătrînului de la Iasnaia-Poliana însă n-au desperat, şi astăzi omenirea numără trei comunităţi care urmează doctrina tolstoistă.

Prima fondată la *Taşkent,* de către un fost ofiţer, se ocupă cu cultivarea stepelor.

A doua se găseşte la *Harkov* în Caucaz şi numără 12 familii.

Iar a treia, cea mai importantă, fuse fondată în anul 1901 în America, la *Christchusch Hauts* de către scriitorul Tchercof.

În cîţiva ani, doctrina lui Tolstoi a pătruns aşa de mult în conştiinţa expatriaţilor ruşi, încît cea mai mare parte din noii colonişti ai Americei se constituiesc în comunităţi, cele mai multe agricole, a căror evanghelie nu-i alta decît complexul preceptelor lui Tolstoi.

Care va fi soarta în viitor a acestei doctrini ? Nu cumva ne găsim oare în pragul unei noi religiuni ?

MĂŞTI DE BRONZ ŞI LAMPIOANE DE PORŢELAN

Lui TITI MICESCU

Mărturie prieteniei legate pe băncile Liceului din Piteşti şi plimbată cu aceeaşi statornicie de pe dealurile Ciumeştilor, pînă pe malurile Senei

I. M.

Cele ce urmează sunt însemnările zilnice ale unui necunoscut.

Conţinutul lor — după cum se va vedea — este tot atît de straniu ca şi întîmplarea care, acum 18 ani, mă punea în posesia caietului de şcoală cu scoarţele albastre, în care adevăratul lor autor, scrisese povestea celui care voise cu tot dinadinsul să rămînă un anonim.

*

Eram la Paris.

Surprins de o ploaie torenţială pe rue de la Grange Batelière, mă refugiasem în „Hotel Drouot", unde tocmai avea loc o licitaţie, în jurul căreia presa pariziană făcuse mare zgomot.

Deşi nu aveam intenţia să cumpăr nimic, curiozitatea mă aşeză totuşi şi pe mine pe o bancă alături de amatorii care îşi disputau diferitele obiecte salvate de pe iahtul „Nirvana", naufragiat pe coastele Arabiei, şase luni în urmă.

Naufragiul acesta făcuse mare senzaţie nu numai în Anglia, dar şi în Franţa şi Italia, unde lordul W., proprietarul iahtului, era foarte cunoscut.

La Paris, ştirea naufragiului, adusă de o telegramă a Agenţiei Reuther, fusese afişată la Le Matin, *înainte de apariţia ei în ziarele de seară. Prins de un ciclon, la ieşirea lui*

din Golful de Aden, în Oceanul Indian, iahtul „Nirvana" era socotit ca pierdut, împreună cu întregul lui echipaj. Lordul W., care se găsea pe bord, împărtășise fără îndoială și el, soarta tovarășilor de naufragiu.

Două săptămîni mai tîrziu, o nouă telegramă a aceleiași agenții anunța că iahtul „Nirvana", cu prora sfărîmată și ambele catarguri retezate de furtună, fusese găsit aruncat pe uscat, în bancurile de nisip de la Kumkapu. În compartimentul mașinelor se găsise cadavrul ofițerului mecanic și al unui fochist, iar într-una din cabine, cadavrul unei femei, a cărei identitate nu se putuse stabili. Restul echipajului nu lăsase nici o altă urmă pe bordul acestui nou vas fantomă.

Autoritățile engleze dispusese demontarea iahtului și transportarea obiectelor de preț în Europa, unde în lipsă de moștenitori, ele urmau să fie vîndute la Londra și la Paris, în scopuri de binefacere, împreună cu restul imensei averi a lordului W.

*

Mărturisesc că la început, vînzarea aceasta nu mă interesa cîtuși de puțin, dat fiind sumele fabuloase la care ambiția unui amator bogat putea ridica valoarea unui lucru de nimic.

La un moment dat însă, comisarul licitației anunță jurnalul de bord al iahtului, pe care un compatriot al lordului W., se și grăbi să-l adjudece pentru suma de 2 000 de franci. De îndată însă ce începu să-l răsfoiască, noul posesor protestă că jurnalul este redactat într-o limbă străină, pe care el n-o cunoaște. Un expert care îl cercetă, declară la rîndul lui că jurnalul trebuie să fie scris într-unul din dialectele limbei italiene, pe care însă nu-l poate preciza. Faptul acesta mări curiozitatea asistenței, și caietul cu scoarțele albastre începu să circule din mînă în mînă, pînă ce ajunse și în mîinile mele.

Prima aruncătură de ochi, mă făcu să tresar ca în fața unui prieten vechi, pe care nu l-aș fi văzut de ani de zile.

Caietul era scris în limba română. Nu era însă un jurnal de bord, ci un simplu jurnal personal nesfîrșit și nesemnat. Pe copertă era scris cu litere de mînă

Măști de Bronz
și Lampioane
de Porțelan

iar în josul acestui titlu, tipărită cu litere roșii, firma unei librării din Pitești.

Judece oricine, dacă emoția acestei neașteptate arătări, nu era de natură să-mi schimbe întreaga nepăsare cu care privisem pînă atunci vînzarea atîtor alte obiecte de pe iahtul lordului W.

Mă ridicai deci de la locul meu și mă grăbii să explic :

— Este un manuscris în limba română.

Cineva mă întrebă :

— Sunteți sigur ?... Cunoașteți bine această limbă ?

Nu avusei însă timp să răspund, deoarece englezul declară că în cazul acesta manuscrisul nu mai prezintă nici un interes și că el renunță în favoarea altui cumpărător.

Și iată cum se face că în seara aceea, binecuvîntam ploaia torențială care îmi îndreptase pașii spre „Hotel Drouot", unde în lipsă de alt amator, manuscrisul necunoscutului rămînea în posesia mea, pentru suma de 100 de franci.

*

Cercetările întreprinse în urmă pentru descoperirea autorului, atît prin cafenelele Parisului, cît și în orașul Pitești, după întoarcerea mea în țară, nu mă duseră la nici un rezultat.

După optsprezece ani dar, cred că pot renunța la ele, sau mai bine zis, cred că am dreptul să le trec în seama celor care ar binevoi să le continuie, după ce la rîndul lor, vor fi cetit ca și mine cele ce urmează.

Aici
începe manuscrisul
din

CAIETUL CU SCOARȚE ALBASTRE

13 octombrie

Vin de la înmormîntare. Zic de la înmormîntare, cum aș fi putut zice de la teatru — un teatru unde s-a jucat o piesă proastă.

Mi s-a spus că la înmormîntări, aceeași lungă și plictisitoare scenă se repetă totdeauna. De data asta însă, adevăratele personagii din piesă eram numai eu și mortul. Restul, roluri de puțină importanță: popii, ciocliii și publicul obișnuit.

Curios lucru!... Pe mine morții nu m-au interesat niciodată. Cînd întîmplarea mi-a scos pe vreunul în cale, mi-am întors capul. Ce știam din cărți, din jurnale și din auzite, mi-a fost îndeajuns. Dealtfel, pînă azi nici n-am prea avut ocazia să-i cunosc de-aproape. Afară de mamă-mea care a murit născîndu-mă, n-am avut nici rude, nici prieteni prea grăbiți. Moartea tatei trebuia să-mi complecteze cunoștințele și să-mi procure senzația justă.

Înmormîntarea tatei aproape nu merita oboseala să fie văzută. Și cu toate acestea, în orașul nostru, unde distracțiile sunt foarte rari, înmormîntările sunt foarte apreciate de cetățeni. Sunt unii cari s-au obișnuit să însoțească pînă la cimitir chiar morții cu care n-au avut nici o legătură în viață. Tata era unul dintre aceștia.

În oraș și pe drumul de la barieră pînă la cimitir, totul s-a petrecut în liniște, mai în liniște chiar de cum ai fi privit același lucru printr-un ochean de panoramă.

Aci însă, ajutorul de primar, prieten și coleg cu tata în gospodăria comunală, ținu cu orice preț să spună cîteva cuvinte.

Mi se pare că tata juca un mare rol în viața politică a orașului nostru, fiindcă cele cîteva cuvinte ale ajutorului de primar, se rezumau în „mîngîietor al suferinzilor, părinte al orașului și luptător neobosit al democrației liberale“, lucruri care dealtfel nu m-ar fi mirat deloc, dacă cu două zile înaintea morței lui, n-aș fi citit un articol într-un ziar conservator, în care tata era numit „parvenit, om fără scrupul și bandit de codru“.

Cu toate acestea, vocea ajutorului de primar, care spre sfîrșitul discursului răgușise și abia se mai auzea, reuși să convingă pe cetățenii adunați în jurul groapei, că marea figură a mortului nu trebuie să le părăsească niciodată memoria. Cele din urmă cuvinte fură un apel călduros către aceia cari îl cunoscuseră, îl iubiseră și-l respectaseră, să verse două lacrimi de recunoștință și compătimire pe sicriul nețintuit încă: una pentru cel care îi părăsea, alta pentru orfanul care rămînea... Orfanul care rămînea, eram eu.

Simții atunci că cineva mă trage de mînecă și o voce cunoscută îmi șoptește la ureche:

— Ci că plîngi, omule, odată... Încearcă-te să plîngi, că ne facem de rîs...

Era doamna Azureanu, prietena casei și mai ales prietena tatei, o văduvă tînără și drăguță, cu figura de sfîntă și sufletul de înger, femeia care făcuse pentru noi sacrifice enorme, care își ruinase sănătatea în nopțile de veghe, cît timp tata fusese bolnav și care, după moarte, îngrijise de toate pînă la sosirea mea.

Să-i fac pe voie, scosei batista și-mi acoperii ochii la timp. Mirosul de tămîie, mormăitul popilor, discursul ajutorului de primar și sfaturile doamnei Azureanu mă enervaseră peste măsură. În loc să plîng, rîdeam ca un nebun...

*

Toamna îngălbenise frunzele copacilor, iar vîntul serei le scutura, presărîndu-le de-a lungul potecilor împrospătate cu nisip gălbui, pe marmurile mormintelor cioplite sărac și fără gust, prin pălăriile cocoanelor, pe sicriul tatei, peste tot...

Soarele grăbea spre un deal învecinat cu cimitirul. Cîteva raze palide, mai bolnave chiar ca frunzele copacilor, se furișau printre crengile desfrunzite și rumeneau figura mortului pentru ultima oară.

Decorul acesta natural, simplu și fără pretenții artistice, îmi plăcea mai mult decît tot ce văzusem pînă atunci în jurul meu. Cimitirul părea cu adevărat trist. E drept că pînă atunci eu nu-l văzusem încă niciodată. De data

asta, totuși, el mi se părea mai trist ca de obicei. Sufletul serei, fiindcă serile au și ele un suflet ca și noi, pătrundea în profunzimile trupului meu obosit, ca ceva straniu, molatec și leneș, ca poezia tristeței fără motiv, sau ca refrenul îndepărtat al unei fericiri uitate, în fața căreia amintirea tot se mai pleacă din cînd în cînd, cu reverența unui curtezan lipsit de amor propriu. Pentru un moment, îmi uitasem chiar unde mă aflu și cu gîndul mă dusesem departe, departe, în fundul Orientului, în țările minunate ale basmelor și viselor albastre, în țările îmbălsămate de parfumul florilor și plantelor aromate, în țările cari cele dintîi văd soarele răsărind...

În fața sicriului tatei, îmi adusesem aminte de cîte ori nu mă gîndisem să plec și eu, să plec departe, să nu știe nimeni unde m-am dus și eu însumi să nu știu nici unde, nici cînd voi avea de gînd să mă opresc, să trec — străin pentru toți — de-a lungul țărilor străine, să mă îmbăt de farmecul necunoscutului și de otrava dorului ducerei în neștire, să știu bine că goana mea nebună mă apropie de mormînt și totuși să nu mă opresc, să rătăcesc mereu și să-mi sfîrșesc drumul la marginea groapei, iar cei care mă vor găsi, să-mi azvîrle hoitul într-un cimitir străin și păgîn, fără flori și fără cruci, fără să se întrebe nici de unde am venit, nici cine am fost...

*

Un zgomot neobișnuit mă făcu să tresar.

Cioclii băteau ultimele cuie, în timp ce popii frămîntau între dinți o ultimă rugăciune.

Patru inși sprijiniră apoi sicriul pe două frînghii și încetinel, fără zgomot și fără multă trudă, îl pitiră ca pe o comoară scumpă în fundul groapei.

Mă aplecai atunci spre movilița răscolită de sapă, apucai un bulgăre de pămînt și îl lăsai să se rostogolească din mînă cu un zgomot spart și răgușit, ca și durerosul strigăt al unui învins, pe care l-aș fi lovit cu răutate.

Și-atîta tot... Întocmai ca la teatru, după lăsarea cortinei, spectatorii începură să se împrăștie, grupuri, grupuri...

*

La întoarcere, rugai pe doamna Azureanu să se urce în trăsura mea. Dealtfel, prietena tatei era singura persoană care se mai înrudea cu familia.

Moartea tatei o îmbătrînise cu zece ani. Plînsul îi învinețise ochii și lacrimile scăpate neuscate de batistă alunecaseră de-a lungul obrajilor, desemnînd în stratul de pudră, potecuțe lungi ca și dîrele lăsate de roțile unei căruțe pe o șosea noroioasă. Și cu toate acestea, doamna Azureanu era tot frumoasă. Sunt femei pe cari suferințele le înfrumusețează. Nu știu dacă prietena tatei plîngea pentru prima oară, sau dacă moartea bărbatului său o torturase mai mult decît moartea tatei. Lăcrimile însă nu păreau să aibă nimic comun nici cu ochii, nici cu obrajii, nici cu buzele... cu nimic din figura doamnei Azureanu.

Trăsura mergea încet, clătinîndu-se pe arcurile ruginite de vreme și zdruncinîndu-ne la fiecare bolovan. Doamna Azureanu, care nu mai zicea nimic, privea cu pleoapele pe jumătate închise postavul trăsurei, care altădată fusese verde, dar care acum nu mai avea nici o coloare. Constatarea aceasta pare că o hotărîse să mă întrebe dacă știu ce devin morții după un timp oarecare și dacă este adevărat că sufletele păcătoșilor trec în corpuri de animale.

Îmi adusei aminte atunci de versurile lui Cyrano de Bergerac, și cum singur nu mă simțeam în stare să-i răspund, încercai să i le traduc.

— *„Une heure après la mort, notre âme évanouie*
Sera ce qu'elle était une heure avant la vie.“

Drept mulțumire, doamna Azureanu își făcu cruce și țintindu-și ochii în coșul trăsurei, șopti ceva așa de încet, că nu putui auzi. Apoi întorcîndu-se spre mine, îmi spuse cu voce mai tare :

— Dumneata trebuie să fii țicnit... De ce nu te cauți ? De ce nu consulți un doctor specialist ?...

N-avusei însă timp să-i spun de ce nu consult nici un doctor. Trăsura intrase tocmai în curtea caselor.

27 noiembre

— Ascultă... Am venit să te întreb ceva.

— Anume ?...

— Ce ai de gînd să te faci, avocat sau judecător ?
— Nici unul, nici altul...
— Cum așa ?
— Foarte bine.
— De ce-ai vîndut atunci prăvălia ?
— Fiindcă nu vreau să mă fac nici băcan.
— Și ai de gînd să arendezi și moșia ?
— Și...

Doamna Azureanu îmi rostogoli o privire pătrunzătoare și plină de răutate. Răspunsurile mele nu o lămuriseră îndeajuns. Afară de moșier, băcan, avocat sau judecător, ea nu vedea altă ocupație pentru un om care învățase numai dreptul, iar de la tată-său moștenise o pereche de case, o băcănie și o moșie.

Prietena tatei, care a rămas tot stăpînă în casa noastră — zic a noastră, fiindcă pare a fi și a ei — își permite să intre în odaia mea fără să bată la ușe. Azi-dimineață, fiindcă m-a găsit dormind, și-a permis chiar să mă deștepte, sărutîndu-mă pe frunte, cu cea mai părintească dragoste.

Mie unuia, prietena tatei, pe care n-am cunoscut-o niciodată îndeajuns, mi-a făcut totdeauna impresia unei femei simple. Și tata care, trebuie să mărturisesc că timp de 70 de ani cît a trăit, n-a avut nici gusturi rafinate, nici năzuințí ideale, nu cred să fi admirat în doamna Azureanu altă calitate, decît aceea a corpului său bine construit. Ambiția tatei, ca și a oricărui alt burghez bogat și cu vază, era să aibă ca amantă pe cea mai frumoasă femeie din oraș și atîta tot.

Azi-dimineață însă m-am convins că prietena tatei nu este numai cea mai frumoasă, dar și cea mai deșteaptă femeie din oraș.

Ce păcat că este femeie !... La noi femeile n-au încă drepturi politice. Altminteri doamna Azureanu ar fi ajuns ceva mai mult decît amanta unui ramolit primar de provincie, și orașul nostru n-ar fi pierdut ocazia poate să contribuie și el cu ceva la gloria țărei — cu un ministru măcar.

Cînd auzi ce am de gînd să fac, să plec departe și poate pentru totdeauna, să plec singur și cît mai curînd — hotărîri pe care dînsa nici nu le bănuise măcar — doamna Azureanu simți că odaia se învîrtește în jurul ei și fuse nevoită să-și caute un sprijin ca să nu cadă jos. Rămăsese rezemată de speteaza unui fotoliu ca un animal rănit, în neputință de a

se mai mișca. Privea spre mine cu niște ochi de cerșetor nemîncat ce așteaptă să fie miluit și cu dinții încleștați pe un cuvînt pe care n-avea curaj să-l rostească, încerca parcă să mă mustre pentru palma neașteptată ce-i îndurerase deopotrivă și obrazul și sufletul.

Pentru un moment, nu putui pricepe cauza pentru care plecarea mea ar fi neliniștit-o într-atît. Prietena tatei avusese totdeauna idee rea de mine, mă crezuse nebun și mă sfătuise chiar să consult un doctor specialist. Era natural, deci, ca schimbarea neașteptată a doamnei Azureanu să-mi dea de bănuit lucruri mari.

În ajun, apăruse într-un ziar o nuvelă de Guy de Maupassant, în care un tată simțindu-se în ajunul morței, își trecuse amanta, fiului. Amanta tatei, care citea regulat nuvelele din ziare, se gîndise poate că nu ar fi bine să mă lase singur, să-mi pierd urma prin lume și să se stingă ultimul vlăstar al familiei noastre. Doamna Azureanu ne iubise așa de mult, că după moartea tatei, nu-i mai rămînea decît să mă iubească pe mine.

În timpul acesta, prietena tatei se dezlipise de speteaza fotoliului și se apropiase de pat. Își înclinase capul deasupra mea, sprijinindu-se cu mîinile pe cele două margini ale patului și, privindu-mă pentru prima oară cu altfel de ochi, decît cei cu care mă privise pînă atunci, începuse să-mi surîdă mulțumită ca și cum ar fi avut să-mi destăinuiască ceva ce trebuia să-mi facă plăcere.

— Nu este așa că n-ai să pleci ?... Spune-mi... Nu ?... Nu este așa că ai să rămîi cu mine... să ne iubim...

Doamna Azureanu juca actul al doilea al melodramei începute cu o lună în urmă la cimitir.

Mai înainte să fi avut timp să-i răspund, îi simți mîinile apucîndu-mi capul și buzele căzîndu-i ca o grindină pe fruntea mea, pe obraji, pe ochi, pe gură... pe tot ce întîlneau în drumul lor. Tremura ca prinsă de friguri. Ochii pe jumătate închiși i se duseseră în fundul capului, iar buzele însîngerate, calde și moi, i se conturau în jurul gurei ca și un inel înroșit în foc, o pecetie fierbinte care ar fi vrut să-și lase forma pentru totdeauna pe obrajii mei.

Rămăsesem aiurit. Avîntul acesta, de bestie posedată de răscoala simțurilor, îmi amorțise și mîinile și mintea. Mă simțeam învins, umilit, țintuit în pat, copleșit de o voluptate

plină de scîrbă și cîteva minute, incapabil să mă pot regăsi, mă lăsai mîngîiat de aceleași mîini care mîngîiaseră și pe tata, sărutat de aceleași buze care sărutaseră și pe tata, dorit de aceeași patimă care dorise și pe tata...

Furtuna însă se potoli curînd.

După ce singură se ridică, sprijinindu-se din nou pe cele două margini ale patului, amanta tatei mă întrebă cu o voce plină de taină, mulțumită, învingătoare poate :

— Ne-am înțeles... Nu ?

— Ba nu ne-am înțeles deloc.

Sării jos din pat și, îndreptîndu-mă spre ușă, îi făcui semn să iasă.

Pînă atunci nu cunoscusem încă înverșunarea cu care luptă o femeie învinsă. Amanta tatei își văzuse partida pierdută și în ciuda norocului, își juca ultima carte.

— Și cu ce drept ?... Cu ce drept, mă rog ?... îmi strigă ea.

— Cu dreptul de stăpîn în casa mea.

— A !... Cu dreptul de stăpîn ?... Cine ?... Dumneata ?... Nu-i adevărat. Dumneata ești mai străin decît mine aici în casa asta. Eu am dreptul de a fi trăit șaptesprezece ani cu adevăratul ei stăpîn. Dar dumneata ce drept ai ?... Dumneata nu ești copilul stăpînului, copilul mortului... Dumneata ești copilul neveste-sei cu altul... cu un străin... Nu ești al lui... Nu... Știm noi ce poamă a fost mama dumitale... Dumneata ești un străin, n-ai nici un drept în casa asta și nici în prăvălia pe care ai vîndut-o... N-ai drept la nimic... mă înțelegi ?... Nimic din tot pe ce ai pus gheara... Dacă nu mă crezi, du-te și întreabă în oraș să-ți spună cei care știu mai bine decît dumneata cine ești... Toată lumea știe... Numai el n-a știut... Dobitocul...

Mă apropiai de ea, îi apucai mîinile cu cari încerca să-mi zgîrie obrajii și o împinsei pe ușe afară. O auzii țipînd, strigîndu-mi asasin, hoț, nebun și nu mai știu ce încă. Servitorii, care nu bănuiau de ce este vorba, se strînseseră în jurul ei, întrebînd-o ce s-a întîmplat și căutînd s-o liniștească.

*

Dealtfel, era de prisos să-mi spună toate lucrurile acestea. Le știam și eu tot așa de bine ca și ea, ca și lumea toată. Dar aveam oare dreptul să mă îndoiesc că sunt copilul mortului ?... Nu. Adevărul nu-l putea ști nimeni, nici lumea, nici doamna Azureanu, nici tata însuși. Adevărul mi l-ar fi putut spune numai mama. Dar mama a murit născîndu-mă, ispășindu-și poate greșala tinereței sale romantice, ducînd cu ea în fundul groapei secretul nașterii mele și îngropînd numele adevăratului meu tată pentru toți și pentru totdeauna.

9 decembrie

Mîine plec. Am aranjat totul. Nu las în urmă pe nimeni — nici rude, nici prieteni, nici păreri de rău, nimic...

O fată care m-a iubit și pe care n-am iubit-o, singura ființă pe care o credeam capabilă să plîngă la plecarea mea, aflu că s-a logodit ieri cu un ofițer.

Cum i-aș putea mulțumi pentru acest ultim și suprem serviciu ?...

Într-o noapte de mai, tîrziu, mai tîrziu de miezul nopții, cînd pierdusem poteca și rătăceam în neștire prin pădurea din marginea moșiei, ea îmi jurase că n-are să fie decît nevasta mea. Și eu, ca să nu-i spun că minte, am tăcut și am ascultat-o liniștit cum lua de martori și luna și stelele și pomii și noaptea și singurătatea... tot... tot ce ne împrejmuia, tot ce n-o putea vedea, nici auzi.

Mi-ar fi părut rău să știu că cineva a plîns după mine.

De-acum sunt liber, mai liber de cum mi-aș fi putut vreodată închipui că aș putea să fiu.

Mîine plec... Mîine voi ajunge la frontieră, am să-i zic țărei : adio... Adio, înseamnă că nu știu cînd am să mă mai întorc. Am să mă întorc mai curînd decît mă gîndesc, sau poate n-am să mă mai întorc niciodată ? Nu știu... Dar dintre cei plecați ca și mine, cîți au știut ?...

De mîine, casa unde m-am născut, drumurile pe unde am colindat, pădurile prin cari am rătăcit și am visat, nu vor mai fi pentru mine decît niște sărmane imagini, pe cari o mînă neîndemînatecă de-abia le va mai putea estompa în zarea trecutului, poate chiar a uitărei... Și gîndul singur o să mi le mai poarte prin fața ochilor, pe acolo pe unde de mîine mă duc să colind, să rătăcesc, să visez...

De mîine, dintre toți cîți îmi vor ieși în cale, nimeni n-are să mă mai cunoască, nimeni n-are să mă mai întrebe

al cui sunt. Iar cei cari m-au cunoscut și s-au întrebat, de mîine nemaivăzîndu-mă, au să mă uite...

De mîine, cel care a fost moare, iar pe mormîntul celui mort, noul-născut, copilul străinătăței și al necunoscutului, în semn de dragoste frățească, îi va șterge de pe marmoră numele, ca nu cumva cei cari îl vor ceti, să-l bîrfească, aflînd cine a fost...

10 decembrie

Singur... Călătoresc singur de o jumătate de zi.

Mă tolănesc pe canapeaua vagonului ca un copil răsfățat și ascult „tic-tacul" monoton al roților cari mă duc departe, tot mai departe, din clipă în clipă, din oră în oră...

Îmi arunc ochii pe fereastră: cîmp, arbori, case, drumuri... Din cînd în cînd, cîte un om și atîta tot. Și toate îmi trec pe dinaintea ochilor, într-o goană nebună. Mă întreb încotro grăbește toată această lume nouă și-mi uit că ochii te înșeală, că ochii oamenilor, ca și oamenii, mint.

Ce bine îmi pare că am plecat. Am plecat fără să știu pentru ce, fără ca nimeni să mă gonească.

> *„mais les vrais voyageurs sont ceux-la seuls qui*
> *partent*
> *pour partir...*
> *et sans savoir pourquoi, disent toujours :*
> *Allons !..."*

De ce oare din toate *Florile răului* nu-mi vin în minte decît versurile acestea ?

Cînd le-am citit pentru prima oară, mi s-a părut că cineva mă ia de mînă și pornește cu mine pe drumul la răspîntia căruia, nehotărît, așteptasem atîta timp. Cu cît mă afundam mai mult pe cărările încîlcite, tot mai încrezător în mîna care mă îndrepta spre luminiș, cu atît mai largi mi se păreau deschizîndu-mi-se înainte porțile sufletelor neînțelese. Coridoarele lumilor ascunse mi se luminau ca în nopțile de sărbătoare și la fiece popas, tot mai însetat, sorbeam tot mai mult din otrava necunoscută celor care nu și-au părăsit niciodată satul.

Ca și Baudelaire, am zis : Haide !... Și am plecat.

La vîrsta de 20 de ani, el cutreierase lumea întreagă. Cel mai vagabond din visătorii Franței de pe vremea aceea mersese pînă în Ceylon, pînă pe malurile Gangelui, plutise pe ape violete și sub ceruri aurite, respirase parfumuri necunoscute, strînsese în brațe femei cu dinții și unghiile poleite, cu ochii adînci ca mările fără fund și cu sufletele înfiripate din versurile poemelor nesfîrșite... Îmblînzitorii de șerpi îl învățaseră arta cu care se farmecă mulțimea și, din orientul îndepărtat, adusese flori cu mirosuri adormitoare, adusese căldura, frumusețea, lumina și orizonturile basmelor din *O mie și una de nopți...*

Dar eu ?... Voi ajunge vreodată pînă acolo, pînă unde cu gîndul de-abia dacă poți pătrunde... pînă în țara unde soarele își aprinde strălucirea din privirea visătorilor nebuni ?...

După o oră

Un ungur, un om gras, peste măsură de gras, se așează lîngă mine.

Eu îl privesc așa cum aș privi un animal nemaivăzut, închis într-o cușcă de menagerie. El îmi zîmbește vesel — parcă m-ar cunoaște de cînd lumea.

După cîteva minute mă întreabă ceva. Eu tac. Nu înțeleg nimic. Tăcerea mea îl întristează. Mă gîndesc că omul acesta poate ar fi avut să-mi spună și el ceva, lucruri multe, lucruri noi, necunoscute mie, pentru care i-aș fi mulțumit. Poate ar fi vrut să-mi spună cine este și să mă întrebe cine sunt, de unde viu, unde mă duc, ce fac, ce gîndesc, ce cred... Poate — și de ce nu ? — poate ar fi vrut să mă întrebe dacă nu sunt eu copilul unei femei care a murit născîndu-mă și să-mi spună că el... A, nu, nu, nu !...

Gîndindu-mă că necunoscutul din fața mea ar fi putut să-mi spună nebunia ce-mi trecuse prin minte, mi-am încleștat furios dinții și dacă aș fi înțeles chiar ce m-ar fi întrebat, tot nu i-aș fi răspuns.

După o oră de drum, tovarășul meu s-a sculat și s-a dat jos din vagon.

Iar sunt singur... În jurul meu totul este liniștit. Nu mai aud nici zgomotul roților, nici fluieratul repețit al mașinei, nici gălăgia unor copii din compartimentul vecin.

Se face noapte și-mi pare că liniștea crește. Deschid fereastra și răcoarea nopței de toamnă tîrzie îmi pălmuiește obrajii aprinși.

Trenul se oprește într-o gară cu lămpi electrice și lume multă. Mă reped la ușe, o închid și trag perdelele, ca nu cumva să mai intre cineva.

De la fereastra deschisă, ascult un cîntec pierzîndu-se departe, tot mai departe, pînă ce abia se mai aude. E cîntecul nopței. E cîntecul sufletului meu, care îmi spune: noapte bună!... Ah, cîntecul acesta, de cîte nu-mi aduce aminte!... Viorile lăutarilor de la moșie aveau ceva din remușcarea cîntecului din noaptea asta. Și cu toate astea, nu-i cîntec de vioară și nici cîntec de om nu este... Poate e cîntecul stelelor care mă văd așa departe, poate e cîntecul trecutului, cîntecul celor ce se îngroapă în ritmul celui din urmă cîntec!...

Îmi simt ochii lăcrămînd și pentru prima oară, lăcrămez fără să știu de ce. Îmi scot repede batista și-mi usuc cele două lacrimi, înfuriat, ca și cum n-ar fi fost lacrimile mele.

Nu, nu... Eu nu-mi aduc aminte să fi plîns cîndva. Eu n-am să plîng niciodată...

Trenul a pornit din nou. În compartimentul meu nu s-a urcat nimeni. Trag perna de la căpătîiul canapelei și încerc s-adorm.

10 spre 11 decembrie, noaptea

Partenza!...
Mă cheamă tangenta
Vieței multiple trăită-n beția
Și-n visele roze
Și verzi
De hașiș...
Mă chiamă bizara,
Prelunga
Și lenta
Minciună-a vieței trăită-n decorul
Fantasticei drame.
Cînd cu ochii închiși,
Aplauzi actorii
Și chemi autorul,
Bisezi nebunia

Și-n ultimul stadiu de metamorfoză
Cu ultima doză
Începi nebunia...

Partenza!...
Mă cheamă secretul
Mulatrelor blonde cu ochii topiți
În două elipse concave de smoală...
Mă vrea Orientul ocult
Și magnetul
Mulatrelor nude cu dinți poleiți,
Cu unghii vopsite —
Albastre și roze
Și-n clipa supremă, cu gesturi
Și poze
De convalescente sătule de boală...

Partenza!...
Mă cheamă Oceanul
Și glasul Sirenei ce-anunță plecarea
Spre sudul fantastic al „Fetei Morgane"
Mă cheamă suprema-nfrățire cu anul,
Cu luna,
Cu ziua,
Cu ora,
Cu clipa,
Cînd gestul fatidic opri-va risipa
Aromelor calde de ceai
Și banane.
Cînd Yama-mi va șterge din Wansa prezența...
Mă cheamă-nserarea eternă —
Uitarea...
Mă cheamă supremul adio...
Partenza!...

11 decembrie

Mă deștept în același timp cu doamna venită peste noapte și culcată pe canapeaua din fața mea.

Dau perdelele în lături și lumina bolnavă a zilei pătrunde printre picăturile de ploaie ce alunecă de-a lungul geamului.

Gratiile de la fereastra vagonului mă întristează. Nu știu de ce îmi vine să cred că aș fi închis. Noroc însă, că nu sunt singur...

Vecina mea este brună și palidă. Mă privește curioasă, ca și cum prezența mea ar jena-o, ca și cum nu ea, ci eu aș fi fost intrusul. Are niște ochi mari și rotunzi, rotunzi ca banul și triști, plini de o tristețe contagioasă, fără nume și fără leac. Și buzele ei tremurătoare, întredeschise și uscate, parcă vor să-mi spună ceva.

Ce-o fi avînd lumea cu mine ?... Pe cîți îi întîlnesc fără să-i cunosc, îi urăsc ca și cum mi-ar fi dușmani, ca și cum mi-ar fi făcut vreun rău. Îmi pare că toți vor să-mi spună cîte ceva — lucruri pe cari nu vreau nici să le aud, nici să le bănuiesc măcar. Și în fiecare zi, întîlnesc tot alți necunoscuți și în fiecare zi mă frămînt tot mai mult să nu le vorbesc și să nu le răspund la întrebări.

La Budapesta, ne dăm jos amîndoi. Schimbăm trenul. Eu mă urc în trenul pentru Viena. Ea rămîne pe peron. Din cele cîteva cuvinte italienești schimbate cu interpretul, înțeleg că așteaptă trenul pentru Fiume.

Scot capul pe fereastră și o zăresc în fața vagonului, privindu-mă cu aceeași nedumerire de oaie rătăcită. De data asta nu mă mai înșel. Femeia asta ține cu orice preț să-mi spună ceva. Un fluierat răgușit răsună sub acoperișul de sticlă al gării — pleacă trenul... Îi trimit atunci o sărutare pe vîrful celor două degete și încerc să-i zîmbesc cu șiretenia unui om care a cîștigat partida într-un joc de noroc. O văd atunci repezindu-se spre mine cu mîna întinsă, abia putîndu-și ține respirația în goana după tren. Îi prind repede cartea de vizită ce-mi întinde și în urmă îi mai trimit o sărutare și alta și multe altele pînă ce trenul iese din gară și n-o mai văd.

Pe bucata de carton citesc :

ADA PAGANELLI
Artistă lirică

Bologna, Via Mirasolle 3

Mă întreb, drept cine m-o fi luat pe mine cîntăreața asta ?

Prin minte începe să-mi treacă tot felul de aiurări. Amărăciunea unui regret neexplicabil îmi picură în suflet ca ultimii stropi dintr-o cupă golită de alții. Parcă îmi pare rău că nu i-am vorbit. Poate ar fi fost și ea tot ca mine singură și liberă, poate ne-am fi schimbat amîndoi drumul, poate ne-am fi oprit mai curînd sau poate nu ne-am mai fi oprit deloc. Acum cînd sunt singur, știu unde am să merg. Cînd aș fi fost cu ea însă, n-am mai fi știut poate nici eu, nici ea. Ne-am fi urcat într-un tren fără să știm unde pleacă și ne-am fi oprit într-un oraș fără să știm cum se numește — un oraș la marginea mărei, într-un fund de golf albastru, cu cer senin, cu soare cald și cu corăbii multe, multe... Și într-o bună dimineață, am fi desprins poate o corabie de la țărm și ne-am fi lăsat duși în voia vîntului într-acolo unde iarăși n-am mai fi știut, pînă ce furtuna ne-ar fi surprins în largul mărei și fundul apelor albastre ne-ar fi adăpostit pe veci, unul în brațele altuia...

12 decembrie

Se face ziuă la Innsbruck. Afară ninge. Îmi lipesc fruntea de geam și privesc, de cealaltă parte a gărei, brazii verzi și ninși.

Parcă sunt în fața unui panopticum în care manechinele unor seniori de pe vremea lui Ludovic al XV-lea își expun curiozității moderne, perucile albe și redingotele de mătase verde brodată cu aur și argint.

În marginea drumului zăresc un crucifix. Deasupra unei cruci de lemn, înfiptă drept în fața vagonului, o strașină de tinichea adăpostește țintuit în niște cuie enorme un Crist dezbrăcat. Afară trebuie să fie frig. Ghicesc după Cristul de lemn care tremură așa de tare, de parcă mișcă crucea din loc.

În compartimentul meu intră un băiat blond, slab și lung, nesfîrșit de lung, cu părul lustruit de cosmetic, cu mustățile rase și cu obrajii crestați de cîteva lovituri de rapieră. Pe șapca de student, se încalecă trei culori : roșu, negru și aur.

Curios lucru. Băiatul ăsta e singurul om pe care îl întîlnesc fără să-mi fie teamă de el. Parcă n-aș avea pe nimeni

alături de mine. Prezența lui îmi mărește și mai mult singurătatea în care voiam să călătoresc tot timpul.

În momentul în care trenul pornește din gară, tovarășul meu de drum mă întreabă ceva în limba germană. Eu tac, fiindcă sunt hotărît să nu vorbesc cu nimeni. El însă nu se dă învins și-mi repetă întrebarea în limba franceză. Dealtfel, întrebarea lui îmi pare așa de ciudată, că în cele din urmă sfîrșesc să-i răspund prin simple monosilabe.

— Cunoașteți pe doctorul Cocon ?

— Nu.

— Pe doctorul Cocon de la...

— Nu.

— Pe faimosul specialist în operații la creier...

— Nu.

— N-ați fost niciodată bolnav de voință ?

— Nu.

— N-ați avut niciodată nevoie de operație la creier ?

— Nu.

— Sînteți student ?

— Nu.

— Negustor ?

— Nu.

— Spion militar, travestit în țivil ?

— Nu, domnule, nu sunt decît un simplu anonim fără ocupație și fără nevoie de operație la creier.

Tovarășul meu de drum mă măsoară cu ochii din creștet pînă în tălpi. Ceva din figura sau atitudinea mea pare a-l nedumeri. După cîteva clipe de observație serioasă și profundă, îmi apucă mîna dreaptă pe care mi-o strînge cu putere și, cu un zîmbet plin de tristețe, îmi șuieră printre dinți :

— Pe mine mă cheamă Hans.

— Îmi pare bine.

— Hans.

— Da, da, am înțeles.

— Pe celălalt nume nu vi-l spun, fiindcă nu vreau să se afle de unde vin.

— Foarte bine, aveți dreptate.

— Așa e că am dreptate !... Astăzi, da... Dar pînă ieri înainte de operație, n-aveam niciodată dreptate...

— Nu ?...

— Nu.

Altă pauză, altă nedumerire. De data asta însă nedumerirea este a mea. Hans începe să mă intereseze. După întrebările lui, urmează întrebările mele.

— Așadar, operația a reușit...

— Perfect.

— La creier ?

— La creier...

— Cu doctorul Cocon ?

— Cu cel mai mare specialist...

— Și pentru care boală ?

— Voința... ipertrofia imaginației...

După a treia pauză, întrebările le continuă iarăși Hans.

— Dumneavoastră aveți imaginație ?

— Foarte puțină.

— Nu simțiți nevoia ?...

— Nu, nu...

— Știți că operația nu este deloc periculoasă... O simplă trepanație... Îți deschide craniul...

— Știu, știu...

— Și cu niște ace de oțel...

— Știu, știu... Cunosc procedeul...

— Ace de oțel, bine sterilizate...

Descrierea operației începe să-mi dea fiori. Îmi astup urechile cu palmele, ca să nu-l mai aud. Hans însă continuă de data asta cu vocea tare, stridentă și tăioasă, ca și zgomotul unui geam ce se sparge.

— Cric, cric, cric... îți străpunge și îți omoară toate visurile...

Săracu Hans !... Ce nebun simpatic !...

Ca să nu-l las cu povestea neterminată, continui să-l întreb :

— Și pe urmă ?

— Pe urmă nu-ți mai rămîne în creier decît inteligența logică, pozitivă... Rațiunea...

— Dar cum poate trăi un om fără visuri ?

Hans ridică din umeri, ca și cum ar fi vrut să-și pună în mișcare resortul unei aripi mecanice și continuă să-mi explice :

— Eu sunt Hans... N-ați auzit niciodată de mine ?... Omul care a trăit în lună și și-a scris romanul vieței în limba selenară...

În momentul acela, tresării fericit oarecum, că putusem da de firul nebuniei lui Hans. Îmi adusesem aminte de romanul unui scriitor francez din ilustra pleiadă a simboliștilor morți la vîrsta de 27 de ani, și mă grăbii să-i complectez explicațiile :

— Nu cumva romanul d-voastră a fost tradus de Georges Albert Aurier în limba franceză, sub titlul *Ailleurs?*

Hans holbă ochii, ca și cum ar fi auzit mărturisirea unei crime tăinuite.

— L-ați cetit ?

— L-am cetit...

— Va să zică și d-voastră sunteți bolnav ?... Nu ?... De ce-mi ascundeți adevărul ?... Mărturisiți că sunteți bolnav de ipertrofia imaginației...

— Ba deloc... Pe mine imaginația nu mă jenează cîtuși de puțin.

— Nu se poate... Spuneți așa, fiindcă vă este frică de operație... Nu este însă nici un pericol... Mergem împreună... Doctorul Cocon este foarte abil...

Și în timp ce-mi lăuda abilitatea ilustrului practician din romanul lui Aurier, nebunul ridicase mîna, gata să tragă de inelul semnalului de alarmă.

Mă repezi la el și-l forțai să se așeze din nou pe canapea.

Hans mă privea cu ochii umezi de lacrimi. Nu-mi puteam da seama pentru ce plînge. Vocea lui însă avea de data asta duioșia stranie a unui convalescent, pe care primele zile de mai îl chinuiesc cu înțepăturile razelor de soare pe care nu mai speră să le revadă. Hans îmi apucase mîinile amîndouă, pe care mi le strîngea cu toată puterea disperării unui naufragiat și, cu ochii țintă în ochii mei, recita parcă o rugăciune pe care n-o știa încă bine pe dinafară.

— De ce mă minți ?... De ce nu vrei să-mi spui că ești și d-ta bolnav ?... Ți-e rușine de oamenii sănătoși, sau te temi de mine ? N-am să spun la nimeni... Îți jur pe sufletul Hedvigei... Haide, mărturisește... Nu ți-a spus nimeni pînă azi că ești bolnav ?... Nu te-a sfătuit nimeni să consulți un doctor specialist ?...

De data asta tresării din nou. Hans îmi adusese aminte de sfaturile pe care doamna Azureanu mi le dăduse în ziua înmormîntării tatei. Și în fața nebunului acesta atît de cuminte, simții cum mă părăsește tot curajul minciunei cu care l-aș fi putut îndurera.

Închisei ochii pe jumătate și rușinat de mine însumi, îi șoptii :

— Ba da... Cineva mi-a spus și mie că am nevoie de un doctor specialist...

Și pînă la frontiera Elveției, povestii lui Hans, în toate amănunțimile lor, scenele de la înmormîntarea tatei, planurile pentru viitor ale doamnei Azureanu și misterele catacombelor mele sufletești.

13 decembrie

— Paris... toată lumea coboară...

Și vocea conductorilor se amestecă cu zgomotul surd al ușilor ce se deschid și al sutelor de pași ce se înmulțesc din clipă în clipă de-a lungul peronului, sub acoperișul boltuit al Gărei de Est, ca și apele unui rîu întărîtat de ploaie.

Nu-i încă ziuă. Luminile felinarelor par niște ochi chinuiți de conjunctivită.

Mă strecor printre mulțimea de hamali încărcați cu bagaje și grăbit, ca și cum m-aș teme să nu pierd o întîlnire de afaceri, mă arunc în prima trăsură din curtea gărei.

În stradă, Parisul se deșteaptă fără să fi avut măcar timpul să adoarmă. Din colțul trăsurei unde m-am ghemuit, nu pot vedea nimic prin geamurile aburite de frig. Aud însă zgomotul măturilor amestecîndu-se cu uruitul trăsurilor.

Mă cobor la poarta hotelului și-mi arunc ochii în jurul meu. În mijlocul unei piețe mari, formată din opt laturi de case, toate la fel, un monument în formă de coloană se desemnează negru și posomorît în ceața alburie a dimineței.

Birjarul, care a priceput că sunt străin, îmi arată cu biciul statuia din vîrful coloanei și, cu mîndria unui urmaș direct al celui de sus, îmi explică :

— *Colonne Vandôme... Bonaparte... L'Empereur des Français... C'est beau ça... Hein ?...*

În hotel este liniște. Nu s-a sculat încă nimeni. Doi servitori, cu ochii pe jumătate închiși, mă îndreaptă spre biroul hotelului, unde un personaj grav, mai galonat ca un general de operetă, doarme cu capul rezemat de brațul drept.

14 decembrie

Mă obsedează ochii rotunzi ca banul ai tovarăşei mele de drum, pe care am lăsat-o la Budapesta...

O fi ajuns la Bologna ?... Dacă i-aş scrie ?... Dar ce anume ?...

Nu, nu... Nu încă. Prea ar fi curînd. Prea aş fi caraghios să scriu unei femei absente chiar a doua zi după sosirea mea la Paris, unde fiecare femeie are aerul să-mi spună : „Iată-mă !..."

15 decembrie

„Doamna mea,

Necunoscutul alături de care aţi dormit o noapte în trenul Bucureşti-Budapesta se găseşte la Paris, Place Vandôme, «Hotel Ritz». Îşi închipuie că aveaţi să-i spuneţi ceva şi aşteaptă de la dv. dacă nu o scrisoare mai lungă, cel puţin un singur cuvînt..."

N-am mai putut aştepta. Ieri găseam că ar fi fost prea curînd. Astăzi însă mi s-a părut că o singură zi mai mult, ar fi fost prea tîrziu.

Şi-acum cobor să hoinăresc de-a lungul bulevardelor.

Ce frumoase femei are Parisul !... Nici una însă n-are ochii aşa de rotunzi şi aşa de trişti ca ai tovarăşei mele de drum...

17 decembrie

Niciodată nu m-am simţit mai liber, mai stăpîn pe mine şi mai la adăpost de neplăcerile multiple ale vieţei, ca în mijlocul mulţimei necunoscute ce populează oraşele mari.

Străinii mă pasionează, mă îmbată, mă obsedează... Străinii îmi fragmentează cu o mărinimie nespusă viaţa pe care familia mi-a precupeţit-o numai sub aspectul ei uniform. Străinii singuri îmi dau putinţa să apreciez orizonturile celor patru puncte cardinale în toată măreţia lor şi, în timp ce cuminţenia celor de-acasă, mă conducea încătuşat spre aceeaşi banală şi convenţională „stea polară", nebunia celor de pe aiurea îmi dezleagă mîinile şi-mi dă putinţa să-mi pipăi singur steaua norocului meu.

Pe ai mei n-am încercat să-i cunosc niciodată, fiindcă nici ei nu şi-au dat niciodată osteneala să mă cunoască. Am trăit alături de ei, după cum au trăit şi ei alături de mine. Cu alte cuvinte, ne-am împrumutat numai privirile de cari avea nevoie prezenţa noastră şi ne-am refuzat cu încăpăţînare orice alt dar înrudit cu sufletul.

Pe străini însă, deşi nu-i cunosc, simt că-i iubesc tocmai fiindcă nu vor să mă cunoască nici ei pe mine. În mijlocul lor, am impresia că trăiesc fără teama epitropiilor sentimentale şi fiindcă nu-mi cer nimic decît respectul reciprocităţei de a nu le cere nici eu ceva mai mult, străinilor le întind mîna şi sufletul deopotrivă şi le dau gratuit tot ce-am cumpărat cu tocmeală de la ai mei.

Un singur lucru mă mai preocupă acum. După ce voi fi avut norocul să trăiesc ca orice anonim, aş voi să pot muri ca Periandru.

20 decembrie

Tovarăşa mea de drum, mi-a răspuns. Iată ce-mi scrie :

„Mio caro,

E adevărat. Ai ghicit că am să-ţi spun ceva, dar nu un cuvînt, ci mai multe... o carte întreagă, dacă ai timp să m-asculţi. Rîndurile tale m-au făcut să plîng aşa cum plîngeam cînd te iubeam altădată, căci nu e cu putinţă să te văd întîia oară şi să te iubesc atît. Nu eşti tu oare prima şi ultima mea dragoste ?... Spune-mi... Te credeam mort. Sunt şapte ani de-atunci, de cînd te plîng şi în fiecare an, în Sîmbăta morţilor, îţi presar flori multe, multe, pe mormînt. Azi-dimineaţă m-am dus la cimitir şi ţi-am găsit mormîntul acelaşi. De cînd nu-ţi mai adusesem flori însă, iarba crescuse înaltă şi-ţi acoperise piatra cu numele şi cele două date. Tu, unde erai însă ? Spune-mi unde eşti ? Ai înviat de dragul meu, sau nu eşti decît spectrul mortului care voieşte să mă chinuiască ?... Vai, *mio caro,* de ce nu mi-ai vorbit, dacă m-ai cunoscut ? De ce ? De ce nu m-ai luat cu tine ? De ce ai plecat singur ?... Ţi-aş fi cîntat ca şi altădată şi tu m-ai fi ascultat lacom şi rînd pe rînd ai fi sărutat pe Mimi, pe Tosca, pe Charlota, pe Manon, pe Luiza şi pe toate cîte altădată le uci-

deai cu focul buzelor tale. Dacă eşti cu adevărat viu şi mă iubeşti încă, vino la Nisa, vino să mă asculţi iarăşi, să ne iubim din nou şi să murim de data asta împreună, dacă moartea se va mai gîndi la noi. Te aştept şi te sărut,

Ada"

Mi se pare că tovarăşa mea de drum este nebună. Tristeţea ochilor ei rotunzi ca banul, abia azi îmi dă să înţeleg ceea ce în primul moment nu puteam bănui.

Dar... Dacă mă înşel oare ?... Doamna Azureanu nu-mi spusese şi mie acelaşi lucru ?...

21 decembrie

Sunt curios să ştiu dacă Ada o să vină cu adevărat la Nisa. Sunt curios să ştiu dacă...

Mi se pare că amanta tatei avea oarecare dreptate.

Faptul că nu pot renunţa la ideea că Ada trebuie să fie nebună, nu-mi dă dreptul să-mi bat joc nici de ideile pe cari doamna Azureanu le avea despre mine.

Şi totuşi, sunt curios să ştiu dacă Ada o să vină la Nisa. Oare, cînd pleacă trenurile pentru Nisa ?...

23 decembrie

Mîine plec la Nisa.

Simt că Parisul mă strînge de gît şi sfoara ştreangului este atît de lungă, că de un căpătîi trage Ada, iar de altul, doamna Azureanu...

Dar dacă Ada n-are să vină la Nisa ?

Povestea mormîntului meu cam neglijat în ultimul timp, începe să-mi deprecieze poezia vieţei pe care de-abia de trei luni o trăiesc cu adevărat.

27 decembrie

Sunt la Nisa de două zile.

Cerul şi marea sunt aşa de albastre, că celelalte colori aproape nici nu există în oraşul acesta. Nu ştiu dacă mi se pare, sau dacă le văd cu adevărat aşa, dar rochiile femeilor, cravatele bărbaţilor, hîrtiile de scrisori, afişele de pe ziduri,

firmele magazinelor, felinarele electrice, tramvaiele şi automobilele, toate, dar absolut toate lucrurile sunt albastre.

Curios lucru... Abia aci mi-am dat seama că şi scoarţele caietului meu de impresii sunt tot albastre.

28 decembrie

Astăzi am întîlnit pe stradă un „domn" pe care îl cunoşteam dintr-o fotografie. Mai tîrziu mi-am adus aminte că îl cunosc foarte bine din cărţile bibliotecei mele : era Jean Lorrain.

Este aşa după cum mi l-am închipuit — icoană fidelă a celor cetite. Înalt, bine făcut, cu privirea de cerşetor obraznic, fardat ca o momîie, fără cea mai mică pată de roşu în obraz, cu degetele inelate şi greoaie — o adevărată povară — şi cu pasul rar şi săltăreţ ca o balerină gata să păşească în scenă, Jean Lorrain mi-a făcut impresia unei fiinţe ciudate în care trăieşte contrastul tragic al faraonului de acum cinci mii de ani cu al anonimului de peste alte cîteva mii de ani.

Peste o oră l-am întîlnit din nou. Cînd am ajuns în faţa lui, m-am oprit, ca şi cum aş fi avut să-i spun ceva. El mi-a răspuns cu aceeaşi mişcare. Mi-am adus aminte însă că eu nu trebuie să cunosc pe nimeni şi mi-am continuat drumul cu ochii în jos. Privirea lui mă îngheţase. Tremuram de frică sau de plăcere ? Nu ştiu... În urma mea, l-am auzit insultîndu-mă :

— *Imbécile !...*

Cineva parcă mă îndemna la ureche să-i răspund. Nu mi-a venit în minte însă decît cuvîntul :

— *Phocasse !...*

Şi-atîta tot... Ne-am despărţit unul de altul ca doi grăbiţi ce s-ar fi recunoscut, fără să aibă însă timpul să-şi strîngă mîna.

În prima librărie ce mi-a ieşit în cale, am intrat şi am cumpărat pe *Monsieur de Phocasse*, pe care la noapte îl voi ceti din nou.

2 ianuarie

În sfîrşit !....

Mîine seară se cîntă *Traviata*. Afişe mari — afişe albastre, bineînţeles — anunţă că rolul Violetei va fi cîntat de

Ada Paganelli. Artista trebuie să fi sosit abia azi. De o săptămînă de cînd mă aflu aici, n-am auzit vorbindu-se de ea. După importanța însă pe care i-o dau mărimea afișelor, tovarășa mea de drum trebuie să fie una din cîntărețele de seamă. Mărturisesc că eu unul n-am auzit încă vorbindu-se de ea. La București nu era cunoscută decît Vlădaia. Cîțiva inși aflasem că există și o Darclée, iar în ultimul timp, aceeași plăcută surpriză ne-o făcuse și existența Novinei. Restul nu ne interesa. Galeria, care hotăra de soarta artiștilor și de succesul serei, nu-și bătuse niciodată capul să inventeze artiști noi. Năzuințele noastre erau simple și stupide ca ale oricăror alți autohtoni. Și totuși, astăzi cînd mă gîndesc la autohtonii galeriei Teatrului nostru Național, nu mă pot opri să nu regret... dar ce anume, nu știu. Ce greu este să știi ce trebuie să regreți, cînd regretele nu-ți chinuiesc sufletul decît ca niște pasări călătoare, gata să părăsească peisajul la primul dor de ducă !...

Ada Paganelli !...

Cine știe ce aș putea știi mîine, cînd astăzi eu nu știu încă nimic, deși ea pare a ști totul !...

„Mio caro, mio caro“...

Deși ciudate, cuvintele ei îmi sună în urechi cu duioșia obsedantă a unor prețioase mărturisiri culese de pe buzele unei moarte scumpe... Și ce chip de moartă avea tovarășa mea de drum în dimineața aceea !... Și ce tremurătură de schelet au cuvintele din scrisoarea ei !...

Dar scrisoarea ei nu era oare adresată unui alt mort ? Mortul eram eu și tot eu mai eram și amantul ei de altădată... de acum șapte ani ! Curioasă coincidență !... După primii șapte ani, creștinii obișnuiesc să-și dezgroape morții, ca să le controleze reintrarea solemnă în infinit... Dar ea ?... De cîte ori n-o fi cîntat pe Violeta și ca Violeta de cîte ori n-o fi murit și Ada ?...

Dacă nu mă înșel, la un *„mio caro“* nu se poate răspunde decît printr-o *„mia cara“*.

Și morții trebuie să iubească cu aceeași patimă inutilă cu care cei vii, mint și se înșeală...

„Mia cara, mia cara...“

Era fatal să ajung aici.

În timpul voiajului, mă obsedase Baudelaire ; de cînd sunt la Nisa, mă obsedează Lorrain.

De trei zile, trăiesc pagină cu pagină, rînd cu rînd, un început de roman pe care nu știu cum îl voi sfîrși, dar pe care l-aș putea oricînd semna cu numelelui Jean Lorrain.

De trei zile, un străin mă urmărește necontenit ca umbra credincioasă a unui om care ar merge totdeauna cu fața spre soare. Între el și mine există parcă o barieră fixă de fier, peste care pașii celui din urma mea n-au îndrăznit să pășească niciodată, nici chiar din greșeală. De cîte ori mi-am întors capul înapoi, l-am revăzut întorcîndu-și capul și el. De cîte ori l-am privit, ochii lui s-au îndreptat deodată aiurea, ca și cum cineva l-ar fi strigat pe nume din partea aceea. De cîte ori m-am oprit, s-a oprit și necunoscutul.

N-aș putea spune unde l-am întîlnit pentru prima dată. N-aș putea spune nici de cînd mă urmărește. Acum trei zile însă, l-am observat pentru prima dată și pentru prima dată trebuie să mărturisesc că un străin mi-a dat fiorii fricei adevărate. Pînă atunci, nu-mi suspectasem decît prietenii.

L-am privit cu de-amănuntul, atît cît puteam să-l observ de la cei douăzeci de pași ce ne despărțeau, și de trei zile îl privesc la fel ori de cîte ori simt nevoia să mă răzbun plictisindu-l. Am observat că privirile mele îl enervează și îl rușinează în același timp. Are aerul unui cerșetor, pe care pomana îl face să roșească. După îmbrăcăminte, pare a fi din cea mai bună lume, iar după vîrstă, trebuie să se apropie de 50 de ani. Nu l-am auzit vorbind niciodată. Vocea lui însă trebuie să fie gravă. Mi-o spune aceasta figura lui ce pare tăiată dintr-o bucată de carton cărămiziu.

Într-o zi, l-am surprins mai înainte de a fi avut timpul să se întoarcă. Privirea lui m-a cutremurat. Mi-am adus aminte că într-o noapte, de mult, îl visasem aidoma pictat pe zidul unei vechi biserici bizantine. Figura lui se desprinsese din zid și mă îmbrățișase. M-am deșteptat atunci tremurînd de frig și de groază... Mă deșteptase sărutarea tatei. Eram bolnav de tifos și aiuram... Visul meu însă fusese ultima manifestare a crizei. A doua zi intram în convalescență.

De atunci au trecut ani și visele se uită. Dar ce curioase sunt și visele uneori !...

4 ianuarie

Roșu, verde, violet !...

5 ianuarie

Roșu, verde, violet !...

6 ianuarie

Roșu, verde, violet !...

25 ianuarie

Roșu, verde, violet !...

Loja ei este tapetată cu roșu...

Camera mea de la hotel are covorul, perdelele și așternutul patului verzi...

La operă, în timpul reprezentației, cînd luminile din sală se sting, stalurile, lojile și galeria par un tablou de Carrière, în care cafeniul este înlocuit prin violet...

Restul, lucruri de puțină importanță pentru jurnalul unui om nebun.

Doamna Azureanu avea dreptate. Trebuia să consult un specialist. Pe acesta însă îl voi găsi la Paris sau aiurea. Poate că mă voi adresa chiar specialistului recomandat de Hans... La Nisa nu există doctori decît pentru cei care țin cu orice preț să trăiască. Și Ada pretinde că noi nu mai trăim de mult, eu din ziua în care îmi dam sufletul în brațele ei, iar ea cu mult mai înainte chiar de a mă fi cunoscut pentru prima dată. De data asta ne-am întîlnit a doua oară ca morți. Și morții nu văd decît roșu, verde și violet !...

1 februarie

Eu n-am avut curajul să-i zic : Rămîi...

Ea n-a avut prezența de spirit să-mi zică : Vino cu mine.

Și ne-am despărțit. Nimic mai simplu. Ea a plecat, eu am rămas.

În curînd voi pleca și eu. Eu însă nu voi lua același drum ca ea. O, nu... Ea a plecat din nou spre Rusia. Cînd am întîlnit-o în tren, venea de la Moscova. Cînd o voi mai întîlni poate, va veni de la Arhanghel... Îi plac țările reci. Morților le plac frigul... Frigul conservă... Momiile faraonilor erau îmbălsămate fiindcă egipțienii nu cunoșteau frigul. Morții noștri însă sunt mai fericiți : frigul costă mai puțin decît aromatele Egiptului.

A plecat !...

N-am plîns nici eu, nici ea. Și totuși, cu o zi înainte, ne hotărîsem să plîngem amîndoi. În ziua despărțirei însă ne-am adus aminte că nici unul din noi nu mai avem lacrămi. Curios lucru... Morții nu plîng niciodată. Se pare că lăcrămile sunt mult mai puțin curate decît le credem noi cei vii. Morții nu iau cu ei decît lucrurile care, la frig sau la căldură, rămîn aceleași. Și lacrămile dacă nu îngheață, în schimb dispar, prefăcîndu-se în sare. Ada mi-a povestit că ursitoarele culeg sarea din lacrimile celor ce mor și o presară în ochii noilor-născuți, ca să-i învețe să plîngă.

Cînd a plecat, Ada mi-a destăinuit părerea de rău ce o simte ori de cîte ori este nevoită să-și părăsească amantul mort, pentru a-l regăsi pe cel condamnat să moară și el la rîndul lui. De data asta însă, amantul condamnat n-am fost eu, fiindcă eu murisem cu mult mai înainte de a fi cunoscut-o. Ada m-a recunoscut totuși. Doar ea singură m-a dus la groapă acum șapte ani... Mormîntul meu se găsește la Florența. Pînă în ultimul timp, mă credeam înmormîntat la Bologna. Ada mi-a mărturisit însă că în prima scrisoare mă mințise. Dealtfel, aceasta este singura minciună ce mi-a spus...

Și a plecat...

Așadar, totul s-a sfîrșit... Totul ?... Să fie oare cu putință ?...

Aș fi dorit să pot începe ceva la care nu mă gîndisem încă, ceva însă pe care l-aș fi putut începe oricînd mi-ar fi fost dor de... Dar nu știu de ce... Poate de beția candidă a nopților de acum cîțiva ani... Ah !... Coristele la Opera din București !... Da, da... Coristele de la București, această naivă ofensă adusă visului cotidian !...

Astăzi însă e prea tîrziu. S-a sfîrşit... Şi am sfîrşit totul, fără să fi avut măcar prilejul şi... mintea să pot începe şi eu ceva...

Dar morţii nu pot începe niciodată nimic, fiindcă nimicul în care intră, n-are nici început, nici sfîrşit... Ei îşi sfîrşesc numai povestea propriei lor minciuni şi atîta tot...

5 februarie

Pe un colţ de stradă singuratică, am descoperit un afiş albastru, rămas din cele cari anunţau sosirea Adei.

Cine l-o fi lipit acolo ? Pentru ce pînă azi, nimeni n-a lipit un altul peste el ?...

Locuitorii cartierului acesta mărginaş nu vin la Operă. O armonică îi distrează mai bine decît ansamblul vocilor acompaniate de orchestră.

Şi omul plătit ca să schimbe afişele n-a mai lipit nici un afiş nou peste vechiul afiş albastru de pe colţul acestei străzi singuratice.

Eu unul îi mulţumesc. Am prilejul să-l citesc în fiecare zi şi prilejul acesta îmi dă iluzia că Ada trebuie să sosească zilele acestea... Am început chiar s-o aştept din nou.

10 februarie

Ada n-a sosit... În schimb, a sosit altcineva.

Omul care mă urmărea acum o lună a apărut din nou. Omul care s-a coborît de pe zidul bisericei bizantine ca să mă sărute pe frunte cînd eram bolnav de tifos, s-a întors. Nu ştiu unde plecase. Ştiu însă că nu-l mai vedeam... Şi ce bine îmi părea !...

De azi înainte însă, voi avea după mine iarăşi două umbre : a mea, una, şi omul care mă urmăreşte, două.

12 februarie

Ah ! Mizerabilul... Cum l-aş fi lovit, dacă nu mi-ar fi fost ruşine de cei din jurul meu.

Afişul albastru de la colţul străzei a fost astupat. Omul plătit să lipească afişe a trecut azi-dimineaţă pe acolo şi

peste numele Adei a lipit numele altei celebrităţi, pe care nici pe asta n-o cunosc.

L-am suprins în momentul cînd murdărea cu clei literele care îmi sună în creier ca nişte clopoţei de argint, şi l-am rugat să lase pe zid tot afişul ăla vechi. Am vrut chiar să-l plătesc pentru acest serviciu. Mizerabilul însă mi-a rîs în faţă. Cînd l-am ameninţat, l-am văzut aplecîndu-se spre băieţaşul care îi ajuta şi l-am auzit şoptindu-i la ureche :

— E nebun... Du-te repede şi cheamă un gardist.

Nebun ?... Aşadar, doamna Azureanu avea dreptate... Din zi în zi, recunosc tot mai mult necesitatea cît mai grabnică a unui consult ca un doctor specialist.

Gardist ?... Nu amice, nu chema un gardist, că nu este nevoie... Dacă vrei însă cu adevărat să-mi faci un serviciu, recomandă-mi mai repede un doctor specialist...

13 februarie

Aş vrea să plec de la Nisa. Albastrul acesta a început să mă obosească. Aş vrea să plec însă în tovărăşia unui nebun, cu care să colind cîtva timp locuri pe cari nici eu, nici el nu le cunoaştem şi în felul acesta să-mi pot da seama dacă sunt cu adevărat şi eu nebun.

Dar cine va fi nebunul care ar consimţi să întovărăşească un om, care mărturisindu-şi nebunia, ar compromite întregul pitoresc al cuminţeniei celor de la balamuc ?

Un om care ar vrea cu tot dinadinsul să fie împărat, poate fi nebun ?

Cineva parcă mi-ar spune : Da.

Ei bine, pînă azi, nu mi-am putut niciodată închipui că fantezia m-ar putea întrupa într-un împărat. Nu pot să fiu împărat, întîi fiindcă imperiile de pe lume îşi au toate suveranii lor şi fiecare suveran îşi are moştenitorul şi al doilea, fiindcă imperii noi nu se mai pot descoperi. Dar în afară de aceste două imposibilităţi, nu vreau să fiu împărat, fiindcă nu aş dori să domnesc ca bavarezul Ludovic al II-lea. Aşadar, nu pot fi nebun. Nu pot fi nebun, fiindcă nu vreau să fiu împărat.

În schimb, aş voi să cunosc şi să trăiesc alături de un nebun, care se crede sau poate să devină în curînd chiar împărat. Jacques Lebaudy, împăratul Saharei, mă interesează

în primul rînd. Dacă aş cere, bunăoară, să intru în armata lui Jacques Lebaudy, nu mi-aş grăbi oare sentinţa definitivă în marele proces psihologic în care formalităţile n-au ajuns deocamdată decît la nişte simple bănuieli ?

Sahara este atît de mare, că o caravană mai mult n-ar strica cîtuşi de puţin aspectul uniform al nesfîşitelor întinderi de nisip. M-aş îmbrăca în alb ca beduinii şi, pe spinarea cămilelor biblice, aş goni zile şi nopţi întregi, fericit că vînturile mi-ar astupa urmele drumului fără ţintă... Cei veniţi după mine, naivi şi cuminţi, ca şi mine, se vor crede primii sosiţi. Eu însă voi zîmbi şi voi mîna caravana tot mai departe, cucerind fără luptă şi fără împotrivire, domenii noi, pentru cei care venind după mine, se vor minuna aflînd că înaintea lor un altul a trecut fără să lase nici o urmă... Iar în ziua cînd voi ajunge la capătul pustiului, voi împlînta acolo drapelul noului imperiu şi întregul imperiu îl voi ceda lui Jacques Lebaudy.

Eu nu vreau să fiu împărat fiindcă nu sunt nebun.

Uitasem însă... Drapelul noului imperiu este tot albastru — albastru ca imensul cerului, al mărei şi al nenumăratelor afişe care anunţă sosirea noilor celebrităţi la Nisa...

Unde o fi Ada ?

1 martie

Cineva mi-a umblat în geamantanul în care păstram cîteva amintiri din ţară — portretul mamei, al tatei şi trei scrisori de dragoste, cîteşitrele de la aceeaşi fată... Ce om fără noroc !... La vîrsta de 28 de ani, să n-ai decît trei scrisori de dragoste !... E trist... şi aproape de necrezut...

Cineva mi-a umblat în geamantanul acesta pe care ieri, din întîmplare, l-am uitat deschis. Am întrebat chelnăriţa şi chelnăriţa a căutat să mă convingă că nu-i adevărat... Nimeni n-a intrat în odaie în lipsa mea.

Se poate foarte bine să mă înşel. Cine ar fi putut să-mi umble în geamantanul în care nu păstrez nimic interesant şi mai ales nimic de preţ pentru cei obişnuiţi să cerceteze pe furiş geamantanele altora ?...

Şi totuşi, cînd stau şi mă gîndesc cum erau toate aceste lucruri de nimic aşezate la locul lor şi cum le-am găsit astăseară, îmi vine să cred că cel care se înşeală nu sunt eu, ci chelnăriţa...

Cineva trebuie să fi intrat în odaie şi acest cineva mi-a umblat în geamantan.

Ca să-i dovedesc că am dreptate, n-am să-i spun nimic, dar mîine îmi voi lăsa geamantanul tot deschis...

2 martie

Cineva — de data asta însă, un altcineva decît cel de ieri — mi-a umblat din nou în geamantan.

Ieri îmi umblase o femeie. Ieri, portretul tatei fusese cercetat cu de-amănuntul. Astăzi însă mi-a umblat un bărbat. Portretul mamei l-am găsit scos din plicul lui şi ascuns între a 56-a şi a 57-a filă din *Poemele lordului Alfred Douglas*.

Cine mi-a umblat în geamantan, mi-a ascuns intenţionat portretul mamei între filele poemei *Rugăciune*.

„De cîte ori vînturile dinspre apus nu-mi cîntară şi vocea rîurilor, a eleşteelor şi a arborilor plini de înduioşare, nu-mi vorbiră de tine, Dumnezeule !... Eu însă nu le-am auzit !...

Ah, destupă-mi urechile, Doamne !...

De cîte ori trecut-am pe lîngă ele, trestiile îmi şoptiră : «Fii tare prietene, fii tare şi nu te înspăimînta zadarnic. Nu-ţi ofensa sufletul cu josnicia îndoielei... Dumnezeu nu poate minţi.» Eu însă nu le-am auzit...

Ah, destupă-mi urechile, Doamne !...

Stelele voiră să-mi îndrepte paşii şi de cîte ori îmi auzise plînsul, luna palidă sfîşiase norii, ca să-mi arate calea argintată... Eu însă n-am văzut-o...

Ah, deschide-mi ochii, Doamne !...

Îngerii mă chemară pe nume şi îngerii se coborîră din cer ca să mă însoţească, iar din vîrful întunecatului firmament, Cristos, el însuşi, îmi întinse mîna... Eu însă nu-l văzui...

Ah, deschide-mi ochii, Doamne !...

Chelnărița pare că știe ceva, dar ce știe nu vrea sau nu poate să-mi spună. Cînd am întrebat-o din nou cine mi-a umblat în geamantan, n-a mai căutat ca ieri să-mi dovedească că mă înșel. S-a roșit, și-a lăsat ochii în jos și s-a făcut că n-aude.

Am înțeles totul. De data asta însă voiesc să mi se pară cu adevărat că mă înșel, cu alte cuvinte voiesc să mi se pară că cineva mi-ar fi putut umbla în geamantan.

Mi-am aranjat lucrurile la locul lor, iar mîine, bineînțeles, îmi las din nou geamantanul deschis.

Cineva îmi umblă în fiecare zi în geamantan.

Pe acest cineva trebuie să-l prind, întîmple-se orice s-ar întîmpla.

Chelnărița continuă să nu știe nimic. Peste cîteva zile însă chelnărița îmi va spune totul. Am o idee.

9 martie

Luiza, care astăzi este chelnăriță, dar mîine poate fi orice, dacă nu chiar *„La Dame de chez Maxim's"*, este o fetiță tînără, roșcovană, cu dinții curați și tăioși, cu buzele cărnoase și cu nasul ridicat în sus. Luiza este, după opinia specialiștilor, tipul femeii senzuale.

Dacă nu știu cine mi-a umblat în geamantan, vina nu este a ei, ci a mea, care pînă azi, nu i-am dat sărmanei fete atenția pe care o merită.

Luiza este geloasă pe Ada.

Femeile astea nu iubesc pe nimeni. Dacă ar fi să iubească pe cineva, ar trebui să iubească pe toți pasagerii cari le cheamă în odaie, cînd n-au nevoie de nimic altceva, decît de ele singure. Pasagerii cari le neglijează însă deșteaptă în ele gelozii, cu cari chelnărițele, deși n-au nici un drept, îți pot produce totuși plictiseli enorme.

Eu unul am fost dintre aceștia din urmă.

Luiza nu-mi poate ierta ofensa de a fi adus pe Ada la hotel, în schimb ce ei nu-i acordam decît atenția ciocolatei de dimineață și umplutul ibricelor cu apă...

Mîine dimineață însă îmi voi repara greșala. Am s-o chem și am să-i ofer locul Adei. Cînd voi ști s-o împac, Luiza va ști și ea să-mi spună cine îmi umblă în geamantan.

Astăzi am găsit același deranj. Mîine dimineață însă voi ști și eu cine este acest ciudat indiscret, dar cinstit amator de geamantane străine...

Constat dealtfel cu bucurie, că pînă azi, nu mi-a lipsit nimic din geamantan.

10 martie

Dacă n-aș avea martoră pe Luiza, aș crede că sunt nebun !...

Am răușit... Am răușit însă numai pe jumătate.

Luiza a luat locul Adei. Ce curios mi se pare !... Nu văd aproape nici o diferență. Deși plină de viață, Luiza leșină cu aceași ușurință ca și Ada, care se credea moartă de cîteva secole.

Dar lucrurile acestea nu mă interesează decît în al doilea plan. Important este că cineva îmi umblă regulat în geamantan, că Luiza îl cunoaște, că ea singură îl introduce în cameră în lipsa mea și că pe acest „cineva" nu-l pot cunoaște, fiindcă Luiza nu voiește să mi-l spună încă.

Afacerea geamantanului meu începe să devină misterioasă.

Cînd îmi vorbește de geamantan, Luiza are gesturi de femeie hipnotizată. Cine o plătește ca să poată pătrunde în odaia mea. Și lucrul acesta i se pare atît de natural, că m-a rugat — dacă țiu cu adevărat la ea — să-mi las geamantanul descuiat în fiecare zi. În schimb, Luiza mi-a promis că peste o săptămînă cel mult, voi afla atît numele ciudatului explorator, cît și cauza pentru care secretul trebuie păstrat pînă în ziua cînd necunoscutul va crede de cuviință să se dea pe față.

Dacă Luiza nu minte, îmi pare că nu am nici un motiv să regret hotărîrea banală ce am luat ca să-mi notez zilnic impresiile. Și Luiza nu minte... Ada a făcut-o să sufere mai mult ca oricare altă rivală din cursul proaspetei sale stagiuni amoroase.

Biata Luiză !... Ce fată plină la corp și seacă la cap !...

11 martie

În așteptarea zilei care va pune capăt misterului din camera nr. 15 a „Hotelului Riviera" din Nisa, Luiza continuă

să mă iubească în fiecare seară și să mă facă s-o iubesc într-alt fel de cum pasagerii obișnuiesc să iubească chelnărițele de prin hoteluri.

Începe să-mi fie rușine de mine însumi. Oare Luiza să fi fost singurul scop al călătoriei mele aci ?...

Aseară, ca să-mi probeze superioritatea ei față de alte femei de aceeași categorie socială ca ea, și-a permis luxul să-mi vorbească de *Le Journal d'une femme de chambre.*

Pe Octave Mirbeau însă Luiza îl confundă cu Marcel Prévost !...

Ce gîscă !...

13 martie

Ada îmi scrie din München, încîntată de a fi făcut cunoștință cu un desanator de la „Simplicissimus".

Scrisoarea ei nu mi-a produs nici o impresie, nu m-a pătat cu nici o umbră de gelozie și, mai ales, nu mi-a deșteptat nici o amintire. Curios lucru !... Femeia asta pare a fi trecut pe lîngă mine, ca pe lîngă un orb. Îmi pare că nici nu m-a atins, în graba ei de a pleca cît mai curînd și mai departe, nu mi-a lăsat nimic ce-ar fi putut să mi-o amintească mai tîrziu. A fost pasagera cuminte care nu pierde nimic, și am fost pasagerul normal care nu găsește nimic pierdut de altul. Fiecare ne-am despărțit cu ale noastre... Aceasta înseamnă că pe viitor vom continua să dormim tot atît de liniștiți ca și mai înainte de a ne fi cunoscut și nu ne vom tulbura decît cel mult poate la gîndul „neprevăzutului" din calea fiecărui din noi. Pentru ea, ca și pentru mine, trecutul nostru nu există !...

Și totuși, dacă vreodată voi trece prin Florența, sunt curios să-mi văd și eu mormîntul. Ada m-a încredințat că de cîte ori ajunge în orașul florilor, prima vizită o face la cimitir. Se pare că înainte de a fi murit, mi-ar fi plăcut violetele și margheritele galbene. Eu însă nu-mi aduc aminte să-mi fi plăcut vreodată florile...

Scrisoarea Adei mi-a făcut impresia unei scrisori comerciale. Îmi pune un anumit număr de întrebări și îmi cere un egal număr de răspunsuri. Eu însă voi întrebuința pentru toate același „nu știu". Nu știu, nu știu !...

Luiza, care i-a cetit scrisoarea, este curioasă să-mi citească și răspunsul. Pînă cînd voi desluși misterul geamantanului, sunt sclavul Luizei.

Fericită femeie, chelnărița asta !...

14 martie

M-am hotărît să nu-i răspund nimic. De azi înainte nu mai răspund la nici o scrisoare. E drept însă că pînă azi, singurele două scrisori pe care le-am primit sunt de la Ada. În geamantan mai am încă trei. Pentru un om de vîrsta mea, cinci scrisori de femeie, cred că sunt suficiente ca debut...

Un altul în locul meu, i-ar fi răspuns desigur următoarele :

„Draga mea..."

Scumpa mea ar fi fost poate mai bine. *Draga mea* însă, sună mai puțin trivial ca *Scumpa mea.*

„Scrisoarea ta m-a găsit..."

Aș fi vrut să-i spun că m-a găsit într-alt fel de cum s-ar fi așteptat poate. Sau, nu... I-aș fi spus mai bine că scrisoarea ei a găsit pe un altul decît pe cel de acum două luni... Omul se schimbă pe nesimțitele...

Scrisorile însă, oricît de frumos ar fi scrise, rămîn tot atît de banale, ca și mărcile ce se repetă veșnic aceleași, oricare ar fi deosebirea colțului pe care au fost lipite și a ștampilei poștale ce le murdărește...

Încep să-mi dau seama că aș fi incapabil să-i pot răspunde altfel de cum i-ar fi răspuns oricare altul în locul meu. Renunț deci pentru totdeauna. Conceptele sunt tot atît de plictisitoare și inutile ca și scrisorile... Ada nu-mi va ceti niciodată răspunsul. După ce va pleca din München, desenatorul de la „Simplicissimus" va fi poate mai recunoscător decît mine și-i va răspunde poate chiar într-o scrisoare ilustrată. Ilustrația i-ar da textului putința să valoreze și el ceva. Altfel, nu văd ce importanță ar avea o simplă iscălitură dintr-o scrisoare adresată unei femei ca Ada... Eu sau el nu suntem decît aceeași necesitate anonimă pentru satisfacerea aceluiași capriciu banal...

De un singur lucru sunt curios. Aş vrea să ştiu în ce oraş va fi înmormîntat desenatorul de la „Simplicissimus“. Eu, care îmi dorm somnul drepţilor la Florenţa, mă simt foarte bine în oraşul florilor. Dar dacă fantezia Adei va merge de data asta pe la Helsingfors ?...

Sărmanul bavarez !...

17 martie

Luiza începe să-şi permită intimităţi care trădează pe femeia **prost crescută.**

Chelnăriţa asta, care ar putea fi într-un an amanta a 365 de pasageri, ţine cu tot dinadinsul să rămînă amanta mea.

Mărturisesc că atîta onoare mă exasperează şi mă umileşte !...

Nimic mai natural deci, ca o amantă să se intereseze de părinţii amantului ei... Şi fiindcă eu nu mi-am permis niciodată intimitatea s-o întreb cine îi sunt părinţii, Luiza se răzbună întrebîndu-mă de ai mei.

Dacă n-aş fi avut oroare de duhovnici, întrebarea Luizei mi-ar fi dat o probă mai mult de dragostea ce-mi poartă. Dar la ce bun să ştie şi Luiza, ceea ce afară de mine, nimeni altul nu mai poate şti pe aici ?... Dacă i-aş da adresa doamnei Azureanu ? Amanta tatei ar fi capabilă să-i povestească totul...

Am început să mă plictisesc aici. Nu mă mai reţine decît misterul geamantanului, care continuă să fie cercetat cu aceeaşi statornicită încăpăţînare. Necunoscutul epigraf însă n-are deocamdată nimic de descifrat, în afară de numele fotografiilor de pe cartoane.

Ce coincidenţă bizară !... Mama este fotografiată tot la Nisa. Abia acum mi-am adus aminte. Mîine mă duc să caut fotograful. Sunt curios să ştiu dacă mai există.

18 martie

Fotograful a murit. În locul atelierului de atunci, astăzi este instalat un cabinet medical pentru boale de piept. La Nisa, cea mai rentabilă clientelă sunt ofticoşii. Patronul de azi trebuie să cîştige cu mult mai mult decît cel de atunci...

Şi biata mamă tot ofticoasă a murit !...

19 martie

Luiza a început să mă plictisească. Ţine cu orice preţ să ştie ce părere am eu despre mama.

I-am răspuns că mama a murit născîndu-mă. Necunoscînd-o deci, nu mi-am putut face nici un fel de idee despre femeia pe care n-am văzut-o niciodată, decît în fotografia ce o port cu mine, pentru a-mi aminti din cînd în cînd, că o mamă a trebuit să am şi eu cîndva...

23 martie

Azi m-am întîlnit din nou cu omul care mă urmăreşte. L-am găsit în holul de jos al hotelului, spionînd scara cu ochii, aşa ca şi cum ar fi aşteptat pe cineva pe care n-ar fi voit să-l scape... Poate mă aştepta chiar pe mine... Cînd m-a zărit, a intrat în cabina telefonică, mai înainte ca să-l fi putut ajunge. M-am aşezat pe un scaun şi l-am aşteptat. Voiam cu tot dinadinsul să-l privesc în faţă, să-i vorbesc şi să-l provoc să-mi dea explicaţia pe care, deşi n-o doream, nu voiam totuşi s-o las pierdută.

Necunoscutul însă parcă avea de vorbit cu întreg mapamondul... După trei sferturi de ceas, eu am plecat. El însă continua să vorbească la telefon.

24 martie

Necunoscutul de ieri, de alaltăieri şi de totdeauna de cînd mă găsesc la Nisa, se numeşte lordul W. Este proprietarul unui castel feudal din Irlanda, al iahtului „Nirvana“, pe care l-am zărit ancorat în portul cel mic şi al faimosului grajd de cai de curse, care, sub culorile purpură şi alb, a cîştigat de două ori „Derby“-ul de la Epson, de trei ori „Eclipsele“, o dată „Grand prix de Paris“ şi altă dată „Grand prix municipal“. Primăvara şi-o petrece în Irlanda, vara pe coastele Norvegiei, toamna la Paris sau la Londra şi iarna la Nisa, prin Algeria sau Egipt.

În urma acestor informaţiuni pe care mi le-a dat portarul hotelului meu, mi se pare că nu mai am nici un drept să suspectez pe necunoscutul de pînă ieri...

Şi totuşi, între mine şi el nu văd nici o urmă de legătură care să-i poată permite o asemenea fantezie...

Din momentul însă din care onorabilul lord W. îmi găsește atît de interesantă urma pașilor mei, nu eu voi fi acela care îl va convinge că se înșeală.

Bătrîna mea... umbră n-are decît să mă urmărească. Tot ce pot face, pe viitor, va fi să umblu mai încet ca să nu-l obosesc...

1 aprilie

Să fie o păcăleală de 1 aprilie ?... Nu cred...

Misterul geamantanului a început să se lămurească. Lămurirea asta însă pe mine mă întunecă și mai mult !...

Luiza m-a primit mai veselă ca niciodată. Credeam că a sosit momentul să-mi spună cine este abonatul geamantanului meu. M-am înșelat. Luiza continua să nu-l cunoască încă...

Astăzi însă mi-am găsit geamantanul mai complect de cum îl lăsasem dimineața. Printre cele cinci scrisori ale mele am mai găsit încă una care nu-mi aparține, o scrisoare pusă acolo de nu știu cine, sau mai bine zis, de acela pe care îl știu, dar nu-l cunosc încă.

Scrisoarea este adresată de o femeie unui bărbat. Scrisul mărunt și nervos trădează pe femeia bolnavă. Îmi pare că scrisul acesta l-am mai zărit pe undeva. Dar unde și cînd, nu-mi mai aduc aminte.

Dealtfel, povestea geamntanului meu începe să se banalizeze. M-aș fi așteptat mai curînd să-mi lipsească ceva. Misteriosul *cambrioleur* însă pare a fi din lumea bună, din lumea care aduce, nu care ia. Cu toate acestea, mi-e teamă că mîine, pe aceeași vreme ca azi, scrisoarea care nu-mi aparține va dispare din geamantanul meu în care a fost lăsată probabil din greșeală. Ca să nu se piardă însă, mă grăbesc s-o transcriu aici. Originalul ei este în limba franceză :

„Scumpul meu Will,

Lampioanele de porțelan, frumoasele lampioane japoneze, pe cari mi le-ai dat acum trei zile, nu le mai am. Vîntul a intrat pe fereastră fără veste, le-a clătinat, le-a ciocnit unul de altul și le-a spart. Lumina din ele s-a stins și în odaie s-a făcut iarăși întuneric, ca și în seara aceea pe care numai noi o știm. În schimb, masca de bronz a rămas nemișcată acolo, la locul ei din perete. Ea a văzut totul. Dar cum măștile de bronz nu-și schimbă niciodată expresia, ochii ei au rămas tot atît de deschiși, dinții ei tot atît de dezveliți, obrajii ei tot atît de strălucitori în bătaia razelor tîrzii de lună. Tu fii masca de bronz. Nu te schimba niciodată și iubește-mă așa cum se iubesc bronzurile... etern. Și nu crezi tu că-i de ajuns o iubire de bronz pentru niște figurine tot atît de fragede ca și lampioanele de porțelan ?...

A ta, toată, toată, toată

E.“

Măști de bronz și lampioane de porțelan !... Ciudată împerechere !...

Mi-aduc aminte că în podul caselor noastre am găsit o mască de bronz, o figură de japonez, pe care tata o aruncase acolo ca să nu se sperie noaptea de ea. Eu am luat-o cu mine la București, și după ce am purtat-o din odaie în odaie, pe unde m-am tot mutat, am dăruit-o într-o bună zi unui prieten sculptor.

Dacă aș fi avut și două lampioane de porțelan, desigur că le-aș fi dăruit și pe ele, dacă nu cumva vîntul nu mi le-ar fi spart și pe ale mele, după cum le-a spart pe acelea pe care el : „W“ le dăruise ei : „E“.

După cît văd, scrisoarea asta nu-mi servește cu nimic la dezlegarea misterului ce plutește încă în jurul geamantanului meu.

Voi aștepta. Nisa nu mă mai plictisește ca acum cîteva zile, iar Luiza din zi în zi devine tot mai neprețuită.

2 aprilie

Eram sigur...

Scrisoarea de ieri a dispărut. În schimb am găsit alta. Același scris mărunt și nervos. Aceeași „E.“ către același „W“. O transcriu deci și pe aceasta.

„Scumpul meu W,

Dacă nu te-am văzut, e că nu vroi să te mai văd. Trebuie să plec în țară. Știi bine că nu depinde de mine. Doctorii îmi spun că trebuie să plec, iar mama voiește să mor acolo, la noi acasă. La ce bun dar să te mai văd, cînd doctorii nu-mi mai pot ascunde nimic mai mult, decît lampioanele tale de

porţelan îmi ascundeau înainte de a le fi spart vîntul!... Tu însă fii masca de bronz, pe care o păstrez şi o iau cu mine.

A ta toată, atît cît doctorii îmi dau voie să mai fiu şi a altuia afară de boala ce mă are toată.

E."

Nu înţeleg nimic. Luiza nu înţelege nici ea. Cînd i-am arătat scrisorile a dat din umeri. Pentru această „E" însă, Luiza a găsit un compliment plin de graţie, un compliment însă banal, ca toate frazele cu care Luiza încearcă să iasă din hotarele lumei căreia îi aparţine.

3 aprilie

Nu înţeleg nimic, nimic, nimic!

Dacă aş înţelege cel mai mic lucru, ar însemna să înnebunesc. Cum nu voiesc să înnebunesc însă, mă feresc pe cît pot, ca nu cumva să greşesc înţelegînd ceva.

În geamantan am găsit altă scrisoare, a treia.

Pe aceasta însă n-o mai transcriu.

„E" a plecat, „W" a rămas.

Simetria situaţiei acestor doi necunoscuţi cu situaţia mea şi a Adei din ziua de 1 februarie mă enervează.

„E" a plecat în ţara ei şi ţara ei este... România. Aci s-a măritat. De ce? Nu ştie nici ea... Dar fiindcă este în ajunul naşterei, anunţă pe „W" că copilul este al lui şi nu al bărbatului...

Misterul geamantanului meu începe să devină stupid. Mîine îl închid. M-am săturat. Luiza n-are decît să bată la altă uşă... Mai sunt şi alţi pasageri, afară de mine, în hotel.

4 aprilie

Ştiu bine că n-am dreptul să fur nimic din cele trei scrisori care mi-au poposit cîte o noapte în geamantan, ca în camera unui hotel dintr-o staţie balneară. Totuşi, împerecherea măştilor de bronz cu lampioanele de porţelan mi-a plăcut aşa de mult, că am adoptat-o ca titlu pentru jurnalul meu. Bineînţeles că cele petrecute aievea în scrisorile acestea vagabonde pe mine nu mă interesează decît sub aspectul simbolului ce-ar putea reprezenta cîndva pe coperta unei cărţi, de care nu sunt sigur că va vedea lumina zilei, dar care pentru mine, de azi înainte, se va numi *Măşti de bronz şi lampioane de porţelan...*

10 aprilie, dimineaţa

Aşadar, doamna Azureanu avea dreptate... toată lumea avea dreptate... Şi aceeaşi dreptate o aveam şi eu, cînd mă gîndeam la ceea ce nimeni cred că nu se mai gîndeşte astăzi... Nu... Eu nu eram fiul mortului, nu eram fiul omului pe care îl dusesem la groapă, nu eram fiul străinului care, drept mulţumire pentru această pioasă datorie creştinească, îmi lăsase numele şi întreaga lui avere. Nu, nu, nu... Eu nu aveam drept la nimic din ceea ce era al lui, fiindcă bandiţii n-au dreptul să-şi moştenească victimele şi eu nu fusesem decît banditul ce-i furasem dragostea, încrederea, numele şi averea!

Dacă ar fi ştiut, dacă cineva i-ar fi spus, dacă măcar ar fi bănuit cîndva, ceva cît de puţin, din grozavul adevăr pe care, afară de el, toată lumea îl ştia, eu n-aş mai fi fost nimeni, aş fi rămas veşnic bastardul ce-şi caută tatăl şi căutîndu-l nu l-aş fi găsit niciodată, fiindcă fără numele şi averea lui n-aş fi putut ajunge niciodată pînă aici.

Iată pentru ce astăzi, cînd pe adevăratul meu tată îl ştiu de aproape, la cîţiva paşi de mine, cînd mi-l închipui frămîntîndu-se la fel cu mine în aşteptarea supremei îmbrăţişări a regăsirei celui crezut pierdut pentru totdeauna, îmi simt lacrămile scăpîndu-mi fără voie de sub pleoape şi pentru prima dată în viaţă, simt nevoia să plîng cu adevărat, să îngenunchez în faţa imaginei îndepărtate a celuilalt, a străinului la mormîntul căruia nu îngenuncheasem şi nu plînsesem niciodată, să-i mulţumesc şi să-i cer iertare pentru greşeala mamei şi a adevăratului meu tată...

Iartă-mă, prietene, de a te fi înşelat atîţia ani de-a rîndul. Vina mea nu a fost mai mare, nici mai fără de iertare decît a celor care te-au înşelat întreaga viaţă... Iartă-mă, prietene, şi dă-mi voie ca de azi înainte să nu mă mai gîndesc la tine ca la un tată. Un altul ţi-a luat locul, la care tu n-aveai nici un drept!...

. . . .

Se face ziuă. Am deschis fereastra şi privesc spre mare. Colo la stînga, lipită de cheiul cel mic, „Nirvana“ stă nemişcată ca o sfărîmătură de stîncă albă. Lumina verde din vîrful primului catarg, ca şi ochiul de smarald al unui Buda însufleţit, mă priveşte cu dragostea stranie cu care zeii de altădată îşi priveau bastarzii de pe pămînt. Fumuriul turbure al dimineţii tremură ca o picătură de lapte aruncată într-un pahar cu apă. În depărtare, luminile celorlalte vaporaşe ancorate în radă se sting, una după alta. Marea începe să-şi desluşească coloarea, şi zgomotele confuze ale celor ce se deşteaptă se frămîntă ca nişte rugăciuni de dimineaţă în auzul celui care nu s-a culcat încă !...

. . . .

. . . .

Acum mă simt mai liniştit. Încep să-mi dau seama de cele petrecute şi parcă tremur de bucurie că mi-am putut găsi iarăşi rostul frazelor. Pînă mai adineaori mă gîndeam aiurea... La cîte nu mă gîndeam !... La cîte nu se gîndesc nebunii în clipa cînd cumpăna începe pentru prima dată să se încline prea mult într-o parte !...

Aseară, cînd am venit acasă, primul gînd mi-a fost ca de obicei, să-mi caut în geamantan. De cîteva zile nu se mai petrecuse nimic extraordinar. Cu o zi înainte, mă hotărîsem chiar să-l închid. N-am avut însă curajul... L-am lăsat deschis şi aseară, în locul unei singure fotografii a mamei, am găsit două... Amîndouă nu erau decît aceeaşi fotografie. Am rămas împietrit locului. M-am frecat la ochi şi mi-am dat seama că ochii de data asta nu mă mint. Le-am pipăit pe amîndouă şi amîndouă mi-au procurat aceeaşi senzaţie de carton rece, învechit, stupid... Cine altul, afară de mine, putea să mai aibă o fotografie a mamei ?... Pe dosul ei, aceeaşi mînă care scrisese cele trei scrisori găsite în geamantanul meu, trei seri de-a rîndul, adăugase şi cîteva cuvinte, — o dedicaţie sinceră, banală şi totuşi... atît de vinovată... Abia atunci mi-am adus aminte unde mai văzusem eu scrisul acela. Mama fusese amanta lordului W şi eu eram fiul... lor ! Simţeam cum odaia se învîrteşte în jurul meu. Scaunele se legănau ca nişte balansoare. Tablourile din perete căpătaseră viaţă. Unele îmi

zîmbeau ironic şi surîsul cromolitografiilor astea stupide mă insultau ca nişte palme pe care le primeam, fără să le pot para. Altele mă priveau nepăsătoare, ca şi cum starea mea sufletească n-ar fi însemnat nimic, ca şi cum alte lucruri cu mult mai de seamă se petreceau în aceeaşi clipă pe pămînt, undeva, în altă parte... Geamantanul sta deschis ca gura unui monstru nemaivăzut şi în blana ursului alb, întinsă în faţa patului, se întrupase parcă unul din stăpînii întinderilor polare.

Voiam să strig şi îmi simţeam gîtlejul uscat. Voiam să apuc ceva în mînă, ceva cu care să mă pot apăra contra acestei lumi stranii, ce înviase în jurul meu... Totul însă, tot pe ce puneam mîna, simţeam cum îmi scapă printre degete... M-am repezit atunci la sonerie şi am apăsat cu putere butonul.

Un chelner veni abia după un sfert de oră.

— Unde este Luiza ?

Chelnerul mă privi şiret şi, cu vocea de slugă obraznică, îmi răspunse :

— Nu mai este în serviciul nostru. A plecat azi-dimineaţă.

Apoi după o pauză :

— Credeam că domnul a fost deja pus în cunoştinţă...

I-am cerut apă. Am băut un pahar, două, trei... nu mai ştiu cîte pahare am băut. Simţeam deschizîndu-se în mine un gol enorm, un gol pe care nu l-aş fi putut astupa cu apa tuturor mărilor din lume...

Am ieşit afară. Pe coridorul hotelului nu era nimeni...

Am coborît scara. Nimeni... Am ieşit în stradă. Nimeni...

Voiam parcă să întîlnesc pe cineva. Simţeam că aş fi putut sta de vorbă chiar şi cu un mort. Voiam să ies din singurătatea ce începuse să mă înspăimînte. Şi în clipa aceea mă simţeam mai singur ca primul om în aşteptarea primei lui tovarăşe...

Am coborît în port.

„Nirvana“ sta nemişcată, prinsă de chei, în otgoanele ei. Un gardian se afla în apropiere.

— Al cui este iahtul ăsta ?

— Al lordului W.

— Stăpînul se găseşte pe bord ?

— Întrebaţi pe omul de cart...

Ascuns în umbră, un matelot își fuma pipa liniștit, ca și cum lumea de dincolo de bord n-ar fi existat.

— Aș vrea să-i vorbesc lordului W.

— La ora asta ?

— Ți se pare curios ?...

— Mai întîi, cine sunteți d-voastră ?

Da... Uitasem ce trebuie să răspund celui care mă va întreba cine sunt. Matelotul avea dreptate. Cine eram eu ?... Cine aveam dreptul să fiu ?...

Și am plecat, fiindcă mi-a fost frică să-i spun cine eram.

Pe „Promenada des Anglais“ felinarele electrice îmi plimbau umbra de jur împrejurul meu și umbra mea părea limba unui ceasornic enorm ce nu-și poate găsi ora pe cadran...

Ce oră era ?... Nu știu.

Cînd m-am întors la hotel, se lumina de ziuă. Acum este ziuă deplină.

10 aprilie, seara

M-am deșteptat pe înserate.

Chelnerul mi-a adus o scrisoare pe plicul căreia, erau imprimate cu litere albastre următoarele cuvinte :

„De pe bordul iahtului «Nirvana»“.

Îmi scria tata :

„Lordul W. roagă pe domnul XXX să binevoiască a-i face onoarea să dineze astă-seară, 10 aprilie, pe bordul iahtului său, ce se găsește ancorat la cheiul cel mic, în dreptul felinarului cu nr. 173...“

Mă îmbrac și plec.

11 aprilie

Ce curioasă regăsire !...

Ne-am îmbrățișat ca și cum ne-am fi așteptat unul pe altul, ca și cum ne-am fi anunțat mai din vreme, ca și cum toată lumea ar fi știut că ieri, 10 aprilie 190..., ora 8 și jumătate seara, lordul W. își va îmbrățișa pentru prima dată

copilul, pe care pînă atunci nu-l văzuse încă, decît în imaginația caldă a părintelui ce își caută bastardul pierdut...

Onorurile mi-au fost făcute de Luiza, pe care am găsit-o angajată ca lingeră. Biata fată !.. Ce rol eroic a îndeplinit chelnărița asta, față de două persoane ce-ar fi putut-o mai repede plictisi decît interesa.

Tata m-a sărutat pe frunte și pe ochi...

Voiam să plîng. Simțeam că în clipa aceea trebuia să plîng, fiindcă, la mormîntul celuilalt, nu mă putusem stăpîni să rîd. Cînd l-am privit însă drept în ochi, mi-a fost rușine și lacrimile mi s-au uscat sub pleoape...

Nu m-a întrebat nimic din trecutul meu. N-a vrut să știe decît un singur lucru — dacă îmi plac voiajurile lungi, voiajurile pe mare, voiajurile care durează zile întregi, luni întregi, voiajurile care încep azi și se sfîrșesc odată cu cea din urmă filă din calendarul vieței.

Cînd mi-a arătat iahtul, nu mi-a spus decît următoarele cuvinte :

— Ce veselă o să-mi pară de azi înainte „Nirvana“ !... Pînă azi n-a călcat picior de femeie pe-aici...

Și iarăși a tăcut... Tăceam amîndoi... Simțeam că femeia, care ar fi trebuit să fie stăpînă aici, ne oprește să-i pronunțăm numele. În același timp însă amîndoi ne gîndeam la ea. Imaginea ei se coborîse parcă între noi amîndoi și pe amîndoi deopotrivă ne privea cu aceeași dragoste cu care numai morții știu să privească...

Ne-am uitat unul la altul, ca și cum ne-am fi dat să înțelegem că am ghicit-o și în urmă ne-am întors privirile aiurea...

Încep să cred că Ada avea dreptate... Privirea morților nu ne părăsește niciodată...

. . . .

În biblioteca iahtului, mi-am găsit aproape toți autorii mei favoriți : Baudelaire, Gérard de Nerval, Rimbaud, Laforgue, Villiers de L'Isle Adam, Verlaine, Mallermé, contele de Lautréamont, Oscar Wilde, Jean Lorrain...

Cabina mea se găsește dedesubtul punții de comandă, în stînga. Patru panouri originale de Toulouse-Lautrec — scena

de café-concert, din care, bineînțeles, că Yvette Guilbert nu lipsește — se întind pe o lărgime de aproape o jumătate de metru, de jur împrejurul pereților. Un paravan de Whistler desparte patul de restul cabinei. Deasupra biroului, femeia cu ochii injectați de absint, dintr-o aquafortă de Rops, îmi amintește pe doamna Azureanu, în ziua cînd plănuise cucerirea întregei moșteniri a fostului său amant, iar deasupra patului o pisică de Manet doarme cu aceeași grație felină cu care curtezanele își recapitulează nopțile de orgie.

Pe biurou, drept *presse-papier*, găsesc masca de bronz din podul caselor. Tata o cumpărase pentru a doua oară de la negustorul de curiozități, căruia prietenul meu i-o vînduse probabil într-un moment de jenă...

Un singur lucru îmi lipsește. Pe acela însă nu-l voi mai putea avea niciodată... Și vîntul, același vînt care acum 30 de ani stinsese lumina și spărsese lampioanele de porțelan, în curînd ne va duce iahtul spre alte țărmuri, spre țărmuri îndepărtate, pe cari vom trăi viața cea nouă a celor ce-și închid ochii mulțumiți că se pot pregăti să intre în viața cea fără de sfîrșit... Și cine știe dacă același vînt nu ne va stinge într-o noapte și lumina din vîrful catargului nostru și nu ne va sfărîma iahtul de coastele celui din urmă decor al dramei !...

21 aprilie

Mîine în zorii zilei ridicăm ancora.
Pornim spre Indii.

22 aprilie

În port a ancorat un vas fantomă
Cu trei catarguri frînte
Și cu prora
Diformă și însîngerată ca un craniu
De sinucis intrat în comă...

Îl recunosc...
Pe puntea lui odată
Am navigat cu Cristofor Columb

Spre insula cu mine de platină,
De aur,
De aramă
Și de plumb...
Și ancorele pline de rugină
Le-am aruncat în rada unui port
Cu apele opace ca opacul
Decolorat, al ochiului de mort...

Îl recunosc...
Pe puntea lui odată
Am navigat spre vechiul continent
Purtînd mîndria luptei cîștigate
Sub veselele lui pavilioane
Departe-n Occident...
Și toate bogățiile furate
Din insula cu minele de plumb,
Le-am debarcat cu Cristofor Columb
În monarhia celor trei Coroane...

În port a ancorat un vas fantomă...
Îl recunosc,
Dar unde-i Căpitanul ?
Și matelotii unde-au debarcat ?...
Pe punte rătăcește o aromă
De iriși tropicali
Iar cabestanul
Suspină ca un om înjunghiat !...

. . . .

Fără dată

...Pe aci, pe unde mă aflu, nu cresc nici arbori, nici ierburi și vîntul nu bate niciodată. Colțurile stîncilor sunt așa de aspre, că i-ar putea însîngera suflarea.

Zilele sunt calde și nopțile reci.

Soarele este roșu, mai roșu ca o rană proaspătă, iar luna albă, mai albă ca discul de argint pe care atleții de altădată

l-ar fi aruncat așa de sus, că a rămas suspendat în spațiu, ca o amintire a vremurilor în cari discurile de argint înlocuiau pietrele și plumbul...

Pe aci pe unde mă aflu, oamenii sunt înalți, blonzi și triști...

De ce sunt înalți ?

De ce sunt blonzi ?

De ce sunt triști ?

Sunt înalți, fiindcă nu cunosc nici arbori cu crengile joase, nici case cu porțile scunde, ca pe aiurea. Și frunțile lor nu se lovesc niciodată de pragul de sus... Și frunțile lor despică totdeauna infinitul, niciodată îngrădit...

Sunt blonzi, fiindcă în țara lor soarele nu proiectează nici o umbră — cei care au ajuns pînă în această țară, și-au lăsat umbrele la frontieră — și fiindcă luna nu le mîngîie părul decît cu aceleași raze pe cari i le împrumută soarele după ce apune.

Și sunt triști, fiindcă n-au cunoscut niciodată tristețea, fiindcă totdeauna sunt fericiți, fiindcă cei veșnic fericiți sunt totdeauna aceiași și cei care totdeauna sunt aceiași, par totdeauna triști...

Ca să ajung pînă aci, în lungul drumului, am bătut la multe porți și pe mulți cari mi-au ieșit înainte, i-am întrebat de drum.

Eu i-am întrebat de drum și ei m-au întrebat : „Cine sunt și de unde vin ?..."

Eu i-am întrebat de drum, și ei m-au privit încruntați, ca și cum drumul ar fi fost numai al lor.

Eu i-am întrebat de drum, și ei m-au mințit, zîmbindu-mi cu șiretenia oamenilor care disprețuiesc pe cei care încearcă să știe lucrurile ca și ei.

I-am întrebat de drum și dintre ei toți, unul singur și-a ridicat mîna în sus și, tăind spațiul în direcția celor patru puncte cardinale, mi-a răspuns :

— Pe-aci, pe-aci sau pe-aci, pe orișiunde ai vrea să apuci, vei ajunge în același loc.

Abia tîrziu, am aflat că cel care îmi arătase drumul nu era dintr-ai lor și că el, ca și mine, sosise printre ei abia de

cîtva timp. Drumul însă, îl schimbase într-atît, că nimic nu-l mai deosebea de cei sosiți cu mult înaintea noastră.

Și-am pornit din nou.

O fată m-a întrebat dacă îmi mai aduc aminte cum se sărută. Și ultima pată roșie de pe buze i-am dat-o...

Un vameș mi-a cerut o taxă de trecere... Și ultimul gologan din palmă i l-am dat...

Și am ajuns.

Am ajuns și abia acum îmi dau seama că numai frica de a nu mă rătăci m-a făcut să întîrzii atît...

Dar dacă am întîrziat o zi sau două, dacă am întîrziat un an sau doi, nu știu...

Pe aci pe unde mă aflu, zilele sunt mai lungi decît anii și rostul anilor nu-l mai ține nici un calendar.

Pe aci pe unde mă aflu, toți oamenii par de aceeași vîrstă...

Pe aci pe unde mă aflu, nimeni nu mă întreabă : „Cine sunt ?..."

De ce oare ?...

Mi-am privit chipul și în luciul unui lac cu apele albe, mai albe ca lacrimile și m-am văzut așa de înalt, așa de blond, și așa de trist... și m-am văzut atît de asemenea oamenilor de pe aci, că de data asta, m-am întrebat eu singur : „Cine sunt ?..."

Și nu știu cum, dar în clipa aceea, întrebarea mea a fost auzită de omul din fundul lacului și omul care semăna cu mine și cu ceilalți, mi-a răspuns :

— Tu nu ești nimic !...

Și eu — care crezusem în clipa cînd plecasem că aș putea fi cineva — mi-am închis ochii, ca să nu mă mai văd, și m-am depărtat tăcut de lacul cu apele albe ca lacrămile.

. . . .

. . . .

Tîrziu de tot, o mînă prietenească mă atinse pe umăr și o voce cunoscută, parcă, îmi zise :

— Deschide-ți ochii mari și privește întreaga întindere fără arbori și fără ierburi, privește soarele mai roșu ca o rană proaspătă și luna mai albă ca un disc de argint, privește-ți tovarășii înalți, blonzi și triști ca și tine, și ca și

ei, învaţă că tot ce se află aci unde te afli şi tu, nu este deloc mirajul celor de-acolo de unde ai pornit.

. . . .

. . . .

Pe-aci pe unde mă aflu, oamenii sunt înalţi, blonzi şi trişti şi asemenea statuelor de marmoră albă, pe aci pe unde mă aflu, oamenii nu respiră niciodată... Colţurile stîncilor sunt aşa de aspre, că le-ar putea însîngera respirarea.

. . . .

. . . .

Aici
se sfîrşeşte manuscrisul
din

CAIETUL CU SCOARŢE ALBASTRE

Iată ce am socotit că după optsprezece ani poate fi cunoscut de toată lumea.

Mai înainte însă ca volumul acesta să treacă în rafturile prăfuite ale vreunei biblioteci, sau în mîinile prietenilor, care obişnuiesc să citească numai cărţi împrumutate, fie-mi permisă o scurtă şi ultimă paranteză.

Pe fila manuscrisului ce poartă data zilei de 17 decembrie, autorul spovedaniei îşi exprimă dorinţa ca după ce va fi avut norocul să trăiască anonim, să poată muri ca Periandru.

Prima dorinţă, după cum se vede, i s-a împlinit. Pînă azi, cel puţin, nimeni nu-l cunoaşte, nimeni nu bănuieşte cam cine ar fi putut să fie.

Cît priveşte pe cea de a doua, fiindcă Periandru nu este un nume pe care îl întîlnim în fiecare zi, iată ce găsesc într-un Abrégé de la vie des plus illustres philosophes de l'Antiquité, *pe care marele Fénelon îl tipărea în anul 1714 şi-l destina educaţiei tineretului francez.*

„PERIANDRU

Tiranul Corintului, contimporan cu filosofii precedenţi [1]. Nu i se cunoaşte cu precizie nici data naşterei, nici acea a morţei.

„Faptul pare cu adevărat extraordinar, că grecii au putut da titlul de înţelept unui nebun ca Periandru. Desigur că ei s-au lăsat orbiţi de strălucirea maximelor lui ilustre şi nu s-au interesat deloc de viaţa dezonorată pe care a dus-o pe pămînt. Deşi a vorbit totdeauna ca un adevărat înţelept, Periandru a trăit ca un turbat...

El este primul om din antichitate, care a umblat însoţit de păzitori şi primul înţelept care şi-a schimbat titlul de magistrat al cetăţei, prin acela de tiran..."

Iar mai departe

„...Hotărînd să-şi pună capăt zilelor, se hotărî în acelaşi timp să moară aşa ca nimeni să nu poată afla unde i se află îngropat corpul. Pentru aceasta, născoci următorul plan, pe care îl şi puse în execuţie. Chemă doi tineri, cărora le arătă o potecă dosnică şi le dete ordin ca în noaptea următoare să asasineze pe necunoscutul ce le va ieşi în cale şi apoi, fără să caute să afle cine este să-l îngroape într-un loc secret, pe care îl vor cunoaşte numai ei. După aceasta, chemă pe alţi patru tineri, cărora le dete acelaşi ordin, ca în noaptea următoare să asasineze pe cei doi necunoscuţi ce le vor ieşi în cale, îngropîndu-i într-un loc secret, neştiut de nimeni, afară de ei. Acelaşi ordin în fine îl repetă şi altor opt tineri, care trebuiau să asasineze pe ceilalţi patru şi să-i îngroape tot într-un loc secret.

După ce-şi aranjă afacerile aşa cum crezuse că este mai bine, în noaptea următoare, Periandru fusese exact la întîlnirea pe care şi-o dăduse cu proprii lui asasini, pe poteca tăinuită..."

Ceea ce a urmat, se ghiceşte. Moartea lui Periandru trebuia să coste viaţa a încă şase tineri corintieni. În schimb, mormîntul primului tiran al antichităţii rămase necunoscut grecilor şi astăzi moartea lui Periandru este socotită ca prima dispariţie istorică fără urmă...

---

[1] Hales, Solon, Pittacus, Bias.

*

Şi iată cum Oceanul Indian şi ciclonul de acum 18 ani aveau să împlinească ultima dorinţă a celui ce voise să dispară fără urmă şi să înlocuiască poteca dosnică şi braţul armat al celor doi asasini, pentru ca anonimul autor al manuscrisului din caietul cu scoarţe albastre să poată muri la fel ca Periandru.

CETIŢI-LE NOAPTEA

Către cetitori

Poveştile sunt ca femeile.
Nu ştii niciodată pentru ce-ţi plac...
Despre un anume gen de femei, Villiers de L'Isle Adam spune că *„c'est la femme qu'on aime à cause de la nuit"*.
Cred că acelaşi lucru s-ar putea spune şi despre povestirile mele.
Vreţi să vă placă ?
Cetiţi-le numai noaptea.
Cetiţi-le noaptea sau... nu le mai cetiţi deloc.

I. M.

DE VORBĂ CU NECURATUL

În memoria lui ORESTE, poet român cu care atîția ani de-a rîndul am petrecut în preajma vechei frontiere de la Predeal, pe care el nu a avut norocul s-o vadă mutată pînă aproape de Tisa

I

La un moment dat, prietenul cu care stam la o masă pe terasa cafenelei „Rimanokzi“ din Oradea Mare se făcu limoniu la față și începu să tremure ca prins de friguri. Apoi, fără să scoată o singură vorbă, se ridică de pe scaun și păși aproape împleticindu-se spre un domn, care ne privea din marginea trotuarului, cu un zîmbet insinuant, ce părea mai repede un rînjet de răzbunare.

Ajuns în fața lui, prietenul meu întinse cu o stîngăcie vădită mîna necunoscutului și angajă cu el o conversație al cărei ecou, la început, nu ajungea încă pînă la mine.

Curiozitatea celor petrecute cu repeziciunea unei lovituri de teatru mă făcu să trec peste discreția, pe care un om binecrescut trebuia s-o adopte în asemenea cazuri. În loc dar să-mi sfîrșesc porția de înghețată, care începuse să se topească în farfurioară, mă așezai cu coatele pe masă și îmi pironii ochii către partenerii tragediei ce se desfășura în fața mea. Și zic tragedie, fiindcă atitudinea prietenului meu la vederea necunoscutului îmi dăduse să înțeleg chiar din

primul moment, că era vorba de o întîlnire neașteptată și mai ales neplăcută.

Mă trudeam să ghicesc cam cine ar fi putut să fie acest *trouble-fête* care îmi schimbase prietenul, dintr-un adevărat atlet ce era, într-o cîrpă bună numai de aruncat la gunoi.

După aspect, părea dintr-o clasă socială mijlocie. Hainele atîrnau pe el ca și cum ar fi fost de împrumutat, iar pălăria mică și proptită în vîrful capului i se mișca în ritmul fălcilor, ca și cum un deget nevăzut i-ar fi ridicat-o, de cîte ori căsca gura să vorbească. Scund și slab, cu nasul coroiat și cu figura spînă și uscată ca o smochină presată, cele cîteva firișoare de păr roșcat ce-i atîrnau din barbă păreau absolut de prisos. Cu șoldul drept ieșit afară, și sprijinit pe un baston solid și noduros, ghiceam că necunoscutul șchioapătă. Ciudățenia aspectului său în general însă nu știu de ce mă făcea să cred că atît barba cît și infirmitatea piciorului sunt false. La început bănuiam că poate să fie vreun creditor neglijat sau părintele vreunei fete seduse, fiindcă știam că pe lîngă ceva literatură, box, fotbal și luptă franceză, prietenul meu se mai îndeletnicea și cu aceste două sporturi mai puțin onorabile.

Pe măsură însă ce conversația continua, neliniștea prietenului meu părea că scade. De data asta observai chiar că picioarele nu îi mai tremură. Vocea, de asemenea, căpătase destulă amploare ca să-i pot prinde și eu cîte un cuvînt răzleț. Încetul cu încetul, tragedia din primul moment se schimbase într-o comedie de salon, subliniată din cînd în cînd de surîsuri discrete și acompaniată de gesturi pline de eleganță scenică.

Nerăbdarea de a dezlega cît mai curînd șarada celor două personaje misterioase — fiindcă din clipa aceea prietenul meu devenise pentru mine tot atît de misterios ca și necunoscutul cu care sta de vorbă — mă făcu să mă aplec și mai mult peste masa de marmură pe care înghețata se lichefiase de data asta complect. Îmi ciulii deci urechile ca un cîine ce ar fi stat la pîndă sau, dacă vreți, ca un Polonius oarecare, conceput însă fără tradiționala perdea.

Primele cuvinte pe care le prinsei, fură : *Predeal, Oreste, 15 august, domnul Jorj, Sfînta Maria...* apoi *victorie, Nistru, Tisa, România Mare* și în fine, următorul dialog grăbit, concis și teatral ca și un sfîrșit de act :

— Cînd ne mai vedem ?
— Poate niciodată... poate chiar azi.
— Mai stai mult pe aici ?
— Nu-ți pot spune.
— Tocmai, dumneata, care știi totul ?
— Ce folos, dacă nu-ți pot spune tot ce știu... !
— Și care poți fi peste tot ?
— Și în același timp nicăieri...
— Va să zică, nu mă mai iubești...
— Iar începi să te îndoiești de mine ?
— Atunci, adio... sau, poate, la revedere.
— Poate, la revedere...

Și prietenul meu întinse mîna necunoscutului, care se depărtă, după ce mai întîi mă salută și pe mine. Îi răspunsei scoțîndu-mi pălăria și ridicîndu-mă ușor de pe scaun, măgulit oarecum de atenția unui om, care deocamdată îmi dăduse cel puțin prilejul să-i apreciez buna creștere.

Întors la masă și instalat din nou pe scaun, prietenul meu, care mai păstra încă o slabă nuanță din paloarea celor cîteva clipe de mai înainte, își trecu mîna pe frunte, își plimbă ochii obosit pe cer și oftă prelung și din greu, ca și cum ar fi pus un punct după evitarea unei nenorociri aproape fatală.

Fără să bănuiesc natura emoției repercutate în sufletul lui ca și cercurile de apă din jurul unei pietricele aruncate într-un lac, curios și aproape grăbit îl întrebai cu cea mai candidă și firească naivitate :

— Cine era tipul ăsta ?

În loc de răspuns, prietenul meu mă privi în ochi. Mă privi cu insistența rece pe care pupilele o împrumută adesea lamelor de pumnal și mai elocvent decît mi-ar fi vorbit, mișcă de trei ori capul țeapăn ca și o jucărie de lemn, al cărei resort nu funcționează decît dintr-o singură direcție.

Noua lui atitudine îmi strecură și mie primii fiori ai unei emoții nelămurite încă.

— Ce ? Faci pe dificilul ?... persoană sus-pusă ?...
— Foarte sus... Era Dracul !...

Zîmbii ușor. Gluma prietenului meu mă umilea. Dar amintirea stării lui sufletești, cu cîteva clipe mai înainte, mă făcu să-mi simt buzele reci și saliva mai acidulată, ca și cum răspunsul lui mi-ar fi stors o lămîie printre dinți.

— Care drac ?
— Dracul adevărat... Diavolul... Necuratul !...
Nu știam ce să cred. Își bătea joc de mine, sau întîlnirea neașteptată cu acel necunoscut îi clătinase creierii mai mult decît permite echilibrul mental ? Zîmbetul meu dispăruse ca o licărire falsă în noapte și poate tot așa de încruntat ca și imaginea nopții, îl întrebai :
— Ce, ai înnebunit ?... Cine era tipul ăsta cu care ai vorbit de Oreste și de România Mare ?
Prietenul meu mă privi din nou cu insistența rece și lucie a celor două lame de pumnal, pe care de data asta însă, le parai printr-o mișcare reflexă. Ce se petrecea în sufletul lui, nu știu. Dar ceea ce era mai trist pentru mine, în clipa aceea, eu însumi nu-mi puteam da seama ce se petrecea cu adevărat nici în sufletul meu.
— Ia ascultă. Lasă-te de teatru, că se uită lumea la noi. Cine era tipul ăsta șchiop și cu pălăria de clown ?
Prietenul meu nu era nebun. Eu însă, simțeam cu fiecare minut ce trece, că mă apropii tot mai mult de nebunia de care îl bănuiam pe el.
Calm, senin și umilit ca și un preot care-și recită rugăciunea indicată de canoane, după ce mă luă de braț și porni cu mine în lungul străzii, dincolo de podul de peste Criș, prietenul meu îmi povesti, îmi demonstră și mă convinse, frază cu frază, cuvînt cu cuvînt, că necunoscutul care îl făcuse să se îngălbenească și să tremure, deși pretinde că se numește domnul Damian, nu este altul decît Necuratul, la numele căruia dreptcredincioșii își fac cruce și pe care cei rătăciți îl invocă și îl îmbrățișează ca pe o ultimă și supremă rațiune a vieții.
— Ah, dacă aș fi nebun, îmi spunea el, dacă aș fi nebun, aș fi poate mai fericit, fiindcă nimic nu ar fi adevărat din cele ce am să-ți povestesc. Dar, nu... Damian există... L-ai văzut... Te-a salutat și tu i-ai răspuns. Este așa după cum îl descriu cărțile sfinte și poveștile bătrînești. Te-ai uitat bine în jurul lui ? Corpul lui nu face umbră pe pămînt și dacă întîmplător i-ai pune o oglindă în față, ai vedea că figura lui nu se prinde în luciul ei. Apare și dispare după plac și dacă simte nevoia să se găsească chiar în mai multe locuri deodată, îl poți întîlni în aceeași clipă și aici la Oradea Mare, și la Colombo, și la Caracas !... Dacă Oreste nu

ar fi murit, Oreste ți-ar fi putut repeta exact aceleași lucruri pe care ți le spun și eu. Să nu-mi bănuiești buna-credință, fiindcă nu am nici un motiv să te mint. Din contră, simt nevoia imperativă să te pun și pe tine la curent cu cele întîmplate mie și lui Oreste, acum șase ani, la Predeal...
Ajunsesem în fața fostei școale ungurești de cadeți. Prietenul meu se oprise deodată în loc, ca și cum cineva l-ar fi atins pe umăr. Privirăm amîndoi, de jur împrejurul nostru. Nimeni. În clipa aceea însă, în fața noastră, ca și cum ar fi ieșit din pămînt, sprijinit în bastonul său noduros, domnul Damian apăru privindu-ne cu același zîmbet rece și batjocoritor, cu care o jumătate de oră mai înainte îl văzusem apărînd pe trotuarul din fața cafenelei „Rimanokzi".
Instinctiv, amîndoi ne strînserăm de braț, ca și cum am fi voit să atenuăm lovitura ce trebuia s-o primim. Simții o sudoare rece care îmi învălui fruntea, ca și o compresă medicală și îmi încleștai dinții de frică, să nu aspir atmosfera otrăvită ce părea că mă înăbușe. Cuvintele prietenului meu însă, mă făcură să-mi revin în fire :
— Dă-mi voie să-ți prezint un bun prieten al meu și al bietului Oreste.
Apoi, adresîndu-se mie :
— Domnul Damian, o veche și prețioasă cunoștință de la Predeal.
Domnul Damian părea turnat în ghips. Surîsul grotesc îi încremenise pe buze, ca și cum i-ar fi fost pictat cu farduri de teatru. Cînd încercai să-i întind mîna, simții că puterile nu mă mai ajută nici măcar s-o mișc. Mă paralizase ideea că pot sta de vorbă cu Necuratul, în existența căruia încetasem să mai cred încă de pe băncile primelor clase primare. Ca să putem ieși din această situație penibilă, prietenul meu continuă :
— Îi povesteam tocmai împrejurarea în care ne-am cunoscut și cum...
Un behăit de capră, care aducea pe departe cu vocea omenească, îi taie fraza. Începuse să vorbească domnul Damian.
— Imaginația poeților, de cele mai multe ori, depășește realitatea și sugrumă verosimilul. Noroc însă că majoritatea oamenilor care merg la biserică nu citesc poezii, iar cei care vă citesc și vă ascultă balivernele nu merg la biserică.

— Vorbeşti în pilde, ca întotdeauna.

— Singura pildă ce mi-am permis să ţi-o dau, şi pe care ţi-o repet şi astăzi, este că degeaba încercaţi să inversaţi cu povestirile dv. fantastice rosturile celor două lumi, din care ieşiţi de obicei prea devreme, după ce mai totdeauna intraţi prea tîrziu. Cei care v-ar putea crede încă nu vă mai citesc, iar cei care încă vă mai citesc nu vă mai cred.

Prietenul meu îşi muşca buzele de ciudă. Desigur, că el înţelegea ceva mai mult decît mine, din vorbele domnului Damian, care părea a fi sfîrşit tot ce avusese de spus.

După o clipă de tăcere şi jenă reciprocă, domnul Damian îşi mişcă din nou fălcile şi împreună cu ele şi firele de păr din barbă, apoi pălăria, bastonul şi piciorul şchiop şi, în fine, întregul său corp de păpuşoi mecanic.

— Îmi pare bine de cunoştinţă şi dacă ocaziunea se mai prezintă, cu plăcere la dispoziţia dv., oricînd...

Ne uitarăm la el cum dispare printre copacii parcului spre strada botezată de români „Aurel Vlaicu" şi după ce nu-l mai văzurăm, ne privirăm cu oarecare insistenţă, ca şi cum am fi vrut să ne încredinţăm reciproc de prezenţa spaţială a fiecăruia dintre noi.

Prietenul meu, care-şi recăpătase buna dispoziţie, mă bătu pe umăr cu blîndeţea patriarhală a unui protector sincer şi, mai înainte de a fi avut timp să mă dezmeticesc, mă întrebă :

— Ei, ce zici ?... Aşa este, că domnul Damian nu este propriu-zis un *oarecare* domn Damian ?... Să ştii că ne-a ieşit în cale anume, să-ţi dea prilejul ca să-l cunoşti. Nu ai idee ce vanitos este. Dacă nu aş şti cine este, l-aş lua drept un avocăţel de provincie care s-a aruncat în braţele politicii. Avea aerul că mă opreşte să-ţi povestesc şi ţie cele petrecute la Predeal. Intenţia lui însă a fost să-ţi mărească şi mai mult curiozitatea, şi fiindcă ştia că nu crezi în existenţa lui, a căutat să te convertească printr-o apariţie misterioasă şi prin cîteva fraze cu dublu înţeles.

*

Un sfert de oră mai tîrziu, la aceeaşi masă de pe terasa cafenelei „Rimanokzi", unde domnul Damian îmi apăruse pentru prima dată, prietenul meu îmi povestea următoarele.

II

Ştii că eu şi Oreste, cîţiva ani de-a rîndul ne-am petrecut verile la Predeal. El avea nevoie de aer curat, eu de linişte. Cînd ploua stam acasă sau ne aventuram cel mult pînă la restaurantul gării sau la „Klein", dincolo de vechea frontieră, unde corijam sau sfîrşeam bucăţile începute la Bucureşti. Printre rînduri, vorbeam de rău pe cei absenţi şi îi plîngeam pe cei rămaşi la „Terasă" sau la „Imperial". Cînd era timp frumos însă, tăiam şoseaua şerpuită de pe Valea Timişului şi pe potecuţa descoperită de noi, scoboram printre brazi pînă în vale la mănăstirea de maici, unde Oreste de trei ani de zile, aştepta zadarnic să întîlnească partenera unei aventuri romantice, cu care s-ar fi putut impune posterităţii. Seara, cînd obosiţi de urcuşul celor 237 de metri, care fac diferenţa de altitudine între Marienhof şi Predeal, domnul Jorj ne primea cu braţele deschise şi cu surîsul franc al birtaşilor din vechile estampe englezeşti. Mîncarea noastră era preparată aparte şi nu era trecută niciodată pe lista mîncărurilor destinate călătorilor sau personalului de la C.F.R. Mîndru, că printre clienţii lui numără şi doi scriitori de la Bucureşti, domnul Jorj ne făcea la restaurantul său din gara Predeal, preţuri mai mult decît convenabile, iar la Bucureşti de cîte ori ne întîlnea, nu scăpam pînă ce nu luam masa cu invitaţii săi, măcar o singură dată la „Enescu" sau „Iordache". Îţi spun lucrurile astea, ca să vezi în ce termeni ne găseam cu cel mai important personaj din Predeal, după autorităţile locale.

Într-o zi, ne hotărîrăm să mergem la Azuga, să facem cîte o baie de aburi la fabrica de postav. Plecarăm doar cu personalul de 2 şi 55, hotărîţi să ne întoarcem cu acceleratul de 9 seara. După baie însă întîmplarea făcu să ne întîlnim cu un prieten, redactor la *Acţiunea*, care pe vremea aceea era oficiosul lui Take Ionescu. Or, între oameni de aceeaşi meserie, de prisos să mai adaug că după sacramentalul „Bună ziua, ce mai faci ?" urmează inevitabilul „Ce mai este nou ?"

Neutralitatea noastră espectativă începuse să obosească lumea. Takistul pretindea că are ştiri sigure din Bucureşti că Brătianu trădează cauza aliaţilor noştri de mai tîrziu şi că antantiştii vor să-l denunţe şi să provoace mişcări de stradă. Take Ionescu însă, ca mai prudent, se eclipsase în faţa lui

Nicu Filipescu, lăsîndu-i lui onoarea şi laurii cavalerului *„sans peur et sans reproches"*.

Obosit de baie, Oreste începuse să caşte, întrerupînd discuţia din cînd în cînd cu cîte un „O să fie bine, fraţilor". Eu însă, liberal din trei generaţii, după cum ştii, mă aprinsesem şi căutam să-l conving cu argumente — dealtfel tot atît de insuficiente, dar fastuoase, ca şi ale lui — că ştirile ce-i veniseră de la Bucureşti sunt false, că Take Ionescu nu este decît un sinistru farsor, care urmăreşte cularea lui Filipescu şi că Brătianu este singurul om de stat din România care ştie ce face şi face ce trebuie.

Din stradă însă, discuţia se continuă la cantina fabricii, unde după primele rînduri de halbe, grupul nostru de trei se mai mări cu alţi patru necunoscuţi, intraţi în vorbă fără să se prezinte, şi în urmă cu alţi şapte, atraşi de pasiunea aceluiaşi chinuitor semn de întrebare: „Cu cine mergem? Cu cine trebuie să mergem ?..."

Unii erau de partea ziaristului takist. România pierduse trenul. Şi fiindcă nu putuse intra în război contra Austriei, imediat după ocuparea Lembergului de către ruşi, nu-i mai rămînea decît cel mult să meargă cu Puterile Centrale ca să cîştige măcar Basarabia. Dar în cazul acesta, cum rămînea cu Transilvania? Cum rămînea cu frăţia noastră de sînge cu Franţa şi Italia? Şi mai ales, cum rămînea cu trădarea lui Brătianu, care ar fi avut în fiecare noapte conciliabule secrete cu Marghiloman şi chiar cu Petre Carp?

Alţii, mai puţin expansivi, admiteau posibilitatea unei intrări în război tot alături de francezi şi englezi. Dificultăţile diplomatice pe care ni le făceau ruşii — şi cu care unii dintre necunoscuţii de la masa noastră erau în corent — îi făceau să ia apărarea lui Brătianu şi să-i aprobe atitudinea de a nu întreprinde nici o acţiune hotărîtoare, pînă ce mai întîi nu ar fi avut garanţiile suficiente.

Adevărul însă este că toţi cei care discutam, eram mai mult sau mai puţin chinezi în materie de politică externă şi că astăzi, cînd mă gîndesc la zgomotul care adunase acum şase ani aproape toată populaţia Azugăi în jurul mesei noastre de la cantină, îmi vine să zîmbesc de naivitatea mulţimii şi să mă ruşinez de competinţa ziariştilor bine informaţi.

Să revin însă la ce ne interesează.

În timpul acesta începuse să se însereze. Sirenele fabricilor urlară unele după altele şi lucrătorii trecură prin faţa noastră ca un adevărat simbol al vieţii senine, pe care noi căutam zadarnic s-o întunecăm cu norii elocvenţei şi pedanteriei noastre de bîlci. Prezenţa noastră zgomotoasă îi lăsa reci, ca şi spectacolul puţin interesant al unor potăi ce s-ar fi sfîşiat pentru un ciolan.

La un moment dat, cineva din grupul necunoscuţilor ne întrebă:

— Dar la Predeal, cînd vă întoarceţi?

— Astă-seară, răspunsei eu.

În acelaşi moment, Oreste sări de pe scaun strigînd:

— Trenul... Vine trenul... Bună seara, domnilor... România o fi pierdut, n-o fi pierdut trenul; dar noi ne curăţăm la sigur dacă îl pierdem pe al nostru.

Şi-aproape fără să ne mai luăm „bună-seara" o pornirăm repede spre gară, unde însă nu am ajuns decît în clipa cînd ultimul vagon îşi plimba pe peron reflexul felinarului său roşu.

Ne uitarăm unul la altul, felicitîndu-ne reciproc de succesul obţinut cu politica externă în mersul trenurilor şi ne întrebarăm ce ne mai rămîne de făcut. Trebuia sau să dormim la Azuga, sau să ne angajăm o căruţă să ne ducă la Predeal. Soluţia a doua însă era mai grea din cauză că, în regiunea aceea de frontieră, autorităţile opreau circulaţia în timpul nopţii. Noi înşine chiar, trebuisem să obţinem permis special, ca să locuim la Predeal. După ce chibzuirăm ce-ar fi putut fi mai bine de făcut, Oreste îmi spuse:

— Dacă am porni-o pe jos? Eu am mai făcut o dată drumul ăsta. Nu sunt decît 11 km. În două ore suntem la Predeal. Şi avem şi lună plină în noaptea asta...

Primii propunerea lui Oreste şi pornirăm la drum.

Noaptea era într-adevăr feerică. Şoseaua şi împrejurimile păreau un decor de teatru, pe care luna plină îşi plimba petele de umbră şi lumină în ritmul paşilor noştri. Din cînd în cînd, Prahova se apropia de şosea, ca şi cum ar fi vrut să ne ţină de urît şi zgomotul apelor ei deştepta parcă dintre copaci ecoul discuţiei noastre de la cantină. Oreste căuta pe cer constelaţia Casiopeei pe care trebuia s-o găsească, după explicaţiile lui Anestin, opusă Stelei Polare din vîrful osiei Carului Mic. Un confrate falsificase fără voie personalitatea

numerică a constelației și de dragul unei simple figuri poetice își comparase cu Casiopeea iubita, care avea trei alunițe în bărbie. Greșeala poetului incult făcuse deliciul cenaclurilor literare, și Oreste găsise în noaptea aceea prilejul să se convingă personal de marea diferență dintre cele trei alunițe ale Dulcineei și cele șapte stele principale ale Casiopeei. Lumina lunei însă ne ascundea cea mai mare parte a stelelor și cum nici eu nici el nu posedam cunoștințe astronomice speciale, furăm nevoiți să amînăm cercetările noastre pe altă noapte.

Mersesem neîntrerupt aproape o oră și făcusem mai bine de jumătate din drum. Bine dispuși, ca mai totdeauna cînd eram împreună, puneam la cale apariția unei noi reviste literare și pronosticam viitoarele premii ale Academiei cînd, deodată, un nor ce se ridica perfid și încăpățînat din dosul Clăbucetului ne schimbă întreaga dispoziție.

— Să ne grăbim că ne apucă ploaia, oftă Oreste.

Și în momentul acela ne aduserăm aminte că eram îmbrăcați în haine de dril, fără pardesie, fără umbrele și fără perspectiva nici unui adăpost, la nevoie.

Norul dușman însă ne ghicise parcă temerea și, pe măsură ce noi grăbeam la deal, el ne tăie drumul, iar la un moment dat, ne acoperi și luna. De data asta mergeam prin întuneric. Răcoarea începuse să ne strîngă spatele. Cîteva clipe în urmă, primele picături de ploaie tamburinară rar pe pălăriile noastre de paie, apoi din ce în ce mai dese, ele se transformă într-o ploaie repede și rece, de la care nu mai puteam spera altceva decît, cel mult, o pneumonie. Noroc însă că pe marginea drumului deslușirăm prin întuneric o bancă de piatră cu acoperișul de șindrilă, sub care ne ghemuirăm amîndoi, binecuvîntînd numele ministrului de Lucrări Publice, care avusese fericita idee să presare pe drumul dintre Azuga și Predeal asemenea adăposturi oficiale.

În timpul acesta, ploaia se transformase într-o adevărată ruptură de nori. Fulgere dese și repezi luminau pentru o clipă împrejurimile și trăsnetele încheiau parcă după fiecare detunătură cîte un capitol din poema tragică pe care ploaia o citea cu glas tare.

Unde anume ne găseam exact, nu știam. Se apropia însă de miezul nopții și ploaia nu părea deloc dispusă să treacă.

Ne pipăiam cu teamă și dragoste ca doi naufragiați, înfrățiți pe aceeași bîrnă plutitoare și fiindcă în jurul nostru nu zăream nimic, decît întunericul nopții, ne făceam curaj întrebîndu-ne în glumă, dacă mai este mult pînă la țărm.

La un moment dat, un zăngănit de clopoței, care răsună drept în fața noastră, ne făcu să tresărim. Cine putea să fie și de unde ne putea veni salvarea anunțată prin clopoțeii pe care pînă atunci nu-i auziserăm încă ?

O siluetă neagră de om se desprinse atunci din mijlocul drumului și o voce necunoscută ne chemă pe nume :

— Noapte bună, domnule Oreste... Ce-ați pățit, domnule Pilade ?... Nu mergeți cu mine, că sunt cu trăsura ?... Vin de la Sinaia.

Necunoscutul se apropiase de noi și cu gestul ne invita să-l urmăm. Uimit de atîta precizie, mă întrebam ce fel de ochi avea omul acesta, de putuse să ne vadă în noaptea în care noi nu-i puteam lămuri nici măcar figura, ca să știm cel puțin cu cine avem de-a face. Trăsura de care ne vorbise nu se zărea nici ea. O ghiceam însă după zăngănitul clopoțeilor de la gîtul cailor.

Văzînd că ezităm, necunoscutul se apropie și mai mult de noi, dîndu-și la o parte gluga care-i acoperea figura.

— Ce, nu mă cunoașteți ? Eu sunt Damian de la Predeal.

Adevărul însă era că nu-l cunoșteam nici eu, nici Oreste. Cu toate acestea, ne lăsarăm convinși că suntem cunoștințe vechi și mai înainte de a părăsi banca sub streașina căreia ne adăpostisem timp de aproape două ore, îi mulțumirăm pentru serviciul ce ni-l oferea la timp și cu atîta bunăvoință.

Coborînd de pe bancă, domnul Damian ne făcu atenți să ocolim o băltoacă pe care noi nu o vedeam și ne conduse pînă la trăsura cu coșul ridicat ce-și confunda prezența în noaptea mai neagră ca un tăciune stins.

După ce luarăm loc pe pernele moi, domnul Damian ne acoperi picioarele cu burduful de piele și se urcă pe capră.

Oreste îmi făcu un semn de nedumerire, apoi vorbi :

— O să vă plouă, domnule Damian. Treceți mai bine cu noi înăuntru.

Drept răspuns, domnul Damian rîse zgomotos, ca și cum ne-ar fi auzit vorbind cine știe ce prostie și dădu bice cailor, care porniră în trap la deal. În același timp însă el se

întoarse spre noi şi, aplecîndu-şi capul pînă sub coviltirul trăsurii, ne spuse :

— Pe mine ploaia mă cunoaşte mai bine decît pe dv. Nu vă fie teamă, că de mine nu se prinde apa cerului !... Dar dv. staţi bine ? V-aţi cam udat... Nu vă este frig ?...

— Mulţumim, noi suntem bine.

— Bine să fie atunci...

Dacă ţi-aş spune că pînă la Predeal nu am putut să ne dezmeticim, poate că n-ai să mă crezi. Necunoscutul ăsta care pretindea că ne cunoaşte, dar pe care noi nu-l mai văzuserăm niciodată pînă atunci, precum şi modul misterios în care apăruse şi ne descoperise sub streaşina băncii de piatră, pe care întunericul şi ploaia o făceau una cu noaptea, ne strecurase în suflet o îndoială vagă asupra realităţii pe care o trăim, fără să ne-o putem explica. Deşi mai impresionabil ca mine, Oreste căuta totuşi să pară mai stăpîn pe el, adresîndu-i-se din cînd în cînd, pe un ton ironic, sigur fiind că binefăcătorul nostru nu-l pricepe.

— O să fie bine, domnule Damian !... Nu ?...

Şi vocea necunoscutului de pe capră răspundea parafrazînd parcă deodată şi intenţia lui Oreste şi ropotul ploii.

— Biiine... biiine... **o să fie bine !...**

Cînd coborîrăm din trăsură în curtea gării, lumina felinarului ne dădu posibilitatea să observăm mai de-aproape pe misteriosul nostru binefăcător, care se prezentase domnul Damian. Prima constatare care ne strecură o nouă nelinişte în suflet fuse aceea că deşi fusese tot timpul pe capră, mantaua birjarului era mai uscată de cum ar fi fost scoasă în momentul acela din dulap. Ceea ce ne spusese cu o jumătate de oră mai înainte se adeverea. Apa cerului nu se prinsese de dînsul, nici măcar cît urma unei peniţe muiată în cerneală, pe o hîrtie unsuroasă.

Îi mulţumirăm şi îl invitarăm în restaurant să bem ceva. Domnul Damian însă pretextă că e grăbit şi după ce ne fixă o întîlnire pentru a doua zi, dădu bice cailor şi dispăru cu trăsura pe şoseaua dinspre frontieră.

Încotro s-ar fi putut duce la ora aceea, cînd circulaţia este oprită şi de autorităţile noastre şi de cele ungureşti, nu puteam ghici. Cîteva clipe însă, ascultarăm zăngănitul clopoţeilor ce se pierdeau în noapte, urmînd parcă şerpuirea şoselei ce cobora spre Timiş.

În restaurant nu mai rămăsese nici un client. Domnul Jorj făcea socotelile cu chelnerii. Nedumeririi lui, cînd ne văzu zgribuliţi de frig şi uzi de ploaie, urmară explicaţiunile noastre, pe care domnul Jorj părea că nu vrea să le creadă.

Cînd îl întrebarăm cine este acest domn Damian, patronul restaurantului dădu din umeri cu neîncredere şi ne răspunse în doi peri :

— Un mare şmecher. Nu ştiu de unde dracu s-a pripăşit anul acesta în Predeal... Dar ce face pe aici, să ştii că nu-i tocmai lucru curat.

— Face contrabandă ? îl întrebarăm noi.

— Tot felul de afaceri... Îl întîlneşti pe unde nu-ţi dai cu gîndul şi ce face, ce drege, el singur parcă ar fi stăpîn aici. Îi are în mînă şi pe ai noştri şi pe unguri...

Explicaţiile domnului Jorj adăugate la constatările noastre, măriră şi mai mult tulburarea pe care apariţia neaşteptată a domnului Damian o produsese în sufletul meu şi al lui Oreste. Concluziile noastre păreau însă atît de imposibile, că în noaptea aceea ne ferirăm să ni le comunicăm. Destul să-ţi spun numai că, mai înainte de a stinge lampa, profitai de ocazie că Oreste adormise şi începui să cercetez cu de-amănuntul pe sub paturi şi prin dulapul cu haine, ca şi un copil apucat de frică după cetirea unei povestiri fantastice.

Iată peripeţiile primei noastre întîlniri cu domnul Damian.

*

Şi prietenul meu tăcu.

În timpul acesta eu nu scosesem nici o vorbă. Emoţia de care mă simţeam stăpînit nu-mi dădu altă putere să-mi manifest nerăbdarea şi curiozitatea de a afla sfîrşitul aventurii, decît printr-o singură frază :

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă ? Ai răbdare să-mi pregătesc urmarea. N-ai cetit în autorii noştri, cum se continuă o poveste ? Scoţi o ţigară, sau mai bine zis, umpli o pipă..., o aprinzi, tragi două-trei fumuri, oftezi din greu şi pe urmă, începi din nou.

Şi pe măsură ce-mi vorbea, prietenul meu făcea exact ce spunea — adică scoase o ţigară de foi, o aprinse, trase trei fumuri, tuşi, oftă, schimbă poziţia scaunului şi continuă.

III

A doua zi, un soare admirabil răsărise anume parcă să şteargă ultimele urme de ploaie de peste noapte.

Oreste mă aştepta la restaurantul gării, unde domnul Jorj îi completa informaţiunile asupra domnului Damian. Personajul acesta misterios apărea şi dispărea din Predeal, la date neregulate. Totdeauna singur şi refractar oricărei cunoştinţe, în afară de cele impuse de nevoile schimbului de alimente cu diferite articole industriale ce-l făcea între România şi Ungaria, domnul Damian căra de pe Valea Prahovei grîu şi porumb şi aducea de la Braşov medicamente, sticlărie şi obiecte necesare vieţii casnice. Nu ştia nimeni însă, nici unde locuieşte, nici unde mănîncă, nici de unde este de loc, nici ce făcuse mai înainte de a se ocupa cu singura meserie rentabilă, de pe vremea neutralităţii. Funcţionarii celor două vămi îl stimau, fiindcă era foarte mărinimos. Domnul Jorj însă nu-l avea deloc la stomac, pentru binecuvîntatul motiv că domnul Damian nu-i făcuse niciodată cinstea să ia masa în restaurantul său. Ceva mai mult chiar, misteriosul personaj făcea şi pe zaraful, ori de cîte ori i se prezenta ocazia şi lucrul acesta plictisea deopotrivă atît pe domnul Jorj cît şi pe asociatul său, care avea concesia schimbului de monezi în gara Predeal.

Cu toate că în dimineaţa aceea ne puteam făli că ştim despre domnul Damian ceva mai mult decît cu-o zi mai înainte, investigaţiile noastre nu se opriră aci şi trecură în biroul poliţiei din gara Predeal.

Comisarul, băiat subţire, licenţiat în drept şi prieten cu noi de la „Imperial", ne destăinui — sub garanţia cuvîntului nostru de onoare — că adevărata misiune la Predeal a domnului Damian trebuie să fie aceea de spion al românilor, deoarece superiorii îi dăduseră în secret ordine formale, să nu i se facă nici o dificultate, să se închidă ochii asupra tuturor afacerilor care ar părea suspecte şi, la nevoie, să i se înlesnească — în numele oficialităţii chiar — orice ajutor de care ar fi avut nevoie. E drept însă că, pînă atunci domnul Damian nu avusese încă nevoie de concursul poliţiei româneşti. Misteriosul personaj opera singur, cu propriile sale mijloace şi opera aşa de îndemînatic, că agenţii secreţi din Predeal nu reuşiseră pînă atunci să dea de urma nici

unei alte îndeletniciri, în afară de exportul grîului şi importul diferitelor produse industriale.

După cum vezi, informaţiunile noastre despre domnul Damian nu motivau cu nimic atmosfera misterioasă în care îl plasasem în primul moment. Atît eu cît şi Oreste dar, căzurăm de acord că bănuielile cu care ne hipertrofiasem imaginaţia nu puteau avea altă explicaţie decît turburarea noastră nervoasă din noaptea în care îi făcusem cunoştinţa pe o ploaie torenţială şi în mijlocul unui drum aproape pustiu.

În ziua aceea însă, deşi ne dăduse întîlnire, domnul Damian nu apăru. Abia a treia zi, în ziua de 1 august, domnul Damian trecu în goana unui automobil roşu spre Azuga. La vederea noastră, se mulţumi să ne salute fluturîndu-şi degetele în vînt şi să ne strige :

— După-masă, la două şi cincizeci şi cinci.

Credeam că n-are să vină nici de data asta şi aşteptam plecarea personalului spre Bucureşti, ca să o pornim şi noi spre casă. Exact însă la ora două şi cincizeci şi cinci, cînd maşina fluiera, gata să pornească, domnul Damian apăru pe peronul gării îmbrăcat aproape la fel după cum l-ai văzut şi astăzi, cu hainele cumpărate parcă din Hala vechiturilor şi cu pălărioara lui de clown, echilibrată pe vîrful capului ţuguiat, ca o căpiţă de fîn care a început să se rumenească de soare.

De-abia atunci observarăm că omul nostru şchioapătă şi că ghetele îi fac un zgomot ciudat, ca şi cum ar fi avut tălpile de lemn.

Regăsirea noastră fuse din cele mai cordiale. Domnul Damian ne salută cu o simplă înclinare a capului, fără să-şi scoată pălăria. În schimb, ne întinse mîna la amîndoi şi mîna lui aspră şi rece ne făcu impresia unei piei de şarpe conservat într-un muzeu de zoologie.

Întîlnirile cu oamenii pe care îi cunoşti de curînd sunt totdeauna caraghioase. Nu ştii ce să-i întrebi şi te chinuieşti zadarnic să găseşti fraza potrivită cu care să nu depăşeşti nici intimitatea pe care nu le-o poţi acorda, nici indiferenţa cu care te jenezi să-i tratezi de la început. Domnul Damian însă, care cînd vrea este un *causeur* admirabil, parcă ghicise impasul în care ne găseam şi fără să mai aştepte mulţumirile noastre pentru serviciul ce ne făcuse cu patru nopţi înainte, angaja discuţia pe terenul literar.

Aci, dă-mi voie să fac o paranteză mai lungă. Ştii de cine ne vorbea domnul Damian şi asupra cărui autor ţinea să aibă părerea noastră? Pariez că pentru nimic în lume, nu ai putea ghici... Ei bine, domnul Damian cetise pe *Gaspard de la nuit* al lui Aloïsius Bertrand, din care ştia poeme întregi pe dinafară şi se oferea să ne explice toate subtilităţile din *Cîntecele lui Maldoror* ale lui Lautréamont...

Dacă nu ne-ar fi zăpăcit această revelaţie neaşteptată, poate că am fi înţeles din primul moment cu cine aveam de a face. Faptul însă că putusem găsi la Predeal pe cineva care să bată în struna mea şi să-l convingă pe Oreste că *Gaspard de la nuit* sunt cele mai frumoase poeme în proză din literatura mondială, mă făcu să uit pentru un moment că binefăcătorul nostru nu-şi împlinise încă termenul carantinei sentimentale pe care ne hotărîsem să i-o impunem cîteva zile în şir.

Şi iată cum, la un moment dat, mă trezii traversînd curtea gării cu domnul Damian la braţ. Oreste rămăsese cîţiva paşi în urmă ca să-şi aprindă o ţigară. Văzînd însă că nu ne mai ajunge din urmă, îmi întorsei capul să văd ce face. Domnul Damian se întorsese şi el.

Nu am să uit niciodată momentul acela de spaimă, mărită cu ruşinea de a nu mi-o putea manifesta în faţa omului care ne-o provocase deopotrivă la amîndoi.

Galben ca ceara şi cu ochii holbaţi pe urma paşilor noştri, Oreste nu-şi mai putut reţine emoţia constatării fantastice şi cu vocea sugrumată de sincopa supremă în care părea că-şi dă sufletul, şopti aşa de încet, că de-abia îl putui auzi:

— Unde-ţi este umbra, domnule Damian? Dumneata nu faci umbră pe pămînt?...

Rîsul cavernos al omului pe care îl ţineam de braţ, mă zgudui ca şi cum m-aş fi găsit într-un tren ce deraiază.

Îmi aruncai ochii în jurul lui şi aceeaşi paloare, desigur, că se lăsase şi pe figura mea în momentul acela. În lumina orbitoare a soarelui, corpul domnului Damian nu contura nici o umbră pe pămînt.

Drept răspuns, personajul-enigmă adresă lui Oreste următoarea întrebare:

— Dumneata ştii care este menirea omului pe pămînt?... Să facă umbră sau să facă treabă?...

Tăcurăm amîndoi, fiindcă nici unul, nici altul nu ştiam sau mai bine zis nu puteam răspunde nimic.

Ca şi cum ar fi reluat o discuţie întreruptă însă, domnul Damian continuă:

— Umbra omului, să ştiţi de la mine, este un fenomen cu totul secundar. O face sau nu o face, ea nu poate influenţa cu nimic asupra efortului cu care încearcă să-şi evidenţieze personalitatea în viaţă. De aceea, şi înţelepciunea poporului român spune despre oamenii inutili că nu sunt buni pentru altceva decît să facă umbră pămîntului.

După cum vezi, domnul Damian ne vorbea *ex cathedra*.

Oreste continuă să bîlbîie:

— Va să zică, d-ta eşti un fel de Peter Schlemihl al lui Chamisso...

— Sau omul care şi-a vîndut umbra pe punga lui Fortunatus, îl complectă domnul Damian.

— Dar dumneata cui ţi-ai vîndut-o? Tot Dracului?

— Dracul nu există... Dracul suntem noi înşine — şi dumneata şi dumnealui şi eu. Dracul nu cumpără; el face numai schimb, fiindcă noi nu ne putem cumpăra pe noi înşine. Ne împrumutăm însă intenţiuni cari, la un moment dat pot cadra cu personalitatea răului despărţită de a binelui, anume ca să ne putem ipostazia la infinit minciuna vieţii. Binele şi răul însă sunt acelaşi lucru sau, mai bine zis, nu există nici bine, nici rău. Există numai biletul pe care ni-l fabricăm noi înşine pentru loteria momentului în care credem că ne încercăm norocul. Dar şi norocul, ce este în definitiv?... Oare credeţi că norocul singur a făcut să trec cu trăsura pe şosea tocmai cînd ploaia vă ţintuise sub straşina băncii unde v-am găsit?

Oreste nu putea vorbi. Ghiceam lucrul acesta după mişcarea buzelor lui uscate. Încercai dar, să continui eu discuţia.

— Dumneata vorbeşti ca un adevărat savant, domnule Damian. Îţi mărturisesc că nici eu nu cred în existenţa dracului, dar tot aşa de convins eram, pînă în momentul de faţă, că nici oameni fără umbră nu pot exista.

— Şi, cu toate acestea, eu exist... Nu este aşa că exist?... Exist şi ca mine mai există şi alţii. Nu cunoaşteţi cazul studentului din Praga, care şi-a vîndut umbra unui cămătar? Şi doar cămătarul acesta nu era dracul. Prostia omenească însă a făcut dintr-un cămătar în carne şi oase,

una şi aceeaşi persoană cu dracul plăsmuit de interesele unei anume categorii de oameni...

Povestea studentului din Praga o cunoşteam şi eu, dintr-un film de cinematrograf jucat cu Wegener. Faptul însă că domnul Damian căuta să-mi dovedească cu legende populare existenţa oamenilor fără umbră mă umilea, ca şi cum aş fi fost tratat drept un copil. Dar, în faţa omului misterios, curajul revoltei mă părăsea pe clipă ce trece şi o discuţie argumentată serios, simţeam că nu mai este posibilă între noi şi el.

Căutai deci să schimb tonul şi îl întrebai în glumă :

— Dar dumneata cu ce ocazie ţi-ai pierdut umbra ?

— Eu m-am născut fără umbră... Dar dacă vreţi, vă pot face dovada inutilităţii umbrei pentru un om. Vreţi să vă vindeţi umbra ?

— Nu, nu !... strigarăm amîndoi într-un singur glas.

— Dar s-o amanetaţi ?... Sunt gata oricînd... Spuneţi-mi numai cît cereţi ?...

Oreste, care îşi recăpătase glasul, răspunse tot în glumă :

— Să-mi dai pe Elena, regina Spartei, tot atît de tînără şi frumoasă ca şi în clipa cînd a fugit cu Paris.

— Asta nu se poate, răspunse domnul Damian.

— Şi cu toate astea, Mefisto a putut să dea pe Margareta lui Faust.

— Dar astea sunt poveşti... Mefisto nu există, după cum nici frumoasa Elenă nu a existat decît în imaginaţia acelora şi speculatori ai minciunii, care mai tîrziu aveau să inventeze şi pe dracul... În schimb însă, eu vă dau lucruri reale... Aur ! Vreţi aur ?... Ştiţi cît este de scump aurul, mai ales în vremurile acestea... Ei bine, eu vă dau aur, aur adevărat, aur de care vă puteţi folosi... Şi dumneavoastră îmi daţi umbra, cu care nu aveţi ce face, dovedindu-vă în acelaşi timp şi posibilitatea propriei mele existenţe !...

Insistenţa cu care domnul Damian ne tîrguia umbra, şi poate chiar viaţa, mă apropiase de Oreste, ca şi cum aş fi prevăzut necesitatea unei apărări comune. Cu mîna stîngă îi apucasem braţul, iar cu dreapta îmi pipăiam în buzunarul de la spate cuţitul catalan, de care ştii că nu mă despart niciodată.

În momentul acela însă o schimbare bruscă se opera în sufletele şi în faţa ochilor noştri. Cu gurile căscate şi cu

ochii holbaţi de plăcere şi de teamă în acelaşi timp, ca şi doi copii în faţa unor focuri de artificii, privirăm de jur împrejurul nostru plini de nedumerirea pe care nu ţi-o poate procura decît fenomenele ştiinţelor oculte, cu care nu eşti la corent. D-l Damian dispăruse din faţa noastră, ca şi cum ar fi intrat în pămînt. Îl văzusem tremurînd deodată, ca şi un manechin umplut cu tărîţe. O vîlvătaie verzuie îl îmbrăţişase, ca nişte petale de trandafir ce s-ar fi strîns în jurul unei stamine cu chip de om şi în urmă nu-l mai văzusem nicăieri. În schimb însă preotul satului, cu crucea într-o mînă şi cu busuiocul într-alta, se apropia de noi, urmat de băieţaşul cu căldăruşa plină de apă sfinţită...

Era 1 august — după cum ţi-am spus şi, ca în fiecare început de lună, preotul îşi făcea obişnuitul turneu, botezîndu-şi dreptcredincioşii.

Fără să pronunţăm un singur cuvînt, ne descoperirăm aproape în mod mecanic şi închinîndu-ne cu evlavia amintirilor din copilărie, sărutarăm crucea pe care preotul ne-o întinse cu stîngăcia nedumeririi ce-i produsese convertirea bruscă şi inexplicabilă a celor doi atei.

*

Prietenul meu tăcu din nou, se uită la ceas şi mă întrebă unde luăm masa. Mărturisesc că restaurantul îmi era indiferent. Ceea ce voiam să ştiu, era urmarea povestirii pe care prezenţa domnului Damian la Oradea Mare o investise cu formula executorie a celei mai sigure realităţi.

După un sfert de oră, prietenul meu reluă povestea pe terasa restaurantului din parc, sub crăngile unui platan.

IV

Volatilizarea domnului Damian la vederea preotului cu crucea în mînă ne edificase complect asupra stării civile a omului misterios pe care domnul Jorj îl socotea periculos intereselor sale personale, iar comisarul gării, folositor intereselor superioare ale statului. Dar atît domnul Jorj cît şi comisarul nu ştiau încă nimic din ceea ce noi avuseserăm prilejul să constatăm şi să tragem concluziile care nu se

potriveau nici cu temerile celui dintîi, nici cu absoluta încredere a celui de-al doilea.

Ne hotărîsem deci să păstrăm secretul pentru noi şi, cu prima ocazie, să provocăm pe domnul Damian să ne mărturisească adevărul. Ştiam bine că riscăm să nu-l mai vedem niciodată sau, văzîndu-l, să ne expunem la neplăceri mai grave decît amanetarea umbrelor pe care domnul Damian ne-o propusese cu atîta franchețe şi mărinimie. Cele petrecute ziua, nămiază mare, ne zdruncinase sistemul nervos mai mult decît toate prevestirile funebre din nopţile de insomnie. Simţeam că nu mai suntem stăpîni pe noi. Simţeam că o forţă ocultă ne îndreaptă şi paşii şi gîndurile în altă parte decît acolo unde voiam să ajungem şi că sentinţa noastră de moarte fusese semnată încă din noaptea în care domnul Damian ne oferise adăpostul trăsurii sale. Ce puteam face însă altceva decît să ne resemnăm, ca şi un condamnat ajuns cu capul pe ghilotină ? Dacă ne-am fi destăinuit cuiva, riscam să ne facem şi de rîs. Cine ne-ar fi putut crede sau, dacă întîmplător s-ar fi găsit cineva să ne creadă, cine ne-ar fi putut veni în ajutor, cînd domnul Damian era mai puternic decît orice alt muritor de rînd ?...

Cele cîteva zile petrecute în aşteptarea călăului nostru ne deprimaseră în aşa fel, că toată lumea ne întreba dacă nu cumva suntem bolnavi. Bolnavi nu eram. În schimb, parodia vieţii noastre ne transformase în nişte bocitori discreţi, care am fi urmat convoiul propriei noastre înmormîntări.

Zilele treceau însă şi d-l Damian nu se mai arăta. Nu ştim dacă renunţase să mai dea ochi cu noi, sau dacă nu cumva ne pregăteşte o nouă surpriză, mai fantastică decît toate pe care le avusese pînă atunci. Începusem chiar să ne obişnuim cu ideea că n-o să-l mai vedem, încredinţaţi că domnul Damian evită explicaţia finală, care în mod inevitabil trebuia să se producă între noi, după cele petrecute pînă atunci.

Într-una din zile însă, o discuţie aprinsă dintre doi necunoscuţi ne atrase atenţia. Era vorba de domnul Damian. Unul din ei pretindea că cu două ore în urmă îl întîlnise la Braşov, că vorbise cu el şi că hotărîse pentru a doua zi să se întîlnească la Predeal. Exact la aceeaşi oră, celălalt pretindea că l-a văzut la Cîmpina, unde domnul Damian supraveghea plecarea unui tren cu petrol pentru Germania. Amîndoi oameni de afaceri, necunoscuţii — care probabil că lucrau împreună — începuseră să se bănuiască şi fiindcă nu era posibil ca un om să se găsească în aceeaşi clipă în două locuri diferite, fiecare din ei credea că l-a prins cu minciuna pe celălalt, acuzîndu-se reciproc de lipsă de sinceritate şi ameninţîndu-se cu desfacerea tovărăşiei.

Cine minţea dintre amîndoi ? Nici unul. Amîndoi spuneau adevărul, fiindcă amîndoi — după cum o să vezi imediat — văzuseră pe domnul Damian exact la aceeaşi oră, şi la Braşov şi la Cîmpina. Pe noi, care ştiam cine este misteriosul personaj, asemenea imposibilităţi fizice nu ne mai emoţionau. Pe cei doi negustori însă, încăpăţînarea fiecărui în parte de a-şi proba buna-credinţă îi enervaseră într-atît, că la un moment dat se despărţiră bruscîndu-se ca doi duşmani, furioşi că locul unde se găseau nu le îngăduia să-şi încerce şi greutatea pumnilor.

Oreste avu atunci o idee „genială", cum îi plăcea lui să-şi boteze năzbîtiile. Ne despărţirăm şi noi şi fiecare ne luarăm după cîte unul din cei doi necunoscuţi, îi ajunserăm din urmă, îi salutarăm şi, probabil, că intrarea în vorbă se făcu la fel şi într-o parte şi în alta.

— Îmi daţi voie, domnule... Vreau să vă spun că ce afirmaţi adineauri era perfect adevărat. La aceeaşi oră ca şi dumneavoastră, am văzut şi eu pe domnul Damian la Braşov...

Oreste trebuie să fi spus exact acelaşi lucru ca şi mine, cu singura deosebire însă că Braşovul fusese înlocuit cu Cîmpina.

Intervenţia noastră produsese efectul dorit. Cei doi învrăjbiţi se întoarseră în tovărăşia noastră şi cîteşipatru reluarăm discuţia asupra imposibilităţii celor confirmate de data asta şi de noi.

Negustorii se priveau cu ochii holbaţi, ridicau din umeri, îşi treceau batistele pe frunte, plescăiau din limbă şi nu pricepeau absolut nimic. Acelaşi lucru îl repetam desigur şi noi, cu mai puţină sinceritate însă.

După cîteva minute de discuţie inutilă, ne despărţirăm, cu promisiunea solemnă de a ne comunica reciproc explicaţiile pe care domnul Damian ar fi binevoit să ni le dea şi unora şi altora.

Adevărul era că noi speram să aflăm amănuntele de la cei doi negustori, deoarece eram ferm convinși că cu noi, domnul Damian nu mai vrea să se întîlnească niciodată.

A doua zi însă, ne regăsirăm în dreptul cantonului din capul satului, unde linia ferată taie șoseaua. Domnul Damian părea că ne așteaptă, ca și cum ar fi fost prevenit că vom trece pe acolo. Ne păstrarăm calmul cît putui răm mai bine și adoptarăm tonul glumeț, cu care ne puteam ascunde mai ușor și emoția și ignoranța fenomenelor naturale sau descoperirilor științifice cu care domnul Damian își explica ciudățeniile ființei sale.

— Salutăm pe omul fără umbră, îi strigă Oreste.

— Salut pe oamenii fără convingeri, ne răspunse el.

Gheața se spărsese mai ușor de cum ne-am fi așteptat.

— Bine, nene Damian, continuai eu, se poate să ne părăsești așa, tam-nesam, să nu dai semne de viață o săptămînă întreagă și să ne faci să credem că ești supărat pe noi ?

— Supărat ?... De ce aș fi fost supărat ?

— Știm noi ? Poate fiindcă am refuzat să-ți amanetăm umbra.

— A-ha !... Umbra !... Grozav mai țineți la umbra dumneavoastră... mai ales cînd soarele se lasă spre asfințit... Nu ?... Judecîndu-vă cineva după umbră, v-ar crede niște giganți.

— Dar dumneata, care o socotești inutilă, de ce cauți s-o cumperi de la alții ?

— A fost o glumă.

— Ba a fost ceva foarte serios. Erai așa de supărat pe noi, că nu ți-ai luat nici măcar rămas bun. Ai șters-o englezește, cum se zice. Ai dispărut cît ai clipi din ochi și ne-ai lăsat ca pe doi caraghioși în mijlocul drumului.

— V-am lăsat cu popa, rînji domnul Damian.

De data asta, eu și Oreste trebuia să susținem discuția pe cont propriu. Nemaiputîndu-ne înțelege din ochi, fiecare din noi răspundeam ce credeam mai nimerit și mai fără replică din partea domnului Damian.

— Va să zică erai de față... Cum se face atunci că nu te vedeam ? Unde erai ascuns ?

Domnul Damian începuse să rîdă din nou. Rîsul lui ne umilea parcă. Presimțeam că ne pregătește un răspuns savant,

echivalent cu o palmă de profesor pe obrazul unor școlari leneși.

Ei bine, de ce ne fusese frică, nu scăparăm. Calm și aproape patriarhal, ca și cum ar fi ținut o predică, sau ar fi cetit cu voce tare o pagină dintr-o enciclopedie oarecare, domnul Damian începu să ne explice :

— Mimetismul, cuvînt de genul masculin, care vine de la grecescul *mimeisthai*, adică „a imita“, este proprietatea pe care o au anume vietăți de a împrumuta asemănarea cu mediul în care se găsesc la un moment dat, sau cu speția altor vietăți mai bine protejate, în dauna cărora trăiesc în funcție de paraziți. Prototipul acestor vietăți este cameleonul. Nu vă fac injuria de a vă bănui că nu știți că reptila aceasta împrumută coloarea frunzelor de copac, după anotimpuri — cînd verzi, cînd roșcate, cînd galbene. Mă miră însă faptul că nu cunoașteți încă pînă astăzi cazul lui Honoré Subrac, pe care confratele dumneavoastră Guillaume Apollinaire l-a descris admirabil în ultimul său volum de nuvele științifice sau, dacă vreți, un exemplu clasic, inelul lui Gygès, faimosul păstor din Lydia, ale cărui efecte, sărmanul rege Candaule a avut trista ocazie să i le constate încă din secolul al VII-lea înaintea erei creștine. Pentru un om la curent cu fenomenele naturii, explicate pe înțelesul tuturor, dispariția mea nu ar fi fost decît un lucru foarte natural. Pentru dv. însă, care faceți mimetism fără să vă dați seama și vă puneți la adăpostul fanteziei ori de cîte ori vă este teamă să nu fiți surprinși în flagrant delict de diformare a realității, dispariția mea a fost, desigur, un lucru extraordinar...

Hotărît lucru, domnul Damian era infinit superior alianței mele cu Oreste, incapabili să luăm ofensiva și aproape insuficienți să ne ținem chiar în defensivă. Cele cîteva rînduri din Larousse, combinate cu nuvela lui Apollinaire ne scoaseră din luptă mai curînd chiar de cum ne-am fi așteptat. Dispariția domnului Damian fusese explicată în mod magistral. A mai fi insistat asupra ei, însemna să ne pretăm a trece drept imbecili. Totuși nu ne dădurăm bătuți și angajarăm lupta din nou, pe tema celor două apariții simultane la Brașov și Cîmpina. Cum am adus vorba de ele, nu mai știu. Destul să-ți spun numai că ceea ce trebuia să urmeze de data asta ar fi putut înnebuni și pe Branly și pe

Marconi. Domnul Damian știa desigur și ce ne-am pus în gînd să-l întrebăm și sursa de unde pornea dubla și misterioasa lui apariție. Era pregătit dar pentru orice eventualitate ca și un comandant de armată în ajunul luptei. Destul să-ți spun că rîsul lui cavernos și rece îl auzeam ori de cîte ori voia să ne dea impresia că întrebările noastre îl surprind prin naivitatea lor. Același lucru dar, se petrecea și de data asta. Domnul Damian rîse din nou și apoi ne ținu următoarea prelegere :

— Dacă v-aș fi cunoscut acum zece sau cincisprezece ani și v-aș fi spus că firele telegrafului vor deveni cu timpul tot atît de inutile ca și armele de luptă sau instrumentele de muncă medievale, nu m-ați fi crezut, desigur. Și totuși, telegrafia fără fir există astăzi ca o realitate pentru toată lumea. Ei bine, exact același lucru vi-l pot spune astăzi despre transmiterea vorbei și imaginei, prin undele herziene. În lume nu este nimic imposibil. Ceea ce nu există încă pentru noi, care confundăm știința cu birourile autorităților oficiale, unde totul se face după anumite formalități, în realitate există și se manifestă prin așa-zisele fenomene neexplicabile. Imperiul supranaturalului a sucombat odată cu ultimii preoți ai lui Zoroastru și magiile albe sau negre, care au turmentat o vreme îndelungată omenirea, s-au decolorat de soare și de praf prin vitrinele muzeelor de curiozitățiі istorice. Civilizația, să știți, că nu cucerește nimic, fiindcă nimic nu se poate cuceri din ceea ce se oferă gratuit. Civilizația nu face decît să revadă, să corijeze și să dea „bun de imprimat". Branly a revăzut numai ceea ce se găsea la dispoziția tuturor ochilor sănătoși. Presbiții și miopii se consacră artelor și istoriei. Marconi, la rîndul lui, a corijat, iar miile de operatori anonimi, imprimă azi la distanțe de sute de mii de kilometri alfabetul lui Morse, care străbate spațiul fără ajutorul firelor, la fel cu lumina, cu sunetul și căldura... Ei bine, mîine același lucru se va petrece și cu graiul și imaginea omenească. Zic mîine, ca un semn de condescendență pentru dumneavoastră, care sunteți sclavii formalităților oficiale, cu care dealtfel știința nu are nici o legătură. Pentru mine însă, acest „mîine" este mai mult decît un „azi". Este un „ieri" și încă de multă, foarte multă vreme...

Nu știu dacă viţeii la poarta nouă își schimbă cu adevărat expresia figurii lor monotone. Pe măsură însă ce domnul Damian continua să ne vorbească, eu și cu Oreste simțeam că niciodată expresia vițelului la poarta nouă nu s-ar fi putut aplica cu mai multă exactitate ca nouă în momentul acela.

Să continui însă prelegerea domnului Damian :

— Dragii mei, trebuie să știți că eu sunt un om foarte ocupat. Afacerile mele nu-mi dau răgaz să mă pot odihni un singur moment. Ba ceva mai mult chiar, sunt cazuri cînd în același moment trebuie să mă găsesc în mai multe locuri. Cum aș putea dar face față tuturor nevoilor, dacă nu mi-aș transmite imaginea în diferite locuri, unde prezența mea ar fi necesară în același timp ? Procedeul este foarte simplu — un fel de ou al lui Columb, mai ales astăzi cînd telegrafia fără fir nu mai constituie un mister pentru nimeni. Aparatul este invenția mea.

Și domnul Damian își băgă mîna în buzunar și scoase un obiect de metal rotund și mare cît un ceasornic obișnuit de bărbat. Îi deschise capacul și ni-l arătă, invitîndu-ne să ne apropiem mai mult de dînsul. În locul cadranului obișnuit era o oglindă convexă, iar axa minutarelor era înlocuită printr-un buton identic cu al soneriilor electrice.

— Acesta este aparatul radiator, ne explică dînsul. Oglinda reflectează imaginea, butonul stabilește contactul cu curentul electric, pe care îl am înmagazinat în concavitatea oglinzii și undele herziene mă duc mai repede decît trenul pînă la aparatele înregistratoare, care sunt acestea.

Și domnul Damian băgă din nou mîna în buzunar și scoase un fel de ținte de planșetă, pe care le înfipse una într-un stîlp de telegraf, alta într-un copac și alta mai departe, într-un gard ce împrejmuia un loc viran.

— Aparatele care sunt plasate mai din vreme în locurile unde știu că este nevoie de prezența mea, înregistrează imaginea și o proiectează pe pămînt, dîndu-i expresia realității și toate gesturile reflectate în oglinda aparatului radiator. După cum vedeți, nimic mai simplu și mai natural. Vreți să asistați acum și la o experiență ? Iat-o :

Dacă în momentul acela n-am căzut jos, lovit de o congestie cerebrală, să știi că nu-mi mai este frică de nici un fel de accident în viață. Rîzînd ca de obicei și mișcîndu-și fălcile odată cu pălăria din vîrful capului, d-l Damian apăsă pe buton strigîndu-ne :

— Unde sunt cu adevărat şi unde sunt fără să fiu ?

În cele trei locuri deosebite în care înfipsese ţintele pe care le numise aparate înregistratoare, apărură deodată trei Damieni fără cea mai mică deosebire de al patrulea, care era originalul.

Ce a urmat, poţi înţelege singur. Ar însemna să-ţi răpesc prerogativa propriei tale inteligenţe, dacă aş căuta să explic ceea ce nici eu nu ştiam ce simt în momentul acela. Cei patru Damieni vorbeau şi gesticulau la fel. Curiozitatea mă depărtă de cel original şi mă apropie de cel corespondent stîlpului de telegraf. Asemănarea era aşa de perfectă, că încercai să-l ating cu mîna. Imaginea însă se feri şi în momentul acela observai că gestul fusese făcut de originalul d-lui Damian, cu toate că el personal nu avea de ce să se teamă.

În faţa acestei minuni, pe care nu o puteam compara decît cu cea săvîrşită pe drumul Damascului, simţii nevoia să-mi fac semnul crucii, pentru a mă pune la adăpostul convertirii ce începuse să se opereze fără voie în sufletul meu. Mă oprii însă la timp, pentru a nu supăra din nou pe domnul Damian, care desigur că încetase să mai apese pe butonul aparatului, deoarece cîteşitrele imaginile dispărură, rămînînd el singur.

După sfîrşitul operaţiunii, savantul nostru profesor scoase ţintele de pe unde le înfipsese şi băgîndu-le din nou în buzunar împreună cu aparatul, ne salută ca de obicei şi ne dădu întîlnire, întîmplător, pe a doua zi.

La despărţire însă, nu mă putui abţine să-l întreb, în glumă :

— Domnule Damian, mîine vii în original sau în copie ?

Şi domnul Damian ştii ce-mi răspunse ?

— Judecă singur cum pot veni, cînd mîine trebuie să fiu şi la Predeal şi la Bucureşti şi la Braşov şi la frontiera Elveţiei, unde aştept un tren cu macaroane şi paste făinoase din Italia...

*

Sfîrşisem masa odată cu povestirea. Cum continuam să tac din gură, copleşit parcă de o tristeţe inexplicabilă, prietenul meu mă bătu pe umeri şi-mi spuse :

— Nu te întrista, că povestea nu s-a sfîrşit încă. Astea s-au întîmplat abia în ziua de 9 august... Pînă la 15, mai avem încă şase zile.

V

A doua zi dimineaţa, portarul hotelului ne anunţă că domnul Damian ne lăsase vorbă să-l aşteptăm la ora 4 după-amiază în acelaşi loc ca şi ieri, fiindcă aveam să mergem cu dînsul undeva. Unde însă, nu-i spusese nici portarului, şi nici noi nu bănuiam. La început, invitaţia aceasta verbală, printr-o a treia persoană, ne produse o oarecare turburare. Domnul Damian ar fi putut să ne lase cîteva rînduri pe o carte de vizită. Mult am fi vrut să vedem şi noi manuscrisul Necuratului. De vreme însă ce lucrurile se petrecuse altfel de cum le-am fi dorit noi, desigur că exista un motiv puternic ca ele să nu se petreacă decît aşa. În acelaşi loc, însemna la dreptul cantonului din capul satului, unde linia ferată taie şoseaua. Pentru noi, predilecţia domnului Damian pentru locurile nefrecventate nu mai era un mister. Poate că domnul Damian, împiedicat să vină în original, plasase de cu seară un aparat înregistrator şi vrea să-şi trimită numai imaginea să stea de vorbă cu noi.

Dimineaţa ne-o petrecurăm în preajma frontierei şi a enormelor grămezi de alimente ce aşteptau să fie încărcate în căruţe, ca să treacă în Transilvania. Trenurile păreau că nu mai sunt îndestulătoare pentru cantitatea alimentelor ce porneau din ţară în schimbul aurului şi acelei aşa-zise binevoitoare atitudini pe care Puterile Centrale ne-o arătau mai mult din interes decît din dragoste. Ştii ce au fost vremurile acelea de dulce şi de jenantă beatitudine fizică şi morală, pe care diplomaţii şi oamenii politici o botezaseră „neutralitate expectativă", iar patrioţii de la cafenea, „mormîntul demnităţii noastre naţionale." Aurul curgea mai galben ca grîul. Vînzările se făceau numai în aur sau în schimbul altor articole. Cuvîntul „compensaţie", care răsuna prin birourile ministerelor şi de-a lungul căilor ferate şi şoselelor ce duceau spre punctele de frontieră, era un fel de corolar al neutralităţii noastre. Toată lumea îşi avea părticica ei de compensaţie, potrivită cu neutralitatea păstrată faţă de combatanţi. Funcţionarii de la vamă, mai ales, parcă nu mai erau în exerciţiul funcţiunii lor de altădată. Deveniseră aşa de gentili şi manieraţi, că i-ai fi putut lua drept nişte seniori de la curtea lui Ludovic al XV-lea. Neutralitatea renta mai bine ca o moşie de cîteva mii de pogoane şi toată linia frontierei nu era plină decît de

neutralii care mai tîrziu aveau să dea naştere îmbogăţiţilor de război. Printre aceştia, domnul Damian era fără îndoială cel mai de preţ eşantion. Nu ştim ce anume îl hotărîse să îmbrăţişeze această ocupaţie, cînd existenţa şi mijloacele sale de trai nu aveau nimic comun cu ale muritorilor de rînd. Cum însă poporul român spune de oamenii şmecheri şi întreprinzători că „sunt daţi dracului", era natural ca domnul Damian să fie şeful tuturor acestor confraţi pămînteni, dar mai puţin interesanţi ca el.

La ora 4 după-amiază deci, ne găsirăm în faţa cantonului unde ni se dăduse întîlnirea. Un cîine, care simţise oameni străini, începuse să latre. La început crezusem că ne latră pe noi. Apropiindu-ne însă observarăm că atenţia cînelui era îndreptată spre un tufiş, unde nu se vedea deocamdată nimic, decît crengile mişcate de vînt. Ne aşezarăm pe parapetul barierei şi aşteptarăm aşa cîteva clipe, urmărind mişcările cînelui, care se încăpăţînase parcă să apuce de picior un om care nu există. La un moment dat, Oreste îmi spuse aproape şoptind :

— Să ştii că ăla care nu se vede este domnul Damian.

— Chiar el este... Ai ghicit, răsună glasul de capră pe care îl cunoşteam. Şi în momentul acela, bastonul domnului Damian desenă în aer gestul unei spade cu care se salută adversarii pe teren.

— Cu cine vrei să te duelezi, domnule Damian ? îl întrebai eu.

— Cu ignoranţa omenească şi cu simţul cînelui, care din punctul acesta de vedere este cu mult superior omului.

— Asta este singura d-tale noutate pe ziua de azi ?

— Văd că aţi prins gust de noutăţile pe care vi le aduc eu. Ce-mi daţi, să vă fac astăzi o surpriză plăcută ?

— Orice, afară de umbra noastră, îi răspunse Oreste.

— Haideţi atunci să luăm ceaiul în vila mea...

Vila domnului Damian !... Iată un lucru pe care îl auzeam pentru prima dată. Domnul Jorj ne spusese că nu ştie nimeni unde locuieşte misteriosul personaj şi, cu toate acestea, domnul Damian ne invita în vila sa, care desigur, nu putea fi decît în Predeal. Dar unde anume ? Prin partea locului nu erau nici vile, nici măcar case ţărăneşti. Singură pe deal, dincolo de linia ferată, turla micii mănăstiri de la Predeal, se zărea printre frunzele copacilor ca şi o prevestire sfioasă a

unei noi mistificări savante. Prietenia noastră cu domnul Damian însă, deşi ne zdruncinase nervii, ne înarmase în schimb cu perseverarea oamenilor hotărîţi să ducă un lucru pînă la sfîrşit. Acceptarăm deci invitaţia şi cîteşitrei formarăm un grup, gata să pornim după indicaţiile ciceronelui.

— Coborîm pe aici, ca să ajungem mai degrabă — ne spune domnul Damian, arătîndu-ne urme de căruţe, care formau singura indicaţie a drumului de pe valea Rîşnoavei, ce duce spre sanatoriul statului.

Îl urmarăm fără cea mai mică ezitare şi după un sfert de oră vila domnului Damian apăru în faţa ochilor noştri tot atît de misterioasă ca şi stăpînul ei, într-un loc pe care nu bănuisem niciodată că cineva şi-ar fi putut clădi o casă de locuit.

După aspect, părea mai repede o ruină reparată în mod sumar, decît o vilă — după cum îi plăcuse domnului Damian s-o numească. O scară de piatră tocită, printre treptele căreia crescuse iarba din belşug, ducea la poarta locuinţei, care îşi sprijinea zidurile pestriţe pe patru contraforturi, ale căror baze se confundau cu stînca din sînul căreia crescuseră parcă la fel cu arborii de primprejur. Cele două etaje nu aveau nici o legătură între ele. Cel de sus, deşi părea adăugat în urmă, era complet ruinat. Ferestrele strîmte şi înalte, nu aveau nici geamuri, nici gergevele. Din fiecare colţ al ferestrei însă, pornea cîte o bară de fier care se împreuna la mijloc, desenînd în gol forma crucii Sfîntului Andrei. Acoperişul foarte ţuguiat era de ţiglă roşie, decolorată însă de ploi şi de soare. Pe una din laturi, o turelă de piatră, admirabil sculptată, pornea în formă conică de la înălţimea celui de-al doilea etaj şi se ridica apoi rotundă cu cîţiva metri deasupra acoperişului, pierzîndu-şi în albastrul cerului terasa crenelată, deasupra căreia fîlfîia un steag format din şapte fîşii orizontale de culoare neagră şi roşie. După cum vezi, domnul Damian arborase în cinstea noastră marele pavoaz, ca şi cum ar fi primit o vizită oficială. În schimb, etajul de jos, deşi mai vechi, părea mai vesel şi pregătit anume ca să poată fi locuit. Zidul era căptuşit pe dinafară cu crengi de iederă, care crescuseră în aşa fel, că desemnau cu verde pe alb o serie de motive decorative, în care arabescurile plantei alternau corect şi aproape geometric cu fondul zidului.

La sosirea noastră, poarta de stejar masiv, prinsă în puternice armături de fier forjat, se deschise deodată largă, ca şi cum ar fi fost mişcată de un curent electric şi un servitor galonat, ca şi un lacheu de la Palatul regal, ne ieşi înainte, frîngîndu-şi corpul în două, conform tradiţionalelor prescripţii ale celui mai vechi şi autentic protocol.

Domnul Damian zîmbea sau, mai bine zis, rînjea mulţumit de emoţia noastră, pe care observam cum ne-o urmăreşte cu coada ochiului.

Înăuntru, vila domnului Damian era o adevărată minune dintr-O *mie şi una de nopţi*. Peste tot numai covoare şi stofe scumpe, mobile vechi de stil, cofrete de lemn de santal sau trandafir, pline de bijuterii şi obiecte de argint cizelat, porţelanuri şi faianţe cu marca primei emisiuni a celor mai celebre fabrici din lume, vase chinezeşti şi estampe japoneze, arme medievale şi filigrane persane, încadrate în rame fine de bronz sau lac negru. Pe un fotoliu, o capă neagră veneţiană, un tricorn şi o mască de aceeaşi coloare conturau parcă pe tonurile discrete şi mate ale minunatului Aubusson, corpul inexistent al unui doge invitat şi el, ca şi noi, la ceai. Într-o vitrină, cît un garderob modern, costume vechi de femeie lăsau să străbată parcă prin cristalul cu reflexe verzui, parfumul şi graţiile vremurilor de demult. Pantofii albi de mătase, aranjaţi la rînd după diferite epoci, aşa după cum îi văzusem pentru prima oară la Muzeul Cluny, centurile de piele presată sau de metal cu încrustaţii de perle şi rubine, dantele de Flandra sau Valenciennes, brocarturile vechi franceze şi ţesăturile florentine din epoca Renaşterii păreau că se mişcă cu toate discret, pe corpuri nevăzute. Din penumbra fiecărui colţ al diferitelor încăperi prin care ne conducea d-l Damian, defunctele stăpîne ale acestor podoabe de artă şi rafinament femeiesc păreau că se ridică majestoase şi pătimaşe, iar braţele lor, ochii lor, buzele lor nu fac decît să ne atragă spre ele, să ne hipnotizeze şi să ne soarbă viaţa, pentru a-şi reînvia fantomele.

Pluteam între vis şi viaţă. Trăiam pagini din diferite romane şi povestiri fantastice care îmi veneau întîmplător în minte şi fiindcă printre alţi autori Henri de Régnier îmi era cel mai drag, interiorul vilei domnului Damian îmi reedita misterul frescei lui Longhi, din care imaginea contesei Barbara Grimanelli se coborîse fără să se mai întoarcă, sau

fantastica apariţie a lui Vincente Altinego, senior veneţian, al cărui surîs enigmatic şi melancolic părea ecoul clopotelor de la Redemtore şi Santa Eufemia. Mai stranie însă decît toată această babilonie de senzaţii şi îndoieli chinuitoare era prezenţa domnului Damian, care ne aducea aminte că nu am părăsit cu totul domeniul realităţii.

Cum am băut ceaiul nu ţi-aş putea spune. Atmosfera mediului se infiltrase parcă şi în noi. Fantomele care rătăceau în jurul nostru, fără a-şi putea regăsi întruparea de altădată, ne paralizaseră parcă şi braţele şi limba. Groteşti, ca nişte manechine dintr-un panopticum, ne calchiam gesturile unul după altul şi glasul nostru se bemolase într-atît, că nu mai puteam vorbi decît pe şoptite, de frică parcă să nu deşteptăm din somn pe cineva, care ar fi putut să se răzbune pe noi, chiar cu ajutorul domnului Damian.

Cînd am plecat, începuse să se însereze. În luna lui august serile la munte sunt răcoroase şi îmbibate de nu ştiu ce fluid insinuant, turburător şi afrodiziac. Domnul Damian ne conduse pînă la poartă, unde se despărţi de noi prin cîteva fraze convenţionale, de o banalitate exasperantă pentru un om care ne spusese pînă atunci atîtea lucruri extraordinare şi ne procurase cea mai deplină sărbătoare pentru ochii unor bieţi muritori de rînd. Amfitrionul nostru din ziua aceea observase fără îndoială emoţia din care nu mai puteam ieşi prin simple fraze şi ne acorda posibilitatea discretă de a ne abandona propriei noastre ignoranţe.

În drum spre hotel ne întîlnirăm cu domnul Jorj care ne întrebă de unde venim aşa obosiţi. Oreste scăpă fără să vrea răspunsul adevărat.

— De acasă de la domnul Damian... Am fost invitaţi la ceai...

Patronul restaurantului din gară începu să rîdă, fiind sigur că ne batem joc de el. Oreste însă continuă :

— Şi încă ce casă !... O vilă cum nu se mai află alta la fel în tot Predealul. Să vă fie ruşine să nu ştiţi de existenţa acestei adevărate minuni în satul vostru...

Jignit în amorul său propriu, domnul Jorj ne fulgeră cu privirea omului gata să-şi ia revanşa. Apoi cu tonul său poruncitor şi războinic, ne întrebă :

— Şi cam pe unde se află vila domnului ăsta ?

— Ce nu ne crezi ?... Hai cu noi să ţi-o arătăm.

Domnul Jorj nu se aştepta desigur la atîta încăpăţînare din partea noastră. Dar după greşeala lui Oreste, nici noi nu ştiam ce atitudine trebuie să adoptăm faţă de omul pe care nu voiam să-l iniţiem în toate secretele întrevederilor noastre anterioare cu domnul Damian. Rămăsesem deocamdată în mijlocul drumului încercînd să schimbăm vorba. Domnul Jorj însă ţinea morţiş să meargă cu noi, să vadă şi el vila lui Damian.

La urma urmelor, ce puteam risca ? O nouă oboseală de cîteva minute şi atîta tot. Vila domnului Damian nu putea deştepta în domnul Jorj nici o bănuială asupra evenimentelor pe care eram hotărîţi să le tăinuim deocamdată pentru toată lumea. Pornirăm deci înapoi şi coborîrăm pe Valea Rîşnoavei, exact pe urmele căruţelor pe care ne dusese şi domnul Damian. Cu cît ne afundam însă în pădure, se întuneca tot mai tare şi casa nu mai apărea. La un moment dat, domnul Jorj se opri în loc întrebîndu-ne cu un aer triumfător :

— Mai e mult pînă la vila domnului Damian, că trecem în judeţul Dîmboviţa...

Noi însă, departe de a ne dezmetici, păşeam hotărîţi de data asta s-o scoatem, cum se zice, din pămînt din iarbă verde. Numai că sforţările noastre erau zadarnice. Casa domnului Damian nu mai exista. Dispăruse după cum dealtfel dispăruse şi stăpînul ei în ziua de 1 august cînd ne ieşise înainte preotul cu botezul.

Într-un tîrziu, domnul Jorj binevoi să convie că mica aventură din seara aceea fusese o glumă a noastră. Noi însă ştiam bine că pretinsa glumă nu este decît o nouă ispravă sinistră a domnului Damian şi că vila în care băuserăm ceaiul cu două ore mai-nainte, nu exista decît în funcţia undelor herziene, transmise probabil de un nou aparat pe care însă domnul Damian nu ni-l arătase încă.

VI

A doua zi, aşteptarăm zadarnic pe domnul Damian să apară. Ardeam de nerăbdare să-l auzim explicîndu-ne şi fenomenul cu dispariţia vilei, al cărui singur motiv de existenţă nu fusese decît invitaţia noastră la ceai. Cei doi negustori

care descoperiseră pentru prima dată dubla prezenţă a omului nostru la Braşov şi la Cîmpina, ne spuseră că domnul Damian trecuse la Ghimeş unde era de recepţionat o foarte însemnată cantitate de grîu din Moldova. Nouă însă, faptul că domnul Damian se găsea la Ghimeş, nu ne stingherea cu nimic preferinţa de a-l fi ştiut la Predeal. Aparatele sale erau aşa de perfecţionate că în ziua *five-o'clock*-ului, domnul Damian care se găsea în original la Predeal, receţionase cu ajutorul lor un tren cu macaroane italieneşti la frontiera elveţiană.

A treia zi însă nu mai aşteptarăm şi pornirăm să controlăm dispariţia vilei, la faţa locului şi la lumina zilei. Mărturisesc că de interiorul ei mă lega cea mai plăcută amintire. Nu aveam decît un singur mare regret — acela de a nu fi putut intra în posesia costumului fantastic al Ioanei de Bourbon, nevasta lui Carol al V-lea. Cea mai mare plăcere, pe care mi-ar fi putut-o face domnul Damian, era să-mi dea putinţa să-i vizitez vila din nou. Locul mi-ar fi fost indiferent. M-aş fi deplasat cu bucurie oriunde, numai să fi ştiut că pot mîngîia cu ochii din nou, minunea acelei lumi minuscule de somptuozitate vizuală, în care fantomele trecutului deşi îşi pierduseră chipul, îşi păstraseră în schimb intacte costumele şi parfumul obsedant al vremurilor în care odată trăiseră şi ele ca şi noi. Dar vila nu mai era la locul ei. Deşi ar fi putut oricînd, de data asta însă, domnul Damian nu mai voise să fie gentil cu noi.

Nu regretarăm totuşi plimbarea noastră matinală. Pădurea, cum spune Baudelaire, era un adevărat templu în care copacii însufleţiţi parcă, ne adresau cuvinte într-o limbă pe care nu o cunoşteam încă, dar care înţelegeam că trebuie să fie tot atît de elocventă ca şi lumina discretă a acelei dimineţi de toamnă, în care parfumul ierburilor decolorate se răspîndeşte ca şi mirodeniile în jurul unui altar.

Din cînd în cînd, o talangă suna printre copaci ca şi cum o stînă s-ar fi aflat prin apropiere, iar automobilele de pe şosea şi maşinile din gară, sfîşiau parcă frunzişul pădurii cu ţipetele lor guturale şi stridente.

N-am să uit niciodată dimineaţa aceea de august în care pădurea parcă ofta şi ne sfătuia să nu mergem mai departe. Noi însă uitasem de vila domnului Damian şi ne afundam

tot mai mult în desimea copacilor ademenitori ca niște sînuri de femeie gata să ți se dea cu totul.

La un moment dat, talanga răsună chiar lîngă noi. În inima pădurii, se deschisese deodată o pajiște de cîteva sute de metri pătrați, pe care pășteau niște oi însemnate în creastă cu roșu. Din mijlocul lor, un cioban rezemat în bîtă, așa cum îl vezi pe pînzele lui Grigorescu, fluiera un cîntec obraznic, aruncîndu-ne de la distanță priviri piezișe de detectiv travestit. Prezența acestor oi așa de aproape de frontieră nu era lucru curat. Ne apropiarăm de el și intrarăm în vorbă, așa cum se obișnuiește la țară.

— Bună ziua, măi neică...

— Bună să vă fie inima...

— Dar oile astea ale cui sunt ?

— Iaca ale unui boier ca și dumneavoastră.

— Și boierul tău unde stă ?

— Unde să stea ?... La oraș unde stau boierii.

— Dar tu nu știi că nu e voie de păscut oile aici la frontieră ?...

Ciobanul care pînă aci ne răspunsese fără nici o reticență, de data asta tăcu și ne privi cu oarecare neîncredere. Apoi după ce ne examină cu de-amănuntul, dădu din cap, își potrivi zeghea pe umeri, fluieră ciobănește ca să-l priceapă oile și porni urmat de ele spre desișul pădurii, fără să se gîndească la răspuns.

Oreste, care nu știu de ce se enervase, se repezi după el și apucîndu-l de zeghe, i-o trase de pe umăr aruncîndu-i-o pe pămînt.

— Unde te duci, mă contrabandistule ?... Stai pe loc... Hai cu noi la postul de jandarmi să vedem ce-i cu oile astea...

Eu rămăsesem cîțiva pași mai în urmă. La un moment dat însă, spectacolul ce mi se înfățișă ochilor mă înfurie așa de tare că nu mai putui să fiu stăpîn pe mine. Ciobanul ridicase bîta și după ce se sprijinise bine pe picioare, o rotea în jurul capului gata să lovească. Contra bîtei ciobănești nu găsii altă apărare decît cuțitul meu catalan. Dintr-o săritură dar, fusei lîngă cei doi adversari și fără altă intervenție verbală, lama albă se înfipse adînc în spinarea ciobanului, mai înainte ca bîta lui să fi căzut în capul lui Oreste... Iată-mă și criminal fără voie...

Ce s-a petrecut imediat după lovitura mea nu știu. Ochii mi se împăienjeniseră ca și cum cineva mi-ar fi aruncat în față cu praf de chinoroz. Cuțitul începuse să-mi joace în mînă zguduindu-mă ca un curent electric și în timp ce pumnul meu se încleșta pe mînerul lui încercînd zadarnic să străpungă ceea ce credeam că este corpul ciobanului agresiv, vocea domnului Damian răsună în spatele nostru ca și un fel de „memento mori“ modulat pe coardele dezacordate ale unei ghitare sparte :

— O să vă dea statul în judecată că-i ciopîrțiți copacii !...

Apariția domnului Damian făcuse să dispară și ciobanul cu oile lui și pajiștea în decorul căreia se petrecuse primul act al tragediei schimbată într-o farsă sinistră. Domnul Damian îmi răpise pînă și putința regretului de a fi omorît un om. Lama cuțitului meu sta înfiptă ca un semn de exclamație orizontal, în trunchiul unui stejar ce își bătea parcă joc de impetuozitatea loviturii mele. În mijlocul pădurii în care cu două zile înainte văzusem ridicîndu-se vila în care fuseserăm găzduiți și ospătați și unde cu cîteva clipe înainte, întîlnisem ciobanul cu turma de oi însemnate cu vopsea roșie în creștet, nu mai rămăsese decît copacii sedentari și cei trei pelerini singuratici, dintre care, doi eram eu și Oreste iar al treilea, domnul Damian, care deși prezent putea totuși să fie aiurea, în momentul acela.

Enervat de poziția caraghioasă în care mă găseam fără voie, îl întrebai cu oarecare violență :

— Cum ? D-ta nu ai văzut nimic ?...

— Ce să văd ?

— N-ai văzut ciobanul care vrea să-l lovească pe Oreste cu bîta în cap ?

— Nu v-am văzut decît pe d-tră, sau mai bine zis pe domnul Oreste care smulgea frunzele de pe o cracă a stejarului pe care d-ta încercai să-l asasinezi... Ba nu zău !... Ce v-a făcut bietul copac ?...

Orice altă explicație era de prisos. Simțeam că domnul Damian se joacă cu noi ca cu două păpuși ale căror sfori ne puneau într-o ipostază atît de caraghioasă, că ne era rușine de noi înșine.

Oreste, care se dezmeticise și el, se apropiase de noi.

— Dar vila de alaltăieri ?... Vila în care am băut ceaiul împreună...

Domnul Damian da din cap afirmativ ca şi cum ne-ar fi uşurat de o sarcină, cu care rîsul său enigmatic ne împovăra şi mai mult.

— Ei bine, vila trebuie să fi văzut-o !... Unde-ţi este vila, domnule Damian ?

— Am mutat-o... Am mutat-o chiar din seara în care ne-am despărţit, fiindcă peste două zile, o să fiu nevoit să mă mut şi eu şi să ne despărţim poate pentru totdeauna.

Apoi fără să ne dea timp să cugetăm asupra înţelesului acestei destăinuiri, domnul Damian continuă oftînd ca orice muritor de rînd :

— O să fie prăpăd, nu altceva... Cuţitul d-tale aproape n-a lăsat nici o urmă în copacul cu pricina. Cînd vor începe însă mitralierele şi obuzele de calibru mare, să vedeţi ce schimbări radicale o să se producă în pădure !... Dispariţia casei mele este un moft. Mie însă mi-e teamă că o să dispară pădurea întreagă... Da, da... O să fie prăpăd mare pe aci, domnule Oreste... O să fie, domnule Pilade, cum ziceţi d-voastră un fel de iad, nu altceva...

Înţeleserăm îndată că domnul Damian ne vorbea de eventualitatea războiului pe care toată lumea părea că îl aşteaptă, fără ca nimeni să creadă însă, că ar fi posibil să înceapă odată. Domnul Damian atacase deci o chestiune care, pe noi mai ales, ne putea interesa mai mult decît dispariţia vilei şi a ciobanului cu oile sale. Năzdrăvăniile domnului Damian nu ne mai emoţionau decît în mod trecător. Grozăviile războiului însă ne obsedau tot timpul lecturii dărilor de seamă, asupra celor ce se petreceau aiurea. Părăsirăm dar subiectul şi tonul discuţiei începute la apariţia domnului Damian şi adoptarăm faţă de misteriosul nostru personaj, atitudinea hermafrodită a gazetarului care cerşeşte un interviu.

— Intrăm în război şi noi, domnule Damian ?

— Ce să mai intrăm, că sunteţi ca şi intraţi.

— Şi de cînd ?

— De cîteva zile.

— Ai ştiri precise ?

— Dar dumneavoastră aveţi bagaj mult ?

— Aşa şi aşa...

— Făceţi-vă bagajul atunci şi fiţi gata de plecare, cînd o să vă spun eu... Să nu v-apuce războiul aici, că nu e bine... Dacă m-am hotărît să plec chiar eu, credeţi-mă că nu vă mai rămîne altceva de făcut decît să mă urmaţi.

— Dar dumneata încotro te duci ?

— Eu mă duc după ale mele. S-o mai găsi doar şi pentru mine o frontieră de ţară neutră... D-tră însă fiţi gata de plecare. Azi, mîine, nu se ştie cînd începe telegraful să bată la Viena declaraţia de război...

— Va să zică... Noi ?...

— Da, da... Noi... Adică d-voastră...

Şi domnul Damian continuă, făcîndu-ne un şir de reverenţe ca în faţa unor superiori din toate punctele de vedere.

— Da, da, d-voastră... Dumneavoastră declaraţi războiul şi tot d-tră mă goniţi şi pe mine de aci unde îmi cîştigam o bucăţică de pîine...

— Numai o bucăţică, domnule Damian ? De ce nu eşti sincer să ne spui că ai trecut de milion ?...

Adevărul era însă că pentru domnul Damian, milionul de care îi vorbeam nu avea nici o valoare, fiindcă tot aurul de pe lume era al lui, iar cel care intra în posesia statului român, se transforma în uneltele de război, pe care mai tîrziu, toată lumea, tot dracului avea să le dea.

Coborîserăm împreună pînă în dreptul cantonului unde ne dădusem întîlnirile din ultimele zile. Cîinele cantonierului lătra ca de obicei fără să aibă însă curajul să se apropie de noi. Prezenţa şi bastonul domnului Damian îl ţineau la distanţă. Dincolo de şosea şi cale ferată, pe dealul opus, printre copaci, turla mănăstirei îşi tremura parcă tinicheaua ruginită pe fondul cerului senin. Un clopot răguşit suna din cînd în cînd, ca un glas de om ce se codeşte să spună adevărul dintr-odată...

Oreste bătu pe umăr pe domnul Damian şi-i spuse :

— Ascultă... Sună clopotul la mănăstire... Mîine este Sfînta Maria !...

Domnul Damian se scutură din creştet pînă în tălpi şi nu răspunse nimic deocamdată. Apoi ca şi cum şi-ar fi adus aminte că ne datorează un răspuns, se opri în loc, îşi întoarse capul în lungul şoselei şi cu bastonul făcu prin aer trei semicercuri : primul spre frontieră, al doilea spre interiorul ţării,

iar al treilea mai larg decît toate, ca și cum ar fi vrut să cuprindă tot spațiul pînă departe în inima Transilvaniei.

— Sună pentru morții de mîine seară, adăugă el. Sună fiindcă nu are să mai sune multă vreme în clopotnița unde se află acum... O să-l auziți vîjîind prin spațiu...

Multă vreme, gestul și cuvintele domnului Damian rămaseră neînțelese pentru noi. Cînd mi-am adus aminte însă de ele, la Iași, profeția domnului Damian mi-a fost singurul suport moral, tot timpul cît a durat perioada dezastrului nostru.

Rămași singuri, dădurăm fuga la comisarul gării, de la care speram să putem afla ceva mai mult ca de la domnul Damian. De la București însă nu venise nici o știre importantă și nici un ordin special nu da de bănuit că situația s-ar putea schimba așa de curînd, după cum ne dăduse să înțelegem domnul Damian.

Neutralitatea își continua binefacerile ei, și Predealul se răsfăța la soare, leneș ca o hetairă acoperită de pietre scumpe, fără cel mai mic presentiment asupra rezultatului partidei ce avea să se joace a doua zi chiar. Pe noi însă, începuse să ne chinuiască neliniștea. Pentru noi, cuvintele domnului Damian fuseseră mai elocvente decît cea mai categorică profeție. Războiul zguduia parcă cu putere stîlpii frontierei, pe care ochii celor neavizați încă, nu-i putea vedea decît tot atît de drepți și de nemișcați ca și în anii trecuți. De pe fiecare deal, soldații români ni se păreau că coboară grăbiți, furișîndu-se pe după brazi, și țăcănitul puștilor și mitralierelor începuse parcă se ne lovească timpanul ca ecoul îndepărtat al unei lupte care începuse deja. Urale surde zburau prin aer ca niște pasări grăbite să pornească spre țările calde și pe albastrul cerului, coloarea grîului galben, ce zăcea în grămezi enorme de o parte și de alta a frontierei, se complecta cu coloarea sîngelui ce trebuia să curgă în curînd, întregind parcă tricolorul român care se ridica tot mai sus, purtat de o mînă nevăzută peste valea Timeșului și muntele Postăvarul pînă în cîmpia Bîrsei din jurul Brașovului și poate chiar mai departe...

În noaptea aceea nu puturăm închide ochii. Presimțămîntul, dealtfel, nu ne înșelase.

Pe la cinci dimineața, o bătaie discretă în ușă ne făcu să tresărim.

— Cine este ?

— Damian.

Înghețaserăm. Vizita domnului Damian la ora aceea, cînd în hotel nu se sculase încă nimeni, era avertismentul suprem.

Deschisei ușa cu precauțiunea caraghioasă a unei parodii de întîlnire amoroasă și introdusei pe domnul Damian în odaia în care bagajele noastre erau aproape făcute de cu seara.

Primul său cuvînt, fuse :

— Gata !...

— Războiul ?

— Nu încă.

Atunci ?

— Plecarea la București... Luați trenul de opt dimineața, fiindcă este ultimul...

— Cum așa ? În gară nu se știa nimic aseară.

— Nici n-are să se știe pînă după-amiază... În dimineața asta se ține consiliul de coroană în care se hotărește intrarea în război, după-amiază se decretează mobilizarea generală iar la noapte se declară războiul și se dă ordin de atac... Mîine dimineață, pe vremea asta, soldații d-voastră vor fi dincolo de Marienhof !

Cuvintele ni se opriseră în gîtlej ca niște oase de pește. Voiam să-i cerem explicațiuni mai complexe, dar nici eu nici Oreste nu mai puteam scoate decît simple monosilabe bemolate și întretăiate de emoția care ne scutura corpul ca descărcarea unui puternic curent electric.

Domnul Damian ne salută ceremonios și pregătindu-se de plecare ne spuse :

— Poate este ultima dată cînd ne mai vedem. Războiul o să ne îndepărteze și o să ne șteargă urmele cu siguranță. V-aș putea spune, la revedere... Dar la ce bun ?... Adio, domnii mei, fiindcă revederea noastră, dacă va mai avea loc undeva, va fi departe, în altfel de țară și sub altă formă decît aceea în care ne-am cunoscut aci.

Ne repezirăm atunci la domnul Damian și apucîndu-l fiecare de cîte o mînă, îl oprirăm pe loc deși știam bine că nici o forță omenească nu l-ar fi putut împiedica să dispară, dacă n-ar mai fi vrut să stea de vorbă cu noi.

În fața gestului nostru însă, domnul Damian păru nedumerit și aproape chiar emoționat.

— Ce mai vreți de la mine ?

Iată momentul suprem !... Ce mai puteam voi încă de la dînsul, sau mai bine zis, cum am fi putut să-l decidem ca să ne spună ceea ce voiam cu adevărat să aflăm !...

Oreste rîdea ca un copil, mîngîindu-i brațul cu frica cu care ar fi mîngîiat un cîine, ca să nu-l muște. Eu însă îi apucasem mîna puternic și mă trudeam să găsesc firul ideei pe care nu știam cum s-o spun în frază.

— Domnule Damian, fii bun și nu pleca pînă nu ne răspunzi la o ultimă întrebare... ultima noastră rugăciune... Nu te mai ascunde, fiindcă știm cine ești... Știm că știi tot ce are să se întîmple și că tot ce ne-ai spus și ne-ai arătat pînă acum, nu a fost pentru d-ta decît distracția unei pisici bătrîne cu niște șoricei idioți... Fii bun și nu ne refuza... Înțelegi bine emoția noastră... Fă-ne dar și acest ultim serviciu și spune-ne... Cum ?... Cum o să ieșim din războiul acesta ?

Domnul Damian rîdea ca de obicei, mișcîndu-și fălcile și odată cu ele firele din barbă și pălăria din vîrful capului său țuguiat.

— Spune-ne ce are să fie... O să fie bine sau o să fie rău ?...

În liniștea dimineții aceea de august, în care clopotele se pregăteau să vestească sărbătoarea Maicei Domnului, vocea domnului Damian răsună clară, caldă și dulce ca și cum n-ar fi fost vocea lui, ca și cum prin gura Necuratului ar fi vorbit un înger, sau poate chiar geniul cel bun al României.

— O să fie bine... bine așa cum zice domnul Oreste... O să fie și bine și rău... Dar la urma urmelor, o să fie numai bine, bine de tot... Nu vă fie frică...

Și în locul brațelor domnului Damian pe care le strînsesem cu putere pînă atunci, eu și Oreste ne trezirăm ținîndu-ne în brațe noi înșine, ca doi orbi gata să se îmbrățișeze de bucurie, în clipa minunei cînd își recapătă vederea.

Domnul Damian dispăruse ca și în ziua de 1 august, cînd ne ieșise înainte pe șosea preotul cu botezul.

. . . .

Două ore după aceea, ne luam rămas bun de la domnul Jorj și de la comisarul gării care nu puteau pricepe graba

plecării noastre la București. În tot lungul drumului pînă la Cîmpina, nu observarăm nimic neobișnuit. Aci însă patru trenuri militare, așteptau să plece spre Predeal. În gara Ploiești unde ajunserăm cu o întîrziere de aproape trei ore, alte trenuri militare așteptau și ele plecarea spre frontieră. Edițiile speciale ale ziarelor din capitală sosiseră anunțînd rezultatul consiliului de coroană care avusese loc dimineața așa după cum ne spusese domnul Damian. De data asta dar, nu mai aveam nici un motiv să ne îndoim. Războiul era ca și început. În gara București, păzită de un dublu cordon de trupe, publicul și bagajele erau cercetate de agenții poliției de siguranță care operaseră și cîteva arestări, iar pe Calea Griviței, un plutonier din corpul jandarmilor pedeștri, însoțit de un trompet, cetea publicului ordinul de zi prin care regele decreta mobilizarea generală.

VII

Povestirea prietenului meu se sfîrșise în poarta hotelului, deasupra căreia, un glob electric lumina stingher toată întinderea străzii și malul drept al Crișului plantat cu castani.

Ne rezemarăm pe parapetul din marginea trotuarului, sub care apele rîului, umflat de ploile din ultimele zile, curgeau cu zgomot. Cîteva clipe ne privirăm tăcuți și lipsiți de orice altă inițiativă, ca și doi actori ce-ar fi repetat în stradă după indicațiile textului o scenă mută, în care trebuiau să apară a doua zi. Apariția domnului Damian, complectată cu povestirea prietenului meu, îmi zdruncinase nervii și îmi gonise somnul care de obicei, aproape de miezul nopții, îmi grăbea pașii de la „Pisica albastră" spre hotel. Simțeam că în noaptea aceea nu am să pot dormi, deși a doua zi dimineața trebuia să plec spre București unde mă chema sfîrșitul vacanței și nerăbdarea colegului care îmi ținuse locul. Mi-era parcă frică să rămîn singur și îmi mușcam buzele de necaz că rușinea mă împiedica să mă destăinuiesc pînă și bunului prieten pe care îl aveam alături de mine. În minte însă îi recapitulam întreaga povestire și odată ajuns în camera mea, mă și vedeam repetînd scena de la hotelul din Predeal, în noaptea primei lui cunoștințe cu domnul Damian.

Într-un tîrziu, rupsei tăcerea care începuse să devină simptomatică și pentru mine și pentru el.

— Şi de-atunci l-aţi mai văzut ?
— Eu, da... Oreste însă... Dumnezeu ştie, fiindcă, nu mult după aceea, am plecat la Iaşi şi nu l-am mai putut vedea nici pe el. Tu ştii că pe vremea războiului eram şeful de cabinet al ministrului de Interne. După venirea guvernului Marghiloman însă rămăsesem un simplu particular sau mai bine zis, un personaj foarte periculos pentru siguranţa armatei de ocupaţie din Muntenia, deoarece după semnarea Păcii de la Bucureşti, autorităţile germane nu au voit pentru nimic în lume să-mi elibereze cuvenitul *ausweiss* ca să mă pot întoarce acasă. Neavînd ce face la Iaşi, unde atmosfera devenise mai înăbuşitoare chiar ca pe vremea războiului, un prieten, care făcea comerţ cu vinuri şi cu articole de coloniale, îmi oferi perspectiva unei afaceri strălucite, în care trebuia să-mi fac debutul meu de voiajor comercial. Plecai dar în Basarabia cu misiunea să cumpăr vinuri, săpun, lumînări, cremă de ghete şi alte articole de care se simţea nevoia la Iaşi. Centrul tranzacţiunilor era, bineînţeles, Chişinăul. Aflînd însă că aceleaşi articole le puteam găsi mult mai ieftine prin oraşele de pe malul Nistrului, îmi lărgii cîmpul de operaţii pînă la Cetatea-Albă, unde, dealtfel, nu cunoşteam pe nimeni şi nu speram să pot face mai multă treabă ca la Chişinău. Ajuns la gară, primul om care îmi ieşi în cale fuse domnul Damian. Îţi poţi închipui emoţia revederii. Omul nostru rămăsese acelaşi. Nu se schimbase nici măcar cît o fotografie decolorată de soare. Cînd m-a văzut, s-a repezit la mine şi în loc de „bună ziua" vocea lui de sacîz îmi scîrţîi printre dinţi o frază trunchiată ca două aşchii răzleţe.
— Bietul domnul Oreste !... Păcat de el că era tînăr şi promitea...
La început nu putusem înţelege rostul acestei întîmpinări, fiindcă nu bănuiam nimic din cele ce s-ar fi putut petrece la Bucureşti în lipsa mea. Domnul Damian însă continuă :
— Adineaori la ora...
— Ce s-a întîmplat ? încercai să-l întreb sfios şi oarecum jenat de a nu fi avut timp să-i exprim nici măcar bucuria revederii.
— A murit.
— Cine ? Oreste ?
Chiar el.

Alte amănunte erau de prisos. Ştiam că domnul Damian era în măsură să ştie tot şi găseam că locul şi momentul nu erau potrivite decît să-mi scot batista ca să-mi ascund lacrimile ce-mi îngreunaseră pleoapele. După cîteva clipe, domnul Damian continuă :
— Păcat că nu v-aţi mai putut vedea. Ce dragă mi-era prietenia d-voastră !...
Ocolind tristeţea ştirei neaşteptate ce primisem, încercai să îl pun la curent cu tristeţea mea personală.
— Ştiu... îmi tăie el repede vorba. Dar o să fie bine, nu dispera. Îţi aduci aminte ce ţi-am spus pe pragul odăii de la hotelul din Predeal, unde ne-am despărţit acum trei ani ? Nu cumva ai început să te îndoieşti de proorocirile mele ?... Să ştii că neîncrederea asta mă supără.
Căutai să mă scuz şi să-mi explic nervozitatea din cauza piedicilor ce mi se puneau din partea comandamentului german din Bucureşti. Ca de obicei însă, domnul Damian nu-mi dădu răgaz să continui nici de data asta.
— Ţi-aduci aminte în ce zi ai plecat din Bucureşti ?
— La 13 noiemvrie, îi răspunsei eu.
— A, ha !... 13 noeimvrie... Pontul Iudei cum îi ziceţi d-voastră... Ei bine, de data asta, nr. 13 o să fie cu noroc... Tot la 13 noiembrie ai să te şi întorci.
Holbai ochii fără să-mi pot ascunde neîncrederea.
— Da, da... La 13 noiembrie ai plecat din Bucureşti, la 13 noiembrie ai să pleci şi de la Iaşi.
— Şi nemţii ?
— Nemţii ?... rînji el cu un uşor reflex de compătimire... În ziua aceea, nemţii n-au să mai fie nici la Bucureşti, nici în altă parte a României, de aci de unde ne găsim noi acum şi pînă aproape de Tisa după care oftaţi de atîta amar de vreme !...
Cuvintele domnului Damian mă îmbătaseră ca şi un pahar în care cineva mi-ar fi turnat amestecate şapte feluri de băuturi alcoolice. Incapabil să mai continui întrebările, mă trudeam să-mi opresc lacrimile care îmi umeziseră din nou ochii. Îi apucasem mîna stîngă în mîinile mele amîndouă şi cu buzele uscate şi aspre ca un burduf din care se scursese ultima picătură de lichid, îi îngînam ca un idiot numai numele lui :
— Domnule Damian... domnule Damian...

În timpul acesta el mă privea cu impasibilitatea comică a unei figuri de şah. Chipul lui părea sculptat în lemn ca şi o săracă zeitate budică. Răspunsul, pe care îl cerusem, întîrzia ca şi cum persoana cu care vorbeam era absentă. Simţeam însă că în mîinile mele strîng ceva solid, ceva ce nu-mi poate scăpa, ceva pe care mă puteam sprijini la caz de nevoie. Vestea morţii lui Oreste, complectată cu aceea a întoarcerii mele la Bucureşti, mă zăpăcise aşa de mult, că aproape nici nu înţelesesem rostul explicaţiunii cu dispariţia nemţilor de pe întreaga întindere a României de azi. Domnul Damian însă, care socotise că m-a chinuit destul, rupse tăcerea deodată şi continuă :

— Peste cîteva săptămîni o să aveţi fericitul prilej să vă priviţi umbra în apusul de soare al Puterilor Centrale... o adevărată umbră de gigant... de la Nistru pînă la Tisa... ba chiar pînă dincolo de Tisa... pînă la Budapesta... Prea vă iubeaţi umbra, minuscula d-voastră umbră de la Predeal şi prea vă tortura curiozitatea să ştiţi pentru ce vă ceream umbrele pe vremea aceea. Iată, vezi ?... Oreste mi-a dat-o pe a lui fără voie, şi ca el, la fel mi-au dat-o şi alţii... Le-am adunat pe toate la un loc şi cu ele am mărit umbra celor care au avut norocul să şi-o păstreze. Cred că eşti mulţumit. Nu ?... Cîteva săptămîni numai şi totul are să se schimbe. O să fie bine, bine de tot... aşa de bine, că pe mine aţi reuşit să mă goniţi de la Predeal şi cu mine odată v-aţi gonit şi frontiera !... Ah, ce daţi dracului, sunteţi d-voastră românii !... Parcă aţi fi fraţi cu mine !...

Cînd şi-a tras mîna din mîinile mele şi s-a făcut nevăzut, nu ştiu. Ba ceva mai mult, chiar nici astăzi nu aş putea să jur dacă întrevederea mea cu domnul Damian la Cetatea-Albă s-a petrecut aievea sau a fost un simplu vis...

M-a dezmeticit salutul zgomotos al unui sergent-major, pe care îl cunoşteam de la Marele Cartier şi care pînă seara avea să-mi facă rost de şase butoaie cu vin de prima calitate. Cît priveşte restul, de prisos să-ţi mai spun că s-a petrecut aşa după cum mi-l proorocise domnul Damian.

Întors la Iaşi, găsii ziarele din Bucureşti care anunţau moartea lui Oreste. Două săptămîni după aceea, primirăm vestea capitulării bulgarilor, apoi dezastrul austro-ungar în Italia, înaintea vertiginoasă a francezilor, englezilor şi americanilor şi în fine, armistiţiul. În noaptea de 13 noiembrie plecam din Iaşi cu primul tren destinat particularilor cu bilet de voie, iar a treia zi, traversam Calea Victoriei pe care primăria începuse să ridice arcurile de triumf pentru primirea armatei şi suveranilor.

*

Şi prietenul meu tăcu, probabil fiindcă nu mai avea nimic de spus. Ne despărţirăm cu jena unor îndrăgostiţi ce şi-ar fi jurat să rămînă împreună toată viaţa. Pentru prima oară în viaţă, simţeam că singurătatea mă înfioară. Păşii pragul hotelului cu teama unui copil care intră pentru prima dată într-o cameră întunecoasă şi urcai scara celor două etaje, numărînd treptele ca să-mi dau iluzia că vorbesc cu cineva care m-ar fi însoţit. Mi-era frică să nu pierd firul Ariadnei care avea să mă ajute a doua zi dimineaţa să mă cobor în stradă, şi pe rampa scării îmi plimbam mîna stîngă uşor ca o mîngîiere, de la care speram să obţin îmblînzirea bestiei ce-şi confunda răutatea cu liniştea şi semiobscurul coridoarelor în zig-zag.

Ajuns în faţa uşii, mă oprii deodată ca şi cum cineva mi-ar fi şoptit că m-am înşelat. Camera mea era ultima din fundul unui coridor lateral. Aveam nr. 49 pe care îl controlai cu degetul, deoarece întîmplător nu aveam cu mine nici o cutie de chibrituri. Spinarea reliefată a celor două cifre, îmi spuseră însă că mă găsesc în faţa camerei mele. Ciudată coincidenţă, îmi zisei eu : patru cu nouă, fac treisprezece !... Apoi făcîndu-mi singur curaj, băgai cheia în broască şi o sucii de două ori. Zăvorul şi clanţa pocniră ca nişte semnale misterioase în liniştea coridorului. După primul pas însă, rămăsei nemişcat locului. În odaia mea se mai găsea cineva. Cu mîna tremurîndă, întorsei butonul electric şi odată cu lumina, o voce cunoscută se ridică de pe canapea :

— Iartă-mă că te-am vizitat fără să te anunţ. În schimb însă, te iert şi eu că m-ai făcut să te aştept mai bine de trei ore. Cu noctambulii bucureşteni însă nu-i de glumit.

Era domnul Damian. Fără să-mi dea timp să-mi vin în fire şi mai înainte să fi putut scoate o singură vorbă, personajul misterios cu care mă întîlnisem pentru prima dată, trei ore mai înainte, se sculă de pe canapea, se apropie de mine şi după ce mă bătu pe umăr în chip de dojană, mă sfătui să amîn plecarea la Bucureşti pentru a treia zi. În acelaşi timp,

îmi mărturisi că-mi face acest serviciu fiindcă îi sunt simpatic și fiindcă aflase că i-am fost prieten lui Oreste, pe care dînsul îl iubea și îl apreciase foarte mult.

Pentru ce nu trebuia să plec chiar a doua zi, nu-mi spuse. Sfatul lui însă era pentru mine un ordin și ordinului acesta, simțisem încă din primul moment că trebuie să mă supun, chiar fără nici o altă explicație. De ce îmi fusese frică nu scăpasem. Îmi venise rîndul și mie, sau mai bine zis, Necuratul găsise prilejul să-mi dovedească și mie că drumul Damascului poate trece la nevoie și printr-o cameră de hotel.

A doua zi spre seară, în toată Oradea Mare, nu se vorbea decît de catastrofa din stația Ciucea, unde acceleratul, cu care trebuia să plec și eu, deraiase omorînd 17 pasageri și rănind alți 48 dintre care 10 se găseau în stare foarte gravă.

*

Și iată cum mărinimia domnului Damian, a binevoit să încheie povestirea prietenului meu cu capitolul propriei mele convertiri. Nu știu dacă cele petrecute merită sau nu truda celui care a găsit cu cale să le povestească. În orice caz însă, cetitorii rîndurilor de mai sus sunt liberi să surîdă neîncrezători ca și autorul lor, în clipa cînd i se spusese că omul cu chipul de maimuțoi și pălăria de clown, din fața cafenelei „Rimanokzi“ era Necuratul.

CRAVATA ALBĂ

În memoria lui ANDREI NAUM, poet român, funcționar superior în Ministerul de Interne și maior în rezervă, mort în fruntea batalionului său, pe cîmpia Mărășeștilor

Fiindcă faima sa literară și cele cîteva discursuri frumos rostite îi remarcaseră, în timpul opoziției, așa-zisele merite politice care aveau să-l așeze mai tîrziu într-un fotoliu ministerial, fostul client al lui papa Kübler avu buna inspirație ca, o dată ajuns ministru al Artelor, prima lui recepție oficială s-o închine vechilor săi tovarăși de visuri și de cafenea.

La început, cronicarii mondeni încercară să facă oarecare glume pe seama noului ministru, care îndrăznea să democratizeze protocolul mai mult decît permit îngrădirile tradiționale. Surpriza lor însă fuse cu atît mai neașteptată, cu cît în seara recepției constatară că, deși majoritatea invitaților erau boemi, toată lumea arborase toaleta de gală, și că fracurile, personale sau închiriate, erau purtate cu atîta *panache* că aproape nici nu puteai deosebi pe adevărații proprietari de simplii chiriași. Cei care pînă atunci își petreceau viața în tovărășia halbelor mai totdeauna goale, fie că visau imposibilul în fața filelor cu rînduri șterse și nesfîrșite, fie că-și toceau coatele, fără nici un rost, pe postavul verde al biroului și pe marmora pestriță a meselor de cafenea, de data asta începeau parcă să se scuture de tot noroiul proastei lor reputații ce-i apăsa ca și blestemul Atrizilor. Recepția dată

de ministrul Artelor le pusese în valoare, pe lîngă podoabele creierului, și înclinațiunile lor pentru frumosul pendinte numai de avere. Ca și modestele clădiri ale statului, care nu se pot bucura de mîndria oficialității decît în zilele cînd arborează drapelul național, sau ca vapoarele din alte timpuri, pentru care limbajul celor ce plutesc pe mare, se reducea la schimbul pavilioanelor de pe puntea de comandă, tot așa și boemii adoptaseră, de data asta, haina gravității convenționale, ca să nu-și compromită nici confratele ajuns ministru, nici propria lor reputație de viitori ministeriabili.

La apelul ministrului răspunseseră aproape toate rubedeniile celor nouă muze. Celor prezenți însă, li se părea ciudat faptul că dintre invitați, lipsea tocmai cel mai bun prieten al ministrului, Toma Radian, faimosul autor al celor cîteva nuvele fantastice cu care reușise să zdruncine nervii liceenilor și să năucească pe toți pontifii romanului social de pe vremea aceea.

Către miezul nopței, lipsa lui Radian începuse să producă chiar oarecare senzație. Toată lumea îl văzuse după-amiază la cafenea. Era deci sănătos. Și afară de asta, se știa că este nelipsit de la toate petrecerile și că printre puținii scriitori care aveau garderoba complectă, Radian era de bună seamă cel mai sigur...

Nu cumva în ultimele douăzeci și patru de ore, între el și ministru se petrecuse ceva, cu care cei prezenți nu erau încă în corent? Între artiști, mai ales cînd sunt prieteni buni, asemenea conflicte sunt tot atît de firești ca și o strîngere de mînă.

Încetul cu încetul, lipsa lui Radian începe să ia proporțiile unui fapt la ordinea zilei. Pe la urechile ministrului se perindau tot felul de zvonuri, unele mai fanteziste și mai absurde decît altele, pînă ce la un moment dat, în buna dispoziție de pînă atunci a întregei societăți, toate aceste frînturi de supoziții naive sau de insinuări răutăcioase începură să facă notă discordantă, ca și niște bastoane ce-ar fi căzut cu zgomot pe pardoseala unei săli de concerte, în care un ilustru virtuoz sentimental ar fi cîntat ceva din Schumann.

Noroc însă că ministrul interveni la timp și, oprindu-se în fața unui grup de nedumeriți, li se adresă cu un accent de vădită enervare.

— Vreți să vă spun eu pentru ce n-a venit Radian?

Toate capetele se întoarseră spre ministru.

— Fiindcă s-a jurat să nu mai poarte cravată albă... Iată adevărul!... Azi-dimineață la minister mi-a declarat textual: „Dacă e vorba să vin îmbrăcat în frac, renunț la plăcerea petrecerii cu voi"...

Scurta și neașteptata explicație a ministrului mări și mai mult senzația creată de lipsa lui Radian.

Cineva obiectă:

— Astea sunt subiecte de nuvele senzaționale. Tocmai el, care umblă toată noaptea numai în frac?

Altul însă rectifică grăbit:

— Nu-i adevărat... Domnul ministru are dreptate... De cîtva timp, Radian nu mai vine la teatru decît în sacou.

— Și tot în sacou a fost și la festivalul „Alecsandri".

Un nou-venit interveni la rîndul său.

— Dar acum o săptămînă... La concertul pentru orfanii de război, n-a venit îmbrăcat în smoking?

— Exact!... Repetară aproape toți, în cor. La concert a fost în smoking.

Ministrul interveni din nou, ca să explice diferența dintre un frac și un smoking.

— Nu uitați că smokingul nu este frac... Smokingul se poartă numai cu cravată neagră. Dacă nu i-aș fi spus că țin absolut ca toată lumea să fie la cravata albă, probabil c-ar fi venit și el...

Cei de față începură să zîmbească semnificativ, în timp ce ministrul, vădit jenat, reluă parcă firul pierdut al unei fraze și mai explicative:

— Să nu luați lucrul acesta în glumă, fiindcă mie unuia îmi pare foarte serios. Adevărul cel mare însă știți care este? Iată-l... Să vi-l spun tot eu, fiindcă odată și odată tot o să trebuie să-l aflați și voi...

Și ministrul își mușcă parcă limba în gură:

— Mi se pare că Radian a început să dea semne de nebunie. Nuvelele lui au sfîrșit prin a-l zăpăci și pe el. Veniți încoa să vă citesc scrisoarea pe care mi-a trimis-o astă-seară...

Și grupul celor patru, mărit cu încă alți trei, se strecură tiptil în biroul ministrului, care după ce închise ușa

scoase dintr-un sertar următoarea scrisoare pe care o citi cu glasul întretăiat de emoţie :

„Îţi datoresc o explicaţie cît mai grabnică, fiindcă nu aş vrea ca lipsa mea de la recepţia de astă-seară să fie interpretată ca un gest de ostilitate contra ta. Ţi-am spus azi-dimineaţă că nu pot veni fiindcă ar fi trebuit să mă îmbrac în frac. De aproape trei luni de zile însă nu mai pun fracul pe mine, fiindcă un frac înseamnă şi o cravată albă, şi cravată albă ţi-am mărturisit că nu mai port în toată viaţa mea. Azi-dimineaţă nu ţi-am spus de ce, fiindcă explicaţia ar fi fost prea lungă şi nu voiam să indispun pe cei cari aşteptau să ies eu, ca să intre ei. Ascultă-mă deci acum. Să nu crezi că sunt nebun sau că încerc să-mi bat joc de tine ca să-ţi stric buna dispoziţie în timpul recepţiei, pe care ţi-o doresc cît mai reuşită. Nu fac decît să-ţi povestesc cele întîmplate, aşa după cum aş scrie o nuvelă care să poată fi cetită şi pricepută deopotrivă de către toţi ştiutorii de carte. Lucrul principal, dar, este să-ţi spun adevărul. Or, adevăratul motiv pentru care n-am să mai port, niciodată în viaţa mea, cravată albă, iată-l :

Acum trei luni am fost la Brăila, la nunta unui prieten din copilărie. Trebuie să ştii că pe mine nimic nu mă încîntă mai mult ca voiajurile, chiar şi atunci cînd sunt nevoit să le fac în condiţiuni detestabile. Pentru mine, un cufăr, un geamantan sau o simplă geantă de voiaj constituie un chinuitor semn de întrebare, pe care nu-l pot suprima decît pornind spre necunoscutul ce-mi sugerează aceste variate şi plictisitoare atribute ale pelerinajului modern. Simt o adevărată voluptate cînd privesc pîntecele goale ale unui geamantan pe care trebuie să le umplu eu, iar cînd trăsura porneşte cu mine spre gară, îmi pare că mă scutur de tot praful vieţii sedentare şi asemenea unui Prometeu descătuşat, cobor învingător de pe Caucazul suferinţei mele imaginare. Pentru mine, un geamantan pregătit pentru voiaj, este un adevărat vultur domesticit...

Îţi spun lucrurile astea, ca să te fac să înţelegi graba cu care am răspuns invitaţiei prietenului meu de la Brăila şi zăpăceala descoperirii făcută abia cînd mi-am desfăcut bagajul la hotel, că-mi uitasem acasă cravata albă pentru frac. Deşi lipsa unei cravate de frac, mai ales la Brăila nu poate constitui o nenorocire pentru o toaletă de gală, neglijenţa mea totuşi începuse să mă plictisească, fiindcă la ora aceea tîrzie, magazinele puteau fi închise. Fără să stau mult timp pe gînduri, coborîi în stradă, unde, după prima aruncătură de ochi, constatai că nu mă înşelasem şi că prietenul meu nu se putea bucura decît, cel mult, de prezenţa mea la Brăila, dar nu şi la nunta lui. Situaţia mea era dintre cele mai caraghioase.

Pedeapsa mea însă ar fi fost prea absurdă, ca după un voiaj de aproape cinci ore, să fiu nevoit a-mi face propria Canossă într-o cameră de hotel, pe sălile căruia, paşii pasagerilor sau soneria electrică mi-ar fi torturat timpanele ce se pregătiseră să asculte un tango argentinian sau un foxtrot californian. Mă hotărîi deci să întîrzii pe stradă cît voi putea mai mult, şi să nu intru la hotel decît spre ziuă, ca să-mi fac bagajul din nou şi să pornesc la Bucureşti cu primul tren.

Nu ştiu dacă tu cunoşti Brăila. Trebuie să fi aflat însă că brăilenii sunt foarte mîndri de strada lor principală care pleacă din piaţa Sfinţilor Apostoli (unde statuia împăratului Traian, se roagă zadarnic de autorităţile comunale să-i mute felinarul din faţă care-i împiedică vederea) şi merge drept înainte pînă departe, aşa departe că ar putea ajunge pînă la Rîmnicul-Sărat. Pornii deci în josul străzii Regale şi ca să-mi treacă de urît, începui să număr cofetăriile, care sunt specialitatea Brăilei.

Trebuie să fi fost aproape de miezul nopţii. Cum însă timpul pentru mine nu mai putea avea nici o însemnătate, mergeam înainte fără să mă uit la ceas şi, mai ales, fără să mă întreb unde aş fi putut ajunge, cînd, al doilea bulevard circular îmi semnală periferia oraşului.

Unde însă aş fi putut ajunge mai nimerit ca în faţa micului magazin luminat încă, în a cărui vitrină meschină şi aproape goală, se răsfăţa următorul afiş scris cu cerneală violetă ?...

DAŢI-O DRACULUI DE ZGÎRCENIE
ŞI MAI SCHIMBAŢI-VĂ CRAVATELE
CĂ LE-AM IEFTENIT
CINE NU CREDE SĂ INTRE ŞI SĂ ÎNCERCE

Un magazin cu cravate!... Eram salvat!... Dacă nu altceva, dar cel puţin cadrilul final tot îl mai puteam apuca. În momentul acela însă, cineva parcă îmi pironise paşii pe trotuar. Privii cu luare-aminte magazinul, dar bucuria din primul moment se topi din nou în aceeaşi veche resemnare cu care pornisem pe stradă de îndată ce ieşisem din poarta hotelului.

Ce cravate putea să aibă magazinul ăsta de periferie?... Cravate roşii, verzi şi liliachii... Cravate de calitate proastă pentru gustul şi punga anonimilor din prima generaţie a cămăşilor cu gulerul scrobit... O cravată de frac însă!... Ah, ce n-aş fi dat în momentul acela pentru o cravată albă... pentru o simplă fîşie de organdină sau de linon apretat!...

Rămăsesem la uşa magazinului, ca un paznic la poarta unei închisori din care evadaseră toţi deţinuţii. De la vitrină ochii mei se ridicară instinctiv spre firmă: «Agop Zarzarian — Magazin de mărunţişuri şi alte obiecte felurite».

Mă gîndii: «Oare cravata de frac nu este şi ea tot un fel de mărunţiş?... Şi printre celelalte obiecte felurite ale d-lui Zarzarian nu s-ar putea găsi întîmplător şi o cravată albă?»...

Pe măsură ce perspectiva reuşitei raţionamentului meu îmi schimba dispoziţia, picioarele parcă mi se dezlipeau de pe trotuar şi o mînă nevăzută mă împingea prieteneşte să intru în magazin. *Scriptura* spune: «Bate şi ţi se va deschide». Eu însă deschisei uşa fără să bat şi intrai oarecum jenat ca şi cum aş fi vrut să mă scuz pentru deranjul cauzat patronului la o oră aşa de tîrzie...

Adevărul este că intrarea mea neaşteptată făcu oarecare senzaţie. Magazinul domnului Agop Zarzarian era un fel de dugheană despărţită în două printr-o perdea de creton colorat. În faţă erau rafturile cu aşa-zisele mărunţişuri şi alte obiecte felurite, iar în spate, patul, garderoba, un cufăr care probabil servea şi de casă de bani, soba de tinichea, şi, pe un scaun fără spetează, un lighean cu ibricul respectiv. Îţi dau aceste amănunte fiindcă la intrarea mea perdeaua de creton era dată în lături şi primul peisaj ce mi se înfăţişă în faţa ochilor fuse tocmai locuinţa şi nu magazinul propriu-zis al soţilor Zarzarian, care îşi beau cafelele la tejghea.

Cînd mă văzură înăuntru, amîndoi tresăriră ca în faţa unui paşă turc. Nevastă-sa se repezi imediat să tragă perdeaua ca şi cum ar fi vrut să-mi ascundă cine ştie ce fecioară pe care le-aş fi cerut-o peşcheş, iar bărbatul, ridicîndu-se cu greutate de pe scaun şi sprijinindu-se cu ambele mîini de tejghea, mă întreabă cu vocea cadenţată de clănţănitul dinţilor:

— Ce doreşte domnul?...

— Iertaţi-mă că vă deranjez la ora asta. Vina însă nu este a mea. Am cetit afişul din vitrină şi, cum am văzut lumină, am intrat... Poate aveţi întîmplător şi o cravată de...

Ah!... Cît mi-a trebuit să-mi pot completa fraza! Simţeam că sunt ridicol. O cravată de frac în dugheana asta mizerabilă! Iată o pretenţie care ar fi putut compromite pînă şi pe cel mai modest client. Obiectul vizitei mele putea fi luat drept o glumă de prost gust şi poate chiar eu însumi, drept un pungaş deghizat.

După cîteva clipe de ezitare, reuşii să mă destăinuiesc. Da... Doream o cravată de frac, o cravată albă, subţire, o simplă fîşie de linon sau organdină pe care la rigoare aş fi putut s-o plătesc întreit chiar de cum pretindea afişul din vitrina magazinului.

Pe măsură ce înţelegeau de ce este vorba, soţii Zarzarian schimbau feţe-feţe şi îşi aruncau priviri pe furiş, după ce fiecare la rîndul lui părea a mă fi cercetat îndeajuns pentru a fi descoperit în mine un nou amănunt transmis prin limbajul mut din jocul pleoapelor.

Bătrînul îngîna ca şi cum mi-ar fi povestit o nenorocire intimă:

— Nu, domnule... Aşa ceva nu avem... Cine poartă cravate albe pe la noi?... Încercaţi mîine pe la centru... Pe acolo se găseşte cu siguranţă şi aşa ceva...

Bătrîna însă întrerupse melopeea soţului printr-o strîmbătură de gură şi un nou schimb de priviri semnificative.

— De ce nu cauţi în cutia verde... ştii... mi se pare că mai avem şi noi o cravată albă...

Bărbatu-său continua să dea din cap şi din umeri cu neîncredere:

— Am avut, nu zic ba... Dar ce am avut, s-a vîndut... Pentru un moment ne lipseşte aşa ceva...

Nevastă-sa însă insistă:

— Ia caută, omule, că trebuie să ne fi rămas ceva. Eu mi-aduc aminte că nu le-am vîndut pe toate... Așteptați un moment, domnule, să vă caut eu...

Și fiindcă bătrînul tot nu se mișca din locul său, ea îl dădu la o parte, se aplecă sub tejghea și scoase o cutie de carton verde pe care o deschise cu atîta precauțiune, că privindu-i operațiunea ridicolă și inutilă îmi adusei aminte de faimoasa cutie a Pandorei.

Bătrîna avusese dreptate. În fundul cutiei, ca și o viperă strivită, își desemna forma ei albă și mată, o cravată de frac.

La vederea ei, bătrînul tresări. Zîmbetul insinuat al nevestii sale nu-i schimbase deloc proasta dispoziție. Negustorul rămăsese nemișcat, ca și cum ar fi refuzat să mă servească, iar privirile lui, fixate în fundul cutiei verzi, păreau că oscilează între o temere ridicolă și o scîrbă inexplicabilă. Cravata era puțin șifonată, ca și cum mai fusese înnodată la gît de altcineva. Faptul acesta însă nu avea nici o importanță pentru mine, care mă și vedeam în mijlocul invitaților, la nunta prietenului meu. Cînd am întrebat cît costă, amîndoi bătrînii s-au uitat din nou unul la altul, fără să-mi poată răspunde imediat. El s-a mulțumit să mormăie ceva ce n-am putut pricepe și și-a făcut de lucru, potrivind capacul cutiei și vîrînd-o din nou sub tejghea. Ea însă după o scurtă socoteală în gînd, s-a hotărît să-mi răspundă : 20 de lei.

Am scos banii, am plătit și am plecat cu pachețelul în mînă, ca și cum mi-ar fi fost teamă să nu-l pierd și să rămîn pentru a doua oară cu garderoba incompletă.

Te las să ghicești singur adevăratul record cu care mi-am schimbat hainele și am arborat toaleta de gală. Am sosit în toiul petrecerii, cîteva minute înainte de miezul nopții, cînd de pe scară tocmai auzeam dopurile sticlelor de șampanie cum salută primele note din *Amoureuse*, un vals pentru care știam că prietenul meu are o deosebită afecțiune. Intrarea mea în salonul cel mare a fost o adevărată lovitură de teatru. Ginerele și-a lăsat mireasa și, cu brațele întinse, s-a repezit spre mine printre perechile de dansatori, care neștiind ce se petrece, se opriseră pe loc. Lăutarii tăcuseră și ei, iar chelnerii de la bufet năpădiseră în salon cu șervetele pe braț. După primele explicațiuni și prezentările de rigoare, petrecerea își urmă cursul și *Amoureuse* fuse reluat pentru a-mi da prilejul să fac cu mireasa primul meu *tour de valse*.

Pînă aici, nimic anormal în povestirea mea. De aci înainte însă — vorba *Scripturii* — «Și cei care au urechi de auzit să audă»...

Abia sorbisem, după sfîrșitul valsului, primul pahar de șampanie, și o amețeală inexplicabilă mă coprinse deodată, ca și cum aș fi navigat pe o mare agitată. O criză nervoasă mă zgudui din tălpi pînă în creștet, ochii mi se împăienjeniră și, la un moment dat, avusei impresia că inima nu-mi mai bate. Mă strecurai atunci pînă în biroul prietenului meu în care nu ardea decît un singur bec electric sub un *abatjour* verde, și mă lăsai greoi într-un fotoliu de piele, așezat în cel mai întunecat colț al încăperii. Închisesem ochii și căscasem gura mare ca să pot respira mai bine. Aveam impresia că mi se îngroașă gîtul sau că mi se strîmtase gulerul. Care era adevărul nu știu. Simțeam însă că mă sufoc. Cineva parcă încerca să mă strîngă de gît și nodul cravatei apăsa cu putere pe butonul gulerului, înfigîndu-l cît mai adînc în gîtlej. Încercai să strig ajutor, dar cuvintele mele se lichefiară parcă într-o respirație greoaie ca sunetul strident al unei trompete stricate.

Îți mărturisesc că nu m-am simțit niciodată mai aproape de moarte ca în clipa aceea. Făcui deci o ultimă sforțare să-mi duc mîinile la guler și, cu degetele reci și nesigure, apucai cele două vîrfuri ale cravatei, ca s-o deznod. În momentul acela însă, o nouă emoție nervoasă mă cutremură și mai puternic. Pe aceleași vîrfuri ale cravatei degetele mele întîlniseră alte degete tot atît de reci și de grăbite ca și ale mele. Deschisei ochii mari, și în fața mea zării un tînăr în frac, aplecat spre mine.

Emoția primei clipe nu-mi dădu putința să bănuiesc motivul adevărat al acestei neașteptate intervenții și, pentru a ieși din situația pe care eu însumi nu știam cum s-o taxez, mă pregăteam tocmai să-i mulțumesc pentru solicitudinea ce-mi arăta.

În momentul acela însă, simții cum puterile mă părăsesc pentru a doua oară și cum vocea mi se pietrifică în gîtlej, deși cravata fusese dezlegată și nodul, care mă sufocase pînă atunci, dispăruse.

Necunoscutul, care îmi plimba prin fața ochilor cravata pe care o cumpărasem o jumătate de oră mai înainte, de la magazinul soților Zarzarian, era un schelet îmbrăcat ca și mine în frac, dar tot ca și mine fără cravată la gît...

Holbasem ochii așa cum ți se întîmplă cînd visezi o persoană, pe care nu ți-o poți reaminti, și printre colțurile gurii simțeam cum mi se scurge saliva amară ca și cum un bulin de chinină mi s-ar fi spart între dinți. În schimb însă, scheletul din fața mea vorbea cu accentul plin de curtoazie al unui om viu, binecrescut.

— Mă iertați că vă deranjez... Dar cravata asta e a mea și de la miezul nopții în sus am totdeauna nevoie de ea...

Apariția neașteptată și stranie a proprietarului cravatei nu-mi dădu nici măcar timpul să mă împotrivesc. Schimbul de posesie se făcu dar fără nici o altă formalitate. Scheletul mă salută cu grația celui mai perfect *savoir vivre* și dispăru pe cealaltă ușă a biroului, ca și cum ar fi fost unul din obișnuiții casei.

Rămas singur îmi dădui seama că situația ridicolă în care mă găseam mă obligă să urmez calea apucată de fantomaticul proprietar al cravatei. Îmi pipăii gulerul încă o dată și, după ce constatai pentru a doua oară dispariția cravatei și inutilitatea mea la nuntă, mă strecurai pe ușa pe care dispăruse și scheletul.

Temerea din clipa macabrei apariții dispăruse deodată ca și cum o ființă supraomenească mi-ar fi dat să beau licoarea vrăjită, de care pomenesc basmele noastre populare. Curiozitatea și încăpățînarea de a dezlega cît mai repede misterul a cărei victimă fusesem făcuseră din mine un fel de cavaler *«sans peur et sans remords»* — tovarăș postum al regelui Arthur, care își reclama locul ce i se cuvine la masa rotundă. Eroismul meu însă trebuia să se rezume la hipertrofia unui simplu capitol de roman senzațional.

În coridorul strîmt și întunecos nu întîlnii decît un singur servitor somnoros, care mă conduse în holul din etajul de jos, unde îmi lăsasem pardesiul.

Ajuns în stradă, începui să recapitulez epilogul acestei aventuri extraordinare, pe care o simțeam prelungindu-se pînă la cîntatul cocoșilor. În primul rînd mă interesa soarta cravatei vagabonde, care poposise o clipă numai pe gulerul meu ca și un straniu fluture de noapte, apoi reputația comercială a soților Zarzarian și în fine identitatea adevăratului proprietar, care contrar legilor în vigoare, își valorifica drepturile cu autoritatea brutală și misterioasă a unui bandit mascat.

Strada era pustie. Deși călcam în vîrful degetelor de teamă să nu trezesc ecouri ce mi-ar fi dat impresia că sunt urmărit, trotuarul răsuna totuși ca și pașii însoțitorului meu suspect, pe care îl vedeam reapărînd în geamul vitrinelor prin fața cărora treceam. În fața hotelului m-am oprit în același timp cu o trăsură care tocmai mă ajunsese din urmă...

Nu cumva ?... Nu... În trăsură nu era nimeni. Proprietarul cravatei probabil că nu mai avea nici un motiv să-mi suspecteze buna-credință...

Portarul sforăia cu capul proptit în unghiul zidului cu tradiționala triplă-etajeră de care atîrnau cheile odăilor și cărțile de vizită ale pasagerilor. Cînd am întins mîna să-mi iau cheia din cîrligul ei, nu știu de ce am lăsat-o să cadă pe umărul portarului care, deșteptat din somn, holbă ochii la mine, bolborosind cîteva cuvinte din care nu desluși decît :

— Cum zici că-l cheamă ?...

Nu-l întrebasem de numele nimănui, dar fiindcă el singur îmi da prilejul să mă destăinuiesc, repetai singurul nume care îmi sta pe buze în clipa aceea.

— Zarzarian !...

— Zarzarian ?... Nu cunosc...

— Zarzarian, proprietarul magazinului cu cravate din strada Regală, stă... dincolo de...

Portarul se freca la ochi cu dosul palmei. Căuta probabil să iasă mai întîi din nedumerirea în care îl pusese întrebarea mea bruscă și aproape fără rost la ora aceea din noapte. Eu însă repetam ca un copil încăpățînat prostia absurdă ce-mi trecuse prin minte.

Zarzarian !... Zarzarian !... Zarzarian !...

La un moment dat, portarul răsuflă din greu și, privindu-mă cu oarecare jenă, mă întrebă :

— Nu cumva o fi armeanul ăla care a omorît pe băiatul generalului ?...

Acum cred că ai ghicit și tu cine era proprietarul cravatei albe.

Informaţiile portarului mi-au fost confirmate de colecţia ziarelor de acum 25 de ani, pe care le-am cercetat la Academie, chiar în ziua sosirii mele la Bucureşti. Pe vremea aceea soţii Zarzarian erau patronii unei brutării şi aveau o fată — după indicaţiile diferiţilor corespondenţi locali — de o frumuseţe «răpitoare», «uimitoare», «fără pereche» etc. Dacă n-aş şti că «faptele diverse» te plictisesc mai rău chiar decît interpelările opoziţiei, ţi-aş reproduce două coloane şi jumătate ale ziarului *Universul* din anul 1895. În stil telegrafic însă, iată cam ce se petrecuse la Brăila acum un sfert de veac :

Domnişoara Zarzarian iubea sau, mai bine zis, trăia cu tînărul procuror D., băiatul generalului, comandant al diviziei locale. Idila lor însă avea să fie de scurtă durată — soarta idilelor în oraşele de provincie, unde majoritatea oamenilor discreţi suferă de cusurul faimosului bărbier al regelui Midas. Părinţii fetei aflaseră şi îi pîndeau. Tinerii îndrăgostiţi însă nu bănuiau nimic. Cînd e vorba de siguranţa lui personală, struţul şi îndrăgostitul procedează exact la fel. De data asta însă vînătorul nu avea să se mulţumească numai cu penele pasării preţioase şi tatăl domnişoarei Zarzarian avea să meargă mai departe. Ciocnirea avu loc în noaptea Anului nou, cînd tinerii se întorceau de la Cercul militar, unde serbaseră revelionul. Explicaţia fuse scurtă : cîteva cuvinte, două, trei perechi de palme şi o lovitură de cuţit plasată unde trebuie. Din clipa aceea băiatul generalului nu mai era amantul domnişoarei Zarzarian. De teama răspunderii, brutarul azvîrli cadavrul în propriul său cuptor de pîine şi a doua zi dimineaţa noul an sosi la Brăila cu vestea dispariţiei fără urmă a procurorului D. O urmă rămăsese totuşi. Şi această urmă — cravata albă dispărută de la gîtul victimei în timpul încăierării — constituie şi astăzi după un sfert de veac, singura moştenire funebră şi intactă pe care soţii Zarzarian o păstrează de la amantul fiicei lor.

Descoperirea crimei, procesul, condamnarea, moartea fetei într-un spital de nebuni şi graţierea criminalilor, după 20 de ani de ocnă, nu cred să te intereseze. «Faptele diverse» îşi pierd actualitatea mai curînd chiar ca un fost ministru... Nu fac aluzie la situaţia ta de mîine, ci la zbuciumul curiozităţii omeneşti în momentul cînd o violentează noutatea faptului neprevăzut.

După un sfert de veac, crima soţilor Zarzarian parcă nici n-a existat. Cravata albă însă există. Cravata asta am purtat-o şi eu la gîtul meu timp de aproape o oră. Ea mi-a dat putinţa să asist la nunta prietenului meu de la Brăila, dar tot ea mi-a răpit plăcerea de a mă găsi printre voi astăseară. Ea a fost ultima mea cravată albă, poate tocmai fiindcă nu fusese cu adevărat a mea... Dacă întîmplător te duci vreodată pe la Brăila, treci te rog pe la «Magazinul de mărunţişuri şi alte obiecte felurite» al soţilor Zarzarian şi încearcă să cumperi o cravată albă. Ai s-o recunoşti imediat. Nu au decît una singură — cravata mortului... cravata asta blestemată, pe care, deşi au vîndut-o pînă acum de sute de ori, o regăsesc totuşi în fiecare dimineaţă la locul ei, în fundul cutiei verzi... Pe mine prima presimţire nu mă înşeală niciodată. Sicriul de carton al acestei vipere strivite fusese chiar cutia Pandorei..."

Scrisoarea lui Toma Radian rămase însă necomentată. Prea lunga dispariţie a ministrului ar fi putut da naştere la comentarii mult mai serioase, în cercul invitaţilor străini încă de cele petrecute la Brăila acum un sfert de veac.

OMUL CU INIMA DE AUR

În memoria lui MIHAIL SĂULESCU, poet român și soldat voluntar care și-a sfîșiat inima de aur, în sîrmele ghimpate ale tranșeelor de la Predeal

Prietenul meu Dumitru Dumitrescu Dum-Dum este un intelectual în genul lui Edgar Poe. Ca și neasemănatul său confrate de peste ocean, Dum-Dum bea fără nici o preferință tot felul de alcooluri, pînă ce cade sub masă, iar în puținele sale ore libere, scrie nuvele și romane senzaționale, pe care directorii cotidianelor i le plătesc cu 50 de bani cuvîntul pentru foiletonul cu „va urma".

Eu și Dum-Dum suntem vecini cu odăile. În *antret*-ul cu tavanul și pereții încondeiați de arabescuri multicolore, cîrpite pe ici, pe colo, cu tencuială albă de var, ușile noastre par neclintite și solemne ca două icoane împărătești pe un altar de biserică ortodoxă. Cei cîțiva îngeri și porumbei, stilizați într-un rococo aproximativ, completează pictura murală a sanctuarului nostru comun, în care coana Filina oficiază prepararea gustării de dimineață. În odăi, dormim și lucrăm numai. Fereastra lui Dum-Dum dă în stradă, a mea în curte.

Proprietăreasa noastră și a caselor astea bătrînești din strada Toamnei ne iubește ca pe copiii ei — doi băieți cam de vîrsta noastră, morți amîndoi în război, pe Valea Prahovei. De șase ani, nu ne-a mărit chiria cu un singur ban.

În mahala am început chiar să trecem drept moștenitorii coanei Filina, care își motivează atitudinea față de noi, cu tradiționala pomană pentru odihna și îndestularea postumă a celor de pe lumea cealaltă.

— Să fie de sufletul morților ! oftează ea, ori de cîte ori vecinele îi deschid perspectiva unui cîștig mai mare.

Dar și noi suntem, în schimb, doi chiriași ideali : nu facem gălăgie, ținem odăile curate și, mai ales, nu aducem noaptea femei în casă.

Meteahna prietenului meu trece aproape neobservată. Dum-Dum este un bețiv simpatic. Bea, cum se spune : „de unul singur" — bea liniștit și demn ca un fluviu care își înghite afluenții cu seninătatea unei orînduiri fatale, pentru ca mai tîrziu să se arunce și el în mare. Și marea lui Dum-Dum este un divan acoperit cu o velință oltenească, deasupra căreia Isus Hristos perpetuează parcă, din cadrul unei vechi icoane bizantine, binecuvîntarea unui pocal de aur : „Beți dintru acesta cu toții, căci acesta este sîngele meu, al legii celei noi, care pentru voi și pentru iertarea păcatelor voastre, celor mulți, se varsă..."

Odăile noastre sunt mobilate aproape la fel. Același divan pe care dormim, aceeași masă de scris cu cîte o bibliotecă rulantă în dreapta și un dulap cu rufe în stînga, aceeași sobă albă de zid cu olanele de marmură imitată și același cuier de fier după ușă. Singura diferență este icoana. La mine Isus Hristos nu este cu apostolii la masă. Stă gol în apa Iordanului care îi trece de glezne și primește botez il de la Sf. Ioan în timp ce îngerul Domnului așteaptă cu un cearșaf alb pe brațe, sfîrșitul originei acestei datine creștinești.

Coana Filina ne povestește adesea întîmplări de cînd era tînără, sau chiar și mai de mult, din cele auzite de la părinți, de pe vremea „Cînd mai mergeau boierii în butcă la Brașov" cum ar zice Ion Pillat. Multe din ele au fost popularizate de Dum-Dum prin foiletoanele ziarelor, care publică, mai ales dumineca, și ceva literatură. Colaborarea anonimă a proprietăresei noastre a contribuit probabil să mărească gustul prietenului meu pentru subiectele senzaționale, care, după război mai ales, cîștigă pe cetitor mai repede decît realitatea abjectă a unui conflict social sau banalitatea siropoasă a unei dragoste false. Nimic mai natural, dar, ca

în atmosfera creată în casa asta, coana Filina, Dum-Dum şi cu mine să fi devenit cu timpul executorii testamentari ai atîtor fantome, lipsite pînă mai ieri de mîngîierea postumă a îndeplinirii ultimei lor voinţe prin popularizarea publicităţii.

*

Zilele trecute, Dum-Dum intră în odaia mea, palid şi desfigurat ca şi cum s-ar fi coborît de pe masa de operaţie. Vinul „dres" nu-ţi strică numai stomacul, dar îţi schimbă şi trăsăturile feţei. Îl crezui deci victima vreunui cîrciumar fără scrupul.

— Ce-i cu tine ?... Iar ai făcut-o „lată" !...

El mă privi cu ochii împăienjeniţi şi îmi răspunse negativ din circonflexul sprîncenelor.

— Unde-ai fost aseară ?

— În odaie... Am dormit pînă adineaori.

Îl crezusem lipsă de-acasă. Cum n-avusesem nimic interesant să-i comunic în timpul zilei, plecasem la minister dimineaţa, fără să trec pe la el şi mă întorsesem grăbit să pun la punct regulamentul permiselor pentru exportul grîului, pe care ministerul mi-l încredinţase confidenţial. Care putea să fie deci cauza fantomaticei apariţii a prietenului meu ?

— Ce ţi s-a întîmplat atunci ?... Parcă ai fi fiert în ceară !...

Dum-Dum îşi vîrî două degete în buzunarul vestei şi scoase un obiect mic pe care mi-l întinse.

— Cunoşti asta ?

Era cameea inelului pe care îl purta în degetul mic, o cornalină ovală şi bombată ca o curmală pe care era gravat un porumbel cu o ramură de măslin în cioc, iar de o parte şi de alta un α şi un Ω.

— Cum să n-o cunosc !... Dar inelul unde e ?... De ce i-ai scos piatra ?...

— Nu i-am scos-o eu.

— Cine atunci ?

— El !...

— Care el ?...

— Omul cu inima de aur !

— Admirabil titlu pentru o nuvelă fantastică ! exclamai eu.

Nu înţelegeam însă pentru ce fusese nevoie să-şi demonteze cameea şi, mai ales, pentru ce continua să-şi păstreze figura aceea de fachir.

Explicaţiile care urmară nu mă dumiriră nici ele complect. Ba ceva mai mult, seriozitatea neobişnuită a prietenului meu începu cu timpul să mă turbure şi pe mine. Pînă atunci, ascultasem numai întîmplări ciudate, pe care fantezia lui Dum-Dum le înfăţişa în cadre mai mult sau mai puţin verosimile, dar niciodată imposibile. De data asta însă, cele petrecute cu o noapte înainte depăşeau fantezia inteligenţei unui om treaz, pentru a se confunda cu irealul din visele fumătorilor de opium şi haşiş.

Povestirea prietenului meu fusese lungă şi plină de peripeţii. Ea ne consumă trei rînduri de cafele turceşti duble şi cîte trei ţigări de foi de fiecare, făcu pe coana Filina să piardă biletul gratuit la reprezentaţia lui *Hamlet* cu Aristide Demetriade şi ne încărcă bugetul mesei de seară, pe care trebuirăm s-o luăm într-o bodegă deschisă şi după miezul nopţii.

*

Cînd povesteşte, prietenul meu nu se rezumă niciodată. Inventează tot felul de amănunte care prelungesc povestirea ca infinitatea ciucurilor unui şal veneţian. Cînd e treaz are înmlădieri de gondolier şi vocea lui metalică trenează parcă fierbinte şi coclită ca o *Mandolinata* pe Canale Grande. Cînd e afumat însă, stă ţapăn, mut şi misterios ca „Bocca di Leone" pe care n-au săturat-o toate anonimele epocei dogale. De data asta, deşi abătut, prietenul meu era totuşi treaz.

— Venisem acasă mai tîrziu ca de obicei, începu el. Să fi fost aproape de miezul nopţii. Mă întîrziase ploaia şi constatarea banală, dealtfel, că pe timp de ploaie dispare orice diferenţă dintre nomenclaturile „urban" şi „rural". Trotuarele Bucureştilor mai ales, pe timp de ploaie, au aerul unor femei pierdute. Pe bulevardul Carol, aproape pustiu, numărasem toate petele violete pe care globurile electrice le desenau pe asfalt, pînă în dreptul unei clădiri cu

patru etaje în fața căreia nu știu de ce m-am oprit. Pe timp de ploaie, privești foarte rar în sus. Pentru prima oară, Bucureștii îmi păreau un oraș cu adevărat mare. În lumina electrică, transparența picăturilor de ploaie dădea celor patru etaje măreția multiplicării la infinit. La ultimul etaj, era o fereastră deschisă. O vioară scîrțîia o romanță de Delmet. Pe timp de ploaie toate viorile parcă scîrțîie. Noroc însă că o voce de bărbat interveni la timp :

„Encore un baiser veux-tu bien —
Un baiser qui n'engage à rien...“

Admirabilă ocazie îmi zic eu. Poate dau peste un document mai mult, pentru studiul meu *Sărutarea de-a lungul veacurilor.* Vioara și vocea bărbatului însă tăcură. Dacă fereastra ar fi fost mai jos, un simplu document auditiv nu mi-ar fi fost de ajuns. Cele ce se petreceau însă în odaia de la al patrulea etaj, trebuiau să rămînă pentru mine un veșnic mister. Mă gîndeam totuși pentru ce, oare, pe timp de ploaie, nu fredonăm decît cupletele în care predomină cuvîntul „sărutare“ ? Să fie oare din cauza că picăturile de ploaie schițează în căderea lor pe trotuar, gestul senzual al unor buze ce se lipesc de altele ?... Ploile repezi, mai ales, au ceva din vertijul cascadelor. Or, în afară de aceste ciudate căderi naturale de apă, singură sărutarea îți mai poate da vertijul adîncimilor, în care pierzîndu-te cu ochii sfîrșești prin a te pierde cu totul. Studiul meu trebuia să rămînă, dar, tot acolo unde îl lăsasem...

Știi că vorbesc de cultul sărutării la cei vechi și, mai ales, la insularii din Lesbos și Arhipelag. Aci am citat și versurile lui Baudelaire :

„Lesbos où les baisers sont comme les cascades,
Qui se jettent sans peur dans les gouffres sans fond“.

Pomenesc apoi definițiile pe care le dau sărutării Catul, Tibul, Sfîntul Paul, Papa Alexandru VII, Jean Second în cărticica lui *Codul sărutărei,* Verlaine, Rostand și alți contimporani. Toate sunt însă incomplete și false. Îmi adusei aminte atunci că aveam acasă o carte cumpărată în ajun de la un anticar — opera unui anonim tipărită cu privilegiul regelui Ludovic XIV — în care răsfoind la întîmplare, găsisem cîteva noi definiții ale sărutării...

Ploaia stătuse. Îmi grăbii pașii și, odată ajuns acasă, deschisei fereastra. Cu toate că era aproape de miezul nopții, zgomotul străzilor populate ajungea pînă la mine. Mirosul de salcîm plutea în atmosfera umedă, ca un fluid misterios și înviorător de nu știu ce vechi și necunoscute oboseli ale pămîntului. Ploaia îl deșteptase parcă și îi dăduse aripi, și-n noaptea asta nu plouase parcă decît flori de salcîm care otrăviseră tot orașul cu mirosul lor fosforescent, insinuant și senzual...

Deschid opera anonimului și cetesc. Sunt lucruri admirabile în cărticica asta. Ascultă bunăoară : „Sărutarea este însăși femeia. Sărutarea adevărată este numai sărutarea buzelor. Sărutarea este în același timp un excitant și un calmant. Ea irită, potolește și omoară. Sărutarea singură îți spune dacă ești iubit. Corpul femeii se vinde, sărutarea se dăruiește.“ Ce zici ? La un moment dat mă îndrept spre fereastra deschisă spre stradă. Ferestrele de la parter n-au poezia celor de la al patrulea etaj. Dacă un trecător întîrziat și-ar fi oprit pașii în fața ferestrei mele, ar fi putut privi înăuntru nesupărat de nimeni. De obicei însă nu ne oprim decît sub ferestrele în dosul cărora plutește ceva din atmosfera misterioasă a perdelelor trase.

Mirosul salcîmilor devenise insuportabil. Felinarul din fața ferestrei mele se stinsese. În stradă nu se mai deslușea nimic, decît strălucirea de o clipă a picăturilor de apă ce traversau, scăpate din strașină, pătratul de lumină al ferestrei. Undeva, departe, un ceasornic bătea miezul nopții... Tu știi că sensibilitatea mea nervoasă îmi anunță miezul nopței cu o preciziune de cronometru. De obicei, la ora asta pleoapele mi se închid singure ca niște clape de flaut, scăpate de presiunea degetelor. Mi-era somn și mă pregăteam să închid geamurile...

În momentul acela însă în cadrul ferestrei, ca și în rama unui tablou pe care l-aș fi atîrnat atunci în perete, îmi apăru portretul unui bătrîn cu barba albă, lungă și resfirată spre dreapta, o copie exactă dacă nu chiar originalul ce-i servise lui Buonarroti pentru popularul său *Moise.* Rămăsesem pironit locului. Îmi dădusem seama din primul moment că apariția din fereastră n-are nimic din existența șubredă a unei fantome, că nu e nici o hiperbolă vizuală, nici reconstituirea nebuloasă a vreunui spirit pe care l-aș fi pur-

tat în gînd. În fața mea aveam o ființă adevărată cu trup de om ca toți oamenii, un bătrîn cu figura palidă dar mobilă, cu ochii stinși dar destul de sticloși și vocea obosită dar destul de sonoră.

Cîteva clipe ne privirăm amîndoi măsurîndu-ne cu ochii, ca și cum ne-am fi surprins reciproc, unul cu mîna în buzunarul celuilalt.

Apoi vocea lui mă făcu să tresar. Buzele i se conturară deodată roșii în jurul rotogolului negru al gurii ca aparatul de fixat gîtul condamnaților la ghilotină, și dinții lui albi și strălucitori ca niște cuțite căzură de mai multe ori, decapitînd o frază ciudată, fără rost, compusă numai din cifre.

— O sută treisprezece mii, șapte sute treisprezece.

Cine era musafirul ăsta nepoftit și ce însemna maniera asta de-a intra în vorbă printr-o frază aritmetică ? Mă apropiai de fereastră și-l întrebai :

— Doriți ceva ?

El îmi răspunse printr-un gest afirmativ.

— Dacă doriți bani, vă previn că nu posed suma pe care mi-ați cerut-o adineori.

— Nu erau bani... O sută treisprezece mii, șapte sute treisprezece, sunt zilele socotite a cîte 24 de ore, pe care le-am trăit pînă în acest miez de noapte.

După socoteala mea sumară, numărul acesta de zile reprezenta cîteva sute de ani. Probabil că aveam de a face cu un nebun. Cu nebunii însă trebuie să vorbești altfel. Ca să te înțelegi cu nebunii, trebuie să le vorbești sau în pilde ca înțelepții sau să știi face și tu pe nebunul. Un om de rînd, o mediocritate intelectuală nu poate pricepe pitorescul unei convorbiri cu un nebun. Mă alipii atunci de fereastră și obrajii mei simțiră deodată și boarea nopții, umedă de ploaia primăvăratică și respirația caldă și mucegăită a necunoscutului din stradă. Îi zîmbii prietenește și-l întrebai :

— Ești bun să-mi spui și mie ce vîrstă ai ?

— Trei sute unsprezece ani și o sută nouăzeci și opt de zile, socotind, bineînțeles, și cele treizeci de zile ale anilor bisecți.

— Și cum se face că ai întîrziat așa de mult pe lume ?

— Fiindcă pînă ce nu mă voi întregi și eu ca toți muritorii, nu pot muri.

— Îți lipsește ceva ?

— Da...

— Vreun organ principal ?

— Cel mai principal... Inima !... Am pierdut-o pentru o singură sărutare. Și totuși sărutarea pentru care am fost omorît mă perpetuează, după cum vedeți, ca pe o statuă fără viață...

Îl compătimii cu un gest exagerat de o dezolare falsă pînă la lacrimi. Dar atitudinea lui calmă și demnă îmi dădu să înțeleg că bătrînul nu avea nevoie de compătimirea mea. Căutai deci să reiau firul conversației.

— Cum te cheamă pe dumneata ?...

— Abraham Zacheul...

— Iartă-mă, dar numele ăsta îl aud pentru prima oară. Nu cumva ești frate cu jidovul rătăcitor ?

— O, nu !... Mai întîi, nu sunt jidov... De la 1613 pînă la 1683 m-am numit altfel. Din ziua în care am împlinit optzeci de ani, mi-am luat numele patriarhului Abraham, tatăl lui Isaac și întemeietorul poporului evreu, iar după alți douăzeci de ani, mi-am zis și Zacheul, fiindcă un veac de viață, îmi dă dreptul să mă numesc cu adevărat „bătrînul".

Nebunul mă țintuise de fereastră. Eram așa aproape de el, că barba lui se resfirase în bătaia vîntului pe pieptul meu.

— Dar cine ești dumneata ?

— Eu sunt omul cu inima de aur.

— Adineaori îmi spuneai că n-ai inimă.

— N-o mai am fiindcă mi-a fost furată... De trei sute și mai bine de ani, de cînd umblu să mi-o pot pune la loc, să mă pot întregi și eu ca toți muritorii, să pot muri și eu odată !...

N-am cunoscut în viața mea tristețe mai fără remediu, ca oftatul adînc și fierbinte cu care necunoscutul din fața mea părea că încheie blestemul unei întregi generații de Danaide. Nebunul năruise în mine cupola templului în care adăpostisem învățătura pontifilor înțelepciunii omenești. Nu știam cine este acest Abraham Zacheul, condamnat să trăiască la infinit. Îmi dam seama însă că moartea unui om nu este decît o simplă oprire de ceasornic și că trupul fără inimă, ca și omul fără ceasornic, poate trăi cu adevărat la infinit... Lungimea timpului nu este decît mișcarea conven-

țională a minutarelor, fie că se învîrtesc în jurul unui cadru smălțuit, fie că se agită în cuprinsul a patru compartimente de carne însîngerată.

*

Pînă aci, prietenul meu nu-și întrerupsese povestirea decît în timpul celor două sorbituri cu care golise întreaga ceașcă de cafea.

— Fă-mi una mai dulce că destul de amară e povestea pe care am să ți-o spun.

Și prietenul meu continuă :

— Iată acum și povestea omului cu inima de aur. Ți-o reproduc așa cum mi-a fost spusă și mie. Nu adaug nimic de la mine, fiindcă mai mult decît am auzit, nu se poate închipui... Se pare că în tinerețea lui, Abraham săruta mai bine ca toți seniorii de la Curtea lui Ludovic XIII. La început, femeile din popor îl porecliseră „gură de aur". Dar cum sărutarea nu-i decît ritmul plastic al inimei omenești, o maică de la Port-Royal îi zise „omul cu inima de aur" și ecoul acestei reputații zgomotoase ajunse într-o bună zi pînă în palatul Luvrului. Regina Anna căută să-l cunoască. Neconsolată încă de moartea ducelui de Buckingham, regina ceru cardinalului Richelieu să-l atașeze Curții sale. Șiretul cancelar însă cunoștea și el faima tînărului *gentilhomme*. Într-o noapte, trei spadasini mascați îl atacară în piața bisericii Saint-Germain l'Auxerrois, chiar în fața palatului din care se strecurase pe furiș. Inima însă, în loc s-o ducă stăpînului lor ca dovadă că îndepliniseră mandatul cu care fuseseră însărcinați, o vîndură unui *orfèvre* pentru 750 de *pistole*, împărțiră banii și fugiră în Statele papale.

Te las acum să ghicești singur voiajurile făcute de diferitele fragmente ale inimei bietului Abraham, timp de aproape 300 de ani. Povestea misteriosului meu musafir este cu mult mai grozavă decît a jidovului rătăcitor. Ahasverus, cel puțin, a fost blestemat de Isus Cristos. Abraham Zacheul însă nu-i decît victima celei mai frumoase podoabe pe care o poate avea omul. De aproape 300 de ani, omul acesta rătăcește din oraș în oraș, din țară în țară, din continent în continent, pentru a-și putea strînge la un loc aurul propriei sale inimi, răspîndit prin diferitele bijuterii, transformate și ele, de zeci și sute de ori poate. La Paris, Florența, Varșovia, Smirna, Columbo, Sidney, Pernambuco, Caracas, New York, Tamatava și nu mai știu prin ce alte orașe încă, Abraham găsise cîte o broșă, o pereche de cercei, un inel, o brățară, un ac de cravată, un buton de cămașă, un capac sau un lanț de ceasornic, pe care le răscumpărase după importanța obiectului și mai ales după sufletul posesorului.

E cea mai grozavă tragedie umană pe care am cunoscut-o pînă astăzi și probabil cea mai mare cinste pe care mi-a putut-o acorda mărinima ursitoarelor. Ultimul capitol al acestei povești supranaturale l-am încheiat aseară eu...

*

Deși deprimat, prietenul meu păstra totuși atitudinea unei satisfacții depline, împrumutate parcă din tabloul coanei Filina, ce reprezenta pe Napoleon Bonaparte după victoria de la Austerlitz. Nu știam dacă trebuie să zîmbesc sau să-mi păstrez seriozitatea mărită de curiozitatea sfîrșitului acestei tragedii senzaționale. Eram sigur că povestea omului cu inima de aur era inventată pe de-a-ntregul de prietenul meu, care sonda probabil efectul unui nou foileton.

El însă îmi bănui gîndul și grăbi sfîrșitul povestei, mai înainte ca eu să pot deschide gura.

— O să mă întrebi poate, continuă el, ce căuta la mine bătrînul Abraham... Cum ?... N-ai ghicit încă ?... Iată ce căuta...

Și Dum-Dum, scoase din nou din buzunarul vestei cornalina demontată din inel.

— Își căuta ultimul fragment din inimă. N-am ezitat un singur moment. I-am dat inelul cu satisfacția sufletească cu care aș fi miluit un cerșetor. Simțeam însă că cerșetorului din fața mea, dăruindu-i posibilitatea morții, îi dăruiam însăși viața pe care n-o putea trăi cu adevărat decît subordonînd-o inimei. Bătrînul mi-a luat inelul cu lacrimile în ochi.

— N-am să ți-l pot plăti, îmi spuse el. În schimb însă amintește în studiul d-tale asupra sărutării și de pățania mea... O să facă poate senzație...

Cu degetul cel mare, îi demontă apoi cameea pe care mi-o restitui și, scoțînd din buzunar o mulțime de alte bijuterii stricate, le amestecă în podul palmelor împreunate în formă de ciutură, suflă în ele ca și cum ar fi vrut să aprindă un tăciune aproape stins și le înghiți ridicîndu-și ochii la cer și lungindu-și gîtul ca o lebădă care n-ar mai fi băut apă de 300 de ani...

Ce-a mai fost pe urmă nu știu. Abraham Zacheul dispăruse ca și cum pămîntul s-ar fi deschis sub picioarele lui. M-am aplecat peste fereastră și-am privit afară. Pe strada Toamnei întunericul era mai negru și mai compact ca în nopțile *Infernului* lui Dante.

Am vrut să-ți povestesc imediat cele petrecute, dar tu dormeai și mi-a fost milă să te deștept. M-am întors la mine în odaie și am adormit ca după o beție rabelaisiană, cînd îți simți capul umflat cît o butie și picioarele mai lungi decît un tren de marfă.

*

Seriozitatea constantă a prietenului meu îmi dăduse să înțeleg din primul moment că trebuie să-mi amîn pentru altă dată glumele cu care obișnuiam să încheiem discuțiile noastre literare. Ca foileton de senzație, născocirea lui Dum-Dum era foarte reușită.

Plecarăm să mîncăm într-o bodegă din centrul orașului. Aci însă îmi aruncai ochii întîmplător pe un ziar de seară și ochii mei se opriră instinctiv asupra rubricei „Întîmplări din capitală".

— Te-am prins, exclamai eu triumfător.

El nu pricepea la ce fac aluzie.

— Iată de unde ai furat povestea omului cu inima de aur...

Prietenul meu holbă ochii pe rîndurile indicate de mine.

„Azi-noapte a fost găsit mort în strada Toamnei un bătrîn aproape gol, fără nici un act de identitate asupra lui. Cadavrul a fost transportat la morgă."

— Să știi că ăsta e Abraham Zacheul, îmi șopti el cu teama omului care caută să scape de control.

Eram convins că prietenul meu cetise ziarul înaintea mea și că povestea omului cu inima de aur fusese brodată cu repeziciunea ziaristului de rasă, care cu cît este mai inteligent, cu atît devine un mai perfect instrument mecanic în mîna secretarului de redacție sau chiar a paginatorului. A doua zi însă, Dum-Dum dădu buzna în odaia mea.

— Știi că n-am putut dormi toată noaptea?... Hai la morgă... Trebuie să văd numaidecît pe bătrînul găsit mort în strada Toamnei.

Epilogul povestei omului cu inima de aur, promitea să devină interesant.

Plecarăm la morgă, unde norocul făcu să găsim, ca doctor de serviciu în ziua aceea, tocmai un prieten al nostru. Cadavrele necunoscuților erau așezate la rînd ca legăturile de zarzavat în piață. În fața unui bătrîn, în care, după descrierea din ajun, recunoscui pe Abraham Zacheul, prietenul meu se opri cu pietate și șopti:

— Ăsta e!...

Doctorul ne privi nedumerit o clipă, apoi curios, ne întrebă cu oarecare jenă:

— De unde știi că e ăsta?

De data asta, nedumerirea se întinse ca o boală contagioasă și pe figura noastră. Să fi știut oare și doctorul ceea ce, afară de noi doi, nu credeam să mai poată știi cineva?

— Al cui e cadavrul ăsta?

— Al cui e nu se știe încă... În schimb însă e o piesă de mare preț, un adevărat fenomen al naturei... Cînd i s-a făcut disecția, în locul inimei i s-a găsit un bulgăre de aur...

*

În drum spre casă, încercai să-mi încurajez prietenul ca de obicei.

— O să iasă ceva extraordinar, povestea omului cu inima de aur.

Dum-Dum dădu deznădăjduit din cap.

— Ce vrei să iasă dintr-un fapt adevărat ?... Eu nu scriu decît poveşti inventate de mine...

Căutai să-l conving că greşeşte. El însă îmi repeta cu încăpăţînare :

— Unde nu e imaginaţie, nu e artă... nu e literatură. E numai ziaristică de calapod... Dar dacă-ţi place aşa de mult, n-ai decît s-o scrii tu... Vrei să-ţi vînd subiectul ţie ?... Hai de-mi cumpără o sticlă mare de „Cherry Brandy".

APA, GÎSCA ŞI FEMEIA

În memoria lui DIMITRIE ANGHEL, poet român, care a sfîrşit ca un suprem final de madrigal

Şoseaua urcă spre Voineasa şi Lotrul curge spre Brezoi. Timpul singur parcă stă pe loc...

În satul Mălaia, un izvor cu apă de băut îşi dă duhul pe o ţeavă de alamă, chiar în marginea şoselei. Pe soclul de piatră al fîntînei, o lungă inscripţie comemorativă sfidează cu literele ei latine şi strîmbe, eternitatea. Soldaţii unui regiment de vînători au trecut cîndva pe aici. Vînătorii noştri sunt descendenţii legionarilor romani.

Pe şoseaua de pe marginea Lotrului, trec însă tot felul de oameni. Vara mai ales, se întîmplă să treacă chiar şi cîte un bucureştean, pentru care, tot restul anului, opera lui Dumnezeu se reduce numai la opera generalului Kisseleff.

De data asta, în faţa fîntînei, au stopat două automobile cu o duzină de pachete omeneşti, înfăşurate în stofe cadrilate şi mascate de ochelari cu sticle fumurii.

După glas, sunt femei şi bărbaţi, fără vîrstă şi fără grija zilei de mîine.

În faţa fîntînei însă, cele două sexe nu au decît o singură mare curiozitate :

— Ce este aici ?... Mormîntul unui erou ?...

Pachetele omeneşti încep să se mişte, parcă la comandă, pe resorturile lor uniforme. Unul singur face excepţie. Se coboară din automobil, ia contact cu pămîntul şi răspunde :

— Aş !... De unde ?... Nu-i decît fantezia unui colonel războinic, în timp de pace.

Celelalte se mărginesc să se agite pe loc, umflîndu-şi personalitatea comună, ca o colecţie de articole de cauciuc în vitrina unei drogherii. Ochelarii cu sticle fumurii dispar ca nişte biblice frunze de viţă, şi sexul pachetelor omeneşti începe să se identifice la lumina zilei, ca invitaţii unui bal mascat, după miezul nopţii.

Femeile sunt tunse. Bărbaţii sunt raşi.

Femeile ţipă în cor, ca în tragediile antice :

— Apă rece !... Daţi-mi să beau că mi-e sete !...

— Şi mie !...

— Şi mie !...

— Şi mie !...

Ciudat lucru !... La ţară mai ales, un izvor cu apă rece te dă totdeauna cu cîţiva ani înapoi. În mijlocul naturii, cel mai cinic orăşean pare un biet romantic întîrziat. Poezia naturei, vecinic vie, răzbună totdeauna poeziile noastre defuncte.

De pe malul Lotrului, un cîrd de gîşte intervine discret şi solemn.

— Ssssî ! Tăcere că nu se mai aude susurul apei !...

Şi gîştele aveau dreptate... Zgomotul motoarelor înăbuşea bucuria sonoră a sentimentului matern, cu care apa Lotrului purta pe braţe la vale butucii de brad, ca pe nişte copii de ţîţă.

Femeile însă nu cunosc limbajul gîştelor cu care înţelepciunea poporului anonim le aseamănă şi adeseori, le confundă chiar.

Şi femeile continuă să ţipe în cor, ca în operele vieneze :

— Apă... apă... apă...

Toată lumea vrea să bea apă. În cele două automobile însă, nu se găseşte nici un pahar. Colonelul de vînători înzestrase fîntîna numai cu literele latine şi strîmbe ale unei inscripţii inutile. Ulcica strămoşească însă fusese uitată.

*

Tînărul care s-a postat în faţa fîntînei, ca un zeu tutelar, explică celor din automobil cum se poate bea apă fără pahar. Se îndoaie cu graţia mecanică a unui profesor de

gimnastică suedeză, îşi propteşte palmele pe soclul de piatră şi îşi lipseşte buzele pe şipotul fîntînei, în aşa fel, că de data asta, izvorul de apă rece îşi dă duhul pe ţeava de alamă direct în gura lui.

Femeile protestează. Bărbaţii aplaudă.

— Huo ! Huo !.. Huideo !...

— Bravo, Janot !... Bravo !...

— Să-ţi fie ruşine *espèce de mauvais sujet.*

— Ave Cezar, Heliogabal !...

Gîrîitul palmipedelor nu se mai aude. Ca să evite o nouă întîlnire cu excursioniştii care merg pe Lotru în sus, gîştele s-au resemnat şi au pornit-o discret şi solemn, pe Lotru în jos.

Janot însă parcă nu vede şi nu aude nimic. Niciodată nu s-a simţit mai bine şi mai absent ca în compania acestor femei frumoase şi prieteni milionari. Protestele nu-l intimidează şi aplauzele nu-l măgulesc. Amîndouă îl amuză deopotrivă, îl imaterializează, îl spiritualizează... Un gest firesc nu poate fi un gest obscen...

Bea deci pînă se satură, apoi se ridică, îşi şterge buzele cu batista şi cîteva clipe rămîne nemişcat ca un cîine de vînătoare la pîndă.

În golul unui „O" latin, a descoperit o nouă inscripţie, probabil tot comemorativă, dar de o dată mai recentă, şi, mai ales, fără pretenţia absurdă, de a sfida eternitatea.

Un creion chimic a lăsat pe soclul de piatră al fîntînei urma unei cruci, formată din următoarele litere :

A
ADA
R
I
A
MANTU

Femeile din automobile continuă să se agite. De data asta însă nu mai vor să bea apă. Femeilor le este sete acum de altceva. De spaţiu... Vor să pornească mai departe. Janot însă le întîrzie plecarea. Femeile sunt totdeauna grăbite. Se aseamănă cu apele curgătoare. Gerul iernei nu le imobi-

lizează decît suprafața. Pe dedesubt însă ele continuă să curgă la fel și vecinic la vale.

Numai că de data asta, Lotrul curge spre Brezoi și femeile se grăbesc să urce cu șoseaua pînă la Voineasa.

— Plecăm !... Plecăm !...

— N-auzi, Janot ?... Hai să plecăm...

— Janot, nu face pe imbecilul.

Janot însă face pe Champollion. Descifrează inscripția cu creion chimic, pentru care, bineînțeles, nu are nevoie nici de atîta știință, nici de atîta trudă. Egiptologului român i-a fost de ajuns o simplă aruncătură de ochi. Un nume de familie : MANTU și două nume de botez : ADA și ADRIAN.

Primul automobil a pornit.

*

Locul lui Janot este în al doilea automobil, lîngă șofer. Deși om de lume, Janot are totuși un mare defect. Excursiile cu automobilul îl depărtează fără voie de codul manierelor elegante și-l apropie ostentativ de femeia lîngă care se găsește. Ca să-și poată păstra dar reputația de om binecrescut, Janot stă totdeauna lîngă șofer.

În spatele lui, pe strapontine, stau Dodel și Ada, iar în fund, Floricel și Marilena.

Janot este avocat cu procese puține, dar cu prieteni mulți și în majoritate, foarte bogați. Janot este animatorul existențelor monotone. Dodel este directorul unei bănci pe acțiuni din care trei sferturi sunt proprietatea lui, Marilena este ingenuă la un teatru particular, Floricel, dactilografă suprabugetară la Senat și Ada, amanta lui Dodel și amorul candid al lui Janot.

Al doilea automobil a plecat și el.

*

Janot nu vrea să spună pentru ce a întîrziat. Secret profesional. Janot s-a trezit, fără să vrea, duhovnicul onorific al mai tuturor prietenilor săi. La Călimănești însă, secretele mari nu se destăinuiesc decît noaptea pe lună, în Ostrov. Uzina electrică nu luminează decît faptele diverse, cari nu mai sunt la ordinea zilei. Tăcerea lui Janot însă

începe să enerveze, mai ales femeile. Dodel se mulțumește să-l găsească numai ridicol și atîta tot.

O serie de ghionturi și un precipitat de fraze scurte, dar elocvente, îi frămîntă spinarea și urechile, ca roțile automobilului ce urcă spre Voineasa, împrăștiind pietrișul proaspăt de pe șosea.

Janot însă continua să tacă pînă ce dispoziția celor din automobil începe să se schimbe odată cu peisajul defileului. Apa Lotrului este cînd albă ca șoseaua, cînd albastră ca cerul, cînd verde ca brazii. Numai șoseaua se încolăcește pe sub munți, același, ca un guler scrobit pe sub o bărbie păroasă.

*

Adrian Mantu trecea drept cel mai echilibrat exemplar din generația tinerilor care promit. Fără să-i fi fost prieten propriu-zis, Janot îl cunoscuse și-l apreciase. Adevărații lui prieteni însă îl uitaseră. Amintirea lui nu-i mai interesa. Adrian Mantu le făcuse ofensa de a se sinucide fără să le destăinuiască motivul. Opinia publică se schimbase mai repede ca vîntul în largul mării. De data asta, toată lumea căzuse de acord că Adrian Mantu trebuie să fi fost nebun. Grotescul sinuciderii lui holbase numai cîteva sute de perechi de ochi și clătinase, pentru o clipă numai, două, trei rațiuni mai de elită. Odată cu dispariția lui Adrian Mantu dispăruse aproape complect și încrederea fermă în generația tinerilor care promit. Generația nevropaților de după război fusese condamnată aproape în unanimitate și în mod definitiv. Excepție făcea un singur om, un biet avocat, care în lipsă de alte procese mai rentabile, se încăpățînase să pledeze singur în acest proces pierdut. Pentru Janot, sinuciderea lui Adrian Mantu, oricare ar fi fost motivul ei, caracteriza tocmai pe omul cuminte, care de teamă să nu înnebunească, se hotărăște mai bine să moară.

Și totuși, Adrian Mantu murise ca un adevărat nebun.

Într-o dimineață de iarnă, lăptăresele de la Băneasa descoperiseră pe șoseaua Kisseleff, spînzurați de aceeași cracă a unui copac un om și o gîscă. Omul era Adrian Mantu ; gîsca era o gîscă adevărată, nu un gîscan.

*

Şoseaua urcă mereu. Satul Voineasa pare o plăsmuire din basme. Cu cît te apropii de el, cu atît mai mult se depărtează parcă.

Tovarăşii lui Janot încep să se plictisească. Femeile cască. Din cînd în cînd, din automobil porneşte cîte un „Ah“ scurt şi nervos, urmat imediat de un alt „Aaa !...“ prelung şi leneş ca un final de romanţă sentimentală. Şi atîta tot. Toată lumea tace. Janot singur vorbeşte cu el însuşi.

Pe acelaşi drum pe unde Janot trece acum în tovărăşia acestor femei frumoase, dintre care întîmplător, una se numeşte Ada, Adrian Mantu trecuse şi el cîndva în compania unor femei, la fel poate. Lucru cuidat însă, pe una din ele o chema tot Ada. Adrian Mantu, probabil, cetise şi el, împreună cu ea, inscripţia comemorativă a colonelului de vînători şi în amintirea acestei zile mari, numele celor doi amanţi, se strecurase timid în golul unui „O“ latin, ca o cruce creştină într-o peşteră păgînă. Iluzia este cel mai bun şi mai ieftin medicament. Ea vindecă toate bolile şi mai ales pe cele ereditare, de care nu-i chip să scapi niciodată. Dovadă, legătura solemnă pe care adeseaori, dragostea crede că o poate încheia cu eternitatea.

Dragostea lor însă n-a ţinut nici cît urmele unui creion chimic pe soclul de piatră al unei fîntîni. Adrian Mantu nu mai există decît în amintirea şubredă a celor cîţiva prieteni şi cunoscuţi. Cît despre Ada, nimeni nu ştie nimic. Nimeni nu bănuieşte de existenţa ei, deşi numele ei se leagă încă şi azi în secret de amintirea lui Adrian Mantu.

*

Automobilele au ajuns la Voineasa.

Un pod peste Lotru, apoi o bucată de şosea mai largă, alt pod peste Lotru şi turla bisericii din deal face semn excursioniştilor să se oprească. Şoseaua nu mai merge înainte.

În cerdacul prăvăliei domnului Turturea, se serveşte, după pofta inimei, păstrăvi proaspeţi, brînză de burduf, rahat, dulceaţă, ciocolată, cafea, bere, vin, ţuică şi... apă rece.

Apa Lotrului spală marginea şoselei şi penele albe ale unui cîrd de gîşte care privesc cu aceeaşi neîncredere pe toţi

oamenii străini de sat. Se pare că toate gîştele de pe valea Lotrului au acelaşi cuvînt de ordine.

În schimb însă, domnul Turturea este mai serviabil decît patronul unui local de noapte din Bucureşti. La un semn al său, lăutarii satului iau poziţie în faţa prăvăliei şi după *Gueule de loup* urmează *Sous les ponts de Paris*. În cerdac feţele de masă flutură albe ca şi penele gîştelor ce se scaldă în Lotru. Ţuica tradiţională soseşte şi ea în „ciocanele“ speciale cu gîturile lungi ca nişte eprubete pentru analiza sîngelui şi o veselie spontană se revarsă zgomotos ca uralele cu care se salută o victorie. Obiectul expediţiunii fusese atins.

Adevărata victorie însă o repurtase Janot singur. Afară de el, nimeni altul nu observase clipa în care Ada, palidă ca o moartă, schimbase în grabă cîteva cuvinte cu domnul Turturea.

*

În timpul mesei, Janot îşi face de lucru prin prăvălie şi intră în vorbă cu d-l Turturea după ce mai întîi, îi admiră marfa şi „Calendarul partidului liberal“ ţintuit în tejghea.

— Cunoşti pe doamna ?

— Cum nu ? De acum un an. A fost pe aici cu un domn.

— Şi ce-i spuseşi adineauri ?

— O întrebai de gîscă.

Janot tresare. După gîştele capitoline, o gîscă anonimă de pe valea Lotrului reclama cinstea să fie trecută şi ea printre personajele istorice.

— Care gîscă, bre omule ?

— Apoi să vă spună dumneaei că ştie mai bine ca mine. Eu le-am vîndut-o, mai mult aşa, să-i fac plăcerea domnului de acum un an, că tare mai era amărît săracul !

Amintirile domnului Turturea, parcă sunt nişte documente vechi din arhivele Academiei, pe care Janot începe să le citească printre rînduri.

— Nu te supăra, dar spune-mi şi mie, pentru ce zici, că era amărît.

— Apoi dv. nu știți de ce e amărît bărbatul ? Din cauza femeii. Cînd s-au așezat la masă, ți-era mai mare dragul să-i privești cum se giugiulesc... De cîte ori îi lăsam singuri, se întindeau amîndoi peste masă și se sărutau, de parcă a lor era lumea toată. Pînă la cafea însă se și stricase căruța... Bag seama, că-și vîrîse dracul coada.

Apoi după o clipă.

— Dar domnul de-acum un an, unde-o fi ?

Janot respiră discret ca și cum s-ar fi jenat să destăinuiască secretul.

— La Bellu !

Domnul Turturea însă nu cunoștea nomenclatura capitalei.

— Au divorțat ? Ori nu erau căsătoriți ?...

— Așa și-așa !

— Nu vă spuneam eu ? Așa e tineretul. S-aprinde repede și se stinge curînd.

De data asta Janot îl aprobă cu un oftat sonor, apoi îl bate prietenește cu palma pe umăr și-l întreabă pe șoptite la ureche.

— Dar cu gîsca ?... Ia spune, ce-a fost ?...

Domnul Turturea se scarpină pe sub gușa nerasă și dă din cap ca și cum ar vrea să spună că n-a fost cine știe ce mare lucru. Janot însă insistă.

— Cînd am văzut că începe gîlceava, m-am dat deoparte și am tras cu urechea... Și ce-am auzit !... Doamne ! Doamne !... Dar dv. știți ce-or fi făcut cu gîsca ?

— Au mîncat-o pe varză călită la Crăciun...

Domnul Turturea rîde cu poftă și înghite în sec.

— Apoi trebuie să fi fost bună... Că le-o alesesem pe cinste... P-a mai grasă și mai albă... Nici nu mai am anul ăsta așa gîște frumoase...

— Și-ai vîndut-o scump ?

— Aș !... De unde ?... Le-am dat-o mai mult așa, că mi-a plăcut gluma care o făcuse cu conița... O certa că n-are minte nici cît o gîscă... Și la plecare mi-a spus așa : vinde-mi și mie o gîscă, domnule Turturea, că gîștele dumitale sunt mai de treabă ca femeile de la București... Barim cu atîta să mă aleg și eu din excursia asta... Că gîsca, dacă-i dai să mănînce, te iubește mai mult decît femeia pentru care te sacrifici...

*

Retrași într-un colț al cerdacului, Janot și Ada vorbesc încet, aproape fără să se privească. Dodel nu este gelos. Ceilalți, nu sunt curioși.

— Adrian Mantu te-a iubit mult ?

— Pe mine ?... Ești nebun... Nici nu l-am cunoscut...

Janot însă continuă, ca și cum Ada i-ar fi făcut destăinuiri complecte.

— Păcat ! Trebuia să-l iubești și tu... Măcar atît... Să nu-l fi lăsat să se omoare... Pe tine nu te mustră conștiința ?... Nu-ți dai seama că tu l-ai omorît ?...

Ada mestecă în gură răspunsul pe care îl înghite fără să poată articula un singur cuvînt. Janot l-a ghicit însă și continuă.

— De ce nu spui adevărul ? E o cinste mare să fi fost iubită de Mantu. De ce nu vrei să se știe ce-a fost între voi ?... De cine te ferești ? De Dodel ? Nu-ți fie teamă... Dodel nu te lasă... Nu te iubește, dar te-a înglobat și pe tine la capitolul „profit și pierdere"... Și cînd nu va mai avea ce pierde, n-are să se omoare... Bancherii nu se sinucid... Adrian Mantu s-a sinucis fiindcă nu era bancher... Bancherii fug peste graniță sau intră în pușcărie... Dodel al cîtelea o să fie ? Ia spune, cîți amanți ai ruinat pînă azi ?... Probabil că Mantu n-avea destui bani... Nu-ți putea da atît cît îți trebuia ție...

Ochii Adei încep să lăcrămeze. Janot schimbă vorba.

— Ține-ți firea, Ada... Nu-i frumos să te vadă lumea plîngînd... Gîștele nu plîng niciodată... În clipa cînd vei începe să plîngi cu adevărat, n-ai să mai fii Ada de azi... Pînă atunci însă mai e vreme... Zece, doisprezece ani... Ai timp destul să mai faci și pe alții să plîngă pentru tine... Cîteodată, e bun și pînsul la ceva... Vindecă... Nu mai lăsa însă pe nimeni să moară pentru tine... Dragostea trebuie să conserve speța omenească, nu s-o distrugă... Și să știi lucrul ăsta de la mine... Mantu, care s-a omorît pentru tine, a fost mai cuminte ca Dodel, care-ți dă cîteva zeci de mii de lei pe lună... Dragostea femeii nu se cumpără ca un obiect de preț... Se soarbe gratuit ca apa rece a unui izvor de munte, sau ca adierea unui vînt de primăvară...

*

Şoseaua şi Lotrul coboară împreună spre Mălaia. În al doilea automobil, Janot stă tot lîngă şofer. Pe strapontine însă de data asta, stau Marilena şi Floricel iar în fund, Dodel şi Ada care pretinde că este bolnavă.

Soarele a dispărut în dosul munţilor. Apropierea nopţei începe să unifice cu încetul formele şi colorile, pe care sticla fumurie a ochelarilor, le falsificase tot restul zilei. În defileu a început să se întunece. Ultimele rezerve de lumină s-au concentrat parcă pe inscripţiile comemorative de pe soclul fîntînei din satul Mălaia.

Stop.

De data asta însă din automobile mai coboară împreună cu Janot şi Ada. O compresă cu apă rece pe frunte nu strică. Apa de izvor goneşte durerea de cap. Adevăratul motiv însă este altul.

Ada nu mai poate minţi. Amintirea lui Adrian Mantu o face să tremure ca şi cum s-ar fi aruncat goală în apa Lotrului. Ada îşi dă seama în fine că ceea ce a trăit odată în noi nu poate muri pentru totdeauna, decît tot odată cu noi... Ceea ce o doare cu adevărat în clipa aceasta nu este capul, ci sufletul...

Janot îi face semn să se apropie de fîntînă.

În golul unui „O" latin, Ada îşi citeşte parcă sentinţa de moarte. Crucea formată din numele ei şi-al amantului sinucis s-a transformat într-un rînjet obraznic de craniu omenesc. E voluptatea postumă cu care Adrian Mantu sfidează eternitatea.

Ada îşi udă batista în apă, dar n-o duce la frunte. Se apleacă spre soclul fîntînei şi freacă repede urmele creionului chimic, pînă ce golul literei latine devine o pată violetă. Rupe apoi batista în fîşii subţiri şi le aruncă în şanţul şoselei, pe care cîrdul de gîşte îl păzeşte de la distanţă.

Automobilele au pornit din nou.

În urma lor, o gîscă albă flutura în cioc o fîşie din batista Adei. E ultima salutare a surorilor care poate n-au să se mai vadă.

Şoseaua şi Lotrul coboară împreună spre Brezoi...

Ada, singură, urcă spre Cîmpiile Elisee...

CINE-I AUTORUL ACESTUI ROMAN SENZAŢIONAL?

CINE-I AUTORUL ACESTUI ROMAN SENZAȚIONAL ?

CĂTRE CETITORI

Textul acestui roman, pe care mi-am îngăduit să-l tipăresc sub numele meu, nu-mi aparține mie. Drept oricare altă explicație, dați-mi voie să reproduc scrisoarea adevăratului autor al romanului, pe care deocamdată nu-l cunosc nici eu.

„Domnule Minulescu,

Iertați-mă, dacă, vă rog frumos să-mi cetiți odată cu această scrisoare și întregul text al acestui roman scris și transcris la mașină chiar de mine. Deocamdată nu vă pot spune decît că sunt un tînăr începător — exact tînărul din textul romanului — adică complect necunoscut în lumea literară. Mi-am dat seama deci, că dacă aș fi reușit să-mi tipăresc romanul sub adevăratul meu nume de autor, nimeni nu s-ar fi grăbit să mi-l cumpere ca să mă citească. Pentru aceste binecuvîntate motive, dacă, întîmplător, romanul meu are să vă intereseze, vă rog a-mi face marea cinste de a-l publica sub numele dvs. și dacă — tot întîmplător — romanul nu va avea succes în publicul cititor, ceea ce voi afla din revistele literare, îmi voi permite ca la o eventuală nouă ediție, să vă mai rog — tot așa de frumos — a înlocui numele dvs. de pe copertă, cu numele meu al adevăratului autor. Rămîne deci să vă mulțumesc dacă voi avea norocul să fiu lansat de dvs., rugîndu-vă în același timp, să-mi găsiți pentru o a doua ediție, un alt titlu decît cel sub care îl veți publica dvs. în prima ediție.

Iar dacă în fine — tot întîmplător — nu veţi accepta propunerile mele, anunţaţi-mă, vă rog, la „Mica publicitate", ca să-mi ridic textul romanului pentru a găsi un alt părinte adoptiv, mai îngăduitor decît dvs.

Al dvs. dezinteresat devotat
Anonymus"

La scrisoarea necunoscutului adevărat autor al acestui roman, ţin să-i răspund că am şi găsit, de pe acum chiar, titlul romanului său, pentru o eventuală nouă ediţie, care va apare sub numele adevărat al autorului. Cel mai potrivit titlu, cred a fi : „Cine-i asasinul Lorei Cretinescu ?"

1943 I.M.

I

De trei luni de zile, repet regulat de cîte două ori pe săptămînă, la „Mica publicitate" din toate ziarele noastre de mare tiraj, următorul anunţ :

„Caut un tînăr scriitor român, chiar fără talent, pentru a-i ceda în mod absolut gratuit subiectul original al unui roman de mare senzaţie, garantîndu-i în acelaşi timp, odată cu o spontană celebritate literară, şi o sigură înfloritoare stare materială".

De trei luni de zile însă aştept zadarnic. Pînă astăzi n-am primit nici un răspuns. Probabil că printre tinerii noştri scriitori nu se mai găseşte astăzi nici un „coate goale", fiindcă ursitoarele — încă din leagăn — le-au decretat tuturor în bloc, nu numai talent „cu carul" dar şi acea aşa-zisă celebritate literară, pe care îmi îngăduisem să le-o preconizez şi eu.

Să nu mi se ia deci în nume de rău, dacă după o evanghelică aşteptare de trei luni de zile, semnificativa tăcere a tinerilor noştri scriitori îmi impune cea mai justificată schimbare de atitudine.

Nu, nu !... De azi înainte nu mai repet la „Mica publicitate" nici un fel de anunţ — gen *invitation à la valse*.

Nu, nu ! De azi înainte nu mai caut nici un tînăr scriitor român, chiar fără talent, fiindcă nu mai am nevoie să mă întreb „de unde sare iepurele".

Nu, nu !... Fiindcă astăzi nu mai sunt cel care am fost pînă mai ieri. Astăzi am ghicit de unde avea să sară iepurele pe care eu l-am şi prins chiar de viu, fără să-l mai împuşc.

Iată dar pentru ce, în lipsă de ceva mai bun, m-am hotărît să fac apel la propriele mele îndeletniciri stilistice, deşi — la drept vorbind — eu nu sunt deocamdată decît un biet profan în ale scrisului. Şi dacă obrazul meu de om cinstit nu-mi permite încă iluzia roză, de a mă considera un scriitor adevărat, voi îndrăzni totuşi — cum se spune — „să încerc şi eu marea cu degetul".

Da, da !... Chiar aşa... Declar solemn că eu, de astăzi, nu mai fac apel la nimeni. Cu propriile mele mijloace cred că voi reuşi să-mi aştern pe hîrtie — negru pe alb — toate peripeţiile acestui roman de mare senzaţie, al cărui subiect secret nu-l cunosc decît eu singur.

Dealtfel, chiar de la aceste prime rînduri literare ale mele — judecînd imparţial — observ că am apucat pe calea cea bună. Simţ că meşteşugul scrisului, nu mă mai înspăimîntă... „*Et pour cause.*" Destul că în orele mele libere, m-am delectat aproape zilnic numai cu lectura diferiţilor scriitori streini de contrabandă, pe care dubioasele noastre „case de editură" mai mult sau mai puţin „naţionale" continuă să-i publice traduşi într-o aproximativă limbă românească, sub coperte colorate şi admirabil ilustrate, probabil ca să ascunză cumpărătorilor prea vizibila lipsă de culoare a stilului din text.

De traducători nu mai vorbesc, fiindcă numele lor de pe coperta volumelor respective nu se găsesc încă trecute nici în registrele oficiale ale stărei civile, nici în fişele diferitelor circumscripţii poliţieneşti din Bucureşti, sau din alte oraşe ale ţărei.

Eu, cel puţin — de bine, de rău, am un nume al meu. Am cu ce să pot dovedi la nevoie că nu sunt la fel ca alţi scriitori români, care, deşi au mare talent, în schimb nu au nici un act de identitate. Cu mine însă li s-a înfundat. Eu, cu diferitele mele acte personale, îmi pot permite chiar luxul de a le surîde cu cea mai autentică voluptate de efeb literar. Dealtfel, după curajul cu care voi realiza pentru prima

oară — ce pînă astăzi nici nu visam măcar — cred că voi merita să fiu nu numai stimat, dar chiar încurajat de către toți așa-zișii *gros bonnet* care în prezent nu mai realizează nimic afară de ceea ce, întîmplător, reușiseră să realizeze pe vremuri.

Și acum... „*Alea jacta est*“. Ca și Cezar, am trecut și eu Rubiconul. Simt cum victoria începe să-mi surîdă chiar de pe acum. Regret numai că cetitorilor mei nu le voi putea oferi plăcuta surpriză de a mă aplauda, decît după ce voi sfîrși de scris tot romanul acesta, după cum îmi va dicta conștiința mea de viitor maestru al tradiționalei așa-zisă „pană de gîscă“ transformată astăzi într-un stilou.

II

Încep dar cu strigătul „*Avanti, Carolina !*“... Chiar așa !... „*Avanti, Carolina*“ sunt cele două cuvinte, pe care directorul unui circ italian — abătut și prin orașul copilăriei mele — le repeta ca pe o adevărată lozincă *porte bonheur* la începutul fiecărui spectacol, probabil pentru a-și asigura obișnuitul succes.

Cu aceeași lozincă, abia astăzi, pentru prima oară în viața mea, îndrăznesc să pășesc și eu în arena literară a României. Pășesc cu conștiința împăcată. Pășesc anticipîndu-mi succesul cu aceeași agresivă prestanță, cu care directorul circului italian de pe vremuri și-o punea în valoare de cîte ori se prezenta în fața publicului, înțepenindu-și cizmele de lac în nisipul arenei. Și cînd mă gîndesc că aceleași ropote de aplauze le obținea regulat și la spectacolele serale și la matineurile din zilele de joi, sîmbătă și duminică.

Această scumpă amintire din tinerețe mă îndrituiește astăzi să constat că între arena de circ și arena literară nu este aproape nici o deosebire afară de — bineînțeles — biciul din mîna directorului de circ și stiloul din mîna autorului de romane senzaționale. Restul — la fel în ambele arene. Într-una, publicul cu plata fotelului sau cu bilete de favoare, iar în alta, cetitorii cu plata volumului sau cu volume împrumutate de pe la prieteni sau biblioteci populare. Într-una, caii, elefanții, maimuțele, papagalii, acrobații, balerinele, jockeii, dresorii, clownii și grăjdarii, iar în alta, diferitele capitole cu tot felul de atracții pentru ambele sexe de cetitori — bucurii sau tristeți, dragoste sau gelozie, sărutări sau lacrimi, romanticul pahar cu otravă sau tragicul glonț de revolver.

Vedeți cu cîtă ușurință se poate scrie, chiar cînd n-ai fi scris niciodată ? Cred că ați observat că, după primele mele rînduri chiar, am încetat să mai fiu obscurul debutant în literatura românească, după cum am avut bunul-simț să mă prezint în momentul cînd începeam să scriu și eu la fel ca alții.

Ca atare țin să se știe că așa-zisul „fapt divers“, care constituie subiectul încă secret al romanului meu de mare senzație, s-a petrecut cu adevărat. De aceea, am și curajul să-l reproduc exact așa după cum mi l-a povestit, pe patul de suferință, fostul meu vecin de odaie — vecin, care mai înainte de a-și fi dat sufletul, fusese, probabil, și el tot așa de complet lipsit de imaginație ca și mine, mai-nainte de a mă fi hotărît să devin scriitor.

Probabil însă că printre viitorii mei cetitori, se vor găsi și cîteva sinistre exemplare lipsite complet de simțul ridicolului, care îmi vor taxa subiectul romanului meu drept o plăsmuire personală de prost gust. Eh, bine ! Pe acești eventuali cetitori de rea-credință, eu îi previn la timp „să nu se joace cu focul“. Bombardamentul lor cu „bășici de săpun“ mă lasă complectamente rece, fiindcă norocul mi-a pus la îndemînă un maldăr de documente autentice, cu care pot închide gura tuturor acestor siniștrii răivoitori.

Deocamdată mă voi mărgini să-i întreb pe toți acești cîrcotași cetitori, cam cîți dintre ei își mai aduc aminte de misterioasa crimă din strada Viorelelor no. 13, care, acum un sfert de veac, împrăștiase aceeași molipsitoare groază, nu numai în capitala țării, dar și în tot cuprinsul României de pe vremea aceea.

Sunt sigur că nici unul nu va avea curajul să-mi răspundă afirmativ, pentru binecuvîntatul motiv, că pe vremea aceea romanele senzaționale nu fuseseră încă lansate pe piața culturală a României, iar „faptele diverse“ din ziarele românești, nu prea erau cetite decît de bărbații de la mahala și prea puținii birjari știutori de carte.

Eu însă, care astăzi știu ceva mai mult decît știau cei de pe vremea aceea, îmi propun să împrospătez în amintirile

șterse ale cetitorilor mei de ambe sexe, o desfășurare cronologică a tuturor faptelor din romanul meu de mare senzație, exact după cum ele s-au petrecut acum un sfert de veac.

Voi dovedi că groaza de atunci, nu fusese produsă ca de obicei nici de monstruozitatea faptului în sine, nici de omeneasca milă pentru sărmana victimă, ci numai de întunecimea misterului ce continua să planeze asupra identității asasinului rămas nedescoperit. Nu se căzuse de acord decît asupra faptului că autorul crimei nu putuse fi decît un „monstru“ masculin, lipsit de orice suflet. Dar atîta tot și nimic mai mult.

Eh bine ! Eu voi dovedi cum că „atîta tot“ de acum un sfert de veac, în romanul meu de astăzi, se va schimba într-o adevărată peliculă de cinematograf, a cărei desfășurare, în timp și în spațiu, va pune stăpînire pe atenția cetitorilor mei, la fel ca cel mai impresionant roman american, de mare senzație.

III

Cine a fost această Lora Cretinescu — femeia asasinată — se va afla într-unul din apropiatele capitole ale romanului meu. Cine a fost însă el — bărbatul asasin — nu se va putea afla decît mai tîrziu, adică abia spre sfîrșitul romanului, cînd ochii pasionaților mei cetitori vor cădea peste adevăratul lui nume, tipărit pe ultima filă a volumului.

Dealtfel, la o asemenea banală șmecherie se reduce întreaga tactică a unui scriitor de romane senzaționale. Cît mă privește pe mine, declar chiar de pe acum că mă pun numai la adăpostul bunului-simț, care cîteodată îți pare mult mai doct decît o întreagă bibliotecă culturală.

Îmi dau seama că această întîrziere conștientă, pe care o impun cetitorilor mei, nu este o invenție a mea personală, ci o admirabilă măsură de precauțiune, pe care mai toți scriitorii de romane senzaționale continuă s-o repete cu succes, fără nici o excepție. Eu nu urmăresc, deocamdată, nimic altceva decît să-i pot imita exact, deși — repet încă odată — că nu îndrăznesc încă să mă consider un autor de romane senzaționale, tot atît de autentic ca și ei. În schimb, această modestie profesională mă salvează deocamdată de efectele

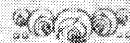
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Casa cu geamurile portocalii

NUVELE

DE

ION MINULESCU

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI „UNIVERSALA“ ALCALAY & Co.

No. 27 CALEA VICTORIEI No. 27

Casa cu geamurile portocalii, coperta ediției princeps, 1908

Ion Minulescu într-un grup de scriitori la Bușteni, 1938

dezastruoase ale eventualelor greșeli comise fără voie de către toți ucenicii fabricelor de explozibile.

Dacă m-aș fi grăbit, bunioară, să fac cunoscut publicului cetitor numele ambilor eroi, chiar din primele capitole ale acestui roman, misterul crimei din strada Viorelelor ar fi dispărut din compartimentul curiozității generale, iar romanul meu de mare senzație s-ar fi subțiat cît o nuvelă dintr-o revistă săptămînală.

Nu vreau să fac nici o aluzie răutăcioasă la adresa viitorilor mei confrați. De data asta însă, mi-am dat seama că există un fapt cu adevărat întristător pentru întreaga noastră pleiadă de scriitori. Majoritatea publicului nostru cetitor, care printre altele se mai îndeletnicește și cu savurarea romanelor de senzație, oricîtă bunăvoință ar avea, astăzi nu mai poate suporta nici un alt fel de gen de literatură, nici măcar cîte o nuvelă de Maupassant sau Cehov.

Încep dar să scriu acest roman de mare senzație, exact așa după cum îmi place să cred c-aș fi învățat să scriu din cetirea marilor scriitori streini, nu români. Cu alte cuvinte, încep să-l scriu așa, ca să-l pot sfîrși și eu, tot ca ei — printr-o așa-zisă „lovitură de teatru", care într-un roman cu adevărat senzațional trebuie să se producă, după cum se știe, cît mai tîrziu posibil, adică în ultimul capitol.

Altminteri, oricît de genial ar fi romanul cu cele 300 de pagini românești, în cel mai bun caz, nu se poate cîștiga cu el, decît atîta cît să nu mori de foame. Milioanele de dolari ale scriitorilor americani sunt cîștigate din vînzarea romanelor care merg pînă la 3000 de pagini, dacă nu chiar mai mult.

Ca să fiu consecvent cu mine însumi, după cum cred că ați observat, am încercat să captez deocamdată curiozitatea cetitorilor — cea mai de căpetenie preocupare a unui autor de romane senzaționale. Dealtfel, chiar faimosul proverb francez: *„Il n'y que le premier pas qui coute"* îmi dă dreptate. O dată deci, trecut cu succes acest prim examen literar, nu-mi mai rămîne decît să-mi continui cu același „brio" pînă la sfîrșit calvarul acestui delicios „imperativ categoric".

Încep să-mi dau seama că nu-mi lipsește mai nimic, din ceea ce aș avea nevoie ca — dintre toți scriitorii de romane

senzaţionale din România — cel mai fericit autor debutant să fiu eu. Şi luaţi notă, că îndrăznesc să mă felicit de acest binemeritat calificativ, mai înainte chiar de a fi sfîrşit de scris întregul meu roman. Bravo, mie! Prevăd că am să devin nu numai un scriitor celebru, dar şi multimilionar. Şi asta cînd? „Peste noapte", cum spunem noi românii, nu „*à la longue*", cum spun francezii. Totuşi, mai trebuie să notaţi că romanul meu, dacă va cuprinde mai puţin decît cele 3 000 de pagini ale romanelor americane, în schimb, aceste două, trei sute — mult-puţinele — pagini ale romanului meu, vor procura cetitorilor lui cea mai autentică satisfacţie intelectuală. Este satisfacţia rezultatului obţinut din cîntăritul cinstit al celor două greutăţi literare. Prima, sunt paginile tip — fişicuri de monezi de aur. Secundo, sunt paginile tip — geamantane de monezi în hîrtii de bancă...

Iată-mă deci şi pe mine egal cu mai toţi marii scriitori de peste Atlantic, sau cel puţin egal cu mai toţi editorii români, pomeniţi mai sus, care deocamdată — fără nici o excepţie — nu văd în clienţii lor decît nişte gîşte bune de jumulit.

Şi acum, dacă îmi permiteţi un P.S. chiar în corpul romanului, nu la sfîrşitul lui — cum se obişnuieşte — daţi-mi voie să vi-l comunic chiar pe această pagină:

Dacă întîmplător diavolul — Doamne fereşte — şi-ar vîrî coada în romanul meu, împiedicîndu-mă să-l realizez cu „bărbăţie şi credinţă", după cum mi-am pus în gînd, declar că nici n-am să mă împuşc cu un revolver sistem Browning, nici n-am să mă bat cu pumnii în cap, în faţa unei oglinzi bizotate. Voi schimba pur şi simplu, titlul romanului şi... gata!... Nu voi face niciodată prostia să-mi ciopîrţesc de bunăvoie produsul propriei mele activităţi de publicist. Iar cînd o eventuală cenzură oficială îmi va dicta cel mai eroic gest literar — să renunţ definitiv la întregul meu roman senzaţional — îl voi transcrie din nou, dar bineînţeles nu cu acelaşi titlu. La subiectul romanului meu însă nu pot renunţa, chiar dacă aş fi condamnat la muncă silnică pe viaţă.

Nu, nu, nu!... Asasinul Lorei Cretinescu nu va avea norocul să se bucure de laşitatea mea, văzîndu-şi numele dat în vileag mai-nainte de a se fi scurs timpul necesar, pentru deplina înnebunire de curiozitate a cetitorilor mei.

IV

În rîndurile care urmează — dacă sunteţi de acord cu mine — vă voi face o foarte importantă destăinuire.

De-a lungul diferitelor capitole ale romanului meu, n-am să mă las terorizat pentru nimic în lume de acele simple supoziţii de periferie culturală, pe care anume agenţi provocatori le hipertrofiază pînă la nivelul unui adevărat dezastru. Cum nu mai sunt însă naivul de pînă mai ieri, de azi înainte, toate aceste supoziţii le voi socoti exact ceea ce sunt şi nimic altceva mai mult. Ele sunt — vreau să spun — efecte fireşti ale diferitelor dispoziţiuni sufleteşti, sau mai bine zis, ale unei complecte insuficienţe intelectuale, de care, în primul rînd, dovada cea mai splendidă, ne-o dă chiar majoritatea publicului nostru cetitor. Cetitorii noştri, mai ales, care nu sunt niciodată aceiaşi — chiar cînd întîmplător par a fi aceiaşi — sunt totuşi împărţiţi în două tabere adverse, după cum dealtfel am mai constatat ceva mai sus.

Prima tabără, cetitorii de romane senzaţionale cumpărate cu bani peşin.

Secunda tabără, cetitorii de romane senzaţionale împrumutate de la prieteni sau şterpelite de prin rafturile diferitelor librării sau biblioteci populare.

Şi acum, dacă mi se iartă şi o comparaţie aliterară, de a merge cu raţionamentul mai departe decît pînă unde „mă ţin balamalele" afirm sus şi tare că pentru mine personal cetitorii ideali sunt numai cetitorii de romane împrumutate. Aceştia cel puţin sunt forţaţi să le grăbească cetirea, fie pentru a le restitui la timp, ca să mai poată împrumuta şi altele de la aceiaşi prieteni umanitari, fie pentru a le face uitate, reţinîndu-le sau pentru bibliotecile lor personale, sau pentru a le vinde mai tîrziu anticarilor care nu aşteaptă decît ocazii binevenite.

În schimb, pentru cetitorii, cumpărători de cărţi cu bani peşin, eu n-am nici o stimă. Dintre aceştia, foarte puţini se interesează cu adevărat de soarta cărţilor pe care le cumpără cu intenţia — e drept — ca să le citească. Dar cînd? Numai Dumnezeu ştie!

Recunosc totuşi că majoritatea acestor cetitori, după ce cumpără cărţile chiar în ediţii de lux, le taie filele cu băgare

de seamă și le așează apoi cu sfințenie în bibliotecile lor fastuoase, dar moarte. Unii dintre acești cetitori le dau chiar și numere de ordine, ca nu cumva cărțile cumpărate de ei să fie înstrăinate chiar de către membrii propriei lor familii.

Din păcate însă, tocmai această inteligentă preocupare de a-și pune cărțile în siguranță îl face să-și uite de ele, pînă cînd numai vreo simplă neplăcere neprevăzută îl mai forțează să-și arunce ochii și prin rafturile bibliotecii. Această adevărată minune se petrece de obicei, numai în două cazuri clasice — unul, cînd cumpărătorul de cărți este reținut în casă de vreo boală, iar altul, cînd îl sîcîie cîte o neplăcere familiară, mult mai plicticoasă decît o boală.

Acestea fiind spuse, nu-mi mai rămîne decît să las eventualilor mei cetitori cea mai completă latitudine de a-și manifesta sentimentele lor față de autorul acestui proiectat roman de mare senzație, așa după cum îi vor tăia capul pe fiecare în parte.

Îi previn totuși că, dacă acțiunea romanului meu din primele rînduri le-a părut că merge de-a bușele, în schimb, în restul rîndurilor viitoare, aceiași cetitori vor avea marea surpriză să constate cu bucurie, că acțiunea aceluiași roman, începe să meargă pe propriile ei picioare și că treptat, treptat, va ajunge a se folosi de bicicletă, de automobil și de aeroplan, ba chiar și de alte aparate de locomoție, mult mai rapidă, care eventual vor mai fi inventate pînă la sfîrșitul romanului meu de mare senzație, unde nu se va mai găsi obișnuitul „va urma" încadrat în ghilimele.

V

Sunt absolut sigur că astăzi după un sfert de veac, afară de mine, nimeni altcineva nu-și mai aduce aminte de misterioasa crimă din strada Viorelelor nr. 13.

Dealtfel, o crimă oricît de misterioasă ar fi ea n-ar putea totuși întîrzia — chiar în memoria celui mai pasionat colecționar de amintiri — mai mult decît timpul impus de fatalitate să-și facă obișnuitul stadiu. În mod normal, oamenii cu mintea întreagă încearcă să-și scurteze cît mai mult acest stagiu, așa ca amintirea cu pricina să se poată șterge

cît mai repede din memoria lor. Dar cum majoritatea oamenilor cu mintea întreagă au mai avut de suportat în viața lor — dacă nu mai multe — cel puțin un așa-zis stagiu militar, se înțelege de la sine, că, astăzi, nimeni nu se mai găsește dispus să suporte în plus și stagiurile altor amintiri, mult mai neplăcute decît amintirile militare.

La fel se petrece și cu așa-zisele „amintiri rebele". Bunioară, dacă cu timpul reușești să devii insensibil chiar față de amintirea femeii pe care ai iubit-o prima oară în viață, cu atît mai mult nu ești dispus să-ți mai chinuiești memoria cu o crimă care — oricît de mult ar fi pasionat opinia publică de pe vremuri — nu-ți poate impune supunerea oarbă, de a te lăsa terorizat de ea, la infinit.

Pe mine totuși, crima aceasta mi-a stăpînit memoria, pasionîndu-mă mai mult chiar decît amintirea singurei femei pe care am iubit-o cu adevărat. De aproape un sfert de veac, această crimă a continuat să mă intereseze la fel ca în prima zi, cînd jurnalele o anunțau în ediții speciale. Și totuși adevărul este că obsesia misterului ei, nelămurit atîta timp, a continuat să mă urmărească cu aceeași masivă intensitate, chiar și după trecerea celor trei luni de zile, în care timp am repetat regulat în „Mica publicitate" a ziarelor, de cîte două ori pe săptămînă, anunțul reprodus în fruntea primului capitol al acestui roman !

De data aceasta însă — întîmplă-se orice s-ar întîmpla — sunt hotărît s-o aduc la ordinea zilei. Îmi dau seama că n-o mai pot ține ascunsă în caseta cu broasca secretă, a cărei cheie mi-a fost încredințată de către proprietarul ei cu cîteva clipe mai înainte de a fi dat ortul popii, chiar în odaia în care îmi fusese vecin.

Dar odată cu cheia acestei casete, defunctul meu vecin de odaie mi-a mai încredințat și ultima lui dorință, sau mai bine zis, ultimul ordin al acestui om ciudat de a da la iveală cît mai curînd posibil, după înmormîntarea lui, misterul crimei din strada Viorelelor, al cărui autor necunoscut și uitat pentru vecie avea să renască la fel ca pasărea Phoenix din propria ei cenușă.

E adevărat că în primele momente după ce își închisese ochii pe vecie, bănuisem că ciudatul meu vecin de odaie nu urmărise decît o zgomotoasă reclamă postumă. Totuși, după cum vedeți, la fel cu el, mă grăbesc și eu să-i îndeplinesc

dorinţa, dar nu fiindcă îi jurasem că am să i-o îndeplinesc, ci fiindcă mi-am dat seama că din misterul acestei crime, plină de cel mai complect întuneric, ar fi putut ţîşni cel mai luminos capo'd'operă, chiar dintr-un creier lipsit de orice imaginaţie creatoare.

Misterul acesta ar fi putut servi, bunăoară, ca subiect al celui mai autentic, mai pitoresc şi mai palpitant roman de mare senzaţie. Cu publicarea lui, un scriitor român necunoscut încă — pe lîngă admiraţia convenţională a celor cîţiva cetitori de elită — şi-ar fi putut cîştiga deodată chiar şi rentabila simpatie a marelui public de cetitori, care, pînă atunci cel puţin, nu-şi potoliseră setea de cultură românească decît cu lectura traducerilor unor asemenea romane de senzaţie din limbile streine.

Dar ceea ce astăzi mă înfurie aşa de mult, că-mi vine să turbez cu adevărat, este păcatul de neiertat că drepturile de autor plătite cu bani româneşti intrau numai în buzunarele străinilor. Editorii noştri cartelaţi pentru a putea opera în voie ca în codrul Vlăsiei de pe vremuri nu plăteau pe bieţii traducători români decît cu ridicula sumă de un leu pentru fiecare rînd de text.

Iată pentru ce după o matură chibzuinţă cu mine însumi, m-am hotărît să dezgrop acest „fapt divers", care, după moartea vecinului meu de odaie, îmi procurase marele noroc de a-l regăsi aproape neputrezit atît în arhivele primăriei municipiului Bucureşti şi în colecţiile ziarelor de pe vremuri, cît şi în memoria celor cîţiva bătrîni, care timp de un sfert de veac îl neglijaseră cu desăvîrşire.

Astăzi deci cu ajutorul spovedaniei pe care filotimosul meu vecin de odaie mi-a făcut-o chiar în ziua morţii lui, eu — care nu sunt încă, nici scriitor, nici detectiv, nici ghicitor în palmă — sper totuşi să pot lumina pentru totdeauna în mod definitiv misterul crimei din strada Viorelelor nr. 13.

VI

Vai !... Ce penibil de fals îmi sună şi astăzi în urechi cuvîntul MISTER ! Şi cu cîtă jenă literară mă las furat de această sfîntă voluptate de creator — de a-mi putea aduna amintirile de pe vremea cînd misterul acestei înfiorătoare

crime mă înfricoşa cu repetatele şi insistentele lui bătăi în uşe.

Pe vremea aceea însă, nu-mi puteam da seama că teama mea nu era decît reflexul totalei mele lipse de imaginaţie şi că MISTERUL n-aştepta de la mine nimic altceva decît să-i deschid uşa la timp, ca să-l pot vedea cum arată la faţă. Din ziua cînd i-am deschis-o însă, odată cu lumina zilei care a pătruns brusc în creierul meu, iată că am descoperit — aproape fără să caut — că MISTERUL unei asemenea crime — oricît de groaznic ar părea el — nu era în fond decît o mască de carnaval şi atîta tot.

Spre ziuă însă orice mască dispare totdeauna pentru a scoate în evidenţă chipul realităţii adevărate, travestită după diferitele împrejurări, iar în cazul de faţă, numai după fantazia asasinului necunoscut.

Acesta este adevărul adevărat, pe care de obicei noi îl privim la fel ca toată lumea, numai din spate, fiindcă privindu-l din faţă, ne-am teme de el. În schimb, minciuna, care ne dă mai puţin de lucru, ne ascunde totdeauna în acelaşi adăpost, în care — deşi secret — ne putem regăsi foarte uşor, ca într-o adevărată panoramă omenească, în care numai clipele morţei îţi unifică definitiv varietatea clipelor trăite.

Astăzi însă voi proceda cu totul altfel. Voi proceda aşa cum cred că sunt dator să procedez, nu numai faţă de mine şi de cetitorii mei — care aşteaptă cu nerăbdare lămurirea misterului acestei înfiorătoare crime — dar mai ales, faţă de ultima dorinţă a decedatului meu vecin de odaie.

Cînd mi-aduc aminte de cele petrecute — atît la Bucureşti, cît şi în restul ţărei — imediat după descoperirea crimei — mărturisesc că mă simt profund înduioşat de soarta vitregă a celor care, în răstimpul acestui sfert de veac au avut ghinionul să moară mai înainte de a fi putut să se bucure de voluptatea descoperirii, nu atît a adevăratului asasin, cît mai ales, a MISTERULUI care, la drept vorbind, nu fusese decît un banal „fapt divers" abil înscenat şi atîta tot.

Dovada însă nu voi încerca s-o fac eu. Renunţ la această mare cinste, pe care n-aş merita-o. Ba, ceva mai mult, cedez această întreagă cinste chiar adevăratului asasin, care — graţie defunctului meu fost vecin de odaie — se găseşte astăzi

la adăpostul oricărei posibilităţi oficiale de a fi readus pe pămînt cu faimosul „mandat de aducere“ dat, în numele legii, de către un oarecare tînăr judecător de instrucţie, numit în slujbă de atotputernicia „fustei“.

Şi cînd mă gîndesc că subsolul crimei din strada Viorelelor, tot o fustă a fost. Lora Cretinescu însă nu purta pe vremea aceea, decît fuste de mătase.

Deşi ţintuit pe patul lui de boală, fostul meu vecin de odaie rămăsese tot acelaşi perfect cavaler ca şi în viaţă. N-avusese nevoie decît de aceeaşi spontană hotărîre — cu care adevăratul asasin săvîrşise crima — ca puternica lui lovitură de pumn, dată în cocoaşa celui mai pasionant semn de întrebare, să-i schimbe ca prin minune cocoaşa grafică, aşa că tradiţionala lui curbă să se îndrepteze perpendicular pe punctul de sprijin al celui mai perfect semn de exclamaţie !...

Cu celelalte cîteva convenţionale puncte de suspensie, care trebuie să urmeze după un semn de exclamaţie, mă însărcinez chiar eu — autorul acestui roman de mare senzaţie.

VII

Acum un sfert de veac, cetitorii ziarelor din România înnebuniseră aproape cu toţii din cauza celei mai molipsitoare curiozităţi. Contaminaţi de aceeaşi neîncredere în mai toate informaţiile de la „Ultima oră“, tot atît de misterios concepute ca şi crima din strada Viorelelor nr. 13, toţi aceşti bolnavi fără voie îşi petreceau mai tot timpul zilei întrebîndu-se unii de alţii :

— Cine-i asasinul Lorei Cretinescu ?

Deşi femeie tînără încă, victima nu-i interesa prea mult, pentru binecuvîntatul motiv că mai toţi o cunoscuseră, dacă nu personal, cel puţin din vedere şi mai ales, din auzite.

Adevăratul ei nume, de botez, fusese Laura, fiindcă părintele său *signore* Giaccomo Cretinelli — un fost garibaldian pripăşit în România ca antreprenor de binale —, fiind întîmplător şi un mare admirator al poetului Petrarca, alesese pentru fiica sa acelaşi nume ca şi al muzei marelui sonetist de pe vremea Renaşterei italiene.

Ea însă îşi românizase ambele nume — şi cel de botez şi cel de familie — aşa că din Laura Cretinelli, cum ar fi trebuit să se numească după actele stării civile, devenise, pentru numeroşii ei admiratori, Lora Cretinescu.

Cu toate că în viaţă nu se bucurase decît de o foarte detestabilă reputaţie morală, de aşa-zisă „femeie uşoară“, Lora Cretinescu nu se lăsase înduioşată de oricine, oferindu-şi cu mărinimie intimitatea buduarului său numai aşa-zişilor „bărbaţi cu greutate“.

Iată pentru ce după asasinarea ei, în afară de cei trei servitori din casă — jupîneasa, bucătăreasa şi feciorul — judecătorul de instrucţie fusese nevoit să citeze pentru a fi interogaţi pe toţi foştii ei admiratori. Printre aceştia contau trei foşti miniştrii, doi generali în rezervă, opt directori de bancă şi vreo două duzini de membri în consiliile de administraţie ale diferitelor societăţi de petrol, cărbuni, zahăr, stofe şi aşa mai departe.

Dealtfel, mai înainte chiar de comiterea crimei, numele binecunoscute ale tuturor admiratorilor circulau prin mai toate cluburile politice, militare, sportive sau intime. Interesant, însă era că ele mai circulau şi prin cîteva saloane particulare, aparţinînd elitei sociale, prin care în afară de obişnuitele jocuri de cărţi, se mai practica şi jocul „de-a v-aţi ascuns“ ale cărui victime ca şi struţii din Sahara — care nu-şi ascund în nisip decît capetele — se lăsau să fie descoperite şi jumulite de gura lumii, numai după personalitatea dosurilor respective.

Lora Cretinescu nu se apropiase în viaţă decît de bărbaţii care-i puteau ridica prestigiul moral şi mai ales cel social. Şi totuşi, cei mai mulţi o socoteau prototipul „femeiei pierdute“, pe care, chiar dacă reuşeai s-o regăseşti unde n-ai fi bănuit pentru nimic în lume, a doua zi trebuia s-o pierzi din nou.

Noroc însă că admiratorii ei nu aveau nici un interes să o păstreze zilnic, fiindcă i-ar fi costat probabil prea multe hîrtii de bancă, aşa că de cîte ori dispărea, cel care-o pierduse bănuia din primul moment cam unde ar fi putut fi regăsită a doua zi. Lorica Cretinescu era un fel de loterie cu toate numerile cîştigătoare. Era — cum se afirma prin cercurile celor care o cunoscuseră intim — o „fată bună“.

De aceea pentru mai toţi dintre vechii săi admiratori, procedeul „femeiei pierdute“ părea aşa de natural, că la un moment dat, continuarea acestei trampoline rotative devenise o banalitate lipsită de orice surpriză sportivo-sentimentală.

O singură dată, adoratorii ei n-o mai putură găsi nicăieri — a doua zi după ce aflaseră cu toţii că Lorica lor fusese asasinată. Abia de data asta, foştii ei samariteni reuşiseră să cadă cu toţii de acord că pe Lora Cretinescu o pierduseră cu adevărat pentru totdeauna.

Totuşi nici unul dintre ei nu se grăbiseră să-şi manifeste acest dureros regret. Nici măcar nu bănuiseră postuma umilinţă, pe care fostul lor idol, avea să le-o impună la fel, deşi nici unul din ei nu era vinovat. Ziua nefastă, cînd fuseseră nevoiţi să treacă pe la cabinetul judelui instructor, la rînd, unul după altul — dar nu la fel după cum trecuseră altădată prin buduarul ei — rămăsese lipită în memoria lor, ca ceara roşie a unei peceţii personale, pusă pe un vechi hrisov de pergament, a cărui piele de măgar cadra de minune cu propria lor piele.

VIII

Timp de cîteva săptămîni, misterul crimei din strada Viorelelor nr. 13 se bucurase de cinstea celui mai de predilecţie subiect de discuţie zilnică, în toate stratele societăţii bucureştene sau provinciale, începînd — după o vorbă bătrînească — „de la Vlădică pînă la opincă“.

Cu timpul însă, opinia publică ajunsese la convingerea că „se căuta acul în carul cu fîn“, iar majoritatea celor care se pretindeau oameni serioşi sfătuiau cu aerul lor de superioritate pe „domnii“ de [la] parchet „să-i pună cruce“ şi acestei afaceri tot atît de tenebroasă ca şi multe altele, pe care începuseră să le ancheteze cu promisiuni de sigură izbîndă, pentru a le sfîrşi tot atît de penibil ca şi lupta de la Waterloo.

Iată însă că într-o bună zi, ediţiile de dimineaţă ale ziarelor de capitală — care pînă atunci ţinuseră hangul atît judecătorului de instrucţie cît şi organelor poliţiei secrete, care colaborase la descoperirea misterului — publicaseră la „Ultima oră“ datată „ora 5 dimineaţa“ că asasinul Lorei Cretinescu fusese descoperit, sau mai bine zis i se stabilise identitatea.

Dar cum *„il y a fagots et fagots“*, cum spune francezul, tot aşa s-ar fi putut spune că nici identităţile la noi românii nu sunt totdeauna la fel. De data aceasta însă, identitatea fusese stabilită graţie celei mai zdrobitoare dovezi posibile — propria fotografie a asasinului, un bărbat cu o barbă lungă la fel cu barba defunctului rege al Belgiei — Leopold al II-lea — prins într-un instantaneu întîmplător de către un fotograf amator, chiar în clipa în care, pretinsul autor al crimei sărea pe o fereastră în curtea casei cu nr. 13 din strada Viorelelor, în care crima fusese descoperită chiar în ziua aceea.

Şi iată cum atît autorităţile şi ziarele, cît şi întreaga opinie publică din capitală şi provincie — care pînă atunci se întrebaseră cu înfrigurare şi la fel : „Cine-i asasinul Lorei Cretinescu“ — de data asta începuseră să se întrebe cu acelaşi surîs în colţul buzelor : „Unde a dispărut adevăratul asasin al Lorei Cretinescu ?“

Dar şi această nouă întrebare, ca şi cele ce aveau să mai urmeze, erau condamnate să fie tot atît de ridicole şi inutile, atît timp cît autorităţile, ziarele şi opinia publică nu aveau să găsească cu adevărat, ceea ce trebuia să se întrebe de la început.

Nimeni nu se întreba, bunăoară, care anume fotograf amator procurase autorităţilor fotografia-instantaneu a pretinsului asasin şi, pentru ce anume nu le-o procurase în primele zile după descoperirea crimei, dacă adevăratul asasin fusese prins în aparatul fotografic sărind pe fereastră, chiar în ziua crimei ?

Pentru ce ? Nimeni nu răspundea. Misterul crimei luase proporţiile unei adevărate boale molipsitoare. Enervarea sinistră a celor interesaţi în misterele acestei nopţi polare — care ameninţa să nu se sfîrşească nici după trecerea tradiţionalelor şase luni ale anului — echivala, ca două picături de apă, cu nepăsarea candidă a marelui public, a cărei spiritualitate colectivă devine mult mai sensibilă în faţa umorului decît în faţa groazei.

Dar, noroc şi pentru unii şi pentru alţii, că timpul — care vindecă pînă şi rănile sufleteşti — încet cu încetul reuşise

să vindece în fine și pe românii de acum un sfert de veac, de loviturile soartei, care la un moment dat, amenința să-i facă să-și uite chiar de înțeleptul dicton bătrînesc : „Ia-l de unde nu e".

Și asasinul Lorei Cretinescu, deși identificat prin fotografia expusă — în mărime naturală — prin vitrinele celor mai de seamă magazine de mode, cu timpul începuse să se decoloreze de soare pînă cînd fusese complet scos și din vitrine și de la ordinea zilei, pentru bunul motiv că, nefiind încă descoperit, trebuia îngropat odată pentru totdeauna cu toată cinstea cuvenită unei actualități defuncte.

IX

Iată-mă încîntat la „puterea a treia" cum îmi place să-mi dinamizez diferitele mele ipostaze sufletești. Deocamdată am reușit să pun pe hîrtie cu propriile mele mijloace stilistice, nu numai primele capitole din realizarea viitoarei mele îndeletniciri intelectuale, dar să-mi fixez în memorie și restul complet al acestui roman de mare senzație, pe care — în lipsa tînărului scriitor de talent, căutat zadarnic prin „Mica publicitate" — sunt nevoit să-l scriu întreg, numai eu singur.

Dar a cui este vina, dacă, după trei luni de zile, n-am obținut decît cea mai mută tăcere, ca și cum n-aș fi publicat nici un fel de anunț în ziare ?

Probabil că vina este numai a tinerilor noștri scriitori, care nu bănuiseră că un bătrîn debutant în literatură valorează cîteodată cît o sută de tineri scriitori începători, care se încăpățînaseră să pun „punct" după primele lor șterpeliri literare de prin diferitele grădini pline de roadele unor bătrîni proprietari, care le stăpînesc, moștenite din tată în fiu.

Dar dacă ce căutam n-am putut găsi în ziare cu ajutorul „Micii publicități" în schimb, am descoperit ceva mult mai de preț. M-am descoperit pe mine. Și încă cum ? Foarte ușor. Sub forma unui revers de medalie, pe care pînă acum nu fusesem încă curios să-l privesc cum trebuie. Altminteri, nu mi-ar fi trecut niciodată prin gînd, că într-o bună zi, voi ajunge — așa chiar din senin — nu numai un scriitor

de romane senzaționale, dar cu timpul, poate chiar un bătrîn membru al Academiei Române.

Cu alte cuvinte, norocul începe să-mi surîdă și mie. Îmi surîde parcă cu ochii și buzele lui Dumnezeu, care, pentru prima oară în viața mea, îmi acordă cinstea de a-l privi drept în față, după ce ani de-a rîndul nu-mi mai îngăduise decît să-i admir divinul său spate.

Și cînd mă gîndesc că toate aceste prețioase daruri, le datorez numai defunctului meu vecin de odaie, care mi-a transmis această fabuloasă moștenire — nu prin testamentul închis într-un plic sigilat — ci printr-o simplă elocvență verbală și imperativă, a cărui plăcută și persistentă amintire mă face să țip de bucurie, ca locomotiva unui tren de marfă scăpată de urcușul de la Balota.

Adevărata minune a totalei mele schimbări — ca om — merită să facă în calendarele ortodoxe, din anii viitori, cel mai demn pandant cu creștineasca sărbătoare „Schimbarea la față", din ziua de 6 august.

Și iată cum se face, că astăzi, eu să nu mai fiu acel Eu — omul de ieri, ci ALT EU — omul de mîine. Vă afirm deci, că de azi înainte, menirea mea va fi să creez o viață nouă pe pămînt, după cum dealtfel, tot o viață nouă, dar postumă, avea să creeze și defunctul meu vecin de odaie, cu domiciliul, astăzi, în cer.

Vreți să aflați cum se va opera această literară „schimbare de macaz" ? Nimic mai simplu, dar — excepțional — numai pentru mine. Și vreți să mai știți cum ?

Cu romanul meu de mare senzație. Da, da... Chiar așa ! Odată apărut prin vitrinele librăriilor din toată țara și prin chioșcurile culturale în care C.F.R. vinde cărți, ziare, timbre și tutun, romanul meu va începe să trîmbițeze în urechile și în cutiuțele craniale ale cetitorilor lui două nume deodată, două nume care, cu timpul, vor deveni celebre și probabil chiar nemuritoare. Unul — numele autorului pe care îl veți ceti pe coperta romanului, iar altul — numele asasinului Lorei Cretinescu, pe care însă neputînd să-l divulg încă, îl veți ceti — după cum v-am promis — pe ultima filă a acestui roman, care abia de aici, începe să devie cu adevărat, roman de mare senzație.

X

Iată-mă intrat în... horă!... Va trebui deci, să joc!... Da!... Da!.. Voi juca — dar nu după cum îmi vor cînta viorile lăutarilor din București, ci numai după cum vor vibra strunele lirei propriei mele fantezii, care de data asta mă îndeamnă să-mi arunc greutatea întregului meu bagaj literar, în cîrca defunctului meu vecin de odaie.

Deși vecini de odaie, timp de doi ani și mai bine, nici unul dintre noi, nu simțiserăm încă, acea creștinească „tragere de inimă" grație căreia ne apropiem fără teamă de semenii noștri. Eram doi vecini care nu ne cunoscuserăm încă, deși de cîte ori ne încrucișam pașii pe același coridor pe care se găseau odăile noastre, ne grăbeam să ne facem loc unul altuia, salutîndu-ne doar cu aceeași discretă aplecare de cap. Eram parcă doi surdo-muți care nu învățaserăm încă alfabetul degetelor, cu care ne-am fi putut înțelege ca doi vecini lipsiți de orice infirmitate.

El, îmi făcea impresia, că n-ar fi avut o bună părere despre mine. Dar nici eu nu puteam afirma cam ce anume părere aș fi putut avea despre un om ca el, pe a cărui carte de vizită înfiptă cu patru ținte, pe ușa odăiei sale, nu era tipărit decît cuvîntul latin ANONYMUS. Eram sigur însă, că în aceeași casă și pe același coridor ca și el, tot un fel de anonim aș fi putut fi chiar și eu. Numai că eu însă îmi manifestam anonimatul altfel decît pe cărțile mele de vizită pe care deși le țineam ascunse în cutioara lor, le foloseam totuși și la Anul nou și la zilele onomastice ale puținilor mei prietini. Dealtfel, cărților mele de vizită nu le-am făcut niciodată măcar cinstea de a-mi prezenta numele pe nici una din ușile diferitelor odăi cu chirie, prin care îmi trăisem anii primei tinereți.

Iată însă că într-o bună zi, servitoarea chiriașilor de pe același coridor cu noi îmi comunică mai timidă ca o „soră de caritate" că vecinul meu de odaie, care bolea de vreo două săptămîni, mă ruga respectuos să-l vizitez cît mai degrabă, ca să mă pună în curent cu anume secrete, care în primul rînd m-ar fi interesat pe mine.

Trecînd peste nedumerirea ce-mi produsese atît timida atitudine a servitoarei, cît și graba invitației vecinului meu de odaie, fără să stau prea mult la îndoială, bătui în ușă mai

curînd chiar decît s-ar fi așteptat el. O voce slabă răspunzîndu-mi „intră", am intrat parcă rușinat, că prima vizită pe care i-o făceam, era o zi de boală. Protocolarei mele scuze însă, el nu-i dăduse nici o atenție, ca și cum boala lui n-ar fi fost decît o bagatelă de gripă. Eu totuși rămăsesem la fixa mea idee, că vocea slabă a unui bolnav este mult mai convingătoare — adică mai șireată — decît vocea sonoră și clară a unui om sănătos tun.

Abia după primele cuvinte schimbate, îmi dădusem seama că vecinul meu de odaie, avusese cu adevărat o grabnică nevoie de serviciile mele. Mă rugase să vin, ca să-mi destăinuiască misterul crimei din strada Viorelelor nr. 13, dar nu chiar în ziua aceea, ci în altă zi — ziua în care avea să-și audă moartea bătîndu-i în ușe.

Explicația lui, deși i-o luasem drept o glumă sinistră, mă cam pusese totuși pe gînduri. Probabil, că vecinul meu de odaie simțea că va muri curînd. Nu voia însă să moară mai înainte de a se fi spovedit, nu însă unui preot ca orice bun creștin, ci unui om de treabă care și-ar fi ținut cuvîntul dat, de a-i împlini în mod cinstit dorința lui, să-i dea la iveală misterul crimei din strada Viorelelor nr. 13.

Țin să mărturisesc că încrederea, pe care mi-o arătase acest muribund, îmi gîdilase oarecum modestul meu prestigiu de om de treabă numai și atîta tot. De aceea nici nu mai încercasem să mă dumiresc, pentru ce fusesem ales tocmai eu, pe care abia mă cunoscuse, și nu se adresase — cum ar fi fost normal — altcuiva, care ar fi putut să-i fie chiar un vechi prieten și ca atare, un colaborator mult mai potrivit decît mine — un strein — la desăvîrșirea dezmisterizării crimei din strada Viorelelor nr. 13.

La prima noastră despărțire, ne-am strîns mîinile cu cea mai autentică afecțiune, recomandîndu-ne în același timp, fiecare în felul său. Vreau să spun că eu mi-am scos din portofel o carte de vizită, pe care i-am pus-o ostentativ pe măsuța lui de noapte. El însă, în timp ce mă privea cu o compătimire suspectă, se grăbea să se scuze că singura lui carte de vizită ce-i mai rămăsese, se găsea înfiptă cu patru ținte în ușa odăiei. Îi mai rămăsese doar să mă admonesteze că nu-i apreciasem pînă atunci niciodată originalitatea propriei sale cărți de vizită. Eu însă mă lămurisem complet, asupra eventualelor viitoare surprize, ce-mi pregătise veci-

nul meu de odaie, probabil din cauza boalei sale fără leac. Ținuse cu tot dinadinsul să rămînă vecinic același ANONYMUS după singura sa carte de vizită. Dar pentru ce ? Abia mai tîrziu, cetitorii mei, vor putea afla „pentru ce ?" după cum tot așa, aveam să aflu și eu. Dar — vorba francezului — *„mieux tard que jamais"*.

Un altul în locul meu, s-ar fi grăbit — cum se spune — „să dea bir cu fugiții". Eu însă, îmi dădusem seama, că în noua mea situație de prieten, nu numai de simplu vecin de odaie, trebuia să păstrez cea mai demnă atitudine față de omul, care după ce îmi împrospătase amintirea misterioasei crime săvîrșită acum un sfert de veac, îmi dăduse să înțeleg că la timp îmi va mai destăinui și întregul mister al acestei crime.

Și vecinul meu de odaie — prima mea surpriză plăcută — și-a ținut cuvîntul dat. Ce-mi promisese pînă atunci, fusese cu adevărat literă de *Evanghelie*. Numai că destăinuirea peripețiilor acestei crime, avea să mi-o facă în mici parcele, cu care el încerca să obțină deodată, două importante rezultate — prima, să-mi hipertrofieze curiozitatea în fiecare zi, iar secunda, să mă împiedice de „a spăla putina" mainainte ca misterul acestei crime să fi fost complet și definitiv lichidat.

XI

A doua zi, avea să fie — cum se spune — „o zi de pomină" îmi mărturisise că pe Lora Cretinescu o mai iubise și un bun prieten al său — Toma Cerbuleanu — o afacere admirabilă pentru ea, dar complet detestabilă pentru el. Bunul său prieten își păpase întreaga sa avere cu fiica garibaldianului Cretinelli. După ce-și vînduse toate terenurile petrolifere de la Ceptura și via de 50 de pogoane de la Odobești — moștenirea părintească — în ultimul timp se mai scuturase „colac peste pupăză" și de faimosul său șir de prăvălii din piața Amzei. Și totuși, dacă ar mai fi avut ceva de vînzare, n-ar fi ezitat o singură clipă să-și pună tot ce avea, la mezat.

Iată motivul pentru care Toma renunțase în fine să se pună de-a curmezișul ghinionului care nu-l părăsise nici-

odată, tot timpul cît trăise la București. Cu puținele mobile ce-i mai rămăsese, Toma Cerbuleanu se instalase în căsuța părintească din Mizil, pe care nu și-o vînduse încă, nu fiindcă l-ar fi împiedicat amintirile copilăriei, ci fiindcă știa că suma ce-ar fi putut obține pe ea nu i-ar fi ajuns decît o săptămînă, dacă s-ar fi încurcat iar prin București.

La Mizil însă, avusese norocul să calce cu piciorul drept, fiindcă abia instalat în căsuța părintească, se transformase ca prin minune într-un autentic provincial cam sărăcuț — e drept — dar în schimb un om de treabă, pus la adăpostul oricărei alte posibilități de a se face de rîsul prietenilor de altădată, care la București îl cunoscuseră ca un om bogat și îl stimaseră ca pe un adevărat și perfect *„gentleman"*.

Totuși, de cîte ori mai venea și pe la București, Toma trăgea în gazdă la vecinul meu de odaie, singurul lui prieten care-l înțelegea, primindu-l cu aceeași dragoste încadrată totuși într-o bucurie tristă, cu care-i plîngea de milă de cîte ori îl sfătuia să se ascundă de ochii foștilor lui prieteni din vremurile bune.

Trecuse un an și mai bine, de cînd Toma Cerbuleanu reușise să se facă dispărut nu numai din București, dar și din amintirea celor care, de data asta mai ales, aveau dreptate să nu-l mai recunoască. Cu barba lui destul de lungă, lăsată să-i crească anume ca să-i astupe pentru totdeauna ca o perdea, imaginea celui ras ca Iuliu Cezar, Toma nu se mai gîndea deloc la ce fusese odată și căuta să ghicească ce-ar mai putea fi în viitor.

Cum însă adevărata prietenie nu se poate aprecia decît în momentele de nenorocire ale unuia din cei doi prieteni, Toma era încredințat că dintre toți prietenii lui de altădată, singur vecinul meu de odaie îi rămăsese același adevărat prieten de totdeauna. Și Toma, ceva-ceva ghicise și el. Ghicise atît cît trebuie să ghicească toți cei care se simt mințiți numai pe jumătate, chiar de către proprii lor prieteni.

Deși anonim pe cartea sa de vizită, pe vecinul meu de odaie, nu-l răbda inima să-și lase pe prietenul său Toma, să se topească pe picioare, tot mai mult, din zi în zi, ca și cum s-ar fi apropiat de mormînt. Dealtfel, Toma se și grăbise să-i declare pe scurt, că de data asta, cel puțin, avea să scape definitiv de ghinionul care părea că-l urmărise numai pînă

la bariera orășelului Mizil. Ba ceva mai mult, îi comunicase că și-a identificat chiar mormîntul din cimitirul local, în lotul pe care părintele său, avusese grija să-l cumpere din vreme de la primărie — pe vecie — pentru toți membrii familiei Cerbuleanu.

Între timp însă, singurătatea, în care neferiticul Toma se scufundase ca într-un puț năruit, fără pic de apă, îl îmbolnăvise de nervi, în așa grad, că de multe ori se trezea aiurînd ca un adevărat nebun. Doctorul însă, care avea să-l vindece de această boală nevindecabilă, era să fie chiar cel mai bun prieten al lui — anonimul meu vecin de odaie — care n-așteptase decît să-i treacă prin gînd această supremă rețetă, și... gata! Efectul ei imediat era să fie vindecarea pe veci a nevindecabilului său prieten. Anonimul meu vecin de odaie îi sugerase o eventuală asasinare a Lorei Cretinescu, pe care toți admiratorii ei o asemănau cu un abces veninos, care trebuia extirpat la timp, ca bolnavul să poată scăpa ca prin urechile acului de la moarte.

La început, Toma Cerbuleanu primise cu oarecare satisfacție sugestia prietenului său, de a cărui sinceritate, nu se îndoise cîtuși de puțin. Supremul semn de întrebare însă — cine anume dintre practicanții lașității atotputernice ar fi avut curajul să-i facă de petrecanie — bunul său prietin întîrzia să-l precizeze. Și pe Toma, tocmai această întîrziere calculată, în loc să-l vindece de boala lui de nervi, începuse să-l chinuiască parcă și mai rău.

Într-o noapte însă, cînd amîndoi prietenii, extrem de bine dispuși, se distrau cu cetitul lui *Moș Teacă*, faimoasa revistă humoristică a lui Toni Bacalbașa, vecinul meu de odaie, țintindu-și ochii ostentativ, în ochii prietenului său, exclamase cu un aer de profundă compătimire.

— Vai de noi!... Vai de noi!... Că noi rîdem, cînd nu este timp de rîs, ca niște proști inconștienți... Noi am uitat că maimuța aia de Lorica continuă să rîdă mereu cu aceeași poftă de adevărată bestie tropicală, mai ales de tine care, numai grație ei, ai ajuns în sapă de lemn.

Toma Cerbuleanu, care devenise deodată așa de agresiv, că-l speriase pînă și pe bunul său prieten, exclamase furios:

— Da, da!... Ai dreptate... Noi o lăsăm să rîdă, fiindcă ne place s-o vedem măcar așa, cum rîde... Și o să mai rîdă ea mult și bine, pînă ce se va găsi printre noi un „Stan pățitul", ca să-i taie pentru totdeauna pofta rîsului ăsta de morișcă stricată. Dar, vorba e — îl vede cineva? — că eu nu-l pot vedea să mă pici cu ceară.

— Ba, eu îl văd!... îl ațîțase, fostul meu vecin de odaie.

— Îl vezi cu adevărat, sau te lauzi că-l vezi, numai să-ți bați joc de mine? îl întrebase curios și insistent Toma.

— D-asta-mi arde mie, să-mi bat joc de tine? îi răspunsese fostul meu vecin de odaie, oarecum jignit de întrebarea lui Toma.

— Va să zică tu-l vezi... Îl vezi cu adevărat? îl mai întrebase încă o dată, Toma.

— Bineînțeles! se grăbise să răspundă fostul meu vecin de odaie. Îl văd tot așa de adevărat, după cum te văd și pe tine în momentul de față. Numai că mă-ntristez cînd bănuiesc că te-ai grăbit să te faci nevăzut, probabil ca să nu mai fii tu cel indicat pentru gestul eroic, ce ți l-am sugerat.

Toma Cerbuleanu tresărise închizîndu-și ochii, ca și cum i-ar fi fost frică să-și anticipeze vizual scena unei crime misterioase. Anonimul meu vecin de odaie, însă, nu-i dăduse prea mult timp ca să-și revină în fire și se grăbise să continue tot el, ca să poată sfîrși mai curînd tot ce avea de spus.

— Da, da... Chiar tu și cît mai curînd posibil — „bate fierul pînă e cald" — fiindcă dintre toți care se mai învîrtesc încă și astăzi în jurul ei, nici unul n-are să fie capabil să aibă curajul tău, de a te fi eclipsat la timp, din mijlocul acestui cerc nerușinos din toate punctele de vedere. Numai că atîta doar nu-i de ajuns. Va trebui să le mai arăți și lor ceva — fapta eroică, pe care numai tu vei fi capabil s-o faci... S-o trimeți pe Lorica voastră, pe lumea cealaltă, să mai dea ochii și cu cei care se sinuciseseră pentru ea.

Extrem de emoționat, Toma Cerbuleanu se și ridicase de la masă, îndreptîndu-se spre ușă, ca și cum ar fi vrut să plece cît mai curînd, pentru a-și pune în practică gestul sugerat de către prietenul său.

— Mă duc s-o omor! Da, da... S-o omor!... S-o omor!... repeta el din ce în ce mai convins ca și cum în noaptea aceea n-ar mai fi avut nimic altceva de făcut, decît s-o omoare pe Lorica, adevărata autoare a nenorocirii sale.

Anonimul meu vecin de odaie însă se grăbise să-și oprească prietenul, convingîndu-l că deocamdată este nevoie să stea pe loc. Dar nu fiindcă i-ar fi regretat atitudinea pe care i-o sugerase chiar el, ci fiindcă-i era teamă că odată prins asupra faptului, să nu se mai da naștere chiar în noaptea aceea, la o mulțime de neplăceri, atît pentru autorul crimei cît și pentru colaboratorul lui moral, care lucrase din umbră.

În noaptea aceea nu dormiseră nici unul, nici altul. Probabil că cetiseră dictonul francez *„La nuit porte conseil“*, fiindcă în schimb pînă în zorii zilei, reușiseră să pună la punct planul după care trebuia să se procedeze pentru completa reușită a loviturei, pregătită după cele mai eficace rețete senzaționale.

XII

Toma Cerbuleanu și fostul meu vecin de odaie fuseseră informați de cu noaptea, prin telefon, că a doua zi, în casa cu nr. 13 din strada Viorelelor, pe la ora 10 dimineața, nu se va găsi decît stăpîna casei și cel mult jupîneasa, bucătăreasa fiind dusă la piață, iar feciorul fiind învoit pînă la ora 11.

Ajunși în fața casei în care locuise Lora Cretinescu, cei doi prieteni se despărțiseră ca și cum n-ar fi venit împreună. Vecinul meu de odaie rămăsese pe trotuar, de unde avea să urmărească desfășurarea tragediei semnate de cei doi prieteni, autori de piese spectaculoase, iar Toma Cerbuleanu, după ce intrase în curtea casei și urcase domol cele trei trepte de piatră din fața ușei principale, se grăbise să apese adînc pe butonul soneriei electrice. Mare-i fusese însă surpriza lui Toma cînd se pomenise față în față cu Lora, care îi deschisese ușa ea singură, fără să-și mai cheme jupîneasa care probabil era ocupată cu ștersul prafului după mobile. Deși surprinsă oarecum de vizita matinală a acestui bărbos necunoscut, Lora îl poftise totuși să intre în casă, introducîndu-l în salonașul roșu și rugîndu-l s-o aștepte pînă se va aranja în odaia de baie, ca să-i poată face adevărata primire într-o toaletă mai convenabilă.

Toma își simțea inima zvîcnindu-i cu putere, dar și cu oarecare bucurie că Lora nu-l mai recunoștea. Cînd însă abia după cîteva minute Lora revenise cu totul schimbată de cum se prezentase cînd îi deschisese ușa, Toma se simțise deodată sfredelit de același burghiu de admirație senzuală, care îl operase tot timpul cît duraseră așa-zisele bunele lor relații. La fel se petrecuse însă și cu Lora care, observînd la timp emoția acestui musafir nepoftit, se schimbase la rîndul ei într-o gazdă extrem de încîntată la gîndul că reușise să pună stăpînire pe o nouă casetă plină de hîrtii de bancă a cîte o mie de lei bucata.

Numai că Toma, care ghicise pe dată origina acestei spontane bune dispoziții a Lorei, se grăbise și el să treacă cu buretele peste toate amintirile, care la un moment dat, încercaseră să-l tulbure așa de adînc, că riscase cît p-aci să se dea de gol. Concentrîndu-și însă gîndurile numai la eventuala reușită a misiunii sale, hotărîtă în timpul nopții în colaborare cu bunul său prieten, Toma se repezise la Lora cu brațele întinse, încolăcindu-i gîtul gol, deocamdată numai cu palmele, ca și cum ar fi încercat să-i apropie capul ei de capul lui ca s-o poată săruta.

Zăpăcită, probabil de sălbăticia acestei mute declarații de dragoste, în loc să se apere, Lora se lăsase captivată de bunăvoie, pentru a fi inițiată și ea, de către acest necunoscut, care — după lecturile ei literare — întrupa pe faimosul Cassanova.

Lui Toma însă, în aceste momente supreme, îi trecuse prin minte tocmai *Balada temniței din Reading* în care Oscar Wilde făcuse elogiul asasinului care-și omorîse tocmai femeia pe care o iubea.

Își înfipsese deci și el unghiile cît mai adînc în gîtul Lorei, în timp ce ochii ei — la început deschiși plini de groază — încet, încet, începuseră să se închidă, iar limba din gura cu care nu reușise să scoată nici măcar un strigăt de ajutor, i se lungise atîrnîndu-i peste buzele roșii și umede de saliva care i se scurgea pe bluza de mătase albă.

După ce constatase că Lorica lui de altădată „dăduse ortul popei“ cu adevărat, Toma deschisese o fereastră și sărise în curtea casei, strecurîndu-se apoi în strada unde îl aștepta prietenul său, ca să pornească împreună spre locuința lor, ca doi trecători pașnici care nu dădeau nimic de bănuit.

Iată cum vecinul meu de odaie, binevoise să-și sfîrșească povestirea crimei din strada Viorelelor nr. 13, cu același calm cu care și-o începuse o jumătate de oră mai-nainte. Totuși, părea parcă nemulțumit. De mine? Nu puteam crede așa ceva. Dar tot mie mi-era dat să ghicesc cauza nemulțumirii lui. Puternica mea emoție produsă de această povestire cu adevărat senzațională, pe el nu-l impresionase cîtuși de puțin. Pentru el, ceea ce se petrecuse acum un sfert de veac nu fusese decît o meritată răsplată pe care victima avea s-o primească de la asasinul ei, sărăcit pînă la ultimul sfanț, de diabolismul scîrboasei sale activități amoroase.

Amănuntul cel mai interesant însă, pe care vecinul meu de odaie neglijase să mi-l explice odată cu începutul povestirii, era secretul aparatului fotografic cu care dînsul îl prinsese pe Toma în clipa cînd acesta sărea pe fereastra odăii, în curtea casei.

Recunoscînd că avusesem dreptate, fostul meu vecin de odaie se hotărîse în fine să mai adauge și acest amănunt pentru îmbogățirea textului romanului meu, pe care mă obligasem să-l dau gata cît mai curînd posibil. Dealtfel, secretul acestui aparat fotografic nu era decît o copilărie, pe care numai bătrînii căzuți în mintea copiilor o mai puteau prezenta ca un secret. Dar cum eram hotărît să-l ascult și să-l aprob cu orice preț, voi adăoga povestirea lui și următoarea explicație :

În noaptea în care consiliul suprem compus din cei doi escogriffi hotărîseră pedeapsa cu moarte a Lorei Cretinescu, căzuseră de acord, ca Toma, după ce ar fi reușit să intre în casa ei pe ușe — orice s-ar fi putut întîmpla în acest timp — la plecarea lui, nu mai trebuia să iasă pe aceeași ușă pe care intrase, ci să sară pe fereastră în curtea casei.

Toma — e drept — executase exact toate hotărîrile luate cu o noapte mai înainte, în odaia vecină cu odaia mea. Ceea ce îl pusese pe gînduri însă fusese cînd se văzuse fotografiat, fără să fi fost anunțat mai înainte de a fi săvîrșit crima. Faptul acesta îl hotărîse să-și radă frumoasa barbă, grație căreia, fiind recunoscut și arestat, ar fi putut urma chiar și o condamnare la moarte.

De data asta însă respira mai ușurat. Barba criminalului din fotografia luată de vecinul meu de odaie dispăruse după

obrazul omului de treabă Toma Cerbuleanu, care continua să-și trăiască viața la Mizil, ras ca și Iuliu Cezar.

Deși tot timpul cît durase povestirea acestei misterioase crime, puternica mea emoție îmi încleștase fălcile și-mi uscase cerul gurii, nu mă putusem totuși abține de a nu-i exprima marea mea bucurie, că în fine, aflasem și eu numele asasinului Lorei Cretinescu.

Muribundul meu vecin de odaie mă ințepa totuși cu săgețile ochilor săi obosiți de boală, dar destul de elocvenți încă, pentru a mă face să ghicesc supărarea lui de a nu-i fi mulțumit încă, pentru marele secret pe care mi-l destăinuise.

Poate că de data asta, avusese el dreptate. Dar adevărata mulțumire, ce i-aș fi putut aduce, n-ar fi fost decît cîteva cuvinte împerecheate frumos, care i-ar fi gîdilat amorul propriu doar cîteva zile și atîta tot. Pe mine însă mă bătea gîndul să-i fac cea mai plăcută surpriză. I-aș fi adus o mulțumire, nu numai în cîteva cuvinte vorbite, ci în cîteva zeci de mii de cuvinte tipărite — romanul de față — care i-ar fi plăcut așa de mult — dacă ar fi reușit să-l citească înaintea morții sale — că ar fi rugat pe Dumnezeu, să-i mai amîne moartea.

Dumnezeu însă hotărîse ca anonimul meu vecin de odaie să moară exact în aceeași clipă, cînd avea să moară și asasinul Lorei Cretinescu — acel Toma Cerbuleanu al cărui nume precis, părea că întunecă pe nebulosul ANONYMUS de pe cartea de vizită, înfiptă cu patru ținte în ușa odăiei vecine cu odaia mea.

XIV

Ați asistat vreodată la ultimele clipe ale unui muribund care trage să moară ?

Nu vă pretind să-mi răspundeți, fiindcă vă cunosc răspunsul mai înainte de a mi-l da — o parte din cetitorii mei îmi vor răspunde „Da", iar altă parte „Nu".

Vă mulțumesc deci cu anticipație și unora și altora. În schimb însă, vă mai rog să-mi citiți — cu aceeași bunăvoință de pînă acum — și aceste ultime rînduri cu care romanul meu de mare senzație, se va sfîrși odată cu ultimele clipe

de viaţă ale defunctului meu vecin de odaie — spectacol sinistru la care fusesem obligat să asist pentru prima oară în viaţa mea.

Trec însă peste intransigenţa cerinţelor acestui aşa-zis „secret profesional" şi în loc de a-l respecta cu sfinţenie ca orice cinstit profesionist, eu vi-l destăinuiesc mult mai curînd decît îmi recomandase să-l aştept defunctul meu vecin de odaie.

Chiar în dimineaţa zilei în care simţise că moare, servitoarea noastră mă chemase de urgenţă în odaia lui, unde avea să-mi mai destăinuiască şi misterul unui alt mare secret, pe care pînă atunci, îl ţinuse ascuns cu grije, chiar faţă de mine. Atît mai rău pentru dînsul, fiindcă abia în ultima zi de viaţă avea să-mi dovedească oarba încredere în mine, pe care o avusese de cînd mă cunoscuse, fără să fi avut însă curajul de a-mi fi destăinuit-o la timp.

De data asta însă, acest secret de „ultima oară" nu era decît un simplu epilog al tuturor celorlalte secrete de care se descotorosise pe rînd, după cum îi dictase interesul său zilnic şi bineînţeles, în plus, cel mai principal interes din clipa cînd se convinsese că din toate aceste secrete, avea să se înfiripeze textul acestui roman.

Dar care putea să fie acest secret aşa de mare şi important, care pe mine să mă poată pasiona mai mult decît toate cele pe care odată aflate, nu mai contau pentru mine, nici chiar ca nişte secrete *du Polichinelle*, ci pur şi simplu, nişte notiţe personale pentru întregirea materialului literar din care aveam să-mi confecţionez în mod convenabil acest roman de mare senzaţie.

Iată cum i-am smuls de pe faţă masca de carnaval şi acestui misterios personaj, pe care ard de nerăbdare să-l introduc măcar în ultimul capitol al romanului meu.

Secretul acesta era să fie, sau mai bine zis, trebuia să se întîmple neapărat, nu numai muribundului meu vecin de odaie, dar tuturor celor care ca şi el, împăcaţi cu cele sfinte, aveau să fie scoşi din odăile lor „cu tălpile înainte".

Era dorinţa lui arzătoare, ca în declaraţia pe care trebuia s-o fac la Primărie, pentru rubrica morţilor din ziua aceea, să nu care cumva să-i anunţ moartea lui, cu numele ANONYMUS, ci moartea lui Toma Cerbuleanu, numele dispărutului asasin al Lorei Cretinescu, pe care el îl socotea mort, cu mult mai înainte de moartea sa.

Nedumerirea mea pentru această lovitură de teatru, pe care n-aş fi bănuit-o niciodată, se părea că-l neliniştise aşa de mult, că mă rugase să-i jur pe cenuşa părinţilor mei, că-i voi îndeplini cu sfinţenie şi ultima dorinţă a lui.

Eu însă, care în loc de cuvîntul „dorinţă" aş fi întrebuinţat cuvîntul „năzbîtie", mă grăbii să-mi lungesc mîna dreaptă pînă deasupra inimii lui şi să pronunţ solemn: „Jur"...

N-avusesem însă timp să-mi sfîrşesc fraza „c-am să-ţi îndeplinesc şi ultima ta năzbîtie" fiindcă ochii muribundului meu vecin de odaie se închiseseră pentru totdeauna.

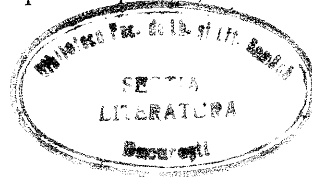
Am îngenuncheat în faţa patului şi cu vocea bemolată — de cea mai extraordinară sinistră surpriză, pe care mi-ar fi putut-o pregăti postum fostul meu vecin de odaie — abia putusem îngîna „Dumnezeu să-l ierte".

Dar abia reuşisem să mă ridic iar în picioare, că uşa odăii, iat-o deschizîndu-se brusc, ca şi cum chiar Moartea ar fi deschis-o, să poată ieşi din odaia, în care cu cinci minute mai înainte, intrase pe nesimţite.

În schimb, în aceeaşi odaie, odată cu parfumul primăvăratec al florilor de salcîm intrase şi servitoarea noastră cu aceeaşi timiditate de „soră de caritate", pe care şi-o purtase neştirbită, nu mai ştia nici ea de cîţi ani.

Aducîndu-şi ochii spre mortul proaspăt care nici nu se răcise bine, servitoarea noastră dăduse un ţipăt revoltător de fals, grăbindu-se să mă-ntrebe dacă fostul meu vecin de odaie murise cu adevărat sau se prefăcea ca de obicei, de cîte ori rămînea în urmă cu plata chiriei pe luna în curs. După răspunsul meu afirmativ că murise cu adevărat, ea repetase acelaşi ţipăt convenţional ca o biată dezmoştenită „soră de caritate", care nu se mai sfia de a-şi da pe faţă mulţumirea că scăpase în fine de nesuferitul ăla de Toma Cerbuleanu.

Numele asasinului Lorei Cretinescu, pronunţat pentru prima oară de servitoarea noastră, mă făcuse să tresar de groază, grăbindu-mă, la rîndul meu, s-o întreb şi eu, de unde ştie că numele mortului era altul decît numele de pe unica lui carte de vizită, înfiptă cu patru ţinte în uşa odăii.

Servitoarea noastră însă se dezbrăcase parcă de întreaga ei sensibilitate femenină, deoarece în răspunsul său eu simţisem o emoţionantă compătimire pentru mine şi o agresivă ironie pentru mort. Graţie numai ei, reuşisem să aflu şi eu, în fine, adevărata identitate a acelui ANONYMUS, pe care eu nu fusesem în stare nici măcar s-o bănuiesc.

Ea cea dintîi, îmi declarase că adevăratul nume al mortului fusese Toma Cerbuleanu — numele din actul lui de botez, pe care ea îl văzuse cu ochii ei, cînd îi fusese cerut de circumscripţia poliţienească din cartierul lor. Bazaconia aia de pe cartea lui de vizită — după cum o botezase servitoarea noastră — fusese numai o invenţie a fostului meu vecin de odaie, cu care avea să prostească pe toţi ceilalţi chiriaşi ai odăilor de pe acelaşi coridor, de teama ca nu cumva vreunul din ei să bănuiască cine ştie ce. Fiindcă fugea de lume, şi tot timpul cît era acasă, stătea în odaie cu uşa încuiată, nu-i venea în vizită nimeni — nici femei, nici bărbaţi. Pe servitoarea noastră însă, care îi aflase secretul, o pusese să jure că n-are să-l dea niciodată de gol. Îi oferise însă în schimb, un bacşiş lunar de 100 de lei.

Elocventele declaraţii ale servitoarei noastre îmi deschiseseră deopotrivă şi ochii şi mintea.

Toma Cerbuleanu, numele adevăratului asasin al Lorei Cretinescu, fusese chiar fostul meu vecin de odaie.

De la Mizil, bunăoară, de unde cerusem informaţiuni prin telefon, imediat după moartea vecinului meu de odaie, mi se răspunse chiar de către primarul oraşului, că în cimitirul local nu există nici un lot cumpărat pe veci de către familia Cerbuleanu, mai ales că în oraşul Mizil nu există şi nici n-a existat vreodată o familie cu acest nume.

Nu-mi mai rămăsese decît să m-adresez primăriei capitalei, de unde aveam să obţin imediat şi un loc pe termen de şapte ani la cimitirul Pătrunjel şi, dricul primăriei pentru transportul mortului la cimitir, fără nici o altă plată decît, bineînţeles, bacşişurile reglementare pentru ciocli şi două sute cincizeci de lei pentru preotul şi paracliserul respectiv, care aveau să oficieze creştineasca slujbă pentru morţi.

Pînă la cimitir, nu l-am condus decît eu cu servitoarea noastră, însă — la primul colţ de stradă — s-a urcat într-un tramvai, fiindcă o dureau picioarele, şi afară de trăsura pentru preot nu mai angajasem alta, nici chiar pentru mine.

În drum spre cimitir — sinistră coincidenţă — modestul cortegiu funebru al defunctului meu vecin de odaie, avea să treacă şi pe strada Viorelelor. Casa însă, în care se petrecuse crima, n-o putusem identifica, deoarece nu-mi venise în minte această idee decît după ce trecuserăm de nr. 13.

Dar cea mai sinistră şi cu adevărat senzaţională coincidenţă ne aştepta la marginea groapei săpată gata să-şi primească tributul. La stînga mormîntului, pe care avea să se înfigă crucea de lemn cu numele Toma Cerbuleanu, cine credeţi că-l aştepta pe noul client al cimitirului ca să-i ureze „bun sosit“ ? O cruce de marmoră albă de Carrara, în care fuseseră sculptate literele de aur ale următoarei inscripţii funerare :

LORA CRETINESCU
— 1885 ✠ 1918 —
Asasinată mişeleşte în floarea vîrstei
de către un dement rămas necunoscut
AEQUO PULSAT PEDE

Probabil că numeroşii ei admiratori — cînd aflaseră din ziare, că Lorica lor, cu o zi mai înainte fusese dusă cu dricul primăriei, pentru a fi înmormîntată în cimitirul săracilor — se ruşinaseră într-atît, că hotărîseră de comun acord, să-i perpetueze cît mai curînd dulcea şi preţioasa ei amintire, măcar printr-o cruce de marmoră albă, adusă din Italia — patria părinţilor ei — şi plătită din cotizaţiile tuturor celor care o iubiseră pînă la idolatrizare.

Şi iată cum, cu ochii deschişi şi cu mintea clară, eu singur am reuşit — de bunăvoie şi neforţat de nimeni — să vă înscenez cea mai grotescă tragedie, desfăşurată în decorul natural al cimitirului Pătrunjel, în care adevăratul asasin al Lorei Cretinescu — după un sfert de veac — avea să-şi regăsească pe lumea cealaltă victima pe care n-o mai căutase în viaţă, fiindcă greşit o socotise pierdută pentru totdeauna.

NEVASTA CANTONIERULUI

Din partea conacului boieresc şi pînă în bariera cantonului unde şoseaua naţională se întretaie cu calea ferată, să tot fie „o bătaie de puşcă".

Aşa se spune prin partea locului, unde distanţa nu se măsoară după sistemul metric. Numai că la ţară, „o bătaie de puşcă" nu ştii niciodată cît este de lungă. Ştii numai de unde începe, dar nu ştii şi unde sfîrşeşte. Depinde de calibrul puştei, de imaginaţia informatorului şi, mai ales, de picioarele drumeţului interesat. Pentru drumeţii localnici „o bătaie de puşcă" este un nimica tot. Pentru cel de oraş însă ea este ceva mai mult. Poate chiar „o bătaie de tun cu tragerea lungă".

Constatarea aceasta o face pentru prima dată în viaţa sa Tudorică Surceleanu care, deşi odraslă de ţăran, nu-şi tocise tălpile pînă atunci decît pe Calea Victoriei şi pe şoseaua Kisseleff. Unei şosele naţionale, de-abia acum îi venise rîndul. Şi-ar fi putut să aştepte ea mult şi bine, dacă întîmplător, de data asta, Tudorică n-ar fi fost nevoit să pornească la drum pe şoseaua naţională, forţat de împrejurări şi nu de bunăvoie.

Pornise glonţ, ca după un semnal de alarmă. Dar glonţul, odată pornit, este bun pornit... Nu se mai uită înapoi... La fel pornise şi Tudorică de la conac spre canton, unde era hotărît s-ajungă cu orice preţ, dacă nu mai înainte, cel puţin în acelaşi timp cu cantonierul, care pe aceeaşi şosea naţională pornise şi el, tot de la acelaşi conac spre acelaşi

canton. Cantonierul însă pornise cîteva minute înaintea lui Tudorică.

Dealtfel, nici n-ar fi putut porni decît aşa, deoarece nici Tudorică nu cunoştea pe cantonier, nici cantonierul nu cunoştea pe Tudorică.

În schimb, amîndoi cunoşteau tot aşa de bine pe altcineva. Cunoşteau pe Stanca... Stanca poreclită „Tranca-fleanca". Stanca nevasta cantonierului... Stanca, femeie buclucaşe, care risca să fie împuşcată de bărbatu-său, dacă Tudorică n-ar fi reuşit să sosească la timp, ca să împiedice deznodămîntul tragic al unui acces de gelozie rustică, al cărui autor moral era chiar el.

Cantonul, deci, nu era decît paravanul ţintei spre care, în momentele acelea, cei doi drumeţi îşi frămîntau deopotrivă şi picioarele şi sufletele... Păcat numai că prin partea locului nu se găsea nimeni să cronometreze viteza amorului propriu sportiv al acestor doi concurenţi improvizaţi de fatalitate şi de dragul femeii, căreia deocamdată, nu i se putuse dovedi încă, nici vinovăţia, nici inocenţa.

Iată soarta femeii care comisese imprudenţa să se balanseze între doi bărbaţi, nu pe furiş, după cum permite legea, ci în văzul tuturor — delict de cea mai revoltătoare imoralitate. Căzuse victimă ca şi Cristos, răstignit între doi tîlhari. Şi acum, soarta femeii buclucaşe de la canton se încadra în mod fatal şi evanghelic între două intenţii diferite şi două sentinţe nepronunţate încă.

În goana paşilor cu care măsura „bătaia de puşcă" dintre conac şi canton, Tudorică îşi pierduse aproape noţiunea tuturor simţurilor. Nu-i mai rămăsese decît puţină memorie, cu care încerca zadarnic să-şi recapituleze cele petrecute la conac, cîteva zile în urmă, ca să le poată reproduce la nevoie cantonierului, pe care probabil că gurile rele din sat îl informaseră greşit.

Pe nevasta cantonierului o cunoscuse la conacul prietenului său, tot deputat şi holtei bucureştean, ca şi el, unde Tudorică venea pentru prima oară în vara aceea ca să sărbătorească succesul ultimelor alegeri parlamentare şi unde Stanca de trei ani de zile obişnuia să vină ca la ea acasă.

Proprietarul conacului o poreclise „Tranca-fleanca", fiindcă Stanca, deşi femeie tînără, durdulie şi deşteaptă foc, avea totuşi o mîncărime de limbă pe care nu şi-o putea

potoli decît în somn. Dar Stanca dacă vorbea așa de mult, vorbea numai ca să arate lumii că nu este proastă. Și dacă lumea se lăsa luată la vale, de ce oare n-ar fi vorbit ? Dar Stanca vorbea altfel decît toată lumea. Nu vorbea numai cu gura. Mai vorbea și cu ochii. Din gură, este adevărat, nu-i prea ieșeau ei cine știe ce lucruri mari. În schimb însă, din ochii ei șireți în colaborare cu pleoapele complice, zvîcneau tot felul de bazaconii, de care să te crucești... nu altceva... Să fi jurat, că este femeia ventrilogă de la panoramă... Și Stanca vorbea așa cum știa ea să vorbească cu toată lumea la fel. Cu un singur om numai Stanca nu vorbea aproape niciodată. Cu bărbatu-său. De ce ? Fiindcă nevastă-sa nu mai găsea ce să-i spună. Și doar ea îi spusese tot ce știuse. Dar ce folos, dacă de la un timp încoace cantonierul nu mai pricepea nimic !...

Biata Stanca !... Avea ea dreptate cînd spunea că decît nevastă de cantonier, mai bine văduvă de război !...

Bărbatu-său însă n-o lua mai niciodată în serios, și aproape zilnic continua să facă numai ce știa el. Dispărea de la canton, tocmai cînd ți-era lumea mai dragă. Dispărea însă nu în interes de serviciu, de-a lungul liniei ferate, ci numai din ambiția lui de salariat al statului, să se cinstească cu cîte un țoi de țuică mai mult la „Cîrciuma din șosea", cu șeful jandarmilor, învățătorul, pădurarul, poștașul și alți salariați ai statului, ca și el. În schimb, cu oamenii de rînd nu se amesteca niciodată. Cantonierul nu bea decît cu oficialitățile locale.

Iată pentru ce în lipsa lui bărbatu-său de la canton, Stanca venea aproape zilnic la conac să dea raportul ultimelor noutăți din sat și să mai capete ceva noutăți de la oraș.

Așa era Stanca, nevasta cantonierului. Dar așa cum era, Stanca reușise să fie „cineva". În felul ei, era o femeie pe care ai fi putut-o califica cu nota „foarte bine". Era tot așa de bine înzestrată cu tot ce-i trebuia ca și așa-zisele femei de lume. Numai că adevărata lume nu știi niciodată unde o poți găsi. La oraș sau la țară ?...

*

Cantonierul, om bătrîn, vicios și văduv, o descoperise într-o bună zi stînd călare pe bariera cantonului, ca pe

Fata de la Cozia din tabloul de la primărie. Obosită de drum, Stanca se oprise să se odihnească o țîră. Și mare nevoie de odihnă trebuie să fi avut sărmana fată, fiindcă așa cum i se arătase cantonierului, Stanca părea o nebună scăpată din balamuc. Cu părul roșcat și vîlvoi, ca o veveriță, desculță și jerpelită ca vai de ea, cu obrajii murdari de praful de pe șosea și cu buzele negre de murele pe care le mîncase pe drum, Stanca ținea cu gravitate în brațe o boccea cu cîteva țoale și o pereche de pantofi scîlciați, iar după cele două urechi își agățase ștrengărește cîte un buchețel de flori de mac.

Plecase de-acasă dintr-un cătun mai depărtat, gonită de părinți și afurisită de întreaga familie, fiindcă se zvonise că păcătuise cu un flăcău din sat. Și cum bănuia că ceea ce i se întîmplase în satul ei natal i s-ar fi putut întîmpla la fel în orice alt sat din România, Stanca se hotărîse să-și ia lumea în cap și să-și încerce norocul la oraș, unde-și închipuia că lumea este altfel decît la sat. Idealul ei era deocamdată să intre servitoare la un ofițer ca să încerce să se încurce, dacă nu chiar cu el, măcar cu ordonanța lui, care după ce s-ar fi liberat, ar fi luat-o poate de nevastă.

Dar vorba lui moșu-său : „Unde dai și unde crapă", Stanca umbla după o ordonanță de ofițer și căzuse peste un cantonier C.F.R. Norocul îi ieșise în cale mai înainte să fi ajuns la oraș. Și încă unde ? Taman în poarta cantonului unde picase ca o pară mălăiață în gura lui nătăfleață.

Norocul ei fusese că în ziua aceea cantonierul nu era numai cu chef, ca de obicei, dar întîmplător mai era și posedat de necuratul. Nu este de mirare dar, dacă în starea în care se găsea, nenorocirea acestei copile nevinovate înduioșase pe cantonier pînă la lacrimi.

De cînd rămăsese văduv, cantonierul nu-și mai găsea parcă rost, nicăieri. Nici la canton, nici pe linia ferată, nici măcar la „Cîrciuma din șosea". Singurătatea începuse să-l plictisească mai rău ca o boală de șale, mai ales în clipele cînd era treaz, fiindcă numai atunci își da seama că-i lipsește tocmai ceea ce i-ar fi trebuit, ca să poată fi și el om întreg ca toți oamenii.

Ce-ar fi fost dar, dacă ar fi mai încercat o dată în viață marea cu degetul ?... Nu cumva pe Stanca i-o scosese în cale chiar bunul Dumnezeu ?... Cum s-ar fi putut deci lepăda de

un dar venit așa de sus ?... Ar fi însemnat că se leapădă nu de ea, dar chiar de Dumnezeu... Și-ar fi fost păcat... Mare păcat !...

Și tot așa, cu ochii la Stanca și cu gîndul la Dumnezeu, cantonierul văduv și chefliu pofti pe fecioara păcătoasă în canton.

Intenția lui fusese deocamdată, bineînțeles, numai în mod provizoriu. Dar cum la țară ca și la oraș singurul lucru care durează cu adevărat este numai provizoratul, Stanca și cantonierul sfîrșiseră prin a hotărî de comun acord să se împerecheze de-a binelea și să nu se mai defacă decît atunci cînd le va da ordin, tot bunul Dumnezeu... Adică numai la moartea unuia dintre ei. Și ca să se știe de toată lumea că idila de la canton nu este cine știe ce împerechere spurcată, Stanca și cantonierul se prezentară mînă în mînă, mai întîi la primărie și apoi la biserică.

Cu timpul însă, fericirea lor începu să scîrțîie mai rău ca șinele drumului-de-fier, cînd nu sunt prinse bine de traverse. Și doar meseria cantonierului asta era, nu era alta. Să le înțepenească la timp, ca nu care cumva să deraieze trenul.

Pentru reparațiuni însă, trebuiesc unelte speciale. Dar cantonierului i se uzaseră uneltele.

Fericirea de a fi întîlnit pe Stanca nu avusese darul nici să-l întinerească, nici să-l dezbare de beția care-l îmbătrînea parcă din zi în zi tot mai mult. Cît despre fericirea ei, mai bine să nu mai vorbim. Ajunsese să-și privească bărbatul ca pe Sfîntul Ilie din icoană, sfîntul care era bun să aducă ploaia care face să crească numai belșugul altora.

Iată dar pentru ce Stanca, mai-nainte chiar să fi căpătat porecla de „Treanca-fleanca", începuse să sară pîrleazul cantonului. Începuse ca prin farmec să prindă gust numai pentru bărbații de la oraș... De cei din sat, nici nu mai vrea s-audă măcar. Și nu era vorba numai de cantonier, care de bine, de rău, îi era bărbat, dar bunăoară nici de șeful jandarmilor, nici de învățătorul satului și nici chiar de subprefectul plasei care, oricît ar fi stat el la țară, conta totuși ca un orășan adevărat.

Proprietarul conacului reușise să grefeze în coaja sentimentelor și de femeie primitivă toată otrava senzațiilor superlative, așa că Stanca începuse să se considere în sat ca

un fel de „dezrădăcinată". Gurile rele pretindeau chiar că Stanca nu mai umblă decît după bărbați care nu erau de nasul ei. Stanca însă, care știa ce pățise în satul ei natal, nu mai punea preț nici pe gura satului ei adoptiv și, cînd o apuca „ducă-s-ar pe pustie", era gata să facă moarte de orășan.

*

Cînd a cunoscut-o la conac, Tudorică Surceleanu abia sosise de la București. Nu avusese nici măcar timp să ia contact cu primul miros de iarbă proaspătă. În narinele lui mai rămăsese parcă un rest din mirosul de hoit femenin de la „Alhambra" și „Alcazar". Ba ceva mai mult, ultimele nopți și le petrecuse la „Salata" pe Calea Griviței.

Pînă atunci Tudorică se lăsase dus la vale numai de cursul apei, după cum se spune în popor. O apă specială însă, pe care el o botezase „apa soartei". De la București venise totuși animat de cele mai bune intenții. Venise hotărît să înceapă o nouă viață, ca și un decavat, care în ajunul sinuciderii pe masa verde, se trezește chiar chiar din senin ginerele antreprenorului cazinoului. Pentru el această surpriză neașteptată fusese aspectul vieții de conac cu care, ca orice naiv rafinat, spera să se poată schimba, dacă nu chiar într-un diavol pocăit, măcar într-un slăbănog înzdrăvenit.

Tudorică Surceleanu se înșela însă și de data asta, fiindcă perspectiva, de a mai putea fi și altfel de cum era în realitate, nu-l încîntase niciodată. Se mulțumise doar să se considere o victimă a soartei, și atîta tot. Victima aceleiași vechi iluzii nocturne urmată de aceeași deziluzie matinală. Nu-și putuse da seama nici de data asta că infernala cătușe ferecată, din care părea că nu poate scăpa, orice-ar fi încercat să facă, nu era altceva decît o simplă obsesie a lui... o idee fixă cu care îi plăcea să se mintă singur, cu aceeași voluptate cu care un hoț de buzunare, în lipsa unei lovituri mai reușite, se distrează să se fure el singur, fiindcă știe că acest fel de lovituri nu dau greș niciodată. Și după cum procedase pînă atunci, Tudorică avea să procedeze la fel și de data asta.

Dacă n-ar fi cunoscut-o pe Stanca, poate că la conac și-ar fi dat măcar osteneala să încerce să se cunoască și el

odată. Dar cu Stanca, nu era glumă. Așa ceva Tudorică nu mai întîlnise nici la „Alhambra", nici la „Cărăbuș". Conacul rustic al prietenului său bătuse toate paradisurile artificiale din capitală.

Cam același lucru se putea spune și despre Stanca, fiindcă nici ea nu cunoscuse pînă atunci un alt bucureștean în genul lui Tudorică Surceleanu. Dovadă că după primul schimb de cuvinte și ochiade, nevasta cantonierului îi și propuse s-o ducă cu el la București. Celor dinaintea lui Stanca nu le propusese, probabil, decît să se deranjeze pînă la canton și, bineînțeles, numai la anumite ore din zi sau din noapte, cînd știa că salariatul statului, salaria la rîndul lui pe cîrciumarul statului.

Și totuși în primele zile, Tudorică rezistase cu bărbăție hotărît să n-o guste pe Stanca decît din punct de vedere vizual și pur estetic. Originalitatea femeii rurale, contaminată de otrava civilizației urbane, îi tăia orice curaj de penetrație colonială. Ba chiar la un moment dat faimosul lor proiect de voiaj la București rămăsese ca un deziderat înmormîntat în ultima ședință a unui congres internațional. Nu-i produsese decît curiozitatea unei simple vizite la canton. O primă vizită de etichetă nu l-ar fi putut angaja decît, cel mult, la alte două, trei vizite ceva mai decoltate și atîta tot. Și azi așa, mîine tot așa, Tudorică începuse să se și creadă un alt om. Se simțea oarecum schimbat în bine... Se simțea așa, ca în fața unei oglinzi miraculoase, în care un măgar, bunăoară, s-ar vedea un pegas, iar o femeie de stradă, elevă la călugărițe.

Păcat însă că oglinzile miraculoase nu sunt decît pure escrocherii vizuale. Deîndată ce le ștergi de abureala propriilor tale fumuri, te fac să te vezi în ele tot cel care ești în realitate.

Singura schimbare cu adevărat a lui Tudorică avea să fie o simplă schimbare de cravată. O cravată pe care i-o făcuse cadou prietenul său la sosirea lui din București. O formă nouă de cravată, specialitatea conacului, pentru păcălirea bucureștenilor în „viața la țară", o cravată din care la nevoie se putea face chiar un ștreang, dar numai pentru uzul său personal.

*

Într-o seară, prietenul său, proprietarul conacului, deși mai mult în glumă, îl apostrofă totuși cu un aer foarte îngrijorat :

— Dar tu, mă Tudorică, știi cum te-ai schimbat la față !... Parcă n-ai mai fi tot tu... ăla din ziua cînd ai sosit la conac !...

Tudorică se mulțumi să-i răspundă în doi peri ;

— Mă mir... că pînă la „Schimbarea la față" știu că mai sunt cîteva săptămîni.

— După calendar, este adevărat, mai sunt trei săptămîni... Dar nu și după loc. Tu nu știi că la țară „Schimbarea la față" nu cade în aceeași zi a calendarului ca la oraș ?... La țară cade de obicei... cîteva zile numai după ce sosești de la oraș !...

În odaia lui, gata de culcare, Tudorică se gîndește foarte serios. Nu cumva prietenul său făcuse vreo aluzie răutăcioasă la adresa lui și a nevestei cantonierului ?...

Și Tudorică Surceleanu oftează adînc ca și cum Stanca i-ar fi dat cu tifla !... Adevărul era că, de cînd venise la țară, nu se simțise în nici o noapte mai singur ca în noaptea asta, cînd apostrofa prietenului său îl făcuse să se creadă alături de Stanca, de care începuse parcă să se teamă.

Singur !... Ce prost lucru, să fie omul singur !... Și ce sinistru sună cuvîntul „singur" mai ales cînd îl pronunți tot singur. O fi el cuvînt ca toate cuvintele. Dar vezi că și cuvintele sunt cuvinte și... cuvinte. Cuvintele sunt ca și oamenii. Un cuvînt singur nu înseamnă nimic. Înseamnă numai că vrea să se împreune, dacă nu cu altceva mai bun, măcar cu un alt cuvînt, tot singur, ca să poată și el însemna ceva. Singurătatea distruge tot ce rămîne singur. Cuvîntul „singur" nu poate trăi singur decît în grafică. Expresia „singur" este o anomalie. Existența cuvintelor stă în împerecherea lor cu alte cuvinte. Și existența oamenilor, la fel... Și existența popoarelor, tot așa... Și chiar existența amanților... Dacă doi amanți nu s-ar iubi decît de dragul amorului lor pribeag, fiecare în parte... gata... „Amorul este copil pribeag..." Atîta așteaptă, s-o șteargă...

Și Tudorică, amețit de profunzimea cugetărilor lui personale, stinse lampa obosit și închise ochii să nu-și mai vadă decît întunericul din sine însuși.

*

Cîteva zile după discuția cu „Schimbarea la față" și tot spre seară, Tudorică își aude prietenul strigînd de-a lungul parcului, ca și cum i-ar fi luat Dumnezeu mințile :

— Cine i-a dat revolverul ?... Cine a dat revolverul cantonierului ?... Nu l-ați văzut că este beat turtă ?... Are s-o omoare... O să vedeți că are s-o omoare... Bestia !...

Cuvintele rimate „revolver" și „cantonier", dar mai ales fraza dramatică „are s-o omoare" făcură pe Tudorică să-și ciulească urechile ca un cîine de vînătoare. Lui Tudorică însă i se părea că este complet surd și că ceea ce auzise nu putea fi adevărat. Totuși ca și cum cineva i-ar fi dat brînci pe la spate, Tudorică sări peste balustrada terasei pe care se găsea în momentul acela și ca o minge de fotbal se rostogoli pînă în mijlocul peluzei pe care prietenul său o traversă în goană. Ajunși unul în fața altuia, cei doi prieteni deputați parcă deveniseră dușmani. Unul din ei trecuse cu opoziția.

— Bravo !... Te felicit. Și să-mi faci plăcerea să mai vii și la anul !...

Tudorică Surceleanu nu înțelegea nimic.

— Pe mine mă felicitți ?

— Faci pe prostul, sau ești chiar idiot complect ?

— Dar ce-am făcut eu, să fiu idiot ?

— Tu ? Nimic... Vezi bine... Fiindcă revolverul, alt idiot i l-a dat... Nu i l-ai dat tu...

— Care revolver ?

— Revolverul meu... Unul din revolverele mele. Și încă cel care era încărcat cu șase gloanțe.

Tudorică simțea cum se cufundă în iarbă ca în valurile mării.

— Cui, bre omule ?... Cui spui că i l-a dat ?

— N-auziși ?... Cantonierului... Și bestia aia de bătrîn alcoolic și libidinos are s-o omoare... Ai să vezi c-are s-o omoare !...

— Și pe cine zici că vrea s-o omoare ?

— Pe nevastă-sa, idiotule... Pe Stanca „Tranca-fleanca".

Lui Tudorică Surceleanu i se făcuse negru în fața ochilor. Probabil ajunsese în fundul mării, unde nu mai este nici verde, nici albastru... Noroc însă că tot prietenul său îl scoase din nou la lumina zilei cu o înțepătură de ochi pregătită parcă anume pentru acel „facia feroce" al italianului cînd pornește la atac...

— Și asta numai din cauza ta, stricatule... inconștientule... degeneratule... criminalule !...

Tudorică nu mai putea găsi nici o vorbă de apărare. Se mulțumea numai să suporte cu remușcare și demnitate avalanșa de fraze cu care prietenul său continua să-l insulte.

— I-ai sucit capul, nătărăule, că și tu tot un fel de „Tranca-fleanca" ești ca și ea ! Mi-ați făcut conacul de rîs, indivizi de pripas ce-mi sunteți amîndoi... I-ai promis c-o iei cu tine la București... Auzi promisiune !... Parcă te-ai fi trezit la o întrunire electorală... Și ea ca o vacă bleagă cum este... fiindcă adevărul ăsta este... Nu este nici măcar o vacă de rasă elvețiană... Ea te-a crezut. Cum nu era să creadă un deputat ?... Te-a luat în serios și s-a grăbit să-i comunice lui bărbatu-său bucuria care-l lovise... Ba și-a făcut chiar bagajele... Bag seama că erați grăbiți s-o ștergeți mai curînd...

Tudorică Surceleanu rămăsese cu gura căscată ca la Camera deputaților cînd într-o ședință furtunoasă nu putea găsi nici o replică pentru adversarul său din opoziție.

În timpul acesta însă, prietenul său continua pe același ton :

— Auzi, auzi... Auzi manieră de a cuceri o femeie de la țară... S-o iei cu tine la București... Numai tu puteai fi capabil de o așa gugumănie... Nu știai că lucrul ăsta îl mai propusese ea și altora ?... Numai că... bineînțeles... Nimeni pînă azi n-a fost încă așa de idiot ca tine s-o ducă la București, cînd putea s-o aibă în condiții mult mai convenabile la canton...

Tudorică Surceleanu de-abia acum începuse să se dezmeticească cu adevărat. Bunul său prieten avea dreptate. Dar nu fiindcă îl credea pe el idiot, stricat, inconștient, degenerat și criminal ci fiindcă îi dăduse prilej să se con-

vingă în fine şi el că Stanca nu e decît o vacă bleagă, de cea mai stupidă şi autentică rasă bovină.

Alte informaţiuni şi explicaţiuni de o parte şi de alta erau de prisos, fiindcă timpul pierdut nu se mai putea cîştiga decît în pas gigantic. Şi cum Tudorică de data asta începuse să se simtă mai înzdrăvenit chiar decît slăbănogul din Capernaum, o luă la fugă spre conac, urcă într-un suflet scara pînă în odaia lui, se înarmă şi el cu revolverul din cutia mesuţei de noapte şi coborînd apoi în curte, cu capul gol, ieşi pe poarta conacului şi cu restul de suflet ce-i mai rămăsese pe buze, o porni în goană pe şoseaua naţională, spre cantonul, pînă la care ştia că nu este decît „o bătaie de puşcă".

*

Şi acum... iată-l alergînd ca un nebun s-ajungă în „doi timpi şi trei mişcări" acolo unde alţii, mai practici decît el, ajunseseră înaintea lui, în condiţiuni mult mai avantajoase din toate punctele de vedere... Şi toată această goană, pentru ce ? Pentru a putea salva reputaţia unei femei, la a cărei compromitere, la drept vorbind, el nu contribuise aproape cu nimic.

În drum spre canton, Tudorică Surceleanu era chinuit de un enorm semn de întrebare.

De ce oare bătrînul cantonier alcoolic şi libidinos, cum îi spusese prietenul său, afecta de data aceasta o gelozie de însurăţel în luna de miere, cînd toţi ceilalţi musafiri ai conacului, de care ar fi avut drept să fie cu adevărat gelos, îl lăsaseră complect indiferent ?... Ce făcuse el, Tudorică, mai mult decît înaintaşii lui, cărora cantonierul însă se mulţumise să le închine în gînd o serie de cruci şi Dumnezei şi atîta tot ?... Oare nu cumva, cantonierul bănuia că dintre toţi cu cîţi îi ieşise vorbă nevestei sale, Stanca nu păcătuise cu adevărat decît numai cu el singur ?...

Cînd nu mai avea decît vreo douăzeci de paşi pînă la canton, Tudorică Surceleanu îşi opri şi paşii şi respiraţia şi cugetările, pe care dealtfel le epuizase cu totul.

Cantonierul sosise probabil înaintea lui. Dar la ce se putuse petrece după sosirea cantonierului la canton, Tudorică nu îndrăznea nici măcar să se gîndească. Enervarea şi teama lui creşteau cu atît mai mult cu cît din clipă în clipă aştepta s-audă focul de revolver. Nu auzea însă nimic... Nici foc de revolver, nici voce de om, nici lătrat de cîine, nici şuierat de locomotivă...

Ce se putuse întîmpla oare ? Cantonierul împuşcase pe Stanca înainte de sosirea lui, sau Stanca prevenită de cineva fugise de la canton înainte de sosirea cantonierului ? Dar nu s-ar mai fi putut întîmpla oare şi altceva ? Nu cumva cantonierul se răzgîndise pe drum, după cum la fel procedase şi în alte cazuri similare ?... Un bărbat rezonabil n-ar fi putut face decît aşa...

Tudorică Surceleanu, deşi nu ştia ce trebuie să creadă, îşi dădu totuşi seama că sosind ca şi jandarmii lui Offenbach trebuie să schimbe de front.

Deocamdată însă nu vedea decît două soluţii : Sau să stea la pîndă ca să poată descoperi ce se petrece, fără să se arate, sau să dea buzna în canton numaidecît, întîmplă-se orice s-ar fi întîmplat.

După o matură chibzuinţă însă, conchise că nu era bună nici una din cele două soluţii. Ideal ar fi fost să se poată strecura pe lîngă pericol, ca şi cum n-ar fi fost vorba de nici un pericol... să se întoarcă apoi liniştit la conac... şi cu începere chiar de a doua zi, să nu mai dea ochi nici cu Stanca, nici cu cantonierul, pe care dealtfel nici nu-l cunoştea încă.

„Sfinte Toadere, exclamă el, ai milă de mine care pînă la 38 de ani ţi-am purtat sfîntul tău nume cu cinste şi învaţă-mă ce crezi tu că este mai bine să fac, să pot scăpa cu obrazul curat"...

Tudorică Surceleanu însă nu credea în sfinţi. Credea numai în norocul porcilor. Şi norocul porcului nostru era că la canton mai sosise şi altcineva afară de ei doi. Sosise judecătorul din sat... Numai că judecătorul fusese singurul care sosise la timp. Sosise adică, chiar înaintea cantonierului...

Dar care era rostul judecătorului într-o afacere, care deocamdată, nu fusese adusă încă, în faţa justiţiei ?... Probabil că judecătorul cunoştea şi el pe Stanca tot aşa de bine ca şi ceilalţi, şi ca atare, era şi el tot atît de interesat în desfăşurarea acestor evenimente cu peripeţii funebre.

Tudorică Surceleanu, care nu bănuia încă nimic din ceea ce abia mai tîrziu avea să afle, aştepta totuşi momentul binevenit ca să hotărască ce ar fi fost mai bine să facă. În momentul cînd tocmai se hotărîse să nu facă nimic, fereastra cantonului se deschise brusc şi o voce rîgîiată, pe care Tudorică o auzea pentru prima oară, ajunse pînă la el.

— Iertaţi-mă, domnule judecător... Dar eu o bănuiam cu altul... Nu ştiam că suntaţi chiar dv. ... Altminteri, n-aş fi îndrăznit s-o ameninţ nici măcar cu pumnul... darmite cu revolverul !...

„A tras !... exclamă Tudorică, cu dinţii clănţănind de frică... Cum dracu de n-am auzit nimic ?..."

În schimb, era încîntat că auzise vocea cantonierului, fiindcă cel care vorbise pînă atunci şi care continua încă să mai vorbească, era chiar vocea bărbatului cu bucluc.

— Credeam că este vorba de licheaua aia de deputat, care în loc să-şi vadă de treburile lui la Bucureşti, se leagă de muierile oamenilor nevoiaşi de la ţară... Dar bag seama, zăpăcita asta de Stanca, cum este ea „Tranca-fleanca", v-o fi confundat, poate, pe unul cu altul...

Tudorică tresări ca şi cum i-ar fi intrat în călcîi un cui de potcoavă de cal. De teamă să nu se descopere însă, îşi vîrî pumnul stîng în gură, iar cu dreptul se sprijini de un copac din marginea şoselei.

După vocea cantonierului, urmă o altă voce pe care Tudorică o recunoscu imediat. Vocea judecătorului :

— Nu vorbi cu păcat, moş Răgălie, că domnul Tudorică Surceleanu nu este o oarecare lichea de bucureştean, aşa după cum îl vezi d-ta. Este un om foarte de treabă şi cu multă dragoste pentru oamenii nevoiaşi... Doar este deputatul d-voastră... Ce dracu !...

Pe măsură ce judecătorul continua să vorbească, Tudorică se simţea parcă gîdilat pe gîtlej de o băutură răcoritoare.

„Gentil băiat, judecătorul ăsta, se gîndea el. Nici nu m-aş fi aşteptat de la un simplu magistrat de sat... Am să-i mulţumesc de îndată ce voi da ochi cu el."

Vocea cantonierului însă, care se simţea obligat să încheie el discuţia, îi tăie brusc plăcerea de a mai savura pledoaria judecătorului, care de data asta făcea pe apărătorul din oficiu al lui Tudorică.

— Ba, deputatul jandarmilor care l-au votat, domnule judecător... Nu deputatul meu... Că eu am votat pe cei care m-au făcut cantonier acum 30 de ani... că pîinea cea de toate zilele, de atunci şi pînă acum, de la ei o am, nu de la ăştia care mi-au înjumătăţit-o !...

Tudorică Surceleanu socoti că nu mai era nevoie să asculte şi ce-ar mai fi putut urma. Începu deci să se retragă încetişor şi de-a-ndaratele, pînă ce, la un moment dat făcu „stînga-mprejur", respirînd încîntat că în lipsa lui judecătorul făcuse exact ceea ce era hotărît să facă şi el, dacă ar fi sosit la timp. Salvase viaţa nevestei cantonierului, care tocmai ieşise în curte să scoată apă proaspătă din fîntînă... Probabil, voia să servească judecătorului o dulceaţă de corcoduşe galbene, specialitatea locului.

Tudorică se mulţumi dar să-şi şteargă fruntea de sudoare şi s-o pornească înapoi spre conac, fără să mai întoarcă ochii înapoi de teamă, să nu se prefacă în stană de sare, ca nevasta lui Loth.

*

Cîteva zile după aceea, la conac avu loc un dejun la care împreună cu judecătorul mai fuseseră invitate şi alte mici oficialităţi de prin împrejurimi. După golirea primelor pahare de vin, discuţia celor petrecute cu cîteva zile în urmă îşi deschise uşa, chiar din senin şi, bineînţeles, fără nici o intenţie rea.

Proprietarul conacului începuse prin a mulţumi judecătorului pentru ingeniozitatea cu care îl scăpase de consecinţele unui eventual „fapt divers" senzaţional. Revolverul cu pricina promitea să devină una din cele mai preţioase obiecte din colecţiile istorice ale conacului.

Tudorică Surceleanu, care pînă atunci se ferise să ia parte la discuţie, riscă totuşi o întrebare naivă, ale cărei consecinţe probabil nu le bănuise :

— Dar dv. eraţi armat, domnule judecător ?

— A, nu domnule deputat... Eram cu mîinile goale...

— Şi nu v-a fost frică ?

Judecătorul surîse, ca şi cum i s-ar fi făcut o intervenţie de sus într-un proces delicat.

— Dacă mi-ar fi fost frică de țărani, n-aș mai face pe judecătorul la țară. Aș face pe dracul în patru să fiu mutat în oraș, unde cel puțin frica unui magistrat este justificată. Aci la sat însă, țăranilor trebuie să le fie frică de mine, nu mie de ei !...

Tudorică își deplasă sprîncenele și colțul buzelor în formă de admirație sinceră și spontană.

— Bravo, domnule judecător !... Mare curaj !... Am să pun pe lîngă ministrul Justiției un cuvînt bun pentru dv.

Judecătorul se rumeni la obraji ca o fată mare.

— Vă mulțumesc, domnule deputat. Numai că deocamdată mă simt destul de bine și aici unde mă aflu...

Unul din invitați exclamă ironic :

— Cred și eu !... Cu așa proprietar de conac și cu așa nevastă de cantonier, cui dracu nu i-ar conveni ?

Tudorică tresări ca de obicei ori de cîte ori avea o nedumerire. Abia acum începuse să bănuiască și el motivele pentru care judecătorul se grăbise să ajungă la canton înaintea lui și a cantonierului. Totuși Tudorică reluă discuția care, în urma intervenției invitatului, părea oarecum delicată pentru judecător.

— Ba eu vă spun drept, domnule judecător... Eu eram înarmat... Eu pentru nimic în lume n-aș fi plecat de la conac, cu mîinile goale.

— Ar fi fost de prisos, domnule deputat... Nu vorbesc de cazul meu, care, întîmplător, reușisem să sosesc înaintea cantonierului și deci să nu mai aveam nevoie de revolver, fiindcă adevăratul revolver era chiar persoana mea... Dar de cazul dv. ... care chiar cu revolverul în mînă, dacă ați fi sosit tot ca și data asta, adică după cantonier, n-ați mai fi găsit în fața dv. decît un cadavru... Cu siguranță...

Tudorică tresări pentru a doua oară în cursul dejunului. De data asta însă tresări conștient, ca și cum crima s-ar fi săvîrșit și vinovatul ar fi fost el.

— Apropò, domnule judecător... Dar dv. cum ați reușit să sosiți înaintea noastră ?

— Foarte ușor... Eu am plecat de la judecătorie călare.

Tudorică tresări pentru a treia oară.

— Călare !... chiar călare ?

— Bineînțeles... Călare ca Mihai Viteazul din Piața Universității.

— Dar dv., de unde știți să călăriți ?

— Am făcut stagiul militar la roșiori... Dar chiar dacă n-aș fi știut să călăresc, eu tot călare aș fi plecat, fiindcă știam că la țară, numai așa se poate scurta „o bătaie de pușcă".

De data asta, Tudorică se mulțmi numai să se bată cu palma pe frunte.

— Adevărat, domnilor !... Simplu, ca oul lui Columb... Cum nu m-am gîndit și eu să încalec un cal !... Că doar în grajd, slavă Domnului, se găseau destui cai de călărie...

De data asta, cel care găsi de cuviință să intervie și el în discuție fuse chiar proprietarul conacului.

— Atît mi-ar mai fi trebuit !... Dacă te-ar fi trîntit calul pe drum ?... În loc s-o ai tu pe Stanca pe conștiință, te-aș fi avut eu pe tine !

Și ca și cum proprietarul conacului n-ar fi spus destul, judecătorul mai adaugă și el ceva :

— Vedeți, domnule deputat... Eu, deși nu sunt decît un simplu judecător la sat, cunosc totuși pe țărani mai bine ca dv., care sunteți reprezentantul lor în parlament.

Tudorică Surceleanu se lăsă bătut cu grația unei femei frumoase, care se lasă cucerită prin *ricochet*.

Discuția totuși continuă foarte animată pînă spre sfîrșitul mesei, cînd proprietarul conacului propuse să se golească cîte un pahar de șampanie în cinstea nevestei cantonierului.

Unul dintre invitați, care nu avusese încă ocazia să cunoască pe Stanca, reclamă prezența eroinei la masă. Asistența, în unanimitate, aprobă propunerea cu aplauze prelungite. Singur, Tudorică se mărgini să aplaude mai mult de formă, discret, dar totuși vizibil.

Argatul însă, care fusese trimis cu droșca la canton, se întoarse cu ea goală. Găsise cantonul încuiat cu lacăt pe dinafară, iar pe Stanca nicăieri. Cantonierul, care fusese descoperit la „Cîrcuma din șosea", cu cheia la el, explică argatului că Stanca nu mai avea nevoie de cheie, fiindcă dispăruse de acasă fără urmă...

Fără urmă ?... Vorbă să fie !... S-o creadă cantonierul și ceilalți cîțiva naivi, care nu văzuseră în Stanca decît o simplă „Tranca-fleanca", plăsmuirea unei femei, bună nu-

mai pentru distracția ramolitului ei de bărbat și blazaților bucureșteni de la conac...

Pînă atunci Stanca nu fusese decît sculptura modelată în lut a unui autor anonim. Un adevărat amator de artă însă se hotărîse să-și toarne după modelul ei în lut un exemplar în bronz. Și Stanca, în noua ei ipostază, plecase la oraș... Visul ei de aur!... Dar, bineînțeles, nu plecase singură. Plecase cu cel care o turnase în bronz..., cu subprefectul plășii, care fusese numit director al prefecturii de județ.

Stanca dar nu putea fi sărbătorită decît în lipsă, așa cum dealtfel se sărbătoresc sfintele din calendar. Deși însă lipsă ca și ele, Stanca părea totuși de față. De data asta, Stanca „Tranca-fleanca" se coborîse nevăzută parcă, în mijlocul comesenilor.

Numele nevestei cantonierului tamburina zgomotos pe buzele tuturor. Numele aspru al femeii cu trup mlădios se topise parcă în lichidul înțepător la limbă, pe care fiecare îl sorbea cu voluptatea unui adevărat sărut. Și Stanca era parcă pentru prima dată în viața ei sărutată cu adevărat, sărutată cu forța, sărutată în același timp deodată de șapte bucureșteni, care deși oameni de lume, fuseseră cu toți niște „prost crescuți", fiindcă nici unul din ei nu-și ținuse promisiunea s-o ducă la București.

Și în timp ce tot satul vuia de noua năzdrăvănie a nevestei cantonierului, femeile își făceau cruce că au scăpat de Stanca, iar bărbatu-său repeta ca de obicei ceea ce făcuse toată viața. La „Cîrciuma din șosea" cantonierul generos, senin și absent se cinstea cu același țoi de țuică de prune cu șeful de jandarmi, învățătorul, pădurarul, poștașul și alți cîțiva salariați ai statului ca și el.

UN „FAPT DIVERS" CULTURAL

În clipa cînd tocmai se pregătea să se urce de pe trotuarul Universității, în tramvaiul no. 14 (șoseaua Iancului-Cotroceni), cunoscutul autor de romane senzaționale Ilie Ionescu-Ilion se simți tras de pulpana pardesiului, cu oarecare violență, de către un necunoscut cu ochii mascați de lentilele fumurii ale unor ochelari încadrați în aur.

— Bine c-am pus mîna pe d-ta... N-ai idee de cînd te caut: Dă-l dracului de tramvai, că dacă ai nevoie să te duci undeva, îți plătesc eu un automobil.

Ilie Ionescu-Ilion, care nu-și cunoștea încă agresorul mascat, se mulțumi deocamdată să-l privească cu oarecare nedumerire și atîta tot. Dealtfel, necunoscutul se și grăbise să-și continue pledoaria cu aceeași bună dispoziție cu care pornise la atac:

— Știi că mie nu-mi plac oamenii care mă privesc chiorîș? Da, da! D-ta vrei poate să te scuzi că nu mă cunoști încă. Eh, și? Parcă dacă m-ai cunoaște personal, crezi c-ai putea cîștiga ceva mai mult decît mi-am propus eu singur să te fac să cîștigi, chiar fără să mă cunoști? După o scurtă respirație însă, necunoscutul continuă să vorbească tot el și tot pe același ton plin de satisfacție. Și la urma urmelor, să-ți spun drept. D-ta nici n-ai nevoie să mă cunoști pe mine. Să fii mulțumit că mi-ai procurat plăcerea să te pot cunoaște eu pe d-ta. Mare noroc ai avut. S-o știi de la mine. Norocul ăsta nu l-a avut nici Napoleon Bonaparte, cînd a reușit să treacă teafăr puntea de la Arcola.

Enervat peste măsură de mîncărimea de limbă a necunoscutului, care continua încă să-l țină de pulpana pardesiului, Ilie Ionescu-Ilion încercă să se scape de el smucindu-se brusc și apucînd-o grăbit spre statuia lui Mihai Viteazul. Nu bănuia însă, că omul cu figura mascată de lentilele fumurii ale ochelarilor săi, încadrați în aur, avea să-l urmărească cu persistența chirurgului ocupat să-și cloroformizeze pacientul de pe masa de operație.

— Te rog, te rog. Fii drăguț și ascultă-mă fără să mă întrerupi. Așteaptă mai întîi să sfîrșesc eu ce am de spus și pe urmă ești liber să faci și d-ta ce ți-ar plăcea. Apoi, după a doua respirație tot așa de scurtă ca și cea dintîi, necunoscutul continuă cu aceeași ademenitoare voce de sirenă : D-ta ești scriitor. Vreau să zic, autor de romane senzaționale. Nu-i așa ?

Oprindu-se o clipă pe loc, Ilie Ionescu-Ilion respiră, în fine și el o dată, ușurat și încîntat, că cel puțin necunoscutul, care-l acostase, nu se înșelase asupra profesiunii lui de autor de romane senzaționale. Dar atîta tot, fiindcă după simplul său gest afirmativ din cap, stăpînul ochelarilor fumurii nu-i mai dădu timp, nici măcar să-și înceapă fraza care-i sta pe buze.

— Dacă este așa — ba nu, zău ! — de ce ții cu tot dinadinsul să vorbești odată cu mine, cînd d-ta nici nu mă cunoști încă cine sunt ? Mulțumește-te deocamdată că d-ta știi să scrii. Și încă bine de tot ! Pe cîtă vreme, eu, sărmanul de mine, abia dacă știu să citesc. Să te citesc adică, pe d-ta. Da, da ! Nu ți-e de ajuns, că în loc să mă cauți d-ta pe mine, mă faci s-alerg eu după d-ta ?

Profitînd de o înecăciune nervoasă a necunoscutului, Ilie Ionescu-Ilion reuși în fine să scoată și el din gură, o singură biată exclamație negativă :

— Nu, domnule !... Nu !...

Fraza însă, pe care și-o formase în minte gata să i-o servească, îi rămase lipită pe buze și de data asta, fiindcă necunoscutul, după ce-și înghițise nodul nervos, reuși să-i ia tot el înainte.

— Am înțeles. D-ta probabil vrei să-mi spui că n-ai nevoie de mine. Așa e că te-am ghicit ? Ba bine că nu ! Eu ghicesc totdeauna gîndurile unui scriitor de talent ca d-ta.

Pînă azi — nu zic — e adevărat... d-ta n-ai avut încă nevoie de mine. Dar de azi înainte, se schimbă socoteala. Da, da ! Te rog să nu mă contrazici, fiindcă dacă ai fi avut nevoie, d-ta te-ai fi grăbit să mă cauți pe mine, nu să mă faci pe mine, om bătrîn, să mă țin ca umbra după d-ta !... Și la urma urmelor, cine ești d-ta ? Un scriitor de mare talent ! Felicitările mele !... Nu zic... Dar, între noi fie vorba, d-ta, prea tinerel ești față de mine. Și afară de asta, mai ești și dificil. Da, da, foarte dificil ! Te rog, te rog... Nu mă-ntrerupe. Știu ce-ai să-mi răspunzi ! C-asta-i treaba dumitale. Parcă eu zic altfel ! Ai dreptate. Numai că pe mine scriitorii dificili să știi că nu mă sperie, oricine ar fi ei. Am reușit eu să-mblînzesc pe autorii de cărți didactice, care sunt mult mai șireți și mai lacomi decît scriitorii, darmite pe un biet autor de romane senzaționale. Fie chiar unul de calibrul d-tale !...

Enervat și de data asta, chiar aproape agresiv, Ilie Ionescu-Ilion începuse să cam strîmbe din nas. Necunoscutul mascat însă prinsese de veste la timp, și ca și cum s-ar fi pregătit să-i accepte, fără nici o altă discuție, o ofertă — pe care scriitorul, dealtfel, nici nu i-o făcuse — începu să-și bemoleze tonul.

— Te-am înțeles !... Probabil că d-ta dorești să știi mai întîi cine sunt. Sau, cum se spune, să mă cunoști personal. Eh, bine. Are să fie așa precum dorești. Dar cu o condiție. O singură condiție. Una singură mi-ajunge. Nu-ți cer mai mult. Iat-o... Să nu-mi pretinzi să mă recomand decît după ce voi sfîrșit tot ce am de spus. Și după un nou semn din mînă, tot atît de scurt ca și pauza de tăcere, reclamată de o nouă exclamație, continuă : Nu te supăra... Dar dacă d-ta te-ai încăpățina să vorbești în același timp cu mine, tot farmecul cunoștinței noastre de azi s-ar duce pe gîrlă. Eu sunt Stan pățitul !... Știu mai bine ca d-ta cam ce poate vorbi un scriitor de talent... Vorbește numai de opera lui. Parcă numai el ar fi scriitor în țara românească...

Conștient de întreaga și reala sa reputație literară, Ilie Ionescu-Ilion încercă să oprească ofensiva adversarului, strecurîndu-i agresiv în obraz cîteva fraze complecte, dar din nefericire așa de scurte, că toate la un loc nu făceau nici măcar cît o singură frază din ale necunoscutului.

— Ascultă, domnule !... N-ai de gînd să sfîrşeşti odată ? Sau profiţi de buna mea creştere de a nu-ţi fi întors încă spatele ?...

Necunoscutul însă, fără să-şi piardă cumpătul, îi dădu răspunsul şi de data asta, tot atît de repede şi neaşteptat, ca şi pînă atunci.

— Parcă eu nu mă pot face auzit, chiar dacă ţi-aş vorbi din spate... Sau *de travers*. Sau *de trois quarts*... Da, da. Chiar aşa !... Te rog să-mi spui cum îţi place să-ţi vorbesc. Nu te jena de mine...

Insistenţa necunoscutului, cu ochii mascaţi de lentilele fumurii ale unor ochelari caracteristici eroilor din romanele poliţiste, trecînd peste marginile celei mai elementare bunecuviinţe, Ilie Ionescu-Ilion se găsi îndrituit să ridice şi el tonul, pînă unde socotea că şi-ar putea intimida partenerul.

— Sfîrşeşte odată, domnule. Sau d-ta poate nu-nţelegi româneşte ?...

— Eh !... Poftim întrebare !... Cum să nu-nţeleg tocmai româneşte ?... Doar nu sunt cine ştie ce strein, suspect în propria mea ţară !

— Dacă-i aşa, de ce te fereşti să-mi răspunzi la întrebările mele ?

— Că parcă d-ta m-ai fi-ntrebat ceva, pînă acum ?... Nimic !...

— Cine eşti d-ta, domnule ?... Spune cine eşti ?

— Şi dacă ţi-aş spune că sunt Rotschild !... Aşa e, că n-ai să mă crezi ?...

Ilie Ionescu-Ilion scăpă fără voie nu numai un surîs plin de cea mai acră ironie posibilă, dar şi o frază ceva mai lungă care credea c-avea să-i cadă necunoscutului drept în moalele capului...

— Eh ! Domnule, domnule !... E adevărat că nu ştiu încă cine eşti... Dar, dacă aş fi sigur că eşti chiar Rotschild... Nu te supăra, dar mare poftă aş avea să te tapez cu cîteva mii de lei !...

— Eh ! Poftim !... Ce copil eşti !... Parcă pentru a face plăcere cu cîteva mii de lei unui scriitor de talia d-tale trebuie să fii numaidecît chiar Rotschild !...

De data asta, cunoscutul autor de romane senzaţionale chiar că nu se mai putu abţine şi explodă ca o adevărată petardă de 10 Mai...

— Hai, domnule... Spune cine eşti şi sfîrşeşte odată basmul ăsta cu cocoşul roşu... Nu mă face să te trimit unde şi-a înţărcat dracul copiii !...

Şi Ilie Ionescu-Ilion se opri la timp, de teamă să nu fie pus de necunoscut în faţa unui nou obstacol, pe care nu era încă sigur că-l va putea sări fără să se poticnească. Dealtfel, omul cu ochelarii fumurii, ca şi cum i-ar fi ghicit temerea, nu-l lăsă să aştepte nedumerit prea mult în faţa obstacolului.

— Iată, că-ţi spun... Dacă ţii cu tot dinadinsul să ştii cine sunt... Eh, bine ! Află că eu nu sunt Rotschild... Chiar aşa... Nu sunt nici Rotschild şi nici măcar rudă cu el nu sunt !... Dar la urma urmelor, ca să poţi fi cineva în România, trebuie oare să fii numaidecît Rotschild ?... Vrei să ştii ce gîndesc eu în momentul ăsta ? Nu vreau să fiu în România decît cel care sunt cu adevărat. Pariez însă că d-ta, cînd vei afla cine sunt, ai să mă tapezi la fel ca şi pe Rotschild... Zi că nu-i aşa dacă îţi dă mîna !...

Frămîntîndu-se pe picioare, gata parcă să se arunce în aer, după marginea unei trambuline, Ilie Ionescu-Ilion ţipă cît îi permise plămînii, hotărît să-şi pună în acţiune şi bastonul la nevoie :

— Sfîrşeşte odată, domnule... Sfîrşeşte că începi să mă enervezi... Şi, Doamne fereşte, nu ştiu ce s-ar mai putea întîmpla cu d-ta...

— Te rog... te rog... Nu te enerva c-am să-ţi spun. Doar n-am să te las eu tocmai pe d-ta să mori de curiozitate, fără să mă cunoşti personal...

Cunoscutul autor de romane senzaţionale, care se potolise fără voie, ca şi cum ar fi fost hipnotizat, se mărgini să-şi holbeze ochii mari, forţîndu-se să-şi aducă aminte măcar figura necunoscutului care îi vorbea de cîteva minute, întîrziind totuşi să-i spună cine era.

— Da, da... Chiar aşa !... Uite-te bine la mine, să mă ţii minte cel puţin de azi înainte. Uită-te bine. Bine de tot, fiindcă eu nu sunt cine poate bănuieşti d-ta c-aş putea fi !... Să n-am parte să mai fiu cel care sunt cu adevărat dacă mint. Eu sunt *singurul editor cinstit din România*...

Apoi, după un oftat prescurtat, probabil de teamă să nu i se piardă efectul afirmaţiei, cinstitul editor mai scoase

o exclamație plină de toată mîndria pretinsei lui personalități culturale.

— Așa e că n-ai fi bănuit pentru nimic în lume, cine aș fi putut fi eu ?... Spune drept. Ai mai întîlnit un om ca mine în viața d-tale ?

Vădit impresionat de atacul binevoitor al acestui editor extrem de guraliv, pentru a mai putea fi și cinstit, după cum pretindea el, Ilie Ionescu-Ilion își prinse în batistă spontaneitatea unui strănut semnificativ...

— Hapciu !... Editor cinstit ?... Asta să i-o spui mutului de la manutanță !

— Dar de ce numaidecît mutului de la manutanță ? Parcă, la drept vorbind, nu fabrici și d-ta în literatură tot așa ceva ca și el la manutanță ? Ce-i literatura altceva decît pîinea noastră cea de toate zilele ? Zi că nu-i așa, dacă-ți dă mîna... Hai... Hai !... Îndrăznește de ai curaj...

Ilie Ionescu-Ilion parcă amuțise. Dar nu fiindcă n-ar mai fi avut curajul să-i răspundă după cum se cuvenea, ci fiindcă se simțea oarecum scîrbit de lovitura asta de teatru, cu care cinstitul editor după ce i se prezentase, găsise cu cale să-și schimbe rechizitorul într-un adevărat elogiu la adresa sa. Și cel care trebui, și de data asta, să aibă cuvîntul nu fuse scriitorul, ci tot editorul...

— Dar d-ta de ce taci, ca și mutul de la manutanță ? Așa e că tot eu am dreptate ?... D-ta nu trebuie să vorbești, domnule scriitor... Nu, nu !... D-ta trebuie să scrii numai... Da, da ! Și știi de ce ? Fiindcă eu n-am nevoie decît de oameni care știu să scrie... nu și de cei care mai știu să și vorbească... Ăștia tot timpul nu fac decît să se laude, cu ce au de gînd să scrie în viitor... Dar de scris... I-a ferit Dumnezeu... Nu scriu niciodată nimic... Adică nimic de seamă, vreau să zic... Și totuși, să nu te miri dacă eu, om cu suflet bun cum sunt, mă simt obligat să le public, chiar și ăstora toate năzbîtiile... Dar pot eu să fac altfel ? Asta mi-e meseria. Mă costă cam mult. E adevărat. Dar n-am încotro. Dacă m-ar costa mai puțin, n-ar mai fi o meserie de lux. Vreau să zic, n-ar mai face pentru mine !... Am sau n-am dreptate ?...

La rîndul lui, ca să nu-i rămînă dator cu nimic, Ilie Ionescu-Ilion exclamă în doi peri :

— Frumoasă meserie !... N-am ce zice. Te felicit !...

— Mulțumesc !... Dar dacă meseria e cinstită — vrei nu vrei — trebuie să fie și frumoasă. Dar numai așa cum o fac eu. Nu cum o fac alții. Eu, bunăoară, pe scriitorii editați de mine, — nu că mă laud, dar adevărul ăsta e — parcă i-aș băga în propria mea familie, nu altceva !...

— Chiar în familie ? Nu cumva, vrei să spui, în cofă ?

— Și de ce n-ar fi chiar și în cofă ?... D-ta știi cum e cofa mea ? E plină cu aur, nu cu apă de puț... Ce altă atenție mai frumoasă ar putea spera un scriitor de la mine ? Doar n-ar pretinde să-l bag chiar în visteria statului !... Acolo nu pot intra nici eu !...

— Fiindcă știi că vistieria statului e goală, șmechere !...

— Eh, bravo !... De data asta, chiar c-ai vorbit și d-ta, cum trebuie. Observ că de cînd stai de vorbă cu mine, faci progrese uimitoare... Ai dreptate. Cofa mea e ceva mai plină decît visteria statului. Dar, bineînțeles, nu-i plină la fel pentru toată lumea !... Pentru un scriitor ca d-ta însă sunt gata să merg pînă în pînzele albe...

Ilie Ionescu-Ilion se resemnase hotărît să păstreze tăcerea și să-l lase pe editor să-și continue pledoaria *pro domo* pînă va obosi — atitudine dealtfel, pe care omul cu ochelarii fumurii părea c-o mirosise din vreme.

— Și cînd mă gîndesc că d-ta pînă azi, nici n-ai catadicsit măcar să mă cunoști din reputație, darmite să mă mai și onorezi cu un volum... Eh, vezi ?... O mai mare rușine pentru mine, nici că se poate... Alt scriitor, în locul d-tale, s-ar fi grăbit să-mi strîngă mîna și să-mi spună : „Îmi pare bine de cunoștință“ ca eu să fiu obligat, bineînțeles, să-i răspund tot atît de încîntat : „Și să fie-ntr-un ceas bun“...

Cînd însă cinstitul editor îi întinsese mîna — ca și cum, mai repede i-ar fi cerșit un ajutor bănesc decît un pact comercial — Ilie Ionescu-Ilion nu găsi de cuviință să-i satisfacă dorința, decît cu o foarte ușoară strîngere de mînă, întovărășită de o exclamație glumeață :

— Mai știi de unde sare iepurele ?

— De aici !... Uite !... De aici are să sară iepurele d-tale, răspunse grăbit editorul, bătîndu-și cu mîndrie pieptul drept cu palma stîngă...

Dar cum scriitorul continua și de data asta să-l privească tot fără nici un pic de încredere, omul cu oche-

larii fumurii socotind probabil că a sosit momentul suprem, se hotărî să iasă din anonimat, cu demnitatea omului care nu se dă bătut niciodată.

— Da, da... de aici... Şi n-are să sară singur... Ai să vezi şi d-ta. Are să sară cu toată familia lui... Şi cu iepuroaica... Şi cu iepuraşii... Şi cu nepoţii... Şi cu strănepoţii... şi cu toţi, toţi cîţi poartă nobilul nume de „iepure" c-aşa-i familia iepurilor, numeroasă... foarte numeroasă... Nu i-o poţi număra, oricît ţi-ai bate capul...

— Ia mai sfîrşeşte, domnule, că pe mine chiar c-a început să mă doară capul de atîta vorbărie...

— Regret, fiindcă va trebui să mai afli încă ceva ce poate nici nu bănuieşti... Bunăoară, cînd mă gîndesc că fiecare membru din familia acestui iepure are să ţi se recomande cu cîte o hîrtiuţă albastră în lăbuţă... Nu zău, că-mi vine să te felicit de pe acum chiar...

Şi în timp ce continua încă să-şi mîngîie cu palma buzunarul din interiorul sacoului unde-şi păstra banii, editorul îi mai strecură ca supliment o nouă întrebare plină de tîlc...

— D-ta ştii ce am eu aici ?... O adevărată crescătorie de iepuri, nu altceva... Roagă-te lui Dumnezeu să te editez şi eu măcar o dată, şi ai să vezi şi d-ta ce înseamnează în literatură, protecţia unui adevărat crescător de iepuri...

Fanfaronada editorului atinsese culmea. Bietul autor de romane senzaţionale se enervase chiar de-a binelea. Totuşi mai încercă o dată să-l apostrofeze pe un ton dealtfel foarte amical :

— Tacă-ţi gura, domnule editor, că prea faci pe cotoiul încălţat... Degeaba te lauzi, că eu îmi cunosc oamenii, chiar cînd întîmplător mai sunt şi editori literari. Cinstea lor ?... Roua dimineţilor de vară !...

— Auzi vorbă !... Parcă eu aş avea nevoie să mă laud ca să pot fi cel care sunt cu adevărat ?... Eu n-am decît să te conduc unde te-ai putea interesa personal de cinstea mea... Da, da... Personal şi chiar la faţa locului... nu aici în Piaţa Universităţii şi în faţa statuei lui Mihai Viteazul... Poftim... Bunăoară, hai să zicem, la domnul Sgrăbunţă... D-ta cunoşti pe scriitorul Sgrăbunţă ? Ştii cîte romane i-am editat pînă azi ?... Şapte... Şapte romane plătite bani peşin... şi încă alte zece, acontate numai... Dar cu cît... nu mă întreba, că nu-ţi pot spune... Mi-am dat cuvîntul de onoare... Am fost forţat... Nu i-am monopolizat eu întreaga lui producţie literară ?... Ba bine că nu ! Mi-e teamă chiar c-o să intrăm în proces cu Regia monopolurilor... Dar ce-are a face ? L-am făcut eu pe domnul Sgrăbunţă milionar ?... L-am făcut. Avem de unde plăti despăgubiri... Slavă Domnului !

Ilie Ionescu-Ilion lăsă să-i scape o întrebare plină de scîrbă :

— D-ta l-ai făcut pe Sgrăbunţă ăsta milionar ?... Sau el te-a făcut pe d-ta ?...

— Pardon !... Am zis, eu pe el... nu el pe mine ! Şi dacă vrei să ştii adevărul, nu l-am făcut numai pe el... Nu, nu ! Am mai făcut şi pe alţii... Dar ce-ţi mai vorbesc eu de milionarizarea clienţilor mei de ieri, cînd eu am început să mă gîndesc deja la clienţii mei de mîine...

— Mai spune-mi unul măcar... unul singur şi mă dau bătut...

— Ba mai bine, să te bată norocul, că parcă ai fi Toma necredinciosul... Iată-l, bunăoară, pe domnul Mihăluţă... Că doar p-ăsta trebuie să-l cunoşti. Eh, da !... Crezi că pe dînsul l-am lăsat mai prejos decît pe ceilalţi ? Din contră... Cu ce bani socoteşti că şi-a cumpărat cele zece pogoane de vie ? Cu banii lui ?...

— Doar n-ai vrea să-mi spui că şi le-a cumpărat tot cu banii dumitale...

— Ba bine că nu ! Parcă banii lui, odată şi odată, n-au fost tot banii mei ? Şi drept mulţumire... ce crezi ? Nu s-a îndurat să-mi trimtă măcar o damigeagă de vin. Mi-a răspuns că damigeana, pe care i-o trimisesem nouă-nouţă, se spărsese pe drum. Auzi vorbă !... Parcă dumnealui n-ar fi avut o damigeană mai veche la vie ! Dar nici eu n-am să mă las tras pe sfoară... Am să i-o pun în cont...

— Dacă nu cumva i-ai şi pus-o ! Ai avut d-ta grije să-l aranjezi la marcarea exemplarelor...

— Vai de mine ! Aşa proastă idee ai d-ta de tirajurile mele ? Dacă nu mă crezi pe mine, întreabă-l pe părintele Prescurion... Că doar şi pe cucernicia-sa, cine l-a făcut socru-mare ? Tot eu !...

— Nu mai spune...

— Ba spun... Spun ca să afle adevărul şi cei care nu l-au aflat pînă azi... Cu ce bani crezi d-ta că şi-a măritat

bobocelul de fată ? Cu banii de la patriarhie ? Aş !... De unde ! Tot cu banii mei !

— Vrei să zici, cu drepturile lui de autor... dacă nu te superi... Nu cu banii dumitale...

— Eh, poftim ! Parcă drepturile de autor nu sunt tot banii editorului ?... Vai de el !

— Pardon ! Banii publicului cumpărător de cărţi literare... Nu banii editorului...

— Aşa noroc să ai d-ta, să te cumpere publicul cititor, fără reclama plătită tot de bietul editor...

Cunoscutul autor de romane senzaţionale, tremura de teamă să nu-l croiască cu bastonul chiar pe eventualul său editor.

— Hai, domnule editor. Spune odată unde vrei s-ajungi cu reclama cinstei dumitale personale, c-ai început să mă sufoci...

— Nu-ţi fie teamă, că pentru vindecarea sufocării la scriitori, eu am o reţetă sigură, mai ales cînd e vorba de un client de talent ca d-ta. E tipărită pe hîrtioare albastre, semnate la fel de cîte trei doctori iluştri... Cei mai iluştri doctori în finanţe de la Banca Naţională.

Pentru prima oară, Ilie Ionescu-Ilion răsuflă şi el uşurat şi perfect edificat de intenţiile acestui editor ciudat, care după ce-şi dăduse pe faţă profesiunea lui culturală de negustor cinstit, de data asta, cu lentilele cenuşii ale ochelarilor săi, nu-şi mai ascundea decît ochii. Şi cînd se mai gîndea şi la înţelepciunea dictonului românesc, că „ochii sunt oglinda sufletului" ! Totuşi, nu se putu abţine de a-i strecura glumeţ, tîlcul unui alt dicton tot românesc :

— Am înţeles !... „Baţi şeaua... să priceapă iapa !"

— Iapa ?... Unde vezi d-ta iapa asta ? Poate vrei să zici un armăsar „pursînge"... Că eu cînd am norocul să pun mîna pe aşa ceva, martor mi-e Dumnezeu, că nici nu mă uit la preţ... Îl cumpăr cît ai clipi din ochi ! Ce ?... Tot nu mă crezi ? Poftim... Ai cuvîntul... Acum poţi vorbi şi d-ta... Spune-mi, te rog, cît costă armăsarul d-tale. Şi eu îţi dau cuvîntul meu de cinste, că ţi-l cumpăr cu bani peşin... nu cu vorbe late... Şi nu la „moş aşteaptă", ci în momentul de faţă.

Ilie Ionescu-Ilion ofta adînc, deşteptat parcă dintr-un coşmar, ca şi cum n-ar mai fi ştiut nici să vorbească, nici

să scrie. Oferta editorului cinstit îi paralizase întreaga făptură. Se întreba singur ce trebuie să facă. Să-şi muşte limba de necaz pentru timpul pierdut în faţa Universităţii cu acest editor guraliv şi fanfaron, sau să plîngă de bucurie, că, în sfîrşit, întîlnise şi el o dată în viaţă, tipul providenţial, pe care-l visase atît amar de vreme...

Editorul însă, ca şi cum ar fi vrut să-i dovedească buna lui credinţă, îl invită solemn să se pună de acord cu el, asupra realizării imediate a unui mic început din marile lui promisii pentru viitor.

— Nu mai sta, te rog, la îndoială... că aşa cum am să te plătesc eu nu te-ar fi plătit nici chiar Rotschild, dacă, cumva, ai fi avut ocazia să-l întîlneşti la Bucureşti.

*

Preţul armăsarului fusese fixat, o jumătate de oră mai tîrziu, în cafeneaua „Select" din strada Lipscani, locul obişnuit de întîlnire al oamenilor de bursă şi afaceri dubioase.

Prin contractul pe care editorul îl scosese din buzunar, scris gata — la maşină — în dublu exemplar şi cu timbrele fiscale lipite pe locul rezervat semnăturilor, omul cu ochii mascaţi de lentilele fumurii ale ochelarilor săi încadraţi în aur se angaja să-i tipărească lui Ilie Ionescu-Ilion noul său roman senzaţional, al cărui nume sugestiv *De vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul* circulase în ultimul timp prin diferitele publicaţii literare, la rubrica „Ce noutăţi pregătesc scriitorii noştri".

Romanul trebuia să apară deocamdată într-o primă ediţie de cinci mii de exemplare, în formatul obişnuit, cu 280—300 de pagini şi marcat cu preţul de 80 de lei volumul, din care 20 la sută erau socotiţi „drepturi de autor".

Ilie Ionescu-Ilion, autorul romanului, se obliga ca în maximum 15 zile de la semnarea contractului, să predea manuscrisul complect editorului. Iar editorul, o dată intrat în posesia manuscrisului, se obliga să-i verse autorului un avans de 20 000 lei, din totalul drepturilor sale de autor, sumă din care autorul se şi grăbise să primească un mic acont de 2 000 de lei, chiar în cafeneaua „Select" unde fusese semnat contractul.

Întîmplător, Ilie Ionescu-Ilion avea romanul gata scris. Nu-i mai rămînea decît să-i facă o simplă revizie şi apoi

să-l încredinţeze editorului. Peste zece zile însă — adică mai înainte chiar de timpul prescris în contract — cînd Ilie Ionescu-Ilion se prezentă la biroul editurii, cu manuscrisul romanului pus la punct, află cu surprindere, că patronul plecase la Berlin şi că în lipsa lui, toate plăţile fuseseră suspendate, afară, bineînţeles, de plata lucrătorilor tipografi.

Neprevăzuta dispariţie a editorului produse asupra bietului autor de romane senzaţionale o nedumerire cu mult mai senzaţională chiar decît apariţia, tot atît de senzaţională a aceluiaşi editor, în ziua cînd fusese împiedicat să se urce în tramvai pentru a fi dus la cafeneaua „Select" unde avea să i se joace festa. Plecarea asta, operată de editor în mod absolut secret, nu-i mirosea a lucru curat, mai ales că patronul editurii nu lăsase la birou nici o instrucţie cu privire la romanul său. Ilie Ionescu-Ilion abia acum începea să înţeleagă ceea ce nu fusese în stare nici măcar să bănuiască, zece zile în urmă. Graba gentileţei cu care se operase semnarea contractului şi a chitanţei pentru primul său acont — meschina sumă de 2 000 de lei — nu fusese decît un basm pentru adormit copiii, sau mai bine-zis, pentru adormit scriitorii români care, în felul lor, tot nişte copii ai nimănui sunt şi ei.

Lui Ilie Ionescu-Ilion îi venea să turbeze de necaz. Dacă Sfîntul Gheorghe nu i-ar fi bătut în uşă, poate că nici el nu s-ar fi bătut cu pumnii în cap de admiraţie pentru cinstea editorului cu obrajii trandafirii şi cu ochii mascaţi de lentilele fumurii ale ochelarilor săi încadraţi în aur. În cazul de faţă însă — caz de forţă majoră — lipsa banilor i-ar fi putut pricinui neplăceri mult mai mari decît efemera plăcere a apariţiei unui nou volum pe piaţă. Pentru prima oară în viaţa lui, sărmanul autor de romane senzaţionale era în căutarea nu a unui nou subiect de roman, ci a unei simple „centuri de salvare", deşi naufragiul ameninţa să se producă pe pămînt, nu pe mare. Dar timpul trecea, şi „centura de salvare" pe care o căuta ameninţa să nu fie găsită niciodată, ca şi cum ea ar fi fost încuiată chiar în casa de bani a cinstitului editor dispărut pe nepusă masa. Ce-i mai rămînea dar de făcut ? Să-şi schimbe editorul nu mai era posibil. Denunţarea contractului cu inevitabilul proces specular, deşi i-ar fi asigurat poate o reclamă mai zgomotoasă

decît simpla apariţie pe piaţă a volumului său, în schimb, l-ar fi costat mai mult decît meschinul aconto primit în cafeneaua „Select" dar evaporat cît ai clipi din ochi.

Ilie Ionescu-Ilion încerca zadarnic să dibuiască motivul care determinase pe „cinstitul" editor să procedeze faţă de el, aşa cum procedase. Nedumerirea lui din primele zile începuse să crească cu repeziciunea vertiginoasă a feciorului de împărat din basmele bătrîneşti. Atinsese chiar nivelul unui început de neurastenizare, care i-ar fi putut fi fatală. Sărmanului autor de romane senzaţionale nu-i mai rămăsese dar nimic altceva mai bun de făcut, decît să se resemneze.

Şi totuşi, Ilie Ionescu-Ilion ştia una şi bună. Ştia că unui scriitor, oricît de antipatic i-ar fi editorul, la drept vorbind, în mod normal, tot scriitorul aleargă după editor, nu editorul după scriitor. De data asta însă, contactul lui cu noul editor se petrecuse cu totul invers de cum ar fi trebuit să se petreacă în mod normal. De data asta, martor îi era bunul Dumnezeu, că el nu fugise după editor, ci editorul după el. Cu alte cuvinte se petrecuse exact ca în *À rebours*, faimosul roman al lui Huysmans. Constatarea asta — fără să fi avut însă neobrăzarea de a se compara cu des Esseintes — îi potolise oarecum furia de primul moment, înfiripîndu-i satisfacţia vagă, de a fi reuşit şi el, măcar o singură dată în viaţă, să înceapă cu ceea ce normal ar fi trebuit să sfîrşească şi să sfîrşească cu ceea ce tot normal ar fi trebuit să înceapă.

Dealtfel, cam acelaşi *À rebours* părea a fi inspirat şi pe aşa-zisul „secretar cultural" al faimoasei spelunci de editură literară care, în momentul acela, era stăpîna comercială a noului său roman. Într-o bună zi, subalternul cinstitului editor, dispărut pentru un timp nelimitat, îi propuse autorului, pe răspunderea sa personală, un nou avans de 3 000 de lei, sumă care, după întoarcerea patronului de la Berlin, avea să fie completată cu încă 15 000 de lei, conform contractului încheiat la timp. Deşi pentru nevoile sale imediate noul avans de 3 000 de lei nu reprezenta decît o sumă ridicolă, Ilie Ionescu-Ilion se grăbi totuşi să primească, hotărît să-şi caute restul de bani în altă parte. Cel puţin, de data asta, înţelesese şi el care era adevărata cinste a editorului, în mîinile căruia se constituise prizonier de bunăvoie. Convins că spontana gentileţe a şiretului secretar cultural fusese pusă

la cale chiar de editorul său, în ziua plecării lui la Berlin, cunoscutului autor de romane senzaţionale nu-i mai rămînea drept răzbunare decît mîngîierea înţelepciunei dictonului francez: *„Partir c'est mourir un peu"*. Numai că, în cazul de faţă, cel care ar fi putut să moară nu era editorul care plecase, ci doar el, Ilie Ionescu-Ilion, care rămăsese la Bucureşti părăsit, ca un mort fără lumînare.

*

Cinstitul editor care, plecînd de la Berlin, mai dăduse cîte o raită şi pe la Lipsca, Dresda, Viena şi chiar Budapesta, nu se întoarse la Bucureşti decît după Sfîntul Gheorghe, adică după ce Ilie Ionescu-Ilion reuşise să-şi plătească chiria, cu banii împrumutaţi de la o bancă populară, semnînd o poliţă girată de alţi doi scriitori tot atît de buni platnici ca şi cel care încasase banii.

După sosirea patronului însă, cum în timpul verii editura era ocupată în primul rînd cu tipărirea cărţilor didactice, *De vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul* rămăsese să fie tipărită la „calendele greceşti" cum s-ar spune. Totuşi, de bine, de rău, romanul lui Ilie Ionescu-Ilion reuşi să vadă lumina zilei şi el, atît prin vitrinele librăriilor din Bucureşti cît şi prin aşa-zisele chioşcuri culturale, de pe peroanele gărilor din provincie.

Dar cînd?... Abia după Bobotează, adică exact după sfîrşitul sărbătorilor de iarnă, care coincid cu sfîrşitul singurului adevărat sezon al cărţilor literare.

Şi în ce anume condiţii?... Dezastruoase!... Fiindcă, deşi contractul încheiat la cafeneaua „Select" prevedea un avans de 20 000 de lei din drepturile sale de autor, sumă pe care editorul trebuia s-o verse autorului la predarea manuscrisului, totuşi, peste cei 5 000 de lei — încasaţi, după cum văzurăm, în două rate — Ilie Ionescu-Ilion nu mai putu smulge de la editor decît abia încă 7 000 de lei, adică în total 12 000 de lei, şi aceştia plătiţi tot în rate şi numai după şase luni de la apariţia romanului.

Cinstitul editor însă avea să meargă şi mai departe cu punerea în valoare a personalităţii lui culturale. În locul celor cinci mii de volume, care — după cum fusese stipulat în contractul semnat în cafeneaua „Select" — trebuia să reprezinte prima ediţie a romanului „editorul nu tipărise decît trei mii de volume, iar preţul volumului fixat de comun acord, tot prin acelaşi contract, la 80 de lei, fusese scăzut din oficiu la 40 de lei. Şi iată cum, din aceste două diferenţe — una de tiraj şi alta de preţ — Ilie Ionescu-Ilion avea să piardă rotunda sumă de 50 000 de lei...

Şi dacă ar fi fost numai atît!... Dar după un an şi jumătate de la apariţia romanului, autorul nu reuşise să-şi mai încaseze din drepturile lui decît abia încă 6 000 de lei, plătiţi însă în trei rate a cîte 2 000 de lei rata, ceea ce însemna că pînă la suma de 24 000 de lei, cît i s-ar mai fi cuvenit după micşorarea tirajului şi preţului la volum, ar mai fi rămas să primească încă 6 000 de lei. Tratativele autorului de a încheia conflictul cu editorul său în mod onorabil, printr-o complectă şi imediată achitare a tuturor drepturilor sale de autor nu duceau la nici un rezultat. Editorul continua să-l amîne sistematic, momindu-l cu eventualitatea unei noi ediţii de alte trei mii de exemplare tipărită chiar înainte de epuizarea primei ediţii. După doi ani de aşteptare zadarnică însă, deşi romanul *De vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul* nu se mai găsea în vînzare prin librăriile din Bucureşti, nici un volum, editorul tot mai continua să-i refuze, nu numai tipărirea noii ediţii promise, dar chiar şi achitarea celor 6 000 de lei — ultimele lui drepturi de autor — pe motiv că librăriile din provincie întîrziind să-şi reguleze conturile pentru volumele vîndute, nu se putea şti, dacă prima ediţie fusese cu adevărat epuizată complect.

*

Într-o noapte de sfîrşit de mai, cînd parfumul afrodiziac al teilor înfloriţi grăbea paşii perechilor de îndrăgostiţi întîrziaţi pe la Şosea, fie spre paturile lor personale, fie spre cele închiriate cu noaptea prin hotelurile de la periferia Bucureştilor, pe Bulevardul Universităţii, avea să se săvîrşească exact aceeaşi minune ca şi pe drumul Damascului.

Aproape tot timpul cît durase masa lui de seară, la „Colonade", surîsul binevoitor dar agresiv al unei tinere necunoscute blonde îi înţepase atenţia cu o drăgălăşenie plină de elocvenţă. Totuşi în noaptea aceea, deşi avea cel mai legitim motiv să fie vesel, Ilie Ionescu-Ilion se întorcea acasă

singur și obsedat de același justificat necaz, de a nu fi reușit încă să-și încaseze de la editor toate drepturile lui de autor. Ba la un moment dat, cunoscutul autor de romane senzaționale se trezi că începuse să vorbească cu el însuși. Vorbea ca și cum s-ar fi mustrat frățește pentru naivitatea cu care se lăsase îmbrobodit la ochi și la minte de minciunile guralivului său editor, și mai ales pentru buna lui creștere, care-l împiedicase să-i demaște la timp, dacă nu altceva, măcar șiretenia privirilor ascunse de lentilele fumurii ale ochelarilor săi încadrați în aur. Se gîndea că dacă ar fi avut norocul să-și trateze publicarea romanului cu un alt editor — unul cel puțin fără ochelari fumurii — i-ar fi putut citi în ochi mai ușor calitatea cinstei de care editorul său făcuse atîta caz. Dar în cazul de față, nici măcar răzbunarea care-i trecuse întîmplător prin minte, n-ar fi fost eficace. Dacă i-ar fi spart, bunăoară, ochelarii cei vechi, prețul noilor ochelari, pe cari editorul și i-ar fi cumpărat probabil din restul drepturilor lui de autor, n-ar fi echivalat poate, nici pe sfert, satisfacția cu care s-ar fi putut mîngîia de pierderea celor 6 000 de lei. Ceea ce trebuia să-i spargă dar era cu totul altceva.

Adevărata soluție i-o sugeră chiar în noaptea aceea armăsarul lui Mihai Viteazul, în fața căruia se oprise întîmplător ca și în ziua cînd aștepta să se urce în tramvaiul electric nr. 14. Fapt ciudat însă, surîsul rece al patrupedului de bronz avea parcă în el ceva din înțepătura agresivă — dar totuși plină de drăgălășenie — a surîsului cu care tînăra și blonda necunoscută de la „Colonade" îl torturase o jumătate de oră în urmă. Ar fi putut jura că atît fata blondă, cît și armăsarul de bronz îl împing la fel, cu aceeași insistență imperativă, spre o faptă eroică, asemenea celei de la Călugăreni, unde Mihai Viteazul, modestul voievod al Munteniei, îi venise de hac puternicului Sinan-pașa, comandantul turcilor.

Ilie Ionescu-Ilion își da seama că prezența armăsarului de bronz — cu care fantezia lui de autor de romane senzaționale îi procurase într-o noapte prilejul să stea cu el de vorbă pînă în zorii zilei — se bătea cap în cap cu amintirea proaspătă a fetiței blonde, cu care reușise să schimbe pe

furiș cîteva priviri semnificative. Se simțea totuși stăpînit de aceeași emoție plăcută pe care nu i-o da decît momentul cînd punea mîna pe un nou subiect senzațional, pentru romanele sale... Și-n noaptea aceea, probabil tocmai din cauza acestei emoții, nu-și putuse închide ochii decît abia spre ziuă...

Totuși, faptul de a-și fi petrecut noaptea singur nu-l mai enerva. În lipsa unei petreceri vesele într-o grădină de vară, se mulțumise numai cu amintirea vie a fetiței blonde de la „Colonade", al cărei chip — detașat parcă din umbră cît mai vizibil și mai aproape de el, — încerca să-i împrospăteze demnitatea literară, pe care el, sărman autor de romane senzaționale, căzut victimă unui editor „cinstit", și-o considera complet mucegăită.

*

A doua zi, ca și cum s-ar fi dus la o întîlnire fixată din ajun, Ilie Ionescu-Ilion intră în biroul editorului, exact la ora cînd știa că stăpînul ochelarilor cu lentile fumurii trebuie să se găsească numai acolo și nu în altă parte.

Revederea celor doi factori culturali avea să marcheze, în analele frăției de interese comune dintre scriitori și editori, cel mai autentic eveniment senzațional nu numai al zilei, dar al întregului an cultural.

Înfrățiți mai întîi pe marmora mesei din cafeneaua „Select", pe care semnaseră de comun acord contractul cu bucluc și învrăjbiți apoi pe același cîmp de activitate culturală — fragmentată însă de varietatea unor multiple interese, mai degrabă personale decît profesionale — autorul de romane senzaționale și editorul său își întinseră mîinile cu aceeași tradițională și reciprocă toleranță sentimentală, ale cărei rotițe dințate n-așteptau decît momentul lor binevenit ca să sară de pe axa lor.

— A !... lume nouă, lume nouă ! Ce mai faci, scumpe maestre ?

— *Merci*, bine !... Dar d-ta, cotoi încălțat, pe ce vechi acoperișuri de case îți mai vînezi noile victime ?...

— Auzi vorbă !... Pe aceleași acoperișuri cu burlanele veșnic găurite. Dacă nu curge... pică !...

— Dar de cînd îți tot pică — parcă ai fi măsluit *Dama de pică* a lui Pușkin — nu cumva ți-o fi picat din provincie și cei 6 000 de lei, ce-mi datorezi ?

— Chiar 6 000 de lei ?... Auzi, auzi !... Iartă-mă, dar eu nu-mi amintesc de așa ceva...

— Cred și eu !... D-ta, ai pe conștiință atîtea escrocherii îngropate cu toată cinstea cuvenită celor căzuți pe cîmpul de onoare, că nu m-aș mira să le fi pus cruce și celor 6 000 de lei ai mei...

Editorul rămase cu gura căscată, ca și cum un os de pește i s-ar fi înfipt, jumătate în limbă și jumătate în cerul gurii. Nu s-ar fi așteptat pentru nimic în lume ca naivitatea mălăiață a clientului său să se fi transformat peste noapte, așa, deodată, într-un humor agresiv, contra căruia, deocamdată nu-i găsea nici un fel de replică, cu care i-ar fi putut dovedi că nici el nu amuțise încă complet. Ba începuse chiar să regrete că nu-i citise încă romanul, pe care nu i-l editase decît că prea îl plictisise reclama pe care ceilalți editori continuau încă să i-o facă pentru romanele apărute înainte.

În schimb, Ilie Ionescu-Ilion — care nu devenise agresiv decît grație surîsului atribuit de imaginația sa unui armăsar de bronz — se mulțumea deocamdată să-și privească editorul cu aceeași milă profesională, cu care un judecător integru, privește un recidivist, căruia nu i se mai poate acorda nici un fel de circumstanță atenuantă.

Ba ceva mai mult, de data asta, era mai sigur ca niciodată, că editorul său încerca să joace din nou rolul aceluiași șmecher, care de cîte ori este prins „cu mîța în sac" renunță bucuros la mîță, dar își păstrează sacul, în care a doua zi, i se găsește ascunsă o altă mîță.

Între timp, editorul, care părea a fi renunțat deocamdată la luptă, avu fericita inspirație să-și poftească clientul să ia loc într-un confortabil fotel, ca s-aștepte cîteva minute numai, pînă ce șeful contabilității avea să cerceteze scriptele și să-i raporteze sumele de bani, sosite din provincie în ultimele șase luni. Editorul însă cunoștea mai dinainte rezultatul acestui fel de cercetări, deoarece funcționarii lui erau instruiți din timp, cum trebuiau să execute aceste ordine de cari editorul nu făcea uz, decît cînd se găsea la mare strîmtoare.

La rîndul său, șeful contabilității înțelesese și el imediat că răspunsul cerut de patron nu poate fi altul decît — conform cuvîntului de ordine — același care suna la fel, ori de cîte ori raportul trebuia prezentat editorului, de față fiind și scriitorul interesat. Și, bineînțeles, raportul șefului contabilității sună, și de data asta identic după cum Ilie Ionescu-Ilion îl mai auzise și în alte dăți, cînd se interesa de mersul vînzării romanului său în provincie.

— Ai auzit ?... Ce crezi că provincia-i București, să-ți consume o întreagă ediție în șase luni de zile ? Provincia reclamă șase ani pînă să vîndă cele trei sute de exemplare trimise... nu trei mii, cîte ți-am tipărit eu în prima ediție...

Nebănuind că scriitorul îl ascultase intenționat distrat, fără să-i răspundă imediat, editorul prinse curaj să-și continue explicațiile pe cari probabil nu le sfîrșise încă.

— Și cînd mă gîndesc că n-au trecut nici doi ani, și d-ta ai și încasat 18 000 de lei deja ! N-ai încasat ?... Spune !... Ai încasat. Nu zic. Dreptul d-tale... Dar așa cum se prezintă cazul în momentul de față, de unde vrei să-ți mai plătesc încă 6 000 de lei ?

— Dacă aș ști că ești un editor cinstit, după cum te-ai lăudat în fața statuei lui Mihai Viteazul, ți-aș răspunde : „Din cofa d-tale plină de bani"... Ți-aduci aminte de cofa de-atunci ?

— Cum nu ?... Dar d-ta așa naiv ești să crezi că o casă de bani, sau o „cofă" cum îți place să-i zici, trebuie să fie totdeauna plină ?

— Nu... Dar nici d-ta, nu cred să pretinzi că o casă de bani ca a d-tale ar putea fi vreodată așa de goală ca să nu poată scoate din ea nici măcar 6 000 de lei, pentru un scriitor de „mare talent" după cum m-ai categorisit chiar d-ta...

— Să mă ferească Dumnezeu de o așa mare nenorocire ! Casa mea de bani... Adevărat... Nu este goală niciodată. Dar asta nu înseamnează că trebuie s-o golesc de dragul d-tale...

Și editorul se opri brusc, deși ar fi dorit poate să mai spună ceva. Observase însă cu oarecare teamă, cum Ilie Ionescu-Ilion, întorcîndu-i spatele ostentativ, rămăsese cu ochii ațintiți, ca o pasăre de pradă, pe geamul vitrinei, pe care literele de aur — firma editurei — străluceau în bătaia soa-

relui care tocmai se ridicase pînă peste acoperişul clădirii din faţa biroului. Ba, ceva mai mult, calmul neobişnuit al scriitorului de romane senzaţionale, parcă nu-l mai neliniştea, ca de obicei, de cîte ori dădea ochii cu el.

— Dacă este aşa, dă-i dracului de bani, că la urma urmelor, eu — îţi spun drept — m-aş mulţumi numai cu cît mi-ai dat !...

Editorul tresări cuprins de o nedumerire stranie, ca şi cum replica neaşteptată a clientului său n-ar fi ieşit chiar din gura omului ciudat, care pretindea c-ar fi stat de vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul.

— Ba, pardon ! De ce te-ai mulţumi numai cu ce ţi-am dat, dacă eşti sigur că-ţi mai datorez încă 6 000 de lei ?... Eu te rog, din contră, să mi-i ceri fiindcă-i dreptul d-tale... Dar, bineînţeles, nu chiar acum. Aşteaptă mai întîi să ţi se vîndă întreaga ediţie...

— Ia mai lasă glumele deoparte, că ediţia mea ştiu eu mai bine ca d-ta cînd are să mi se vîndă întreagă... „la paştele cailor", ca să nu zic chiar : „la paştele armăsarilor"...

— Dar de unde ?... Dacă ai noroc, poate chiar peste un an, dacă nu şi mai curînd. Depinde... Numai că eu nu sunt prooroc să-ţi pot spune exact.

Continuînd să privească geamul vitrinei, ca şi cum explicaţiile trase de păr ale editorului nu l-ar mai fi interesat, Ilie Ionescu-Ilion scăpă intenţionat o exclamaţie de admiraţie falsă urmată imediat de o constatare nu prea măgulitoare la adresa vitrinei faimosului institut de cultură românească, în care se găsea.

— Frumoasă vitrină !... N-am ce zice. Parcă nici n-ar fi vitrina speluncei unui editor cinstit ca d-ta...

Ofensat de remarca clientului său, editorul se apropie de el, decis să-i dea răspunsul ce-i tremura pe buze, dar nu din spatele lui, unde se găsea încă — ci chiar din faţă ca să-l poată desfide privindu-l ţintă în ochi.

De data asta însă, cel care nu-i dădu răgaz celuilalt să-şi deschidă gura, nu fuse ca de obicei editorul, ci scriitorul...

Bastonul lui Ilie Ionescu-Ilion, ca şi un ciocan de fabrică acţionat de un curent electric, prefăcuse în ţăndări şi geamul vitrinei... şi literele de aur ale firmei... şi prestigiul cultural al editorului.

Înmărmurit şi cu figura galben-verde, ca un cantalup necopt încă, patronul dughenei culturale privea deopotrivă şi prin lentilele fumurii ale ochelarilor săi, şi prin golul geamului spart, mulţimea din stradă, cum se îngrămădea tot mai repede din clipă în clipă, pe porţiunea de trotuar din faţa clădirii în care se produsese teribila explozie — inventată de imaginaţia populară, cît ai fi clipit din ochi.

Pentru prima oară în viaţa lui, guralivul editor amuţise parcă de-a binelea. Dar nu atît din cauza pierderii suferite, cît mai ales din cauza spaimei care-i sfredelise şira spinării şi îi îngreunase respiraţia, ca şi cum un dop de plută i s-ar fi înţepenit în gîtlej, ca într-o sticlă de şampanie voiajată pe oceanul Atlantic (Hâvre — New York).

În schimb, Ilie Ionescu-Ilion, mai calm ca niciodată în viaţa lui, zîmbea acrobatic, mîngîindu-şi bastonul, ca şi cum i-ar fi mulţumit pentru reuşita completă a gestului eroic, la care colaboraseră amîndoi. Şi lucru ciudat — zîmbetul lui nu era parcă decît reflexul propriei sale demnităţi literare, sugerat atît de surîsul gemen al armăsarului de broz, călărit de Mihai Viteazul, cît şi de ocheadele primăvăratice ale fetiţei blonde de la „Colonade".

La un moment dat, cei doi beligeranţi îşi dădură seama că ridicolul acestei situaţiuni critice, pe care ei singuri şi-o creaseră, ameninţa să-i compromită definitiv şi la fel pe amîndoi, faţă de mulţimea adunată în stradă, gata să dea curs liber celor mai nesărate glume şi mai răutăcioase aluzii. Atît autorul de romane senzaţionale, cît şi editorul „cinstit" simţeau parcă nevoia imperioasă de a se dezvinovăţi reciproc, aruncîndu-şi vina unul asupra altuia. Editorul însă nu îndrăznea să ia iniţiativa, de teamă — nu care cumva — să-şi enerveze din nou clientul pe care-l credea capabil să-i spargă şi al doilea geam din vitrina alăturată. La fel şi autorul de romane senzaţionale — deşi refăcut mult mai repede decît editorul său — nu găsea nici el de cuviinţă să-şi reproşeze lipsa de generozitate culturală faţă de victima sa, prelungindu-i la infinit starea de plîns în care se găsea „cinstitul" editor.

În cele din urmă, tot Ilie Ionescu-Ilion se îndură să-i adreseze editorului său una din cele mai corecte şi mai de circumstanţă invitaţii la... vals !...

— Trimite-mi, dragă, te rog, nota de plată acasă... ca să știu măcar cît va trebui să-mi mai reții din cei 6 000 de lei ce-mi datorezi... Cît pentru rest... dacă întîmplător voi mai avea ceva de încasat, nu te grăbi... Mai trec eu pe aici să-ți sparg și cealaltă vitrină... ca să fim chit !...

Și pe ușa pe care funcționarii institutului de cultură o uitaseră deschisă cînd fugiseră cu toții din birou, înnebuniți de groază, Ilie Ionescu-Ilion ieși fredonînd cunoscuta melodie cu care maestrul Castaldi însuflețise patrioticele versuri ale lui St. O Iosif : „La arme, cei de-un sînge și de-o lege... La arme !..."

*

O lună mai tîrziu, toate ziarele din București anunțau la „Cronica mondenă" logodna unicei fiice a celui mai cinstit editor literar din România întregită, cu reputatul autor de romane senzaționale, Ilie Ionescu-Ilion. Căsătoria la ofițerul stării civile fusese fixată pentru prima duminică din luna următoare. Despre căsătoria religioasă însă, ziarele — nu se putea preciza dacă intenționat, sau chiar dintr-o regretabilă lipsă de atenție profesională — nu dădură nici o lămurire. În schimb, mai toate cercurile culturale atît din București cît și din provincie, primiseră știrea acestei căsătorii cu cea mai senzațională bucurie, mai senzațională chiar decît efectul produs de citirea tuturor romanelor senzaționale semnate de Ilie Ionescu-Ilion. Nu mai rămînea nici o îndoială, că de data asta, genul romanului senzațional din România își găsise în fine și el doi eroi autentici.

Între timp, Ilie Ionescu-Ilion se și grăbise să-și adopte propria sa idilă culturală ca subiect al noului său roman senzațional, pe care de data asta, n-avea să-l mai semneze el singur. O, nu !... De aici înainte, hotărîrea sa — adevărată literă de *Evanghelie* — era să scrie numai în colaborare cu necunoscuta blondă de la „Colonade" care, citindu-i romanul *De vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul* editat de părintele său, rămăsese așa de încîntată de talentul autorului nedreptățit de editor, încît preferase să-l despăgubească dînsa de cei 6 000 de lei — dar bineînțeles — nu din veniturile institului cultural părintesc, ci din veniturile propriei sale zestre, pe care fericitul editor cinstit, devenind ca prin minune și un suflet generos, o ridicase — omagiu adus scumpului său ginere — la suma de două milioane.

Și ca un fericit început al acestei colaborări literare, tinerii căsătoriți hotărîră, de comun acord, ca cel puțin primul lor roman senzațional să apară tot în editura familiei. La fel, noul geam al vitrinei cu aceleași litere de aur ale firmei, avea să fie plătit, nu de editorul păgubit cu cîteva mii de lei, ci din primul avans asupra zestrei, pe care dealtfel Ilie Ionescu-Ilion se grăbise să-l încaseze chiar în ajunul logodnei.

SPOVEDANIA UNUI ÎNSTREINAT

Îl întîlnise pe țărmul canalului La Manche, într-o vară cînd urîtul îl gonise din Parisul pustiu spre mare.

Într-o după-amiază, Andrei Băleanu se coborîse să-și bea ceaiul în grădina de iarnă a hotelului. *Five-o'clock*-urile hotelului său erau renumite pe tot lungul coastei. În timpul verii, mai toate începuturile romanelor de dragoste porneau de acolo.

În jurul lui, o mare liniștită de capete — mai multe femei decît bărbați — și un miros adormitor de parfum de ceai și de rom. Era atîta eleganță în mișcările acestor mîini inelate, că ai fi crezut mai repede că nimic nu se mișcă din tot ce vezi cu ochii și că totul n-ar fi decît un enorm tablou pictat de un nebun.

Alături de el, un tînăr vestejit înainte de timp da drumul bucățelelor de zahăr, una cîte una, în cele două pahare de ceai — unul al lui și altul al doamnei de lîngă el — o doamnă mai în vîrstă, dar totuși destul de frumoasă pentru cei care țin cu orice preț să fie iubiți de cineva.

Curios lucru! Tînărul de lîngă el îl privea ca și cum l-ar fi cunoscut cîndva. Totuși, privirile lui, mai mult aruncate pe furiș, îi dădeau să înțeleagă că n-are îndrăzneala să-i vorbească. Băleanu nu-și aducea aminte să-l mai fi văzut vreodată. Necunoscutul avea o figură suptă de neodihnă — părea un bolnav sculat cu sila din pat, dacă nu chiar un mort, uitat neîngropat.

Vorbea domol și prelung, ca și cum ar fi silabisit într-o carte. Frazele lui aveau ceva din măreția stranie și mută a

sfincșilor din deșert, iar ochii lui, singura scînteie de viață ce-i mai rămăsese, îi sticleau din cînd în cînd, mai luminoși decît cele două smaragde ale inelelor.

Dar cum, de la un timp, privirile necunoscutului începuseră să-l exaspereze, Andrei Băleanu își întoarse capul de cealaltă parte a sălii, spre colțul în care șase țigani, îmbrăcați în haine roșii, își acordau viorile.

Un foșnet de mătase îl făcu să tresară. Tînărul, împreună cu doamna în vîrstă, se sculaseră să plece. Străinul, care avea aerul că-l cunoaște, îi aruncase un zîmbet prietenesc, însoțit de un gest cu care l-ar fi rugat parcă să-l aștepte.

Cine putea fi omul acesta de a cărui privire pătrunzătoare Andrei Băleanu începuse să se teamă ?

În urma lor se ridicase și el. Era hotărît să nu se mai coboare niciodată în grădina de iarnă a hotelului. Băleanu își putea bea ceaiul în odaia sa. Atmosfera acestor *five-o'clock*-uri îi părea înăbușitoare. Și afară de acesta, nici mirosul florilor din sală nu-i plăcea. Îi părea că miroseau a mort.

Într-altă noapte — o noapte, dealtfel, în care nu se cunoscuseră încă — în salonul hotelului nu mai rămăseseră decît ei doi.

Afară ploua, și vîntul bătea cu furie dinspre mare. Cîteva globuri electrice luminau plaja pustie, acoperită de valuri, iar corăbiile pescarilor, prinse în ancore și părăsite, se înșirau pe coaste negre și murdare, ca niște cosciuge dezgropate de curînd.

Necunoscutul, cu fruntea lipită de geam, privea afară. Privea cu seninătatea unei statui de bronz, cu mîinile împreunate la spate, așa ca și cum n-ar fi văzut nimic, ca și cum nu s-ar fi gîndit la nimic.

Marea crescuse pînă sub terasa hotelului. Zgomotul valurilor apropiate se deslușea tot mai bine. Șuieratul vîntului nu le mai putea acoperi.

Necunoscutul, mișcat de la locul lui, făcea impresia unui manechin de vitrină. La un moment dat, Andrei Băleanu îl văzu întorcîndu-se brusc, ca și cum ar fi avut ceva de spus. Salonul însă, afară de ei doi, era gol...

La un moment dat, își vîrî mîinile în buzunarele pantalonilor și, cu un zîmbet forțat de răutate — un zîmbet în care

ceteai sarcasmul unei întregi rase degenerate — se apropie de fotoliul lui Băleanu.

— Iertaţi-mă, domnule, i se adresă el. Poate că vă întrerup şirul gîndirii... dar vedeţi... eu sunt un om serios... Aş vrea să vă întreb şi pe dumneavoastră... Ştiţi pentru cine se înfurie marea, cînd cei de pe mal n-au nici măcar timp să privească...

— Mă gîndeam tocmai la cei întîrziaţi pe mare, îi răspunse Băleanu.

— La cei care se îneacă sau la cei care scapă ?

— Şi la unii... şi la alţii...

Răspunsurile lui Băleanu însă nu-l mulţumiră deloc.

— Pe dumneavoastră nu v-a apucat niciodată furtuna pe mare ?

— Nu.

— Sau poate nici n-aţi călătorit încă pe mare ?

— Nu încă !

— Păcat !... Dumneavoastră nu pricepeţi poezia mării... Apoi, după o pauză şi cu un zîmbet din ce în ce mai plin de răutate, continuă : Iertaţi-mă că vă spun lucrurile acestea. Dar mie îmi place să spun adevărul chiar oamenilor pe care nu-i cunosc... Vreau să vă spun că, dacă nu pricepeţi poezia furtunii, nu pricepeţi nici muzica, nici dansul... nimic... Marea singură vă poate învăţa totul... În şcoală nu se prea învaţă multe lucruri. Nu-i aşa ? O să-mi răspundeţi poate că la aceeaşi şcoală am învăţat cu toţii. E adevărat. Dar dumneavoastră nu ţineţi să ştiţi ceva mai mult decît alţii ?... În cazul acesta, sunteţi un om fericit... şi ca dumneavoastră am mai întîlnit şi alţii. Mulţi... foarte mulţi... Mie, însă, nu-mi plac oamenii fericiţi... Fericirea nu este un lucru de invidiat... Şi animalele sunt fericite !...

Un sfert de oră mai tîrziu, un chelner, cu ochii pe jumătate închişi de somn, le servea ceaiul amîndurora.

Streinul pe care Andrei Băleanu credea că-l vede pentru prima oară, necunoscutul de a cărui privire începuse să se teamă era un român care aproape nu-şi mai cunoştea limba. Şi, stranie întîmplare, streinul acesta era Şerban Muşat, colegul lui de bancă în clasele primare.

Şi-au acoperit faţa cu palmele şi cîteva minute au stat nemişcaţi amîndoi, privindu-şi întunericul gol din palme, ca şi cum ar fi vrut să pătrunză deopotrivă enorma noapte ce-i

despărţise timp de un sfert de veac. Şi parcă tot nu le venea să creadă că după atîta timp Andrei Băleanu să fi rămas acelaşi ca să poată fi recunoscut pe dată, pe cîtă vreme din Şerban Muşat, din băiatul frumos de altădată să nu mai trăiască decît o umbră aproape ştearsă, fără viaţă — o icoană tocită de buze şi prăfuită de timp.

Şi ce erau amîndoi un sfert de veac în urmă ? Copii fără minte, visători naivi, artişti pretenţioşi şi fără aureolă, care ceteau pe *Făt-Frumos din lacrimă* şi declamau *Lacul* lui Lamartine. Pe tabla neagră însă, nu se pricepeau să descurce cu tibişirul nici o simplă împărţire.

Într-o zi, Şerban Muşat îi făcuse lui Andrei Băleanu o destăinuire tristă. Părinţii se hotărîseră să-l trimeată în străinătate. Şcolile din ţară nu erau potrivite vlăstarului unei familii care pe vremuri domnise în România.

Peste cîteva săptămîni, Şerban Muşat plecase. Se sărutase atunci cu dragoste de adevăraţi fraţi şi plînseseră cu lacrimi calde de copii îndureraţi, căci pînă atunci nu plînseseră încă, iar despărţirea celor doi fraţi de visuri îi îndurera pentru prima oară.

De atunci trecuse timp.

În prima lună, Andrei Băleanu primise de la Şerban Muşat trei scrisori, în a doua lună numai o scrisoare, iar în a treia lună, nici una... Şi apoi şi-au pierdut urma.

Aşa este cînd pleci departe. Străinii îţi sugrumă cu încetul amintirea celor lăsaţi în urmă, şi clipă cu clipă, zi cu zi, an cu an, te înstrăinezi tot mai mult şi tot mai străini îţi par tocmai acei care-ţi fuseseră mai dragi.

Şi iată că după un sfert de veac se regăsiseră fără să se caute.

— Cînd te-am zărit în sală, mi-am adus aminte că te cunosc, îi declară Şerban. Ţi-am făcut un semn să mă aştepţi, fiindcă voiam să te întreb cine eşti. Eram sigur că te cunosc. A doua zi, am venit la ceai cu gîndul că vei veni şi tu. Ai lipsit însă. M-am dus atuncea la chelnerul care te servise cu o zi mai înainte, cerîndu-i informaţii despre tine... Ah !... nu mi-ar fi trecut niciodată prin gînd c-ai putea fi chiar tu... Şi cu toate acestea, este adevărat... Dacă nu mi-aş fi uitat c-am trăit pe vremuri şi în România, te-aş fi ghicit poate imediat. Dar vezi... Mă gîndisem la tot şi peste tot, numai la noi, la prietenii din copilărie... nu !... Astă-seară

însă, cînd am dat ochii cu tine, am tresărit de bucurie ca și cum aș fi văzut venind spre mine un al doilea Crist. Și dacă nu ți-am spus-o imediat, parcă tot speram c-ai să mă recunoști și tu. Ah !... Ce nebun sunt...

Și Șerban Mușat, după ce dădu cu deznădejde din cap, îi mîngîie obrazul lui Andrei Băleanu și continuă :

— Te-ai schimbat și tu mult, e drept... Totuși, ți-a rămas ceva în figură, în priviri mai ales, ceva care n-are să ți se schimbe niciodată și care îmi va spune totdeauna că vei rămîne același. Timp de un sfert de secol, tu ai trăit așa cum trebuia și ai crescut fără să te schimbi în altul... Tu ai rămas tot tu... Dar eu ?... Mă vezi pe mine ?...

Și în fața oglinzii, măsurîndu-se cu niște ochi încruntați ca și cum și-ar fi privit un dușman, exclamă :

— Ia privește-mă !... Cap de mort... mîini de schelet... Eu am murit de mult, așa de demult, că aproape am putrezit pe de-a-ntregul... Nu ?... Spune... Ție nu-ți miroase a cadavru ?... Mie, da !... Și dacă aș vărsa pe mine toate parfumurile din lume, același lucru va fi — tot parfumul morții mirosi-va mai tare...

Pe Andrei Băleanu cuvîntul „moarte" îl cutremura pentru prima oară. În momentul acela, fără să vrea, se gîndea la romanul lui Oscar Wilde, și în figura lui Șerban Mușat vedea parcă portretul lui Dorian Gray. I se părea lung, nesfîrșit de lung, cu capul înfiorător de urît, un monstru viu cu ochii de smaragde și cu buzele de bronz... Și cu cît îl privea, cu atît i se părea schimbîndu-se, pe minută ce trecea, în altul, tot altul decît cel care-i vorbea.

— Ce nebun sunt ! se scuză Șerban Mușat într-un tîrziu. De ce ți-aș spune lucruri la care n-ar trebui niciodată să mă gîndesc ? Dar vezi tu... mi-am adus aminte de atunci cînd eram copii... Păcat !... Păcat să ne înăbușim tinerețea așa de timpuriu și să ne grăbim moartea înghițind de bunăvoie, pe fiecare zi, cîte un pahar de otravă — o zi mai puțin.... Dar ce vrei să fac ? Tu nu poți pricepe cît este de dulce să mori așa, încet, pe nesimțite, să știi că mîine îți este ultima zi, și nerăbdător să sorbi și ultimul pahar !... Ah, ultimul meu pahar...

Și Șerban Mușat îl săgetă cu o privire așa de ascuțită, că Andrei Băleanu își închise ochii pe jumătate, în timp ce

prietenul său din copilărie continua să se spovedească aproape mecanic.

— Ai venit la timp... Ai norocul să mă vezi murind. Ascultă !... Tu nu știi cînd ai să mori... S-ar părea că lucrul ăsta nu-l știe încă nimeni... Eu însă îl știu... O să mor curînd... Viața mea este calculată, zi cu zi... oră cu oră. Ba știu chiar ultima oră ! Moartea mea n-are să întristeze pe nimeni. O să se petreacă la fel ca la o aniversare. Am să dau un banchet monstru, un banchet în cinstea morții mele și, de față cu convivii, fără ca nimeni să bănuiască, voi goli ultimul pahar... Pricepi ?... Ultima înghițitură va fi începutul celor fără de sfîrșit.

Și Șerban Mușat își încheie fraza cu un gest larg și totuși plin de o supremă hotărîre.

În timpul acesta, la orizont, o dungă argintie se desena din ce în ce mai strălucitoare, ca și lama unui cuțit enorm ce-ar fi plutit în aer. Începea să se lumineze de ziuă. Vîntul încetase. Furtuna se liniștise și marea își legăna răutatea potolind fîșiile enorme de apă ce se depărtau unele de altele cu zgomotul unor lanțuri ruginite.

După ce își dădură întîlnire pe a doua zi înainte de dejun, fiecare din ei o porni spre odaia respectivă.

Pînă atunci, lui Andrei Băleanu vorbele prietenului său din copilărie îi făcuseră impresia aiurărilor interesante ale acelor oameni ciudați, cărora mulțimea le zice nebuni — oameni rari, aproape dispăruți astăzi, filozofi necunoscuți — obosiți de viață și totuși fricoși de moarte, rătăcitori, singuratici din oraș în oraș, din țară în țară, nemulțumiți de tot și de ei înșiși chiar.

În dimineața aceea Andrei Băleanu nu putuse închide ochii... Figura lui Șerban Mușat i se încrustase în minte ca o monogramă pe un inel. Încerca să se gîndească undeva într-altă parte decît la prietenul său din copilărie. Dar gîndul lui, mai stăruitor decît oricînd, rămînea pe loc, ca o piatră enormă de moară, pe care n-ar fi putut-o clinti.

Cînd s-a sculat din pat, obosit de nesomn, și-a simțit ochii umezi. Plîngea fără să vrea pe ultimul vlăstar al acelei rase vechi și nobile, pe omul aproape putred, căruia nu-i mai rămăsese viu decît galeria cu portretele strămoșilor.

*

După ce s-a deschis uşa, Andrei Băleanu s-a oprit în prag, ca şi cum i-ar fi fost frică să intre înăuntru. În odaie, plutea greoi un miros pătrunzător de flori uscate — mirosul coroanelor funerare, îngrămădite prin cavouri.

Şerban Muşat era îmbrăcat într-un halat cărămiziu. Cînd l-a zărit intrînd, s-a ridicat de pe sofaua în pernele căreia se îngropase pe de-a-ntregul, şi, zîmbindu-i cu acelaşi obişnuit sarcasm, i-a întins mîna, pe degetele căreia — degete subţiri şi palide ca aurul mat — înşirase alte inele decît cele din ajun.

Lui Andrei Băleanu degetele prietenului său îi făcuse impresia unor obiecte de artă ce ar fi trebuit păstrate în galantarele de sticlă de prin muzee — obiecte ce nu trebuiau atinse, ci numai admirate.

— Îmi place că vii la timp, îl întîmpină Şerban. Atenţia ta mă face să am toată încrederea în orice cuvînt al tău. Voi avea nevoie de tine, de un om sincer care să mă înţeleagă şi să mă iubească mult. Nu-i aşa că tu mă iubeşti încă ?... Nu ?... Spune-mi... Am ghicit adevărul aseară. Tu eşti fratele meu, pe care nu vreau să-l mai pierd.

Se aşezară apoi amîndoi, unul lîngă altul, în faţa unei mescioare încărcată cu sticle de lichior.

— Ascultă, îi explică Şerban Muşat, eu n-am băuturi de cafenea. Tu trebuie să bei ce-ţi dau eu şi să fii sigur că ambrozia zeilor nu era mai gustoasă decît lichiorurile mele.

Şi Muşat începe să-i arate lui Băleanu fiecare sticlă în parte.

— Iată... Aici am lichior de mirt ! Ţi se pare curios... Nu ? Mie îmi place foarte mult. Miroase aşa de frumos... Miroase a cadavru... Păcat că nu-i otrăvitor... Eu îl beau amestecat cu lichior de chiparoasă... Ah !... Ce miros comun. Miroase a vestală... Pricepi ?... N-o să bem însă nici dintr-unul, nici dintr-altul !... Aci am un lichior de crizantemă... Primul lui fabricant a murit chiar în ziua în care l-a gustat. Nenorocitul !... A murit fără să-şi dea seama ce mare bine procurase omenirii. Este otrava cea mai de preţ, cea mai plăcută, cea mai nobilă !... Ai să vezi. Un păhărel nu-ţi face nici un rău, fiindcă eu l-am diluat cu apă distilată. Trebuie

să bei însă o sută de păhărele ca să mori, şi anume, cîte un păhărel la două săptămîni. Totul este calculat. Lichiorul ăsta omoară cu o exactitate de cronometru. Cel care i-a studiat efectele a fost cel mai mare om din vremea aceea. În cinci ani şi-a omorît douăzeci şi doi de servitori şi, fiindcă fusese dat în judecată şi cît p-aci să fie condamnat, timp de alţi zece ani de zile şi-a continuat experienţele cu condamnaţii la muncă silnică pe viaţă. Tu-ţi faci idee de ce însemnează cincisprezece ani din viaţa unui om închinaţi experimentării unei otrăvi ? Şi, după o scurtă pauză, atît cît să aprindă o havană, Muşat continuă : Eu am băut pînă acum cincizeci şi şapte de păhărele. După cum vezi, am trecut de jumătate. Pe al cincizeci şi optulea însă, îl voi bea azi, în sănătatea ta. Cred că îmi vei face plăcerea să bei şi tu împreună cu mine. N-ai nici o teamă. Un singur păhărel nu-i otrăvitor. Şi nici nu-ţi închipui ce delicios este. Mîine ai să-mi ceri altul... dar mîine n-am să-ţi mai dau. Dacă vrei, uite, un păhărel la două săptămîni. Altfel, ai să mori prea curînd...

Cînd l-a văzut destupînd sticla şi umplînd păhărelele cu seninătatea unui cîrciumar ce-ar fi turnat ţuică, lui Andrei Băleanu i s-a părut că picioarele i se lipesc de covor, iar capul i se topeşte ca un bulgăre de zăpadă strîns într-o palmă caldă. Gestul prietenului său din copilărie însă fusese hotărîtor şi privirea lui atît de poruncitoare, că Băleanu apucă păhărelul fără să tremure şi, ciocnindu-l cu al lui Muşat, îl goli dintr-o singură înghiţitură.

Şerban Muşat avusese dreptate. Lichiorul lui era cel mai gustos din cîte băuse pînă atunci, dar nu cel mai gustos din toate lichiorurile ce se pot bea.

*

În seara aceea, după ce hoinăriseră de-a lungul ţărmului, goniţi de fluxul mării, se întoarseră la hotel spre miezul nopţii.

Pînă atunci, Muşat nu-i vorbise decît de mare, de farmecul călătoriilor lungi şi nesigure, cînd pleci cu teama de a nu putea ajunge la destinaţie şi ajungi cu regretul de a nu fi naufragiat pe drum ! Îi recitase apoi versuri din Baudelaire, cu vocea lui ciudată şi egală ca o singură notă pe un

violoncel, o voce obosită, venită parcă de sub pămînt şi de departe...

„O, mort, vieux capitaine, il est temps!... Levons l'ancre“...

Şi braţul lui de preot păgîn, întins spre orizont în chip de rugă, dăduse parcă glas zărilor mute şi viaţă nisipului ce tremura sub picioarele lor, ca o barcă şubredă pornită cu ei cine ştie unde!...

Cînd însă Andrei Băleanu l-a întrebat: „Pentru ce?“, Şerban Muşat i-a aruncat o privire înfiorător de încruntată, ca şi o pedeapsă pentru vina de a nu-l fi putut încă pricepe.

Cînd a ajuns la hotel, Muşat s-a grăbit să-l ia de mînă şi, ţinîndu-l cu el de-a lungul coridoarelor, l-a dus pînă în odaia lui.

— „Pentru ce?“ îl parafrazează Muşat.

Şi vocea unui condamnat la moarte ce s-ar fi spovedit n-ar fi tremurat poate mai tare ca vocea prietenului său din copilărie în momentul acela.

— Cînd eşti singur pe lume, fără rude, fără prieteni, fără amantă care să te înşele chiar, cînd nici nu poţi iubi pe nimeni, nici nu te poţi simţi iubit de cineva, pentru cine trăieşti? Pentru tine singur... Nu?... Pentru tine, bineînţeles, fiindcă eşti egoist şi laş. Ţi-e frică să-ţi trînteşti un glonţ în creier şi nu te înduri să pleci aşa curînd, căci totdeauna „prea curînd“ ţi se pare oricît de mult ţi-ar fi dat să-ţi încălzeşti mortăciunea la soare. Primăvara îţi amîi sfîrşitul pînă la toamnă şi toamna pînă la primăvară. Eşti totdeauna ca o piesă de teatru anunţată şi totuşi neîncepută încă... Tot aşa şi cu mine. Pe mine mă plictiseşte viaţa cu lumea aceasta stupidă, în fond ca orice lucru fără rostul lui, păpuşeriile societăţii jucate de maeştri nepricepuţi, de nişte capete strîmte, fără creieri, fără judecată clară şi liberă, capete de maimuţe care nu fac decît ceea ce văd la altele, unele mai stupide şi mai fără sens decît celelalte... Într-o vreme, mă iubea toată lumea şi tocmai faptul ăsta mă înrăia şi mai mult. Ştii de ce mă iubeau? Unii fiindcă eram bogat, alţii fiindcă le păream frumos... Mă iubeau, nu pe mine. Mă iubeau tot pentru ei, fiindcă aşa e obiceiul şi toată lumea face la fel...

Andrei Băleanu îl asculta tăcut şi preocupat de a nu scăpa firul acestei însăilări de genialitate şi abjecţie. Muşat însă, care îl spiona fără să fie observat, se abătea parcă din cînd

în cînd, dar numai pe drumuri paralele, care trebuiau s-ajungă în acelaşi punct.

— Cînd am rămas singur de capul meu, m-am hotărît să-mi bat joc de toţi şi, dacă aş reuşi, să-mi bat joc chiar de mine însumi. Cum? Fii atent, că acum intrăm din purgatoriu în infern. Tu nu cunoşti Egiptul meu. Ai să-l cunoşti însă. Şi dacă te grăbeşti, vom pleca de aici cît mai curînd... Am voit să-mi construiesc o vilă după gustul meu. Arhitecţii însă pe care i-am consultat m-au taxat drept nebun. Artiştii noştri nu creează nimic nou. Construiesc numai ce-au văzut la alţii. Toţi sînt nişte cîrpaci. Cei care s-au încercat să descopere cu adevărat ceva nou au fost duşi la balamuc de către ceilalţi... Mi-am angajat atunci lucrătorii necesari. Şi fiindcă nevoia te învaţă foarte multe lucruri, mi-am clădit Egiptul eu singur, fără arhitect... Am consultat toate cărţile, toate estampele vechi, toate monumentele timpului, tot ce m-ar fi putut îndruma la desăvîrşirea operei mele, şi am reuşit, fiindcă eram hotărît cu orice preţ să reuşesc... Vila mea este un colţişor din Egiptul de acum cîteva mii de ani. De prisos să te mai gîndeşti să-ţi cheltuieşti banii dacă te-ai gîndit vreodată să te duci pe acolo. La mine acasă îl poţi vedea pe de-a-ntregul ca în natură, cu totul afară de soare... Eu dorm în odaia lui Ramses al II-lea, pe spinarea unui sfinx de bronz şi în vecinătatea unui Osiris, păzitorul odăii, care parcă nu s-a obişnuit încă cu mine şi continuă să mă privească cu aceiaşi ochi întrebători şi plini de nedumerire. Din mijlocul tavanului, o candelă verde, aprinsă ziua şi noaptea şi prinsă cu trei lanţuri de aramă, atîrnă deasupra patului, nemişcată ca şi ochii verzi nemişcaţi ai zeilor pictaţi pe pereţi. În cele patru colţuri ale încăperii, pe patru trepiede de bronz şi în patru vase de porţelan, servitorii îmi aprind în fiecare dimineaţă frunze uscate de eucalipt, şi acelaşi parfum pătrunzător pluteşte veşnic în odaie, — parfumul vestmintelor de altădată, parfumul ruinelor şi al lemnului putred, parfumul oaselor dezgropate de curînd.

Apoi, după o pauză scurtă, atît cît să aprindă o nouă havană, Muşat continuă cu aceeaşi bună dispoziţie pentru el şi mediocră impresie pentru ascultător:

— Dar... vezi tu?... Nilul se revărsase şi-mi înghiţise întreaga avere. Din cele cîteva milioane, nu-mi mai rămăseseră decît cîteva sute de mii de franci. Eram ameninţat

să-mi vînd Egiptul meu înainte chiar de sfîrșitul anului dacă nu voiam să-mi rămînă servitorii neplătiți. Am încercat atunci să mă împrumut. Unde?... La ele, femei bogate și care mai presus de toate mă iubeau îndeajuns pentru a-mi oferi oricît le-aș fi cerut. Rușine nu-mi era, fiindcă pericolul îmi sugrumase amorul propriu și, afară de asta, le ceream tot din banii mei... Da, da... Așa precum îți spun. Te miră lucrul ăsta? Tu nu știai că noblețea noastră se cumpără tot cu bani, nu cu dragoste? Dacă nu ți-a spus-o încă nimeni, s-o știi de la mine. Afară de blazonul cusut pe cămașe, nimic n-o deosebește de restul turmelor de pe bulevarde. Alaltăieri, cînd îți beai ceaiul, nu te-ai întrebat, și tu ce-ar căuta oare acolo atîta lume gătită ca de sărbătoare — bărbați în redingotă și femei în toalete decoltate — persoane care cel puțin nu locuiau în hotel ca tine? Eu m-am întrebat și am aflat. Nu vreau să fiu însă, nici mai cuminte, nici mai nebun decît alții... În prăvălii intră toți cîți au bani și vor să-și cumpere cîte ceva. La *five-o'clock*-urile hotelului nostru însă nu pot intra decît cumpărătorii bine îmbrăcați... Le-am explicat dar dezastrul la fiecare în parte, și fiecare în parte s-a scuzat că nu-mi poate da nici un ban. Răspunsul lor mă umilise și mă înfuriase deopotrivă. Alergai deci la singura scăpare pe care o evitasem cît mai avusesem în mine ceva sfînt. De data aceasta ce-mi mai păsa însă? Puteau să mă arate cu degetul pe stradă și să mă bîrfească atît cît ar fi voit — liber oricine. Eu însă îmi salvam Egiptul și-mi plănuisem și răzbunarea în taină. O baroană autentică — femeia în vîrstă pe care ai văzut-o la masă alături de mine — singura femeie care, cu adevărat, m-a iubit totdeauna, mi-a dat și banii și ideea răzbunării. Ah!... Răzbunarea mea a fost cu adevărat neroniană. A doua zi a aflat-o tot Parisul. Jurnalele îmi consacrau articole întregi. Fotografia mea trecea din mînă în mînă, ca și portretele de ocazie ale eroilor zilei. Iar ca încheiere, în prima săptămînă am avut patru dueluri — trei victorii și o rană ușoară la brațul drept.

Și Șerban Mușat, vesel ca niciodată, pentru prima oară, parcă rîdea din toată inima.

— Ție nu ți-ar fi dat prin gînd așa ceva... Nici mie... Și nimănui poate... Trebuia să fie la mijloc tot o femeie. *Cherchez la femme!*... Da, dragul meu, femeia! Noi sîntem

niște palizi inventatori pe lîngă ce un cap de femeie este în stare să scormonească... Apoi, după o nouă scurtă pauză, pentru a-și aprinde a treia havană, oftă din nou scuipînd cu scîrbă. Ce a urmat rămîne să afli mai tîrziu. Dealtfel, nu vreau să te obosesc. În schimb, ziarele m-au completat cu imaginația lor profesională și mai ales cu vecinica lor goană după subiecte senzaționale. Dar nici eu, astă-seară, nici ziarele de pe vremea aceea, îți jur că n-am exagerat nimic și că n-am spus decît adevărul adevărat... Abia după o pauză mai lungă, Șerban continuă satisfăcut: Am fost barbar... Nu?... Știu... Mi-a spus-o toată lumea. Jurnalele mă porecliseră „Sălbaticul din Carpați". Familiile mi-au închis saloanele iar cei mai mulți dintre prieteni începură să devină cu mine tot mai reci, pînă ce cu încetul nu ne mai vorbeam, ca astăzi nici să nu ne mai cunoaștem. Iată cum *E finita la commedia.* Am fost și eu odată în viața mea autor dramatic și mi-am jucat piesa la mine acasă, fără nici un public, numai cu actorii...

După o pauză, punctată cu un „ah" de satisfacție, Mușat grăbi ultimele fraze ale celui mai penibil epilog:

— Îmi bătusem joc de toți și de toate. Mai rămăsesem eu. Un hindus îmi recomandase otrava de care ți-am vorbit. Pînă azi, afară de tine, n-a știut nimeni ce beau, nici chiar baroana. Mai am 42 de păhărele, aproape încă doi ani de viață, și pe urmă iată ce are să se petreacă. Cînd voi ajunge la ultimul păhărel, voi da foc Egiptului. Nu vreau să rămînă nimic din tot ce a fost al meu. Voi cere prin testament să fiu ars, iar cenușa să mi se arunce în Sena, să mi-o ducă apele departe... departe!... Iată pentru cine am clădit Egiptul... Ție nu ți-ar fi trecut prin gînd așa ceva... Nu?... Spune...

Și Șerban Mușat se opri, ca și cum ar fi pus ultimul punct după ultima frază a sinistrei sale aiurări.

A doua zi, mai înainte ca Șerban Mușat să prindă de veste, Andrei Băleanu își făcuse bagajul și cu primul tren fugise la Paris, iar peste trei zile pornise spre țară.

Spovedania prietenului său de copilărie îl îngrozise ca o presimțire tristă, anunțătoarea unei nenorociri apropiate, în ghearele căreia te zbați neputincios pînă în clipa cînd ceea ce trebuie să se întîmple ți s-a și întîmplat.

ROMANE

CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ

A fost odată ca niciodată...

Pe vremea aceea, lumea basmelor nu fusese încă anexată la rubrica faptelor diverse. Bunicii și nepoții păreau aproape de aceeași vîrstă. Anii copilăriei sunt însă ca musafirii din mahala. Îi primești cu același surîs pe buze, îi cinstești cu dulceață și cafea și-i petreci pînă la ușă cu refrenul obișnuit: „Cînd mai poftiți pe la noi?“ Abia tîrziu de tot, începi să-ți dai seama că cei care vin mereu, nu mai sunt cei care plecaseră odată.

Pe vremea aceea, împăratul era totdeauna foarte bătrîn, iar unicul fecior al împăratului, foarte tînăr. Prea marea diferență dintre tată și fiu, nu da nimănui nimic de bănuit. Astăzi, cărturarii, chemați să stabilească genealogia familiilor imperiale, ar găsi-o poate suspectă. Pe vremea aceea însă, bătrînii se bucurau la fel cu tinerii de toate prerogativele fizice ale vieții normale, și împăratul era cu atît mai mare și mai slăvit cu cît putea să aibă copii la o vîrstă cînd muritorilor de rînd nu le mai este îngăduit să aibă decît regrete și amintiri.

Pe vremea aceea, singurul bulevard al orașului pornea din piața gării, străbătea grădina publică drept în două și se sfîrșea în fața primăriei. Astăzi, bulevardul a fost prelungit. Capătul lui cel nou, a crescut parcă din mijlocul grădinii publice, ca tija unei zambile liliachii dintr-un ghiveci de pămînt smălțuit cu verde. Privită pe planul orașului, din clopotnița cu ceasornic a bisericii Sfîntul Nicolae sau

din aeroplan, grădina publică îţi pare azi un om tras în ţeapă, un pui de găină la frigare sau o enormă măslină de Vollo, înfiptă într-o scobitoare.

Restul oraşului, nu s-a schimbat aproape deloc. Se tîrăşte ca o viperă de-a lungul Argeşului şi din an în an, se întinde ca să pară mai mare. A rămas însă aceeaşi reptilă fără picioare, cu coada proptită în cimitirul ovreiesc şi cu capul strivit între spital şi puşcărie.

În schimb, vipera s-a civilizat. Străzile au fost pavate cu asfalt şi luminate cu electricitate. Luna plină a fost expulzată din grădina publică tocmai la Trivalea, iar liceenii nu-şi mai dau întîlnire cu modistele şi croitoresele pe maidanele oraşului. Hotelurile au început să închirieze camere cu luna, cu ziua şi chiar cu ora...

Musafirii de pe vremea aceea au dispărut odată cu anii din calendarele oficiale. Copiii au luat locul părinţilor cu preciziunea orelor de pe cadranul unui cronometru. Avocaţii, doctorii, inginerii, generalii, dascălii şi negustorii oraşului de pe vremea aceea au fost înlocuiţi, ca nişte înalţi dregători ai statului după o schimbare de regim.

Dar victoria vîrstei e numai relativă. Tinerii au început să îmbătrînească şi ei, iar bătrînii, după ce au fost binecuvîntaţi din pridvorul bisericii Sfîntul Ion, au fost trecuţi pentru ultima oară prin dosul „Foişorului de foc" şi împămînteniţi pe dealul cimitirului Şerban-Vodă...

Din pragul locaşului de veci, oraşul cu locuinţe de închiriat aproape nici nu se zăreşte. Stă pitit ca un laş între dealuri gata să treacă Argeşul înnot, la cel mai mic semnal de alarmă şi să lase judeţul fără capitală.

Este oraşul în care mi-am petrecut copilăria, în care am iubit pentru prima oară şi în care am rămas corigent la limba română.

Profesorul meu de pe vremea aceea, nu-şi luase încă licenţa în litere. Mai tîrziu a murit ca director de şcoală... comercială.

*

Trei colegi de clasă — Eu, Cotan şi Mihăiţă — ne jucăm de-a „căderea Plevnei".

Eu fac pe regele Carol, Cotan pe ţarul Rusiei şi Mihăiţă pe Osman-paşa.

Eu sunt aşa cum nu mai vreau să-mi aduc aminte că am fost.

Cotan este scurt, gras şi gălăgios. Parcă ar fi un dop de sticlă de şampanie, proptit pe două beţe de chibrituri cu gămăliile negre. Cotan are pantofi de lac. Doar este fecior de bani gata. Tatăl său este advocat, mare proprietar şi şeful unui partid politic din localitate. Cotan este dar, cînd băiatul prefectului, cînd al primarului, cînd al deputatului, cînd al senatorului. De cînd ne-am pomenit pe bancă, unul lîngă altul, Cotan nu e niciodată pe lista promovaţilor. Toamna însă „cînd se numără bobocii", Cotan devine iar colegul meu în clasa următoare şi aşa mai departe...

Mihăiţă este slab, sfios şi sărac. Mihăiţă este o expresie algebrică — o cîtime necunoscută, botezată cu litera „S" la puterea a treia. Cele două cîrlige grafice ale triplei sale personalităţi (fizice, sufleteşti şi sociale) răstoarnă totdeauna noţiunea locului în care s-ar găsi la un moment dat în spaţiu. Capătul curbei de bază, cată spre infinit iar cel care s-ar avînta parcă spre cer se încovoaie spre pămînt. Mihăiţă este simbolul sacrificiului etern. El face totdeauna pe Osman-paşa. După sfîrşitul jocului, iese bătut, schingiuit, scuipat şi huiduit, iar după sfîrşitul fiecărui an şcolar „premiul I cu cunună".

Mihăiţă este băiatul unui cizmar de pe Scoroboaia.

Scoroboaia este o mahala a Piteştilor.

Piteştii de pe vremea aceea erau o comună urbană cu 17 000 de suflete, trei şcoli primare de băieţi şi două de fete, un liceu, două judecătorii de pace şi un tribunal, un regiment de infanterie, altul de artilerie şi un escadron de călăraşi, poştă şi telegraf, staţie de drum-de-fier, două spiţerii, trei cofetării şi treisprezece simigerii, dintre care una la centru pe strada Şerban-Vodă.

*

Plevna a capitulat şi Osman-paşa a fost făcut prizonier.

Bravele armate româno-ruse, scot chiote de bucurie şi fesul nefericitului generalisim turc, este purtat în triumf ca singurul trofeu avuabil al strălucitei victorii creştine.

În clipa aceea, deasupra capetelor noastre o fereastră se deschide cu zgomot şi o voce ascuţită de femeie, scapă printre geamuri ca un ghiveci de flori ce s-ar fi spart :

— Ce ?... Aţi înnebunit ?... Ce înseamnă gălăgia asta, Bucule ? Nu ţi-e ruşine ?... Tocmai azi v-aţi găsit să faceţi maimuţării, cînd a murit conu Ştefan ?

Bucul sunt eu.

Vocea, este a Margaretei.

Margareta este croitoreasa noastră „cu ziua" în grija căreia mă dăduse mama, cînd plecase la Slatina.

Tac şi casc gura mare ca şi cum aş fi vrut să prind din vînt ecoul zbieretelor noastre.

Cotan a tăcut şi el.

Mihăiţă, tăcuse mai de mult.

Ţarul Rusiei, aruncă spre ferastră o privire de mops cu dinţii de lapte şi mă întreabă cu vocea pe jumătate :

— Ce tot trăncăneşte aia ? Cine spune c-a murit ?

— Tata-mare.

— Tatăl mă-tei sau al lui tat-tău ?

— Ba al mamei...

Cotan strîmbă din nas şi aruncă cu fesul în capul lui Mihăiţă care fusese ghemuit pe treptele scării de piatră.

— Ei, şi ?... Trebuie să fi fost bătrîn !... Bine că n-a murit tat-tău...

Eu simt ochii umezindu-mi-se şi cu vocea înăbuşită îngîn ca şi cum n-aş fi vrut să mă aud decît eu singur :

— Păi tata, Dumnezeu să-l ierte, a murit demult... Ce ?... Nu ştiai ?...

Cotan se propteşte ţapăn în faţa mea cu ochii holbaţi de voluptatea unei superiorităţi neglijate pînă atunci.

— Aşa e... că bine zici... Căpitanul e numai bărbatul mă-tei... Nu e tat-tău adevărat...

Şi continuă să mă măsoare cu ochii din creştet pînă în tălpi, ca şi cum în locul meu s-ar fi substituit altă persoană.

Cei doi cuceritori ai Plevnei nu mai sunt parcă aceiaşi pravoslavnici creştini aliaţi.

Victoria noastră comună, trebuie să rămînă isprava numai a unuia dintre noi. Ţarul Rusiei caută prilej de ceartă cu regele Carol.

În anul acela Cotan era băiatul prefectului. Un prefect este stăpînul unui judeţ întreg. Or, în România de pe vremea aceea, judeţul Argeş ocupa proporţional cam acelaşi spaţiu ca şi fosta Rusie pe suprafaţa globului. Băiatul prefectului de Argeş, nu putea fi deci decît ţarul Rusiei.

Al cui băiat era însă micul său aliat ?

Curiozitatea lui Cotan, explodează ca şi bomba de la Vidin, la picioarele regelui Carol... Mie însă muzica asta nu-mi place.

— Dar tat-tău, ce-a fost ? Tot căpitan ?

— Nu.

— Advocat ?

— Nici...

— Doctor ?

— Îî...

— Profesor ?

— ...

Şi Cotan continuă să înşire din ce în ce mai enervat alte patru-cinci profesiuni fără să nimerească pe cea adevărată.

Cu doi ani în urmă, profesorul de matematici, exasperat că nu pot pricepe o regulă de trei simplă, mă întrebase la fel :

— Dar ce-a fost tat-tău, mă băiete, de te-a făcut aşa greoi de cap ?...

Atunci, e adevărat, am răspuns intimidat, numaidecît :

— Negustor.

Şi profesorul după ce a rîs cu poftă, mi-a făcut următorul raţionament :

— Apoi din două una... Sau tu nu eşti feciorul lui tat-tău, fiindcă ăla, dacă era negustor adevărat, trebuie să se fi priceput şi la socoteli ; sau dacă eşti feciorul lui şi-i sameni întru toate, săracul tat-tău trebuie să fi dat faliment...

De-atunci nu mă mai întrebase nimeni ce a fost tata.

Insistenţa diabolică a lui Cotan se transformă într-un ciocănit de ghionoaie, pe care tăcerea mea îl prelungeşte parcă la infinit.

— Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău că-ţi dau cu pumnu-n fălci...

Speriat, mă trag înapoi, mă împiedec şi cad în braţele lui Mihăiţă, care se apropiase tocmai de noi să facă pace între aliaţii învrăjbiţi.

— Ce-ai, mă nebunule, cu el? Ce-ţi pasă ţie ce-a fost tat-său? Tat-său a fost mai mare ca tat-tău... A fost ministru, nu prefect...

Cotan se umflă rumenindu-şi obrajii ca un cozonac în cuptor. Intervenţia lui Mihăiţă l-a exasperat. Dinamica personalităţii lui fizice atinge paroxismul. Dopul plesneşte cu zgomot din gîtlejul sticlei de şampanie şi pumnul lui cade ca un ciocan de cizmărie în capul lui Mihăiţă, care mă ţine în braţe.

O ia apoi la goană spre poartă şi, odată ajuns în stradă, ne apostrofează cu ură şi satisfacţie:

— O să vă reclam la d-l diriginte că m-aţi înjurat de tată...

*

N-am dormit toată noaptea. M-am gîndit la tatăl lui Cotan, care era perfect, apoi la tata pe care nu-l cunoscusem, dar care ştiam bine că nu fusese ministru şi, în fine, la tata-mare pe care n-aveam să-l mai văd niciodată.

Aceeaşi noapte învăluia şi Piteştii şi Slatina. Aceeaşi noapte pusese stăpînire şi pe nepot şi pe bunic. Pentru mine însă, era prima noapte cînd nu puteam închide ochii; pentru el, prima noapte, pe care o dormea sub cele şapte palme de pămînt, unde şapte ani de-a rîndul n-avea să-l mai supere nimeni.

Pe tata nu-l supărasem niciodată, fiindcă nu-l văzusem decît în portretul cel mare din salon. Pe tata mare însă îl vedeam parcă şi atunci, cu ochii încremeniţi de groază şi cu braţele ridicate spre crengile nucului din vie, în care mă urcasem fără să mă mai pot coborî.

Primul meu „turn de fildeş“ avea peste o sută de ani!...

Trunchiul lui era aşa de gros, că trei oameni abia l-ar fi putut îmbrăţişa, frunzele lui foşneau ca nişte salbe de icosari la gîtul fetelor prinse în horă, iar seara, cînd soarele se cobora peste Grădişte în Olt, pămîntul de la rădăcina lui avea parcă reflexe de aur.

În via noastră de la Slatina, mai erau şi alţi nuci. Unii erau tot aşa de bătrîni şi pe trunchiul lor scorburos, şirurile de furnici roşii urcau şi coborau neobosite ca şi ascensoarele electrice ale unui *sky-scraper* american. Dar dintre toţi nucii

din via noastră, unul singur era nucul meu!... Şi nucul acesta era nucul meu, fiindcă eu eram cel din urmă vlăstar al celor cari, pe vremea turcilor, îngropaseră la rădăcina lui o comoară.

Tata-mare îmi povestise (ce ştia şi el de la tatăl său), că, într-o noapte de august, două flăcări lungi şi gălbui înlănţuiseră trunchiul nucului ca două braţe de schelet ce-ar fi încercat să se ridice din groapă. Aceasta însemna că ploile şi zăpezile atîtor ani topiseră comoara făcînd-o una cu pămîntul cleios şi gălbui.

Dar superstiţiile sunt produsul realităţilor nebănuite. Comoara dispărută exista totuşi acolo unde fusese îngropată. Exista în aspectul deosebit al nucului acesta, pe care eu îl socoteam unic pe lume şi mai ales în bucuria neexplicabilă cu care îl revedeam în fiecare vacanţă de sfîrşit de an. Monezile de aur, ce mi s-ar fi cuvenit mie, trebuiam să le moştenesc sub o altă formă. Dar pe vremea aceea, nu trăisem în întregimea lor, primele trei zile biblice. Pentru mine, Dumnezeu nu despărţise încă apele de uscat şi averea strămoşească nu-şi lămurise încă forma definitivă sub care aveam să fiu despăgubit de comoara pe care o crezusem pierdută pentru totdeauna.

De lucrurile acestea însă abia astăzi îmi dau seama.

Pe vremea aceea, ştiam numai că în vîrful nucului mă aşteaptă un pătuiag de scînduri pe care tata-mare îl construise anume pentru mine, iar în podul caselor noastre de la Slatina, un maldăr de cărţi mucegăite pe care le cetise odată o soră mai mare a mamei.

Cînd le-am descoperit, am avut impresia că am trecut două clase într-un an.

Tata mare însă m-a mustrat cu blîndeţea lui de om îndurerat:

— Dă-le naibii de hîrţoage, că aşa s-a smintit şi biata Lena!...

M-a mîngîiat apoi pe amîndoi obrajii şi a dat ordin servitoarei să închidă podul cu lacăt.

Podul însă a rămas deschis toată vara şi, în pătuiagul din vîrful nucului, mi-am urcat rînd pe rînd: o saltea de paie, o pernă de puf, o scoarţă oltenească, un pistol cu cremene, un iatagan turcesc şi volumele:

Poezii populare ale românilor adunate și întocmite de Vasile Alecsandri ;

Cîntarea României care pe vremea aceea era de Nicolae Bălcescu ;

Sobieski și plăieșii de Costache Negruzzi ;

Patimile junelui Werther, traducție din limba germană de B. V. Vermont cu o introducere de Grigorie H. Grandea și

Istoria Manoni Lesco și a cavalerului de Grio de decanulu Prevo, tradusă de St. Hr. Bâjesku și tipărită cu a însăși cheltuială în anul 1857.

De trei zile, Margareta mănîncă cu mine la masă și doarme cu mine în aceeași odaie. Căpitanul a plecat la manevre, iar mama mi-a scris că are să mai întîrzie cîtva timp la Slatina.

În lipsa ei, Margareta mă îngrijește ca pe un frate mai mic. Dealtfel, mama are toată încrederea în croitoreasa noastră, care este fată cuminte și vrednică.

Nu știu ce poate înțelege mama prin cumințenia unei fete ca Margareta. De vrednicia ei însă îmi dau seama și eu. Toată ziua lucrează. Transformă rochiile mamei și cîrpește ciorapii întregii familii, deretică prin odăi, dă bucătăresei bani pentru piață, se interesează cum stau cu lecțiile pentru a doua zi, mă scoală dimineața la ora șapte și în fiecare seară îmi aduce aminte că trebuie să mă închin și să-mi ung nările cu vaselină mentolată ca să nu capăt guturai.

De cînd am rămas singur cu ea, parcă noi am fi adevărații stăpîni ai casei.

Margareta este cu vreo zece ani mai mare ca mine. Are părul negru și creț, ochii verzi, obrajii măslinii și gura mare... grozav de mare !... Cînd am văzut-o pentru prima oară, mi-a venit să rîd. Gura ei mi-a amintit cutia mea de compasuri, care pe dinafară e neagră și pe dinăuntru roșie. Colțurile buzelor îi atîrnă parcă de sfîrcurile urechilor ca doi cercei de mărgean împreunați pe sub bărbie... Margareta este neagră și urîtă ca dracul...

Aseară, am surprins pe Lina bucătăreasa vorbind cu Năstase ordonanța.

— Și ce zici că era ?... Ofițer sau sergent-major ?

— Ba era un dom' sublocotenent, că m-a oprit în poartă și m-a întrebat de ea... zicea că-i nepoata coniței...

— Ei poftim !... Ai văzut cum și-a luat cioroaica, nasul la purtare !... Cînd oi mai prinde-o dînd tîrcoale prin bucătărie, am să-i zvîrl cu oala de supă în cap...

În noaptea asta, Margareta n-are deloc astîmpăr. Se uită mereu pe fereastră, își pune broboada în cap și iese în curte, apoi se întoarce încruntată în odaie, se apropie de patul meu să vadă dacă dorm și din cînd în cînd, plesnește din buze ca și cum ar fi mînat patru cai înaintași.

Eu m-am ghemuit sub plapumă și aștept nerăbdător să văd sfîrșitul acestei atitudini neobișnuite.

Margareta simte că nu dorm. Oricît m-aș încerca, nu mă pot preface. Margareta știe că de obicei încep să sforăi de îndată ce închid ochii.

Se apleacă spre mine și ridică colțul plapumii.

— Ce faci, Bucule ?... Nu dormi ?

— Ba da... Aștept să te culci și tu...

În momentul acesta, Năstase crapă ușa discret și cu vocea pe jumătate, întreabă :

— Încui poarta, d-ră ?

— Ce oră este ?

— Bătu la Sfîntu Nicolae mai adineauri, unspre'ce...

Margareta tace cîteva clipe, apoi răspunde plictisită :

— Bine... încui-o că e tîrziu...

Micșorează apoi lumina lămpii și începe să se dezbrace.

Îi aud foșnetul fustei și cele două pocnituri înăbușite ale pantofilor aruncați pe covor. Aud tot, dar nu văd nimic.

Patul meu este între fereastră și sobă. Canapeaua Margaretei, între fereastră și ușă.

Mă întorc cu fața spre perete și închid ochii. Pînă s-adoarmă și ea, probabil că Margareta stă culcată ca de obicei cu ochii în tavan.

În vis, o pisică mare și neagră, se încrucișează cu mine pe un drum pustiu de țară, fără case și fără copaci.

Nu-mi plac nici pisicile, nici cîinii... Nu-mi place nici un fel de animal. Caii căpitanului, mai ales cînd sunt cu șeaua pe ei, mă enervează. Un valtrap ofițeresc parc-ar fi o perdea de doliu, iar un harnașament de mare ținută, un adevărat dric de clasa I. La Pitești mai ales, înmormîntările oamenilor cu dare de mînă sunt foarte apreciate. Se fac cu

muzica militară și cu comentariile întregii populații băștinașe.

Nu-mi plac pisicile, și mai ales pisicile negre... Diavolul cînd vrea să te ispitească și moartea cînd îți intră în casă pe nesimțite iau chipul unei pisici negre.

Dar pisica asta parcă nu e pisică la fel cu toate pisicile. Prea e frumoasă și prea e blîndă. Se apropie de mine prietenoasă, cu coada ridicată drept în sus ca un plop desfrunzit, și își freacă pîntecele cald și catifelat de picioarele mele, pe care visul mi le-a transformat parcă tot în două labe de pisică.

La un moment dat, chipurile noastre se confundă ca imaginile pe o placă fotografică voalată și din amestecul celor opt labe comune, țîșnește o lumină vie care produce în mine o comoție bruscă...

Tresar din vis, ca și cum aș fi ținut în mînă cei doi electrozi ai mașinii Wirmshurst cu care profesorul de fizică ne demonstra existența electricității.

Margareta este lîngă mine...

Palmele ei fierbinți, se lipesc de cămașa mea de borangic ca două stampile de ceară roșie pe plicul unei scrisori de valoare.

Știam de la mama că : „pisică de visezi, dușman înseamnă". Pisica asta dar, trebuie să fi fost Margareta. Dar ce rău mi-ar putea face mie Margareta ?...

Îmi răsucesc leneș capul pe pernă și o întreb somnoros :

— Tu ești ?

Ea se lipește și mai mult de mine. Își plimbă degetele pe pulpele mele goale ca și cum ar fi vrut să liniștească un cal nărăvaș și cu vocea ei de pisică lihnită de foame îmi șoptește :

— Psss... Stai liniștit că eu sunt... Am visat urît... Mi-e frică să mai dorm singură... Lasă-mă să dorm și eu cu tine... Nu vrei să dormim astă-seară împreună ?

Eu tac, fiindcă deocamdată nu știu ce să răspund. Simt însă un fior rece ce mi se coboară de-a lungul spinării ca un *tire-bouchon* ce s-ar fi adîncit într-un dop de plută și fără să știu de ce, mă lipesc și mai mult de corpul ei moale și cald.

Pe măsură ce-mi vin în fire, încep să ghicesc cam ce putuse visa Margareta în noaptea aceea.

Cotan avea o colecție de cărți poștale ilustrate, pe care nu mi le arăta decît prin locuri dosnice și fără prea mulți martori. Nu eram dar cu totul străin de cum s-ar fi putut petrece la fel așa ceva și în realitate. Apoi sublocotenentul care se interesase de ea cu o seară înainte și neastîmpărul cu care dăduse tîrcoale pe la fereastră și prin curte, mă tenta să răspund „prezent" și să ies la tablă cu lecția neînvățată...

Buzele Margaretei îmi gîdilă bărbia și gîtul gol. Eu mă scutur ca un cîine după ce a ieșit din apă. Ea rîde și-mi precipită în urechi crîmpeie de fraze pe care le aud pentru prima oară. Brațele ei mă strîng în serpentină de la umeri pînă la genunchi. Oasele mele trosnesc resemnate ca niște scînduri de brad prinse în minghineaua unui tîmplar, și pe urmă...

. . . .

— Să nu care cumva să-i spui coniții ceva, că nu-i frumos !...

*

Ah !... Ce frumoasă e Margareta !...

Parcă e icoana Sfintei Filofteia de la capătul patului meu, pe care maestrul anonim a îmbrăcat-o în argint și nu i-a lăsat descoperit decît chipul măsliniu cu ochii verzi și buzele roșii.

*

Nu știu cine a hotărît ca patronul școlarilor silitori din România să fie Sfîntul Petre. Unul din cei patru evangheliști, ar fi fost poate mai nimerit. Sfîntul Petre, nu știa nici măcar să citească !...

Se pare însă că simbolul cheilor cu care Sfîntul Petre te întîmpină din pragul fiecărei biserici, mai are și altă interpretare decît aceea pe care mi-o dăduse popa Gheorghe, profesorul nostru de religie din cursul inferior. În viață, ca și după moarte, porțile raiului nu se deschid decît pentru cei „săraci cu duhul". De cele mai multe ori, podoabele minții și ale sufletului sunt bagaje inutile, care-ți îngreuiază drumul

spre împărăţia cerurilor. Şi dacă ştii să citeşti cărţile sfinte şi printre rînduri, înveţi că adevărata fericire pămînteană este să te poţi lepăda la timp de ai tăi şi de tine însuţi, sau cum s-ar zice în stilul evanghelic : să n-aştepţi niciodată să cînte cocoşul de trei ori !...

Pregăteşte-ţi dar cheile, Sfinte Petre. După cum vezi, îngropăram încă un şcolar şi-acum venim să batem din nou la porţile raiului. Nu ne mai întreba cine suntem, fiindcă ne cunoşti din anii trecuţi. Suntem tot noi, adică : Eu, Cotan şi Mihăiţă... Cîntăreşte-ne bine mintea şi sufletul în balanţa palmelor tale apostolice şi deschide porţile numai aceluia din noi, care va fi demn să intre...

Şi ecoul predicei de pe munte, răspunde : „Fericiţi cei fără nici un fel de bagaj, fiindcă aceia nu vor avea nimic de pierdut !"...

*

Am trecut în clasa VI-a.

Ca de obicei, Mihăiţă este întîiul pe lista promovaţilor, iar Cotan, întîiul pe lista corigenţelor la două obiecte. De data asta este corigent la limba greacă şi la matematică. Eu am fost clasificat al şaptelea.

În grădina publică a fost construită o tribună de scînduri albe împodobită cu verdeaţă, covoare şi drapele naţionale.

De-a lungul celor trei mese împreunate şi acoperite cu postav verde, stau aşezaţi după importanţa rangului social, la mijloc prefectul judeţului, apoi la dreapta lui, generalul comandant al garnizoanei, părintele protopop, directoarea şcoalei de fete no. II şi directorii şcoalelor no. I şi III, iar la stînga lui, primarul oraşului, directorul liceului, directoarea şcoalei de fete no. I, directorul şcoalei de băieţi no. II şi poliţaiul.

În jurul tribunei, stau în picioare, profesorii şi elevii premiaţi, părinţii, muzica militară, comandantul gardiştilor care păzeşte ordinea şi restul publicului cu „bilete de intrare".

Fiecare director citeşte cu glas tare numele premiaţilor din şcoala sa. Ceremonia se repetă la fel, dar nu cu acelaşi fast, pentru toţi premiaţii. Adevăraţii eroi ai zilei sunt numai „premianţii întîi". Numele lor produce senzaţie în public,

şi prezenţa lor pe tribună pune în mişcare întreaga ierarhie oficială. Prefectul le pune pe cap cîte o coroană de brad, primarul le oferă pachetul de cărţi legat cu panglică tricoloră, protopopul le dă binecuvîntarea, iar generalul, după fiecare „premiant întîi", face un semn către capelmaistru care, la rîndul lui, ridică în aer o baghetă albă şi muzica militară, repetă de trei ori : „Sol, si, re, sol, sol, re, si, sol" şi o singură dată : „Sol, la, si, re".

Excepţional în anul acesta, Societatea doamnelor din elita piteşteană pentru ajutorarea elevilor lipsiţi de mijloace s-a hotărît să-şi manifeste activitatea în public. Pe lîngă coroana de brad, pachetul de cărţi, binecuvîntarea protopopului şi salutul muzicii militare, Mihăiţă căpătă şi un costum de haine de dril... Dintre toţi premianţii din anul acesta Mihăiţă este cel mai jerpelit.

După sfîrşitul serbării, muzica militară mai cîntă un potpuriu naţional, valsul lui Ivanovici, *Dunărea albastră* şi marşul nemţesc după care defilează armata la 10 Mai. Apoi grădina începe să se golească.

E cald şi e ora mesei.

Părinţii şi copiii se grăbesc spre casă, iar muzica militară spre cazarmă. Femeile îşi deschid umbrelele şi îşi fac vînt cu evantaiul, bărbaţii îşi trec batistele pe frunte şi în jurul gîtului, iar sfîntul Petre îşi zdrăngăne cheile de la cingătoare ca pintenii unui ofiţer de cavalerie şi îşi şopteşte cu melancolie în barbă : „Mulţi chemaţi, puţin aleşi...".

Publicul de proastă condiţie, care n-a fost lăsat să intre în grădină, aşteaptă afară în stradă. La un semn al gardistului de la poartă, grupul compact al curioşilor anonimi se crapă ca o coajă de nucă în două părţi egale.

Sosesc autorităţile...

Prefectul, primarul şi generalul, trec solemn printre cele două şiruri de capete descoperite şi murmure indescifrabile.

Cotan s-a băgat în grupul persoanelor oficiale, care se despart strîngîndu-şi mîinile cu urări reciproce de :

— Poftă bună...

— *Merci*... Asemenea...

Trei trăsuri aşteaptă lîngă trotuar. (Pe vremea aceea automobilele nu fuseseră încă inventate.) E trăsura prefecturei, a primăriei şi a diviziei de infanterie. Protopopul ia loc la

dreapta primarului, care, nefiind însurat, are un loc liber în trăsură.

La Pitești, trăsura constituie cel mai elocvent atribut al superiorității sociale. De obicei, populația de rînd n-o întrebuințează decît în două cazuri excepționale: cînd trece Argeșul ca să ia trenul pentru Cîmpulung din gara Gropeni și cînd conduce la cimitir vreo rudă sau vreun cunoscut. E drept că familiile de bună condiție obișnuiesc să facă în prima zi de Paști cîte o plimbare cu trăsura la Trivalea. Dar atîta tot. Pînă la gara din oraș, toată lumea merge pe jos și cu geamantanul în mînă. La Pitești, cufere nu au decît ofițerii care sunt nevoiți să schimbe garnizoana aproape în fiecare an. Dealtfel, o plimbare pe bulevardul Elisabeta Doamna e tot ce poate fi mai plăcut. Băștinașii pretind chiar că o stradă așa dreaptă, lungă, largă și curată nu există nici la București...

Din grupul acestor băștinași anonimi, un om cărunt se desprinde brutal ca o ghiulea scăpată din gura unui tun. Emoția i-a holbat ochii și i-a încleștat dinții. În sufletul lui, emoția trosnește caldă ca o pîine abia scoasă din cuptor.

Mihăiță l-a zărit și s-a îndreptat spre el.

Eu îi fac semn mamei:

— Uite... Ăla e tatăl lui Mihăiță...

Mama însă abia își întoarce capul. Probabil o interesează mai mult persoanele oficiale...

Și totuși, întîlnirea lui Mihăiță cu tatăl său este singurul moment cu adevărat grandios în această zi de împărțire a premiilor la Pitești. „Premiantul întîi“ din clasa V-a, dispare în brațele cizmarului de pe Scoroboaia, ca Rîul Doamnei în apele rîului Argeș... Îmbrățișarea lor contopește, parcă pe veci, două elemente ale naturei...

După cîțiva pași mama se răzgîndește și foarte hotărîtă mă bate cu oarecare pocăință pe umăr:

— Ia ascultă... să-l chemi mîine după-masă la noi... să mergem cu el în tîrg... să-i cumpărăm și lui, săracu, o pereche de pantofi galbeni de la Leon...

Un fior de completă revanșă sentimentală îmi colorează obrajii în purpura pontificală, și privirile-mi alunecă fără voie pe florile pantofilor mei tot galbeni și cumpărați în ajun, tot de la Leon.

Mama nu face parte din Societatea doamnelor din elită pentru ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace.

*

Năstase, ordonanța, îmi așează geamantanul în plasa de sfoară ceruită a compartimentului de clasa II-a, în care se mai găsesc încă trei pasageri: un popă bătrîn, un domn ceva mai tînăr și o doamnă între două vîrste. Îmi recomandă apoi să nu pierd biletul de tren și recipisa bicicletei pe care am dat-o la vagonul de bagaje și, după ce mă salută milităreşte, pleacă urîndu-mi:

— Umblați sănătos, conașule...

Popa își mîngîie cu mîna stîngă barba albă și cu mîna dreaptă centura vișinie de pe burtă, se uită la mine îngăduitor ca într-o *Evanghelie* tipărită cu litere chirilice și mă întreabă:

— Încotro, taică?

— La Slatina, părinte.

Domnul ceva mai tînăr tresare din colțul lui de lîngă fereastră, închide cartea cu scoarțe roșii în care cetise pînă atunci și, privindu-mă pe sub ochelari cu un aer plictisit, continuă interogatoriul început de popă:

— D-ta ești din Slatina?

— Ba nu... Eu sunt din Pitești.

— Și ce cauți la Slatina?

— Am rude... Mă duc la vie, la mama-mare...

— Dar mama-mare a d-tale cine este?

În sfîrșit!... Iată un om binecrescut. Ăsta, cel puțin, se mulțumește să știe numai cine este mama-mare. Altul, în locul lui, m-ar fi întrebat cu siguranță cine este tata. Pe mine însă curiozitatea necunoscutului mă enervează. În afară de arborele genealogic al familiilor domnitoare și pedigreul cailor de curse, cercetarea ascendenților nu prezintă nici un interes practic. Este o pierdere de timp inutilă și o îndeletnicire socială vulgară.

Dar domnul cu ochelari mi-așteaptă răspunsul în aceeași atitudine fixă de cumpănă de fîntînă părăsită... Ce-i pot răspunde să scap mai ușor? Dacă l-aș întreba, la rîndul meu, și eu ceva?...

— Dar d-voastră cunoașteți lumea din Slatina?

— Cum nu? Doar eu sunt slătinean!...

De data asta, iată însă că tresare doamna între două vîrste care pînă atunci privise pe fereastră cu gîndul aiurea, dar cu urechile, probabil, la discuţia noastră.

— Cum ? D-voastră nu sunteţi profesor la liceul nostru din Craiova ?

— Ba da, doamnă... Dar de fel, sunt din Slatina...

Intervenţia doamnei între două vîrste mă scapă de interogator. Spovedania profesorului, dealtfel, este mult mai interesantă decît a mea. După profesor, vine rîndul doamnei şi apoi rîndul popei. Spovedania popei însă e foarte scurtă şi aproape nu prezintă nici un interes obştesc. Ea nu cuprinde decît evenimentele cele mai principale din viaţa şi cariera sfinţiei-sale, care se grăbeşte să termine, fiindcă merge la Rîmnicul-Vîlcea şi trebuie să schimbe trenul la Piatra-Olt.

Iată-mă dar, fără să vreau, duhovnicul celor trei tovarăşi de drum din acest compartiment al vagonului C.F.R. II B. 7431.

Îi ascult şi îmi vine să rîd. Personalitatea fiinţei lor, îmi pare redusă la figurile unui joc de cărţi cu care aş fi făcut o pasenţă ca să mă distrez. Un „popă", o „damă" şi un „valet"... Probabil că eu sunt un „as". Deşi n-am însă figură omenească, eu sunt totuşi cartea cea mai mare din compartiment.

Pînă la Slatina, aflu mai mult decît aş fi citit toate rubricile de „fapte diverse" din ziarele ce apăreau pe vremea aceea în România.

Popa regretă că trebuie să schimbe trenul la Piatra-Olt. Dama regretă că nu poate merge şi ea la Rîmnicul-Vîlcea, fiindcă popa, care este văduv, are o pereche de case pe strada Brătianu şi o vie pe rod de 12 pogoane la Drăgăşani. Îi pare totuşi bine de cunoştinţa profesorului care a mai luat o gradaţie de la minister şi a încasat leafa şi pe cele două luni de vacanţă. Valetului, în fine, îi pare bine că nu pleacă la Govora decît peste o săptămînă şi că, pînă atunci, va putea vedea zilnic dama care are odaie cu luna la „Hotel Geblescu".

Trenul s-a oprit în gara Slatina.

O şapcă soioasă apare pe uşa compartimentului şi o voce răguşită ţipă grăbită :

— Aveţi nevoie de hamal ?

Mă ridic, îi arăt geamantanul care zboară din plasa de sfoară ceruită ca un pitpalac dintr-o colivie, mă închin apoi cu respect în faţa tovarăşilor mei de drum şi-i salut cu formula obişnuită :

— Mi-a părut bine de cunoştinţă... Bun voiaj...

Popa îmi răspunde :

— Să trăieşti, taică.

Profesorul mormăie :

— Mulţumesc... Umblă sănătos...

Iar doamna între două vîrste mă opreşte cu gestul şi vocea ei de sirenă craioveancă :

— Dar pe la Craiova n-ai de gînd să vii, tinere ?...

— Ce să caut, doamnă, dacă nu cunosc pe nimeni !...

— Vai !... Cum se poate să spui aşa ceva ?... Dar pe noi nu mai vrei să ne cunoşti ?

În urma mea, popa şi profesorul îşi încrucişează privirile ca două lăncii de cavaleri medievali, în cinstea castelanei care şi-a concediat pajul...

*

În gară m-aşteaptă Steluţa şi Georgică.

Steluţa este vară-mea. Georgică este bărbatul Steluţei. Acum un an, Steluţa era încă domnişoară. S-a măritat toamna, imediat după plecarea mea şi abia cu două săptămîni înainte de moartea tatei-mare.

Amintirea mortului mă face să observ că nici Steluţa, nici Georgică nu mai poartă doliu. Şi totuşi, tata-mare o înzestrase cu zece mii de lei şi cu un loc viran de 500 mp.

Deşi vară cu mine, Steluţa nu-mi seamănă cu nimic. Altă figură, alt suflet, altă educaţie, altă poziţie socială. Steluţa este fată de cofetar şi Georgică e profesor de gimnastică la gimnaziul din Slatina. La Slatina nu este liceu cu şapte clase ca la Piteşti.

Sărut întîi pe Georgică, apoi pe Steluţa. Pe vară-mea însă o sărut cu mai multă însufleţire. Georgică mă bate cu bastonul pe umăr :

— Ia sfîrşiţi mai repede, că parcă nu v-aţi văzut de un secol !...

Eu mă desprind din braţele ei şi-l privesc cu oarecare compătimire.

— Aoleo !... Păi dacă ești gelos și de văru-meu... am înțeles !...

Georgică rîde galben și schimbă vorba.

— Dar știi ce mare te-ai făcut ?... Nici nu te-aș mai fi recunoscut !... Bravo ție !...

Steluța mă măsoară cu coada ochiului. Se depărtează apoi de mine și-l ia de braț pe bărbatu-său. Nu-și vorbesc însă nici unul, nici altul. Steluța pare jenată ; Georgică pare enervat.

Nu știu cum vor fi fost în luna lor de miere. Nu sunt de asemenea curios să știu nici cum au să sfîrșească primul lor an de căsnicie. Ghicesc însă că în Danemarca e ceva putred !... Steluța e palidă, blondă, cu ochi albaștri și oftează ca Ofelia. Georgică e oacheș, încovrigat ca un semn de întrebare și vorbește tot în dublu înțeles ca Hamlet.

În trăsură, aceeași plictiseală. Caii merg ca după mort. Birjarul nu-i poate mîna mai repede, fiindcă îmi ține bicicleta în brațe.

Eu mă opresc la vie, unde mă așteaptă mama-mare. Steluța și Georgică pornesc mai departe în oraș...

Păcat că la Slatina nu e nici o mănăstire de maici.

*

Iată-mă iar la vie !

Iată-mi nucul !...

Iată-mi toate amintirile trecutului cum încep să evadeze din sufletul celui care a devenit bărbat, ca niște pușcăriași printr-o spărtură secretă a zidului !...

Nu știu ce s-a întîmplat... Nu știu ce nu trebuia să se întîmple ca să mă pot regăsi același din anii trecuți...

Pătuiagul în care cetisem pe *Werther* și pe *Manon Lescaut* îmi pare nacela unui balon captiv, care în loc să mă înalțe, mă coboară spre pămînt.

S-a înnoptat...

Pe șoseaua fierbinte încă și plină de praf, un grup de fete, se întorc în oraș cîntînd :

„Olteancă din Slatina
Cu ochii cît strachina..."

În urma lor, alte grupuri de femei mai bătrîne grăbesc tăcute spre casă. Bărbații probabil au rămas la cîrciuma din curtea gării.

Le recunosc... Sunt lucrătoarele tocmite cu ziua la încărcatul cerealelor în vagoane. Cineva îmi spune că sunt aceleași din anii trecuți. Le știu cîntecul pe dinafară... Prin întuneric, le deslușesc parcă figura și, din belșugul ochilor mari și rotunzi ca o strachină rustică, le sorb mîndria rasei din care fac parte și eu...

Eu însă nu mai sunt același !...

Un pocnet de pușcă îmi amintește pistolul meu cu cremene. Luceafărul care răsare tot acolo, în stînga gării, mă face să-mi întorc capul spre cimitirul orașului, unde se odihnește tata-mare. Plecarea lui din lume coincide cu adevărata mea intrare în viață.

Pe șosea, o siluetă albă de femeie aleargă să ajungă grupul din care s-a desprins. În urma ei praful fierbinte se rotunjește ca fumul aromat dintr-o cădelniță de argint. E singură și totuși, foarte aproape de ea, străinul din via de lîngă șosea o urmărește cu ochii și cu sufletul ca să-i ție de urît pînă la poarta casei...

La fel, pînă în poarta casei noastre de la Pitești, un sublocotenent sau alt străin trebuie să fi însoțit în seara asta și pe Margareta !...

*

De la vie pînă în oraș, fac zece minute cu bicicleta. Din oraș pînă la vie, fac cincisprezece minute. Cînd mă duc merg tot la vale. Cînd mă întorc, merg tot la deal.

Bicicleta mea, face admirația clienților cofetăriei în ușa căreia descalec și o proptesc de trotuar. Marca bicicletei mele este un „trifoi" cu patru foi. La Slatina, nu se cunoaște decît trifoiul obișnuit și cîntecul :

„Frunză verde de trifoi,
Azi-i miercuri, mîine-i joi
Vine badea iar la noi..."

Joia și duminica seara cîntă muzica militară în grădina publică. Steluța mi-a trimis vorbă printr-un birjar care se ducea la gară, să vin neapărat în oraș, fiindcă n-are cu cine merge seara la grădina publică. Georgică trebuie să plece după-amiază la București.

Biata Steluţa !... Ce fată fără noroc !... S-a măritat din dragoste şi are să divorţeze din plictiseală. Georgică e gelos şi Steluţa nu înţelege să fie bănuită şi terorizată. Vară-mea însă este o fată discretă. Mie nu mi s-a plîns încă de nimic. Vorbind însă de gineri-său, tanti Mari, mama Steluţei, mi-a destăinuit mai zilele trecute un lucru de care m-am îngrozit.

— Iacă, un nebun... maică... Curat nebun !... Se laudă toată ziua cu bătaia. Parcă dacă e profesor de gimnastică, trebuie să schingiuiască oamenii !...

Nu cumva Georgică o fi şi bătut-o ?...

N-am întrebat mai mult, fiindcă soarta Steluţei a început să mă înduioşeze. Nu-i dau dreptate lui Georgică, fiindcă Steluţa e vară-mea. Îl înţeleg însă perfect fiindcă, de cînd nu mai am nici o veste de la Margareta, am început să fiu şi eu gelos !...

La plecarea mea din Piteşti, îmi promisese cîte o carte poştală ilustrată la două zile şi o scrisoare mai lungă, o dată la săptămînă. E drept că Margareta nu prea ştie să scrie ortografic şi poate se jenează de mine. În două săptămîni însă de cînd sunt în Slatina, n-am primit decît trei cărţi poştale şi nici o scrisoare. În schimb, eu îi trimit regulat la *poste-restante* cărţi poştale ilustrate cu vederi din oraş şi împrejurimi. Azi i-am trimis grădina publică cea mică, din faţa Palatului administrativ. Slatina are două grădini publice. Cea mare, unde cîntă muzica militară în fiecare joi seara, e pe deal, la marginea oraşului...

Steluţa m-aşteaptă la cofetărie.

Clienţii de la mese, ca să poată intra în graţiile fetei patronului, repetă comanda de cîte două ori şi chiar de trei ori.

De obicei, vara se consumă îngheţată şi „corăbioare". Corăbioarele mai ales sunt specialitatea casei. Vara prăjiturile nu sunt bune. Se înmoaie repede şi se acresc. Nu le poţi ţine nici două zile. Corăbioarele însă durează şi cîte o săptămînă...

Sosirea mea produce oarecare senzaţie. Pentru prima oară îmi dau seama de marea dar singura prerogativă a tinereţii în viaţă... N-am venit cu nici un gînd ascuns, şi totuşi, de jur împrejurul meu nu sunt decît ochi cari mă privesc cu ură. În ochii lor, cel puţin, de bine, de rău, pot ceti şi eu ceva. Mă întreb însă cu groază ce trebuie să fie în sufletul lor...

Steluţa parcă nu mai seamănă cu Ofelia. În seara asta e veselă şi rumenă ca o îngheţată de zmeură. De cînd am venit la Slatina, n-am văzut-o niciodată aşa de bine dispusă. Probabil din cauza plecării lui Georgică la Bucureşti.

Grădina publică din Slatina nu seamănă cu grădina publică din Piteşti. Cea din Slatina e lungă şi îngustă. Trei alei paralele, ca nişte terase cu balustrade de lemn cîinesc, răsar timide din coasta unui deal care se sfîrşeşte în şosea. Cum stă proptită în grilajul de fier, grădina publică cea mare din Slatina pare corabia lui Noe eşuată pe muntele Ararat.

Grădina publică a unui oraş mare de provincie este ca ograda unei locuinţe de ţară : găini, raţe, gîşte, curcani şi mai ales bibilici — adică publicul obişnuit, cunoştinţele de toate zilele, sau în cel mai rău caz, cîte un străin blajin, cu care poţi intra în vorbă foarte uşor, imediat după îndeplinirea formalităţilor de rigoare. Leii, tigrii şi leoparzii lipsesc. În România, oraşele de provincie nu prezintă avantajele pădurilor africane. Animalele sălbatice se trag spre capitala ţării. Din cînd în cînd însă poţi întîlni şi rătăcind prin provincie cîte o girafă, o cămilă sau un hipopotam. Preşedintele tribunalului, bunăoară, este poreclit „girafă", nevasta colonelului „cămilă", iar administratorul financiar „hipopotam". Cel mai popular dintre toţi însă este „nenea Ghiţă", berbecul Regimentului 3 infanterie, care nu se dezlipeşte de capelmaistrul muzicii militare, fie paradă, fie nuntă, fie înmormîntare, fie concert în grădina publică.

Restul publicului e complet lipsit de orice altă personalitate. Luat în întregime, pare un pachet de cofeturi colorate, cu care la Slatina se presară colivele preparate special pentru pomenirea răposaţilor.

Tinerii de ambe sexe se perindă cu aceeaşi monotonie exasperantă ca enorma curea de transmisiune a unui motor de uzină. Cei mai în vîrstă, stau pe băncile vopsite cu verde, unde discută sau trag cu ochii şi urechile la cei care trec prin faţa lor.

Cînd cîntă muzica, nu se mai aude nimic. După ce tace însă, glumele se amestecă cu paşii de pe nisipul aleelor şi în grădina publică cea mare din deal, parcă ar curge Oltul din vale...

De sus, luna plină completează lipsurile de jos !...

De cînd sunt la Slatina, mi-am dat seama că pe pămînt sunt o mulţime de lucruri pe care nu le poţi observa dacă stai pe acelaşi nivel cu ele. Noaptea asta de iulie bunăoară este aşa de frumoasă că parcă ar fi o cromolitografie neînrămată. Steluţa însă pretinde că natura e mai frumoasă ca un tablou, fie chiar semnat de pictorul Grigorescu. Luna plină, mai ales, nu poate fi imitată nici în pictură, nici în poezie. Luna plină nu este frumoasă decît în natură. Restul nu contează, fiindcă nu mai este lună plină.

Părerile Steluţei încep să mă pună pe gînduri. Steluţa combate utilitatea artei pe care majoritatea profesorilor mei de la liceu (cu excepţia celui de matematică) o socoteau ca singura podoabă a vieţii. Steluţa însă n-a învăţat la liceu, ca mine. A urmat numai cîţiva ani de „curs liber" la un pension din Bucureşti. Şi totuşi pînă acum un an, părerile noastre se potriveau ca pantofiorul de mătase albă pe piciorul Cenuşeresei...

Probabil că Steluţa şi-a schimbat părerile de cînd s-a măritat. O femeie măritată nu mai are timp să citească poezii...

Mă grăbesc dar, să-i amintesc pe Eminescu, pe care îl cetisem împreună acum un an :

„Lună, tu stăpîna mărei
Peste-a lumei boltă, luneci
Şi gîndirilor dînd viaţă,
Suferinţele întuneci..."

Steluţa însă mă priveşte ca şi cum i-aş fi vorbit chinezeşte. Nici un semn de entuziasm... Nici o umbră măcar de sensibilitate...

Încerc să-i recit alta :

„Peste-a nopţii feerie
Se ridică mîndra lună...
Totu-i vis şi armonie...
Noapte bună !..."

Steluţa îşi arcuieşte buzele spre vîrful nasului ca un cîine ce ar vrea să-şi prindă coada cu dinţii şi-mi răspunde scurt :

— Mofturi !...

Dacă nici Eminescu nu-i place, zău că nu ştiu ce i-aş mai putea spune !...

Vară-mea începe să mă exaspereze. Acum un an era parcă mai deşteaptă. E drept însă că acum un an, Steluţa nu era măritată, nici eu nu dormisem încă alături de Margareta în noaptea cînd visasem urît şi eu şi ea. Cine dintre noi, dar, a mers înainte şi cine a dat înapoi ?... Dispreţul Steluţei pentru poezie mă ofensează în primul rînd pe mine şi în urmă abia pe ceilalţi poeţi români. Vară-mea uită probabil că eu sunt mai cult decît ea şi nu ştie că deşi mai mic cu trei ani, de zece luni de zile, nu mai sunt nici eu copil... Amîndoi intrasem în viaţă aproape cam la aceeaşi dată.

Din cer, de sus, luna plină parcă-mi face semne :

— Nu te lăsa... Mai spune-i una...

În poarta casei, mă opresc şi o întreb fără nici o altă introducere :

— Dar asta îţi place ?

Şi încep să-i recit :

„În lacul trist şi solitar
Tronează mîndră, luna plină
Ca o mărgea de chihlibar
Expusă singură-n vitrină...
Pe malul lacului aştept —
Aştept nebun să te arăţi,
Cu drag să te mai strîng la piept
Ca-n alte dăţi..."

— Asta de cine e ?

— De mine.

Steluţa mă priveşte uimită ca şi cum i-aş fi spus că eu am furat *Cloşca cu pui* de la muzeul din Bucureşti.

— E adevărat ?

— Sigur... Ce ?... Nu ştiai că fac şi eu poezii ?

— Şi aia cine e ?

— Care aia ?

— Aia pe care spui c-o aștepți... Ori, e numai așa o vorbă ?

Simt cum sîngele începe să mi se urce în obraz... Steluța mă privește drept în ochi. Ochii ei sunt un amestec de sirop rece și vitriol fierbinte... Simt nevoia să mă răzbun... Simt nevoia s-o pedepsesc... Simt nevoia să mă reabilitez ca om, dacă nu ca poet !

Răspunsul meu îi stropește figura ca un vaporizator de parfum.

— Ba e foarte adevărat... tu crezi că lucrurile astea, se fac numai cînd te măriți, ca tine ? E, he !... Eu știu, dragă, ceva mai mult decît madam... Georgică...

Steluța coboară ochii și tonul, mă ia ușor de braț și îmi șoptește la ureche :

— Spune-mi drept... E adevărat !... Cum e ? Blondă ?... Brună ?... E măritată sau nu ? Cum o cheamă ?

Parcă ascult Victoria cum îmi bate în ușă...

— Dragă Steluțo... Înțelegi că lucrurile astea nu se pot spune. Ce-ți pasă ție cine este dacă n-o cunoști ?... Ție ți-ar plăcea, mîine, poimîine... Cine știe ? să afli că m-am lăudat cu...

Steluța tresare ca înțepată de o viespe.

— Psss ! Taci din gură să nu ne audă cineva...

În poarta casei însă nu e nimeni. De-a lungul străzii, de asemenea... Nu-i nici măcar gardistul care de obicei stă sub felinarul de la colț...

Temerea ei nejustificată îmi dă curajul lui Napoleon pe puntea de la Arcole. Împing deci poarta și intrăm în curte. În stînga, e o grădiniță cu un pavilion de scînduri.

— Hai în pavilion, că acolo nu ne-aude nimeni.

— Nu se poate, că mi-e frică... Să nu vină cineva...

— Cine să mai vină dragă ?... Nu vezi că doarme toată lumea ?

Geamul de la bucătărie însă e luminat. Steluța se ascunde după mine și amîndoi ne lipim de gardul grădiniței.

— Uite, că Lisaveta nu s-a culcat... M-așteaptă să încuie poarta... Să nu ne vadă împreună...

— Ei și ?... Doar îți sunt văr... Nu sunt străin...

Steluța oftează și se strecoară la brațul meu în pavilionul din grădiniță. Aci, chiar că nu ne mai vede și nu ne mai aude nimeni !...

— Spune-mi drept, cu cine l-ai înșelat pe Georgică ?

Steluța tresare din nou. Probabil că înghețata de zmeură s-a schimbat în înghețată de zahăr ars...

— Cine ți-a spus ? El ?...

— Nu... Dar bănuiesc eu...

— Nu-i adevărat... Îți jur că nu l-am înșelat cu nimeni, pînă azi...

Apoi, după o pauză :

— Dar să știi c-am să-l înșel... Poți să i-o spui chiar...

— Și de ce vrei să-l înșeli ?

— Fiindcă m-a bătut...

Steluța își pleacă fruntea pe umărul meu și începe să plîngă. În clipa aceea, nu știu de unde, cum și cine, dar simt că undeva departe, cineva pe care l-aș cunoaște își împlîntă un cuțit în inimă. O mîngîi pe păr și-i șoptesc solemn :

— Dacă este așa, îți jur și eu pe mormîntul tatei că după ce voi sfîrși liceul, am să-i trag două perechi de palme ca să te răzbun... Acum ești mulțumită ?

Răspunsul ei se pierde între buzele noastre mute, ce se împreună ca două jgheaburi pe care ar curge apă vie din același izvor.

. . . .

În stradă, un țignal de gardist, într-o curte vecină, un lătrat de cîine, mai departe, un orăcăit de broaște și departe de tot, un uruit înăbușit de roți... Trenul de pasageri, trece podul de peste Olt. Trebuie să fie ora două, după miezul nopții.

Steluța se ridică obosită și abia îngînă :

— Hai de-ți ia bicicleta și du-te acasă că-i tîrziu...

Somnoroasă, Lisaveta se uită la noi chiorîș și ne întreabă șireată :

— Dar unde fuserăți pînă acum, diavolilor ?...

Eu aprind lanterna de acetilenă, potrivesc ghidonul și șeaua, încerc apoi cauciucurile și parcă tot nu-mi vine să plec. Steluța se preface că-mi ajută ca să nu bănuiască ceva Lisaveta și-mi șoptește :

— Mîine să nu vii în oraș că vin eu la vie...

— Taman bine... că mîine sunt singur... Mama-mare se duce în tîrgul din vale și nu vine decît seara tîrziu...

Lisaveta continuă să bombăne. Steluţa o ia cu vorbă bună :

— Dă-mi cheile că încui eu poarta... Tu du-te de te culcă...

Şi înainte de a încuia poarta :

— Sfîrşeşte liceul mai repede, să merg şi eu cu tine la Bucureşti !...

*

Îmi place Spania. N-aş putea spune pentru ce anume, îmi place Spania mai mult ca alte ţări, pe care nu le cunosc decît tot din cărţile de istorie şi atlasul geografic. Îmi place Spania însă mai mult ca Germania, Anglia, Franţa şi chiar Italia, pe care eu cel puţin, o socotesc cea mai apropiată rubedenie a noastră din Europa. Îmi place Spania, poate, fiindcă este ţara oamenilor cu nume sonore şi fără mustăţi, ţara luptelor cu taurii şi cu morile de vînt şi ţara pandişpanului, care ca şi mămăliga noastră naţională, este hrana de toate zilele a spaniolilor. Îmi place Spania, mai ales de cînd am aflat că : „Jurămintele femeilor sunt scrise pe nisip" este un proverb spaniol !...

Spaniolii trebuie să cunoască femeile mai bine ca românii. Noi nu prea avem proverbe în care să fie vorba de femei. Şi totuşi femeile din România, se aseamănă foarte mult cu cele din Spania. Margareta mai ales trebuie să fie neam de spaniolă.

N-am simţit niciodată nevoia unui cuţit catalan ca în clipa cînd, abia întors acasă, Năstase, ordonanţa, m-a luat deoparte şi mi-a destăinuit isprava Margaretei.

— Văzurăţi, conaşule, ce ruşine ne făcu d-ra Margareta ?... O ştearsă cu d-l sublocotenent Popescu, tocmai la Constanţa !...

Nu ştiu dacă Năstase cunoaşte relaţiunile mele cu fosta noastră croitoreasă cu ziua. Eu cel puţin nu-i dădusem niciodată prilejul să bănuiască ceva. E posibil însă că Margareta să se fi lăudat în lipsa mea, ca să-i facă sînge rău Linei, bucătăreasa. Lina era geloasă pe Margareta fiindcă, din cînd în cînd, mînca cu noi la masă, seara sta de vorbă în poartă cu sublocotenentul, iar cînd rămîneam singur acasă, dormea noaptea cu mine în odaie.

Ordonanţa noastră, ţăran ferches de la Găvan (un sat de lîngă Piteşti) încerca s-o mîngîie cu cîte o vorbă dulce. Cîteodată, gestul lui timid îi atingea chiar sfîrcul ţîţelor. Lina însă i-o tăia scurt. Ridica lingura de supă, gata să-l plesnească şi-l apostrofa cu răutatea ei de slugă boierească :

— Jos laba, mocîrţane, că tu nu eşti de nasul meu !...

La fel socotea Lina că nici Margareta nu era de nasul sublocotenentului de administraţie cu care plecase la Constanţa.

Lipsa Margaretei mă face să sufăr. E cea dintîi suferinţă a mea din cauza unei femei. Şi totuşi Margareta fusese cea dintîi femeie care mă iniţiase în ritul profan al acestei fericiri problematice şi aproximative. Cu alte cuvinte, Margareta îmi luase cu o mînă tot ce-mi dăduse cu alta.

Steluţa îmi dăduse poate ceva mai mult. Îmi dăduse voluptatea primei mele victorii sentimentale. Steluţa fusese, pentru mine, prima entitate umană a formulei *„Vae victis"* şi totuşi, vară-mea nu era nici croitoreasă, nici o pocitanie neagră şi slută ca Margareta. După vară-mea oftau trei sferturi din clienţii cofetăriei lui unchiu-meu. Bărbaţii de bună condiţie din Slatina,o bombardau zilnic cu tot felul de propuneri : vorbe dulci, scrisori de dragoste, flori, şi chiar cadouri mai de preţ. Steluţa îmi arătase un inel cu rubin, o pereche de cercei cu perle şi o întreagă colecţie de agrafe cu pietre verzi, albastre şi roşii. Steluţa însă era o femeie măritată şi nevasta profesorului de gimnastică ; deşi primise cadourile de la alţii, preferase totuşi pe văru-său care nu era decît un simplu elev de liceu în clasa a VI-a şi nu-i putea da nimic.

Pe Steluţa, dar, o pot vedea oricînd. Steluţa, dealtfel, n-aşteaptă decît să sfîrşesc liceul din Piteşti, ca să meargă şi ea cu mine la Bucureşti.

Pe Margareta însă n-am s-o mai văd poate niciodată !...

Gîndul acesta mă cutremură ca o nouă pagină din *Ciropedia* lui Xenofon. Pentru prima oară în viaţă simt în suflet un gol rece şi enorm — golul dintr-o sticlă de sifon, în care n-a mai rămas decît melancolia albă a tubului vertical...

Încep să cred că dragostea se măsoară după distanţa depărtării şi durata absenţei... Steluţa e la Slatina şi Margareta, tocmai la Constanţa... Pe Steluţa, la vară, am s-o văd din nou. Pe Margareta însă cine ştie dacă am s-o mai pot ve-

dea ? Pe Steluţa o iubesc mai mult ca pe Margareta. Dar de Margareta mi-e dor mai mult ca de Steluţa... Pe Steluţa o văd parcă mereu alături de mine... Pe Margareta însă, n-o mai văd deloc...

Îmi simt pleoapele umede şi pe buze amărăciunea unui bulin de chinină ce mi s-ar fi spart în gură.

Sunt primele mele lacrimi pentru o femeie. Sunt lacrimile de care-mi aduc aminte şi astăzi — primele lacrimi adevărate, lacrimi albe şi grele ca nişte picături de ploaie ce se preling din streaşina ruginită a unei case pustii.

Afară plouă...

La Piteşti, toamna sosise odată cu mine...

*

Cotan a trecut ambele corigenţe. Băiatul prefectului o să fie dar, şi anul acesta, colegul nostru de bancă — al meu şi al lui Mihăiţă. De data asta însă, Cotan se înţelege cu noi, să-l dăm afară din banca noastră pe Dumitrescu Barbu cu care se certase şi să punem în locul lui pe Ionescu Spiridon, poreclit Chiostec.

Primim propunerea fiindcă Ionescu Spiridon e băiat bun, ştie să cînte cu flautul şi are totdeauna la el, tutun şi foiţă „Job". Porecla de Chiostec i-a rămas de-acum doi ani, cînd l-a prins directorul fumînd un muc de ţigară în privata liceului.

Anul acesta, dar, topografia băncii noastre, prezintă următorul aspect : în capul băncii, lîngă catedră, stă Mihăiţă, vine apoi Cotan, eu şi Chiostec.

Noul nostru coleg de bancă este băiatul unui ţăran chiabur de la Merişani, care şi-a pus în gînd să-l facă doctor şi cu timpul să-i clădească un spital în sat, unde deocamdată nu există decît o moaşă comunală şi un „subfirurg" care pune ventuze şi scoate măsele. Chiostec este mai mare ca noi cu trei ani, fiindcă a făcut clasele primare la ţară. La ţară, şcolile primare au cîte cinci clase, pe care elevii abia le sfîrşesc în zece ani. Chiostec a fost, dar, un elev excelent. La liceu a fost înscris de proprietarul din sat, un mare advocat de la Bucureşti, care îşi are conacul moşiei chiar pe şoseaua judeţeană, în apropierea podului de peste rîul Argeş. La oraş a venit îmbrăcat ţărăneşte şi n-a renunţat la cămaşa

albă şi la iţarii de dimie decît acum un an, cînd a trecut în cursul superior. Şi-a păstrat însă căciula şi cizmele. Pălărie nu poartă niciodată, fiindcă i se pare că-i suflă vîntul prin creieri, iar ghetele cu care a defilat la 10 Mai, le ţine acasă, în ladă, de frică să nu i se scrîntească picioarele în ele.

Dintre toţi colegii mei de clasă, Chiostec este cel mai temut, dar şi cel mai iubit. Este încăpăţînat ca un catîr şi mucalit ca un Păcală. Cînd se ceartă cu cîte cineva, este în stare să dea foc oraşului întreg. Dar după ce se împacă, se înmoaie ca un gogoloi de pîine caldă. Rîde ca un castan roşu înflorit şi plînge ca o lumînare de ceară.

Flautul, cuţitul cu prăsele de os şi *Visul Maicii Domnului* sunt cele trei lucruri de care nu se desparte niciodată. În carîmbul cizmei din dreapta ţine flautul, iar în carîmbul cizmei din stînga, cuţitul şi pachetul de tutun cu foiţa şi amnarul. *Visul Maicii Domnului* îl poartă în sîn, ca să-l ferească de primejdii şi să-i poarte noroc...

În timpul recreaţiilor, Chiostec ne cîntă din flaut. Cotan pretinde că *Doina Oltului* şi *intermezzo* din *Cavaleria rusticana* le cîntă mai bine chiar decît flautistul muzicii militare.

De cînd stăm alături de el în bancă, ne-am împrietenit şi mai bine. Chiostec este un sentimental exotic cu chip de ibis împăiat şi trup de palmier veritabil, păstrat lîngă soba de teracotă a unei sufragerii boiereşti.

Pe mine, mă apreciază, mai ales, fiindcă fac cele mai bune teme la limba română. Anul acesta însă ne-au venit patru profesori noi — de limba română, limba greacă, de matematică şi de geologie. Cei vechi au fost scoşi la pensie sau mutaţi în alte oraşe. Faptul acesta îl nelinişteşte şi pe el, şi pe mine, şi pe Mihăiţă chiar. Singur Cotan nu duce nici o grijă. Profesorii cei vechi ne ştiau pe dinafară, cunoşteau aptitudinile fiecărui din noi şi la examen ne aranjau aşa ca să nu-i facem de rîs — nici pe ei, nici Liceul „Ion C. Brătianu". La Piteşti nu rămînea aproape nici un repetent. Ce avea să fie însă de acum înainte ?... Profesorii cei noi, nu par deloc încîntaţi de noi.

La drept vorbind însă nici noi nu prea facem haz de ei. Prea sunt tineri, prea sunt parcă şi ei, tot ca noi, nişte elevi abia ieşiţi de pe băncile şcoalei. Unora chiar, nici nu le-a crescut bine mustaţa...

Profesorul de limba română parcă ar fi calfă de frizer. Cel de limba greacă are ceva din atitudinea cioclilor cari trag cu coada ochiului la coliva clientului, abia coborît în groapă. Cel de matematică parcă ar fi o sticlă de cerneală neagră, în care ai stors o lămîie întreagă și ai presărat și ceva piper. Singur profesorul de geologie, care este ceva mai în vîrstă, pare a-și fi cîștigat încrederea și dragostea noastră din primele zile. Cele cîteva glume noi, cu care și-a deschis cursul, ne-au făcut să rîdem cu poftă și să ne pară geologia o știință tot așa de frumoasă și interesantă ca și geografia sau istoria. În schimb, matematica și limba greacă ne deschid perspectivele celei mai grozave nenorociri ce-ar fi putut să ne amenințe. De limba română însă nu ducem nici o grijă. Afară de trei ovrei, un francez dubios și un neamț veritabil, toți elevii din clasa a VI-a suntem români.

*

De cîteva zile, Chiostec nu mai are astîmpăr. Vrea parcă să-mi destăinuiască ceva și nu îndrăznește. Secretele lui Chiostec sunt ca misterele de la Eleusis — au un tîlc special. Țăranii noștri parcă sunt copiii zeiței Ceres...

În cele două recreații de azi-dimineață, Chiostec nu ne-a mai cîntat din flaut. A stat tot timpul în bancă cu ochii pironiți pe filele unui curs de stil și compoziție.

În drum spre casă, mă ia de braț și mă pironește locului, pînă ce se scurge tot șirul de elevi. Se scarpină apoi după ceafă, oftează lung, trage o înjurătură rustică și scuipă de pe trotuar, tocmai în mijlocul bulevardului.

— Vrei să-mi faci un bine ?... că și eu ți-oi face la fel, cînd vei avea nevoie de mine...

— Spune-mi, ce vrei ?

— Să-mi faci o ciornă de scrisoare de dragoste, că tu te pricepi mai bine ca mine.

Adevărul era că pînă atunci nu scrisesem încă nici o scrisoare de dragoste, nici pentru mine nici pentru altul. Corespondența mea sentimentală cu Margareta nu fusese decît un simplu schimb de salutări și atîta tot. Curiozitatea însă mă îndemnă să încerc.

— Și cui vrei s-o trimiți ?

— Anișoarei.

— Care Anișoară ?

— Nu știi ?... Fata aia blondă de la modistă... lîngă farmacia „Weinhold".

— Bine. Ți-o aduc mîine.

Drept mulțumire, Chiostec mă bate cu palma ușor pe umăr și-mi recomandă să fiu discret, mai ales față de Cotan, care cam dă tîrcoale și el prin fața magazinului.

După ce mă despart de el, dau fuga să văd și eu pe Anișoara asta pe care n-o cunosc încă. Dacă e blondă, cum spune Chiostec, trebuie să fie în genul Steluței și dacă e modistă, trebuie să fie oarecum și în genul Margaretei care este croitoreasă.

Ca și cum mi-ar fi ghicit gîndul, Anișoara stă în ușa magazinului. Anișoara însă nu seamănă nici cu Steluța, nici cu Margareta. Nu e nici așa de blondă ca Steluța, nici așa de slută ca Margareta. E mică și subțire ca un ac cu gămălie și tristă ca o copertă de carte, decolorată de soare...

Iată o fată care mie unuia, nu-mi place deloc. Ce-o fi văzut la ea Chiostec și mai ales Cotan ?... Mi-e teamă însă că dacă e vorba de ales, Anișoara o să-l placă mai repede pe Cotan decît pe Chiostec. Cotan e băiatul prefectului, se piaptănă cu cărare la o parte, se îmbracă elegant și-și parfumează batista în fiecare zi. Chiostec e murdar, cu cizmele pline de praf sau de noroi, cu părul vîlvoi și miroase a seu de oaie. Singura superioritate a lui Chiostec o să fie, probabil, scrisoarea de dragoste pe care am să i-o ticluiesc eu.

Scrisoarea asta însă începe să mă plictisească. Parcă aș fi în ajunul unui examen. Mă întreb ce i-aș putea scrie eu Anișoarei, așa ca să pară scris de Chiostec. Dacă Anișoara e fată deșteaptă și-și dă seama că frazele din scrisoare nu se potrivesc cu frazele pe care i le spune Chiostec ? Dar fiindcă i-am promis-o, trebuie să i-o fac. Trebuia să-mi dau silința să compun ceva frumos ca și cum aș pleda propria mea cauză.

Amorul meu propriu de cel mai bun elev la limba română, ia proporțiile unui cuirasat englez care a arborat marele pavoz !...

Pînă seara scrisoarea e gata. A doua zi, Chiostec o transcrie pe hîrtie roză și i-o trimite prin băiatul de la frizeria de peste drum, iar după o săptămînă o căruță de la Merișani

îmi aduce acasă două sedile de brînză dulce, trei kilograme de mere creţeşti şi un săculeţ de nuci, mari cît ouăle de găină.

*

Din seara în care ne-am întîlnit la madam Gutuie în „salonul" din strada Libertăţii, Cotan pare a-mi fi devenit cel mai bun prieten. Colegul meu de bancă nu bănuia că frecventez şi eu asemenea localuri. Destăinuirile reciproce aveau să ne apropie definitiv unul de altul.

Cotan avusese tot ca şi mine, acum un an, o aventură la fel. Margareta lui însă nu era nici romancă nici croitoreasă cu ziua. Era *fräulein* Lori, guvernanta surorilor lui, pe care noi o poreclisem „nemţoaica prefectului". Ca şi Margareta însă *fräulein* Lori plecase şi ea din oraş. Numai că nemţoaica prefectului nu plecase de bunăvoie ca croitoreasa noastră, ci fusese dată afară, fiindcă mama lui Cotan o prinsese în patul lui după miezul nopţii.

La madam Gutuie îl dusese pentru prima oară văru-său care este sublocotenent la artilerie.

Aici nu-ţi mai e teamă că te prinde nimeni. Cel mult, te simţi oarecum jenat cînd te întîlneşti cu persoane cunoscute. Jena însă este reciprocă.

La madam Gutuie vin chiar persoane de bună condiţie. Cotan mi-a povestit cum într-o seară, cînd uitase să încuie odaia în care se găsea cu Olguţa, era cît p-aci să dea peste el profesorul de geologie, care venea cu Aurica. Olguţa şi Aurica au aceeaşi odaie.

Astă-seară, ne-am hotărît să luăm cu noi şi pe Mihăiţă care pînă acum n-a cunoscut încă o aventură în felul acesta. Mihăiţă n-a cunoscut nici pe Margareta, nici pe *fräulein* Lori. Graţie nouă însă în seara asta are să cunoască pe Aurica, pe Olguţa, pe Vetuţa şi pe Didina — cele patru podoabe de seamă ale „salonului" din strada Libertăţii...

Cum trece vremea !... Şi oamenii ce repede se schimbă cu vremea !... Copiii mai ales se schimbă vertiginos... Acum un an ne jucam de-a „căderea Plevnei". Anul acesta, aceiaşi trei colegi de bancă, ne jucăm de-a „răpirea Sabinelor"...

Fiindcă e sîmbătă şi, de obicei, sîmbăta „salonul" din strada Libertăţii e frecventat de lume multă, ne-am hotărît să ne ducem mai devreme, îndată ce se va înopta. Întîlnirea

ne-am dat-o la mine acasă. De la mine pînă la madam Gutuie sunt exact două sute de paşi.

Mihăiţă pare emoţionant. Vorbeşte în monosilabe şi dinţii îi tremură ca un aparat Morse...

La poarta cu no. 38 ne oprim. Cele două ferestre de la stradă sunt căptuşite cu transparente de trestie vopsite cu verde. În jurul casei, nici un semn de viaţă : nici un zgomot, nici o lumină... Lampagii primăriei n-au ajuns încă pînă la strada Libertăţii.

Nu-i aprins nici măcar felinarul roşu. Steaua celor „Trei crai de la răsărit" nu s-a arătat încă deasupra noului Bethleem.

Cotan deschide totuşi poarta şi cîteşitrei intrăm repede în curte. Madam Gutuie şi fetele sunt la masă. De obicei, clienţii încep să vină după ora zece. Pînă atunci, nu sunt primiţi în local decît „intimii" patroanei şi „prietenii" fetelor. Cotan însă poate intra cînd vrea. Madam Gutuie îl stimează ca pe unul din cei mai de seamă clienţi ai localului, deşi nu consumă niciodată nici dulceaţă, nici cafea.

Apariţia noastră produce o ciocnire bruscă de tacîmuri şi farfurii — un *branle-bas de combat* în miniatură. Un pahar de şpriţ se revarsă pe faţa de masă şi un scaun cu fundul îngăurit se răstoarnă pe scînduri.

Didina care e brună şi exotică, fiindcă a fost şi la Rusciuc şi la Constantinopol, sare de gîtul lui Mihăiţă, pe care-l vede pentru prima oară în local.

Madam Gutuie l-a luat repede pe Cotan deoparte în timp ce Olguţa, mormăie supărată şi cu gura plină :

— Iar au venit mucoşii ăştia...

Celelalte fete ne privesc cu zîmbetul lor invariabil : acru şi deplasat. Parcă ar fi chipurile mîzgîlite cu creioane colorate pe pereţii privăţilor noastre de la liceu.

Cotan ne face semn să-l aşteptăm şi dispare cu madam Gutuie pe coridor.

Mihăiţă se zbate neputincios în braţele Didinei care-l mîngîie cu formula cîrlanul maichii şi alte fraze tipice.

Din capul mesei, Vetuţa îi strigă răguşită :

— Ia-i banii înainte, fă, să n-o paţi şi tu ca mine...

Aurica fredonează cu ochii în farfurie :

— „Te-am aşteptat să vii... sub caisul înrourat... Te-am aşteptat... te-am aşteptat"...

Olguța îi răspunde, tot cu gura plină :

— Care-i ăla, dragă ?... N-o fi tot profesorul de la liceu ?...

Aurica e favorita profesorului nostru de geologie.

Un gînd diabolic mă urcă parcă în turla cu ceasornic a bisericii Sfîntul Nicolae, de unde poți vedea întreg orașul, fără să fii văzut de nimeni. Regret însă că Aurica nu e favorita profesorului de limba greacă sau a celui de matematică. Ăstora aveam să le plătesc o poliță din săptămîna trecută. Cu profesorul de geologie însă n-am nimic de împărțit. Fiindcă-l respect și mi-e drag, renunț la Aurica și o las să-l aștepte mai departe pînă ce va veni sau el, sau... altul !

Madam Gutuie, care a apărut din nou, se apropie de mine și-mi șoptește misterios la ureche :

— I-am dat prefectului ăl mic un boboc de fată... Știi... Pe cinste...

Prefectul cel mic e Cotan !...

Ce înseamnă să fii, într-un oraș de provincie, băiatul prefectului !... Toată lumea, de la directorul liceului pînă la madam Gutuie, caută să te servească. Nimeni nu îndrăznește să te supere, fie chiar cu un lucru de nimic. La Pitești, părinții și copiii se confundă ca zarzavaturile într-o oală cu supă. Prestigiul oficialității trecătoare e ca valtrapul de stofă neagră brodată cu argint al cailor de dric. Transformă toate mîrțoagele din oraș în animale apocaliptice...

Încerc s-o descos pe Madam Gutuie :

— Eu n-o cunosc ?

— Da de unde !... Asta e trufanda !...

— Și mie n-ai de gînd să mi-o arăți ?

— Nu se poate... Asta e fată de condiție... Nu vine decît pe comandă... D-ta n-ai bani destui pentru așa ceva...

După un sfert de oră ne răgăsim iar cîteșitrei în „salon".

Vetuța continuă să ne privească cu neîncredere și să ne apostrofeze cu ură :

— Parcă ați fi venit la pomană !... Nu cumva azi e sîmbăta morților ?...

Madam Gutuie se răstește la ea :

— Ia nu mai face pe nebuna... Lasă-mi „bobocii" în pace, că ăștia sunt buni de saftea !...

*

În stradă procedăm la inventarierea trofeelor din seara aceea. Mihăiță însă nu ne poate comunica nici o impresie. Cînd îl întrebăm cum a fost, dă din umeri plictisit și răspunde ca omul prost :

— Cum să fie... Bine !...

Dacă toți „premianții întîi" din România sunt ca Mihăiță, păcat de timpul care-l pierd în școală !...

În schimb, Cotan e de-o veselie contagioasă. Îl face să rîdă pînă și pe Mihăiță. Cu mîna stîngă ține parcă pe cineva de chică și cu dreapta retează capul unui condamnat la moarte.

— L-am tăiat, fraților... Să știți că o să moară de necaz... Dar să nu mă spuneți, că nebunul e în stare să mă bată...

— Cine mă ?

— Chiostec !...

Curiozitatea noastră crește pe măsură ce Cotan întîrzie parcă anume să ne destăinuiască secretul pe care Chiostec nu trebuie să-l afle niciodată.

Nu cumva „bobocul de fată" cu care se lăudase madam Gutuie o fi fost vreo rudă de-a lui Chiostec ?

Nu... Afară de el, nimeni altul din familia lui nu părăsise Merișanii. La țară „saloane" ca la madam Gutuie, se găsesc tocmai unde nu te gîndești — în dosul căpițelor de fîn, în porumb, în grîu, și chiar prin fundul ogrăzilor, unde înainte de răsăritul lunei, poți fi tot așa de sigur ca și în strada Libertății din Pitești...

Era altcineva... Era o persoană însă pentru care Chiostec s-ar fi aruncat în foc, probabil mai repede chiar, ca pentru propria lui soră — era Anișoara modista pentru care compusesem faimoasa scrisoare de dragoste, dar de care, din clipa aceea chiar, nu mă mai interesasem...

Mihăiță nu putea pricepe bucuria lui Cotan. Pe mine însă victoria lui începe să mă pasioneze, cu atît mai mult, cu cît o prevăzusem încă din clipa cînd văzusem pe Anișoara pentru prima oară. Nu mă înșelasem decît asupra locului unde Cotan avea s-o repurteze. Mărturisesc că pentru prestigiul învingătorului, aș fi preferat Trivalea sau alt cîmp de luptă mai onorabil decît „salonul" din strada Libertății.

Așa ceva nu mi-ar fi trecut niciodată prin gînd. Pe vremea aceea însă nu cunoscusem încă, decît pe Margareta, pe Steluța și pe fetele de la madam Gutuie.

Bietul Chiostec !...

Ce-ar fi să afle unde-a fost Anișoara în seara aceea ?

Eu, cel puțin, știam că Margareta e la Constanța cu sublocotenentul Popescu, iar Steluța la Slatina, cu bărbatu-său...

Dar dacă dobitocul de Georgică o fi bătut-o din nou și în lipsa mea Steluța îl înșeală acum cu altul ?

*

La noapte mergem cu Moș Ajunul.

În corul nostru ne-am ales numai elevi din cursul superior. Șeful corului este Rădulescu Florian, din clasa VII-a, fratele căpitanului de pompieri. De la noi din clasă, nu mergem decît trei inși — eu, Mihăiță și Țăpuș Nicolae, băiatul frizerului de sub „Hotel Dacia". Țăpuș e cel mai bun bas din tot liceul. La producțiile artistice de la sfîrșitul anului, cîntă solo : *Ce te legeni codrule ?* și *Cei doi grenadieri*. Eu sunt bariton și Mihăiță e sopran. Noi însă nu cîntăm niciodată decît în cor. Cotan care n-are ureche muzicală ne așteaptă acasă unde suntem invitați de prefect să cîntăm. Chiostec s-a grăbit să plece cu sania la Merișani de teamă să nu-l apuce noaptea și viscolul pe drum. Păcat că nu e și el cu noi. Flautul lui ar fi făcut minuni în saloanele prefectului. În schimb, surorile lui Cotan, au să ne cînte poate la pian *Ramages d'oiseaux* și *La prière d'une vierge* pe care le-am mai auzit și acum un an, cînd s-a dat la Teatrul Ucklar serbarea pentru „Crucea Roșie".

Pe fetele prefectului nu le cunosc decît din vedere. Nu știu de ce, dar Cotan n-a vrut să mi le prezinte niciodată. Totuși, eu le salut totdeauna, cînd mă întîlnesc cu ele pe stradă. La noapte însă am să le cunosc personal și la vară, probabil, o să ne plimbăm împreună prin grădina publică.

Iată deci o perspectivă care mă încîntă. Napoleon Bonaparte spunea că în giberna fiecăruia din grenadirii lui se găsește ascuns un baston de mareșal. Nu știu dacă este adevărat tot ce se povestește de Napoleon Bonaparte. Dar de cînd am cunoscut pe Margareta și pe Steluța, simt parcă nevoia să intru în constelațiuni tot mai luminoase.

De fetele de la madam Gutuie nu mai vorbesc. Nu-mi poate, totuși, ieși din cap un lucru la care mă gîndesc mereu. Cotan mi-a împrumutat *La maison Tellier*, o nuvelă de Maupassant tradusă în românește. Într-o singură zi am cetit-o de trei ori... Grozav mai știu să scrie și franțujii ăștia... Pe noi, dacă am scri așa ceva, ne-ar da afară din școală... Subiectele temelor noastre la limba română sunt aproape imposibil de tratat. Ni se dau numai teme cu subiecte de care habar n-avem. Ni se cere să scriem despre lucruri abstracte : primăvară, toamnă, ploaie, vînt, adevăr, frumos și așa mai departe... Numai despre femeie nu ni se dă să scrim niciodată. Și totuși, femeia e singurul subiect pe care majoritatea colegilor mei din clasă sunt sigur că l-ar putea trata mai bine ca oricare alt anotimp, element al naturii sau sentiment uman...

*

„Bună dimineața la Moș Ajun !...
Ne dați, ori nu ne dați ?... (bis)
Neee... daaaați ?..."

Directorul liceului nu ne dă nimic. Găsim poarta încuiată și luminile stinse. Probabil că directorul face Crăciunul la București cu secretarul general de la Ministerul Instrucțiunii Publice care îi este cumnat. Directorul nostru face politică militantă ca și tatăl lui Cotan. După ce pleacă liberalii de la putere, rămîne simplu profesor de geografie.

La fel plecaseră din oraș cei patru profesori noi. Două săptămîni de zile dar, Aurica poate cînta în fiecare seară : „Te-am așteptat să vii...". Profesorul de geologie, n-are să vină decît după Bobotează.

Profesorul de limba latină se scuză că nu-i pregătit să ne primească. În schimb ne face un mic istoric al colindelor care par a fi de origină păgînă și ne atrage atenția să nu întîrziem prea mult prin mahalale, fiindcă e ger și putem răci. Profesorul de limba latină își iubește foarte mult elevii, dar mai ales pe cei de la țară, pe care îi ține în gazdă la el acasă, cu plată și cu asigurarea formală că vor trece examenul fără corigență.

Profesorul de istorie care este transilvănean, ne dă vin fiert și covrigi cu susan. Mănîncă și bea cu noi împreună,

bate cu pumnul în masă, înjură pe unguri, ne sărută și ne repetă povestea Ardealului pe care o știm pe dinafară.

— Că-z apăi, iubiții mei, cujetul nost neîntinat, tăt la drăguțul nost ghe Argheal să hie !... Că ne-o învrednici Domnul să ajunjem noi acolo și l-om feștelui așa cum o zidit Decebal Sarmiseghetuza... Fișori, nu vă hie teamă, avem har Domnului ghiestui și merindă din belșug. Și-apăi mînă-i dracu de cătane streine să potopească dacă-or cujeta așa, că de-atîta urcuș s-or beteji cu toții, că tare-i sus și mult e fain, din mila Domnului, Arghialul nost...

Un băcan de pe strada Șerban-Vodă ne dă o pungă de un kgr. cu smochine, stafide, alune și năut, pe care le împărțim frățește, iar primarul orașului, o hîrtie de 20 de lei, din care Rădulescu Florian ia 3 lei și 50 de bani, iar noi ceilalți unsprezece, cîte 1 leu și 50 de bani.

După îndelungate parlamentări cu gardistul de la poartă și cu cei doi mopși din curte, plecăm încredințați că prefectul s-a răzgîndit și nu ne mai primește. Prin dreptul bisericii catolice însă gardistul ne ajunge din urmă și ne întoarce înapoi. Prefectul uitase să dea ordinele necesare cerberului cu tesac turcesc și revolver austriac.

Pentru prima oară în viața mea intru și eu într-o casă cu adevărat boierească. Mobilele lustruite, covoarele moi, tablourile cu fazani și porci mistreți, oglinzile cu ciucuri de cristal și lămpile cu acetilenă îmi iau ochii. La prefect e cu mult mai frumos ca la noi acasă. Noi ardem lumînări de spermanțetă și lămpi cu gaz. Mobilele noastre abia se mai țin pe picioare și florile de pe scoarțele oltenești s-au scuturat parcă pe scînduri. Ca lucruri de preț nu avem decît o oglindă ovală cu o ramă aurită și tabloul cel mare din salon, în care mama stă cu mîna dreaptă pe umărul tatei...

Familia prefectului se compune din : tată, mamă, un băiat, două fete, o soacră, o cumnată văduvă care de obicei stă la Cîmpulung, inginerul județului care este văr de-al doilea cu prefectul, nevasta inginerului care este grecoaică și vorbește prost românește și guvernanta fetelor *miss* Edith, care este englezoaică și nu vorbește deloc românește.

Cotan zîmbește șiret și ne împinge de la spate ca pe o turmă de oi, spre sufrageria plină cu tot felul de bunătăți : șuncă de Praga, salam de Sibiu, limbă afumată, *schweizer*, ștrudel cu mere, baclava cu nucă, fructe și vin înfundat.

Surorile lui Cotan se amestecă printre noi, mai mult plictisite decît entuziasmate de prezența celor doisprezece străini înfometați. Cum sunt fete binecrescute, amîndouă se agită la fel, dar fără spor. Lizica pare un metronom care bate măsura 2/4 iar Oița, pendula unui ceasornic de perete. Lizica e mai mare cu doi ani decît Cotan. Are părul roșcat și zbîrlit ca o coadă de viezure. Oița îl are lins și gălbui ca o pălărie de paie, spre sfîrșitul verii. Soarele pare a fi avut influențe deosebite asupra surorilor lui Cotan. Pe Lizica a rumenit-o, pe Oița a decolorat-o.

Pe noi însă fetele prefectului ne impresionează la fel. Suntem mai emoționați chiar, de cum ne-ar fi prins un profesor cu lecția neînvățată. Parcă ne-ar fi luat Dumnezeu graiul la toți deodată. Unuia singur dintre noi îi turuie gura. E Columbachis Aristotel, băiatul proprietarului moarei din Tîrgul-din-Vale. Aristotel însă vorbește grecește numai cu nevasta inginerului și noi nu pricepem nimic. Mihăiță a înțepenit lîngă sobă și nu îndrăznește să se așeze la masă. Lizica îl invită pe scaunul liber dintre ea și mamă-sa. Mai curajos decît noi, Rădulescu Florian, șeful corului, s-a așezat între Oița și soră-sa. Țăpuș și Aristotel stau la dreapta și la stînga grecoaicii, iar eu am nemerit între guvernanta care vorbește numai englezește și văduva de la Cîmpulung care nu vorbește deloc. Ceilalți coriști stau proptiți ca niște stîlpi de telegraf între Cotan, prefect, inginer, soacra prefectului și căpitanul de la manutanța armatei, care sosise mai tîrziu.

Serbarea Moș Ajunului ține pînă la miezul nopții. Surorilor lui Cotan se scuză că-i pianul dezacordat și nu ne pot cînta nimic. Țăpuș, care a răgușit din cauza tămîiosului, încearcă să ne cînte ceva, dar nu poate nici el. În schimb, Rădulescu Florian face ca găina cînd ouă și imită plecarea trenului din gară iar eu și cu Mihăiță declamăm *Satira III-a* a lui Eminescu. Eu fac pe Baiazid și Mihăiță pe Mircea cel Bătrîn.

La plecare, limba și picioarele ni se împleticesc deopotrivă.

În stradă, Țăpuș își mai încearcă o dată vocea :

— „Ne dați ori nu ne dați ?"

De data asta însă răspunsul ni-l dă gardistul de la poartă, care pînă atunci stătuse în fața noastră „drepți“ și cu mîna la căciulă :

— Nu vă este rușine, neam de țigani ce sunteți ?... Nu vă îndoparăți destul ?... Ce să vă mai dea ?

*

Orașul pare tava unui bragagiu, garnisită cu alviță, sugiuc și zaharache alb. Totu-i alb. Gerul, liniștea și noaptea sunt albe. Singură zăpada pare a-și fi pierdut ceva din culoarea ei obișnuită. O recunosc numai după discreția cu care scîrțîie sub picioarele noastre, ca o mînă abilă de pungaș ce s-ar furișa într-un buzunar...

Pe cerul spălăcit și umed ca un cearceaf de pat, abia scos din ligheanul cu scrobeală albastră, stelele par urme proaspete de ploșnițe, strivite chiar în noaptea Moș Ajunului. Petele de pe rufăria de casă a Părintelui ceresc nu dispar niciodată. La Pitești, dar, regina nopții va petrece sărbătorile Crăciunului într-un hotel de mahala... La Slatina, luna era găzduită, parcă, ceva mai convenabil...

Mi-aduc aminte de noaptea în care m-am întors cu Steluța de la grădina publică...

Ce noapte !... Ce lună !... Ce poezie !... Încep să cred însă că vară-mea avea dreptate. Între luna de atunci și cea de azi nu văd nici o rudenie.

La primul colț de stradă, rămînem șapte inși. La al doilea, trei ; și așa mai departe, pînă ce mă trezesc numai eu singur... Dar singur cu adevărat eu nu mă simt decît în mijlocul alor mei.

De cîte ori sunt singur, mi se pare că mai sunt cu cineva. Dealtfel, eu numai cu mine singur pot vorbi tot ce-mi trece prin minte. Nu mi-e teamă de nimeni și de nimic. Nu mă controlează nimeni și nimeni nu mă poate face de rîs. În noaptea asta, mai ales, simt c-aș avea să-mi spun o mulțime de lucruri.

Nu-mi place nici Lizica, nici Oița. Văduva de la Cîmpulung e o femeie în vîrstă, iar guvernanta nu știe românește. Nu m-ar interesa decît grecoaica. Dar tot timpul nevasta inginerului a stat de vorbă numai cu Columbachis Aristotel... Femeile astea parcă n-ar fi în toate mințile lor. Băiatul grecului din Tîrgul-din-Vale are picioarele crăcănate, se uită șașiu și nu vine niciodată pe la madam Gutuie.

Nu știu cu ce impresie vor fi plecat ceilalți. Pe mine însă, lumea bună simt că a început să mă dezguste.

În poarta casei îmi dau seama că, în anul acesta, Moș Ajunul m-a făcut să pierd o noapte degeaba. Numai cu 1 leu și 50 de bani nu te poți aventura nici măcar pînă în strada Libertății...

Dar geamul de la bucătăria noastră e încă luminat... La ora asta, un geam luminat poate fi mai elocvent chiar ca steaua ce se oprise cîndva deasupra Bethleemului...

Lina coace cozonacii... În bucătărie e cald și miroase a ceva proaspăt și bun. E un miros ciudat... un amestec de adieri calde și de șfichiuri reci... ceva ce-mi gîdilă nările nasului și se prelinge din sfîrcul urechilor pe umeri și de-a lungul spinării... Ce miros plăcut !... Nu știu ce miroase așa frumos... Cozonacii din cuptor sau sînii goi ai Linei...

Bucătăresei noastre îi zicem Lina, fiindcă așa s-a obișnuit mama să le cheme pe toate bucătăresele pe care le-am avut. Numele ei adevărat însă este Leucadia. E blondă, înaltă, subțire și mîndră ca o regină detronată. Vorbește rar și se uită tot pe sub gene. Cînd e supărată însă, bombăne ca o piuliță de aramă în care ai pisa zahăr cubic.

Prezența mea în bucătărie o pune pe gînduri. E pentru prima oară cînd intru în bucătărie. Lina este o veche rivală a Margaretei. Amintirea fostei noastre croitorese cu ziua pare a-i fi stricat deodată și buna dispoziție și aluatul cozonacilor ce se rumenesc în cuptor.

— Dacă mai așteptați oleacă, vă dau să gustați și d-voastră... Ia uitați-vă la ei... În cinci minute sunt gata.

Și Lina deschide ușa cuptorului... Ochii mei însă îi dau să înțeleagă că nu mă interesează cozonacii.

— Unde e Năstase ?

— A plecat aseară la Găvana... S-a dus s-aducă de acasă de la el doi curcani și un purcel de lapte...

— Bine, bine, dar cînd are de gînd să vină ?

— Apoi, conița i-a spus că mîine pînă în douăsprezece să fie acasă...

În timpul acesta Lina micșorează lumina lămpii, care începuse să fumege. Eu o îndemn cu vorba și cu gestul :

— Mai bine stinge-o dracului, de tot...

Lina-mi răspunde ca și cum n-ar fi bănuit nimic.

— Și eu ce-am să mă fac pe întuneric ? Vreți să mi se ardă cozonacii ?

— Las' c-o aprindem noi pe urmă.

— Poate aveți d-voastră chibrituri că eu le-am sfîrșit...

— O aprindem de la focul din sobă cu o bucățică de hîrtie.

Lina stă cîteva clipe la îndoială, apoi răspunde hotărîtă :

— Așa da... Se poate...

În clipa aceea la poartă răsună un cor de voci rebegite :

— „Ne dați ori nu ne dați ?"

Bag mîna în buzunar și scot leul de argint și cei cincizeci de bani de aramă, partea mea din hîrtia de douăzeci de lei a primarului :

— Na... Du-te și dă-le banii ăștia că n-am mai mulți.

Lina însă îi vîră sub perna de la pat și bombăne revoltată :

— Ia mai bine lasă-i colea, că eu nu sunt ca altele să umblu noaptea pe drumuri...

*

Pe Mihăiță îl iubesc ca pe un frate. Pentru el, sunt gata să trec, la nevoie, prin foc și apă. Pînă azi nu l-am jignit niciodată — nici cu fapta, nici cu vorba, nici cu gîndul !... Cînd am înțeles însă de ce este vorba, nu mi-am mai putut stăpîni un gest de scîrbă... Dacă m-aș fi mărginit să-l compătimesc numai, ar fi însemnat să nu-i fiu prieten adevărat. Dealtfel, de zece ani de zile de cînd îl cunosc, n-am simțit niciodată ca în clipa aceea nevoia să-mi bat joc de el.

Un altul în locul meu, și-ar fi adunat prietenii și le-ar fi spus : Hai să plîngem de mila lui bietul Mihăiță că este un nenorocit...

Mie însă, mi-a venit să strig în gura mare : Hai să rîdem de prostia lui Mihăiță, că este un neghiob...

Mihăiță iubește pe Lizica !...

Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia iubește pe fata prefectului de Argeș.

Mi-am recapitulat escapadele sentimentale și am ajuns la concluzia că pe Lizica, mai ales, n-aș putea-o iubi nici eu, darmite Mihăiță. Pe Margareta aproape am și uitat-o. La

Steluța însă tot mă mai gîndesc, din cînd în cînd. Margareta a fost un scaiete ce ți se agață de pantaloni ; Steluța, o porumbiță rănită ce-ți cade întîmplător în brațe. Pentru Lizica însă zadarnic mă trudesc să găsesc o comparație nimerită. Nu există. E drept că Mihăiță o compară cu un luceafăr. Dar Mihăiță se înșeală... Mihăiță nu-i măcar poet, ca mine. E un simplu elev silitor și atîta tot. Ce înseamnă însă, a fi „premiant întîi" la liceul din Pitești ?... Ca să poți iubi pe fata prefectului de Argeș, trebuie să fii ceva mai mult. Or, dintre noi toți, eu unul, nu văd pe nimeni potrivit pentru lucrul acesta. Nu, nu... Tot eu am dreptate. Mihăiță este un neghiob. Oricît l-aș iubi eu, dar suferința asta nu i-o pot împărtăși. Cel mult îl pot încuraja s-o suporte cu bărbăție pînă la capăt.

Cazul lui Mihăiță începe să mă pasioneze. Nu știu de ce, dar pe Mihăiță nu l-aș fi crezut niciodată capabil să iubească. Nu cumva Mihăiță este numai o victimă a primăverii ?... Așa iubesc oamenii primăvara !... Numai că primăvara trece repede... Mihăiță a așteptat din decembrie pînă în aprilie ca să-mi spună că iubește pe Lizica. Dacă ar mai fi așteptat trei luni, poate că n-ar mai fi avut nimic să-mi spună. Deocamdată este singurul sfat pe care i-l pot da. Altceva, nu văd ce-aș putea face pentru fericirea lui.

E drept că lui Chiostec i-am făcut o scrisoare de dragoste. Dar Chiostec este cel mai prost elev la limba română. Scrie ca o ciubotă și nu știe să acorde nici predicatul cu subiectul. Mihăiță însă știe să scrie tot așa de bine ca și mine. Poate a și scris-o chiar... Dar de trimis, i-o fi trimis-o ?... Dacă Mihăiță o fi făcut lucrul acesta este pierdut. Lizica este în stare să i-o arate prefectului, prefectul să-l reclame directorului, și directorul să-l cheme a doua zi în cancelarie ca să-i facă morală... Dar morala, ca morala... La sfîrșitul anului însă, în grădina publică, muzica militară are să-i cînte altuia de trei ori : „sol, si, re, sol, sol, re, si sol" și o dată „sol, la, si, re".

Bietul Mihăiță !... Mi-e teamă să nu pață și el ca Ovidiu care și-a scris *Tristiele* tocmai la Tomis...

Profesorul de limba latină ne-a spus că la Constanţa se mai văd şi astăzi ruinele unui templu roman, închinat zeului Neptun... Profesorul de limba latină parcă ar cunoaşte secretele fiecărui din noi. Cum aş vrea să mă duc şi eu la Constanţa !... Aş vedea ruinele templului în care se rugase pe vremuri Ovidiu şi aş vedea poate şi pe Margareta !...

Ce curioasă coincidenţă !... Cînd l-am văzut pe Mihăiţă plîngînd, mi-am adus aminte că astă-toamnă plînsesem şi eu pentru Margareta. Şi doar pe Margareta n-o pot compara cu Lizica !...

Dar ce înseamnă oare a iubi ?... Cum este cînd iubeşti cu adevărat ?... Cum a iubit Werther pe Charlotta şi des Grieux pe Manon Lescaut, asu cum iubeşte Chiostec pe Anişoara şi Mihăiţă pe Lizica ?...

Mîine am să-l rog pe Cotan să-mi mai împrumute odată *La maison Tellier* a lui Maupassant.

*

Primăvara a poposit la Trivalea. Deocamdată, se teme parcă să intre în oraş. Bănuieşte probabil că profesorul nostru de limba română i-a pus gînd rău. Cum o simţi-o prin grădina publică, ne-o şi dă ca subiect la concursul în scris pentru stil şi compoziţie.

Orice s-ar spune, dar primăvara se găseşte la Trivalea în mai multă siguranţă decît în oraş. Acolo nu-i caută nimeni gîlceavă. Cei care o întîlnesc o salută şi o admiră cu aceeaşi bună-cuviinţă şi sinceritate. În faţa ei, se înclină deopotrivă şi vîrsta, şi sexul şi cultura omului. În oraş însă, primăvara riscă să fie tratată mai rău ca în sala de operaţie a unui spital de provincie...

La liceul nostru, bunăoară, sunt doi profesori de limba română şi poate patru sute de elevi. Dar pericolul cel mare este că în fiecare din cele şapte clase, limba română se predă de cîte trei ori pe săptămînă. Imposibil dar ca primăvara să scape neciopîrţită, mai ales că fiecare anotimp ţine cîte trei luni în cap !...

În curtea mănăstirii de la Trivalea au înflorit cireşii.

Călugării şi-au întins parcă la soare cămăşile pe care nu şi le spală decît o dată pe an !...

Eminescu comparase cireşii în floare cu altceva :

„Atît de fragedă te-asameni
Cu floarea albă de cireş
Şi ca un înger, printre oameni,
În calea vieţii mele, ieşi..."

La fel o văzuse probabil şi Mihăiţă pe Lizica. Altfel, n-ar fi făcut greşeala să vină la Trivalea în aceeaşi după-amiază cînd se găseau şi fetele prefectului cu *miss* Edith.

Noi n-avem voie să ne plimbăm la Trivalea decît duminica şi în zilele de sărbătoare, cînd n-avem şcoală. Lumea cealaltă se poate plimba cînd vrea. La Piteşti însă, duminica şi în zilele de sărbătoare, toată lumea se îmbracă cu alte haine decît cele din cursul săptămînii. Numai noi liceenii trebuie să umblăm veşnic în aceeaşi uniformă.

Uniforma noastră e simplă şi gravă ca o cruce de marmoră neagră fără nici o altă inscripţie funerară decît literele L. şi B. cusute cu fir de aur pe gulerul bluzei şi pe colţucul şepcii turtită ca o lipie.

Mihăiţă n-are decît o singură uniformă. Costumul de dril, pe care i l-a dat Societatea doamnelor din înalta societate, nu-l poate purta decît vara, în timpul vacanţei.

Uniforma lui Mihăiţă parcă ar fi un drapel militar întors plin de glorie şi de găuri de pe un cîmp de luptă. Comparaţia „zdrenţuit de gloanţe" e slabă şi banală. Peticile de colori diferite, în loc să i le astupe, i le pune şi mai mult în evidenţă. Uniforma lui Mihăiţă a bătut recordul spectrului solar. E mai mult decît un tricolor naţional... E un adevărat curcubeu...

Miss Edith însă e de altă părere. Englezii, pesemne, judecă pe elevi, mai întîi după haine şi pe urmă abia, după notele din catalog. Pentru ei, duminicile şi celelalte zile de sărbătoare sunt ca şedinţele de la Camera Lorzilor. Or, în duminica aceea, surorile lui Cotan nu mai erau fetele prefectului din noaptea Moş Ajunului. La o şedinţă solemnă nu poate lua parte decît publicul cu invitaţiuni speciale. E drept că primăvara ne convocase pe toţi la Trivalea. Dar în acelaşi palat al Parlamentului, Camera Lorzilor este de o parte şi Camera Comunelor, de altă parte...

În clipa în care Mihăiţă se apropia cu mine şi Cotan de fetele prefectului, guvernanta îl apucă furioasă de mîneca

uniformei şi-l azvîrlă cu scîrbă ca pe un lucru murdar, trei paşi înapoi...

Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia rămîne cu ochii proptiţi în pietrişul şoselei, ca şi cum şi-ar fi căutat singurul lucru de preţ pe care-l pierduse. Dacă întîmplător s-ar fi uitat şi la noi, Mihăiţă ar fi învăţat şi „limbajul colorilor"... Obrajii noştri păreau diferite fructe coapte, în toiul verei. Lizica şi Oiţa erau vişine... Englezoaica era gutuie... Eu şi Cotan eram prune...

Iată ce înseamnă să iubeşti aşa după cum e scris în romane !...

O adiere de vînt, începe să scuture floarea cireşilor din curtea mănăstirii... Călugării îşi adună probabil cămăşile pe care n-au să şi le mai spele decît la anul, tot pe vremea asta !...

*

Cotan a mîncat două palme de la profesorul de limba greacă, cu care fusese obraznic. Prefectul a cerut telegrafic la minister un inspector şcolar ca să ancheteze cazul. Inspectorul însă nu s-a grăbit să vină, şi ancheta s-a amînat la „Calendele greceşti".

Mai tîrziu, am aflat că directorul împăcase la timp şi prestigiul corpului didactic şi amorul propriu al şefului său politic. Asta înseamnă că băiatul prefectului şi-a asigurat trecerea clasei fără corigenţă... Dealtfel, era şi timpul...

Sfîrşitul anului şcolar se apropia ameninţător ca şi zmeul din basme, care de la o vreme, începe să dogorească ceafa viteazului Făt-Frumos. Cu noi însă, trebuia să se petreacă altfel decît ca în basme. Cele trei obiecte fermecate, cu care am fi putut împiedica apropierea zmeului, fuseseră monopolizate numai de Cotan şi Mihăiţă. Cotan le avea dela tată-său ; Mihăiţă de la Dumnezeu !... Toţi ceilalţi feţi-frumoşi din clasa a VI-a n-aveau decît piepteni, perii şi oglinzi, sfinţite în strada Libertăţii la madam Gutuie.

Dezastrul era deci inevitabil... Îl simţeam... Îl miroseam chiar... În clasa noastră mai ales, nu miroase decît a iarbă de puşcă, deşi depozitele de explozibile ale armatei erau la cîţiva kilometri depărtare de liceu.

Singura noastră speranţă era numai o intervenţie supraumană. Aşteptam, bunăoară, să ne moară profesorii, să ia foc liceul sau să ne trimeată Dumnezeu o molimă generală şi Ministerul Instrucţiunii Publice, un ordin circular — să se închidă toate şcolile pînă la toamnă.

*

Dintre profesorii noştri cei noi, de doi ne temem mai mult ca de toţi ceilalţi. De cel de limba greacă şi de cel de matematică.

Pe profesorul de limba greacă l-am poreclit „Ghiozdan", fiindcă nu se desparte niciodată de mapa de piele galbenă, în care îşi păstrează cu sfinţenie personalitatea lui de ţîrcovnic clasic, şi juxta franceză, după care ne traduce în româneşte versurile lui Homer.

Cel mai grozav este însă „Vipera neagră" — profesorul de matematică, pe care nu-l pot mistui nici chiar colegii lui. Amănuntul acesta îl ştim de la Cotan, care trăsese cu urechea cînd directorul liceului rugase pe prefect să intervină la Bucureşti ca să-l mute în alt oraş. Se pare însă că Ministrul Instrucţiunii Publice de pe vremea aceea refuzase, fiindcă profesorul nostru de matematică era unul din elevii săi favoriţi.

Parcă-l aud şi astăzi şuierînd printre dinţi, din vîrful catedrei şi în dialectul său moldovenesc :

— Văd c-ai cetit ceva, dar n-am ce-ţi face... N-ai priceput nimic. Situaţia d-tale este : *cinci* la teorie şi *unul* la practică. Total, *şase.* Pe jumătate *trei...* Hai să-ţi dau *patru* din graţie... să nu zici că-s om rău...

Mărinimia profesorului nostru de matematică însă ne umplea ochii de lacrimi şi sufletul de groază. Pentru noi, sub nota *cinci,* un punct mai mult sau mai puţin era acelaşi lucru. Între *patru* şi *trei,* nu există decît o simplă diferenţă grafică. Înarmaţi cu note ca *patru, trei, doi* şi chiar cu *unu,* majoritatea elevilor din clasa VI păşeam victorioşi ca o falangă macedoneană spre... corigenţă.

Şi totuşi, profesorul nostru de matematică este un tînăr frumos cu părul negru şi ochii verzi. Cînd îl salutăm, pe stradă, ne surîde blajin şi generos ca Sfîntul Stelian, patronul copiilor. În clasă însă cînd trebuie să-i suportăm ochii, o

oră întreagă, parcă seamănă ca două picături de apă cu zmeul din basme, gata să-şi înfigă ghearele în ceafa fiecăruia din noi.

Pe mine însă, avea să mă răpună profesorul de limba română, nevasta căpitanul Ceauşoglu şi... *Umbra lui Mircea la Cozia.*

*

Pe profesorul meu de limba română, nu mai este nevoie să vi-l prezint. Închipuiţi-vă pe lord Byron, rătăcit prin Piteşti, cu un brici Solingen în mînă şi cu un pieptene de celuloid în păr.

Deşi tot nevastă de căpitan, doamna Kety Ceauşoglu este cu mult mai tînără ca mama. Nu este însă de vîrsta nici a Steluţei, nici a Margaretei, şi nu seamănă cu nici una din ele. În schimb, aduce foarte mult la umblet cu Lizica. Numai că fata cea mare a prefectului nu priveşte niciodată pe om drept în ochi, pe cîtă vreme Kety, cînd se uită la tine, parcă te înfige cu acul în carton ca pe fluturii din colecţia zoologică a liceului. Este aproape tot atît de înaltă ca şi mine şi zveltă ca o fetiţă de pension. Umblă mai totdeauna cu capul gol şi poartă numai rochii scurte — cele mai scurte rochii din oraş — ciorapi de mătase şi pantofi cu tocuri Louis XV, anume parcă să-şi poată plimba pe deasupra tuturor bărbia albă şi smocul de păr roşcat ce-i cade pe frunte ca un cataif bine rumenit pe o farfurie de porţelan.

Într-o zi, cum nu eram decît noi singuri în casă, mi-a luat mîna să-mi citească în palmă. Pînă atunci, nu-mi prorocise nimeni viitorul. Eu însă nu ştiu de ce, dar eram sigur că are să îmi spună lucruri plăcute. Aştept, dar nu-mi spune nimic... În schimb o văd cum începe să se încrunte din ce în ce mai mult, şi la un moment dat, îmi simt mîna strînsă cu atîta putere că mă podidesc lacrimile. Cum nu puteam ţipa, fiindcă mi-era ruşine, mă mulţumesc să scrîşnesc din dinţi şi s-o ciupesc şi eu de pulpă cu mîna ce-mi rămăsese liberă.

Probabil că gestul meu hotărît îi plăcuse, fiindcă mîna ei se desprinsese imediat de pe mîna mea. Îşi dăduse desigur seama că cel care se apără în felul acesta nu mai era un copil, ci om matur. Ceteam surpriza acestei constatări plăcute

în ochii ei jucăuşi de veveriţă şi mai ales în zîmbetul mătăsos cu care îmi da parcă să înţeleg că totul nu fusese decît o glumă nevinovată...

Socoteam deci incidentul închis şi aşteptam ca unul din noi să pronunţe primul cuvînt împăciuitor, mai ales că de data asta, Kety mă mîngîia pe amîndoi obrajii cu calmul celei mai autentice dragoste materne.

Pe vremea aceea însă, nu ştiam încă tot ce trebuie să ştie un bărbat. Nu ştiam, bunăoară, că o femeie nu riscă să încheie un armistiţiu decît în clipa cînd este sigură că te-a prins într-o nouă capcană. Şi Kety, care avusese tot timpul să se răzgîndească, îşi înfipse din nou unghiile în fălcile mele...

De data asta chiar că nu mai aveam ce face. Pentru a doua oară mă găseam în ipostaza ridicolă a unui cap de miel jupuit de piele, cu gura căscată şi ochii holbaţi. Pofta cu care Kety îşi bătea joc de mine mă făcea să plîng de necaz. Cele cîteva cuvinte însă, pe care mi le şuiera cu ură printre dinţi, mă făceau să surîd de plăcere. Privirea şi cuvintele ei mă răzbunau mai mult decît m-aş fi putut răzbuna eu. Ele erau mărturia unei victorii sigure, care nu putea fi decît a mea.

— Canalie mică ce eşti !... Cine te-a învăţat să ciupeşti femeile aşa ?

La apariţia mamei, Kety îmi iartă obrajii şi începe să-mi laude dantura, ca şi cum nimic anormal nu s-ar fi întîmplat.

— Vai, dragă... Nu ştiam că băiatul tău are strungăreaţă... Ăsta o să iasă crai mare, nu glumă !...

Mama însă, care probabil nu-şi cunoştea încă bine prietena, se mulţumi să-i răspundă fără nici pic de entuziasm.

— Eh !... Cum i-o fi şi lui norocul... Numai de-ar sta mai multă vreme pe lîngă mine să nu-şi bată joc muierile de el !

*

Două săptămîni mai tîrziu, întîmplarea mă aruncă din nou în ghearele d-nei căpitan Ceauşoglu. De data asta însă, ghearele ei n-aveau să mă mai înspăimînte. Dealtfel, ghearele astea nu-mi făcuseră nici prima dată cine ştie ce mare

rău. Dacă apariţia neaşteptată a mamei n-ar fi reclamat o schimbare bruscă a situaţiei şi o cît mai grabnică explicaţie, eu m-aş fi lăsat torturat de ele încă multă vreme. Le-aş fi suportat răutatea, cu voluptatea răsplatei pe care o simţi apropiindu-se matematic şi m-aş fi răzbunat apoi, sugîndu-le lacom pe toate zece la rînd, ca pe nişte curmale dulci şi catifelate.

Dealtfel, Kety are în ea ceva din personalitatea fructelor coloniale. Miroase a scorţişoară, se îmbracă în rochii cafenii şi este abonată la *Ziarul călătoriilor* şi la toate revistele de modă. Or, mama, care vrea să-şi facă o rochie nouă, m-a trimis să-i aduc de la Kety modelul pe care-l aleseseră în ajun.

Soţii Ceauşoglu locuiesc un apartament cu chirie în faţa grădinii publice, sau — după cum se spune în limbajul local — stau la „centru". Pe vremea aceea, la Piteşti, în afară de grădina publică, tot „centru" se mai numea o porţiune din bulevardul Elisabeta Doamna, şi alta din strada Şerban-Vodă, care începeau ceva mai în sus de primărie şi se sfîrşeau în piaţă sau mai precis la biserica Sfîntul Gheorghe, unde se făceau parăzile militare şi slujba morţilor din lumea bună. Restul oraşului era considerat ca mahala, fiindcă n-avea decît străzi pietruite şi trotuare numai pe ici, pe colo, pavate cu asfalt sau piatră cubică. Dar pavate sau nepavate, toate străzile oraşului duceau la „centru" ca şi drumurile de altădată la Roma.

Aci fierbea ca într-un cazan, în văzul şi controlul tuturor, întreaga energie cotidiană sau nocturnă a oraşului. Aci se vindeau ziarele, se discuta politica şi evenimentele de la ordinea zilei, se formau opiniile şi se afişau curentele generoase ce trebuiau pompate în masele populare. Cu un cuvînt, aici era sediul principal de spiritualizare a întregei activităţi urbane, afară bineînţeles de cea sentimentală, care-şi avea locurile ei cele mai discrete ca : Trivalea, Scoroboaia, Tîrgul-din-Vale sau mahalaua Sfîntul Ilie, patronul cojocarilor.

Vara, mai ales, grădina publică din Piteşti era un fel de staţiune climaterică a oraşului. Cele două sacale stropitoare ale primăriei dispensau pe cetăţeni de orice alte ingrediente răcoritoare. Elevii de la liceu însă nu aveau voie să treacă prin grădina publică, fiindcă de obicei tot aici era şi locul de întîlnire al profesorilor în orele cînd n-aveau curs. Elevii

trebuiau să se răcorească acasă la cămaşe şi izmene, şi numai cu apă de la fîntîna proprie sau cea din curtea vecinului, dacă întîmplător nu erau în ceartă unii cu alţii.

Era imposibil dar, ca cineva să treacă pe la „centru" fără ca restul oraşului să nu afle imediat. Cu atît mai mult deci, era semnalată prezenţa unui elev de liceu, deoarece parte din profesorii liceului jucau aproape în permanenţă table pe terasa din grădina publică.

Kety e singură. Căpitanul e dus la Curtea-de-Argeş ca să ridice nişte puncte topografice, iar soldatul ordonanţă — la poştă ca să ridice pălăria comandată la Bucureşti. Alţi servitori nu mai sunt, fiindcă soţii Ceauşoglu nu fac menajul în casă. Mănîncă la popota ofiţerilor din garnizoană, unde sunt serviţi mai economicos şi chiar mai curat ca în oraş.

Cînd mă vede, în loc de „bună ziua", Kety mă ia, cum se zice, cu zorul chiar din pragul casei :

— Bravo !... să-ţi fie ruşine... Mi s-a plîns mă-ta că nu mai poate ţine nici o servitoare din cauza ta... Trebuie să le schimbe în fiecare lună aproape...

Eu care ştiam că mama nu-i putuse spune asemenea năzdrăvănii, surîd în silă, înghit în sec şi nu răspund.

Atitudinea asta, deşi oarecum jenantă pentru mine, îmi convine de minune. Mă pune la adăpostul emoţiilor unui debut mai elocvent. De cînd o cunoşteam, nu cred să fi schimbat cu Kety mai mult de zece cuvinte. Nu regret dar deloc faptul, că pentru prima oară cînd am ocazia să-i vorbesc mai mult, sunt nevoit să fac pe viţelul la poarta nouă. Dealtfel, nici nu prea ştiam ce să vorbesc cu nevasta unui căpitan, care nu seamănă deloc cu mama. Dacă n-aş fi ştiut cine este, poate că mi-aş fi dat drumul la gură mai repede. Dar faţă de primirea ce-mi făcuse, mărturisesc că nu ştiam ce trebuie să răspund.

Tăcerea mea începe s-o enerveze.

— De ce taci ?... De ce nu răspunzi ?... Aşa e că ţi-e ruşine ?...

Nu. De data asta trebuia să-i răspund ca să-i arăt că nu mi-e ruşine.

— De ce să-mi fie ruşine dacă nu-i adevărat ?... Ţi-o fi spus poate altcineva... nu mama...

Pe măsură ce răspunsul meu se întregea, gura ei se deschidea parcă anume să mă întrerupă după fiecare cuvînt.

Deşi complet şi categoric, răspunsul meu n-o mulţumeşte deloc şi Kety mă apostrofează din nou.

— Ce are a face ? Mă-ta sau altcineva, totuna e !... Vorba e c-am aflat... Acum ştiu cine-mi eşti. Foarte frumos... Un băiat de familie, ca tine, nici n-ar trebui să mai dea ochi cu lumea... Zău de nu stau la îndoială ce să fac... Să te mai primesc în casa mea ?

Ultimele ei cuvinte mă fac să roşesc. Oricît de vinovat aş fi fost, nu înţelegeam să fiu tratat în felul acesta, nici chiar de o femeie mai în vîrstă ca mine. Vîrsta şi sexul nu mai au nici o importanţă cînd cineva îţi caută ceartă cu luminarea şi te jigneşte chiar din senin. Acum două săptămîni era cît p-aci să mă şi bată. Astăzi însă, dacă întîrzii mai mult în casa ei, cine ştie ce se mai poate întîmpla ?...

Îmi simt ochii umezi şi picioarele întorcîndu-mi-se singure spre uşă. Totuşi, o mai privesc o dată, să-mi dau bine seama dacă este aceeaşi bestie cu chip de femeie, de care pînă atunci nu ştiam decît că este nevastă de căpitan, că ştie să citească în palmă şi că are unghiile roşii ca nişte petale de trandafir.

Ea îmi surprinde parcă gîndurile şi mă opreşte grăbită, mai mult cu fluturarea unei mîneci largi de capod, decît cu gestul mîinii.

— De ce nu vrei să mărturiseşti că e adevărat ?... Vezi că n-ai curaj ?

Femeia asta este extraordinară. De cîte ori încerc să fac un pas înainte, ea mă dă cu doi paşi înapoi. Îmi dau seama că în momentul de faţă curajul meu este un lucru cu totul de prisos. Nu-mi putea servi la nimic dacă n-avea şi ea un pic de bunăvoinţă. O mai privesc dar cîteva clipe mai mult în vîrful nasului decît drept în ochi, şi în urmă răspunsul meu gîlgîie sfios ca un orăcăit de brotăcel :

— Ba am curaj, dar d-ta de ce n-ai bunăvoinţă să crezi ce-ţi spun ? Îţi jur că nu e adevărat !...

Simţeam că Isus pe cruce n-a exclamat cu mai multă duioşie : „Iartă-le lor, Doamne, că nu ştiu ce fac“.

De data asta, dintre amîndoi, ea era cu siguranţă cea mai emoţionată. Fantomatic, cu ochii ţintă în ochii mei, Kety se apropie de mine în vîrful picioarelor, şi la rîndul ei, îmi şuieră şi ea printre dinţi mai mult în gură decît în urechi :

— Nu aşa... Jură-mi pe ceva scump... pe ce ai tu mai scump pe lume.

— Pe mormîntul tatei...

O poiană verde, în bătaia lunii pline, n-ar fi părut mai argintată ca figura ei în clipa aceea.

— E adevărat ?... Iartă-mă... Am fost rea... Nu e aşa ?

Apoi, după ce-mi întinde mîna : Ce mai faci ?... Nu te-am văzut de mult... Ce bine-mi pare c-ai venit pe la mine. De ce-ai venit... Ia spune...

Macazul nedumeririi mele înţepenise cu acul direcţiei pe linia moartă. Şi totuşi, trenul a trecut prin staţie fără să deraieze. Graţie cui, nu ştiu. În viaţă însă, sunt şi lucruri pe care nu e bine să le ştii. Ştiu numai că niciodată în jurul meu nu fusese mai multă linişte, linişte multă şi totală ca şi cum totul s-ar fi petrecut numai în vis.

Kety îmi arată papucii ei de casă. Unii, turceşti, sunt de catifea albastră cu ghinde şi frunze de stejar brodate cu fir de argint. Alţii, veneţieni, sunt de marochin roşu imprimat cu arabescuri de aur. Cei *renaissance* sunt de mătase verde *ton sur ton.* Cei japonezi sunt împletiţi din papură multicoloră şi aşa mai departe... Kety are o întreagă colecţie de papuci de casă ; pe care dealtfel nu-i poartă niciodată. Papucii dealtfel nu sunt o încălţăminte chiar de prima necesitate. La Piteşti foarte multă lume umblă prin casă cu picioarele goale. Cel care nu-i are nu le simte lipsa, iar cel care îi are îi ţine sub pat ca să nu se uzeze. Picioarele femeilor frumoase, mai ales, nu au nevoie de papuci. Turcii, cînd se duc să se roage, îşi lasă papucii afară. Or, picioarele femeii nu sunt decît colonadele unui templu de rugăciune.

La un moment dat, Kety mă întreabă :

— De ce nu vii mai des pe la noi ?...

Iată o nouă întrebare, la care iar nu pot găsi imediat un răspuns precis. Dar Kety insistă... Vrea să ştie pentru ce n-am venit niciodată pînă atunci şi dacă am de gînd să mai viu de acum încolo...

Noroc însă că răspunsul mi-l dă tot Kety.

— Vino cînd nu e bărbatu-meu acasă... să mai stăm de vorbă.

Eu surîd, fiindcă mi-aduc aminte de un scandal petrecut cîţiva ani în urmă, tot cu nevasta unui căpitan din Piteşti,

al cărei bărbat nu era acasă. Numai că eroul de atunci nu fusese un licean, ci preotul regimentului, un popă tînăr abia hirotonisit, pe care căpitanul — după ce l-a ras ca în palmă — a pus patru soldați călări să-l plimbe pe stradă gol și cu mîinile legate la spate.

Kety nu cunoștea întîmplarea, fiindcă pe vremea aceea se găsea cu bărbatu-său în altă garnizoană. Eu însă i-o povestesc cu toate amănuntele proaspete încă în memorie și mai ales cu toate aluziile galante pe care un bărbat descătușat în fine de prima emoție, le poate spune din plin femeii cu care se găsește singur.

Kety rîde cu poftă și bate din palme ca o nebună. Povestea o amuză, dar lucrurile așa cum s-au întîmplat, o cam pun pe gînduri. După părerea ei, căpitanul a fost o brută, femeia o ușuratecă, iar bietul popă un dobitoc. Un bărbat tînăr, fie el chiar popă, cînd iubește adevărat, nu trebuie să se lase intimidat de amenințările nimănui. Probabil însă că preotul acesta era un simplu colivar, care credea că în casa unei femei măritate poate intra oricine ca în biserică, iar nevasta căpitanului o boccea care nu mai avea credit decît pe lîngă fețele bisericești.

În timpul discuției, Kety mă întrebă :

— Tu ce-ai fi făcut dacă erai în locul popei ?

Nu știu cum, dar Kety parcă nu-mi pune decît întrebări despre lucruri la care nu m-am gîndit niciodată în viață.

Tăcerea mea o amuză.

— Să-ți spun tot eu... Ai fi murit de frică... Nu e așa ?... Sunt sigură...

Apoi, fără să-mi mai dea timp ca să mă gîndesc ce-aș mai fi putut face și altceva, Kety apucă o pernă de pe sofa și cu un gest de suprem dispreț, mi-o aruncă în cap. Enervat și aproape agresiv, eu i-o arunc imediat înapoi. Kety o prinde însă în brațe și, înarmată cu ea ca cu o platoșe, se repede de astă dată furioasă la mine, mă răstoarnă pe sofa și mă înăbușă acoperindu-mi întreaga față.

A, nu !... De data asta n-are de cine să-mi mai fie teamă, nici rușine... Mama n-avea de unde să mai apară pe neașteptate, ca să-și pună copilul într-o situațiune umilitoare, față de prietena sa, tot nevastă de căpitan. Acum două săptămîni, cînd nu mă putusem apăra, mă mulțumisem s-o ciupesc de pulpă și atîta tot. Acum însă, sunt hotărît s-o și bat...

Totuși, ideea că trebuie să mă bat cu o femeie, îmi paralizează și fantezia și brațele. Pînă atunci nu mă bătusem decît cu colegii mei de la liceu. Cu femeile n-avusesem încă ocazia. Nu le cunoșteam dar, nici forța, nici șiretenia, nici rezistența... Eram sigur însă, că o femeie nu poate fi mai tare ca un bărbat, oricît ar fi ea de mare ca vîrstă. Un bărbat bătut de o femeie mi se părea ceva imposibil. Ce dracu !... Oare de ce aș fi făcut tocmai eu excepție ?... Ce-ar fi zis Cotan și Mihăiță ? Ce-ar fi zis mai ales Chiostec, care bătea el singur întreaga clasă ?... Lucru curios însă, pe măsură ce-n mine creștea încrederea și siguranța că pot bate o femeie, puterile mă părăseau și raționamentul cotea brusc pe cărări cu alte indicațiuni de ordin moral și sentimental.

Nu știam care poate fi voluptatea unui bărbat care bate o femeie. Îmi închipuiam însă că adevărata voluptate a unui bărbat este să se lase bătut de femeie. O femeie nu bate niciodată din ură. O femeie care bate un alt bărbat, afară de cel legitim, înseamnă că-l iubește...

Văzînd că nu mă mișc, Kety îmi ridică perna de pe ochi și mă întreabă cu oarecare îngrijorare :

— Ce ?... Ai murit ?

— Ba nu... Dar nu mai pot să respir...

— Așa-ți trebuie, fiindcă ești obraznic... De ce te uiți la mine ?... Închide ochii... N-auzi ?... Nu vezi că vreau să-mi schimb capotul ?...

Fac ce-mi spune ea, deși pînă atunci nu ghicisem c-ar fi vrut să facă, ce nu-mi spusese decît în clipa aceea.

— Iată, i-am închis.

— Nu așa... Întorce-te cu ochii la perete...

— Iată, m-am întors...

— Așa... Și să nu te miști...

— Nu, nu...

Cîteva minute în urmă, ceva cald și moale se lipește de bluza mea de dril și o voce, pe care o cunoșteam, îmi poruncește restit ca de obicei...

— Sssst !... Nu te mișca... N-auzi ?... Să văd care din noi e mai mare...

Goală toată din creştet pînă-n tălpi, Kety se măsura cu mine.

. . . .

În grădina publică muzica militară cîntă uvertura din *Cavaleria uşoară*, iar la fereastra care dă spre curte, cineva bate uşor în geam.

Amîndoi tresărim deodată. Cel care tresare cu adevărat însă sunt eu. Kety îmi astupă gura cu palma.

— Psss !... Nu-ţi fie teamă că nu e bărbatu-meu. Stai pe loc...

Apoi, după o clipă, şi după alte bătăi mai tari :

— Ia să mă duc eu să văd cine este.

Ferestrele sunt căptuşite cu hîrtie albastră. Kety încearcă să privească printre ele, dar nu vede nimic. Bătăile în geam se repetă din ce în ce mai des. Parcă ar fi început să plouă. Eu singur continui să visez. Numai că de data asta, visul meu se schimbase în coşmar.

Kety pare că începe să-şi piardă şi ea sîngele rece. Îşi aruncă pe corpul gol încă, capotul pe care, cîteva minute înainte, îl aruncase pe covor şi hotărîtă, dar plină de precauţiune, deschide fereastra.

O voce de afară şopteşte nu ştiu ce. Kety răspunde calm şi fără pic de emoţie :

— Iartă-mă, dar nu te pot primi... Nu sunt singură...

Vocea insistă însă. E o voce pe care parcă o cunoşteam dar nu-mi aduceam aminte de unde.

De data asta Kety ridică tonul :

— Înţelegi odată, că nu se poate... Te rog, lasă-mă în pace...

În momentul acela, prin deschizătura ferestrei un baston negru şi noduros, pătrunde scîrţîind cu zgomot ca o cumpănă de fîntînă, şi după el imediat, un cap de bărbat cu ochii holbaţi de mînie îşi varsă, ca o ciutură parcă, tot conţinutul ei de apă sălcie în odaie.

Era profesorul meu de limba română.

Kety ţipă de data asta aşa de tare, că nu se mai aude nici muzica militară din grădina publică.

— Domnule !... Nu-ţi dau voie să te uiţi pe fereastră... Asta e obrăznicie...

Dar, cu voie sau fără voie, profesorul meu de limba română se uitase şi văzuse tocmai ce nu ar fi trebuit să vadă niciodată.

Mă văzuse pe mine...

. . . .

Am intrat în examene. Am intrat adică la grijă.

Să ne vezi, nu ne mai cunoşti pe nici unul. Şi doar semănăm aşa de bine unul cu altul, că parcă toţi am fi fraţi. Semănăm cu mucurile lumînărelelor de ceară ce-au ars în noaptea Învierei. Noi însă nu ne-am stins deloc. Pentru noi Cristos n-a înviat încă. Noi ardem mereu... Ardem şi pe zi ce trece ne încovrigăm de căldură şi de teamă că o să ne sfîrşim de tot.

Numai Cotan nu s-a schimbat. Băiatul prefectului a rămas aceeaşi miniatură de filozof cinic pe care n-ai s-o poţi mări nici cu lupa, nici cu vîrsta. De cîtva timp am început să admir pe Cotan mai mult decît pe Mihăiţă. Admiraţia unilaterală oboseşte spiritul. Şi Cotan este mai divers ca o rubrică de fapte diverse.

Azi-dimineaţă, cînd a intrat în clasă, ne-a întrebat, ca şi cum atunci abia ar fi sosit din Patagonia : „Ori la ce materie dăm examen azi ?“ Tot aşa ne întreba şi în cursul anului aproape în fiecare zi : „Măi băieţi, ce lecţie avem azi ?“ Şi din lecţiile noastre de peste an, Cotan a ştiut să-şi facă pentru examen o adevărată colecţie numai de perle, fiindcă scoicile stridiilor bolnave ni le-a lăsat totdeauna nouă, celorlalţi.

Astăzi, avem concurs în scris la limba română.

Nu ştiu de ce, dar un concurs în scris te emoţionează mai mult ca un examen oral. Cînd vorbeşti, comunici parcă cu toată lumea din jurul tău, te simţi în familie, între ai tăi, sau — în cel mai rău caz — în mijlocul unor oameni care vorbesc aceeaşi limbă ca tine şi cu care te poţi înţelege. Cînd n-ai voie să vorbeşti însă decît cu tine însuţi, îţi pare că ai rămas singur pe lume, că nu eşti decît semnul de întrebare al celui care ai fost sau că trăieşti într-o lume de surdomuţi, cu care — ceea ce este şi mai trist — nu poţi comunica nici măcar prin semne.

Un examen oral este o petrecere intimă, care — bine sau rău — nu prea are importanţă cum se sfîrşeşte. Un

concurs în scris însă este o adevărată solemnitate. Cel dintîi este numai abilitate și suprafață ; cel de-al doilea, numai preciziune și adîncime.

De cele mai multe ori sonoritatea verbală îți încîntă auzul, și minciuna cochetează cu adevărul după dispoziția urechei nu a rațiunei. Liniștea și atitudinea statică însă măresc și mai mult temerea de necunoscut și față de ele decorul realității în care continui să trăiești aievea, se schimbă deodată și fără să-ți dai seama, cum și de ce, într-o succesiune de viziuni întunecate cu coridoare de labirint prin care nu te mai poți regăsi.

Zgomotul este mult mai uman decît liniștea.

Zgomotul este lumină ; liniștea este întuneric...

Mai înainte ca Dumnezeu să fi făcut cerul și pămîntul, în spațiu nu era decît liniște și întuneric. De aceea și el în prima zi a zis să fie lumină, iar în zilele următoare a creat diferitele vietăți ale pămîntului, care — trebuind să trăiască — au început să facă zgomot.

Un concurs în scris te reîntoarce fatal în haosul inform dinainte de creația lumei. În clipele acelea, creatorul trebuie să fii tu, numai tu, tu singur ca și Dumnezeu care tot singur a făcut tot ce se vede. În clipele acelea, nici Dumnezeu nu-ți mai poate veni în ajutor, fiindcă un Dumnezeu propriu-zis, nu mai există... Adevăratul Dumnezeu sălășluiește în tine, iar Satana, care de pe catedră poate vedea tot ce se petrece, nu vrea să vadă totuși nimic, mai înainte de a-i fi spus : „gata, domnule profesor !"

. . . .

Profesorul de limba română ne-a împărțit pe toți elevii clasei a VI-a în două părți egale, numerotîndu-ne pe fiecare *„cu soț"* și *„fără soț"*, după cum suntem așezați în bănci, patru cîte patru. Excepție fac numai cei din ultima bancă, în care nu sunt decît trei elevi.

În banca noastră, Mihăiță, primul, și eu al treilea, suntem *„fără soț"* ; iar Cotan, al doilea și Chiostec, al patrulea, sunt *„cu soț"*.

Elevii din categoria *„cu soț"* trebuie să analizeze poezia *Răsăritul lunii la Tismana*, iar cei din categoria *„fără soț"* poezia *Umbra lui Mircea la Cozia.*

Respir adînc ca și cum cineva mi-ar fi întins un pahar cu apă rece, tocmai în clipa cînd credeam c-am să crăp de sete.

Umbra lui Mircea la Cozia o cunoșteam tot așa de bine ca și autorul ei, Grigore Alexandrescu. O cunoșteam din istorie și de la fața locului, de pe zidul mănăstirii în care voievodul și astăzi încă trăiește îngropat în compania celor morți și în amintirea celor vii.

Poezia lui Grigore Alexandrescu mă interesa cu atît mai mult, cu cît simțeam că eu însumi aș fi avut ceva de spus despre mănăstirea aceasta, în vecinătatea căreia petrecusem clipe multe și intense de evlavie națională și copilărie școlastică. Vroiam, cu alte cuvinte, să însuflețesc mediocritatea inspirației mele, cu pontificalul vers al lui Grigore Alexandrescu, pe faima căruia, Mănăstirea Cozia își legitimează existența în literatura română, așa după cum grație ziditorului ei se găsește și azi pe malul drept al Oltului, la o distanță aproape egală, între Călimănești și Brezoi.

Îmi părea chiar că de cînd am învățat să țiu tocul în mînă, niciodată n-am scris cu mai multă ușurință ca în clipa aceea și niciodată n-am avut mai multă încredere în ceea ce trebuia să îmi iasă din peniță și din creier :

„Mircea-vodă a zidit-o ca să-i fie
Adăpost în vremuri grele
Și locaș de veșnicie !...
Iar Grigore Alexandrescu, a cîntat-o..."

Și mă opresc brusc.

A cîntat-o... A cîntat-o... Știam eu cum a cîntat-o... Dar cînd și de unde a cîntat-o așa cum a cîntat-o ?...

Nedumerirea mea crește pe măsură ce încep să-mi dau seama cu o vădită jenă sentimentală, că faimoasa poezie a lui Grigore Alexandrescu, nu este decît o foarte reușită mistificare literară — un fel de uriaș cu picioarele de lut.

Ca după o lungă noapte polară, iată în sfîrșit că începe să se crape de ziuă și în capul meu... Pentru prima dată îmi dau seama că ce învățasem eu papagalicește, nu era deloc Mănăstirea Cozia, ci o mănăstire oarecare, creată de fantezia poetului, pentru care cuvintele : Oltul, Cozia și Mircea, nu erau decît simple sonorități geografice și istorice.

Cu cît compar mai mult mănăstirea pe care o cunoşteam, cu poezia pe care o ştiam pe de rost, deosebirea dintre una şi alta devine tot mai flagrantă. De data asta, sunt convins definitiv. Grigore Alexandrescu iubise natura mai mult de acasă, de la el din birou. Mănăstirea Cozia îl inspirase la Bucureşti, nu pe malul Oltului...

Dovada era clară ca lumina zilei: Primul vers chiat, *„Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate“* era fals. De ce? Fiindcă: 1. Mănăstirea are şi a avut totdeauna *„turle“* nu *„turnuri“* şi 2. Fiindcă la nici o oră din zi cu soare sau din noapte cu lună plină, umbrele acestor turle nu ajung, nici măcar pînă la marginea Oltului, dar să se mai culce şi pe undele lui.

Adevărul este cu totul altul.

Dimineaţa, cînd soarele răsare de pe malul argeşean al Oltului, umbrele turlelor pornesc din şosea şi treptat-treptat se rotesc după mersul soarelui, plimbîndu-se prin ceardacul chiliilor dinspre munţi, pînă ce spre seară se strîng în poieniţa din dosul mănăstirei şi, în faţa arhondaricului, intră în pămînt odată cu soarele ce apune peste dealul vîlcean. Oltul însă n-a sărutat niciodată umbra adevăratelor turle, sub care doarme voievodul Mircea.

Eram aşa de sigur c-am să fac cel mai bun concurs din clasă, că nu mai am răbdare s-aştept. Mă ridic dar, după cum este obiceiul în şcoală, cu degetul arătător de la mîna dreaptă în sus şi cer cuvîntul. Profesorul, care de pe catedră observase mai dinainte enervarea mea, mă întreabă, mişcînd nedumerit din cap, ce vreau. În jurul meu, cîţiva elevi s-au oprit din scris şi, curioşi, mă fură cu coada ochiului. Eu nu mai aştept să fiu întrebat a doua oară ce vreau.

— Poezia *Umbra lui Mircea la Cozia* nu este adevărată, domnule profesor...

Profesorul cască gura şi se trage repede cu scaunul înapoi. Parcă i-aş fi aruncat pe catedră un pietroi. Ofensiva neaşteptată a unui simplu elev din clasa a VI-a contra unui poet clasic român îl angaja în luptă pe el, cel dintîi.

În clasă totuşi e încă linişte şi, în capetele celor prezenţi, probabil chiar întuneric.

În capul meu însă clopotele Mănăstirii Cozia sună parcă toate laolaltă ca în zilele de sărbătoare. Dar ce folos? Afară de mine nu le aude nimeni altcineva. Profesorul nu mi-a

auzit decît vocea, iar elevii din clasă nu-l mai aud decît pe el, întrebîndu-mă:

— Ce?... Ai înnebunit?...

De data asta, toţi elevii şi-au ridicat capul din caiete, şi ochii lor înspăimîntaţi privesc ţintă la mine. Parcă sunt apostolii lui Cristos, cînd l-au văzut umblînd pe apă, fără să se scufunde.

— Ba deloc... daţi-mi voie să vă explic.

— Ieşi afară, măgarule... Ieşi mai repede.

Am ieşit...

Ieşirea mea a produs în clasă oarecare zgomot. Dar numai pentru cîteva clipe, şi atîta tot. Lumină însă nu s-a făcut. Lumina, lumina cea adevărată, era numai pe malul Oltului.

Şi clasa a VI-a a Liceului „Ion C. Brătianu“ din Piteşti s-a scufundat din nou în linişte şi întuneric, pînă ce umbra lui Mircea şi-a sfîrşit plimbarea didactică prin toate caietele elevilor numerotaţi *„fără soţ“*.

Umbrele voievozilor noştri sunt mai disciplinate decît mulţi elevi de liceu. Nu supără nici pe autori, nici pe profesori... Trăiesc numai în linişte şi întuneric.

. . . .

Mama e disperată. Cauza, bineînţeles, sunt eu... La drept vorbind, mama ştia mai de mult că nu sunt „tobă de carte“. Mă socotea în schimb om în toate minţile. Iată însă că profesorii de la liceu i-au dovedit acum că sunt şi nebun, nebun adevărat...

De trei zile, mama se gîndeşte mereu ce este de făcut cu mine. Acasă nu mă mai poate ţine, fiindcă cu timpul pot deveni furios şi... Doamne fereşte... La balamuc, iar nu poate să mă trimeată, fiindcă spitalul de la Piteşti n-are nici o secţie pentru boale nervoase. Dealtfel, la Piteşti, pînă la mine nu existase încă nici un nebun. Erau numai oameni cumsecade şi oameni proşti... Noroc numai că mama are soluţii repezi şi radicale pentru tot felul de încurcături. După trei zile de gîndire, s-a hotărît să mă trimeată, de la toamnă, la Bucureşti, ca intern într-un pension particular unde puteam fi pus sub observaţia nu numai a profesorilor, dar şi a unui doctor specialist!

Soluția mamei îmi convine de minune. În primul rînd, scap de surîsul fals al celora care aveau aerul că mă compătimesc. Aveam să trăiesc apoi într-un oraș mare, unde nu mă cunoștea nimeni și unde, cu toate că era să fiu intern, puteam fi totuși cu mult mai liber ca la Pitești. Auzisem că la București există tot felul de locuri, unde nu te mai poate găsi nici dracul. La Pitești, oriunde m-aș fi ascuns, aș fi pățit totdeauna ca strutul care își vîră numai capul în nisip, iar coada îi rămîne afară. Dar dacă-mi pare bine de ceva, este de Steluța, pe care am de gînd s-o anunț să nu mai aștepte pînă la anul și să vină la București chiar de la toamnă.

Uf !... Bine că scap, eu de Pitești și ea la Slatina...

Numai de n-ar fi aflat și Steluța ce mi s-a întîmplat. N-aș vrea să-și piardă pînă și ea încrederea în mine. Faptul că bărbatu-său este profesor mă cam pune pe gînduri. Profesorii ăștia sunt un fel de „gură spartă". Povestesc tot ce fac elevii în școală și în oraș. Ba de multe ori, cînd le convine povestesc cîte una boacănă și de-a lor.

Examenul meu de limba română, bunăoară, trebuie să fi făcut înconjurul lumii. La Pitești, timp de o săptămînă, el fusese evenimentul zilei. A fost discutat mai întîi în cancelarie, apoi la „centru" și de acolo, bineînțeles, în tot orașul. Kety, mai ales, poate fi mîndră de data asta. Chiar că-mi este rușine să mai dau ochii cu lumea...

Pe mine însă corigența asta la limba română nu mă înspăimîntă. Mă plictisește numai față de cei care nu știu ce înseamnă o corigență, un profesor de limba română și un elev de liceu din Pitești care publică poezii în revistele din București. Păcat că printre aceștia se găsește și Kety care nu citește decît *Universul* și *Ziarul călătoriilor*. Dealtfel, la Pitești, ziarul lui Cazzavillan este singurul care se citește mai mult. Celelalte ziare circulă numai la „centru" și în cîte un singur exemplar.

Cît despre revistele literare, nu mai vorbesc. În tot liceul nu știu dacă suntem zece inși care cetim regulat revistele de la București. Ceilalți habar nu au că afară de Eminescu, mai sunt și alți români care fac poezii. Și doar la București, pe vremea aceea, făcea mare vîlvă polemica dintre cele două tabere literare : „artă pentru artă" și „artă cu tendințe". Polemica asta ne împărțise în două, și pe noi,

la Pitești. Numai că noi neavînd unde să ne publicăm părerile, le discutam în recreație sau pe stradă, pînă ce ajungeam la ceartă și chiar la bătaie.

Într-o zi, directorul liceului ne-a interzis cumpărarea revistelor literare și a rugat pe polițai să confiște toate exemplarele de la librărie. Din ziua aceea, literatura contemporană n-o mai puteam ceti decît pe furiș. O revistă literară în mîna noastră era socotită aproape la fel cu o vizită în strada Libertății, la madam Gutuie. Profesorii ne îndopau numai cu manualele pentru uzul învățămîntului secundar, aprobate de comisia specială a Ministerului de Instrucție Publică, iar părinții, puși la curent cu pericolul ce-i amenința, ne dojeneau cu aceeași frază tipică : „Mai dați-le dracului de fițuici, ardele-ar focul, că cu astea moare omul de foame".

Adevărul este însă că pe vremea aceea nu murea nimeni de foame în țara românească. Cei mai mulți mureau de oftică.

Fiindcă nu făcusem nici o bucurie familiei în anul acela, mama mă pedepsise să-mi petrec vacanța la Pitești. Lucrul ăsta mă întrista, fiindcă trebuia să fie prima mea vacanță de cînd mi-aduc aminte, pe care nu mi-o petreceam la via noastră de la Slatina.

Hotărîrea mamei parcă mi-a rupt ceva din suflet... Și doar sufletul meu colindase în ultimul an prin atîtea alte vii ale Domnului, că via noastră de la Slatina nu îmi mai părea decît o amintire îndepărtată a copilăriei. De via asta totuși continuam să mă simt legat ca și de primul meu „turn de fildeș" care, de o sută de ani și mai bine, nu-și schimbase nici locul, nici numele, nici sufletul...

Ce are să zică oare la vară nucul meu, cînd o să vadă că nu mai vin să-l văd ? Cine o să-l cerceteze în locul meu ? Cine o să-l salute cu mîna de departe, din trăsură, de pe șoseaua de la gară spre vie ? Cine o să se mai urce în pătuiag să descarce pistoalele turcești în miez de noapte și în asfințit să urmărească, cu ochii de lup flămînd pe după garduri, femeile cu pulpele goale ce se întorc cîntînd de la muncă spre casă ?

Ce mă leagă oare pe mine de Pitești, cînd sufletul meu sălășluiește parcă în trupul acestui nuc bătrîn care a crescut din pămîntul viei noastre de la Slatina și tot în pămîntul acesta o să se prefacă în cenușă cîndva ?... De ce m-o fi

pedepsit mama să-mi petrec vara la Pitești, cînd vara nu este la fel peste tot locul, și vara mai frumoasă ca la via noastră de la Slatina nu poate fi nicăiri ?...

De cînd n-am mai plîns eu oare ? A, da !... Din toamna cînd m-am întors pe ploaie de la vie, la Pitești și am aflat că Margareta plecase cu ofițerul de administrație la Constanța. Dar de atunci și pînă azi, de cîte ori m-am mai gîndit eu la Margareta ?... Dar la vie ?... La via noastră de la Slatina, pe care anul acesta n-am s-o mai pot vedea ?

Vai !... Ce mult mai este pînă la vara viitoare !

Și pentru prima oară de cînd nu mai sunt copil, plîng și pentru altceva decît pentru o femeie... Plîng de necaz că am rămas corigent la limba română.

*

Dintre toți prietenii mei buni, n-au rămas cu cine să-mi petrec vara la Pitești decît Mihăiță și Țăpuș Nicolae, băiatul frizerului de sub „Hotel Dacia".

Cotan a plecat cu familia la băi la Govora, Chiostec s-a dus la Merișani, acasă la părinți ; iar Rădulescu Florian a părăsit orașul odată cu frate-său care a fost mutat ca comandant de pompieri la Giurgiu.

Pe Mihăiță îl văd rar de tot. Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia umblă de cîtva timp mai mult singur și numai prin împrejurimile orașului. Cum e băiat sărac și cu bun-simț, nu se aventurează niciodată pînă la „centru" deși în timpul vacanței elevii de la liceu pot și ei să se plimbe prin grădina publică.

Pe Țăpuș Nicolae însă îl văd mai des. Țăpuș îmi place fiindcă e băiat vesel, știe o mulțime de snoave și cînd începe să ți le povestească, te rade ca și tată-său — cum zice el — în doi timpi și trei mișcări. Țăpuș care știa să cînte din gură a învățat să cînte și din ghitară. Vara asta și-a făcut rost de o ghitară siciliană autentică, pe care i-a adus-o un client al prăvăliei care își face stagiul la marina militară. Pe mine însă ceea ce mă interesează mai mult e faptul că Țăpuș mai scrie și versuri și că amîndoi facem parte din tabăra „artă pentru artă".

Azi-dimineață a venit la mine acasă cu ghitara. Țăpuș își pune singur versurile pe muzică. Nu știu cum le com-

bină el, că ies totdeauna bine. Pe mine cîntecele lui Țăpuș mă uimesc și mă înduioșează.

Astăzi însă Țăpuș nu era deloc mulțumit de ele. Cînd l-am lăudat pentru noua romanță pe care atunci o improvizase pe ghitară, în loc să-mi sară de gît ca de obicei, Țăpuș s-a întristat, a aruncat plictisit ghitara pe canapea și mi-a spus mai mult oftînd decît vorbind :

— Asta nu-i nimica, mă !... S-o auzi tu însă pe ghitarista de la pod... Aia artistă... Nu eu.

Pentru mine, ghitarista de la pod era un lucru cu totul nou. Pînă atunci nu auzisem încă nici chiar de existența ei. Dar fiindcă Țăpuș insistă, hotărîm să mergem s-o auzim sîmbătă noaptea după ora zece.

Cînd ne despărțim, Țăpuș îmi strînge mîna cu recunoștință și mă trage misterios spre el.

— Ascultă... Tu ai ceva „bălani" mai mulți ?

Am înțeles. Țăpuș n-avea sfanț.

— Nu duce nici o grijă... O să fie...

— Nu te supăra... Dar, știi... trebuie să consumăm și noi ceva... Nu face să ascultăm muzică pe degeaba... Și eu stau prost al dracului deocamdată... Porcul ăla de tata... nu vrea să-mi dea nimic.. Zice să m-apuc de meserie ca el.

*

Nu știu de ce, dar de cîtva timp, de cîte ori văd pe Mihăiță, mi se strînge inima de milă...

Mihăiță nu mai este om. Este așa ceva care nu mai seamănă a nimic... Un fel de fum... O boare caldă... Un cîntec de jale... Cînd vorbește parcă geme un bolnav. Cînd merge, parcă șchioapătă un cal de dric. Cînd stă pe loc parcă se topește o lumînare de seu. Mihăiță este cerșetorul nenorocit, căruia în loc să i se dea ceva de pomană, i s-a mai furat și unica zdreanță murdară de pe umeri.

Și totuși, Mihăiță a luat și anul acesta premiul întîi cu cunună.

Doamne, Doamne... Ai milă și de premianții din țara românească, fiindcă de corigenți ne îngrijim noi ăștia mai mărunți.

Credeam că premiul are să-l vindece. Mihăiță însă bolește mai rău, din zi în zi... Din clipa nenorocită, cînd

ne-am întîlnit la Trivalea cu fetele prefectului, Mihăiță nu mai este ceea cea fost înainte. Nu e vorba, nu fusese el nici pînă atunci om să-i stai în față cu pălăria în mînă. Dar de atunci, s-a schimbat așa, că nu-l mai recunoști de azi pe mîine.

În noaptea de Moș Ajun, deși vedea pe Lizica pentru prima oară, nu părea totuși decis să pornească pe drumul cimitirului. Dar de cînd i-a făcut englezoaica rușinea să-l azvîrle din fața fetelor ca pe o cîrpă murdară, Mihăiță a rămas parcă și azi cu ochii pironiți tot în pietrișul șoselei, în care-și pierduse demnitatea lui de om sărac, muncitor și cinstit.

Astăzi, cînd l-am văzut, parcă abia îl sculase Cristos din mormînt ca pe Lazăr.

La orice m-aș fi gîndit, fiindcă la drept vorbind, orice lucru este posibil pe lume, dar cu ce venise el în cap, sau mai bine zis, în suflet, n-aș fi bănuit niciodată. Și, lucru curios, Mihăiță știe lucruri pe care nu le știu încă nici eu, deși eu ies în fiecare zi în oraș și cu Cotan sunt prieten așa de bun că de multe ori, nu-mi ascunde nici chiar intimități de familie.

Mihăiță a aflat că Lizica se mărită... Or, Lizica, bineînțeles, nu se mărită cu el ; se mărită cu un altul, cu un om mult mai în vîrstă ca ea, un om trecut de 50 de ani, cu fostul prefect de Argeș sub regimul celuilalt partid politic.

Dacă Mihăiță ar fi trăit toată viața la „centru" și tot n-ar fi știut atîtea lucruri. Mihăiță știe chiar ceva și mai mult. Știe bunăoară că tatăl lui Cotan o să intre la toamnă în minister și că în locul lui are să vie prefect ginerele său, care a trecut în același partid politic cu el. Mai știe apoi că nunta are să se facă în curînd și că imediat după nuntă, mirii au să plece la Paris.

La mine a venit ca să-mi ceară un sfat. Pînă atunci, sfaturi îi cerusem numai eu, lui. Mihăiță mă uimea cu ce știa din aceleași cărți pe care, dealtfel, le citeam și noi. Un singur lucru nu știa doar : ce trebuie să facă pentru ca să împiedice nunta !... Și lucrul acesta trebuia să i-l spun eu.

În primul moment am crezut că Mihăiță a înnebunit. Ar fi însemnat că orașul nostru, în cîteva zile numai, a progresat mai mult decît în cei două sute cincizeci de ani aproape de cînd fusese fondat de vodă Șerban Cantacuzino, fiindcă la o populație de 17 000 de locuitori normali, număra acum și doi nebuni. Unul era el și altul eram eu. Mihăiță însă nu era nebun. Nebun eram numai eu, fiindcă pe mine singur mă găsise să-i dau soluția ce trebuia să facă pentru ca să împiedice nunta sau, în cel mai rău caz, să o poată amîna încă trei, patru ani, pînă ce își va lua licența în drept.

Iată ce înseamnă să rămîi corigent la limba română și să fii nevoit să stai toată vara la Pitești în loc să te duci la vie, la Slatina... Iată ce înseamnă să fii prieten bun cu premiantul întîi din clasă și, în loc să-l duci cu tine în strada Libertății la madam Gutuie, să poftești pe băiatul cizmarului de pe Scoroboaia, fără să prevezi consecințele, în casa prefectului care are două fete mari dintre care una de măritat.

Nu mai știu ce i-am spus, cum l-am încîntat, cum l-am descîntat și cum l-am făcut în cele din urmă să plece și să mă lase în pace. A doua zi însă, de dimineață și pînă seara, pînă a venit Țăpuș să ne ducem la ghitarista de la pod, cuvintele lui Mihăiță mi-au torturat urechile ca niște bondari cu aripile de tinichea.

— Ce mă fac, mă... ă... ă... că se mărită Lizica !... Of, of, of !...

*

De cînd s-a construit linia ferată la Curtea-de-Argeș, Piteștii au devenit un fel de mic „centru" C.F.R. Pentru același motiv, mahalaua orașului din vale a căpătat și ea oarecare animație oficială.

Cel mai important local de petrecere este o cîrciumă de lîngă podul de peste rîul Argeș pe unde trece șoseaua ce duce la București și la Cîmpulung. În cîrciuma asta, se face și muzică pînă noaptea tîrziu. Țăpuș a descoperit-o astăiarnă, grație melomaniei lui, recunoscută în tot liceul. Ghitarista de care mi-a vorbit însă nu cîntă în local decît de trei săptămîni. Patronul a adus-o anume de la Constanța pentru clienții de seamă, fiindcă este o mare artistă și mai ales este turcoaică de la Constantinopol.

Dacă m-aș fi mulțumit numai cu explicațiile lui Țăpuș aș fi trăit cu o iluzie mai mult. Dar mie așa mi-a fost scris

se vede: să-mi pierd toate iluziile una după alta, și odată cu ele să-mi pierd și puținii prieteni ce-i aveam.

Pe Cotan nu pot să contez, fiindcă băiatul prefectului este ca o haină de sărbătoare, pe care nu o poți purta în fiecare zi. Pe Mihăiță, mi-e teamă că azi, mîine, am să-l pierd definitiv fiindcă, oricîtă bunăvoință aș avea, n-am să pot totuși împiedica pe fata actualului prefect să se mărite cu viitorul prefect. Pe Țăpuș însă sunt sigur că l-am pierdut chiar de azi-noapte.

Faimoasa ghitaristă este Margareta.

Cînd și-a dat seama că noi ne cunoaștem mai dinainte și încă bine de tot, Țăpuș și-a pierdut cadența, cum s-ar zice în limbajul muzical. S-a subțiat ca un gît de ghitară, a sughițat odată și bine, ca și cum i-ar fi pleznit toate coardele deodată și pe urmă a amuțit și din gură și din ghitară. Cînd l-am invitat să mai bea din vinul înfundat pe care, dealtfel, tot el îl comandase, a refuzat. Zicea că-l doare măseaua de minte, care-ți crește tocmai după ce nu mai ai nevoie de ea. Chiostec, care cînta din flaut, n-ar fi făcut niciodată o figură așa proastă într-un local de petrecere. Ar fi băut pînă ce s-ar fi cherchelit și pe urmă cu siguranță, ne-ar fi luat la bătaie pe amîndoi, și pe mine și pe Margareta. Tristețea lui Țăpuș însă nu m-a impresionat decît pe mine. Margareta ne-a cîntat și a băut pînă tîrziu după miezul nopții.

Ce fată bună și de încredere e Margareta asta!... Cînd făcea pe croitoreasa cu ziua la noi acasă, mama era gata să-și pună mîna în foc pentru ea. Același lucru și azi. De cînd face pe ghitarista cu noaptea, prietenul meu Țăpuș Nicolae jură că Margareta este turcoaică veritabilă și parcă nu-i vine să creadă că favorita lui a mai avut și alte aventuri înaintea lui. Adevărul este că și Margareta și Țăpuș sunt amîndoi țigani neaoși.

Țăpuș este amorezat de Margareta. Nimic mai firesc pentru doi artiști în ghitară ca ei. De Margareta am fost într-o vreme amorezat și eu. Ba ceva mai mult, Margareta este prima femeie pentru care am plîns. Ghicesc chiar, că de cînd este ghitaristă, mai ales, Margareta a făcut și pe alții să plîngă. Țăpuș, bunăoară, plînge cu hohot dar nu vrea să se dea pe față. Păcat de el!... Margareta n-are să-l poată iubi niciodată. Țăpuș este adept al formulei „artă pentru artă", iar Margareta a formulei „artă cu tendințe".

Iată un lucru pe care Țăpuș n-are să-l priceapă niciodată și vina are să cadă tot pe mine, fiindcă eu am avut norocul să cunosc pe Margareta, înaintea lui. Pe vremea aceea însă, Margareta nu era ghitaristă. Era o simplă croitoreasă angajată cu ziua. Acum Margareta nu face decît angajamente cu sezonul. Deosebirea dar, este enormă între ce-a fost și ce este. O croitoreasă poate face din cînd în cînd și „artă pentru artă". Unei ghitariste însă, unei mari artiste cum e Margareta azi, formula lui Țăpuș „artă pentru artă" nu-i poate fi de folos, nici cît una din cele opt coarde ale ghitarei sale.

Margareta s-a „ciupit", cum se spune la Pitești cînd bei mai mult decît trebuie. N-am văzut-o niciodată așa de veselă, o veselie caldă, lichidă și comunicativă. În jurul Margaretei, toată lumea e veselă, afară de Țăpuș, bineînțeles. Mă întreb cam ce anume s-o fi schimbat în Margareta. Ochii? Gura? Culoarea cărnii?... Aș!... Nimic... Margareta a rămas aceeași femeie urîtă, senzuală și generoasă, care acum doi ani aproape, mă înaintase la gradul de „bărbat"... Margareta nici nu bănuiește cît îi datorez pentru actuala și definitiva mea situație umană în ierarhia senzuală. Dacă în locul croitoresii de atunci aș fi cunoscut pe ghitarista de azi, cine știe dacă n-aș fi fost și eu tot un fel de Mihăiță sau chiar Țăpuș?...

Margareta însă a rămas aceeași fată bună. Parcă îmi ghicește gîndul. Și fiindcă numai eu singur o înțeleg, Margareta mi se destăinuiește ca și altădată, tot numai mie. Pentru ea ghitaristă sau croitoreasă este același lucru. Numai că Margareta vrea să-l facă pe Țăpuș să înțeleagă că un cîntec pe ghitară costă ceva mai scump ca o pereche de ciorapi cîrpiți în casă.

N-am să-i spun nimic lui Țăpuș. Dar cu prima ocazie am să mă duc să mai văd pe Margareta eu singur.

*

Cotan îmi scrie de la Govora:

„Dragă Bucule,

Tu ce mai faci, că eu fac bine. M-am împrietenit cu un băiat, tot elev în clasa VII-a ca mine, la liceul din Cra-

iova, cu care petrec de minune. Are şi un aparat fotografic, cu care tragem fetele la maşină. Zilele trecute, am cunoscut pe una, Steluţa de la Slatina, fată nostimă. Zice că este vară cu tine. E adevărat?... Tu nu mi-ai vorbit niciodată de ea... Vezi cum eşti tu?... Ea îmi place foarte mult. Bărbatu-său însă, ca toţi profesorii de gimnastică, este un om periculos. A făcut pînă acum trei bătăi la Govora. Noroc însă că nu vine s-o vadă decît sîmbătă seara şi pleacă luni dimineaţa. Îţi spun lucrurile astea ca să ştii să te fereşti şi tu de el, că după cîte am ghicit eu, vară-ta mai are şi azi «cîrlig» la tine. De una însă mai bine că stai la Piteşti şi nu eşti cu noi aici. O să-ţi spun eu de ce, la toamnă, cînd ne vom întîlni. Vezi de prepară bine examenul să nu care cumva să rămîi repetent. Mihăiţă ce mai face? Spune-i salutări de la mine şi de la toată familia. Dacă ai timp să-mi răspunzi, scrie-mi dacă Chiostec a plecat la Merişani cum era vorba sau dacă nu cumva a rămas la Piteşti cu Anişoara. Dar să nu-ţi dai în petec să-i spui ceva de chestia noastră, că ăsta e tot aşa de nebun ca şi bărbatul verei tale şi mă omoară cînd o pune mîna pe mine. Al tău prieten care-ţi urează petrecere frumoasă şi succes la toamnă,

Cotan"

Scrisoarea lui Cotan nu-mi spune aproape nimic. Mama îmi spusese mai dinainte că în vara asta Steluţa se duce la Govora, aşa că tot n-aş fi găsit-o la Slatina, chiar dacă mă duceam la vie. Dealtfel, nu ştiu de ce, dar de cînd am revăzut pe Margareta, Steluţa parcă nu mă mai interesează. Steluţa este genul femeilor incidentale. E nostimă numai cînd o întîlneşti fără să te gîndeşti la ea. Altminteri prea este obositoare. Steluţa te oboseşte şi cu vorba şi cu tăcerea. Mă gîndesc chiar să nu-i mai spun să vină la toamnă cu mine la Bucureşti. Pînă atunci am eu la cine să mă gîndesc. Margareta, bunăoară, îmi place şi acum. Numai că mi-e teamă cu Margareta să n-am încurcături. Din ce am vorbit eu cu ea, mi se pare că nu prea e tocmai aşa cum spunea Ţăpuş. Margareta stă cu chirie într-o cameră mobilată la o proprietăreasă care nu-i dă voie să primească vizite peste zi, iar noaptea cînd doarme proprietăreasa, prea mulţi clienţi o

aşteaptă în stradă după închiderea localului. Dealtfel Margareta — am observat — nu vorbeşte decît cu clienţii de seamă.

Kety însă e liberă şi continuă să fie cu mine delicioasă. Îmi vine să cred că este singura femeie adevărată pe care am cunoscut-o pînă acum. De cînd a plecat bărbatu-său la băile militare de la Tekirghiol, mă duc la ea aproape în fiecare seară. Acum nu-mi mai este teamă că mă prinde nimeni. Profesorul de limba română, care este bucureştean, a plecat şi el din oraş pe timpul vacanţei. Ce om al dracului şi profesorul ăsta! Dacă aş fi bănuit că mă spionează din grădina publică, aş fi intrat cel puţin pe poarta din strada Egalităţii, fiindcă locuinţa soţilor Ceauşoglu are două intrări separate. Kety a fost foarte afectată de ce mi s-a întîmplat. Dealtfel, afară de mine şi de profesor, numai ea singură mai ştie adevăratul motiv pentru care am rămas corigent la limba română.

Ca să rîdă de mine, de cîte ori suntem singuri Kety mă sperie că bate cineva la fereastră. De data asta însă nu se mai prinde. Oare de ce voluptatea apropierii de o femeie cu care te găseşti singur este cu atît mai mare cu cît te obsedează teama de a fi surprins?... Lucrul acesta l-am observat acum cînd mă duc la Kety fără să-mi mai fie teamă. Asta nu înseamnă că Kety nu-mi mai place. Din contră. Din zi în zi, sau mai bine zis, din noapte în noapte, parcă tot mai bine ne potrivim unul cu altul. Totuşi cînd mi-aduc aminte ce a fost şi ce ar putea să fie, m-apucă mai repede fiorii groazei decît ai dragostei. Şi unde mai pui că atunci mă prinsese profesorul de limba română care era un străin. Dar dacă — Doamne fereşte — m-ar fi prins căpitanul, bărbatu-său?

Să ştie Cotan ce-am păţit şi prin cîte am trecut s-ar strîmba de rîs. Cotan este mult mai prudent decît mine. Dovadă că se interesează de tot ce face Chiostec, nu cumva să-l prindă, sau măcar să afle ceva despre el. Dar de ce vrea oare Cotan să ştie dacă Chiostec a plecat la Merişani sau a rămas la Piteşti cu Anişoara? Nu cumva o avea de gînd să se mai abată şi pe aici?... Ce dracu... Nu sunt destule fete frumoase la Govora?... Dacă i-aş răspunde şi eu?...

„Dragă Cotane,

Îți mulțumesc pentru rîndurile tale pline de atenție și de dragoste prietenească. Îmi pare bine că petreci de minune și îți urez s-o duci așa mereu toată vacanța. N-avea nici o grijă. Chiostec n-are să știe niciodată nimic de la mine. Acum este la Merișani. A plecat imediat după plecarea ta la Govora. Anișoara este singură aici. Am văzut-o chiar aseară, dar nu i-am vorbit, fiindcă era la braț cu cineva străin. Dacă o vezi pe Steluța, spune-i complimente și din partea mea. Este adevărat că mi-e vară, dar că are «cîrlig» la mine — nici gînd. Așa e Steluța, fată bună. Numai fereș-te-te și tu să nu care cumva să vorbești ceva despre mine de față cu bărbatu-său. Mihăiță este foarte abătut. Nu știu de ce. Are probabil un mare foc pe suflet, pe care nu-l spune însă nimănui. Țăpuș Nicolae și-a cumpărat o ghitară strașnică. Altceva nou nu mai am ce-ți spune. Fii pe pace, la toamnă n-am să te fac de rușine. Al tău prieten care te dorește

Bucu"

*

Acasă la noi toată lumea a fost mobilizată. Mama, Lina și Năstase lucrează de zor. Se prepară murăturile familiei pentru iarnă și bagajele mele pentru București.

Cînd mă gîndesc ce prost am să mănînc la pension, m-apucă groaza. Totuși n-am ce face. Trebuie să plec. Profesorul de limba română m-a trîntit și de data asta !... Salvarea mea nu e decît pensionul din București, unde pot face două clase într-un singur an. Altminteri, îmi ia înainte și Mihăiță și Chiostec și Țăpuș. De Cotan nu mai vorbesc, fiindcă băiatul prefectului nu umblă numai pe picioarele lui ca noi ceilalți.

Iată-mă dar gata de plecare... Curios lucru. Cînd plecam la Slatina parcă era altfel. Cînd pleci, ești totdeauna emoționat. Dar emoțiile pentru plecarea mea la București sunt cu totul altfel decît cele de pînă acum. Omul știe cînd pleacă... Cînd se întoarce, numai Dumnezeu știe. Cînd plecam la Slatina, știam cel puțin unde mă duc. Mă duceam la vie, la mama-mare, la Steluța. La București însă n-am mai fost niciodată. Nu știu cum o fi pe-acolo. Nu cunosc pe nimeni, și nu știu dacă cineva o să vrea să mă cunoască și pe mine. La Pitești unde se cunoaște toată lumea, și tot sunt persoane cari cînd se întîlnesc pe stradă, în loc să-și vorbească își întorc capul în altă parte. Dar la București ?... Bănuiesc însă că la pension, trebuie să fie zgomot și lumină multă, nu ca la noi la liceu, liniște și întunerec...

Mama care de cîtva timp e cu mine de o gravitate pontificală, parcă a uitat că sunt copilul ei. A început să-mi zică „domnule" și să mă facă răspunzător de toate neplăcerile familiei. Eu sunt vinovat de tot ce s-ar întîmpla. De ce oare ? Nu știu. Așa vrea mama. Eu sunt vinovat, bunăoară, că mama mare a fost bolnavă de reumatism astă-iarnă, că în anul acesta n-o să avem recoltă bună la vie și că pe Cioban a trebuit să-l împuște fiindcă turbase. Dar vina mea cea mare este că în vara asta, Steluța, în loc să stea la Slatina ca de obicei, s-a dus la Govora, unde bărbatu-său a prins-o cu Cotan, care este prieten cu mine.

A, nu !... Pînă aici. Mie personal nu-mi recunosc decît o singură mare vină : corigența la limba română. Atît și nimic mai mult. Pentru toate celelalte neplăceri familiale, să facă bine să răspundă fiecare autor în parte.

Pățania lui Cotan mă amuză. Aștept să-l văd ca să rîd de el. Cotan a mîncat și bătaie. Pe mine profesorul de limba română m-a lăsat corigent numai. Și cînd mă gîndesc că numai Kety e vinovată !... Același lucru trebuie să se fi întîmplat și cu Cotan. Sunt sigur. Vinovată trebuie să fie numai Steluța !... Bine că scap de ea și nu mai vine cu mine la București !... Să știe mama că Steluța l-a înșelat pe Georgică cu mine, încă de astă-vară, m-ar da afară din casă. Nu m-ar mai lăsa să urmez liceul. M-ar trimite la cizmărie... Acolo nu sînt examene. Faci cum vezi cu ochii, nu cum scrie la carte. Clientul îți explică ce-i place lui și tu faci așa cum îți spune el. Apoi dacă-i place, bine — plătește și pleacă mulțumit... Dacă nu, pleacă supărat. Și atîta tot... Clienți însă, slavă Domnului, sunt destui în oraș... Pînă acum, nu am auzit încă să fi murit vreun cizmar de foame.

De dragoste însă, poți muri, oricine ai fi. Mihăiță, bunăoară, o să moară de dragoste. Dar de dragoste sau de foame, este același lucru. Dragostea îți taie pofta de mîncare. Și Mihăiță care abia are ce să mănînce, de cînd iubește pe fata prefectului aproape nu mai mănîncă deloc.

Cînd l-am văzut ultima oară, mi-a destănuit că, dacă Lizica se mărită, el se omoară.

Nu știu cum o fi cînd iubești ca Mihăiță, dar să te omori din dragoste trebuie să fie cu adevărat un lucru grozav.

Doamne, Doamne !... Ai milă de bietul Mihăiță că eu nu mai am ce să-i fac.

*

Pensionul nostru este o hardughie lungă de nu se mai sfîrșește. Ține dintr-o stradă pînă-n alta. Una este Calea Moșilor, alta este strada Vîntului. Format din mai multe corpuri de clădiri vechi, legate între ele prin coridoare de scînduri cu geamlîc și streșini late de tinichea, pensionul nostru ferește 147 de elevi (65 interni și 82 externi) de soare, de ploaie și chiar de boalele lumești, pentru care mai există o încăpere numită „infirmerie". De infirmeria pensionului însă nu profită decît internii. Externii se caută în oraș. În mijlocul acestor clădiri, se deschid două curți spațioase, una cu aparatele de gimnastică și alta cu frînghiile pentru uscat rufele și o mulțime de alte colțuri separate, pe unde lumina soarelui n-a pătruns încă. Oficial se intră și se iese prin Calea Moșilor pe unde trece și tramvaiul cu cai care duce la gară și la Obor. Prin strada Vîntului se trage numai „la fit".

Peste drum de pension este ospiciul de nebuni al doctorului Sutzu. Vecinătatea asta, ne convine de minune și nouă elevilor și celor doi directori — unul de studii și altul administrativ. Vecinii nu știu niciodată cine face gălăgie. Nebunii de la pension, sau nebunii de la doctorul Sutzu.

O lume nouă ! O lume pe care n-o cunoaștem încă, pe care o văd pentru întîia oară, dar nu cu ochii mei liberi, ci printr-un ochean de panoramă. Văd lucruri frumoase și lucruri oribile. Mă întreb însă, dacă ce văd este adevărat. Nu cumva lumea asta nu este decît o simplă senzație a mea ? Mi-e teamă că ea nu există decît în emoția exageratelor mele impresii de provincial venit pentru prima dată la București. Pe zi ce trece, caut să mă acomodez tot mai mult cu lucrurile din jurul meu, cu oamenii de pe aici și cu obiceiurile lor de care sunt cu totul străin. Toate sunt noi. Noțiunea

exactă a cuvîntului „noutate" abia acum o capăt și eu. Noutatea lor mă umilește parcă. Încep să mă depreciez eu singur. Noutatea din jurul meu îmi scoate în evidență toate petecile vechi, cu cari familia și profesorii de la liceu îmi cîrpiseră personalitatea ființei mele. La Pitești mă socoteam superior tuturor colegilor chiar și lui Mihăiță. Aici însă mă simt mic, mic de tot, așa de mic, că eu însumi am nevoie de un microscop ca să mă pot vedea exact ce sunt.

Să știe mama unde m-a adus, și-ar smulge părul din cap. Sacrificiul ei ar fi inutil. La fel au făcut și femeile din Cartagina. Și-au tăiat părul ca să facă arcuri de luptă contra romanilor. Victoria însă a rămas de partea celor porniți să cucerească lumea toată cu prețul propriei lor înfrîngeri. Cei care își apărau numai vechimea cetății și averile ei putrede au fost învinși definitiv pentru totdeauna de către cei cărora li se părea că n-au destul.

Simt nevoia să mă revărs și eu ca un fluviu pe toată întinderea ambelor mele maluri, pînă unde se poate vedea cu ochii. Îmi dau seama însă că n-am apă suficientă în albie. Deocamdată nu sunt abia decît un fluviu la izvorul lui. Nu știu cît va mai trebui să merg pînă să mă arunc și eu în mare. Dar ce trebuie să fie marea, cînd celelalte fluvii din jurul meu sunt așa de mari, că mă înspăimîntă ?...

Toți colegii mei sunt mai bătrîni decît mine. Chiar și cei din clase mai inferioare. Majoritatea lor au mustăți și unii chiar barbă. Cîțiva sunt chiar mai bătrîni decît profesorii. La pension însă poate oricine învăța carte. Aici nu se cere vîrstă. Se cer bani. La liceele statului se învață gratuit. Dealtfel, pentru cît învățasem eu, ar fi fost păcat să mai și plătesc.

Aici școala se confundă cu viața. Pedagogul de filozofie pretinde numai că una o întregește pe cealaltă. Școala îți dă posibilitatea să-ți trăiești viața complet. Viața unui analfabet este o simplă existență și atîta tot — un fel de petiție pe care o pui la dosar după ce ai luat act de ea. Nu-i dai nici un curs oficial. Viața nu-i decît continuarea școalei, dar fără profesori. Cărțile sunt de ajuns. O carte bună, după ce ai sfîrșit școala, o păstrezi ca s-o folosești și în viață. Sunt cărți însă în cari filele nu sunt amîndouă la fel. Pe una e scris ce trebuie să înveți în școală, iar pe alta ce se cade să faci în viață. Și viața este marea în care o să ne

vărsăm cu toții, sub formă de fluvii, apa pe care am pompat-o din fîntîna școalei. La Pitești, apa era sălcie, aici este amară. Apa dulce este în altă parte. Dar din apa asta, n-avem încă voie să bem, pînă ce fiecare din noi nu vom deveni filtrul propriei noastre băuturi...

Intendentul pensionului care mă privește cu milă, fiindcă sunt mai mic și mai slăbuț decît alții, mă ia într-o zi la o parte și mă întreabă :

— Dumneata trebuie să fii atins la plămîni. Poate că n-ar fi bine să bei apă de fîntînă... Nu vrei să bei apă minerală la masă ?... Poți să plătești un supliment ?...

— Nu știu, d-le intendent... Dar să-mi dați voie să-i scriu mamei.

Mamei însă nu i-am scris, fiindcă nu vream s-o alarmez. Dar nici apă minerală n-am băut, fiindcă începuse să-mi placă apa de la pension.

*

Părintele Simion, subdirectorul pensionului, este lung și subțire, cu obrajii mîncați de vărsat negru și cu barba năclăită și retezată scurt ca o bidinea de spoit latrinele. Poartă cizme, dantură de aur, ochelari negri pe după urechi și, în loc de potcap, pălărie moale cu boruri late. Cînd l-am văzut pentru prima oară, mi-am adus aminte că țăranii își apără semănăturile cu niște prăjini pe cari le îmbracă în țoale omenești și de care se sperie pînă și ciorile. Nu știu dacă părintele Simion slujește la vreo biserică sau dacă mai este profesor și la alt liceu din București. La noi însă, în afară de funcția sa administrativă, mai predă oficial religia pentru cei cîțiva elevi din cursul inferior și facultativ, morala creștină, pentru cei din cursul superior.

Ziua sau noaptea, programul activității sale este totdeauna același. Părintele Simion veghează, supraveghează și, la nevoie, chiar spionează. Știe tot ce se poate ști. Știe tot ce s-a făcut, ce era să se facă sau ce n-are să se mai facă. Știe chiar lucruri despre care n-a fost niciodată vorba. Sfinția-sa însă lucrează ca în *Evanghelie* — numai cu ochii și cu urechile. Înregistrează tot și nu pierde nimic din ce se poate păstra. Se ascunde pe după ușile deschise și privește prin gaura celor închise. Se furișează prin colțurile întunecoase ca să poată trage cu urechea la ce nu se poate vedea și oftează cu lacrămile în ochi, cînd vede că elevii duc lipsă de cîte ceva. Elevii sunt copiii săi adoptivi, iar el părintele spiritual al acestei întregi colecții de manuscrise nepublicate încă. Contactul cu elevii nu-l pierde niciodată. Îi cercetează mereu și cu de-amănuntul, fie că sunt în clasă cu profesorii, fie că sunt în recreație cu pedagogii, fie că sunt la masă cu intendentul fie că sunt în dormitor cu... „Tatăl nostru care ești în ceruri...".

Părintele Simion este îngerul păzitor al pensionului și protectorul unei așa-zise *madame* Mary, care îngrijește de rufăria elevilor interni.

Madame Mary este o femeie între două vîrste, brună și durdulie. Vorbește franțuzește și fumează țigări fără carton, pe care și le rulează singură. Amănuntele astea le știm de la elevii mai vechi. Noi, cari abia am venit, n-o vedem aproape deloc, deși mănîncă și doarme în pension ca și noi. Toată ziua însă lucrează la subsol, îmbrăcată într-o bluză lungă și albă ca infirmierele de la spital. *Madame* Mary este singura noastră soră de caritate. Ne cîrpește ciorapii și ne coase nasturii la cămăși și la izmene.

Peste zi însă, *madame* Mary primește și vizite. A merge în vizită la subsol, înseamnă a consuma cu plată o dulceață sau o cafea turcească. La pension nu ni se dă la masă decît joia compot de prune sau marmeladă, dumineca prăjituri de casă și în fiecare dimineață cafea cu lapte și apă. Proviziile cu cari venisem de-acasă se sfîrșiseră ; iar în oraș nu era chipă să cumpărăm altele, fiindcă „banda neagră" ni le fură, cum prindea de veste. Deși se făcuseră cercetări severe în tot pensionul, nu se putuse afla cine face parte din această bandă neagră. Unii elevi pretind că șeful bandei este chiar subdirectorul și că *madame* Mary ne vinde, sub formă de consumație suplimentară, chiar propriile noastre provizii. Eu însă nu cred nimic din tot ce se spune. Părintele Simion este o cinstită față bisericească mai presus de orice bănuială, mai ales în lipsă de probe. Cît despre *madame* Mary, să nu mai vorbim. Pe o femeie așa de drăguță, ai fi iertat-o chiar dacă ți-ar fi vîndut consumațiile întreit de cum le plătiseși tu la prăvălie.

De cînd sunt intern, n-am ieșit în oraș decît de două ori. Nu bănuiam că am să mă obișnuiesc așa repede să

trăiesc ca păsările în colivie, numai între patru ziduri. La drept vorbind însă pensionul nostru are vro sută de ziduri, dacă socotești cele șapte clase pentru cursuri, patru dormitoare, două săli de mîncare, infirmeria și toate celelalte încăperi ale întregei clădiri. Dar toate la un loc nu fac nici cît grădina publică din Pitești.

Am fost să văd și eu Cișmigiul. Numai lume proastă. Servitoare, soldați, covrigari și bragagii.

La Pitești, în grădina publică, venea numai lume bună. Fostul meu profesor de limba română trebuie să fie acum pe terasa bufetului. De data asta însă pe cine o mai spiona ?... Ce obicei urît !... Dar parcă aici nu ne spionează la fel părintele Simion ?... Oare așa o să fim spionați toată viața ?... La Pitești cauza era Kety ; aici la București, cauza e *madame* Mary.

Bibiță Colțescu, un coleg al meu de la Roșiorii-de-Vede, care sare gardul din strada Vîntului aproape în fiecare noapte, mi-a spus că *madame* Mary ar fi amanta părintelui Simion care este văduv. Iată însă un lucru pe care nu-l pot crede. Se poate preot cu amantă ? Și afară de asta, eu știu că un om cu oarecare poziție socială nu trăiește cu amanta în aceeași casă ; o ține la mahala. Ce-ar fi bunăoară, dacă un căpitan de vapor ar călători cu amanta lui tot timpul în cabină ? După zile întregi de plutire numai între cer și apă, marinarii s-ar putea revolta și i-ar lua amanta, dacă nu chiar și comanda. La noi la pension însă, chiar dacă ar fi așa, părintele Simion n-are de ce se teme. Cine-ar îndrăzni să se atingă de amanta subdirectorului ?...

*

Iată prima scrisoare ce-o primesc, de cînd sunt la București, de la Cotan :

„Dragă Bucule,

Tu ce mai faci, că eu fac la fel după cum știi și tu. La noi cursurile au început de-acum o lună, dar eu nu m-am dus încă la școală, fiindcă m-a învoit d-l director din cauza nunții Lizichei. Cumnatu-meu mi-a făcut cadou un ceas cu cadranul pătrat care se poartă la mînă. Este foarte practic, fiindcă poți vedea ce oră este, fără să te prindă

profesorul. Cred c-ai auzit de isprava lui Țăpuș, fiindcă s-a scris și în ziare. Pe voi vă lasă profesorii să cetiți ziare ?... Știi că ghitaristul nostru, săracul, a pățit-o de-a binelea. Tată-său, frizerul, l-a dat afară din casă, iar noi l-am dat afară din liceu. Nu se putea altfel. Dar știi de ce ? Ascultă, c-ai să mori de rîs. A spart tejgheaua frizeriei și i-a furat lui tată-său 600 de lei pe cari i-a dat unei ghitariste din Tîrgul-din-Vale, una Margareta cu care se încurcase mai de mult. Tu știai lucrul ăsta ? O cunoșteai ? Se spune c-ar fi fost nostimă. Aș fi vrut s-o cunosc și eu, dar acum nu se poate, fiindcă este închisă la penitenciar. Țăpuș a fost închis și el, dar lui i-a dat drumul, fiindcă s-a dovedit că autorul principal al furtului a fost ea. Am auzit că Țăpuș o să vină și el la București, la un frate al mă-sei care ține birt pe cheiul Dîmboviței. Vezi dacă te întîlnești cu el, scrie-mi și mie. Spune-i că m-am interesat de soarta lui și să mă ierte că nu i-am putut împrumuta 100 de lei, după cum îmi ceruse. Eu însă mi-am cheltuit toți banii ce-i aveam de acasă, la Govora. Păcat c-ai plecat din Pitești tocmai acum. Ai fi putut vedea pe vară-ta mai des, fiindcă bărbatu-său a fost mutat la liceul nostru. M-a rugat ca să stăruiesc pe lîngă tata și cum l-am găsit într-o zi bine dispus, s-a făcut. Să știi că suntem foarte îngrijorați din cauza lui Mihăiță, care a dispărut de cîteva zile, și nu se găsește nicăiri. Îl caută poliția pe capete, dar degeaba. Și Chiostec, la fel. N-a mai venit nici el la școală de cînd a plecat din nou la Merișani după scandalul pe care l-a făcut pe strada Șerban-Vodă. A prins-o pe Anișoara cu asistentul de la farmacia lui Weinhold. Așa e că nu știai nici lucrul ăsta ? Altceva ce vrei să-ți mai spun, că pe la noi, nu mai e nimic nou. Te îmbrățișează cu drag prietenul tău care nu te uită,

Cotan“

Noutățile astea mă întristează. Le trăiesc prin ceață și de la așa mare depărtare, că parcă aș fi orbit peste noapte și acum nu mai pot merge decît dus de mînă de cineva. Cotan cel puțin îmi poate spune lucruri de cari mi-aduc aminte cu drag și astăzi încă. Dar eu ?... Eu ce-i pot spune lui Cotan, care nu cunoaște nimic din ce este pe-aici ?...

Bietul Țăpuș !... Bietul Chiostec !... Bietul Mihăiță !...

Numai Cotan n-are să pată niciodată nimic. Dacă a reușit el să se aranjeze și cu bărbatul Steluței, nu-i mai poate fi teamă de nimic în viață. Cotan este cel mai fericit om de pe lume. Așa a fost născut el să fie... Norocul lui !...

*

Mama mi-a trimis 50 de lei să am de cheltuială. Fiindcă s-a aflat în tot pensionul că am bani, de frica „bandei negre" m-am dus la *madame* Mary și-am rugat-o să mi-i păstreze ea.

Pînă atunci nu prea stătusem de vorbă cu dînsa. N-avusesem încă ocazie. De data asta însă, vorbisem ca și cum ne-am fi cunoscut de ani de zile. Cu cît o privesc mai de-aproape, începe să mă supere faptul că toată lumea îi zice „*madame*", ca și cum ar fi o femeie bătrînă.

Madame Mary este încă tînără și zglobie ca un pițigoi. Are ceva și din Margareta și din Kety. Ba dacă mă uit mai bine la ea, aduce din profil și cu Steluța. Atît doar că este brună. *Madame* Mary este cea mai reușită combinație a celor trei femei pe care le cunoscusem pînă atunci mai intim. Parcă este o rețetă medicală pe care farmacistul a preparat-o cu dozele la miligram. Dacă nu mi-ar fi teamă de subdirector mai c-aș sorbi-o dintr-odată. Se spune că dacă doctoriile nu le bei după prescripția medicului, te pot omorî. *Madame* Mary însă, nu cred să fie capabilă să omoare un om ca mine. Prea e drăguță și părintele Simion prea e „spaima ciorilor".

Sîmbătă seara toți elevii cu note bune și fără pedepse disciplinare avem voie să ieșim în oraș în compania pedagogului de serviciu. Pedagogul însă nu merge cu noi decît pînă la primul colț de stradă. De aci încolo, fiecare din noi pornește unde-i place. De obicei mergem la teatru, la galerie, unde avem reducere de preț. Cînd avem parale mai multe, mergem la cafenea sau la varieteu. Unii se duc chiar în „Crucea de piatră". Eu însă n-am fost niciodată pînă acolo. Bibiță Colțescu m-a dus la un local mai convenabil de pe Calea Victoriei. Îi zice : „Lahovary".

Astă-seară, fiindcă este sîmbătă, trebuie să ies ca de obicei în oraș. Am o poftă de petrecere cum n-avusesem încă de cînd eram la București. Mi-e dor de ceva nou... În noaptea asta am de gînd să descopăr America !...

Mă duc deci la *madame* Mary să-i cer un pol din cei 50 de lei pe care-i dădusem să mi-i păstreze. La București, pe vremea aceea, un pol era de ajuns pentru orice expediție nocturnă.

Madame Mary e singură. Stă pe marginea patului și face o pasență. Cum mă vede, nu mai așteaptă să-i spun de ce-am venit și îmi strigă veselă :

— Uite și pe crai de tobă, pe drum de seară, mînca-l-ar maica...

Craiul de tobă probabil că eram eu. Pînă atunci nu-mi dăduse nimeni în cărți ca să știu de ce coloare sunt. Numai Kety încercase să-mi ghicească odată în palmă. Ce a ieșit însă mai bine nu mai ieșea. Am rămas corigent la limba română !...

Cînd aude de ce-am venit *madame* Mary se întristează, și, de necaz, azvîrlă cărțile pe scînduri. Apoi se scoală, se apropie încet de mine, mă privește cu compătimire și-mi vorbește cu intonații muzicale ca și cum ar fi învățat de la părintele Simion să citească în *Evanghelie* :

— Bine, maică... și d-ta ?... Se poate ?... Asta n-aș fi crezut-o pentru nimic în lume. Ce-o să zică mămițica d-tale cînd o auzi că-ți cheltuiești banii noaptea cu derbedeii ?... Nu te mai lua după ei, că-i păcat de Dumnezeu... Ăștia au să ajungă în pușcărie cu toții... Pe ăștia n-ai să-i vezi la universitate, cît o fi lumea...

Apoi după ce se încredințase că cuvintele ei au făcut oarecare impresie asupra mea, începe să mă mîngîie ușor pe bărbie și continuă :

— Nu zic să nu te distrezi și d-ta ca orice băiat tînăr... Dar cum ?... Mai există, slava Domnului, și alte distracții... Uite, dacă vrei, vino mai tîrziu pe la mine, că nu e nimeni la pension... Să mă crezi că și mie mi-e urît să stau singură închisă aici la subsol... Bem o cafeluță cu caimac și facem un *ecarté* în doi...

Prăjina îmbrăcată în țoale omenești, se ridică parcă amenințătoare din mijlocul unui lan de grîu... Aveam impresia că subdirectorul trebuie să fie ascuns după dulap sau sub pat.

Madame Mary însă parcă-mi ghicise gîndul.

— Nu-ţi fie teamă că nu te vede nimeni. Părintele Simion e dus la Bolintinul-din-Vale, unde are de făcut un parastas mîine dimineaţă.

Madame Mary mă convinsese. Nu i-am mai cerut nici banii, nici alte amănunte asupra vizitei mele nocturne şi secrete. I-am promis numai că vin. Şi am venit.

. . . .

După miezul nopţii, cînd ceilalţi elevi începuseră să sosească la pension, m-am urcat şi eu în dormitor. La despărţire însă, *madame* Mary nu mi-a dat de cheltuială pentru a doua zi duminecă, decît 10 lei. Restul îl oprise ea.

*

Într-o dimineaţă, după plecarea profesorului de limba franceză din clasă, un coleg îmi întinde un jurnal pe care pînă atunci îl cetise pe furiş, sub bancă :

— Mă, tu care eşti din Piteşti, ai citit sinuciderea de la voi ?... Ia te uită şi tu... Un elev de la liceu... Auzi că s-a spînzurat într-o pădure.

Mihăiţă !... S-a sinucis Mihăiţă !... A murit Mihăiţă !... Mă podideşte plînsul... Plîng cu hohot. Plîng ca niciodată în viaţă...

Elevii se strîng înduioşaţi în jurul meu şi mă întreabă :

— Îl cunoşteai ?... Cine era ?...

— Premiantul întîi din toate clasele.

Şi fiecare începe să comenteze „faptul divers" care — deşi petrecut la Piteşti — devenise de actualitate şi în pensionul nostru din Bucureşti.

— Săracul !... Dumnezeu să-l ierte.

— Eu credeam că e vreunul care rămăsese repetent...

— Auzi, domnule... Premiant întîi să se sinucidă !...

— Dar tu, care l-ai cunoscut, nu bănuieşti de ce s-a sinucis ?

Nu ştiam dacă de sus din cer, de acolo unde se află în clipa aceea, Mihăiţă îmi dă voie să destăinuiesc unor necunoscuţi secretul sinuciderei sale. Totuşi fără să-mi mai dau seama de gravitatea delaţiunii mele, îngînai cu vocea bîlbîită :

— Din dragoste !...

În clasă se făcu linişte deodată. Toţi elevii încremeniseră pe loc. Parcă erau portretele suveranilor din perete.

Singur Bibiţă Colţescu îşi agită mîinile furios prin aer, ca şi cum ar fi vrut să se scape de o povară inutilă. Apoi strigă în gura mare :

— Auzi motiv !... Să se sinucidă din dragoste... Dobitocul...

*

Seara primesc altă scrisoare de la Cotan.

„Dragă Bucule,

Îţi anunţ o mare nenorocire care ne-a îndurerat pe toţi. Mihăiţă s-a sinucis. L-au descoperit abia după zece zile, spînzurat de craca unui copac la Trivalea. Dacă toamna n-ar fi scuturat frunzele, putea poliţia să-l caute mult şi bine, că n-ar fi dat de el nici astăzi. Toată lumea de la noi este dezolată şi revoltată. Închipuieşte-ţi că hoţii îi furaseră hainele şi ghetele, aşa că l-au găsit aproape gol, numai în cămaşă. Pe mine m-a impresionat şi mai mult lucrul ăsta, fiindcă era o cămaşă pe care i-o dădusem eu, din cele pe care nu le mai purtam. Tu ştii cît de mult îl iubeam noi şi cum căutam să-l ajutăm pe cît ne era posibil. Directorul a dat ordin să se scoată în balconul liceului steagul de doliu. La înmormîntarea lui a fost foarte multă lume, nu numai elevi dar şi profesori. În ziua aceea nu s-au ţinut cursuri la nici o şcoală din Piteşti. La cimitir a vorbit dirigintele clasei noastre, profesorul de limba greacă şi Chiostec. Profesorul a vorbit puţin şi fără emoţie. N-a spus decît că era un elev silitor şi atîta tot. Discursul lui n-a plăcut nimănui. Chiostec însă a vorbit mai mult şi foarte frumos. Eu cred că-i făcuse cineva discursul. Prea era frumos. Păcat că n-ai fost şi tu aici cu noi. Dacă ai fi vorbit tu, discursul tău ar fi fost cel mai frumos. Acum în bancă i-am luat eu locul lui Mihăiţă. În locul meu stă Chiostec, în locul tău, Popescu Virgil care s-a întors iar la noi la liceu şi în locul lui Chiostec, Baruch David pe care l-a mutat în fundul clasei noul profesor de limba germană ca să aibă cu cine vorbi nemţeşte la curs. Iartă-mă să nu-ţi scriu mai mult, dar sunt aşa de mîhnit că nu-mi arde să-ţi spun şi alte noutăţi. Apropò. Ştii că

Steluța este acum la Pitești ? Bărbatu-său este un om foarte cumsecade. Cînd ne întîlnim pe stradă, se plimbă cu mine la braț. Mamă-ta însă nu știu de ce o fi supărată pe mine. Am salutat-o și nici n-a vrut să-mi răspundă. Al tău prieten care te dorește și așteaptă să te vadă cît mai curînd.

Cotan"

Așadar, Werther a existat cu adevărat. Cînd l-am cetit pentru prima oară la vie, în pătuiagul din vîrful nucului, nu-mi dădeam seama ce înseamnă o suferință din dragoste. Îl citeam doar cu ochii, după cum noaptea, tot cu ochii numai mă uitam la stele și nu bănuiam că fiecare din ele este tot așa de mare ca și pămîntul nostru.

Mihăiță, Mihăiță !... Fie-ți țărîna ușoară ca și sufletul tău, pe care Lizica nici nu l-a simțit cînd i l-ai fluturat prin fața ochilor.

*

Iar am pățit-o. Părintele Simion m-a prins cu *madame* Mary în odaia ei de culcare... Acum sunt dat în consiliul profesoral, ca să fiu eliminat din pension și din toate liceele din țară.

Cînd o auzi mama și familia s-a sfîrșit și cu mine. Mai bine mă omor mai înainte ca să afle de noua rușine ce le-am făcut.

Ce gură blestemată a avut și Kety asta !... Ea mi-a spus întîia oară : „Să-ți fie rușine să mai dai ochii cu lumea". Și iată că așa s-a și întîmplat. În tot pensionul nu se vorbește decît de pățania mea. Degeaba protestez eu că nu-i adevărat. Nu vrea nimeni să mă creadă. Și doar de data asta nu mă dusesem la *madame* Mary decît să-i cer o batistă curată. Toți băieții își bat joc de mine. Fiecare face pe socoteala mea cîte o glumă care mă doare. Singur Bibiță Colțescu îmi spune să n-am nici o grijă, că la fel s-a mai petrecut și în alți ani. Au mai fost prinși și alți băieți în odaie la *madame* Mary și nu i-a dat nimeni afară din școală... Nu știu dacă este adevărat ce-mi spune Bibiță. Dar cînd mă gîndesc ce are să fie cînd o să dau ochii cu directorul, mi se taie picioarele. De m-ar judeca mai repede să știu barim și eu din vreme ce trebuie să fac.

Doamne, Doamne !... Rău e cînd îți plac femeile... Mihăiță s-a sinucis, fiindcă iubea pe Lizica. Pe mine mă dă afară din școală, fiindcă mă place *madame* Mary... Parcă eu sînt vinovat !... Eu am adus-o în pension ?... Pînă nu mi-a spus ea, eu habar n-aveam că sunt crai de tobă... Bine-i spunea Kety, mamei :

„Băiatul ăsta o să iasă crai mare, nu glumă. Are strungăreață..."

*

Uf !... Am scăpat... Bun e Dumnezeu !... Minunea asta numai Dumnezeu o mai putea face. Dealtfel, tot Dumnezeu m-a făcut și pe mine. El a vrut să fiu așa cum sunt... Nu e vina mea că nu sunt altfel. Parcă n-aș vrea să fiu și eu ca toată lumea ? Dar și așa cum sunt, nu fac rău nimănui. Mă încurc numai și eu cu ochii, pe ici, pe colo și cîteodată mă cam ia gura pe dinainte... Dar altminteri, nu cred să aibă cineva să se plîngă de mine.

Directorul m-a chemat în cancelarie. Era singur. Nu știu dacă era directorul de studiu sau cel administrativ. Pînă atunci nu văzusem pe nici unul din directorii pensionului nostru.

Cînd am intrat, s-a uitat la mine încruntat, apoi după ce parcă m-ar fi gustat ca pe o prăjitură ce-i da de bănuit că n-ar fi proaspătă, a început să zîmbească și mi-a zis numai atît :

— D-ta ești ăla ?... Bravo !... Să-ți fie de bine... Dacă ați fi toți așa, mutăm pensionul în „Crucea de piatră".

Pe urmă s-a uitat în catalog la toate notele de la începutul anului, și-a mai aruncat ochii prin registrul pensionului unde sunt trecute conturile elevilor și a tușit de trei ori.

Asta însemna că hotărîrea fusese luată și mai rămînea să pronunțe sentința.

— Bine... Să știi că te-am iertat... Scrie însă mă-tii să mai trimeată încă 500 de lei... Văd că ești dator pentru niște cheltuieli suplimentare. Acum pleacă și vezi-ți de treabă.

Bravo director !... S-audă fostul meu profesor de limba română n-are să vrea să creadă că există și astfel de oameni pe lume. Ce-mi pasă mie de cei 500 de lei pe care trebuia să-i plătesc pentru niște cheltuieli suplimentare, pe care știam

bine că nu le făcusem ?... Nu băusem nici măcar la masă apă minerală, după cum îmi propusese intendentul. Important însă era faptul că scăpasem.

Doamne, Doamne !... Dă-i zile multe şi fericite directorului care m-a judecat...

Nu ştiu ce i-am scris mamei, că n-a trecut o săptămînă şi mi-a trimis banii. Cum i-am primit, m-am dus cu ei la director. De data asta, în cancelarie, erau amîndoi directorii. Cel care mă judecase, mi-a luat banii fără să-i mai numere şi i-a băgat direct în buzunarul de la pantaloni.

Celalt director parcă nici nu ştia despre ce este vorba. Cînd mă arătă cu mîna şi-i spuse cine sunt amîndoi pufniră în rîs :

— Ăsta e !... Ăla cu popa Simion...

Apoi adresîndu-se mie, continuă :

— Ei ?... Ce mai e cu *madame* Mary ?

Eu mă roşesc şi răspund ruşinat :

— Nu e nimic, d-le director... Zău aşa !...

Directorul însă parcă ştie ceva mai mult decît mine.

— Lasă, lasă, că ce e nu e rău... Numai că prea sunteţi grăbiţi şi voi... Ce dracu !... Doar sunteţi băieţi tineri... Ce-o să mai zicem atunci noi ăştia, oameni bătrîni ?...

Şi pînă la examen iar n-am mai dat cu ochii de nici unul din cei doi directori. Cu părintele Simion însă am rămas mai departe în aceiaşi termeni buni. Parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Dar nici pe la *madame* Mary n-am mai fost deloc, de-atunci.

*

Am trecut două clase într-un an. Ce uşoare sunt examenele la pension !... Aproape nici nu-ţi vine să crezi că dai examen. La Piteşti, parcă intrai într-o sală de operaţie. La Bucureşti, parcă te plimbi cu muscalul la şosea...

Cotan a trecut şi el clasa. La toamnă deci o să ne regăsim la universitate. Cotan vrea să urmeze dreptul. Eu aş vrea literele. Dar şi „dreptul“ şi „literele“, e acelaşi lucru cînd n-ai tragere de inimă nici pentru unul, nici pentru altele. Corigenţa la limba română mă plictisea ca cicatricea unei răni vindecate dar vizibile încă. Cicatricile rănilor mari nu dispar niciodată.

Caut s-o conving pe mama că eu nu mai pot învăţa carte în ţară. Vreau să mă duc la Paris. Nu ştiu exact ce aveam să fac acolo. În orice caz însă, la Paris, orice aş fi încercat, era să fie mai bine ca la Bucureşti. Parisul era marea în care fluviul năzuinţelor mele trebuia să se verse odată. Azi, mîine, n-avea nici o importanţă. Mai curînd însă ar fi fost mai bine. Mai tîrziu, fluviul s-ar fi revărsat peste maluri şi ar fi distrus poate ogoarele din vecinătatea lui. De data asta, simţeam că în albia sufletului meu, curge apă destulă, să pot fi un fluviu adevărat...

Încîntată de strălucitul examen pe care-l trecusem la Bucureşti, mama pare a începe să se înduioşeze tot mai mult la rugăminţile mele. Pînă aci, nu ne vorbeam decît în fraze scurte şi exclamaţii de nedumerire şi dintr-o parte şi din alta. Iată însă că într-o bună zi, mama răsuflă cu satisfacţie, dar şi cu o oarecare îngrijorare :

— Bine... Du-te şi la Paris... Dar să ştii că n-am să-ţi dau de-acum toată averea pe mînă... Pînă la majorat, o să-ţi trimit lunar ce voi crede eu de cuvinţă. De aci încolo, poţi face cu banii tăi ce vrei... Eu nu mă mai ocup de tine... Dacă o fi să ieşi om, bine... O să mă bucur şi eu ca oricare mamă bună... Dacă nu, treaba ta... Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi... Să ştii însă că la mine acasă nu mai ai ce căuta...

Steluţa, care a aflat că plec la Paris, se ţine de capul meu s-o iau şi pe ea cu mine. La fel mă rugase altădată s-o iau la Bucureşti, şi cînd colo... nemerise în braţele lui Cotan, întîi la Govora şi pe urmă la Piteşti... Nu, nu... Dacă nu mai poate trăi în ţară, să-l roage pe Cotan să-i mute bărbatul la Paris...

Eu, dacă plec, înţeleg să rup definitiv cu familia. Familia e ca un cuib de cioară. Îţi este de folos atît timp numai cît nu poţi zbura. Dar după ce-ţi cresc aripile, adio !...

La Piteşti, plecarea mea face oarecare senzaţie. La „centru“ mai ales este comentată cu aprindere. Cotan e foarte trist că nu poate merge şi el, mai ales că Lizica stă la Paris singură de aproape un an. Bărbatu-său s-a întors în ţară, fiindcă avea de aranjat nişte afaceri cu moşia şi mai ales cu politica. Pentru la toamnă, este anunţată o nouă remaniere ministerială. Şi tatăl lui Cotan, care a mai pierdut

trenul o dată, de data asta vrea să-şi aibă toţi oamenii de încredere în jurul lui.

Kety însă suferă mai mult ca toată lumea. Şi Kety nu suferă de necaz ca alţii. Suferă cinstit, fiindcă are suflet. Îmi dau seama că oricîte neplăceri aş fi avut eu de pe urma ei, tot Kety o să rămînă cea mai dulce femeie din cîte cunoscusem pînă atunci. De cînd m-am întors la Piteşti, ne vedem aproape în fiecare zi. Nu ştiu cum se face, dar bărbatu-său iar s-a dus la Curtea-de-Argeş să ridice nişte puncte topografice.

Încep să cred că topografia militară, mai ales, nu este o specialitate pentru oameni însuraţi.

Deşi ne vedem zilnic, de cîte ori ne despărţim, Kety nu uită să-mi spună :

— Să nu pleci pînă ce nu mai vii o dată la mine...

Dar acest „o dată" se repetă mereu ca şi cum n-ar mai fi să plec niciodată... Şi totuşi, voi pleca... Voi pleca curînd şi Kety o să mă vadă o dată cu siguranţă pentru ultima dată.

Simt în mine mîndria unei cuceriri sigure. De cîtva timp, trăiesc numai în viitor. Trecutul mă dezleagă parcă de ţărmul la care nu acostasem decît în mod provizoriu. Poporul a aflat că se pregăteşte o nouă expediţie spre nişte insule nestăpînite încă de nimeni, fiindcă nimeni nu ştie unde sunt, deşi toată lumea ştie că sunt pline de aur şi pietre preţioase. Şeful acestei expediţii sunt eu. Toată lumea mă cunoaşte astăzi. Femeile îmi surîd discret ; bărbaţii mă salută pînă la pămînt. Eu însă trec înainte. Nu le acord nici măcar atenţia unui zeu faţă de bastarzii săi. Nu recunosc pe nimeni. Nici unul nu se înrudeşte cu mine. Nici unul nu aparţine rasei mele. Eu sunt unic. În mine curge alt sînge. Sîngele meu se înrudeşte numai cu seva din trunchiul nucului din via noastră de la Slatina, care are peste o sută de ani... Nu vreau să-mi confund trecutul cu copilăria mea. Trecutul mă îmbătrîneşte, mă diformează... Îmi uşurează trupul şi-mi îngreunează mintea... Îmi înmulţeşte regretele şi-mi scurtează zilele... Copilăria însă mă păstrează intact ca mumia unui rege egiptean îmbălsămat acum cîteva mii de ani, care surîde parcă şi astăzi şi întreabă pe cei din jurul lui :

— Unde-mi este iubita mea ?

Iubita mea... Iubita mea !... Unde eşti tu oare, iubita mea, şi cine eşti tu ?...

*

La gară, mă petrece mama, Steluţa cu bărbatu-său, Cotan şi încă doi, trei prieteni care au aflat că plec în ziua aceea. Pe peron zăresc şi pe Kety, care dispare însă imediat ca şi cum n-ar fi vrut să dea ochii cu mine.

Mama plînge. Pe ceilalţi îi impresionează mai mult lacrimile mamei, decît plecarea mea...

Aşa e cînd pleci. Te întrebi : „Oare cum e cînd pleci ?" Şi de cîte ori pleci cu trenul, parcă nu-ţi vine să crezi că tu tot pe loc rămîi. Tu nu pleci niciodată ! Numai trenul pleacă. Plecările sunt ca stîlpii de telegraf ce-ţi par că fug pe dinaintea ochilor, deşi stau pe loc. Pămîntul nu se mişcă niciodată sub paşii tăi, cu nimic din ce se află pe el. Şi dacă pămîntul se învîrteşte în jurul soarelui, nu se învîrteşte oare cu tine împreună ?... Tu şi pămîntul faceţi un singur „tot" şi „totul" acesta rămîne vecinic pe loc. Nimic nu se schimbă şi nimeni, nu pleacă nicăiri. Cu adevărat, nu pleci decît atunci cînd mori. Or, eu plec probabil să mă mai întorc...

Nu mai plînge, mamă, că nu pierzi nimic. De departe ai să mă iubeşti poate mai mult decît dacă aş fi rămas acasă !...

. . . .

Trenul a plecat şi Piteştii nu se mai văd. Dar şi trenul şi Piteştii tot în cuprinsul României au rămas, România tot din Europa face parte, Europa tot pe pămînt se află şi pămîntul tot în spaţiu se învîrteşte. Nu s-a schimbat dar, nimic.

Mi-am schimbat numai eu pălăria de toate zilele, cu o şapcă de voiaj şi atîta tot. Hainele sunt aceleaşi, fiindcă la Paris, haine îmi pot face mai bune şi mai ieftine ca în ţară.

Hai să-mi scriu impresiile de drum...

Prima mea impresie este o surpriză. E poate singura surpriză pe care un muritor n-o poate avea decît odată în viaţa lui. Kety este în tren cu mine... în vagonul meu chiar. În ultimul moment s-a hotărît să mă întovărăşească pînă la Vîrciorova, pînă la frontieră... Iată pînă unde merge dragostea unei femei pentru mine. De dincolo de frontieră, ar trebui să înceapă dragostea mea pentru ea...

— Kety, Kety !... Eşti nebună... Ce înseamnă lacrimile astea ? Fii cuminte... Linişteşte-te...

— Nu pot, *mon petit*... nu pot... Simt că am să mor fără tine... Iartă-mă că-ţi spun lucrul ăsta abia azi... Dar nu l-am simţit, decît în clipa cînd mi-am dat seama că pleci cu adevărat... Mi-ai intrat în sînge ca un microb periculos. Nu te mai pot scoate... Asta e adevărul... S-a sfîrşit cu mine.

Lacrimile Ketyei mă înduioşează mai mult ca lacrimile mamei. Mama, oricît m-ar iubi, ştiam bine că n-are să mă piardă. Kety însă, dacă mă iubeşte cu adevărat, mă poate pierde oricînd. Kety singură dar, poate pierde ceva...

. . . .

Slatina !...

Iată iar cineva care trebuie să plîngă cu frunze mari şi ruginii plecarea mea. Nucul !... Nucul din via noastră pe care nu l-am văzut nici astă-vară, nici vara asta... Ce copil ticălos !... Dacă nu rămîneam corigent la limba română, era să fie poate altfel... Dar ce simt oare sub pleoape ?... O lacrimă ? Cum aşa ?... Am început să plîng şi eu ?... Da !... Plîng pentru nucul pe care nu ştiu cînd am să-l mai văd...

Kety crede că plîng pentru ea. Amîndoi plîngem pentru cineva... pentru ceva... Şi fiecare din noi nu ne plîngem decît pe noi înşine.

. . . .
. . . .

Am convins pe Kety să se dea jos la Craiova, unde are o soră măritată cu un judecător. În felul acesta şi-ar putea motiva plecarea neaşteptată de acasă...

La Piteşti m-am despărţit de mama...

La Slatina, de nuc...

La Craiova, de Kety...

La Vîrciorova, mă despart de ţară !...

*

Sunt oameni, cu cari de multe ori stai de vorbă, fără să-ţi dai seama că vorbeşti cu cineva. Cu cît îţi spun mai multe lucruri, cu atît parcă nu-ţi spun nimic. Ba pe unii din ei cu cît îi simţi mai aproape sufleteşte, cu atît îi consideri

mai absenţi. Prezenţa lor face gol în jurul tău. Ei nu mai sunt nimic. Tu eşti totul.

De cînd călătoresc singur însă, vorbesc mereu şi numai cu cei cari nu mai sunt de faţă. Vorbesc cu cei pe cari credeam că i-am lăsat în ţară, dar acum îmi dau seama că-i duc cu mine ca pe un supliment de bagaj pentru care trebuie să plătesc o nouă taxă. Şi sunt aşa de mulţi, că abia încap în compartimentul meu !...

Surprizele se ţin lanţ. Prima a fost cînd am dat cu ochii de Kety în tren. A doua, cînd m-am pomenit cu toţi ceilalţi dînd năvală peste mine. Ce-am să mă fac oare cu atîta mulţime de oameni de cari n-am nevoie ?... Pe Kety, cel puţin, am reuşit s-o conving să se coboare la Craiova. Pe aceştia însă n-am să-i pot coborî nicăieri. Îi simt înghemuiţi în mine şi pe mine resfirat în ei toţi. Nu mă pot atinge de nici unul din ei, fiindcă ar trebui să încep mai întîi cu mine. Or, eu trebuie să merg înainte... Şi ei care ştiu lucrul acesta îşi valorifică dreptul să mă însoţească fără nici o condiţie. Cu ce puţin lucru se mulţumesc ! Altceva, nu-mi cer nimic. Nici mîncare, nici băutură, nici odihnă, nici bani... Îmi cer numai partea ce li se cuvine din trofeele expediţiei comandate de mine. Ca vechi tovarăşi de vremuri bune sau rele, ei se declară în bloc solidari cu mine şi pe viitor. Mirosul cadavrelor nu atrage pe corbi. Şi eu, care credeam că plec singur din ţară, mă văd călătorind acum în mijlocul unui stol de corbi flămînzi de mine.

*

Parisul este un abecedar. Trebuie să-l înveţi de la A, B, C... (A... C... AC, B... A... C... BAC şi aşa mai departe).

Altminteri n-ai să poţi reuşi să combini în gînd nici măcar cele cinci litere care formează cuvîntul : PARIS... Noroc încă să Parisul este un abecedar ilustrat. Are chiar mai multe ilustraţii decît litere.

Aşa, bunăoară, **la litera A are : Avenue de l'Opéra**, Avenue des Champs Elysées, Avenue de la Grande Armée etc.

La litera B are : Bois de Boulogne, Boulevard des Capucins, Boulevard des Poissonniers etc.

La litera C are : La Comédie Française, Place de la Concorde, Place du Carroussel etc.

La litera E are : Place de l'Étoile, Le Tour Eiffel etc.
La litera L are : Le Quartier Latin, Le Palais du Louvre.
La litera M are : Montmartre, Montparnasse etc.
La litera S are : La Seine, La Sorbonne etc.
Şi aşa mai departe pentru fiecare literă a alfabetului...
La litera L am uitat să pun şi pe Lizica. Sora lui Cotan se găseşte la Paris.

Nu ştiu de ce, dar amănuntul acesta nu produce în sufletul meu nici o explozie. Îmi evocă amintiri prea triste... Îmi aminteşte pe Mihăiţă... Dealtfel, femeile de pe aici te fac să uiţi tot ce ai cunoscut înaintea lor. Am uitat pînă şi pe Kety. Şi pe mine Lizica mă interesează aşa de puţin c-am plecat din Piteşti, fără să mă fi interesat măcar de adresa ei. Eram aproape sigur, că odată ajuns la Paris, prima persoană care-mi va ieşi în cale o să fie Lizica... Abia astăzi observ că s-a întîmplat altfel.

De un an de zile aproape, de cînd sunt la Paris nu întîlnesc decît necunoscuţi. Am început chiar să simt nevoia să mai vorbesc şi cu unul dintr-ai mei. Cei care mă însoţiseră în tren cu de-a sila s-au volatilizat de îndată ce-am pus piciorul pe peronul Gării de Est...

Ciudat lucru !... Acum a început mie să-mi fie dor de ei... Corbii însă s-au împrăştiat. Probabil că nu începuse încă să le miroasă a cadavru... La Paris, majoritatea morţilor se arde, nu se mai îngroapă. Cimitirile de-aici au fost transformate în grădini. La Piteşti, pe Eminescu îl citeai în grădina publică. La Paris, pe Baudelaire îl citeşti la cimitirul Montparnasse. Dealtfel, tot aici l-am cunoscut şi eu pe Baudelaire. Doarme în piatră şi un diavol frumos îi veghează la căpătîi...

Eu nu dorm decît ziua. Noaptea citesc abecedarul. Parisul nu se poate învăţa bine decît noaptea. Ziua prea e multă lume pe străzi, prea îţi fură ochii vitrinele. Şi afară de asta, ziua ţi-e ruşine parcă să te uiţi la femei. Tu nu le cunoşti şi ele te simt că eşti străin. Noaptea însă, stai la cafenea şi femeile vin ele singure să te cunoască. De o lună de zile, n-am dormit de trei ori pe rînd în acelaşi pat. Să ştie Cotan cum este pe-aici, ar veni şi el la Paris şi şi-ar trimite pe soră-sa înapoi la Piteşti.

Eu sunt înscris la „Ecole de droit". La Paris, Facultatea de drept se numeşte „şcoală". Magistraţii francezi nu sunt

aşa de pretenţioşi ca cei români. De avocaţi, nu mai vorbesc. Stai la masă alături de el şi nici nu bănuieşti că este advocat. La noi la Piteşti, advocaţii parcă erau toboşarii de la regimentul de infanterie. Păcat că nu le face statul şi o uniformă specială. La Paris, nici ofiţerii care o au, nu umblă cu ea pe stradă. Şi la cazarmă nu te poţi duce să-i vezi în uniformă. Trebuie să aştepţi parada de la 14 Iulie... Am văzut-o mai zilele trecute. Nu seamănă deloc cu parăzile de la noi. Şi doar la 14 Iulie, e mai cald ca la 10 Mai !...

Pe aici e aşa de cald, că nici nu pot ceti. Nu ştiu cum o să-mi prepar examenul de toamnă... La cel de primăvară nu m-am prezentat fiindcă nu eram preparat. Examenele la Paris nu se dau ca la pension, la Bucureşti. Profesorii sunt îmbrăcaţi în togă, iar servitorii facultăţii în redingote negre cu lanţuri groase de alamă pe după gît. La Paris, un examen la drept te impresionează ca o înmormîntare de clasa I la Piteşti. La fel de emoţionaţi trebuie să fi fost şi ceilalţi studenţi români, fiindcă din 35 cîţi s-au prezentat la examen, n-au trecut decît şapte... Ce bine ar fi fost să fi fost şi eu măcar al optulea !... Mama, mai ales, n-ar mai fi regretat că m-a trimis la Paris. Din cauza asta, nici n-am mai scris nimic acasă. Le trimit numai cărţi poştale ilustrate cu descrierea subiectului mai pe larg. Familia mea trebuie să cunoască acum Parisul, tot aşa de bine ca şi mine.

Este aici însă un român care-l cunoaşte şi mai bine ca mine. Îl cheamă Ion Căpriţă. Francezii însă nu ştiu de ce-i zic : *Le prince Jean de Capritza.* Căpriţă nu e prinţ. E băiatul unui ţăran chiabur din judeţul Dolj, care de şapte ani de zile îl aşteaptă zadarnic să se întoarcă acasă doctor în drept. Căpriţă însă nu se poate întoarce fiindcă nu şi-a dat încă nici primul examen. Adevărul e că la Paris, numai primul examen este mai greu. Celelalte vin de la sine. De şapte ani de zile, Căpriţă explică lui tată-său prin scrisori cu coroană princiară, întregul mecanism al examenelor de la Paris. Bătrînul, care este un om cu bani şi cu ambiţie, se lasă convins uşor, fiindcă o ţigancă din sat, care i-a dat cu bobii, i-a spus că Ionică al lui o să ajungă om mare. Şi Stoian Căpriţă, tatăl prinţului Jean de Capritza, continuă să trimită regulat studentului veteran cîte 500 de franci pe lună.

Căpriță ăsta parcă ar fi fost botezat în același cazan cu Cotan. Amîndoi sunt oameni fericiți. Se găsește totdeauna cineva care să aibă grijă de ei. Mie însă, dacă ar fi să nu-mi dau examenele, sunt sigur că mama nu mi-ar trimite nici un ban. Și pînă la majorat mai am aproape un an și jumătate. Pînă atunci dar, trebuie să-mi trec și eu măcar primul examen... Îmi dau seama că nu mă pot întoarce în țară tot așa cum am plecat.

Ce-ar fi fost însă, dacă eram să fiu și eu tot așa de bogat ca alții?... Probabil c-aș fi rămas la Paris. Aici e foarte bine. Dacă nu faci scandal, nu te întreabă nimeni cine ești și cu ce te ocupi. La Pitești însă toată lumea era cu ochii pe tine. Ce bine trebuie să-i pară fostului meu profesor de limba română că nu mai vede pe nimeni furișîndu-se la Kety în casă!... Dar Kety s-o mai gîndi oare la mine?... De cînd am dat-o jos din tren, în gara Craiova, nu mai știu nimic despre ea. Îi promisesem c-am să-i trimit adresa. La Paris însă m-am răzgîndit. Parcă Kety de adresa mea are nevoie? Kety e nostimă cînd o ai lîngă tine. Dar așa, cum suntem acum la cîteva mii de kilometri depărtare, nu face să ne mai înduioșăm unul de altul. Dacă i-ar fi fost dor de mine, Kety putea să-mi ceară adresa de la mama. Eu nu mai dau adresa mea nimănui. Sfatul ăsta mi l-a dat Căpriță: „Femeilor, mai ales, să nu le dai niciodată adresa exactă. Dacă vrei, du-te tu la ele acasă, dar la tine să nu le aduci niciodată, fiindcă mai totdeauna iese scandal."

Primul scandal, dealtfel, l-am și avut. Vinovatul însă nu am fost eu. A fost ea, o femeie din Cartierul Latin. Eram sosit de curînd la Paris și nu cunoșteam decît cafenelele „Vachette" și „Panthéon", cabaretul „Noctambules" și restaurantul „Duval" unde luam masa regulat. Pe atunci umblam pe străzi cu oarecare teamă și mai toată ziua stam acasă într-un hotel pe rue Saint-Jacques, *vis-à-vis* de facultate. Îl alesesem anume ca să nu întîrzii dimineața de la cursuri. Seara însă mergeam să ascult ceva muzică și să răsfoiesc revistele ilustrate prin cafenele.

Pe femeie am cunoscut-o la „Vachette". Mesele noastre erau alături, și amîndoi erau singuri. Ea ghicise că sunt străin. La Paris, studenții străini, mai ales cînd sunt veniți de curînd, au întotdeauna parale. Femeile din Cartierul Latin mor după străini. La francezi nici nu vor să se uite măcar...

La un moment dat, vecina mea mă roagă să-i plătesc un *bock* de bere. Încîntat de atenția ei, eu îi ofer ceva mai mult — un supeu — adică o porție de șuncă cu *pickles* englezești; o bucată de Camembert, două banane, o sticluță de vin Medoc, o cafea neagră și o cutie cu țigări egiptene.

Femeia pare emoționată. Așa ceva parcă nu mai mîncase de cînd trăia...

În timpul mesei, mă întrebă cum mă cheamă, din ce țară sunt și ce am de gînd să fac la Paris. Pe ea o cheamă Chiffon și nu făcea nimic. La Paris, toată femeile cari nu fac nimic, pe lîngă numele de botez și de familie, mai au și cîte un așa-zis *nom de guerre*. Mai tîrziu mi-am dat seama că Chiffon era cu adevărat o femeie foarte războinică.

După miezul nopții mă întreabă dacă nu vreau să meargă la mine acasă. Pînă atunci nu cunoscusem nici o femeie la Paris. Chiffon e fată tînără și drăguță. Are părul oxigenat, ochii verzi și buzele subțiri ca un șipot de brad pe care curge apa rece a unui izvor de munte. Vorbește așa de repede că abia înțeleg ce-mi spune. Vorbește însă foarte frumos... Gura ei parcă ar fi o ocarină cu care-mi cîntă o romanță nouă. Femeile din Cartierul Latin mai mult te-ncîntă decît îți vorbesc.

Pe rue des Écoles, mă ia de braț și mă sărută... Nimic mai simplu și mai natural pentru două ființe care se plac. La noi în țară pînă s-ajungi să săruți pe cine-ți place, îți trece cheful.

Chiffon se înnebunește după odaia mea. E mobilată simplu. Dar eu i-am mai adaugat o scoarță oltenească și vreo trei icoane pe care le adusesem din țară. La plecare, mama îmi spusese să mă închin la ele în fiecare dimineață, fiindcă francezii sunt de altă religie și nu au icoane.

Chiffon însă tot așa de mult mă place și pe mine. Eu sunt exact genul ei. Pînă atunci nu întîlnise un bărbat care să-i placă așa de mult. Din *mon petit* și *mon amour* nu mă mai scoate. Tot *mon petit* îmi spunea și Kety. *Mon amour* însă nu mi-a spus niciodată. Probabil că Chiffon mă iubește mai mult decît Kety...

Ce plăcut lucru să dormi o noapte întreagă cu o femeie care te iubește. La Pitești n-ajunsesem încă pînă acolo. Pe Margareta, pe Steluța și chiar pe Kety le iubisem numai *en detail.* Cu Chiffon ne iubeam *en gros.*

Păcat însă că nopțile frumoase se sfîrșesc curînd, și adeseori, chiar foarte urît.

Dimineața, obesrv că-mi lipsesc toți banii din portofel — o hîrtie de 500 de franci, alta de 100, doi poli de aur și alții cîțiva franci.

Chiffon tocmai se spală pe ochi. Nu știu, dacă e bine ce fac. Profit de ocazie și-i deschid poșeta. Banii mi-i luase ea. Cu ce scop, nu știu. N-am știut niciodată... Și doar, eu îi plătisem seara un supeu, iar dimineața aveam de gînd să-i mai dau un pol de aur.

Cînd îi spun ce-am descoperit, ea începe să țipe la mine și-mi smucește banii din mînă. Eu mă opun. Eram doar sigur că banii sunt ai mei. Seara, la cafenea, ea n-avusese nici un sfanț.

Chiffon se înfurie și începu să mă engueleze mă face *sale roumain* și-mi cîrpește o palmă pe care dealtfel i-o înapoiez imediat cu dobîndă.

Patronul, portarul, servitorii și toți locatarii hotelului au dat năvală la mine în odaie. Nu știu cine se grăbise să anunțe chiar poliția. Un străin, care bate o franțuzoaică, trebuie să fie un monstru. Noroc însă că patronul hotelului, căruia îi plătisem chiria pe trei luni înainte, i-a explicat agentului mai bine ca mine cum stau lucrurile și la secție n-a dus-o decît pe Chiffon. Eu am scăpat...

Și cînd mă gîndesc că la Pitești era cît p-aci să mă bat și cu Kety !... Și toate astea numai din cauza dinților mei, care au strungăreață...

Dar mama ?... Ce-ar fi fost să afle că am mîncat o palmă de la o femeie ? Ar fi durut-o poate mai mult decît examenul la care nu mă prezentasem nici în sesiunea de toamnă. La anul însă îl trec cu siguranță. Sunt hotărît... Dealtfel, la anul cînd mă voi duce în țară să-mi iau majoratul, va trebui să le arăt celor de acasă că n-am stat degeaba la Paris. Un an nu este cine știe ce mare pagubă în cariera unui student român la Paris... În țară, nu mi se întîmplase la fel ?

După ce rămăsesem corijent la limba română, n-am trecut oare două clase într-un an ?...

Dealtfel, pe mine, propriu-zis nu mă încurcă examenul... Mă întreb însă ce am să fac după ce-mi voi lua licența sau poate chiar doctoratul !... Să mă întorc în țară sau să rămîn la Paris ?... Aci cel puțin omul știe pentru ce muncește. Ca să trăiască cum trebuie... ca să petreacă ! La Pitești însă, sau chiar la București, nu se poate petrece decît la fel în fiecare zi. Lozinca noastră : „muncă, cinste și legalitate“ nu mai emoționează decît pe străinii care nu ne cunosc încă. Muncești ca să trăiești, dar trăiești ca vitele la jug. Coeficientul satisfacției personale nu este niciodată egal cu al muncii depuse. De cinste și legalitate nu mai vorbesc. Cinstea este un rest de hipohondrie națională la fiecare din noi, iar legalitatea, ultima iluzie a unui Dumnezeu bătrîn, orb, surd și absent. Dacă nu ești băiat de prefect ca prietenul Cotan, sfîrșești ca Mihăiță sau ca Țăpuș Nicolae.

Cotan mi-a scris că nu și-a trecut nici el examenul fiindcă a fost bolnav. Eu însă știu ce înseamnă un examen pierdut din cauză de boală. E singurul lucru care se petrece la fel și la Paris și la București. Majoritatea studenților de aici nu și-au dat examenele tot din cauză de boală ! Mie însă nu-mi place să mint. Eu spun adevărul așa cum este. Nu l-am dat fiindcă nu-l preparasem. În loc să fi cetit, am petrecut. Am petrecut însă în mod intelgient. Eu la Paris mă cultiv... Și adevărata cultură nu ți-o poate face decît femeia, care orice s-ar spune, dar e cu mult mai fină ca bărbatul.

Cu femeile gentile însă, bărbatul trebuie să fie cavaler. Aici îi dau dreptate lui Țăpuș. Dragostea pentru o femeie nu este un viciu. Este o fatalitate — o simplă chestie de înclinație sufletească sau un fel de protocol social impus de o anume educație sentimentală. Un om de rînd nu trebuie să iubească fiindcă nu știe cum. Și omul nu poate face decît ce știe. Mihăiță, bunăoară, care iubea pe Lizica, nu știa să iubească, tocmai fiindcă o iubea pe ea. Și Lizica dacă n-a bănuit niciodată lucrul ăsta, probabil că-și dăduse seama la timp că băiatul cizmarului de pe Scoroboaia este un om de rînd.

Alte vicii însă n-am. Nici nu beau, nici nu joc cărți. Din cînd în cînd, e drept că mă duc pe la Longchamp sau

Auteuil. Au început să mă intereseze cursele de cai, cari la Paris sunt altfel decît la București. Nu joc însă decît doi poli pe zi și, lucru curios, cîștig aproape totdeauna. Cunosc o femeie din aristocrația franceză — baroana Dudley — care-mi dă *tuyau*-uri sigure. Cîștigul însă îl cheltuim împreună. Atît mai rău pentru cei care îi pierd. Cine nu cunoaște caii n-are decît să nu joace la curse.

My Baby (cum îi zic eu baroanei, fiindcă-mi dă și lecții de limba engleză) cunoaște toate localurile de noapte din Paris. Dar în localurile astea se bea numai șampanie. În ele nu vin decît oameni foarte bogați sau oameni care ca și noi cheltuiesc banii altora. *My Baby* și cu mine avem un noroc porcesc. În Franța ca și în România, porcul este *„porte-bonheur“*. De cînd ne-am cunoscut, ducem cu adevărat o viață de aristocrați. De trei luni de zile nu mai cunosc orele antemeridiane.

M-am hotărît să încetez însă cu viața pe care am dus-o pînă acum. E timpul să mă pun pe lucru. Trebuie să-mi prepar examenul, fiindcă altfel, iar îmi iau înainte colegii de la Pitești. Aici nu știe nimeni cine sunt, dar în țara mea nu vreau să rămîn toată viața, același corijent la limba română.

Am jurat... La noapte mă duc pentru ultima oară „peste apă“. Așa se numește Parisul de pe malul drept al Senei. De data asta însă mă duc singur. Altminteri, *My Baby* iar mă ia acasă la ea și mîine dimineață iar mă scol pe la ora unu după-amiază. Și eu dacă nu învăț dimineața, zadarnic citesc peste zi. Nu înțeleg nimic.

Așadar, sunt hotărît. Noaptea asta va fi ultima mea noapte. Are să fie tristă. Sunt sigur. Dar poate are să fie mai bine așa...

Ce-ar fi fost dacă profesorul meu de limba română mi-ar fi dat să analizez la examen *Ultima noapte a lui Mihai Viteazul?* Poate că cu Dimitrie Bolintineanu m-aș fi împăcat mai bine decît cu Grigore Alexandrescu...

*

Localul este mic. Oglinzile din zid însă îl măresc la infinit. Dacă nu iei bine seama, îți turtești nasul în ele. Nu este un local popular. Este cum îi zicem noi *une petite boite* — o cîrciumă mică, dar cu notele de plată foarte mari, chiar cînd nu consumi aproape nimic. Într-o singură seară, cei 30—40 de clienți ai localului cheltuiesc mai mult ca întreaga populație a Piteștilor într-o săptămînă întreagă. Localul se deschide numai după miezul nopții și se închide cu plecarea ultimului client, care nu mai are în buzunar nici măcar bani de tramvai. Dacă ești client cunoscut însă te poți împrumuta la chelneri. La Paris, chelnerii sunt oameni foarte cumsecade. Unii chiar sunt oameni foarte instruiți. De la ei poți învăța anume lucruri, pe cari familia și profesorii tăi din țară nici nu le-au visat vreodată. Se rad în fiecare zi și își schimbă gulerul în fiecare noapte. De haine nu mai vorbesc, fiindcă sunt totdeauna îmbrăcați în frac sau smoking, așa cum la Pitești nu se îmbracă decît notabilitățile la 10 Mai. Dar dacă ai norocul să cunoști pe patron, e și mai bine. Patronul unui unui astfel de local este așa ceva, mai mult chiar decît tatăl lui Cotan, care este prefect de Argeș. Protecția unui patron te scapă cîteodată chiar și de plată. De obicei însă cînd ești bărbat, patronul nu vrea să te cunoască. În schimb, sunt femei care obțin tot ce vor de la patron. E drept însă că femeile astea duc în fiecare seară în local alți clienți decît cei din noaptea trecută. Dealtfel, aceștia din urmă nici nu pot să mai vină, fiindcă a doua zi nu mai au nici un franc în pungă.

În localul acesta n-am fost pînă acum decît de două ori: odată cu prințul Jean de Capritza, compatriotul meu, și altă dată cu *my Baby*, tovarășa mea la curse și în alte multe afaceri pe care nu am nici un motiv să le numesc. Acum, vin pentru a treia oară. De data asta sunt singur. De la un timp încolo, simți că nu mai ai nevoie de pilot. Pilotul e bun o singură dată în viață. Altminteri cazi sub epitropia lui. Dovadă, Margareta... Ce-ași fi pățit s-o tîrăsc cu mine la Paris!... De Steluța nu mai vorbesc, fiindcă pe Steluța, mai mult am pilotat-o eu pe ea decît ea pe mine. Altminteri nu ajungea amanta lui Cotan.

În aceeași oglindă cu mine, se mai răsfrîng și alți clienți. Un mare duce în compania unei femei și un brazilian, un mare plantator de cafea, care stă singur la masa de alături. Sunt clienți vechi pe care îi cunoaște întregul personal al localului: și patronul și chelnerii și țiganii din orchestră.

Cineva a cerut să se cînte *Valse folle*. Este un vals care pe vremea aceea făcea mare vîlvă la Paris.

„*Oui, le seul bonheur de notre vie*
C'est de jetter aux quatre vents de la folie
Les rêves d'amour qui tour à tour,
Dans notre coeur, ouvrent le jour
Parmi les flots de poésie..."

Cîteşitrei îl ascultă emoţionaţi parcă şi grăbiţi să facă şi ei ceva în viaţă. Rusul a înjumătăţit o sticlă de piperment, brazilianul, o havană, iar femeia, un creion de buze.

Eu îi privesc prin oglindă şi privindu-i pe ei, mă privesc şi pe mine care deocamdată nu fac nimic. Mă gîndesc însă la banii pe care îi poate cheltui în viaţă un mare duce rus, şi la banii pe care îi poate cîştiga un brazilian cu plantaţiile lui de cafea. Pe mine mă lăsasem deoparte. Uitasem aproape că eram hotărît să-mi prepar examenul cu începere chiar de a doua zi. Din rafturile conştiinţei însă, nu scoţi de obicei decît consideraţiunile care te interesează în primul rînd. Or, prezenţa acestor doi bogătaşi alături de mine, îmi violenta pînă şi cele mai curate gînduri şi intenţii.

La un moment dat, marele duce se scoală şi pleacă. Femeia rămîne singură la masă. Brazilianul profită de ocazie şi începe să-şi arunce ochii şi rotogoalele fumului de havană spre masa vecină. Are în degete nişte inele care te orbesc. Nu ştiu dacă toate pietrele sunt veritabile. Sunt mari însă cît peceţile domneşti de altădată. Şi hrisovul brazilianului trebuie să fie foarte vechi şi scump, fiindcă are pe el vreo şapte peceţii diferite.

Cu cît brazilianul se uită mai insistent la femeie, cu atît mai mult mă uit şi eu la el. Sunt curios să văd care pe care o să ne cucerim mai curînd. El pe ea, sau eu pe el ?... Sunt hotărît chiar să intru cu el în vorbă. La urma urmelor, de ce nu s-ar fi putut înţelege la Paris, un român cu un brazilian ?... Aştept numai momentul.

Un chelner însă se apropie de mine şi-mi şopteşte discret la ureche :

— Princesa Romanowska, vă roagă să poftiţi la masa alteţei-sale.

Eu parcă n-aud bine ce mi se spune. Întorc capul şi-i zîmbesc. El însă repetă invitaţia foarte serios. Nu înţeleg pentru ce chelnerul ăsta îşi permite luxul să fie obraznic cu mine. Mă încrunt la el şi-i răspund scurt :

— „*A d'autres, mon vieux*"....

În clipa aceea însă femeia lîngă care stătuse pînă atunci marele duce, îmi face semn cu mîna, arătîndu-mi locul liber de pe canapea.

De data asta directivele ochilor noştri se schimbă în sensuri diametral opuse. Eu mă uit la femeie şi brazilianul se uită la mine. Amîndoi însă ne privim nedumeriţi, fiindcă nici eu, nici el nu pricepeam nimic. Eu nu ştiu cine este femeia asta, şi brazilianul nu ştie cine poate fi necunoscutul pe care princesa Romanowska îl invită la masa ei.

A treia mare surpriză de cînd am plecat din ţară ! Femeia îmi face semne disperate şi-mi vorbeşte în limba românească :

— Ce te uiţi aşa la mine ? Nu mă mai cunoşti ?

Lizica !... Princesa Romanowska era sora lui Cotan.

Mă scol de la masă, ca un convalescent din pat. Parcă aş fi fost bolnav şi nu-mi venea să cred că m-am însănătoşit. Pînă la masa ei merg împleticindu-mă. În gură mestec zadarnic primul cuvînt pe care trebuie să i-l adresez.

Lizica !... Lizica !... Cum s-a schimbat !... Cum a crescut !... Cînd am văzut-o pentru ultima oară la Piteşti, era ca şi mine — o copilă aproape... Şi acum... Ce femeie frumoasă !... Cea mai frumoasă femeie pe care o vedeam în viaţa mea...

Lizica rîde de emoţia mea. Îmi ia mîna în mîna ei şi mă mîngîie ca pe un frate, deşi pînă atunci mîinile noastre nu se atinseseră încă niciodată. E fericită că mă vede şi mă întreabă ce mai ştiu de pe acasă. Nu bănuia că nici eu nu ştiam nimic. Dar chiar dacă aş fi ştiut, ce i-aş fi putut spune ?... Întîlnirea asta neaşteptată mă amuţise. Parcă nu mai eram eu. Nu mai eram om... Eram ceva inert şi minuscul ca o batistă uitată de o femeie pe canapea. Şi-n canapeaua pe care stam lîngă ea, simţeam cum mă scufund ca muntele Saint-Michel în mare.

Prin aceleaşi emoţii ca mine, trecea probabil şi brazilianul de la masa de alături. Faptul că vorbeam o limbă pe care el n-o pricepea, îl exaspera aşa de mult, că la un moment dat, chemă pe girant şi-i reclamă că prea e multă gălăgie în local.

Lizica îmi dă adresa ei ca să vin s-o văd a doua zi. În noaptea aceea, nu puteam sta mai mult de vorbă, fiindcă aştepta pe marele duce Alexis, care trebuia să se întoarcă. Emoţionat de ce-ar fi putut să mai urmeze a doua zi, încercai să mă scuz că nu pot veni. Mă hotărîsem doar, să încep şi eu odată să-mi prepar examenul. Lizica însă îşi bate joc de mine :

— Fugi d-acolo !... Parcă ţie de examene îţi arde ? Nu te ştiu eu ?... Fii băiat deştept. Ai mai rămas tu şi la Piteşti corigent la limba română, şi n-ai murit... slavă Domnului !...

*

De azi-noapte parcă sunt nebun. N-am putut adormi decît spre ziuă. Lizica mi se aprinsese ca un bec electric în creier, drept între ochi. Întunericul din odaie nu era suficient. Închideam ochii să fac şi mai mult întuneric în jurul meu şi în mine. Degeaba... Lizica era tot acolo. Nu pleca şi pace... Aşa trebuie s-o fi purtat-o în el pînă în clipa cînd şi-a dat duhul şi bietul Mihăiţă. Şi eu care credeam că Mihăiţă a fost un dobitoc !...

Doamne, Doamne !... Pune strajă gurei mele şi stavilă la timp credinţelor greşite...

Nu cumva iubesc şi eu pe Lizica ?...

M-a aşteptat factorul poştal care-mi aducea un mandat de la mama. Cînd număram banii, nu ştiu de ce m-am oprit deodată, m-am uitat drept în ochii lui şi l-am întrebat :

— Dumneata cunoşti pe Lizica !... Pe princesa Romanowska ?

Factorul credea probabil că nu mă trezisem încă din beţia făcută în noaptea aceea. A zîmbit uşor şi nu mi-a răspuns.

Eu însă nu m-am lăsat intimidat de indiferenţa lui şi l-am apostrofat din nou :

— Păcat de d-ta... Degeaba mai trăieşti... Ascultă-mă pe mine, domnule... Nu există în tot Parisul o a doua femeie la fel ca Lizica... Şi Lizica e romàncă... E din acelaşi oraş cu mine...

*

După-amiază m-am dus la ea acasă.

Lizica stă pe Avenue Henri Martin, într-un hotel particular. Are portar, intendent, valeţi şi tot felul de bone şi

servitoare mai mărunte, cu care dacă nu eşti obişnuit, le poţi lua, nu importă pe care din ele, drept stăpîna casei.

Hotelul are două etaje, cu încăperi felurite, pline de mobile de stil, vitrine şi tot felul de bibelouri de preţ, covoare persane, tablouri de Manet şi Berthe Morisot, litografii de Toulouse-Lautrec şi bucăţi de marmură de Rodin, un ogar alb, două pisici de Angora, iar într-un colţ mai întunecat, pe o etajeră japoneză, fotografiile familiei : prefectul, nevastă-sa, Oiţa şi Cotan.

Mihăiţă însă nu e nicăieri. Şi eu tocmai de Mihăiţă mi-am găsit să-i vorbesc....

Cînd aude că s-a sinucis, Lizica rămîne surprinsă. Cînd îi spun însă că s-a sinucis pentru ea, Lizica începe să rîdă.

— Săracul !... Ce caraghioşi sunt copiii ăştia de prin provincie. Ţin cu tot dinadinsul să ne îndatorăm fără să avem nevoie de serviciile lor... Dar bine, nu găsise pe Scoroboaia, nici o fată de nasul lui ?... Păcat de el...

Şi atîta tot... Simt că din clipa aceea, Mihăiţă este mort pentru totdeauna şi pentru mine la fel ca pentru toată lumea.

Eu, cel puţin, n-am să mai vorbesc niciodată de el.

Vreau să întreb de sănătatea lui bărbatu-său dar nu ştiu cum s-aduc vorba. Fotografia actualului prefect lipsea din colecţia familiei. Noroc însă că Lizica, începe să-mi vorbească singură şi despre ea şi despre toţi ceilalţi ai ei. În lipsa unui preot ortodox, Lizica mă luase pe mine drept duhovnic. Spovedania ei însă era parcă transcrisă după a mea. Numai că eu n-o scrisesem încă şi nici n-o spusesem nimănui pînă atunci.

— Ce bine-ai făcut c-ai venit la Paris... Bravo ţie... Nu e aşa că-ţi place ?... Zici c-ai venit să faci dreptul ?... De !... Ştiu şi eu ?... Nu cred să-l poţi sfîrşi... Aici oamenii vin să se strîmbe, nu să se-ndrepte... Uită-te la mine... Vezi ce strîmbă sunt ?... Nu, nu... Nu rîde, că-ţi vorbesc serios... Aşa eram eu la Piteşti ?... Spune. Parcă eram un chibrit la fel cu toate celelalte din cutie. Era să mă aprindă cineva şi pe mine odată şi gata... Aici însă vezi cum m-am schimbat ?... Vezi cîte spirale are firul dinăuntrul becului electric ?... Aşa sunt şi eu... Cu cît spiralele sunt mai numeroase, cu atît lumina e mai puternică... Ce ?... Voi credeaţi că măritişul meu

e serios ?... De unde ?... M-am măritat să scap de ei... Bine c-am scăpat... Dacă nu mă măritam, se scăpau ei de mine, că eu mă omoram... Nu mai puteam trăi acolo. În oraș ori la cimitirul Șerban-Vodă era același lucru. Aici însă simt că trăiesc... Cît voi trăi, nu știu... Mai ales că doctorii mi-au spus că am un plămîn atins. Dar ce-are a face ?... Omul are doi plămîni. ...Și după ce n-o mai fi bun nici celălalt, o să se întîmple ce trebuie... Sfîrșitul n-are nici o importanță... Vorba e, ce faci cu plămînii ăștia cît trăiești ?... Ce respiri cu ei ?... Ție nu-ți pare că aici se respiră altfel ca la Pitești ? Alt aer... Altă viață... Altă otravă. Tu iei cocaină ?... Nu ?... Cum se poate ?... În tot Parisul n-ai cunoscut pînă acum nici o femeie fină ? Ia spune... Noaptea cînd sunteți împreună în pat... cînd vă sărutați... cînd sunteți în fine gata... cum să zic... Nu ți-a trecut nimeni cu degetul, așa ușor, pe sub nas... un praf alb... o pudră fină ?... Vai !... Ce român inadaptabil !... Cum o să poți tu învăța dreptul la Paris ?... Te pomenești că nici înțepături cu morfină nu-ți faci... Ei, vezi ?... Eram sigură... Fugi de-aici că-mi pare rău că te-am mai întîlnit... Zău așa !...

Și Lizica este așa de supărată pe mine, că de necaz își sfîșie bluza, lăsînd să i se vadă tot pieptul gol...

Eu nu-i mai răspund decît cu capul, cînd la drepata, cînd la stînga, cînd înainte, cînd înapoi... Parcă aș fi un vîrf de plop pe care-l bat toate vînturile de pe lume. Spovedania Lizichii mă cufundă tot mai mult în inconștiență.

— Și mai ai pretenția că ești bărbat !... Nu ?... Brava !... Așa cum era cît p-aci să fie și bărbatu-meu, dacă n-aș fi reușit la timp să-l fac să-și dea seama de ridicol... Ai văzut pe marele duce Alexis ?... Are aproape 50 de ani... Și totuși nu se teme de cocaină... E cît se poate de sănătos... Călătorește tot timpul și nu simte oboseala decît atunci cînd îi place lui să se oprească undeva... Bărbatul-meu însă vrea să stau cu el la Pitești... la țară... la moșie... Ba nu, zău... Tu ne-ai fi văzut pe noi împreună ?... Bine ne-ar mai fi stat !... Ar fi avut lumea din Pitești pe seama cui să se distreze... El un ciob de oală spartă și eu un păhărel de cristal... Marele duce Alexis, cel puțin, nu mi-e bărbat... Mi-e numai amant... A, ha !... știu la ce te gîndești... la gura lumei... la opinia publică... Nu-mi pasă... Toate femeile au cîte un amant !... E drept că nu toate pot avea cîte un mare duce, dar dacă

așa mi-a fost norocul ? !... Atît mai bine pentru mine... Nu ?... Tu dacă-ai fi fost femeie, nu ți-ar fi plăcut să fii amanta unui mare duce ?... Era oare mai bine să fiu nevasta cui știi și tu ?... Spune tu, ce aș fi putut face eu cu el la Paris ?... Ce am și făcut, dealtfel... L-am trimis acasă, să îngrijească de moșie... De moșiile marelui duce îngrijesc alții. Marele duce nu îngrijește decît de mine... Tu ai fi capabil să faci ca el ?... Nu... Ei !... Vezi ce înseamnă să fii bărbat ?... Bărbat adevărat însă, nu ca el, numai cu „fost prefect" pe cartea de vizită...

Și Lizica ar fi continuat să-mi vorbească la fel și încă multă vreme, dacă un servitor n-ar fi anunțat sosirea marelui duce.

Marele duce !...

Cuvintele astea, parcă sunt doi nori încărcați cu electricitate diferită. Fac explozie chiar în urechile mele. Ecoul exploziei însă îmi pătrunde pînă în adîncul sufletului. De cînd sunt la Paris, sondez numai adîncimi incomensurabile. Una din ele sunt eu însumi. În golul acesta însă nu privesc niciodată pînă în fund.

Prea e adînc și prea e întuneric... Mi-e teamă de ce aș putea vedea dincolo de ce vede toată lumea.

Lizica, bunăoară, dacă și-ar fi aruncat ochii la mine în momentul acela, m-ar fi văzut așa cum poate am să rămîn toată viața. Și Lizica n-ar fi fost deloc încîntată de efectul îndrumărilor ce-mi dăduse pînă atunci. E drept că din ce-mi spusese ea, nu prea înțelesesem mare lucru. Nu știam încă ce înseamnă un bărbat adevărat. Bărbatul din fața ei însă era mai copil ca niciodată. Era galben și tremura de teamă ca elicea de alamă a unui ventilator electric. Sosirea neașteptată a marelui duce mă dăduse înapoi cu trei ani și jumătate. Sărbătoream, fără să vreau, aniversarea primei mele mari nenorociri în viață. Noroc însă că marele duce nu era profesor de limbă română, și Lizica nu semăna deloc cu Kety...

Și totuși, emoția nu mi-a trecut decît după ce am fost prezentat marelui duce.

În sfîrșit !... Strîng și eu mîna unui boier de viță veche... De la anul 1613, familia Romanovilor domnea fără întrerupere în Rusia. *My Baby,* deși de viță poate tot așa de veche, nu-mi vorbise niciodată de strămoșii ei. Aceeași dis-

creţie observ că păstrează şi marele duce. Dar marele duce e altceva. Vlăstarul Romanovilor nu vorbeşte fiindcă n-are nevoie. Strămoşii lui vorbesc mai elocvent decît ar putea vorbi el... Pentru mine însă nu vorbeşte nimeni... Limba nucului, din via noastră de la Slatina, n-o cunoaşte nimeni aici. Şi nucul acesta e singurul meu strămoş cu care m-aş putea lăuda...

Marele duce a fost la cursele de trap de la Vincennes, unde unul din caii săi a cîştigat „Grand prix d'automne". Proprietarul însă şi-a păstrat numai satisfacţia cîştigului. Premiul, transformat într-un inel de smarald, l-a oferit Lizichii chiar în faţa mea...

Abia acum încep să înţeleg şi eu ce înseamnă a fi bărbat adevărat.

La despărţire, Lizica îmi şopteşte discret la ureche:

— Ascultă... Dacă ai cumva nevoie de bani, nu te jena... Spune-mi drept... Tu trebuie să cheltuieşti mult la Paris... Am văzut eu aseară cum îţi place să trăieşti...

*

Ce să fac?... De o lună de zile mă întreb mereu ce trebuie să fac?... Nu găsesc însă nici o soluţie care să mă poată mulţumi... Asta înseamnă că toată ziua mă gîndesc la Lizica... Era fatal să ajung aici!...

Nu ştiu dacă o iubesc cu adevărat sau dacă nu e decît o simplă dar puternică obsesie. Lizica însă mă stăpîneşte ca un reumatism rebel care mi-a înţepenit tot corpul.

La examen nici nu mă gîndesc. Să-l prepare cei care au timp. Eu n-am decît dureri de cap, ameţeli şi o singură mare preocupare în viaţă: Dacă i-aş mărturisi dragostea mea, ce are să zică oare Lizica?

Ciudat lucru. Eu nu pot fi niciodată singur cu Lizica nici cînd o am în faţă, nici cînd o am numai în gînd. Spectrul lui Mihăiţă mi-apare blajin şi prietenos, aşa cum l-am cunoscut în viaţă, se apropie de mine, mă ia de mînă şi cu degetul la gură, îmi şopteşte parcă:

— Nici o vorbă... Lizica nu trebuie să ştie nimic... Altminteri o superi... Îi turburi viaţa... O faci să sufere. Hai mai bine cu mine şi pe ea las-o în pace...

Şi de cîte ori o văd, urmez sfatul lui Mihăiţă. Nu-i spun nimic... Lizica nu ştie încă nimic... Nu ştie c-o iubesc...

Simt însă că situaţia asta nu poate dura la infinit. E mult mai grozavă ca examenul pe care nu mă pot decide să-l prepar... Parisul începe să mă plictisească... Ce-am căutat eu oare aici?... Cine mi-a scos pe Lizica în cale, cînd eu habar n-aveam de ea?

Ah!... Ce bine ar fi fost dacă nu mă hotăram să-mi prepar examenul aşa de curînd!... Nu m-aş fi dus să-mi petrec ultima noapte „peste apă" şi nici pe ea n-aş fi întîlnit-o.

Mă simt aşa de nenorocit că mi-ar trebui două fericiri deodată, ca să-mi pot veni iar în fire: să-mi trec examenul şi să mă iubească Lizica.

*

Veştile de acasă încep să mă pună pe gînduri. Iată ce-mi scrie mama:

„Dragul mamii,

Am auzit că la Paris n-ar fi tocmai aşa după cum spui tu, şi că de un an şi jumătate nu faci decît să petreci cu femeile, care-ţi mănîncă banii şi-ţi ruinează sănătatea. Gîndeşte-te bine unde ai să ajungi cu felul acesta de viaţă. Averea ta nu este aşa de mare ca să poţi face faţă cu ea pînă ce s-o îndura Dumnezeu să-ţi sfîrşeşti studiile. Dacă nici primul examen nu l-ai trecut pînă acum, mai bine întoarce-te acasă, fiindcă slavă Domnului, se învaţă destul de bine şi la Universitatea noastră de la Bucureşti. Nu te supăra că-ţi spun lucrurile astea, dar pe aici prin oraş nu se prea vorbeşte bine de tine. Şi lucrul ăsta pe mine mă doare mai mult ca pe tine. Se spune că te-ai fi înhăitat cu Lizica a prefectului, care a fugit de la bărbatu-său şi acum face pe femeia de stradă la Paris. Păcat de ea şi de bieţii părinţi, că i-a făcut de rîs în tot oraşul. Nu te potrivi ei, că tu tot copil eşti pînă ce o să-ţi iei majoratul. Să ştiu barim că ai fost cuminte atîta timp cît ţi-am purtat eu de grijă. Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu! Eşti liber să faci cu banii tăi ce-ai să vrei. Dar dacă o fi să continui aşa după cum ai început, să ştii de la mine că în doi, trei ani n-o să mai ai para chioară. Banul este lucru dracului, mai ales acolo la Paris, unde viaţa este mai scumpă ca la noi. Anunţă-mă şi pe mine cînd o

fi să-ţi treci examenul, ca să nu-mi fie ruşine de lumea care mă întreabă de tine, cînd ies prin oraş. Te sărută cu toată dragostea.

Mama ta“

Extraordinar !... N-am să pot scăpa niciodată de concursul benevol al celor cari parcă au jurat să-mi poarte de grijă cu orice preţ... Şi barim dacă le-aş fi cerut acest sacrificiu !... Dar de unde ? Nu le cer nimic... Nu le cer şi totuşi domnii de la „centru“ vor să ştie mai bine ca mine ce fac eu la Paris... Şi cînd mă gîndesc că vecinul meu de pe coridor, nici pînă azi nu cred să fi aflat cine sunt, deşi uşile noastre se găsesc faţă-n faţă.

Nu-ţi fie teamă, mamă... Lizica nu mă costă încă nici un ban. Ba ceva mai mult... Dacă ai şti tu ce mi-a propus !... Dar, nu... Nu încă... Deocamdată, mi-e ruşine să-ţi spun... Cît priveşte examenul, fii pe pace... Îţi promit solemn că-l voi trece cu succes, chiar dacă ar fi ca Lizica să nu mă iubească niciodată.

*

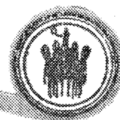
Mai zilele trecute, am mîncat cu marele duce la „Paillard“.

Ruşii au sentimentul de familie foarte dezvoltat. Pe mine, bunăoară, mă socoteşte un fel de rubedenie îndepărtată, numai pentru faptul că sunt din acelaşi oraş cu Lizica. Ca să-mi dovedească trăinicia simpatiei sale, mi-a propus să mă angajeze ca secretar, sau mai bine zis, rînduitor al celor două biblioteci răvăşite — una a lui şi alta a Lizichei.

Nu ştiu ce fel de bibliotecă o avea marele duce. N-am fost niciodată pe la el pe acasă. Lizica însă, ştiu bine, n-are nici un fel de bibliotecă, şi nici nu cred să aibă în gînd aşa ceva. Toate romanele pe care le cumpără mi le dăruieşte mie, după ce le citeşte. Pe mine însă lucrul acesta mă plictiseşte grozav de mult. Lizica citeşte numai autori la modă, pe cari eu nu-i pot suferi. Cînd îi vorbesc de Lautréamont, de Aloïsius Bertrand, de Villiers de l'Isle Adam, de Marcel Schwob, de Remy de Gourmont sau de André Gide, are aerul că mă compătimeşte ca şi cum aş fi rămas corigent şi la limba franceză... Cu cît o iubesc mai mult, cu atît îmi dau seama că pe Lizica nu trebuie s-o iubească un intelec-

ION MINULESCU

Corigent la Limba română

CVLTVRA NAȚIONALĂ

Corigent la limba română, coperta ediţiei princeps, 1928

Ion Minulescu cu Victor Eftimiu și Agepsina Macri în 1940

tual. Lizica este o bestie frumoasă în care însă nu te poți încrede. Te mușcă chiar cînd îi dai de mîncare...

Nu știu însă dacă acesta a fost adevăratul motiv, pentru care am refuzat propunerea marelui duce. Nu mi-am putut da seama în primul moment. Mi s-a părut însă că gentilețea marelui duce este o glumă de prost gust. Dar marele duce, care este un om binecrescut, deghizase gluma într-o ofertă sentimentală, care ar fi putut surîde chiar și fostului meu profesor de limba română. Amantul Lizichii pare că-mi plînge de milă, ori de cîte ori vrea să fie drăguț cu mine. Marele duce nu uită niciodată că sunt din același oraș cu Lizica...

Lizichii însă, care m-a întrebat tot așa de mirată ca și marele duce pentru ce am refuzat propunerea, i-am răspuns fără înconjur :

— Fiindcă te iubesc și nu vreau să trăiesc la Paris din mila amantului tău...

Lizica s-a schimbat la față ca ziua de 6 august a fiecărui an. Și-a ridicat apoi ochii în tavan ca să vadă, dacă nu cumva, din cer, se uită cineva la noi, și a dat din cap dezgustată de uniformitatea acestui moment suprem. Tavanul nu se crăpase însă și catapeteasma lumii aștepta probabil o frază mai de efect, ca să se dărîme peste noi.

Mi-am dat seama imediat că declarația mea, fusese bombastică și mai idioată ca un vers din *Micul dor*. Era prea tîrziu însă. Lizica începuse să vorbească ea :

— E foarte drăguț din partea ta să-mi spui că mă iubești. Asta înseamnă că ai început să ai și tu gust... Probabil, de cînd ești la Paris... La Pitești nu mi-ai dat niciodată să înțeleg că mă placi... Aproape nici nu te uitai la mine... Nu este așa ?... Spune...

— Nu, nu... Nu este așa... Te iubesc de mult... de cînd te cunosc !...

— Nu, nu... Mă iubești numai de cînd ai văzut că mă mai iubesc și alții... Pe mine mă iubește foarte multă lume... Mă iubește și Rotschild, nu numai marele duce... Eu însă nu iubesc pe nimeni... Pe mine, bărbații mă scîrbesc... Îi suport însă fiindcă am nevoie de ei. O femeie ca mine are totdeauna nevoie de un bărbat... Dar vezi tu ?... Nu orice om, poate fi bărbat adevărat... Pe tine însă am să te iubesc, tocmai fiindcă nu ești încă bărbat... Am să te iubesc, dar

altfel, cu totul altfel ?... Ce ?... Nu crezi ?... Ești un prost... Uite, vezi ?... Mutra asta de idiot, mă face să te iubesc chiar mult de tot... foarte mult... așa cum aș iubi un frate. Ce ?... Nu-ți convine ?...

Eu continui să dau din cap, ca un mînz nărăvaș. Ea însă, cu o singură vorbă, îmi aruncă parcă un laț de gît și mă imobilizează pe loc.

— Cum ?... Tu vrei să fii ceva mai mult ?... Vrei să-mi fii amant ? Ce fel de amant ?... Așa cum este marele duce ?... Nu se poate... Adică, nu poți tu... Mărturisește...

Eu oftez în chip afirmativ. Ea continuă să-și bată joc de mine cu voluptatea unei pisici care ține un șoarece în gheare.

— Ei, da... Înțeleg... Vrei să-mi fi *amant de coeur*... Nu ? Nici asta nu se poate. Adică nu vreau eu... N-am încredere în tine... Tu ești încă un copil... Nu te gîndi că suntem amîndoi de aceeași vîrstă... Eu sunt mult mai rezonabilă ca tine... Și eu iubesc numai cu capul, nu cu inima. Haide, haide... Fii cuminte... Du-te și-ți ia bibliotecile în primire. Ai să găsești în ele cîteva cărți cari au să-ți fie de folos poate...

Apoi, după o pauză, ca și cum s-ar fi consultat din nou, cu ea însăși :

— Nu uita însă, că și visele se împlinesc cîteodată. Ai răbdare... Cine știe ?... Dacă ții așa de mult, poate ai să fii și tu odată amantul meu... Iată, îți promit !... Dar numai o singură dată în viața ta... De mai multe ori, n-ar fi bine poate... Ai încredere în mine... Ești mulțumit ?... Bine... Așteaptă numai... Știi s-aștepți ?... Știi ce trebuie să faci ca să nu mai fii copil ?... Să fii bărbat ca marele duce... Vino să te pup, lighioană mică și fără nume !... În ce atlas de zoologie e fotografia ta ?...

Și cu gestul cel mai firesc din lume, calmă și fără pic de emoție, Lizica mă sărută pe gură, ca și cum o vrabie ar fi trecut un bob de mei, din ciocul ei în ciocul puiului din cuib.

*

De cînd sunt bibliotecarul marelui duce, sau mai bine zis, al Lizichii — ceea ce nu este același lucru — mi-am reluat viața de om în toată firea. Mă scol dimineața la ora

șapte și în fiecare noapte, mă culc numai în patul meu. În cafenea nu mai intru decît ziua, iar peste miezul nopții nu întîrzii decît cînd mă duc la teatru.

Fiindcă cele două biblioteci nu-mi dau aproape nimic de lucru, în restul orelor libere, citesc. Am ajuns chiar foarte departe. Dreptul este o știință pe care la nevoie o poți învăța ca pe o poezie. Dacă nu mă înșel agatirșii aveau legile scrise în versuri...

Tot ca pe un text de lege învățasem și noi în școală poezia : *Umbra lui Mircea la Cozia*. Cînd am voit s-o comentez însă, mi s-a înfundat...

În schimb, principiile de drept le poți comenta la infinit. Le poți întinde și răsuci după cum îți convine. Știința dreptului are ceva din personalitatea cauciucului. Suportă orice diformare. Cu cît reușești să pari mai absurd, cu atît mai mult impresionezi pe specialiști. Totul depinde de cei care te judecă. Nu e nevoie ca pentru același caz să pledezi la fel chiar dacă ai în fața ta aceiași judecători. Sentințele variază, nu după speța procesului, ci după buna dispoziție a judecătorilor, cari în treacăt fie zis, trebuie să fi studiat și ei dreptul la fel ca tine. Asta înseamnă că dreptul e o știință de pură inteligență. Inteligența singură îți permite să jonglezi cu „uite popa, nu e popa" în așa fel ca la un moment dat, să judeci că ai în fața ta, nu numai un popă anonim, dar chiar un adevărat patriarh... De aceea, poate, majoritatea studenților români de la Paris studiază dreptul. Românul, din firea lui, este „șmecher". Excelează în așa-zisele „variațiuni pe o singură coardă" chiar cînd nu este muzicant. Tema n-are nici o importanță. Totul constă în dexteritatea cu care prezintă variatele aspecte ale unei melodii de multe ori inexistente chiar. Procesele mari, dealtfel, nu le cîștigă oamenii de drept, ci numai advocații mari...

Știu că muzicanții și advocații au să protesteze. Îi previn însă că n-au dreptate, fiindcă și unii și alții pot fi în anume momente aceiași admirabili maeștri cîntăreți, sau cum se spune aici la Paris *Les maîtres chanteurs*.

Cred că pînă la sfîrșitul lunii mai voi fi gata. În prima jumătate a lunii iunie mama va primi vestea multașteptată, iar în orașul Pitești, noutatea sosită de la Paris va putea fi afișată mai întîi la „centru", așa cum cere tradiția locală, și de aci răspîndită în tot orașul.

Ca şi mama, Lizica aşteaptă cu aceeaşi nerăbdare evenimentul fixat pentru jumătatea lunii iunie. Eu o ţin la curent cu toate laturile complexei mele activităţi. Ea însă pare a se interesa mai mult de mine decît de bibliotecă şi universitate. Mi-a mărturisit că ideea bibliotecilor, ea i-a sugerat-o marelui duce. Amantul său nici nu se gîndea la aşa ceva. N-a cetit în viaţa lui nici o carte şi nu ştie să scrie decît frazele tipice impuse de protocol şi legăturile de familie. Pentru restul corespondenţei, marele duce, care vorbeşte cinci limbi, are cinci secretari : pentru limba rusă, franceză, engleză, germană şi italiană.

Păcat că marele duce nu vorbeşte şi româneşte. M-ar fi luat poate pe mine ca al şaselea secretar. Numai de n-ar fi aflat că am rămas corigent la limba română... Lizica e în stare să-i fi spus şi lucrul ăsta. I-a spus ea, dealtfel, lucruri şi mai grozave... I-a spus, bunăoară, c-o iubesc !... Marele duce, a surîs. Surîsul este primul şi cel mai imperativ atribut al unui adevărat bărbat, mai ales cînd este şi mare duce...

Fostul meu profesor de limba română, deşi nu era mare duce cînd şi-a vîrît capul pe fereastră la Kety în odaie a surîs şi el... A surîs însă „verde". Un mare duce surîde totdeauna „roşu".

Ce a ieşit din surîsul verde am văzut. Să mă ferească Dumnezeu să mai văd ce-are să iasă şi din surîsul roşu.

*

Sănătatea Lizichii începe să mă îngrijoreze. Plămîntul de care-mi vorbise nu era o glumă. Lizica este ofticoasă. Din zi în zi frumuseţea ei devine tot mai stranie. Lizica este mai albă ca moşiile marelui duce în timpul iernii.

Şi totuşi Lizica nu vrea să se îngrijească. În loc să se ducă pe coasta Mediteranei, stă tot timpul la Paris. Ziua se agită cu tot felul de nimicuri, iar noaptea colindă din cartier în cartier, după cum pe vremuri la Piteşti, colindam şi noi din casă în casă, dar numai o dată pe an : în noaptea de Moş Ajun.

Mi-aduc aminte de noaptea cînd masa prefectului, încărcată cu tot felul de bunătăţi, ne înfrăţise stomacul pentru o clipă şi ne învrăjbise sufletul pentru o vecinicie. Era tot o noapte de Moş Ajun.

Parcă mă văd şi azi în mijlocul celor de atunci. Mihăiţă sta între Lizica şi mamă-sa, Rădulescu Florian lîngă Oiţa, Ţăpuş Nicolae şi Columbachis Aristotel la dreapta şi la stînga grecoaicei, iar eu între guvernanta care nu vorbea decît englezeşte şi văduva de la Cîmpulung care nu vorbea deloc. Mă văd apoi pornind cu toţi ceilalţi prin zăpadă pînă la glezne, sfidînd gerul şi mai ales viitorul, căruia nu-i făcusem încă cinstea să-l introducem în preocupările noastre de pînă atunci.

Astăzi însă, afară de Mihăiţă care ştiu unde se află, de ceilalţi nu mai ştiu absolut nimic. De cîtva timp însă am început să mă număr şi eu printre „ceilalţi". Nu mai ştiu aproape nimic nici de mine. Mi-am pierdut parcă urma. De cîte ori mă caut, îmi pare rău că nu mă găsesc niciodată, acolo unde mă aflu. **Cînd stau alături de Lizica**, mai ales, nimeni parcă n-ar fi alături de ea. Cîteodată, mă simt aşa de absent că-mi vine să plîng. Sunt parcă mai absent chiar decît Mihăiţă, cel mai absent dintre noi toţi în clipa de faţă... Nu ştiu de ce, dar de cîte ori mă gîndesc la el, mă trezesc gîndindu-mă la mine însumi. Chipul lui începe să se confunde cu al meu. Şi doar Mihăiţă nu semăna deloc cu mine. Nu semăna însă atunci, cînd nu eram poate amîndoi la fel, cînd el iubea numai pe Lizica iar eu mă lăsam să fiu iubit de toată lumea. Dar azi, cînd pe Lizica o iubesc şi eu la fel cu el, cine-mi spune că n-am început şi eu să seamăn cu Mihăiţă ?... El, e drept, trebuie să fi putrezit de mult... Eu însă abia acum încep... Dar azi, mîine, mai curînd sau mai tîrziu amîndoi o să fim la fel... Morţii seamănă între ei ca nişte fraţi gemeni. În pămînt, toţi suntem copiiii aceluiaşi tată.

Cînd îi vorbesc de moarte, Lizica îşi bate joc de mine. Lizichii nu-i este frică de moarte. Vrea să moară ca o floare în paharul de cristal în care a lăsat-o stăpîna casei, care a plecat într-un voiaj mai lung...

Pe mine însă cinismul Lizichii mă revoltă. Lizica nu poate fi sinceră. N-are nici un motiv să-şi grăbească singură moartea. Nu poate fi nici obosită, nici dezgustată de viaţă. N-are nici măcar grija unui examen la facultate, ca mine. E tînără şi frumoasă şi are tot ce-i trebuie ca să trăiască fericită. Toată lumea o cunoaşte şi o iubeşte. Femeile, ca şi bărbaţii o întîmpină la fel cu aceleaşi exclamaţii de admi-

rație. Întregul Paris o soarbe cu ochii și adoarme cu ea în gînd ca cu amintirea unei zile de sărbătoare. În localurile de noapte în care se află că vine Lizica toate mesele sunt rezervate de cu ziua. Pentru un scaun suplimentar la un colț de masă, se plătește ca pentru un hectar de pămînt arabil. Și în Franța, pămîntul este cu mult mai scump ca în România...

Lizica mi-a mărturisit că vrea să fie îngropată în pămînt francez. Pămîntul Franței adăpostește atîția morți iluștri, că amintirea lor îl face să rodească parcă mai mult ca ploaia și soarele. În Franța cînd ești cu adevărat cineva, nu mori aproape niciodată. Și Lizica este obsedată de numele cîtorva femei din veacurile trecute, care deși au murit de mult, continuă parcă să trăiască și azi.

*

Credeam că singurul mare eveniment al anului va fi examenul meu, care la Pitești, mai ales, trebuie să fi produs oarecare senzație. M-am înșelat însă. În Extremul Orient, s-a petrecut un eveniment cu mult mai senzațional : războiul ruso-japonez.

Lizica oscilează între două emoții deopotrivă de puternice. Una e plecarea mea ; alta, plecarea marelui duce. Eu trebuie să plec pentru îndeplinirea unor anume formalități care reclamă prezența mea neapărat în țară. Trebuie să-mi iau majoratul și să-mi prelungesc amînarea serviciului militar. Marele duce însă a plecat în Rusia de aproape o lună. Acum trebuie să se găsească în drum spre Manciuria.

De întors, probabil că o să ne întoarcem amîndoi, afară numai dacă, bineînțeles, unul din noi nu va ortul popei. De data asta însă nu știu care din noi va lua înaintea celuilalt. Îmi dau seama că de cînd iubesc pe Lizica, eu și marele duce nu suntem decît doi cai de curse, cari galopează pe ultima sută de metri, ce-i mai despart de potou. Potoul nostru este Lizica. Pînă azi, toate cursele au fost cîștigate de marele duce. Nici nu se putea altfel... Marele duce este cal de rasă. Strămoșii lui numără cîte un împărat în fiecare generație. Eu însă nu sunt decît un biet *outsider* care aștept un handicap convenabil în care să mă pot afirma. Dacă scap și ocazia asta, din cal de curse devin cal de saca...

Marele duce nu cred să se poată întoarce înainte de sfîrșitul războiului. Eu însă mă pot întoarce oricînd înaintea lui. Dacă aș fi fost major n-aș fi plecat pentru nimic în lume din Paris. Dar mama nu mai vrea să-mi trimeată nici un ban. Și eu tocmai acum, am mai mult ca oricînd nevoie de bani. La Lizica nu mă pot împrumuta fiindcă în momentul de față nu mai are nici ea. În cîteva zile, Lizica a dat gata toți banii pe care îi lăsase marele duce. Cît despre banii din țară să nu mai vorbim. Lizica nu primește de acasă decît o sută de franci mai mult ca mine. Amîndoi dar, suntem cum se zice *dans la plus noire purée*. Lizica, mai ales, suferă îngrozitor. Pentru ea, banii sunt ca boabele de orez din pilaf... Nu știe niciodată cîte boabe mănîncă. Așa mănîncă Lizica... mult... enorm... de mult... poate fiindcă i-au recomandat doctorii să se supraalimenteze. Lizica însă depășește pînă chiar și prescripțiile medicale. Mănîncă tot ce vede cu ochii. Mie bunăoară, pînă azi, mi-a mîncat ceasornicul de aur care-l aveam de la tata, inelul cu briliant pe care mi-l dăduse mama-mare cînd am plecat la Paris, două rînduri de haine, un pardesiu și leafa mea de bibliotecar pe care marele duce, la plecare, mi-o avansase pe trei luni de zile.

Trebuie să plec dar... Trebuia să plec de acum cîteva zile chiar... M-a oprit Lizica. A avut nevoie de mine, sau mai bine zis, de rolul pe care trebuia să-l joc fără voie. Nu puteam s-o refuz. Dealtfel, Lizica are perfectă dreptate. O soluție mai nimerită nu puteam găsi nici eu, nici ea. Pînă ce-am să mă întorc cu bani din țară, Lizica a închiriat unui atașat de la legația portugheză, două din odăile sale de la parter. Contractul însă l-am semnat eu, ca și cum aș fi subînchiriat cu învoirea proprietăresei odăile pe care pînă atunci le locuisem eu. De cînd nu mai are parale, Lizica a început să aibă scrupule.

Situația asta însă nu va dura multă vreme. Marele duce nu o poate lăsa *sur la paille*. Oricît de mare ar fi, în Rusia, criza financiară provocată de război, un mare duce poate găsi totdeauna banii necesari pentru a-și întreține amanta. Și afară de asta, rușii au credit nelimitat la Paris. O simplă telegramă e de ajuns. Semnătura marelui duce este ca toiagul lui Moise : face să țîșnească apă din piatra seacă...

Eu însă mă rog la Dumnezeu ca marele duce să întîrzie cît mai mult cu trimiterea banilor. Surpriza asta vreau

să i-o fac eu, cînd am să mă întorc din țară, major și om bogat... Cînd voi lua locul marelui duce, poate rusul să se întoarcă victorios de la război. Adevăratul victorios am să fiu eu... Abia atunci Lizica o să înțeleagă care din doi o iubește cu adevărat... Știu bine că averea mea nu se potrivește nici pe departe chiar, cu averea marelui duce. Lizica însă, care este femeie inteligentă, va aprecia sacrificiul fiecăruia din noi, nu după importanța sumelor emise, ci după putința băncilor emitente.

Mi-e teamă însă că Lizica, cum este ea „mînă spartă", n-are să poată rezista pînă la întoarcerea mea din țară. În cazul acesta, voi fi nevoit să-i fac surpriza prin poștă, nu prin viu grai. Prima recoltă a ogorului meu părintesc va fi un cec al Băncii Naționale Românești către Banque de Paris et Pays Bas...

Numai de nu mi-ar lua înainte marele duce.

*

La noapte plec spre țară.

Plec însă cu sufletul îndoliat ca poarta unei case în care a murit cineva. Niciodată n-am plecat așa de trist, fiindcă niciodată n-am plecat forțat de altceva decît de imboldul propriului meu suflet. Eu n-am călătorit niciodată decît cu sufletul meu împreună. De data asta însă plec numai eu singur. Sufletul meu rămîne la Paris. Rămîne să rătăcească pe Champs Elysées, la fel ca și sufletul lui Mihăiță care, acum trei ani, rătăcea prin alte Cîmpii Elisee, în timp ce trupul lui aproape gol, se clătina spînzurat de copacul de la Trivalea...

Lizica a primit de la marele duce, nu banii pe care-i aștepta, ci o scrisoare — o scrisoare lungă pe patru fețe, un fel de spovedanie tîrzie, dar categorică din toate punctele de vedere...

Dacă pe cîmpul de luptă din Manciuria, marele duce ar întrebuința față de japonezi aceeași strategie, ca și față de noi, geniul rasei slave n-ar mai fu pus niciodată în discuție.

Abia acum înțeleg pentru ce marele duce a surîs cînd Lizica i-a destăinuit că o iubesc. Toți oamenii surîd pentru cîte ceva în viață. Un surîs însă nu seamănă niciodată cu altul. Și marele duce nu putea surîde decît așa cum a surîs : roșu !... Culoarea roșie înseamnă „pericol"... Un surîs se poate tălmăci mai ușor ca un vis. Un surîs roșu, bunăoară, nu poate fi decît preludiul unei sentințe în ultimă instanță. Ierarhia surîsurilor, urmează ordinea culorilor din spectrul solar : roșu, portocaliu, galben, verde... etc.

Ușurința Lizichii ar fi putut să mă coste viața. N-are să mă coste însă, decît o parte din avere, dacă nu chiar toată...

Marele duce a anunțat-o că nu-i mai poate trimite nici un ban. În schimb, îi trimite consimțămîntul să fie înlocuit cu mine și pravoslavnica lui binecuvîntare pentru ce are de gînd să mai facă de azi înainte. Existența ei nu-l mai interesează. Parcă nu ar fi iubit în viața lui niciodată o femeie... Marele duce nu mai are decît sentimente patriotice... Pentru un moment îl preocupă numai problematica victorie a armatelor rusești și prestigiul imperiului țarist în Exteremul Orient.

De cînd a primit scrisoarea marelui duce, Lizica tușește întruna. Dealtfel, de cîtva timp, la Paris, toată lumea tușește parcă la fel. Pe măsură ce ziarele anunță noi victorii japoneze, gripa franco-rusă face tot mai multe ravagii.

Din cauza aceasta, Lizica n-a putut să mă însoțească la gară. A rămas acasă, să se doftoricească. În schimb, despărțirea noastră a fost foarte emoționantă. M-a sărutat cu căldura celor 38 de grade de temperatură personală și mi-a spus :

— Vezi să nu uiți !... Trimite-mi ceva bani, imediat ce ajungi acasă...

Și atîta tot...

Pînă la plecarea trenului mai sunt 30 de minute...

Pînă să-mi iau majoratul mai sunt 30 de zile...

Pînă să pot surîde și eu ca marele duce mai sunt 30 de ani...

*

Acasă mă așteaptă mama, o telegramă de la Lizica, sosită cu o zi înaintea mea și o nesfîrșită serie de surprize neplăcute.

Pe mama o găsesc aproape neschimbată. Afară de cei cîțiva peri albi, crescuți pe la tîmple, mama a rămas aceeași femeie blîndă, cu judecata întreagă și care mă iubește la fel

ca întotdeauna, deşi continuă să se îndoiască încă de strălucirea viitorului meu. Telegrama Lizichii a neliniştit-o mai mult decît dac-ar fi aflat, bunăoară, că mi s-a întîmplat vreun accident pe drum.

Lizica mă roagă stăruitor să n-o uit şi să-i trimit, cît mai curînd, măcar cinci mii de lei, deoarece a doua zi chiar după plecarea mea, doctorii au sfătuit-o să intre într-un sanatoriu.

Mama încearcă să mă convingă de un lucru de care dealtfel nici nu vreau să aud. Mă sfătuieşte să nu-i trimit nici un ban, fiindcă bărbatu-său şi părinţii sunt mai bogaţi decît mine şi mai în măsură să-i poarte de grijă. Mama însă nu ştie încă ceea ce deocamdată nu ştiu decît eu. De trei luni de zile Lizica rupsese orice relaţii cu cei de-acasă. Familia, dealtfel, nu-i purtase niciodată de grijă. În lipsa marelui duce deci singurul om căruia se putea adresa fără să roşească eram eu. E drept că pe Lizica o cunoştea întreg Parisul. Nimeni însă nu avusese pînă atunci curiozitatea să se întrebe cine este această faimoasă princesă Romanowska, al cărei amanat oficial fusese un mare duce, iar *amant de coeur* un student român.

Nu ştiu dar pe cine trebuia să supăr mai degrabă, pe mama sau pe Lizica. Mama nu vrea să-mi dea nici un ban mai mult decît strictul necesar buzunarului, iar Lizica, eram sigur că n-are să vrea niciodată să înţeleagă imposibilitatea de a-i trimite bani, mai înainte de a intra în posesia averii mele personale. Or, lucrul acesta nu era posibil decît peste trei, patru săptămîni.

Nu-mi rămînea deci decît să mă împrumut în oraş. Dar de unde ? De la bancheri ? Imposibil... Ar însemna să mîhnesc pe mama, care ar fi aflat imediat. De la prieteni ? Dar care din prietenii mei mi-ar fi putut împrumuta suma de care avea nevoie Lizica ?... Nici unul !

Poate singur Cotan. Dar Cotan este la Bucureşti. Şi tot la Bucureşti se află şi Steluţa cu bărbatu-său, care a fost mutat profesor de gimnastică la Gimnaziul „Şincai", înfiinţat de curînd.

Cotan mă uimeşte cu perseverenţa lui sentimentală. Mărturisesc că nu l-aş fi crezut niciodată capabil de o dragoste aşa de lungă. De Steluţa însă mi-e teamă să vorbesc. Sunt sigur că vară-mea îl înşeală cu primul venit. Steluţa îmi

seamănă mie — mie cel de altădată ! Se lasă să fie iubită de toată lumea...

*

Bani, bani, bani !...

Îmi trebuie bani. Îmi trebuie imediat şi cît mai mulţi... Îmi trebuie cu orice preţ, fie chiar cu preţul renunţării benevole la o parte din propria mea avere. Motivul l-am găsit... Este admirabil : o datorie de onoare... Banii însă nu-i pot găsi nicăieri....

Ţăpuş Nicolae, cînd a avut nevoie de bani, a găsit imediat. A spart tejgheaua lui tată-său. Eu însă nu pot face nici măcar atîta lucru. Tejgheaua lui tată-meu se află la loc sigur — la Casa de depuneri şi consemnaţiuni din Bucureşti. Tot ce pot face este să-mi sparg capul... Mi-e teamă însă că nu voi găsi nici acolo, ce-mi trebuie...

În Piteşti, frămîntările mele nu produc nici un ecou. În oraşul, în care Mihăiţă s-a sinucis din dragoste, iar eu am rămas corigent la limba română, nu există nici un om în stare să-mi descifreze viitorul şi să-mi sconteze gloria zilei de mîine...

De cînd m-am întors în ţară, trăiesc parcă ultimele zile ale unui condamnat la moarte. Oamenii s-au pronunţat... M-au părăsit... M-au condamnat... Singura mea speranţă este Dumnezeu. El mi-a purtat de grijă totdeauna. El n-a părăsit niciodată pe cei loviţi de soartă pe nedrept... Unui condamnat la moarte i se îndeplineşte totdeauna ultima dorinţă. Or, ultima mea dorinţă este să-i pot trimite Lizicăi, cît mai curînd, banii de cari are nevoie să-şi caute de sănătate în sanatoriu.

Ei bine, banii aceştia, banii pe care trebuia să-i trimit femeii ce iubeam, avea să mi-i dea tot o femeie...

Cum i-am luat ? Nu mai ştiu... Probabil cu ochii închişi, ca să nu văd ce iau. Dar i-am luat totuşi... Trebuia !... Pe femeia care mi i-a dat însă am văzut-o. Era aceeaşi... Era femeia care-mi păstrase amintirea neştirbită... femeia care mă iubea încă...

Kety, Kety !... Ce apariţie nebănuită !... Ce apariţie aproape supranaturală !...

Sunt mai emoţionat decît Jeanne d'Arc, cînd a auzit pe Sfînta Caterina vorbindu-i de crăngile zarzărului înflorit...

Binecuvîntat fie ministrul de Război care i-a înaintat bărbatul la gradul de maior, dar l-a lăsat tot în garnizoană la Pitești. Grație lui, regăsesc pe Kety... Grație ei, voi putea regăsi pe Lizica sănătoasă...

*

Kety e aceeași — o floare presată în filele unui album de poezii. De cînd iubesc pe Lizica însă nu mă mai interesează nici florile, nici poeziile. De obicei florile și poeziile sunt veșmintele de gală ale minciunii. Mă doare în suflet că a trebuit să mint pe Kety și de data asta... Dumnezeu însă are să mă ierte, fiindcă Dumnezeu singur mi-a scos-o în cale. El știe mai bine decît oricine că pe Kety n-am să mi-o pot smulge niciodată din suflet. Kety este o floare unică. Ea este amintirea singurei mele poezii trăite cu adevărat. Kety este izvorul de apă vie din care beau slăbănogii ca să se întremeze. Numai că pînă azi, eu nu-i cunoscusem încă darul acesta miraculos. Mă adăpasem din ea, ca un vițel oarecare din jgheabul rustic al unei fîntîni vulgare. De data asta însă, o singură sorbitură mi-a fost de-ajuns. Kety a făcut din mine un alt om. În primele zile după sosirea mea în țară, eram mai rău decît slăbănogul din *Evanghelie*. Îmi plîngeam singur de milă. Astăzi însă parcă sunt Josua care oprește soarele pe loc !...

În jurul meu toată lumea se oprește să mă privească, să mă admire, să-mi vorbească, să mă descoasă... Un om venit din planeta Marte, n-ar fi stîrnit la Pitești mai multă curiozitate decît mine. Și doar eu nu vin decît de la Paris. Și, ceea ce este mai trist, vin cu mîna aproape goală. Pentru un singur examen de drept și o palidă aureolă de Don Juan, nu este nevoie ca cineva să se deplaseze peste nouă mări și nouă țări...

Sunt sigur că în timpul acesta, cei mai mulți dintre colegii mei, deși nu părăsiseră încă țara, trecuseră totuși mai multe examene și cunoscuseră mai multe femei decît mine. Faptul însă, că veneam de peste frontieră, făcea să fiu privit cu emoția naivă cu care sedentarii micilor localități din țară, salută apariția păsărilor călătoare.

Pe vremea aceea, pentru piteșteni numai berzele și rîndunelele treceau frontiera. Lor nu le era dat să meargă decît

cel mult pînă la București. Capitala țării era singurul titlu de glorie al celor care-și puteau permite eroismul unui voiaj extraordinar. Berzele și rîndunelele însă îi făceau să-și aducă aminte că pămîntul se mai întinde și dincolo de ceea ce văd ei cu ochii. Pentru prima dată, dacă nu chiar pentru singura oară în cursul unui an întreg, sosirea lor, îi făcea să mestece în gură și în gînd, nume exotice ca : Bosfor, Dardanele, Mediterana, Egipt... Dar atît și nimic mai mult. Hotentoții nu pot număra decît primele zece cifre. Pentru rest, nu-i mai ajută creierul... Dintre toți concetățenii mei, singur profesorul de geografie știa poate ce alte nume mai poartă încă pămîntul de dincolo de Egipt...

Tot un fel de pasăre călătoare eram pentru ei și eu. Ca și ele plecasem și eu odată cu începutul unei toamne. Plecasem însă, nu spre sud, ci spre apus, pe drumul soarelui... Și nu mă întorsesem ca ele primăvara, ci aproape în toiul iernii, cînd la Pitești, păsările călătoare, nu mai zboară decît în amintirea celor cîțiva sentimentali cărunți.

Ciudată pasăre călătoare !... Îmi dau seama că reapariția mea la Pitești, cadrează mai repede cu personalitatea vulgară a păsărilor autohtone. Nu eram nici barză, nici rîndunică... Eram simplu curcan îngîmfat pe care concetățenii mei îl așteptau cu nerăbdare ca să-l îngrașe pentru Crăciun.

Cei care încearcă să se apropie de mine, parcă-mi întind mai repede lațul, nu mîna. Le este teamă să nu le scap din mînă iar. Toți au aerul că vor să se invite la ospăț. Toți sunt flămînzi... Toți mă pîndesc cu ochii holbați și cu gurile căscate, ca niște crocodili în bazinul unei grădini zoologice... Și totuși nici unul din ei nu mă vrea propriu-zis pe mine. Pentru ei eu nu sunt decît o simplă unitate de măsură. Fiecare din ei se socoate cu mult mai presus decît mine. Asta nu înseamnă însă că fiecare din ei n-ar vrea să fie, dacă nu mai mult, cel puțin atît cît sunt eu... În pîlnia urechii lor, numele meu se împletește cu ecoul vecinicii lor obsesii cotidiene : Bani ! Cuvîntul acesta le face un gol enorm și în cap și în suflet și în stomac...

Bani, Bani, Bani !... Banii mei, banii tatei, banii lor... Toți au aceeași mentalitate. Toți sunt convinși că banii mei, trebuie să fie și banii lor !... Prima plecare mi-o iertaseră, fiindcă știau că plec cu mîna goală. Cerșetorilor li se deschid porțile ca să iasă afară din cetate, nu să intre... Perspectiva

unei noi plecări însă îi doare, îi exasperează, îi flămînzește !...

Nu știu cu ce i-aș putea îndestula. La parastas se mănîncă gratuit. Înaintea plecării mele dar le trebuie și lor, dacă nu altceva, cel puțin un parastas, parastasul banilor care vor pleca odată cu mine... Instinctul lor de oameni flămînzi le spune că odată plecat cu banii, n-am să mă mai întorc poate, sau, în cel mai fericit caz, am să mă întorc fără bani... Și cum banii mei sunt și banii lor, fiecare din ei se vede cu mult mai păgubit decît mine însumi.

Pînă atunci, în mijlocul lor trăisem liniștit și anonim. Nimeni nu făcuse prea mare caz de mine. În oraș, singura mea faimă era că rămăsesem corigent la limba română. De data asta însă, toată lumea era răzvrătită contra titanului imaginar care le periclitează avutul, libertatea și chiar existența zilei de mîine. Capul răzvrătiților este însăși mama.

Deși pare a fi tot atît de flămîndă, Kety singură nu face parte din gloata răzvrătiților. Kety însă e flămîndă numai de mine, de cel de altădată și probabil de cel de totdeauna. Ea singură nu-mi cere nimic. Pentru ea însă, acest „nimic" prețuiește mai mult ca tot ce alții îmi cer cu toții laolaltă. Gîndul, că mîine aș putea fi un altul decît cel de azi, îi înfurie pe toți deopotrivă. Ea însă continuă să mă păstreze același pe care mă cunoscuse în ziua cînd, goală toată, se măsurase cu mine pe sofa. Kety e singura mea mîngîiere, singura fereastră luminată din orașul ăsta fără uzină electrică, singura adiere de primăvară în toiul acestei ierni grozave, singura ființă în mijlocul acestor bolovani cu chip de oameni...

Și totuși, față de Kety, mă simt mai vinovat ca oricînd. Răutatea celorlalți mă face să zîmbesc. Bunătatea ei însă mă pune pe gînduri. Îmi dau seama că față de Kety voi fi un platnic rău. Pentru tot ce-mi oferă ea, eu nu-i pot da în schimb decît iluzia satisfacției grotești, pe care un expres de lux o dă unei gări secundare în care se oprește cîteva clipe numai.

*

La București, îmi regăsesc parte din colegii din liceu. Unii sunt în ultimul an, la licență. Alții s-au împotmolit, ca și mine la primele examene. Pe toți însă, deopotrivă, îi găsesc la fel de schimbați. Aproape nu-i mai recunosc. Lipsa de mijloace i-a îmbătrînit înainte de vreme. Cei mai mulți sunt dezgustați și de învățătură și de viață. Ca și corăbiile lui Filip al II-lea, nici n-au apucat să se desprindă bine de țărm, și au naufragiat cu toții, fără să aibă timp să dea măcar o singură luptă în largul mării.

Cotan este funcționar la Ministerul de Interne. Chiostec a dat dracului medicina și s-a întors acasă la Merișani. Țăpuș Nicolae cîntă cu ghitara într-o cîrciumă de lîngă Gara de Nord. Baruch David face gazetărie, fiindcă știe și limba germană, iar Popescu Virgil a intrat în Conservator și este probist la Teatrul Național.

Mă întreb ce ar fi făcut Mihăiță dacă ar fi trăit. Dintre noi toți numai el s-ar fi grăbit poate să-și dea licența. Și pe urmă ?... Probabil ar fi trecut și el ca ceilalți, în rîndul slăbănogilor sfinți bizantini, cari așteaptă să fie eternizați pe zidul unei biserici dintr-un sat oarecare.

Cotan mi-a mărturisit că mai așteaptă un an și dacă o vedea că nu e rost, se duce să-și dea examenele la Facultatea de la Iași. Nu se prea grăbește însă nici el, fiindcă pînă la 25 de ani nu are ce face cu licența. Advocatura n-o să facă, fiindcă n-are nici o tragere de inimă, iar în magistratură n-are să intre, fiindcă profesiunile cu ore fixe îl dezgustă. Ministerul este altceva. La minister nu se duce decît la începutul fiecărei luni ca să-și ia leafa. La 25 de ani însă se poate alege deputat, mai ales că fostul prefect este de data asta senator.

Cotan pare a fi rămas același. Și cu toate acestea, s-a schimbat și el foarte mult. Pe Cotan însă nu l-a schimbat ca pe alții grija zilei de mîine. L-au schimbat femeile... Păcat numai că aventurile lui Cotan nu prezintă nici un interes. Toate se sfîrșesc aproape la fel — monoton și pueril. Băiatul ăsta este lpsit de orice fantezie. Parcă toată viața lui n-a frecventat decît același birt economic de mahala, în care s-a intoxicat după fiecare fel de mîncare. Întregul său *menu* sentimental e format numai din alimente stricate.

Nu știu dacă Steluța intră și ea în aceeași categorie. Deși sunt curios să aflu noutăți despre ea, Cotan se ferește totuși să-mi vorbească de vară-mea. Discreția lui îmi dă să înțeleg că nu trebuie să-i vorbesc nici eu nimic de soră-sa. Atît mai bine. Poate că fratele Lizichii nu bănuiește încă

nimic din tot ceea ce mama pretinde că ar fi aflat întreg orașul.

Dar chiar așa să fie... Care e vina mea ?... Gura lumii e slobodă... Nu știu de ce, dar pe mine zicătoarele populare nu mă impresionează niciodată la fel, mai ales cînd mă simt vizat eu. Bunăoară, faptul că toată lumea din Pitești cunoaște legăturile mele cu fata fostului prefect și actualul senator mă încîntă. Cînd Mihăiță mi-a mărturisit pentru prima oară că este amorezat de Lizica, am zîmbit. Pe vremea aceea însă nu cunoșteam lumea decît din cărțile cu povești și istorioare morale. Pe Lizica, mai ales, n-o cunoșteam deloc. N-o scosesem încă din rîndul zînelor cromolitografiate pe hîrtia velină a hors-textelor. Or, dacă eu însumi nu mă socoteam în stare să-mi ridic ochii pînă la ea, cu atît mai mult, suferința lui Mihăiță îmi părea o curată prostie. Cu timpul însă devenisem mai îngăduitor față de prostia omenească. Ba de data asta chiar, mi se părea că nimic mai firesc nu s-ar fi putut întîmpla decît să calc și eu pe urmele lui Mihăiță.

Totuși față de Cotan mă simt oarecum jenat. Mi-e teamă parcă să dau ochii cu el. Probabil fiindcă sunt vinovat. Dar ce anume rău am făcut nu știu. În orice caz, sunt sigur că n-am făcut nimic cu gîndul de a face rău. Fiecare e liber să mă judece cum vrea. Judecata celorlalți nu mă interesează ; din contra, mă bucură... mă face să zîmbesc șiret... Judecata lor îmi lustruiește parcă și mai mult vitrina amorului meu propriu, care pînă atunci se strecurase printre ei, ca geamul unui vagon de drum-de-fier, aburit de ger. Judecata lui Cotan însă mă tulbură... mă face să tremur... Îmi dau seama că pentru ce am făcut eu, numai el mă poate judeca. Și vina mea îmi pare cu atît mai mare cu cît pînă azi el singur nu-mi vorbește de ea... Pentru ce oare ? Voiește să mă cruțe, nu voiește să mă pedepsească ?... Atitudinea lui Cotan începe să mă exaspereze. Oare știe ceva sau nu știe nimic ?... Pentru mine însă un „da“ sau un „nu“ este același lucru. Pe zi ce trece îmi dau seama că cel care cu adevărat nu știe nimic sunt eu... Nu știu nici măcar atît cît ar putea ști Cotan.

Simt nevoia să plec cît mai curînd. Niciodată nu m-am simțit mai străin în mijlocul alor mei ca de data asta. Tristețea celor cîtorva zile petrecute în țară s-au îmbibat parcă în mine ca un amestec de oțet și fiere într-un burete...

E singura mea provizie de drum. E buretele cu care va trebui să-mi răcoresc buzele aprinse de cuvintele pe care simt că nu le mai pot rosti...

Și cînd mă gîndesc cu cîtă bucurie așteptam să-mi revăd și familia și prietenii din copilărie !... Credeam că cei trei ani de zile petrecuți departe de ei, mă adînciseră și mai mult în sufletul lor. Nu știam însă că în lipsa mea furtuna smulsese din rădăcini pînă și copacul de care se spînzurase Mihăiță la Trivalea...

Cine mă înstrăinase oare așa de mult de ei ?... Timpul ?... Nu cred... Oamenii ?... Poate.

Nu vreau să învinovățesc pe nimeni, fiindcă vinovat n-aș vrea să fiu decît eu singur !... Mi-e teamă însă ca nu cumva mai tîrziu, sau poate mai curînd decît cred, cineva să nu-mi spună că vinovatul este un altul...

Chipul Lizicăi, se aprinde parcă în fața ochilor mei, ca un semnal luminos de alarmă în noapte, nu știu însă unde... pe mare, pe țărm, sau pe cer...

— Nu crede, că nu-i adevărat... Vinovata nu sunt eu... E dragostea !...

La Paris, străinii mă apropiaseră de Lizica...

În țară, mă îndepărtase de ai mei...

*

În sfîrșit... Iată-mă om liber !

Iată-mă, fiindcă deocamdată așa îmi place să mă cred. Om însă — om adevărat, mi-e teamă că nu sunt încă.

Om !...

Ce cuvînt lipsit aproape de orice rezonanță !... Un cuvînt amputat... estropiat... Parcă nici n-ar fi cuvînt adevărat... O simplă împerechere de litere și atîta tot. O vocală care vrea să zboare și o consoană care o ține parcă pe loc !...

Și totuși cuvîntul acesta așa de mic reprezintă ceva foarte mare — tot ce poate fi mai mare... Podoaba creației... Punctul culminant al unui program de realizări nebănuite... Un punct grafic... după cea mai lungă și mai elocventă frază divină — o frază care a durat șase zile întregi !... Cu el se încheie totul. După el nu mai există nimic.

Nimic.

Ciudat lucru. Cuvîntul „nimic" este cu mult mai lung decît cuvîntul „om". Să nu judecăm însă importanța cuvintelor numai după imaginea lor grafică. În felul acesta, toate bibliotecile din lume s-ar reduce la colecțiile uniforme ale aceluiași abecedar, tipărit însă în ediții diferite.

Și totuși cuvîntul „om" nu este decît o firmă — firma unui magazin de lux, în interiorul căruia însă, de cele mai multe ori, se găsește cu totul altceva decît ceea ce este scris afară. Vreau să spun că în viața de toate zilele, nu orice om dovedește existența ființei pe care Dumnezeu a voit s-o facă după chipul și asemănarea sa.

Un om adevărat, este un mecanic-șef al propriei sale uzine. Trăiește veșnic în apropierea materiilor inflamabile și a mașinilor cu tot felul de roți dințate, care nu așteaptă decît o mișcare greșită ca să-l mutileze, ba chiar să-l distrugă. Mecanic-șef însă nu poți ajunge decît după ce ai trecut prin toată ierarhia meseriei, de la ucenic pînă la maestru.

Faptul acesta, mă întristează. Îmi dau seama că pînă azi ucenicia vieții mele nu s-a remarcat cu nimic de seamă, ca să-mi poată da cel puțin iluzia unei apropiate înaintări la rangul de maestru.

Nu știu dar, dacă sunt om cu adevărat. În schimb, pot spune că sunt liber. Nu mi-a spus încă nimeni lucrul acesta. Eu însă îl simt sau mai bine zis, îl ghicesc. Și așa trebuie să fie fiindcă în viață, de cele mai multe ori, ceea ce simțim fără să știm încă, este cu mult mai adevărat decît ceea ce pretindem că știm...

Nu mai depind de nimeni. Majoratul m-a dezlegat de ultima obsesie a lanțului, de-a lungul căruia ca și un cîine care mușcă, nu-mi plimbasem, pînă atunci, așa-zisa libertate, decît prin ograda copilăriei. De îndată însă ce am găsit poarta deschisă, am și luat-o la goană pe stradă. Încotro ? Nu știu nici eu. Senzația libertății multașteptate este așa de puternică în primele clipe, că-ți atrofiază pînă și simțul direcției. Deocamdată, știu numai că am pornit-o din nou spre Paris. Atît mi-e de ajuns.

De cînd sunt liber însă, pentru mine Parisul se confundă cu Lizica. Dar cînd iubești pe Lizica, poți fi oare cu adevărat liber ?... Iată un lucru la care nu m-am gîndit încă...

Nu sunt încă sigur, dar mi-e teamă că libertatea mea începe să devină și ea problematică. Mi se pare că mi-am schimbat numai stăpînii. Și ceea ce este mai trist, de data asta nu cunosc nici măcar lungimea lanțului pe care îmi voi plimba de azi înainte iluzia libertății mele de om îndrăgostit.

*

Călătoresc singur într-un compartiment cu trei locuri și două inscripții, repetate în mai multe limbi : caloriferul cu : *„cald, potrivit, frig"* și semnalul de alarmă cu : *„în caz de pericol, trageți de mîner"*.

Parcă aș călători cu trenul pentru prima oară în viață. Fiecare macaz mă face să tresar. Din gările prin cari trec fără să mă opresc, cineva parcă îmi face semn să mă dau jos din tren. Fanionul roșu al cantonierilor îmi anunță parcă o apropiată deraiere.

Am impresia că, de data asta, am pornit pe un drum greșit. Și cu toate acestea, pe vagonul în care călătoresc, stă scris, roșu pe alb : *București—Paris.*

Este același drum pe care l-am mai făcut odată. Îl recunosc. Îl reperez în amintirile mele, proaspete încă și, la capătul lui, mă opresc cu gîndul, așa după cum, trei ani în urmă, mă oprisem cu trenul.

Pe vremea aceea Parisul nu exista decît în imaginația mea. Mi-era egal, dar, oricum l-aș fi găsit. De data asta însă Parisul palpită în ritmul inimii mele. Și ritmul inimii mele nu repetă decît cele trei silabe ale cuvîntului : Li-zi-ca !...

Manivela caloriferului, este trasă la *cald.* Mie însă mi-e frig. Tremur tot. Dinții îmi clănțăne în gură și stomacul mi se dezumflă ca o minge spartă. De-a lungul brațelor și picioarelor, șiruri de furnici nevăzute urcă și coboară neîncetat, iar în creștetul capului, părul mi s-a zbîrlit ca o coadă de viezure. Un demon și-a înfipt ghearele în el și vrea să mi-l smulgă cu orice preț...

N-am trecut niciodată printr-o criză de nervi ca asta. Geamurile compartimentului au început să se abureze de căldură. Pe mine însă mă învăluie parcă cearșaful rece din patul unui hotel de provincie, fără sobă.

Aş vrea să trag mînerul de alarmă, să opresc trenul în cîmp şi s-o iau la goană de-a lungul arăturilor înzăpezite ca un iepure urmărit de propria lui teamă.

La fel, mi-e teamă şi mie de ceva. Mi-e teamă, parcă de o răzbunare apropiată, pe care însă n-o bănuiesc de unde ar putea veni. Şi totuşi, nu-mi aduc aminte să fi făcut rău cuiva.

Singură Kety ar avea poate dreptul să se plîngă de mine. Dar Kety nu bănuieşte c-am minţit-o. Kety, probabil, continuă să creadă şi azi, că am avut o datorie de onoare şi nu ştie că banii pe cari mi-i împrumutase i-am trimis Lizichei. Ba, ceva mai mult, Kety a rămas surprinsă cînd a primit cadoul-dobîndă pe care i l-am făcut la plecare. Dealtfel, Kety mă iubeşte prea mult ca să-mi vrea răul. Kety mă iubeşte pe mine, aşa cum iubesc eu pe Lizica. Cine spune că femeile nu pot să iubească se înşală. Dovadă, Kety şi poate chiar Lizica...

Dar dacă este aşa, de cine poate să-mi fie teamă ? Nu, nu... Nu mi-e teamă de nimeni şi de nimic.

Şi continui să călătoresc inert ca un geamantan în fundul căruia mi-am ascuns conştiinţa împăcată că eu n-am făcut nimănui nici un rău pînă acum. Cîndva, nu ştiu cînd, probabil că voi păcătui şi eu. Singurul meu mare păcat în viaţă însă va fi altul. Va fi răul pe care mi-l voi face tot eu mie însumi.

*

La Viena, un defect al uzinei electrice întîrzie, nu se ştie pentru cît timp, plecarea trenului din Westbahnhoff spre Paris.

Prin birouri ard lumînări de spermanţetă şi brichete de aprins ţigările. Pe peron, amploiaţii de la căile ferate circulă grăbiţi, cu felinare şi torţe aprinse în mînă. Spectacolul este lugubru şi comic în acelaşi timp. Asist parcă la înmormîntarea unui lepros medieval, în jurul căruia legea cerea să se facă zgomot mult şi întuneric.

Îngroziţi de urmările neprevăzute ale accidentului, călătorii şi-au pierdut parcă şi minţile şi identitatea. Aleargă cu toţi în neştire, se caută, se strigă, se lovesc şi se înjură. Cei cari, întîmplător, se regăsesc, se îmbrăţişează fericiţi ca şi cum ar fi scăpat de focul Gheenei.

Printre ei mă aflu şi eu. Pe mine însă nu mă cunoaşte nimeni. Nimeni nu mă caută. Nimeni nu mă strigă pe nume. Prezenţa mea în mijlocul lor nu interesează pe nimeni. Dintre toţi călătorii, eu par a fi cel mai absent. Sunt singurul călător care mi-am păstrat minţile şi identitatea.

Mă întreb, chiar, de ce m-am coborît din vagon, cînd spectacolul l-aş fi putut privi tot aşa de bine de la fereastră. Cineva însă mă împinge parcă tot mai mult spre gloata de nedumeriţi care se înghiontesc, se apostrofează şi se învîrtesc în jurul lor, ca nişte cîini cu tinicheaua de coadă.

Cu cît timpul trece, îmi dau seama că aceeaşi agitaţie colectivă, pune stăpînire şi pe mine. E drept că teama de necunoscut este cea mai contagioasă boală sufletească. În momentul acela însă sufletul meu evadase din mine. Călătorea grăbit înaintea mea, pe acelaşi drum pe care, din clipă în clipă, aşteptam să pornesc şi eu. Regretam numai că eu nu puteam sosi la Paris, decît în urma lui, adică pe înnoptate, cînd poarta sanatoriului se închide deopotrivă şi pentru cei de afară şi pentru cei dinăuntru. Aveam dar să văd pe Lizica, cu o zi mai tîrziu. Dar atît şi nimic mai mult. O întîrziere de cîteva ore, chiar cînd te grăbeşti să-ţi regăseşti iubita, nu poate fi o nenorocire. În dragoste, mai ales, să te faci aşteptat este o cochetărie, nu o necuviinţă. Amanţii adevăraţi se aşteaptă totdeauna. Numai regii nu trebuie să aştepte pe nimeni. Protocolul curţilor regale însă nu vorbeşte nimic despre amantele regilor. Probabil că regii, cînd îşi aşteaptă amantele, nu mai sunt nici ei regi...

Aşadar, temerea de care mă simt cuprins, este pur şi simplu ridicolă. Totuşi pe măsură ce-mi dau seama, că n-am nici un motiv să mă agit, neliniştea din mine continuă să fiarbă în clocot, ca apa dintr-o oală ce ameninţă să azvîrle capacul în aer.

Iată ce înseamnă să fii om liber !... Cînd crezi că nu mai eşti legat de nimeni, simţi că trebuie să te legi din nou tu singur de cineva.

La un moment dar, din mulţimea de necunoscuţi cu chipuri şi gesturi apocaliptice, un chip nebănuit mi se lămureşte deodată în faţa ochilor, ca o amintire împrospătată de un album cu fotografii decolorate de vreme.

Cotan !...

Tresar, cu numele lui pe buze. Dar chipul fratelui Lizichii dispare imediat, înghițit parcă de valurile mării ce-l scosese numai pentru o clipă la suprafață.

Îl văd cu adevărat, sau Cotan nu e decît o simplă halucinație a mea, în această noapte de valpurgis vienez ?... Mă înalț în vîrful picioarelor și ochii mei se rotesc pe deasupra capetelor necunoscute pînă ce chipul lui mi-apare din nou. De data asta însă nu-l mai scap din ochi.

Cotan m-a zărit și el. Lucru ciudat însă, figura lui nu trădează nici o emoție... nici o surpriză măcar. Cotan mă privește așa ca și cum nu m-ar recunoaște. Să fie oare din cauza întunericului ? (Cotan e miop, ca și mine.) Nu știu care poate fi cauza. Prezența mea însă nu-l încîntă deloc. Pentru prima oară de cînd îl cunosc, Cotan pare preocupat în mod serios de ceva important, ceva care-i întunecă pînă și surîsul obișnuit cu care ne întîmpinasem totdeauna pînă atunci.

Faptul acesta mă pune din nou pe gînduri. Încep să bănuiesc că motivul temerii de care mă simțeam încă stăpînit nu putea fi altul decît prezența lui Cotan la Viena. Se întîmplase ceva înainte, sau ceva trebuia să se întîmple chiar în momentul acela ?

Ajunși unul în fața altuia ne privim cîteva clipe întrebători, dar fără să ne întindem mîna. Nu știu ce ne împiedică : mulțimea din jurul nostru, sau poate chiar teama de noi înșine ? Întîlnirea noastră neașteptată însă, pare a fi epilogul unui lung spionaj reciproc...

Și acum, iată-ne descoperiți, iată-ne dezarmați de propriile noastre arme. Iată-ne unul în fața altuia, gata să ne luăm interogatoriul pentru o anume vină bănuită dar nedovedită încă. Amîndoi deopotrivă și spioni și victime, fiecare din nou, ne întrebăm : Care pe care ?... Care din noi îl prinsese cu adevărat pe celălalt ?...

. . . .

. . . .

Să sune clopotele catedralei Sfîntului Ștefan, ca să afle Viena toată că în noaptea aceea Lizica doarme singură, într-un vagon cu ușile plumbuite, pe una din liniile de garaj din Westbahnhoff.

Și să se facă lumină... lumină multă, lumină pentru toată lumea deopotrivă... Și lumina din vagoanele cu ferestrele deschise, să se aprindă numai în vagonul cu ușile plumbuite, fiindcă acolo doarme călătorul care are nevoie de mai multă lumină decît toți ceilalți...

. . . .

. . . .

Cotan crede probabil că am înnebunit. Mă zgîlțîie de mîneca hainei și încearcă să-mi astupe gura cu palma. Se teme să nu-l compromit. Pentru prima oară cînd trece frontiera nu vrea să se dea în spectacol. Durerea lui nu vrea s-o mai cunoască nimeni. Abia s-a hotărît să mi-o împărtășească mie. Eu însă i-o ghicisem mai dinainte. I-am smuls-o din gură, fiindcă în inimă nu cred să fi avut nimic.

Ca orice perfect om de lume, Cotan este un cretin. În lumea lui, durerile mari nu trebuie să se manifesteze decît pe suprafețe mici. El nu știe ce înseamnă o durere adevărată. Cotan n-a iubit pe nimeni și n-a suferit niciodată. N-a iubit nici pe soră-sa, pe care n-a cunoscut-o decît întîmplător ca pe oricare alt membru al familiei. Pe Lizica n-am iubit-o decît eu, fiindcă eu singur am iubit-o altfel decît toți ceilalți... altfel chiar și decît Mihăiță care se omorîse pentru ea... Cotan nu pricepe de ce strig să se facă lumină... El nu știe că Lizicăi nu-i plăcea să doarmă pe întuneric. Lizica n-a dormit niciodată decît în timpul zilei... Nopțile și le petrecea numai în localuri luminate *à giorno*.

Și continui să strig așa, pînă ce, deodată, iată că se face lumină cu adevărat în toată gara.

Uzina electrică fusese reparată.

Clopotele însă n-au sunat... Clopotele de la Sfîntul Ștefan, nu sună decît foarte rar — cînd moare cîte un Habsburg.

Pentru Lizica însă, aveau să sune alte clopote — clopotele de la Pitești... clopotele de la Sfîntul Gheorghe, de la Sfîntul Nicolae, de la Sfîntul Ion, de la cimitirul Șerban-Vodă...

*

În trei luni de zile, am schimbat opt odăi cu chirie. Aș putea spune că în trei luni de zile, am făcut înconjurul

Parisului. Din rue des Ecoles, m-am mutat în Avenue des Gobelins, apoi în rue de Rivoli, în Place de la Bastille, în rue Lepic, în rue Campagne Première, în Avenue de la Grande Armée și în rue de la Pompe, pînă ce într-o bună zi, mi-am făcut bagajul, m-am prezentat la ghișeul unei agenții de voiaj și am cerut un bilet circular pentru Italia.

Îmi adusesem aminte că Phileas Fogg făcuse înconjurul pămîntului în optzeci de zile. Și doar pămîntul era ceva mai mare ca Parisul. De la moartea Lizichei, mai ales, Parisul nu mai era pentru mine decît o vagă expresie geografică, un nume care nu-mi mai spunea aproape nimic, ceva cu totul inexistent, așa cum trebuie să fi fost pe vremea Sfintei Genoveva.

Oriunde aș fi stat și orice aș fi încercat să fac, era același lucru. În fiecare odaie nouă eram aceeași scrisoare închisă într-un plic cu adresa vecinic greșită. Zadarnic, după primele zile, rupeam plicul vechi și băgam scrisoarea într-un plic nou... După trei luni de zile, nu-i putusem încă găsi, adresa adevărată... Probabil că scrisoarea existenții mele nu mai era destinată pentru Paris. Trebuia deci să mi-o adresez cu totul altundeva... pe lumea cealaltă... acolo unde se găsea Lizica !...

Și totuși nu m-am sinucis !

În schimb, am plecat. Am plecat singur... Cînd ești singur, înseamnă că ești totdeauna alături numai de cine vrei tu să fii. Trebuia dar să-mi țin cuvîntul dat. Călătoria asta i-o promisesem Lizichii încă din ajunul plecării mele în țară, pentru majorat. N-o făcusem pînă atunci, fiindcă eram sigur că Lizica dacă ar fi trăit, ar fi amînat-o și ea, tot pentru începutul primăverii. O fac deci acum ca să-i pot da Lizichii cel puțin satisfacția postumă că în viață nu i se refuzase nimic... Nu e vina mea însă, dacă o fac singur. Destul că n-o fac cu altcineva. În orice caz, o fac cu amintirea Lizichii mai vie decît oricînd...

De data asta cel puțin vom fi doi amanți ideali. Lizica n-are să mă mai supere cu nimic și tovărășia ei n-are să mă coste decît lumînările pe cari am de gînd să i le aprind în domul din Milan, la San Marco, în domul din Florența și la San Pietro.

*

Din țară, adusesem cu mine cîteva cărți și reviste literare, apărute în lipsa mea, pe care însă n-avusesem încă timp să le citesc la Paris. Ele trebuiau să formeze *la fine fleur* a bagajului meu. Lectura, și mai ales, lectura subiectelor scurte, este recomandată ca cel mai bun medicament contra plictiselii în timpul călătoriilor mai lungi. Or, pe vremea aceea, subiectele autorilor români erau foarte scurte. Păreau scrise anume pentru cei cari călătoresc, mai ales în trenurile de lux, unde riști să te plictisești mai repede ca în trenurile populare.

Așa e cînd călătorești singur în compartimentul tău. Dacă n-ai destulă imaginație să te crezi într-un fotoliu de teatru sau pe terasa unei cafenele, încetezi să mai fii o ființă propriu-zis. Te identifici fără voie cu chipul patinat de vreme dintr-o pictură veche, expusă în vitrina unui anticar. Subiectul n-are nici o importanță. Prețul se socotește după vechimea tabloului, care de cele mai multe ori hotărăște și valoarea lui artistică... Din gările, prin care te oprești numai cîte două, trei minute, în lipsa publicului obișnuit, amploiații căilor ferate te privesc, dacă nu cu o vădită ură, cel puțin cu indiferență... La fel privește și marele public operele de artă, fie că nu le poate aprecia, fie că n-are bani destui ca să le cumpere.

Dacă aș fi fost cu Lizica, probabil că prezența mea, cel puțin în vagonul restaurant, ar fi deșteptat mai mult interes. Singur însă nu sunt decît una din feluritele etichete de pe sticlele cu vin sau apă minerală, pe cari chelnerii le recomandă deopotrivă, cu același exagerat entuziasm de limbaj.

Majoritatea pasagerilor se găsește în aceeași categorie ca și mine. Afară de un german care ocupă o masă pentru patru persoane cu nevastă-sa și două fiice, toți ceilalți pasageri mănîncă singuri. Deocamdată, nici unul din ei nu pare dispus să intre în vorbă cu vecinul său. Atenția lor, se îndreaptă mai mult spre oamenii de serviciu care circulă clătinîndu-se printre mese, ca un șir de plopi bătuți de vînt, de-a lungul unei șosele drepte. Uniforma lor pare a-i interesa mai mult decît cele două, trei costume englezești de voiaj sau decoltajul demi-decent al celor două fiice ale Rinului.

În fața mea deocamdată nu stă nimeni. În șervetul de pe tacîm însă e înfipt un carton cu inscripția „Rezervat".

S-au servit aperitivele, și tacîmul din fața mea continuă să fie rezervat, dar neocupat... Titularul lui trebuie să fie un englez care probabil nu admite ora meridianului din Paris. Mănîncă după meridianul din Greenwich.

Și nu m-am înșelat. Nu era, propriu-zis, un englez. E drept. Era însă tot un fel de anglo-saxon... O americancă... ba ceva mai mult o vagă cunoștință a mea, o doamnă cu care legasem oarecare prietenie în cercul artiștilor plastici de la „Closerie des Lilas" pe care-l frecventam și eu în ultimul timp.

Doamna Wendy Woods, soția directorului unei mari bănci din San-Francisco, venise la Paris să învețe sculptura. Visul ei era să facă statuia ecvestră a lui Washington, pentru care primăria unui oraș din Statele Unite publicase un concurs și mai multe premii de cîteva mii de dolari.

O săptămînă întreagă la „Closerie des Lilas" nu se consumaseră decît idei geniale. Naudin, Galanis și Gozé, un francez, un grec și un spaniol, o încurajau încîntați de perspectiva unui voiaj gratuit în America, cu prilejul inaugurării monumentului. Singur Manolo, un sculptor catalan, care pe vremea aceea cizela inele și alte bijuterii femenine, își bătea joc de viitorul Washington al doamnei Woods. Cu încăpățînarea caracteristică rasei sale, Manolo susținea că epoca sculpturii ecvestre, este încheiată definitiv. Colleoni și Gattamelata sunt singurii cavaleri de bronz ai omenirei. Restul sunt simpli călăreți de circ sau de carnaval, iar autorii lor, anonimi, lipsiți de orice decență artistică și cinste profesională.

Iată pentru ce în ziua aceea, d-na Wendy Woods lua masa împreună cu mine, în vagonul-restaurant al trenului Paris-Milano. Artista americană, se ducea să cunoască pe Verrocchio și pe Donatello, la ei acasă.

Pe mine, întîlnirea neașteptată cu d-na Woods mă emoționează ca și cum aș fi văzut pe Lizica așezîndu-se în fața mea. Amintirea Lizichei mi-a diformat aparatul vizual. De

trei luni de zile, eu nu mai pot vedea într-o femeie, oricine ar fi ea, decît o Lizică aproximativă...

Și totuși d-na Woods nu seamănă deloc cu Lizica. Nu este o femeie propriu-zis frumoasă. Nu cred să inspire nimănui o pasiune profundă. Se impune însă prin ciudățenia chipului ei. Are un cap prelung, un cap de zebră, sculptat în lemn. Părul ei roșcat este tărcat de mai multe șuvițe albe. E înaltă și cînd merge, cîntă parcă la pian. Pășește solid ca un bărbat — un bărbat travestit în femeie și nu discută niciodată problemele femeniste la ordinea zilei. E o femeie interesantă din multe puncte de vedere, dar mai ales o excelentă camaradă.

Pe mine totuși tovărășia d-nei Woods mă jenează oarecum. Eu, femeilor dacă nu le fac curte, n-am ce să le spun. Noroc însă că d-na Woods nu e totdeauna curioasă să cunoască și părerile altora asupra subiectului în discuție. De cele mai multe ori, vorbește singură, și după fiecare frază, pocnește întotdeauna din buze ca și cum s-ar săruta cu cineva.

Lizica dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi putut-o suferi. Ba de data asta sunt sigur că i-ar fi aruncat cu farfuria în cap... D-na Wendy Woods vorbește de *Săgetătorul* lui Bourdelle și mănîncă marmeladă de portocale amestecată cu muștar englezesc.

După-masă, fiecare ne retragem în cabinele noastre. Probabil că tovărășia mea n-o încîntase prea mult nici pe ea. Multă vreme mă crezuse pictor. Cînd a aflat însă că scriu poezii, a strîmbat din nas. Pentru ea, scriitorii nu sunt artiști adevărați, fiindcă le lipsește elementul universalității. Opera lor nu poate interesa decît cel mult pe cei care vorbesc aceeași limbă cu ei... Pe ea o interesează în primul rînd artele plastice, apoi muzica... Literatura însă nu-i poate da decît emoții de periferie sentimentală.

Traducerile mai ales, oricît de exacte ar fi cîteodată, nu pot avea nici măcar valoarea unor fotografii mediocre.

D-na Woods are poate dreptate. Scriitorii nu pot fi niciodată artiști universali. Sunt numai membri în consiliul de administrație al unei întreprinderi de intelectualitate pur

patriotică şi atîta tot... Şi încă d-na Woods nu ştie că scriitorul român cu care vorbeşte fusese corigent la limba română.

*

În revistele pe care le luasem cu mine în tren, găsesc o poezie pe care răposatul Haralamb Lecca o scrisese parcă anume pentru mine :

„Pe lacul Maggiore, din Pallanza, pleacă
Spre Isola Bella, o barcă cu doi...
Amîndoi sunt tineri, trişti sunt amîndoi,
Şi deopotrivă, plînsul îi îneacă !..."

Dacă n-aş fi fost singur, la fel s-ar fi petrecut probabil şi cu noi, adică cu mine şi cu Lizica. Eu poate n-aş fi fost tocmai amator de insulele Borromee. Lizica însă care citise romanul lui Boylesve, s-ar fi oprit cu siguranţă la Pallanza.

Deşi coincidenţa asta mă întristează peste măsură, curiozitatea mă face totuşi să mă gîndesc şi eu la eventualitatea unei plimbări cu barca pe lacul Maggiore.

D-na Woods, căreia îi comunic intenţia mea, găseşte ideea excelentă şi o adoptă imediat cu entuziasmul cu care ar fi găsit soluţia proiectului pentru statuia ecvestră a lui Washington. Îmi propune să ne oprim însă la Streza, nu la Pallanza, fiindcă Streza este mai aproape de insule şi, afară de asta, are hoteluri mai bune ca la Pallanza. Itinerariul lui Haralamb Lecca, îmi explică ea, nu corespunde realităţii şi afară de asta nu e nici practic. Este un itinerar poetic, care convine numai ofticoşilor din Pallanza.

Pentru a doua oară în douăzeci şi patru de ore, amabilitatea d-nei Woods îmi strică dispoziţia de pioasă reculegere, cu care pornisem de la Paris, hotărît să călătoresc în Italia, singur, sau cel mult, numai în compania amintirei Lizichei.

D-na Wendy Woods însă cunoaşte localităţile astea mai bine ca mine, care deocamdată abia le dibuiesc pe „ghidul Joanne". Cunoaşte apoi toate hotelurile, toate restaurantele şi mai ales, preţurile cari în Italia, variază după naţionalitatea clienţilor. Pentru americani în special, italienii au preţuri cu totul excepţionale... De data asta însă d-na Woods şi-a pus în cap să treacă drept româncă. Cu românii, italienii sunt mai generoşi. Ştiu că sunt de acelaşi sînge cu ei şi, mai ales, ştiu că sunt mult mai săraci decît americanii.

*

La Streza sosim pe la ora cinci după-amiază, cînd soarele spre asfinţit cochetează parcă mai roşu ca oricînd, cu terasele de marmoră ale palatului din mijlocul lacului şi cu piscul munţilor de pe care zăpada nu s-a topit încă toată. În schimb, pe malul lacului, lămîii sunt în floare şi femeile în rochii decoltate.

Deşi tînără, d-na Wendy Woods nu e romantică. Frumuseţea peisajului nu stoarce din sufletul ei nici o exclamaţie. Dacă ar fi fost George Sand, Alfred de Musset ar fi părăsit-o a doua zi chiar... D-na Woods este numai artistă plastică.

Palatul Borromeilor se oglindeşte în apă ca un Narcis conştient de frumuseţea şi grandoarea dublei sale perspective unice şi eterne. În materie de artă, d-na Woods nu este naţionalistă. Îi place chiar arhitectura italiană. Probabil, n-a stat niciodată de vorbă cu un arhitect român. Găseşte totuşi că palatului îi lipseşte ceva. O statuie ecvestră. Un artist american, n-ar fi aşezat statuia Sfîntului Carol Borromeo tocmai la Arona... D-na Woods cunoaşte numele tuturor proprietarilor palatului, de la cel care l-a construit acum trei sute de ani pînă la contele Gilberto Borromeo care-l stăpînea pe vremea aceea. D-na Woods cunoaşte prea multe lucruri. Te umileşte cu atîtea amănunte pe cari nici nu le bănuieşti. Lizica însă care nu cunoştea decît un singur lucru, sunt sigur că ar fi găsit că palatului îi lipseşte ceva : *Sărutul* lui Rodin.

*

Seara luăm masa pe terasa „Hotelului Regina Margherita".

E o seară calmă, punctată de lumini discrete şi înfiorată de şoapte nelămurite... Pe lac, nu mai pluteşte nici o barcă. Şi totuşi ecourile unor paşi misterioşi, dau apei sonorităţi umane... Cineva umblă parcă pe lac... Sunt paşii lui Cristos pe ape !...

La o masă alături mănîncă doi tineri blonzi, probabil doi străini ca şi noi, doi fraţi sau două rude apropiate. Prea seamănă unul cu altul... Două chipuri de păpuşi confecţionate în serie...

D-na Woods îi priveşte cu atenţia concentrată a artistului portretist în faţa modelului. Eu însă n-aş vrea să fiu modelul d-nei Woods. Privirile artistei mi-ar schimba toată arhitectura figurei. D-na Wendy Woods are o privire sălcie. Parcă se spală pe ochi numai cu apă de ploaie...

Cei doi străini însă continuă să mănînce ca şi cum nu s-ar găsi decît ei singuri pe terasa hotelului. N-au ridicat niciodată ochii din fundul farfuriilor.

La un moment dat, d-na Woods mă întrebă :

— Care din doi îţi place mai mult ?

Nici unul... Mie nu-mi plac decît bărbaţii care seamănă cu mine... Dacă mi-ar fi cerut aceeaşi părere despre o femeie poate c-aş fi avut ceva mai mult de spus. Pe d-na Woods însă femeile n-o interesează. Nu vorbeşte niciodată de prietenele ei. Dacă nu mă înşel, la Paris cel puţin, n-avea nici o prietenă. Mi-am dat seama de lucrul acesta, mai ales în ultimul timp, cînd am încercat să-i vorbesc de Lizica. D-na Woods pretinde că în Italia, elocvenţa morţilor iluştri radiază atîta viaţă nouă, că amintirea morţilor anonimi, oricît de scumpă ne-ar fi nouă, faţă de alţii devine o necuviinţă. Noaptea, mai ales, nu trebuie să vorbeşti despre morţi. Noaptea se celebrează numai perpetuarea vieţii istovită de prea multa lumină a zilei.

Or, noaptea tocmai se aşezase cu noi la masă.

Cerul se unificase cu munţii şi munţii cu lacul din mijlocul căruia cele trei insule se rotunjeau ca trei căpiţe de fîn pe cîmp. O boare parfumată ne mîngîia nările şi buzele umede încă de Chianti. Apoi, deodată, cuvintele noastre nu mai avură nici o rezonanţă şi pleoapele începură să se închidă, furate parcă de somn...

E prima mea noapte în Italia... Prima noapte în care dorm parcă deştept şi visez fără să dorm încă. Prima noapte în care nu mă mai gîndesc la nimic, nici chiar la Lizica...

Pe doamna Woods însă, nopţile din Italia o impresionează altfel decît pe mine. D-na Woods visează cu totul altceva...

O nouă întrebare a ei mă trezeşte deodată, ca soneria unui ceasornic deşteptător.

— Ia uită-te bine la ei... Cu care zici că mă culc la noapte ?

Răspunsul meu o scuipă drept în frunte.

— De ce cu ei, şi nu cu mine ?...

O clipă, doamna Woods pare că se clatină pe scaun. Repede însă începe să-mi surîdă ca şi cum şi-ar fi găsit echilibrul.

— Iartă-mă, dar nu ştiam că mă placi. De două zile de cînd suntem împreună, nu mi-ai dat nimic să înţeleg... Nu mi-ai vorbit decît de defuncta d-tale amantă... Nu simţi că ai început să miroşi şi d-ta a cadavru ?...

*

La Veneţia plouă.

Ploaia înseamnă abundenţă... Nu ştiu ce ar putea cîştiga Veneţia de pe urma ploaiei. Veneţia este însă oraşul amanţilor... şi d-na Woods adoră să fie iubită mai ales cînd plouă. Ploaia este afrodiziacă. Miroase a cantaridă şi alte ingrediente pe cari cameloţii Parisului le vînd pe sub mînă numai clienţilor de încredere...

Fiindcă falsifică lumina zilei, ploaia suspendă lucrul în atelierele artiştilor. Un atelier fără soare, este mai trist şi mai incomod ca o cameră de mansardă. Cînd plouă însă, întreg pitorescul unui atelier se furişează pe sofaua din colţul căptuşit cu perne şi covoare persane. Or, sofalele astea de obicei, sunt destul de largi, că pot adăposti comod chiar două persoane...

Păcat numai că la Veneţia n-o să putem găsi aşa uşor un atelier pe placul nostru. O să ne mulţumim dar, cu o cameră de hotel. D-na Woods îmi propune „Hotelul Capello Nero“, un hotel vechi, care miroase a mucigai, un mucigai veneţian autentic.

Gondola părăseşte Canal Grande şi se afundă cu noi printr-un labirint de *canalette* strîmte şi murdare. Veneţia, oraşul amanţilor, e tot aşa de murdar şi dezgustător ca şi un sfîrşit de dragoste...

A doua zi însă, Veneţia se reabilitează. Nu mai plouă. În piaţa San Marco e soare, lume multă şi porumbei... Ma-

joritatea unora și altora sunt amanți... Porumbeii se giugiulesc în văzul tuturor. Oamenii însă ceva mai discreți se țin numai cu brațul de talie, deși gura celor mai mulți atinge mereu pîlnia urechii de alături. Femeile oftează și admiră pacotila din vitrinele de sub colonade. Bărbații oftează la fel și-și mai numără odată banii din buzunar... Dacă nu altceva, măcar un „Recordi di Venezia" au să le mai aducă aminte cîndva de vremea cînd se credeau fericiți.

San Marco și Palazzo Dogale își primesc vizitatorii cu același zîmbet ospitalier cu care de cîteva secole își fac mereu concurență unul altuia... Din sfert în sfert de ceas, orologiul din piață bate o dată, de două sau de mai multe ori... Mulțimea curioasă își ridică ochii extatic spre cadran. Leul înaripat însă îi întoarce spatele. El singur n-aude parcă nimic. Nu cunoaște încă limba orologiului. De cînd s-a pomenit în vîrful coloanei de porfir, stă de vorbă numai cu eternitatea și cu infinitul...

În prima zi, vedem pe Colleoni, iar trei zile pe rînd nu facem decît același lucru mereu... Profităm de prezența noastră în orașul amanților.

A patra zi, în loc de „bună dimineața", d-na Woods mă întreabă :

— Vrei să ne despărțim ?

— Așa de repede ți s-a urît cu mine ?

— Nu, dar mi-e teamă de ce ar mai putea urma. Simt că încep să mă amorezez de tine... Și eu nu vreau să-mi complic viața... Eu sunt femeie serioasă... sunt măritată... Bărbatul meu este un om ideal... Nu vreau să-l pierd. Un bărbat ca al meu e lucru rar... Amanți ca tine însă găsesc pe toate cărările...

D-na Wendy Woods are dreptate...

La Padova, ne-am despărțit. Ea a rămas să vadă pe Gattamelata. Eu am pornit înainte spre Florența și Roma, să văd nu știam încă ce anume...

*

Iar sunt singur... Și totuși vagonul nostru e ticsit de lume. În vagoanele italienești, circulația între compartimente e mult mai liberă. Nu poți fi niciodată cu adevărat singur, mai ales că în Italia nu se călătorește în bandă. Eu însă călătoresc pentru prima oară în Italia...

De la Bologna la Pistoia, drumul nu e decît un șir nesfîrșit de tunele și viaducte. Apariția cîmpiei toscane îmi amintește un peisaj identic din țară, pe care-l admirasem cu Lizica în gînd... Iată dar că nu mai sunt singur !...

Uitasem că, de la Paris, pornisem însoțit de amintirea Lizichei... E drept că la Veneția o înlocuisem cu altă femeie. Amintirile însă nu pot rezista totdeauna realității... Dealtfel, nu cred că Lizichei să-i fi plăcut prea mult Veneția. Orașul amanților i-ar fi mărit febra și agravat tusea... De data asta însă nimic nu mă mai împiedică să mă alătur iar de vechea și nedespărțita mea tovarășă de drum.

Lucru ciudat însă — nu știu de ce, de data asta chipul Lizichii îmi fuge mereu din fața ochilor. Altădată, în nu importă ce chip de femeie, vedeam o Lizică aproximativă. De data asta însă cînd cred că am prins-o mai bine, îmi dau seama că m-am înșelat... Femeia de lîngă mine nu mai e Lizica... E o străină... o necunoscută.

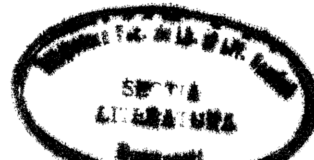
Probabil, Lizica e supărată pe mine... E supărată sau poate, călătoria prin Italia n-o mai interesează ? Pe acolo pe unde se află ea trebuie să fie cu mult mai frumos ca pe culmile Apeninilor toscani.

*

Florența...

Cum sunt singur, îmi pot da seama mai bine de ceea ce văd. Cînd ești în compania altora, parcă nu te saturi niciodată îndeajuns. Ți se fură mereu cîte ceva din merindele sufletului. Frumosul nu se gustă în colaborare... Natura ni-l servește numai în porții strict personale...

Sunt hotărît să însemn tot ce văd. Cu însemnările astea m-aș putea afirma mai tîrziu ca om de litere... Scriitor de impresii de voiaj... Știu că majoritatea publicului românesc apreciază foarte mult spovedaniile acestor păcătoși maniaci dar inofensivi... Dealtfel, cititorii români nu voiajează decît grație acestor broșuri, tipărite anume pentru cultura maselor populare. Pentru mine, mai ales, ocazia ar fi binevenită. Aș scăpa odată pentru totdeauna de rușinea de a fi rămas corigent la limba română. Eu cel puțin pot dovedi că am voiajat cu adevărat... Nu mă inspir ca alții numai din *Baedecker*-urile respective și din cîteva cărți poștale ilustrate...

La Roma însă îmi dau seama că în carnetul meu de impresii n-am scris încă nimic. Ba ceva mai mult, titlul cu care-l cumpărasem de la librărie începuse să se șteargă și el...

Ce obiect frumos e un carnet de impresii cu filele albe... E tot așa de frumos, ca și frumosul ce face să-ți piară graiul în clipa cînd îl descoperi...

Nu, nu... N-am scris nimic, și probabil, n-am să scriu niciodată. De ce aș face și eu aceeași greșeală ca cei care își închipuie că pot spune ce au văzut în Italia ?... Impresiile de voiaj nu se pot povesti în limba vorbită de toată lumea. Ele sunt ca spovedaniile sufletești pe care nu le poți face oricui, fiindcă nu oricine te poate dezlega de păcatul de a poseda și un al șaselea simț... Simțul frumosului... Sfînta cuminecătură ți-o dă numai preotul la biserică... Nu ți se trimite acasă prin comisionar !...

Cine vrea să știe ce este Italia, să se ducă s-o vadă, dacă poate. Dacă nu, în loc să citească ce-au scris alții, să-și procure mai bine ghidul-reclamă al unei societăți de voiaj. E tipărit mult mai curat ca broșurile culturale din România, și nu costă nimic. La cerere, se trimite gratuit.

*

Reapariția mea la Paris nu produce nici o senzație în cercul celor cîțiva prieteni, cu care altădată mă vedeam aproape zilnic. Dacă nu le-aș fi spus tot eu că fusesem în Italia, nici unul n-ar fi avut curiozitatea să mă întrebe ce am făcut timp de două luni de zile, cît lipsisem din Paris. Îmi dau seama că absența mea din Paris, nici nu fusese remarcată. La Paris însă, nu se remarcă aproape nimic — nici chiar absența morților. Dovadă, moartea Lizichii. Nu-și mai aduce nimeni aminte de ea. Cînd pleci, ești bun plecat. Cine vrea să existe n-are decît să stea pe loc. Parizienii, mai ales, nu călătoresc decît foarte rar și atunci chiar pentru foarte scurt timp. Parizienii nu se simt bine decît la ei acasă sau cel mult la „Père Lachaise". De cîte ori sunt nevoiți să treacă frontiera, sunt de *mauvaise humeur*. Un voiaj în Italia, mai ales, îi înspăimîntă ca un voiaj pe lumea cealaltă. Dar mult mai fanatici chiar decît parizienii adevărați sunt studenții români din Cartierul Latin. Pe aceștia nu-i poți mișca din loc decît cel mult cu un decret de expulzare. Pentru ei,

Italia este un fel de local de petrecere care și-a pierdut voga. Amintirea îndepărtată a celor cîțiva clienți de seamă ca Goethe, lord Byron, Shelley, Keats, Musset și Richard Wagner nu mai emoționează pe nimeni. Compatrioții mei nu citesc decît pe Georges Ohnet. Clienții cafenelei „Vachette", nu cred să fi aflat încă de existența unui Maurice Barrès sau Henri de Régnier, care, în ciuda parizienilor sedentari, fac aproape în fiecare an cîte un voiaj în Italia.

Pentru mine însă, Italia sau Parisul este același lucru. De cîtva timp nu mă mai simt bine nicăiri. Prietenii vechi au început să mă plictisească, iar localurile de noapte unde aș putea face cunoștințe noi, nu mă mai atrag. Împrejurimile Parisului în cari mă refugiez din cînd în cînd, în loc să-mi odihnească trupul și mintea, mă chinuie cu amintirea cîmpiilor și copacilor din țara mea. De cînd călătoresc prin lume, n-am întîlnit nicăieri un copac la fel cu nucul din via noastră de la Slatina.

Nu mi-a fost niciodată așa dor de ai mei... Și eu care începusem să mă cred dezlegat de tot ce lăsasem în urmă !... Încep să cred că tot parizienii au dreptate. Nicăiri nu e mai bine ca la tine acasă. Păcat numai că de lucrul acesta nu mi-am dat seama la timp. Mi-e teamă că acum e prea tîrziu. Nu mai e nimic de făcut.

Dacă n-aș avea de preparat examenul din iunie, m-aș întoarce în țară chiar acum. Nu știu însă ce-aș putea inventa ca să nu par ridicol. Nu mai pot specula nici măcar moartea Lizichei. M-ar da de gol cărțile poștale ilustrate pe cari le trimisesem din Italia. Și afară de asta, cei de acasă atît așteaptă — să mă vadă întorcîndu-mă plouat ca un cîine cu coada între picioare, incapabil să-mi trec examenele.

Dacă aș fi rămas în țară, poate ar fi fost mai bine. În țară cel puțin nu se prea vede ce faci la universitate. Dacă ai cu ce trăi, poți sta la București o viață întreagă fără să treci nici un examen. La Paris însă e altceva. În țară dacă cheltuiești un milion într-un an, ești om mare. Peste frontieră însă n-ai voie să cheltuiești decît strictul necesar. Altminteri, ești om de nimic... Și barim dacă aș fi sigur că am să mă întorc cu doctoratul sau cu licența măcar... Dar cînd mă gîndesc că e foarte posibil să mă întorc cu mîna goală, îmi vine să strig „stop" și să mă angajez și eu ca alții în Legiunea străină, de pe acum chiar. Aș avea poate norocul să

devin mai celebru decît un oarecare doctor în drept *magna cum laude*. Adevărul e că nu-i puțin lucru să lupți pentru civilizarea sălbaticilor din Africa. Ce carieră strălucită !... Pleci anonim și te întorci erou (dacă, bineînțeles, ai norocul să te întorci teafăr). Ai ridicat prestigiul patriei și ai binemeritat de la omenire. Apoi o duzină de interviuri, o serie nesfîrșită de foiletoane în ziarele de tiraj, și dintr-un biet corigent la limba română, iată-te deodată mare scriitor... Și doar țara are nevoie de scriitori... Doctori în drept de la Paris, slavă Domnului, avem destui... Unul mai mult sau mai puțin n-are importanță.

Să admit însă că acela aș fi tocmai eu... Ce-aș face în țară cu doctoratul în drept. Aș putrezi ca și alții în cine știe ce fund de provincie. Locurile din București și orașele mai principale sunt rezervate pentru Cotan și ceilalți copii de prefecți sau parlamentari. În țară, cine mă cunoaște pe mine ? Nimeni... Mi-e teamă chiar că în curînd n-au să mă cunoască nici ai mei chiar... Și poate au să aibă dreptate... Cînd vrei să fii cineva, nu trebuie să le spui niciodată cine ești. Așteaptă pînă vor veni ei singuri să se intereseze cine ești...

Și totuși, nisipul Saharei mă atrage parcă mai mult ca praful de pe străzile orașelor noastre de provincie. În orice caz, Parisul nu mă mai interesează. Simt că nu mai pot trăi în el. E un oraș în care trăiești așa ca și cum nici n-ai exista... Or, eu simt că exist încă. Dar unde mi-aș putea da seama mai bine de existența mea ?... În Sahara sau în țară ?...

*

M-am hotărît să mă întorc în țară. E drept că am lăsat să treacă vreme cam multă pînă să mă hotărăsc să fac ce trebuie. În schimb însă, la Paris, vestea plecării mele în țară, a produs mai multă senzație ca întoarcerea mea din Italia.

La „Vachette“ însă senzațiile nu durează multă vreme. Se consumă ca niște simple cafele cu lapte... Numaidecît...

Sunt hotărîri însă pe cari nu le pot lua decît anume oameni. În această categorie de oameni intru și eu. De data asta, încep să simt că sunt și eu cineva. În orice caz, sunt un om întreg. Pînă atunci nu fusesem decît o succesiune de proiecte diferite pentru fațada unei clădiri neînfăptuite încă.

Nu găsisem încă materialul necesar pentru cea mai potrivită fațadă. Astăzi, mi-am dat seama că materialul acesta n-am să-l pot găsi decît tot în țara mea. Atît mai bine. Va avea și țara mea un constructor adevărat. Pînă azi, n-a avut decît meșteri lăcătuși...

Voi începe așadar să mă construiesc eu singur. Îmi voi clădi însă existența, nu după sfaturile celor care pretind că există mai de mult, ci după formula nebuloasă a celor cari nu și-au putut încă dovedi existența. Nu-mi plac clădirile prea mari. „Mare“ nu înseamnă numaidecît „Monumental“. Monumentele nu se fac cu material mult. Creierul omului este cu mult mai ușor decît restul corpului. Nu-mi voi face deci prea multe etaje suprapuse, fiindcă pînă la cer nu te poți ridica decît cu mintea ; nu cu trupul. Și nu-mi trebuie nici ferestre prea multe, fiindcă o singură fereastră ți-e de ajuns ca să poți vedea tot ce există dincolo de tine. Nu știu dacă voi găsi în mine artistul care să mă înțeleagă ce vreau. Arhitect aș putea fi oricînd. Arhitectul însă nu mi-ar fi de ajuns. Arhitecții noștri, mai ales, clădesc numai... nu construiesc. Arhitecții noștri sunt ca profesorii de limba română. Îți repetă aceeași clădire ca pe o lecție de gramatică. N-au inteligență să facă ceva nou. Au numai o bună memorie și atîta tot. Fac mereu același lucru... Exact ce-au mai făcut și altă dată... ce-au făcut mereu pînă atunci. Nu fac decît să terorizeze avîntul personalităților răzlețe cu falanga macedoneană a uniformității legiferate...

Eu însă voi încerca să construiesc, nu să clădesc. Voi construi însă ceva, numai pentru mine și pentru cei cîțiva vagabonzi care vor avea curajul să se adăpostească sub acoperișul fanteziei mele. Nu știu dacă va fi un palat, o biserică sau o simplă colibă de lut. Va fi însă ceva definitiv ca templele grecești și etern ca piramidele Egiptului. Nu va fi însă la fel cu nici una din construcțiile care fac mulțimea să caște gura și să holbeze ochii. Bîlbîiții și miopii oricîtă bunăvoință ar avea nu vor putea niciodată să vorbească cum trebuie și să vadă ce trebuie. Văzînd-o, cei mai mulți vor surîde. Alții vor țipa. Și vor avea dreptate și unii și alții, fiindcă nimeni nu o va vedea așa cum are să fie. Eu singur o văd așa cum trebuie să fie... O văd așa cum bâltanul ochește din zbor peștele din fundul apei, așa cum

furnicile percep culoarea ultravioletă şi aşa cum Apostolul Pavel a văzut pe Cristos pe drumul Damascului.

*

La noapte plec. Plecarea mea n-are să fie remarcată de nimeni. Dealtfel, eu mă consider plecat din Paris, de aproape o lună, de cînd mi-am lăsat să-mi crească barbă. Am observat că barba dă oarecare prestanţă chiar manechinelor din vitrinele de la „Galéries La Fayette“. Dealtfel, afară de Edison şi Maeterlinck care sunt raşi... toţi oamenii mari poartă barbă.

Ieri m-am dus la „Vachette“ să-mi iau rămas bun de la prieteni. I-am găsit pe toţi ca de obicei la aceeaşi masă. Cînd însă m-am îndreptat spre ei, mi-am dat seama că nimeni nu mă mai recunoaşte. Atît mai bine. Au să afle mai tîrziu cine a fost omul cu barbă care îi deranjase. M-am scuzat ca şi cum m-aş fi adresat din greşeală unor persoane pe care nu le cunosc. Adevărul este că nu ne cunoscusem niciodată — nici ei pe mine, nici eu pe ei... La Paris n-am cunoscut cu adevărat decît o singură persoană... Pe Lizica... Sunt sigur că Lizica m-ar fi recunoscut chiar şi aşa cum sunt acum. Ba ceva mai mult, ar fi ghicit şi pentru cine am lăsat să-mi crească barbă. Pentru ea... Galanis mi-a spus că în Grecia cînd îţi moare iubita, şase luni de zile nu te mai razi. Şi tot el mi-a făcut şi un portret aşa cum sunt acum, cu barbă... M-a creionat cu puţină culoare, cîntînd la ghitara lui — o ghitară de pictor pe care nu cîntase nimeni pînă atunci. Ghitara asta însă o să-mi amintească totdeauna de vremurile cînd amîndoi ne străduiam la fel, să construim ceva, altfel decît toată lumea. Cine m-ar vedea în portretul lui Galanis m-ar lua drept un martir spaniol. Parcă aş fi o frescă de Greco. Nu-mi lipseşte decît aureola de sfînt... Primul sfînt care roagă pe Dumnezeu din ghitară să-i ierte propriile păcate... Şi eu care nu ştiu să zdrăngănesc din ea, nici măcar cît bietul Ţăpuş... De Margareta nu mai vorbesc...

Oare pe unde o mai fi Margareta? Dar Steluţa?... Tot cu Cotan o fi încurcată şi acum?... Nu mai ştiu nimic de nici una din ele. Parcă nu le-aş fi cunoscut niciodată. Afară de Kety, nici o altă femeie nu-mi mai tulbură amintirea Lizichei...

În ţară însă voi căuta să-mi regăsesc toţi prietenii de altădată. La drept vorbind, nu mă gîndesc decît la cîţiva inşi. Mi-e teamă însă ca tocmai aceia n-au să-şi mai aducă aminte de mine. În liceu, la Piteşti, era altceva... În lume însă, în societate, un fost coleg, corigent la limba română, nu-ţi prea face cinste.

*

La Paris, românii intelectuali se adunau în cafeneaua „Vachette“. La Bucureşti se adună la cafeneaua „Kübler“. În genere, intelectualii sunt oameni care nu se ocupă cu nimic. Discută numai ce au făcut alţii şi atîta tot. De obicei, discuţiile astea ţin de dimineaţă pînă seara, se întind ca pecinginea de la o masă la alta şi cîteodată continuă chiar zile întregi, fără nici un rezultat propriu-zis. Verdictul judecăţii lor este mai totdeauna negativ. Intelectualii nu admit niciodată nimic din ce se face în afară de cafenea. Intelectualii români, mai ales, sunt foarte exigenţi. La Paris ca şi la Bucureşti, de îndată ce se strîng doi, trei, în jurul unei mese, se şi constituie într-un fel de Curte supremă care condamnă fără milă aproape întreaga activitate omenească. Noroc însă că omnipotenţa lor nu merge decît pînă la pedeapsa cu moarte. Altminteri, populaţia planetei noastre ar fi diminuată în mod simţitor. N-ar mai rămîne pe lume decît intelectualii de la cafenea.

Mărturisesc totuşi că pe intelectualii din Bucureşti îi prefer intelectualilor români de la Paris. În ţara ta cel puţin ai dreptul să faci tot ce vrei, chiar cînd n-ai face propriu-zis, nimic de seamă. La Paris însă, cred că este o lipsă de bun-simţ să nu faci nimic absolut, ani de-a rîndul, cînd toată lumea se străduieşte să facă în fiecare clipă cîte ceva. Poate acesta e şi motivul pentru care m-am hotărît şi eu să plec din Paris, imediat ce mi-am dat seama că n-am să pot face nici eu nimic.

În ţară însă e altceva. În ţară sunt parcă alt om. Deşi la Bucureşti mă simt tot aşa de străin ca şi la Paris, faptul însă că de data asta mă găsesc în ţara mea, mă face să-mi afişez personalitatea cu mai mult curaj. Doar sunt un om voiajat... Cunosc două ţări complet pe dinafară şi alte patru suficient ca să pot face la nevoie pe profesorul de geografie.

În liceu, dealtfel, la geografie am fost printre cei dintîi, în toate clasele... Să nu mai vorbim însă de ce a fost. Deocamdată, mă interesează cine sunt și poate chiar ceva mai mult... cine am să fiu...

La cafeneaua „Kübler“, bunăoară, am început să fiu și eu cineva. Sunt aproape la fel cu ceilalți. Nu știu încă ce anume părere au de mine, intelectualii din București. Cei mai mulți însă, par a se interesa de mine mai mult decît intelectualii de la Paris. Dealtfel, aceia mi-e teamă că nici nu erau intelectuali adevărați. Încep să cred că, deși fost corigent la limba română, dintre toți studenții români de la Paris, eu eram singurul intelectual. Restul erau numai studenți eminenți, sau numai stîlpi de cafenea... Teatre însă, concerte, conferințe, expoziții de artă... i-a ferit Dumnezeu, și pe unii și pe alții...

Bine că am plecat la timp. Față de Paris, Bucureștii sunt un fel de teren virgin, pe care îl poți cultiva cum îți place. N-ai decît să arunci în vînt o mînă de semințe selecționate, și recolta e gata... Nu-ți trebuie nici plug, nici greblă, nici sapă... Soarele și ploaia pătrund în pămînt mai adînc decît orice fel de unealtă manuală. Așa e pămîntul țării noastre. Cîteodată îl faci să rodească numai cu gîndul, cu voința, cu entuziasmul... Păcat că intelectualii de la București nu se ocupă și cu agricultura. Țăranii sunt proști — nu știu ce să facă cu rodul pămîntului lor. Mănîncă mămăligă și umblă desculți. Intelectualii însă beau capuținere și umblă cu tocurile scîlciate.

La cafeneaua „Kübler“ intelectualii sunt împărțiți în două tabere : *tradiționaliști* și *moderniști*. Tradiționaliștii sunt siniștri. Moderniștii sunt caraghioși. Fiecare tabără își are mesele ei, unde se discută tot așa de zgomotos și se consumă tot așa de timid. Discuțiile și consumațiile lor însă au un punct comun. Plictisesc deopotrivă — discuțiile pe clienții serioși iar consumațiile pe chelnerii zeloși. Majoritatea intelectualilor discută în vînt și consumă pe credit. Tradiționaliști însă, sau moderniști, toți intelectualii de la „Kübler“, sunt boemi. Clienții cari obișnuiesc să-și plătească totdeauna consumația, se feresc să se apropie prea mult de mesele lor. În schimb, papa Kubler îi apreciază și îi cultivă ca pe niște buruieni de leac. Pe vremuri, făcuse și el pe intelectualul la Heidelberg. Astăzi însă se ocupă cu lucruri mai serioase.

Are o cafenea, un hotel, o colecție de pipe și cîteva icoane vechi, iar în orele libere, se duce să pescuiască prin lacurile din jurul Bucureștilor. Știe tot felul de lucruri. Știe bunăoară că „peștele mare cu rîma mică se prinde“. Și ca dovadă că este așa, majoritatea clienților cu plată, nu vin la cafeneaua lui papa Kübler de dragul consumațiilor, ci mai mult de dragul celor cîțiva chibiți intelectuali. Papa Kübler are monopolul chibiților din București. În cafeneaua lui, la anumite ore, te poți distra mai bine și mai ieftin decît la orice alt spectacol.

Tot de dragul lor am intrat și eu pentru prima oară în cafeneaua „Kübler“. La început, după cum era natural, am căzut pe intelectualii din tabăra tradiționalistă, care nu vorbeau decît de Creangă, Eminescu și încă alte două mari entități intelectuale contemporane : un profesor de istorie cu barba neagră și un poet cu plete blonde. Mai tîrziu însă tabăra tradiționaliștilor s-a împărțit în două. Una a rămas numai cu istoricul, iar alta cu poetul.

În tabăra moderniștilor am fost introdus de un pictor ratat pe care îl cunoscusem întîmplător la Paris, unde nimerise probabil din greșeală după ce fugise din München. Fiindcă n-avea bani cu ce să se întoarcă în țară, îmi propusese să-mi zugrăvească mobila din odaia de culcare cu chipuri de femei goale — dealtfel singura sa lucrare mai serioasă. De atunci și pînă ce l-am întîlnit din nou la București nu mai lucrase nimic. Probabil nu fusese un pictor propriu-zis. Dovadă că la București nu mai făcea pictură. Făcea pe intelectualul în tabăra moderniștilor de la „Kübler“. Eu însă, deși trecusem dintr-o tabără în alta, nu-mi puteam totuși da seama dacă sunt sau nu un intelectual adevărat.

Într-o zi, moderniștii mă roagă să le împrumut pe Baudelaire pe care nu-l citiseră încă, dar de care auziseră vorbindu-se foarte bine. Adevărul este că tot pictorul ratat îi pusese și pe ei în curent cu numele autorilor din biblioteca mea din Paris. A doua zi le-am adus odată cu Baudelaire și pe Rimbaud, Laforgue, Corbière, Aloïsius Bertrand și contele de Lautréamont. Din ziua aceea însă mi-am căpătat beleaua cu ei. Pînă atunci trăiseră ca niște frați buni, și se manifestaseră în devălmășie intelectuală, fără ca vreunul din ei să-și fi bănuit vreodată confratele că ar putea avea mai mult talent ca el. De data asta însă, intrase dihonia între ei. Se ho-

tărîseră să-și aleagă și ei, ca la Paris, un șef — un șef de școală, bineînțeles, care să le îndrepte versurile și să-i proclame geniali. Șeful însă nu se putea alege fiindcă fiecare din ei vrea să fie el șeful celorlalți. Rezultatul a fost că tabăra moderniștilor s-a împărțit și ea, dar nu în două numai, ca tabăra tradiționaliștilor, ci în vreo douăsprezece grupulețe, unele formate chiar dintr-un singur intelectual numai.

Nu știu cum s-a făcut, dar cu ocazia asta, eu am rămas pe dinafară. Dealtfel, de mine nici nu fusese vorba. Eu nu eram încă intelectualul. Eram un simplu agent de legătură între intelectualii din București și cei din apusul Europei. După cîteva luni însă, după ce m-am văzut iar în posesia cărților mele, m-am jurat să nu mai inițiez în secretele bibliotecii mele pe nici unul din intelectualii de la „Kübler".

De cînd însă am rămas iar singur, mă simt parcă mai bine ca în mijlocul lor. Mie personal, situația aceasta îmi convine de minune. Dar în cafenea, nu poți sta tot timpul, numai tu singur la o masă. Cîtva timp, fiecare din ei, mă somaseră să mă pronunț categoric. Ce sunt eu ? tradiționalist sau modernist ?... Trebuia dar să mă alătur numaidecît, sau de unii sau de alții. Dar de cine ?... Dacă n-ar fi fost decît două taberi poate că m-aș fi hotărît imediat. Din douăsprezece însă e greu de ales. În asemenea cazuri, cea mai bună soluție este să rămîi independent.

Dealtfel, un om independent are mai mult prestigiu decît un om înregimentat unui program fix. Dar independența este și ea tot un lucru relativ. Un om independent nu poate trăi singur la infinit. Cu timpul simte nevoia să-și mai arunce ochii și el prin grădina vecinului...

Vecinii mei de masă sunt un grup de gazetari, tot oameni independenți și ei. Independența lor însă este cu totul altfel decît a mea. Eu nu fac deocamdată nimic. Ei însă scriu... Scriu, dar nici unul din ei nu scrie la aceeași gazetă cu altul. Fiecare aproape își are gazeta lui. Independenți adevărați sunt numai acei gazetari care nu scriu la așa-zisele gazete de partid. Gazetarul robit unui partid politic nu poate fi intelectual fiindcă nu mai scrie din capul lui. Scrie ce-i dictează altul, sau mai bine zis, corectează și pune la punct notițele pe care i le furnizează zilnic șeful partidului, vreun ministru, sau cîte un parlamentar ahtiat după reclamă. Cu alte cuvinte este un simplu scrib...

Încep să cred că grupul gazetarilor este cea mai bună afacere pentru mine. Deși intelectualitatea multora din ei cam lasă de dorit, nu văd de ce nu le-aș da o mînă de ajutor. Mie mi-e greu să mă ajut pe mine însumi... Dar pe alții sunt gata oricînd. Reporterii de fapte diverse, mai ales, mă interesează mai mult ca autorii anonimi ai articolelor de fond. Unii din ei sunt așa de lipsiți de duh, că nu mă pot abține de a nu colabora cu ei la mai toate crimele, hoțiile, incendiile și alte fapte diverse din capitală. Dar asta nu înseamnă decît că unii au mai puțin amor propriu decît alții. Atît, și nimic mai mult.

Apropierea mea de adevărații gazetari se face aproape pe nesimțite, așa cum, bunăoară, te apropii de o sobă caldă, cînd ți-e frig, sau îți pleci gura însetată spre primul șipot de apă rece.

Într-una din zile, unul din vecinii mei de masă, nu știu de ce, dar pare foarte plictisit. Deși nu-l cunosc personal, eu îl salut cu capul și puțin chiar cu șira spinării. E directorul unei gazete politice — oficiosul unei fracțiuni dintr-un partid istoric, intrat în putrefacție. Pînă atunci nu vorbisem niciodată cu el. El însă, care probabil aflase cine sunt, îmi răspunde la salut cu oarecare uimire plăcută, se așează lîngă mine și-mi întinde chiar mîna :

— Ce mai faci, tinere ?

— Mulțumesc... destul de bine.

— Bine !... Pă dracu !... Asta se cheamă bine la d-ta ?... Eu muncesc toată ziua și tot nu pot spune că fac bine... Și d-ta care stai toată ziua la cafenea... Ba nu zău, asta-i tot ce faci ?...

Nu știu de ce, dar ofensiva neașteptată a omului cu care vorbeam pentru prima oară, în loc să mă întimideze, mă înviorează deodată ca și cum stăpînul situației aș fi fost eu. E drept că pînă atunci nu scrisesem încă aproape nimic. Dar dacă toată lumea din cafeneaua lui papa Kübler nu făcea decît să scrie, de ce n-aș fi scris oare și eu ?...

Îi răspund dar imediat și încă zîmbind :

— Mă iertați ; dar tot timpul cît nu stau la cafenea, scriu...

Directorul gazetei holbează ochii. Parcă nu-i vine să creadă.

— Mi se pare că ai fost la Paris. Știi să scrii franțuzește ?

— Destul de bine... Nu chiar ca francezii... Dar în orice caz, mult mai bine ca alții de pe aici...

Directorul oftează înăcrit și tamburinează cu degetele pe masa de marmoră.

— Păcat dragă... Păcat că n-avem și noi o gazetă scrisă în limba franceză. Vreau să zic, scrisă bine, să o poată ceti și străinii... Nu ne cunoaște nimeni... N-are cine să vorbească și pentru noi... Cine dracu mai știe românește în Europa, afară de noi ?... Nimeni.

Și tot așa, continuă cîteva minute fără să se oprească :

— Uite, vezi ?... Eu, dacă aș putea să scap de gazeta asta pe care mi-au aruncat-o alții în spinare, aș scoate o gazetă în limba franceză la care te-aș angaja imediat... Nu vezi că românește nu mai citește nimeni ? Nici noi românii chiar... Mă-ntreb ce o să ne facem cu studenții italieni ?... Vin peste trei zile la București și n-are cine să-i salute... Ce-au să priceapă ei din gazetele noastre ? Nimic... Și doar suntem latini și unii și alții... Ar trebui barem să-i salute cineva în limba franceză că în italienește nu cred să se priceapă nimeni....

Apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva :

— Apropó... Dar românește știi să scrii bine ?

— Aveți nevoie de un redactor ?

— A, nu !... Slava Domnului, am destui... Dar mă gîndeam că acum cu ocazia vizitei studenților italieni, ar fi bine să public un fel de salut, fie el chiar în limba românească... Ce-are a face ?... Sunt destui italieni la București ca să li-l traducă... Nu e cine știe ce mare lucru... Tragi două, trei fraze cu latinitatea lor și a noastră, și gata... Cuvîntul latinitate îl pricepe toată lumea...

Eu îl aprob mai întîi cu capul, apoi cu vorba.

— Bineînțeles. Ideea d-voastră este admirabilă... Articolul ăsta trebuie să apară numaidecît...

Directorul își ridică disperat brațele spre tavan :

— Bine, bine... Trebuie... Așa zic și eu... Dar dacă n-am timp, cine vrei să-l scrie ?... Mie mi-e imposibil... N-aș putea să-l scriu nici azi, nici mîine... Și poimîine, vin italienii... O să fie prea tîrziu.

Eram sigur că directorul face aluzie la mine. Mă grăbesc dar să-l liniștesc.

— Îmi dați voie să vi-l scriu eu ?

Directorul mă soarbe cu ochii pe sub gene.

— Crezi că o să iasă ceva frumos ?

— O să vedeți și d-voastră... Eu n-am nici o pretenție...

— Bine, atunci... Numai dă-ți, te rog, osteneala să-l scrii la noapte chiar, că mîine dimineață îmi trebuie neapărat... Și dacă nu te superi, adu-mi-l tot d-ta la redacție, că eu nu mai pot trece pe la cafenea...

Zis și făcut... A doua zi dimineață, mă prezint la redacție cu articolul, pe care directorul pune imediat „Bun de imprimat“ fără să-și mai arunce ochii pe el. Mă previne însă că articolul are să apară ca un „editorial“ fără nici un fel de semnătură, deoarece numele meu nu prezintă încă nici un fel de garanție în presa românească. În schimb, mă asigură că cu altă ocazie, o să-mi publice și un articol semnat și bineînțeles chiar cu plată...

Pe mine însă deocamdată nu mă interesa nici semnătura, nici plata. Mă interesa articolul în sine. Eram foarte mulțumit de ce scrisesem. Nu-mi mai aduc bine aminte dacă era chiar așa, dar aproximativ iată cam ce le spuneam eu studenților italieni :

„Da ! Suntem latini... Și suntem latini, nu fiindcă am fi citit lucrul acesta pe pietrele monumentelor milenare, sau în filele cărților de istoria universală, ci fiindcă simțim că suntem latini, ori de cîte ori privirile noastre se întîlnesc și mîinile noastre se ating.“

Iar mai departe :

„Da ! Suntem latini, fiindcă purtăm în suflet cu toți la fel aceeași imagine calmă și majestuoasă a mărei plină de soare, care ne-a zămislit primii strămoși, fiindcă iubim deopotrivă Frumosul, Adevărul și Dreptatea, fiindcă știm să vorbim cu elementele naturei, cu cari noi cei dintîi ne-am înfrățit și fiindcă tot noi cei dintîi am avut darul de la zei să domesticim cele mai sălbatice fiare ale creațiunei : Rațiunea, Inteligența și Fantezia... Și mai suntem latini, fiindcă știm să cîntăm și să plîngem la fel, să iubim și să urîm la fel, să uităm și să iertăm la fel...

Da ! Suntem latini, fiindcă Dumnezeu a vrut să fim așa, iar noi ne-am încăpățînat să rămînem în vecii vecilor latini..."

Iată primele mele rînduri de proză cari aveau să vadă lumina tiparului. Poeziile publicate pînă atunci nici nu mă mai interesau. Intelectualii de la „Kübler" mă dezgustaseră de poezie. Cu proza însă în țara românească poți fi cineva, chiar fără să fii propriu-zis un intelectual...

Așteptam dar cu nerăbdare să văd ce impresie are să facă articolul meu în cercul intelectualilor care la început nu aveau să știe de cine e scris. Directorul avusese dreptate. Dacă articolul meu ar fi fost iscălit, probabil că intelectualii de la „Kübler" l-ar fi găsit prost scris. Cei care nu fac decît să vorbească nu admit nimic din ce se scrie chiar cînd se scrie bine...

Cîteva zile însă mă perpelesc ca pe jăratic. Studenții italieni își amînaseră sosirea în țară cu o săptămînă. Le făcuse mizerii legația austro-ungară care nu le vizase pașapoartele la timp. Dacă aș fi știut lucrul acesta de la început, aș fi scris poate mai pe-ndelete un articol mult mai bun. Dar acum e prea tîrziu. Directorul îmi spusese că articolul a și fost cules și că paginatorul nu așteaptă decît ziua sosirii italienilor ca să-i dea drumul.

Pentru mine însă, ziua aceasta multașteptată sosește ca o lovitură de măciucă pe care o primeam drept în creștetul capului. Articolul meu, e drept, apare după cum fusese vorba chiar în fruntea gazetei. Apare însă nu ca un articol editorial fără semnătură, ci ca un articol personal, semnat cu numele complet al directorului, care de data asta și adăugase pe lîngă titlurile sale profesioniste și cîteva alte titluri onorifice...

Și barem dacă ar fi fost latin !... Directorul gazetei însă era un împămîntenit proaspăt, care venise nu se știa încă bine de unde... din Bulgaria, din Turcia sau din Grecia...

De rușine și de ciudă, cîteva zile n-am mai dat pe la cafenea. Nu știam ce să cred. Nedreptatea asta mi se făcuse din greșeală sau cu bună-știință ?... Dacă așa sunt toți directorii de gazete din România, trebuie să mă apuc de altă meserie. N-am să-mi pot pune niciodată în evidență personalitatea pe care o simțeam umflîndu-se ca un cozonac gata să iasă afară din tingire.

Cînd l-am întîlnit însă peste cîteva zile, directorul mi-a dat următoarea explicație :

— Ai văzut, dragul meu, ce încurcătură mi-a făcut nărodul cela de paginator ? I-a plăcut așa de mult articolul că a crezut că-i scris de mine... Și cum era un articol festiv, m-a iscălit fără să mă mai întrebe. N-ai idee ce furios am fost !... Era cît p-aci să-l dau afară.

Mărturisesc că la așa satisfacție nu m-așteptam. Eram încîntat că articolul meu plăcuse și că mai tîrziu deci aveam ocazia să scriu și altele, articole plătite însă și de data asta semnate de mine, nu de alții.

Directorul însă nu sfîrșise tot ce avea de spus. Nu mă lăsa să mă bucur nici măcar de perspectivele carierei pe care mă pregăteam să o îmbrățișez cu tot sufletul. Ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva, chiar în clipa aceea, directorul mă întrebă deodată brusc.

— Apropó, dragul meu... Nu știu bine cine anume îmi spunea mai zilele trecute că d-ta ai fi fost corigent la limba română... E adevărat ?...

Eu îi răspund fără să roșesc :

— E adevărat... Dar ce-are a face ? Parcă mi-ați spus adineauri că articolul meu v-a plăcut...

Directorul mă învălui cu o privire șireată de vulpoi bătrîn care o ia la goană cu gîsca în gură.

— Nu zic... De plăcut, mi-a plăcut... Dar... Știu eu cine ți le-o fi scris ? Gazetar, corigent la limba română !... Așa ceva nu s-a mai văzut pînă azi... La noi în presă, nu te supăra... dar cine nu știe să scrie bine românește se curăță...

Și totuși pe vremea aceea, majoritatea gazetelor noastre, erau scrise numai de oameni care abia atunci învățau să vorbească românește.

*

Ieri m-am întîlnit cu Cotan, care nu m-a mai recunoscut. Atît mai bine. Ce i-aș fi putut spune ?... Nimic de seamă... Cotan nu frecventează nici intelectualii, nici gazetarii.

De data asta era singur. Mergea însă preocupat și greoi ca și cum s-ar fi sprijinit de brațul cuiva. Brațul acela imaginar nu putea fi decît brațul Steluței. De cînd îl știu încurcat cu vară-mea, nu-i mai pot vedea decît pe-amîndoi

împreună. Cînd l-am întîlnit la Viena, aproape nu-mi venea să cred că e singur. Așteptam parcă s-o văd apărînd pe undeva și pe ea... pe Steluța. Și cu toate acestea, pe Steluța nu țin deloc s-o văd. Nu știu de ce, dar amintirea Steluței mă dezgustă. Poate fiindcă îmi este vară. Așa este cînd ai intimități cu rudele. Rudele trebuiesc ținute la distanță, chiar cînd sunt drăguțe ca Steluța. Dealtfel, de cînd mi-am luat majoratul, parcă n-aș mai avea nici un fel de rudă. De un an de zile aproape, nimeni nu mai știe nimic de mine. Probabil că ai mei mă cred încă și azi la Paris. Pentru ei Parisul este sfîrșitul lumii. Și fiindcă mă cred tot la Paris, mă consideră pierdut. În țara ta însă văd că-ți poți pierde urma mai repede ca în străinătate...

Nu m-am oprit nici la Slatina, nici la Pitești. Mi-a fost teamă parcă să dau ochii cu ai mei. Bucuria lor n-ar fi ținut decît o clipă — clipa revederii. În schimb însă explicațiunile reîntoarcerei mele i-ar fi întristat pentru totdeauna. În mine ei nu se văd decît tot pe ei... Or, dacă ei sunt mulțumiți de cum sunt, de ce să nu-i las să creadă că tot așa sunt și eu ? N-am vrut deci să-i înștiințez de pe acum. Poate că mai tîrziu, voi avea prilejul să-i fac să se bucure mai cu folos și pentru mai multă vreme.

Cineva totuși cred că s-ar fi bucurat cu adevărat — Kety. Bucuriile adevărate însă trebuiesc trăite în doi. Dar bucuriile gemene nu trăiesc nici ele la infinit. Cu timpul, Kety și-ar fi dat seama singură că n-a avut nici un motiv să se bucure de întoarcerea mea. Și eu nu vreau să însel pe nimeni... Dacă cineva se mai gîndește cumva și la mine, atît mai bine. Mie îmi face plăcere să știu că mai exist și în altă parte decît în mine însumi. Treaba lor dacă le place să mă creadă altul decît cel care sunt. Deocamdată însă, aici în țară, nu sunt decît ce-am fost și la Paris. Nu sunt nimic... Nu sunt nimeni... Nu știu cît timp voi continua încă să fiu așa. Dar cînd voi fi cu adevărat cineva, am să mă grăbesc eu însumi să le aduc la cunoștință, acest fericit eveniment. Pînă atunci voi continua să fac pe Johann Orth.

*

Și totuși cineva m-a recunoscut. Cine ? Nu știu bine... N-aș putea spune încă cine anume. Nu e un prieten propriu-

zis. E cineva pe care nu l-am cunoscut decît întîmplător la Paris. Nu l-am văzut și nu i-am vorbit decît o singură dată. Se pare însă că pînă azi, pe mine nu m-a cunoscut nimeni dintre cei cu cari am vorbit mai mult. Dacă știam că are să fie așa, n-aș mai fi vorbit poate cu nimeni, nimic...

Și cînd mă gîndesc că „la-nceput a fost cuvîntul !..." Minciuni !... Pune, Doamne, straje gurei mele măcar de azi înainte...

Aproape nu-mi vine să cred. E poate singura întîmplare din viața mea care merită să fie povestită exact, așa cum a fost. Pe celelalte le-am mai literalizat eu... Asta însă nu înseamnă că n-au fost și ele tot atît de adevărate. Povestirile însă sunt ca medicamentele. Nu te vindecă decît dacă sunt adevărate. Numai că pe cele prea amare le înghiți cu puțină apă zaharată. Zahărul este un aliment inofensiv. Nu alterează nici medicamentele, nici povestirile.

Începusem să cred că pentru boala mea, nu există nici un fel de medicament. Ba la un moment dat, eram sigur că voi muri și eu tot ca Lizica, fără să fi avut timp să trăiesc cu adevărat.

Noroc însă că, într-o bună zi, în cafeneaua „Kübler" își face apariția un client nou. Dealtfel, mai toate cafenelele vechi trăiesc numai grație clienților noi. Cu atît mai mult deci cafeneaua lui papa Kübler, unde vechi sau noi, toți clienții trebuie să fie cineva.

De data asta însă noul client nu pare a fi nici intelectual, nici gazetar. Deși schimbă în treacăt cîteva saluturi și cu unii și cu alții, nu se oprește totuși la nici una din mesele lor. Probabil caută pe altcineva. Pe cine însă ?... Nu cumva mă caută chiar pe mine ? De ce se îndreaptă grăbit cu mîna întinsă spre mine, de cum m-a zărit ? Parcă m-ar cunoaște de cînd lumea... Și eu nu-l văzusem decît o singură dată pînă atunci...

— Bine că te văd... Am tocmai ceva pentru tine. Să știi însă că nu e aici la București... Trebuie să mergi cu mine la Constanța, în Dobrogea.

Intimitatea cu care-mi vorbește mă zăpăcește. Graba cu care îmi face această propunere neașteptată nu-mi dă răgaz nici măcar să-i strîng bine mîna.

— Cred că eşti liber... Nu ?... Mîine dimineaţă plecăm la Constanţa. Nu-ţi fie teamă, că n-ai să regreţi... Ai te rog încredere în mine...

Eu nu îndrăznesc să-l întreb decît atît :

— La Constanţa ?... De ce tocmai la Constanţa ?

— Fiindcă deocamdată n-am decît acolo un post liber pentru tine... Cred c-o să-ţi convină... Nu e cine ştie ce mare lucru. Dar totuşi, e ceva. Secretarul contenciosului la Administraţia domeniilor statului din Dobrogea.

Cînd aud ce fel de post mi se oferă, îngălbenesc.

— Vă mulţumesc. Numai că eu... Nu ştiu dacă ştiţi... Nu mi-am trecut încă toate examenele.

— Nu face nimic... Ce crezi că advocatul nostru de acolo are licenţa completă ?... Aş... De unde !... E un fel de advocat d-ăia de Tîrgovişte... Dealtfel, nu-ţi fie teamă, că nu te pun să pledezi... O să îngrijeşti numai de dosare... Şi bineînţeles, ai să faci şi concepte pentru biurou...

Pe măsură ce binefăcătorul meu continuă să-mi explice rolul pe care aveam să-l joc la Constanţa, simt cum din galben mă schimb în verde.

— Da, da... Înţeleg... Vă mulţumesc... Dar, vedeţi... Eu nici măcar de atîta lucru, nu cred să fiu bun... Eu, în liceu, am fost... cum să vă spun... corigent la limba română.

— Cu atît mai bine... Eu n-am nevoie de premianţi întîi... Ăştia sunt prea pretenţioşi. Şi-afară de asta, nu sunt buni de nimic... Toată ziua nu fac decît să strîmbe din nas... Nu le place Constanţa... Auzi că Dobrogea e provincie de periferie... Nu pot trăi decît la Bucureşti... la centru...

Cîteva minute rămîn cu ochii pironiţi pe marmora mesei pătată de cafea turcească. Răspunsul îl aveam gata... Numai că mi-era teamă să-i dau drumul chiar în clipa aceea... Mi-adusesem aminte că într-o vreme mă hotărîsem să plec în Sahara. Şi doar de Sahara nu mă simţeam legat cu nimic... Dobrogea cel puţin e tot pămînt românesc. De ce dar n-aş încerca şi eu să-mi cunosc ţara întreagă, de la un cap la altul ? Pe la Vîrciorova, e drept, trecusem de atîtea ori... La Constanţa însă, nu fusesem niciodată.

El însă continuă să-mi vorbească :

— Eh ! Ce zici ?... Mergi cu mine ? Parcă spuneai odată că-ţi place marea... Şi mie îmi place... Marea şi corăbiile...

Corăbiile cu tot felul de mărfuri şi de oameni... Oameni şi mai ales femei !... Şi încă ce femei !... Femei venite de pe unde nici nu gîndeşti... Femei pe care le poţi avea chiar fără să le cunoşti... Femei fără nume, fără domiciliu, fără suflet, fără amintiri...

În clipa aceea, o femeie cochetă apare fantomatic în uşa cafenelei. E una din acele femei cu cari intelectualii şi gazetarii stau de vorbă cu plăcere, nopţi întregi. Eu însă n-o cunosc personal. N-am vrut s-o cunosc niciodată. Nu ştiu de ce, dar nu-mi place. Ba ceva mai mult, o urăsc chiar. De cîte ori o văd în cafenea, închid ochii de teamă. Mi-e teamă de mine însă, nu de ea. Dacă aş cunoaşte-o, aş omorî-o, poate. Femeia asta seamănă şi cu Margareta, şi cu Steluţa, şi cu Kety... Seamănă parcă chiar şi cu Lizica... Seamănă cu toate femeile pe care le-am iubit eu... Apariţia ei mă face să tresar. Ea îmi recapitulează parcă întreaga poveste a vieţei mele de pînă acum.

Povestea asta însă a durat prea mult. E drept că mai toate poveştile adevărate sunt lungi... lungi de parcă nu se mai sfîrşesc. Cu cît povestea e mai lungă, cu atît copilul adoarme mai repede. Dar eu nu mai sunt copil... Dovadă că povestea vieţii mele a-nceput să mă plictisească pînă chiar şi pe mine. Trebuie s-o sfîrşesc dar, cît mai curînd. Dacă se poate chiar în momentul acesta. Dar cum ?...

Omul care-mi vrea binele îmi surprinde neliniştea, dar nu-mi ghiceşte şi intenţiile.

Probabil s-aşteaptă să-l refuz. Îşi închipuie că femeia care mă făcuse să tresar, nu poate fi decît o nouă prietenă a mea — poate chiar femeia care mă împiedică să plec din Bucureşti. Mă crede, cu alte cuvinte, acelaşi căţeluş cu zgardă ca la Paris. Nu bănuieşte că de la moartea Lizichii port numai gulere scrobite şi cravate pe care mi le înod singur...

Şi omul care mă recunoscuse, începe deodată să mă privească oarecum jenat, ca şi cum s-ar fi adresat din greşeală altuia, nu mie...

La fel însă îl privesc şi eu pe el. Privirile noastre se încrucişează ca nişte faruri marine, care ne orbesc şi pe unul şi pe altul. Aproape nu ne mai vedem deloc. Nedumerirea mea însă este cu atît mai mare, cu cît omul acesta nu-mi pare a fi om ca toţi oamenii. Nu există parcă decît în ima-

ginația mea. Și totuși, e singurul om de care avem nevoie cu adevărat în viață... E omul care ne ajută să sfîrșim convenabil, povestirile cu subiect mediocru.

*

Iar am rămas singur. Omul care îmi vrea binele a plecat după ce mi-a dat întîlnire pentru a doua zi dimineața în Gara de Nord, iar femeia fantomatică s-a așezat la o masă alături de mine. Aș fi preferat să plece ea și să rămîie el.

Închid ochii să n-o mai văd nici pe ea. Nu vreau să mai văd pe nimeni. Vreau să mă văd numai pe mine singur. Dar nu pe cel de pînă acum. De acela sunt sătul. Vreau să mă văd altfel, așa cum aș vrea să fiu cu adevărat, așa cum mi-ar plăcea să-mi apar mie însumi din întuneric... Și ce mare încep parcă să mă deslușesc în întuneric !... Ce bine-ar fi să rămîn așa toată viața !... Întunericul dă oamenilor proporții de giganți.

Întunericul din jurul meu însă nu ține decît o clipă... Undeva departe, probabil spre răsărit, se crapă parcă de ziuă...

E ziua nașterei mele adevărate...

Și primul strop de lumină proaspătă pătrunde în mine, odată cu ecoul unei chemări de departe, pe care o aud întîia oară :

— Sosesc corăbiile... Vino, să le vedem cum intră în port !...

Cine mă cheamă însă ?...

Omul care îmi vrea binele, sau femeile care îmi vor răul ?...

BĂRBIERUL REGELUI MIDAS SAU VOLUPTATEA ADEVĂRULUI

Lui PAMFIL ȘEICARU

CAPITOLUL I

Negoiță Prescureanu este un om fericit.

Își plimbă pe Calea Victoriei voluptatea prestigiului său biurocratic de șef de serviciu în Ministerul Artelor, și noul său costum de haine *gris perle* confecționat din stofă cumpărată cu preț de ocazie (380 lei, metrul) de la cooperativa băncilor populare. Cunoscătorii îl încredințaseră că în comerț aceeași stofă nu se poate procura decît cu 7-800 lei, metrul. Și-a lustruit pantofii *acajou* la un armean, pe trotuarul din fața Ateneului, și în Piața Palatului regal s-a oprit o clipă să tragă cu coada ochilor la trecătorii care-i admiră ținuta ireproșabilă și *papillon*-ul verde cu buline albe.

La Palat, tocmai se schimbă garda.

E cald și miroase a benzină arsă și a unsoare rîncedă de automobil.

Negoiță Prescureanu strîmbă din nas. În dimineața aceea își parfumase batista cu *Rue de la Paix* de Guerlain. Își aduce aminte însă, că pe vremea cînd era copil, la București nu mirosea decît a baligă proaspătă. Și șeful de serviciu din Ministerul Artelor, care știe cu cîtă greutate se avansează de la un grad la altul, se lasă furat de amintiri și începe să zîmbească cu mărinimia și resemnarea omului superior, care apreciază și suportă deopotrivă toate binefacerile civilizației.

În fața porților de fier ruginit, s-au adunat să admire soldații și muzica militară trei țigani desculți, o bonă cu un copilaș de mînă, un țăran cu o pereche de desagi în spi-

nare, gardistul din post și o familie de provinciali, compusă din tată, mamă, un vlăjgan de licean cu șapcă trasă ștrengărește pe sprînceana stîngă și două fete, din care una, mai mare, îmbrăcată într-un costum național, iar alta mai mică, în uniformă de școală profesională.

Deși bucureștean de baștină, democrat înfocat și partizan convins al dinastiei, Negoiță Prescureanu nu mai poate suporta asemenea spectacole banale. De cînd e șef de serviciu, mai ales, Negoiță se enervează foarte ușor. Își face, așadar, loc cu bastonul prin grupul de curioși, își scutură apoi de pe umăr cele cîteva fire de fîn, smulse în treacăt din desagii țăranului și își grăbește pașii după silueta tulburător de fină a unei femei pe care, deocamdată, n-o poate aprecia decît din spate.

În momentul acela însă, un necunoscut îl întîmpină cu surîsul pe buze și cu mîna dreaptă pe pălăria de paie.

— Sunteți bun să-mi spuneți, vă rog, ce oră este?

Negoiță Prescureanu se încruntă o clipă. I se pare că necunoscutul nu i se adresase destul de cuviincios. Buna lui creștere însă și mai ales situația lui oficială nu-i permit să reacționeze. Își vîră deci leneș mîna în buzunarul vestei, scoate ceasornicul, își rotește ochii pe cadran și răspunde scurt, în formă de bacșiș.

— Douăsprezece fără douăzeci și cinci.

În loc să-i mulțumească însă, necunoscutul continuă să tacă și să-l privească cu insistența aceluiași zîmbet diabolic, cu care îl întîmpinase cîteva clipe în urmă. Zîmbetul lui, are ceva din impertinența grațioasă, cu care un om inteligent reușește să-și bată joc de un om prost, fără ca prostul să bănuiască.

— Mă iertați, dar ceasornicul dv. mi se pare că nu merge bine.

Negoiță Prescureanu tresare, oarecum jenat. Atitudinea necunoscutului îi pare deplasată. Îl plictisește mai ales faptul că silueta tulburător de fină a femeii, văzută pînă atunci numai din spate, cotise de data asta după colțul Palatului regal, și nu se mai vedea deloc. Necunoscutul însă, pare a i se fi pus de-a curmezișul drumului. Negoiță nu se poate nici mișca, nici vorbi. Și cu toate acestea, simte că trebuie să-i spuie ceva... Simte că trebuie să-i dea răspunsul ce-l

merita... Dar deocamdată nu găsește nici un cuvînt la îndemînă și la înălțimea situațiunii critice în care se află. În schimb, Negoiță își întoarce capul distrat și-și ridică ochii spre Fundațiunea „Carol I"...

În clipa aceea însă, privirea i se întunecă și fața i se face verde ca *papillon*-ul de la gît.

Ceasornicul de pe frontonul faimoasei noastre instituții culturale marchează unsprezece ore și douăzeci de minute!...

De data asta, necunoscutul care i-a repetat mișcarea capului, nu mai surîde, ci pufnește de rîs, un rîs crescendo și-aproape agresiv.

— Așa e, că am dreptate? La Fundație nu-i decît unsprezece și douăzeci!...

Negoiță își înghite nodul din beregată și răspunde cu autoritatea suverană a omului preocupat de lucruri mai importante.

— Ce-are a face?... O diferență de cîteva minute, nu-i mare lucru.

Necunoscutul, probabil, se așteptase la un răspuns mai serios.

— A, nu!... Vă înșelați!... Iertați-mă... Dar o diferență de un sfert de oră între ceasornicul unui pieton anonim și al unui somptuos depozit de înțelepciune universală este foarte mare lucru... Pentru care anume motive, Biblioteca Fundațiunii „Carol" ar merge în urma trecătorilor de pe Calea Victoriei? Cine-i dă dreptul acesta, cînd timpul este și trebuie să rămînă același pentru toată lumea?...

Negoiță Prescureanu începe să se clatine pe picioare. Replica necunoscutului l-a lovit drept în moalele capului. Iată un lucru la care pînă atunci nu se gîndise încă niciodată. De obicei, nedumeririle de ordin intelectual nu-i tulburau decît membrele inferioare ale corpului. De data asta însă, insistența neașteptată a necunoscutului îi deranjează întregul angrenaj al rațiunii sale de om simplu, corect și disciplinat.

Încredințat că are de a face cu un nebun, șeful de serviciu din Ministerul Artelor încearcă să se scape de el, luîndu-l mai întîi cu binișorul. Dealtfel, tot așa ar proceda de obicei și cu clienții propriului său minister, care, în majoritatea cazurilor, sunt oameni dificili, exagerați, agresivi și cîteodată chiar nebuni de-a binelea.

— Mă iertaţi, domnule... Dar, după cum vedeţi, sunt cam grăbit, şi pe căldura asta, mai ales, nu-mi arde de discuţii inutile în faţa Palatului regal.

Apoi, cu un gest hotărît de baston, ca şi cum s-ar fi ferit să nu se murdărească de ceva, Negoiţă se trage înapoi doi paşi şi în urmă porneşte spre „Capşa".

Necunoscutul însă se ia după el.

În faţa celeilalte porţi a Palatului regal, Negoiţă Prescureanu simte dogoarea zmeului din basme ce se apropie de Făt-Frumos. O mînă greoaie îi cade pe umăr şi o voce de sfredel îi găureşte pîlnia urechii. Fraza necunoscutului sfîrîie ca un fier roşu, scăpat într-un hîrdău cu apă rece.

— Nu vă supăraţi că vă deranjez din nou. Priviţi însă şi ceasornicul Palatului... Ce oră este ?...

La această nouă surpriză, Negoiţă nu s-ar fi aşteptat pentru nimic în lume. Ceasornicul de sub fanionul regal al Palatului marchează unsprezece ore şi cincisprezece minute.

Necunoscutul rîde cu poftă, iar Negoiţă îşi muşcă buzele de necaz pînă ce la un moment dat nemaiputîndu-şi păstra calmul, izbucneşte cu toată autoritatea ierarhiei sale oficiale.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu !... Ce vină pot avea eu, domnule, dacă ceasornicul Palatului regal, nu se potriveşte cu ceasornicul Fundaţiei „Carol I" ?... Eu sunt şef de serviciu în Ministerul Artelor... Nu sunt inspector ceasornicar.

Supărarea bruscă însă, este ca o boală contagioasă. Se propagă, cît ai clipi din ochi...

Necunoscutul ridică şi el tonul.

— A, nu !... Vă înşelaţi... Scuza asta o pot invoca cel mult eu, care nu sunt de pe aici, dar nu dv. care sunteţi român şi încă persoană oficială...

De data asta, Negoiţă Prescureanu se simte complet dezarmat. Nu bănuise că tocmai titulatura lui oficială avea să-i distrugă pînă şi argumentul cu care speră să-l pună pe necunoscut cu botul pe labe. Aiurit, priveşte în jurul său, fără să ştie, deocamdată, ce trebuie să facă. Să-l croiască cu bastonul în cap sau să-l dea pe mîna gardistului din poarta Palatului regal ?...

Trei sferturi de minut, ochii lor se privesc agresivi ca lanternele a două locomotive gata să se ciocnească. Tace şi unul, tace şi altul. Amîndoi, parcă recită la fel în gînd, pe Alfred de Vigny... *„Seul le silence est grand"*. Tăcerea nu e totdeauna numai „mare". Cîteodată mai e şi „bună", mai bună chiar decît o ambulanţă de salvare. (Nu însă a doctorului Minovici !... Alta.)

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor îşi pipăie plictisit gulerul care începuse să se înmoaie de năduşeală, îşi trece apoi batista pe frunte şi pe tîmple şi cîteva clipe rămîne proptit solid în bastonul său de lemn de corn, ca un stîlp de telegraf, cu firele împreunate de prea multele curente electrice, cu care nu are însă nici o afinitate sufletească. Totuşi de teama unui eventual scandal în Piaţa Palatului regal, Negoiţă Prescureanu îşi potoleşte mînia la timp, şi cu vocea rugătoare a unui elev care ar fi cerşit o notă de trecere la un examen de fine de an, se adresează necunoscutului din nou.

— Bine, dragă domnule... Din atîţi oameni de pe Calea Victoriei, tocmai pe mine mă găsişi ?... Bă, nu zău... Ce ţi-am făcut eu de-mi cauţi ceartă cu lumînarea ?...

*

Prima fază a luptei se sfîrşise. Necunoscutul cîştigase partida. Negoiţă pierduse pînă şi ultima sa poziţie strategică.

În faţa acestui nebun, fugit probabil de la Mărcuţa, şeful de serviciu din Ministerul Artelor părea mai umilit şi mai la ordin ca în faţa propriului său ministru, cu care dealtfel nu stătuse niciodată de vorbă.

Totuşi, generozitatea învingătorului îl uimeşte. De data asta, necunoscutul nu-i mai surîde diabolic şi cuvintele lui par mai calde şi mai mîngîietoare ca o rezoluţie favorabilă pusă pe o petiţie timbrată conform legii : 2 lei pentru fiscul statului şi 50 de bani pentru asistenţa socială. (Aşa se timbrau petiţiile pe vremea aceea.)

— Nu căuta să fugi de mine, fiindcă eu nu-ţi vreau răul. De la mine poţi învăţa lucruri multe şi folositoare. Dacă vrei să înaintezi pînă la director general şi cu timpul s-ajungi poate chiar ministru al Artelor, să nu faci decît ce-ţi spun eu, fiindcă eu nu spun decît adevărul. Ai încredere în mine, mai mult decît în superiorii dumitale ierarhici, care-ţi or-

donă să faci lucruri pe care nu le pricepi nici d-ta nici ei... Ai încredere numai în ce vezi cu ochii dumitale, nu în ce-ți cîntă alții la ureche... Și de cîte ori vei fi la aman, gîndește-te la mine, fiindcă numai credința în mine te va mîntui !...

În sufletul lui Negoiță Prescureanu începe parcă să se crape de ziuă. Perspectiva unei avansări îi gîdilă șira spinării ca și degetele fine ale siluetei femenine, pe care de data asta, e sigur că a pierdut-o definitiv. Știa el bine că avansările, după noul statut al funcționarilor, se fac numai de comitetul directorilor din minister, prezidat de secretarul general. Cine știe însă ce surpriză plăcută îi poate aduce ziua de mîine ? Poate că necunoscutul ăsta să nu fie nici un caraghios vulgar, cum și-l închipuise în primul moment, nici un nebun periculos cum îl socotise mai tîrziu... Și dacă-i spune el singur că-i vrea binele, de ce oare n-ar fi adevărat ? Nu cumva are de-a face cu un viitor secretar general, sau poate chiar un ministeriabil, al cărui nume însă nu circulase încă în presa cotidiană ?... Și dacă ar fi chiar așa, ce-ar fi ? N-ar fi poate mai bine ? Ar însemna că Dumnezeu a vrut așa, fiindcă Dumnezeu tot ce face, face cu rost... Și dacă Dumnezeu i l-a scos în cale, Dumnezeu trebuie să fi știut ce face.

Între timp, necunoscutul l-a luat prietenește de braț și a făcut cu el, stînga-mprejur.

— Hai să-ți mai arăt ceva... Atîta doar... Și pe urmă, te rog să-mi spui, dacă am, sau n-am dreptate...

În fața porții Palatului de la corpul de gardă, ciudatul controlor al ceasornicelor din București și șeful de serviciu din Ministerul Artelor, se opresc din nou.

Plutonul de infanterie, față-n față cu plutonul din escorta regală păreau două șiruri de soldați turnați în plumb cu gestul de comandă : „Prezentați arm' !..." Muzica militară intona *Pentru onor !...* Copilul se scobea în nas și-i cerea bonei să-l ducă mai repede undeva. Țăranul căscase gura mai largă decît deschizătura desagilor din spinare, iar familia de provinciali își agita batistele și umbrelele de ploaie ca să gonească o afurisită de viespe care da tîrcoale în jurul nasului domnișoarei îmbrăcate în costum național.

Negoiță Prescureanu nu-și mai poate păstra calmul și izbucnește din nou.

— Bine, nene, pentru caraghioșii ăștia mă-ntorseși din drum ?... Nu ți-e milă de mine ?...

Necunoscutul însă se grăbește să-i explice.

— Ba, pentru ceasornic !... Nu pentru ei... Ia te uită colo, colo sus... deasupra ușii... ușa aceea cu geamuri... Ce oră este ?...

Ceasornicul de la corpul de gardă al Palatului regal marchează unsprezece ore și cinci minute.

Negoiță Prescureanu simte că picioarele încep să i se împleticească din nou și, de data asta, chiar de-a binelea. Bastonul lui din lemn de corn se îndoaie ca o trestie de baltă, iar gura i se rotunjește goală, ca o coajă de nucă din care ai scos tot miezul...

Cu ochii holbați pe cadranul ceasornicului, șeful de serviciu din Ministerul Artelor își controlează prezența în spațiu și parcă tot nu-i vine să creadă că e treaz. Piața Palatului regal îi pare decorul actului întîi din opera *Faust* de Gounoud unde fusese cu o seară înainte, cu biletul de favoare pe care i-l dăduse directorul general. Necunoscutul din fața lui trebuie să fie Mefisto. Ba la un moment dat, i se pare chiar că în jurul lui începe să miroasă a pucioasă.

Negoiță Prescureanu își aduce aminte atunci că, în țara românească, artele și cultele fac un singur minister (așa era pe vremea aceea) și, ca bun creștin ce este, își face semnul crucii.

Semnul crucii însă nu produce nici o schimbare de decor. Necunoscutul de lîngă el nu era Necuratul, după cum îl bănuise în ultimul moment. Era un simplu om ca toți oamenii — un om, cum se spune, în carne și oase — un om cu surîsul vecinic pe buze, cu mănuși gălbui de antilopă în mînă și cu o perlă mare cît un bob de porumb, înfiptă într-un plastron roșu foc.

Totuși, diferența de aproape o jumătate de oră, între cele trei ceasornice principale din Piața Palatului regal, nu-i părea nici lui lucru curat. Neglijența celor însărcinați să vegheze asupra bunului mers al timpului în capitala României Mari, începe să-l exaspereze și pe el. Deocamdată însă se mulțumește să exclame numai atît.

— Curios lucru !... Ceasornicele astea sunt un adevărat scandal. Nu mai poate omul să fie sigur...

Necunoscutul însă îi taie repede vorba și-l lasă cu fraza ciuntită.

— Și ia seama că nu vreau să te obosesc cu toate ceasornicele din București. La gară, bunăoară, nu cred să fie trecut de ora unsprezece... Cît privește Ministerul d-voastră al Artelor, pariez că acolo, abia dacă o fi zece și jumătate...

Apoi, după o pauză și cu același surîs diabolic de mai înainte.

— Eh !... Ce vrei ?... Așa merge arta oficială, în toate țările !...

Negoiță Prescureanu își permite luxul să zîmbească și el o dată. Zîmbește cu șiretenia unui profesionist față de un diletant oarecare. Și de data asta șeful de serviciu din Ministerul Artelor, respiră ușurat fiindcă se simte la largul său.

— D-ta ești artist ?

— Nu... Eu sunt bărbier !

— De-aici, din București ?

— Ba nu... din Phrigia !

Ultimul cuvînt al necunoscutului strepezește buzele lui Negoiță ca o corcodușe verde încă.

— Phrigia ?... Ce este aia ?

— O țară care a existat pe vremuri în Asia Mică.

— Asia Mică ?

Și ochii lui Negoiță, care aflase și el ca toată lumea că turcii fuseseră izgoniți din Europa în Asia Mică, se rotunjiră, plini de nedumerire ca două paftale turcești...

Necunoscutul însă continuă oarecum vexat de nedumerirea lui Negoiță.

Cum așa ?... D-ta care ești funcționar în Ministerul Artelor, se poate să nu fi auzit încă vorbindu-se de patria mea ?...

Negoiță se roșește ca un ou de Paște și se scuză grăbit.

— Apoi, d-ta nu știi că specialiștii în geografie sunt numai funcționarii de la Ministerul Instrucțiunii Publice ?

Necunoscutul primește explicația cu obișnuitul său surîs de preludiu ofensiv.

— Așa e... Dar pînă a nu deveni o simplă expresie geografică, Phrigia a mai fost și un important focar de artă și civilizație antică !...

De data asta, Negoiță Prescureanu se ferește să mai caște gura. Se mulțumește numai să dea din cap cu admirație și atîta tot. Îi este teamă să nu se angajeze din nou într-o discuție care i-ar fi putut compromite prestigiul lui de șef de serviciu într-un minister de elită, în care funcționarii, de la ministru și pînă la ultimul impiegat, trebuie să-și păstreze cu demnitate întîietatea lor intelectuală ca și prima literă a alfabetului „A", cu care, dealtfel, începe și cuvîntul „Artă".

În schimb, Negoiță începe să se gîndească serios cam ce-ar putea face să scape mai curînd de pacostea asta ce-i căzuse în spinare, îi stricase buna dispoziție cu care pornise de-acasă și-i mototolise mîneca stîngă a hainelor, pe care le îmbrăcase pentru prima oară, chiar în dimineața aceea.

Deocamdată încearcă să schimbe discuția. Negoiță se gîndește că nepotriveala ceasornicelor l-ar putea pune mai repede la adăpostul unei discuțiuni de specialitate, decît arta și civilizația Phrigiei, de care el personal nu avea încă nici o cunoștință. Dealtfel, după cît și-aduce el aminte, numele acesta nu fusese pronunțat niciodată, nici chiar în Ministerul Artelor.

Înviorat de perspectiva unei întorsături favorabile, Negoiță Prescureanu își proptește cu gravitate privirea în ochii necunoscutului pe care, de data asta, îl întreabă aproape agresiv.

— Dar la d-voastră în Phrigia, ceasornicele mergeau la secundă ?

— Bineînțeles, fiindcă la noi nu erau ceasornice mecanice ca la d-voastră. La noi ceasornicele nu se stricau niciodată, fiindcă pe vremea mea, timpul se calcula după mersul soarelui.

Deși hotărît să reziste cu orice preț, Negoiță simte totuși că ochii i se împăienjenesc din nou, ca și cum soarele Phrigiei i-ar fi topit tot creierul. Se reculege însă repede, și cu o ușoară nuanță ironică, de profesor examinator, își continuă întrebările.

— După soare ?... Adică, cum ?...

— Uite-așa !...

Și necunoscutul după ce-și ridică și el ochii spre soare, adaogă :

— Vrei să știi ora exactă ?... Ora soarelui însă, nu ora ceasornicelor d-voastră din București...

Negoiță îngînă emoționat...

— Da, da... Ora soarelui...

— Nimic mai simplu... Miezul zilei... Adică douăsprezece fix !...

Lui Negoiță însă parcă nu-i vine să creadă.

— Ești sigur ?

— Tot așa de sigur ca și de existența soarelui !...

Soarele nu te minte niciodată. În clipa asta la București sunt douăsprezece fix, după cum în Golful de Aden e ora unu și jumătate, la Calcutta sunt șase ore fără un sfert, la Tokio sunt opt ore seara, în Alaska, miezul nopții, la San-Francisco se crapă de ziuă și la New York încep copiii să se ducă la școală.

Repeziciunea, cu care necunoscutul îl plimbase prin diferitele părți ale globului terestru, îl impresionează peste măsură. Totuși, Negoiță nu-și pierde cumpătul și exclamă triumfător :

— Adică, ora opt dimineață !...

Și tace. Tace, fiindcă își dă seama la timp că ar fi periculos să se angajeze prostește într-o nouă discuție, pentru care specialiștii trebuiau căutați tot printre funcționarii Ministerului Instrucțiunii Publice.

*

Garda Palatului regal se schimbase cu ceremonialul obișnuit. Plutonul de infanterie, care se întorcea la cazarmă cu muzica în frunte, îi ajunge în dreptul Bisericii Cretzulescu.

Negoiță Prescureanu găsește ocazia binevenită să mai schimbe discuția.

— Să ne oprim oleacă pînă ce trece armata. Muzicile astea militare îți nenorocesc urechile.

Necunoscutul, care s-a oprit și el, îl aprobă cu oarecare bunăvoință.

— Ai dreptate... Tot muzica i-a nenorocit urechile și bietului meu rege !...

Negoiță însă continuă ca și cum expresia „bietului rege" nu i-ar fi făcut nici o impresie.

— Mie nu-mi plac decît concertele simfonice ale Filarmonicei, pe care le ascult regulat cînd mi se dau bilete de favoare. Muzica, nu zic... Este cam aceeași... În schimb o asculți într-un fotoliu comod și în mijlocul unui public de elită, nu pe stradă, ca toți oamenii de rînd.

Necunoscutul însă nu-i dă răgaz să se bucure nici de concertele simfonice, nici de publicul lor de elită. Îl bate cu mîna simptomatic pe umăr, și revoltat îi atrage atenția asupra unei noi abateri de la disciplina cronometrică.

Deasupra gangului pe sub care pătrunzi în curtea bisericii, cadranul unui alt ceasornic își resfiră cifrele latine ale orelor, ca dinții unui elefant antediluvian. Negoiță Prescureanu se pregătește dar să urce un nou calvar.

Necunoscutul nu-i mai îngăduie nici măcar legiuita clipă de reculegere.

— Ia te uită !... De la Palatul regal și pînă aici nu sunt nici o sută de pași... Și totuși, diferența de timp este de aproape șaptesprezece minute... Parcă am fi în Crimeea... N-am fi tot la București !...

Și necunoscutul avea dreptate.

Ceasornicul Bisericii Cretzulescu marca douăsprezece ore și cinci minute.

De data asta, Negoiță Prescureanu începe să tremure de-a binelea. Parcă și-ar fi văzut moartea cu ochii. Necunoscutul ăsta îl chinuiește mai rău ca frigurile palustre. Își blestemă clipa cînd pornise de-acasă, probabil, cu piciorul stîng și jură cu mîna pe cruce, că ghinionul lui din dimineața aceea nu poate fi decît costumul de haine noi, pe care nu-l udase ca de obicei, cu colegii, la bodega „Pui de urs"...

Ar fi vrut să-l facă să priceapă că profesiunea de bărbier, practicată pe Calea Victoriei, în aer liber, ziua nămiaza mare și mai ales în luna iulie, este pur și simplu o condamnare la moarte — pedeapsă pe care legile țării o interzic în mod formal. Nu știe însă cum să înceapă și afară de asta, odată pornit, nu știe măcar unde ar putea ajunge.

Șeful de serviciu de la Ministerul Artelor nu se mai gîndește la avansarea promisă de necunoscut într-un moment probabil de expansiune sentimentală. Nu se mai gîndește nici la arta și civilizația Phrigiei, nici la calcularea timpului după mersul soarelui și nici chiar la costumul său de haine noi. Necunoscutul cu care stă de vorbă, afară de ce spusese că este, trebuie să mai fie și un om prost-crescut, deoarece n-avusese nici măcar politețea elementară să-i remarce ținuta

ireproşabilă şi răbdarea de înger, cu care îl suportase atîta timp... Negoiţă se zbate de data asta ca un peşte pe uscat şi-i vine să ţipe, apucat parcă de un acces de sciatică.

În schimb, necunoscutul continuă să pară animat de sentimente din ce în ce mai caritabile faţă de şeful de serviciu din Ministerul Artelor. Ba ceva mai mult, încetul cu încetul, cuvintele lui reuşesc să schimbe pînă chiar şi proasta dispoziţie a lui Negoiţă, care, la un moment dat, se trezeşte ascultîndu-l liniştit ca şi cum i-ar fi servit o poţiune calmantă.

— Iată cum se strică angrenajul maşinii sociale în ţara d-voastră, unde conducătorii ei fireşti nu cunosc nici măcar importanţa imperativă a unităţii cronometrale în viaţa de toate zilele. La d-voastră, oamenii şi lucrurile merg tot aşa de anapoda ca şi ceasornicele. Pe o suprafaţă de cîteva sute de metri pătraţi, patru ceasornice de precizie marchează patru ore diferite, ca şi cum Bucureştii, Parisul şi Teheranul s-ar găsi pe acelaşi meridian. Asta înseamnă precizie la d-voastră ?... Preciziunea timpului, ca şi ritmul vieţei de toate zilele, nu suferă decît o singură şi unică interpretare. Să nu credeţi că dacă cu gustul şi fantezia rasei d-voastră aţi reuşit să amestecaţi prin saloane, mobile Louis XVI cu covoare de Persia, şi dacă femeile d-voastră poartă tocuri Louis XV şi se tund băieţeşte, o să puteţi amesteca la fel şi fără nici un rost şi diferitele ipostaze ale bătrînului Cronos. Personajul ăsta e mai tare ca toată lumea. Nu se lasă nici ademenit nici înfrînt. Pînă astăzi nu l-a putut nimeni, nici schimba, nici expropria, nici naţionaliza... Numai d-voastră încercaţi să-i faceţi oarecari mizerii... Băgaţi de seamă, să nu vi se întoarcă tot în contra d-voastră. Pe vremea răposatului rege Carol I, în ţara d-voastră, nu s-ar fi petrecut aşa ceva, pentru nimic în lume. Pe vremea aceea, ceasornicul regelui mergea după meridianul Observatorului din Dealul Filaretului şi la fel mergeau şi celelalte ceasornice de la Palat sau din restul oraşului — şi al Fundaţiei, şi al corpului de gardă, şi al Bisericii Cretzulescu, şi al mareşalului palatului, şi al primului ministru, şi al aghiotantului de serviciu, şi al doamnelor de onoare, şi al stall-maistrului, şi al Băncii Naţionale, şi al Ministerului de Finanţe. Ţi-era mai mare dragul să ştii că Bucureştii se găsesc pe acelaşi meridian cu toţi locuitorii lui de la centru sau de la periferie. Pe vremea aceea, nu pierdeai niciodată trenul din cauza ceasornicelor din oraş, nici audienţele pe la miniştri, şi nici întîlnirile sentimentale... Pe vremea aceea oamenii şi afacerile erau la fel. Ţi-era mai mare dragul să-i vezi cum merg cu timpul, mînă în mînă, ca perechile de amorezaţi prin grădina Cişmigiului sau pe la Şosea... Astăzi însă nu vezi ce harababura merg toate ?... Orice pîrlit, se crede un Josua !.. Şi barem dacă ar fi nevoie să se oprească soarele în loc, pînă ce s-ar desăvîrşi cine ştie ce nouă alcătuire eternă !... Dar de unde ?... Cînd nu respectaţi nici ritmul soarelui, cum vreţi să vă unificaţi cu eternitatea lui ?... Aţi cam început să bateţi cîmpii, dragul meu... Ascultaţi-mă pe mine, că eu sunt om umblat şi-am trăit poveşti adevărate, pe care d-voastră le credeţi inventate numai ca să prostiţi norodul cu ele. Tot aşa o pornise razna într-o vreme şi fostul meu stăpîn — odihnească-i divinul Hades sfînta lui cenuşă, în nisipul Pactolului nostru de aur !... Credea că dacă bătuse pe hetheeni, n-are să se mai atingă nimeni de el. Într-o bună zi însă, au năvălit peste noi cimerienii, şi cît ai clipi din ochi, din toată arta Phrigiei, n-a mai rămas nici atît cît aveţi d-voastră la Ministerul Artelor !...

Ultimele patru cuvinte proprii răniră din nou şi tot mai adînc amorul propriu al şefului de serviciu din Ministerul Artelor. Totuşi, jenat şi cu glasul fărîmiţat de emoţie, Negoiţă Prescureanu riscă o nouă întrebare :

— Dar cine eşti d-ta, omule, de ştii atîtea lucruri ?

— Eu sunt bărbierul regelui Midas...

Apoi, fără să-i dea timp să se dezmeticească :

— Dacă cumva, vreodată, ai nevoie de serviciile mele, nu uita ce ţi-am promis... Îţi stau la dispoziţie cu plăcere.

Negoiţă Prescureanu îngînă aiurit :

— Mulţumesc... Dar, eu mă servesc singur. Am un aparat american *Gillette* veritabil şi o maşină nemţească de ascuţit lamele ! Merge admirabil.

Surîsul necunoscutului devine iar ironic :

— Ţi se pare că merge admirabil fiindcă aşa vi se pare la toţi care vă radeţi singuri. La cea mai mică picătură de sînge însă, începeţi să ţipaţi ca din gură de şarpe. Nu vă

dați seama de adevăr decît după ce vă tăiați beregata. Eu însă rad fără apă, fără săpun și fără lamă de oțel. N-am decît să casc o singură dată gura și... gata. Cît ai clipi din ochi, nu-ți mai rămîne un singur fir de păr în barbă.

Negoiță Prescureanu se sprijine din nou în bastonul său din lemn de corn, și după o matură chibzuire cu sine însuși conchide că necunoscutul ăsta probabil și-a pus în gînd să-și bată joc de el.

— Ia ascultă, domnule ! De ce continui să faci pe nebunul cu mine ? Nu-nțelegi că te-am priceput din primul moment ?... Pe mine nu mă poate înșela nimeni... nici dracul !... Îmi cunosc oamenii mai bine ca dosarele teatrelor minoritare, din serviciul meu...

Necunoscutul îl întrerupe cu un gest de compătimire :

— Fugi că te lauzi... Nu cunoști pe nimeni și nici nu pricepi nimic... Eu îți vreau binele și d-ta mă insulți. De așa ceva numai un român poate fi capabil. Nu-ți fie teamă că eu nu-ți cer nimic. Nu fac nici un fel de politică. Nici nu urmăresc cine știe ce avantagii. Nu mă gîndesc nici măcar la postul d-tale de șef de serviciu în Ministerul Artelor... Poți fi liniștit, că ce bănuiești d-ta nu e adevărat. Adevărat este numai ce ți-am spus eu. Și eu, să știi că nu-mi calc cuvîntul niciodată, fiindcă nu promit decît ce pot face. Și eu pot face orice, fiindcă tot ce fac, nu fac decît din voluptatea adevărului...

Negoiță Prescureanu se simte inundat de un val de mărinimie. Ultimele cuvinte ale necunoscutului l-au înduioșat pînă la lacrimi. Dar fiindcă nebunul ăsta îl sîcîise așa de rău, șeful de serviciu din Ministerul Artelor nu se poate răzbuna pe el decît pregătindu-i o despărțire ironică :

— Bine, bine. Îți mulțumesc... Dar dacă o fi să mai am nevoie de d-ta, unde te-aș mai putea găsi ?

— Oriunde, numai pe Calea Victoriei, nu !... Prin Cișmigiu, pe la Băneasa, pe la Ciorogîrla, pe la Cernica... pe unde sunt lacuri cu trestii, cu sălcii și cu plopi... Grozav îmi plac frunzele pomilor care, cînd le bate vîntul, vorbesc parcă între ele, la fel cu oamenii. Dar bineînțeles, mult mai cuminte decît ei... Vîntul și frunzele pomilor nu mint niciodată. S-o știi de la mine... Cu bine dar, și pe curînd.

Îi strînse apoi mîna cu prietenie și o luă la vale pe strada Sfîntul Ionică.

*

Negoiță Prescureanu, răsuflă în fine ușurat.

— Uf ! Bine că se duse... Probabil că se duce în Cișmigiu ca să se răcorească.

Apoi, după ce-și pipăie cravata din nou, își trage manșetele afară din mînecile hainei, își mai trece o dată cu batista pe frunte și scrîșnește furios din dinți, gîndindu-se că silueta tulburător de fină a femeii, dacă ar fi mers tot înainte pe Calea Victoriei, s-ar găsi acum pe podul de peste Dîmbovița. Nu-i mai rămînea deci decît să dea o raită pe la „Capșa". Dar cum pierduse noțiunea timpului, Negoiță își vîră mîna în vestă și scoate ceasornicul. Minutarele negre însă amorțiseră la douăsprezece fără douăzeci și cinci !...

— Poftim !... exclamă el plictisit... Mi-a stat ceasul. Și începe să-i învîrtească resortul.

În clipa aceea însă, o umbră de om, umbra necunoscutului îl întunecă parcă deopotrivă și pe din afară, și pe dinăuntru.

Care era ora exactă ?... Care din cele patru ceasornice din apropiere spunea adevărul ?... După care din ele trebuia să-și potrivească și ceasornicul lui ?...

Instinctiv, Negoiță Prescureanu își ridică atunci ochii spre soare. Dar soarele deși dogorește orbitor, nu-i poate strecura în minte nici o rază de lumină nouă...

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor își dă seama de-abia acum, că nu-i lucru ușor să calculezi timpul după mersul soarelui și, pentru prima oară de cînd se-ntîlnise cu necunoscutul, simte în el izbucnind un prinos de admirație sinceră pentru nebunul acesta așa de savant, care printre multe alte minunății, cunoștea și limbajul soarelui.

În drum spre Capșa, Negoiță Prescureanu pare mai trist ca o operă postumă, publicată în ziua aniversării morții autorului. Șeful de serviciu de la Ministerul Artelor simte că nu mai este același om fericit ca înainte cu cîteva ore, cînd plecase de acasă îmbrăcat pentru prima oară în costumul său de haine noi.

CAPITOLUL II

Negoiţă Prescureanu n-a putut dormi toată noaptea. Îl obsedase tîlcul celor spuse de necunoscutul care se recomandase : bărbierul regelui Midas...

La început crezuse că are de-a face cu un nebun. Păţania cu propriul său ceasornic însă îi schimbase părerea. Din clipa aceea, toate orele învrăjbite de pe cadranul ceasornicelor din Bucureşti şi chiar din România întregită se îngrămădiseră parcă în creierul său, cerîndu-i să fie puse la punct. Dar cum Negoiţă nu era sigur nici măcar de propriul său ceasornic, şeful de serviciu din Ministerul Artelor era nevoit să le suporte la infinit tic-tac-ul lor monoton, ordonat şi totuşi fals. Ora autentică — ora soarelui — singura oră în care mai avea încredere, nu i-o putea indica decît bărbierul regelui Midas, care însă dispăruse fără urmă. Dar pentru Negoiţă, prezent sau dispărut, nebunul acesta nu putea fi decît acelaşi om mare, pentru care calificativul de înţelept era insuficient.

Şi iată cum convertirea lui Negoiţă Prescureanu luase peste noapte, proporţiile unui adevărat eveniment istoric. Şeful de serviciu din Ministerul Artelor se identificase, fără să-şi dea seama, cu regele Clovis, după victoria de la Tolbiac !...

De şaptesprezece ani de cînd era funcţionar al statului, Negoiţă nu recunoscuse decît superioritatea ierarhică a şefilor săi. De data asta însă, noul Sicambru se închinase pentru prima oară în faţa unei superiorităţi de altă categorie.

Negoiţă Prescureanu recunoaşte că există pe lume foarte multe lucruri, de care el este cu totul străin — fie că nu avusese încă timp să le cunoască, fie că-şi dăduse seama că i-ar fi foarte greu să le priceapă. Dar unui şef de serviciu, chiar cînd ar fi el un excelent funcţionar (cum este cazul de faţă), nu-i poţi pretinde să cunoască pe de rost *Evanghelia* şi *Marea Enciclopedie* (neterminată încă), aşa după cum ai pretinde unei Înalt-Prea-Cinstite-Feţe-Bisericeşti (cu litere mari) sau unui academician (cu literă mică). Faptul că directorul său general era mulţumit de activitatea sa birocratică îi satisfăcea pe deplin atît ambiţia lui de funcţionar de carieră, bine notat, cît şi prestigiul său social, cu care

se putea prezenta chiar în lumea bună, adică în lumea din afară de minister. La avansări, dealtfel, în primul rînd, se are în vedere cuvîntul directorului general.

Cît priveşte amorul său propriu de bărbat valid şi om de societate, nu că vrea să se laude, dar toţi colegii lui din minister ştiu că se găseşte în bunele graţii ale domnişoarei Lilly Ionescu, studentă la litere şi subşefă de birou cl. II, în aceeaşi direcţie cu el — o fată delicioasă, care-i permite să-i sărute mîna, s-o conducă acasă cu tramvaiul şi chiar să-i facă şi curte.

Domnişoara Lilly Ionescu este cea mai frumoasă funcţionară din Ministerul Artelor. Încă opt funcţionare la fel cu ea, şi ministerul s-ar fi putut muta din strada General Berthelot, direct pe muntele Helicon, fără nici o altă formalitate oficială.

E drept că în minister mai sunt şi alte fete frumoase. Pe Negoiţă însă nu-l impresionează nici una. Şi ca el mai sunt şi alţi funcţionari în minister. Domnişoara Lilly Ionescu este unică. Nici una nu face ca ea atîta senzaţie cînd apare în birou şi pe nici una din celelalte nu se bat directorii generali, ca să o aibă funcţionară în direcţia lor. Ba ceva mai mult, un fost secretar general, care, în treacăt fie zis, se schimbase odată cu guvernul care-l adusese, o ţinuse ataşată la cabinetul său personal tot timpul cît ocupase această înaltă demnitate de subaltern imediat, al locţiitorului lui Apollo în ţara românească. Bineînţeles că gurile rele încercaseră într-o vreme să facă oarecare glume de prost gust pe seama ei. Domnişoara Lilly Ionescu însă nu-şi pierduse cumpătul şi după ce-i trăsese unui şef de birou o pereche de palme, de răsunară pînă în cabinetul ministrului, nimeni dintre funcţionarii ministerului nu mai îndrăznise să spună de ea vreo vorbă de rău.

Pentru Negoiţă Prescureanu dar, prietenia intimă cu domnişoara Lilly Ionescu este mai mult decît o avansare în grad. Avansări poate căpăta orice funcţionar destoinic. Prietenia domnişoarei Lilly Ionescu, nu poate onora însă decît pe unul singur — pe Negoiţă Prescureanu. Ea îi măguleşte amorul său propriu de bărbat bine făcut şi îi conservă prestigiul de funcţionar select, atît în faţa colegilor săi mai mărunţi, de la impiegatul simplu pînă la şeful de birou cl. I,

cît mai ales, în fața superiorilor săi cu vederi și năzuințe sentimentale mult mai înalte ca ale lui.

Cel mai plouat dintre toți însă pare a fi chiar directorul său general, pe care domnișoara Lilly Ionescu nu-l poate suferi, deși este nevoită să se închidă cu el în birou, ori de cîte ori au de rezolvat lucrări confidențiale. De la dînsa însă nimeni n-a putut afla nici cel mai mic secret — nici măcar Negoiță, favoritul său. Domnișoara Lilly Ionescu este discretă ca un' adevărat mormînt — un mormînt însă mai vesel și mai frumos ca toate mauzoleurile din Camposanto de la Genova, care, după avizul specialiștilor în monumente funerare de la Ministerul Sănătății Publice, pare a fi cel mai frumos cimitir din lume.

Iată cîteva numai dintre multele și puternicele motive, pentru care Negoiță Prescureanu se putea considera, pînă ieri, un om fericit.

Din clipa însă cînd i-a ieșit în cale bărbierul regelui Midas, fericirea șefului de serviciu din Ministerul Artelor începuse să se clatine, mai rău ca stîlpii telegrafiei fără fir a armatei.

Nebunul ăsta nu putea fi un om de rînd. Atîta cuminței, cinste și elocvență, Negoiță nu mai întîlnise pînă atunci nicăieri — nici în familie, nici la școală, nici la minister, nici la „Capșa", nici în presa cotidiană, nici în Parlament și nici chiar în discursul de instalare al noului său ministru care, în treacăt fie zis, nu entuziasmase decît pe gazetarii subvenționați de guvern.

De data asta cel puțin, era sigur că nu se mai înșeală. Necunoscutul din Piața Palatului regal nu putea fi un simplu bărbier, fiindcă bărbierii de obicei n-au altă calitate decît aceea, poate că vorbesc mai mult și mai repede decît proprii lor clienți. Adevărul era acesta. Între profesiunile de bărbier, avocat, doctor în drept, popă de sat sau chiar de oraș, conferențiar cultural, profesor de morală creștină sau inspector școlar cu delegație permanentă, Negoiță nu vedea cel mult, decît simple deosebiri grafice, și atîta tot. Necunoscutul său, dar, nu putea fi chiar bărbier, după cum se recomandase, probabil într-un moment de exces de modestie, ci ceva mai mult; dacă, bineînțeles, înțelepciunea nu cumva este cotată mai puțin decît orice altă profesiune avuabilă. De data asta, Negoiță se putea mîndri cu drept cuvînt, că era

fixat definitiv. Dintre toate categoriile de oameni cu care venise pînă atunci în contact, nebunul acesta era de bună seamă cel mai cuminte om, dintre toți așa-zișii oameni cu scaun la cap.

Cine putea fi însă acest pretins bărbier al regelui Midas ?...

Zadarnic șeful de serviciu din Ministerul Artelor, se trudise întreaga noapte să-și aducă aminte de numele acestui rege. În afară de cei doi regi ai României — Carol și Ferdinand, — de Napoleon Bonaparte, Victor Emanuel, Frantz Iosef, țarul Rusiei, sultanul Turciei, șahul Persiei și împăratul Chinei, Negoiță Prescureanu nu mai avea cunoștință de nici un alt fost sau actual cap încoronat, în afară bineînțeles de Magnificentius, împăratul peniței, pe care însă nu-l putea lua în serios.

Dimineața, plecase de acasă spre minister, hotărît să întrebe pe domnișoara Lilly Ionescu. Socotea el că o studentă la litere trebuie să fie la curent și cu altfel de nume proprii, afară de cele puse pe petițiile sosite prin registratură.

De îndată însă ce dădu cu ochii de subalterna sa, Negoiță simți că i se pune un nod în gît. Oricîtă prietenie ar fi existat între ei, Negoiță își dă seama că nu-și poate trăda insuficiența culturală de care însă, bineînțeles, el personal nu avea nici un fel de vină. Dealtfel, un șef de serviciu din Ministerul Artelor trebuie să-și păstreze cu orice preț, mai întîi, prestigiul gradului său ierarhic și, apoi, demnitatea sa personală de colaborator, umil dar prețios, al celor hărăziți de soartă să hodorogească cît mai mult carul statului.

Se hotărăște dar să încerce mai întîi cu directorul său general, cu care întreținea relațiuni personale, mult mai apropiate decît permit cele două grade ierarhice în care erau încadrați conform noului statut al funcționarilor. Directorul său general însă nu este funcționar de carieră, și, ca atare, nu face caz de gradul său ierarhic, pe care probabil l-a acceptat numai din cauza lefei — cea mai mare leafă după aceea a secretarului general, care și ea vine numaidecît după aceea a ministrului.

Directorul său general este, cum se spune, „om de litere", adică publică din cînd în cînd prin diferite reviste fie cu plată, fie gratuit, articole despre Eminescu, Creangă, Caragiale, Macedonski și alți defuncți scriitori români, asupra

cărora opinia publică și cărțile didactice s-au pronunțat mai de mult. Directorul său general nu riscă dar să se înșele niciodată. Ba ceva mai mult, Negoiță își dă seama pentru prima oară că directorul său general este un tip în genul bărbierului regelui Midas... Nu manevrează decît adevărurile controlate. Colegii săi din minister însă au cu totul altă părere despre el. La „Capșa", mai ales, se spune, bunăoară, că este un mare farsor, care face artă cum ar putea face oricine o paralizie generală, după un șir de nopți albe, petrecute în tovărășia femeilor ușoare. Faima lui însă se datorește numai faptului că trece drept mîna dreaptă a ministrului, care în diferite ocaziuni, declarase, fără nici o reticență, că el nu se pricepe în artă. Interesele partidului politic din care făcea parte îl azvîrliseră însă ca pe o nucă în părete, tocmai la Ministerul Artelor. Și totuși, în materie de artă, Negoiță Prescureanu nu recunoaște decît autoritatea absolută a ministrului său, a cărui semnătură pe actele oficiale îl emoționează la fel ca și semnătura domnișoarei Lilly Ionescu.

Pe directorul său general însă îl stimează mai puțin, probabil fiindcă se găsește în contact cu el mai des. Prietenia lor dealtfel, dacă i-a creat oarecare gelozie printre colegi, i-a ridicat în schimb prestigiul față de domnișoara Lilly Ionescu, care îl preferă pe el înaintea directorului. Ceea ce nu-și poate permite dar cu domnișoara Ionescu poate risca fără teamă cu directorul său general. Pe el îl poate întreba, fără să se compromită, cine este bărbierul regelui Midas... Un director general, este lucru firesc, trebuie să cunoască mai multe nume proprii decît un simplu șef de serviciu. Și afară de asta, directorul său citește regulat ziarul francez *Le Figaro* pe care ministerul îl abonase în zece exemplare, pentru uzul funcționarilor superiori și alte înalte rațiuni de stat.

Iată-l deci hotărît. Negoiță Prescureanu își potrivește cravata în oglinjoara rotundă pe care o păstrează în orele de birou în buzunarul de sus al vestei sale fantezie, își îndreaptă cu tocul frezura deranjată de căldură, pune apoi mîna pe dosarul unei afaceri care trena de vreo trei luni de zile prin diferite birouri și își face drum spre cabinetul directorului.

Ca întotdeauna, directorul general pare absent din birou. Spiritul său însă, și mai ales, persistența unui parfum pro-

priu plutește aproape mereu în tot ministerul. Negoiță încearcă să-și pună în evidență prezența în birou cu obișnuita sa frază ceremonială :

— Să trăiți, domnule director general !...

— Bună ziua, mă zevzecule !...

„Zevzec" este calificativul cu care directorul general își mîngîie funcționarii pe care îi agrează. Deși artist mare, directorul vorbește altfel de cum scrie. Este, cum spune portarul ministerului, „bun la suflet și rău la gură".

Negoiță Prescureanu înaintează spre birou, legănîndu-se ca o baletistă de la Operă. (Pe vremea aceea, Opera ținea tot de Ministerul Artelor.) Directorul general este bine dispus și șeful de serviciu a lovit-o „în plin", cum se spune la minister și la Societatea funcționarilor publici.

— Cînd rezolvăm, domnule director, chestia bursierilor de la căminul Școalei de arte frumoase ?

— Cînd o fi să ne dea statul parale... Nu ți-am mai spus ?... Cu ce vrei să-i plătim ?... Cu leafa noastră ?...

— Aveți dreptate... Credeam însă, că... poate mai puneți dv. o vorbă bună pe lîngă domnul ministru... să intervină dumnealui la Finanțe.

— Ce, mă, tu ești nebun ? Ce ți se năzări acum cu bursierii de la belle arte ?... Vrei să ne dea afară din slujbă ?... Vezi-ți de treabă... Nu te-amesteca unde nu-ți fierbe oala...

Negoiță Prescureanu prinde ocazia să-și plaseze întrebarea cu pricina.

— Domnule director... Nu vă supărați, dar... Aș vrea să vă mai întreb ceva.

— Chestii de-ale noastre ?... De minister ?...

— Așa și-așa...

Și șeful de serviciu insistă grațios ca o damă de consumație. (Teatrele de varietăți țineau și ele tot de Ministerul Artelor.)

— Hai ! Spune-odată... Ce e ?

— Ceva personal...

— Anume ?

Negoiță Prescureanu, după ce-a depus pe biroul directorului general dosarul doldora de tot felul de acte, îl mîngîie cu amîndouă mîinile, ca pe un pîntec de genul feminin, tolănit pe plaja de la Mamaia.

— Domnule director general... Eu nu mai mi-aduc bine aminte... Dar dv. trebuie să știți... Cu siguranță, că dv. trebuie să știți cine este ăla... căruia îi zice... bărbierul regelui Midas...

— Cum ai zis ?

Vocea șefului de serviciu se subțiază ca un imperceptibil bîzîit de muscă :

— Bărbierul regelui Midas !...

În schimb, vocea directorului general izbucnește ca explozia de la pirotehnie...

— Ce ? N-ai altceva mai bun de făcut ?... De bărbieri îți arde d-tale acum ?... Abia sfîrșiși cu bursierii de la belle arte și-i luași acum pe cei de la Casa centrală a meseriilor. Tu nu știi că ăștia nu țin de Ministerul Artelor ?... Ia să faci bine să-ți vezi de hîrtiile d-tale în restanță și să nu mai vii la mine cu prostii de-astea.

Și ca și cum și-ar fi dat seama că Negoiță tot n-a priceput ce-i spusese, directorul general mai adaugă :

— Du-te la corporația bărbierilor dacă vrei să știi cine e ăla !...

Negoiță Prescureanu se îngălbenește și de ciudă și de rușine. Noroc însă că în birou nu se mai găsea nimeni afară de el și de directorul general.

— Și acum, fă bine și șterge-o că am de lucru.

Își aduce aminte însă ceva foarte interesant și grabnic :

— Ascultă... Ioneasca a venit ?

— A venit, domnule director...

— Cheam-o încoa, fiindcă o să am ceva de lucru cu ea. Trebuie să-i dictez un referat confidențial.

Cu aceeași discreție de biurocrat inferior, cu care intrase, Negoiță Prescureanu iese din cabinetul directorului general și se îndreaptă spre biroul comun al funcționarilor din direcția artelor. Domnișoara Lilly Ionescu îl aștepta, ca și cum ar fi fost prevenită parcă. Negoiță îi zîmbește de departe, apoi ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic extraordinar în cabinetul directorului general, șeful de serviciu se apleacă galant spre urechea subalternei sale adorate și-i șoptește șiret, ca și cum i-ar fi făcut o destăinuire de dragoste :

— Vă poftește domnul director general la d-sa în birou... Are de lucrat ceva confidențial.

Și Negoiță Prescureanu, după ce urmărește cu privirea pe domnișoara Lilly Ionescu pînă ce dispare pe ușe, cade din nou pe gînduri.

Ce-i spusese el oare directorului său general, de-l făcuse foc și pîrjol, cînd cu o clipă doar mai-nainte fusese așa de bine dispus ?... Nu cumva „bărbierul regelui Midas“ era o expresie de rușine, care nu trebuie rostită decît între prieteni buni și de aceeași condiție socială ?...

Faptul că putuse fi necuviincios, fără voie, cu directorul său general, îl neliniștește ca și descoperirea unui fals în acte publice !...

Dar tot gîndindu-se așa, șeful de serviciu tresare deodată și, cîteva clipe rămîne țeapăn și stupid ca dulapul arhivei, în care dosarele galbene alternau cu cele verzi. În rafturile feluritelor sale bănuieli, se strecurase fără știrea lui, un dosar străin — un dosar de culoare roșie, probabil — care i-ar fi putut compromite cariera, dacă întîmplător, cineva l-ar fi descoperit acolo.

Nu cumva directorul său general este tot atît de incult ca și dînsul ?... Nu cumva, habar n-are nici el, de acest așa-zis bărbier al regelui Midas ?

Și în ochii lui Negoiță Prescureanu, pînă atunci plini de cea mai strictă disciplină vizuală pentru diferitele grade ierarhice din minister, aureola de mare artist a directorului general al artelor apăru, pentru prima dată, întunecată de un enorm și monstruos semn de întrebare !

În momentul acela însă, iată că intră în birou Fănică Ulmeanu, inspector general al artelor și conferențiar la catedra de pedagogie de la Universitatea din București, alt prieten bun al lui Negoiță.

Ulmeanu este un tip prețios ca un manual didactic, legat în piele de crocodil și cu titlul imprimat în litere de aur, dar cu filele netăiate încă. Inspectorul vine foarte rar pe la minister. Protecția unui fost ministru plenipotențiar al țării îl dispensează de corvoada zilnică a birocrației românești. Majoritatea timpului este ocupat cu cercetarea lucrărilor de la seminarul pedagogic, iar restul cu preschimbarea polițelor personale pe la diferite bănci din centrul sau periferiile capitalei. Ulmeanu este vecinic dator cu cîte ceva — dator la bănci, dator la prieteni, dator la furnizori, dator la servitori și, în fine, dator pînă și necunoscuților care riscă să-l

cunoască fără să bănuiască ce-i așteaptă. De cîte ori îți întinde mîna, ești sigur că nu și-o retrage niciodată goală. Și dacă întîmplător nu-ți datorează încă nici un ban, în schimb îți rămîne totdeauna dator cu ceva, fie chiar cu un simplu răspuns.

La vederea lui, Negoiță Prescureanu respiră ușurat. Cu Ulmeanu, avea să meargă la sigur. La Universitate — se gîndea el — circulă tot felul de nume ilustre, nu ca la minister, numai nume de anonimi. Ulmeanu, dar, trebuie să fie la curent și el cu starea civilă a pretinsului bărbier al regelui Midas.

— Bine că veniși, dragă Fănică... Parcă Dumnezeu te-a-duse taman la pont.

Inspectorul salută pe funcționarii mai mărunți numai cu cîte un gest de mînă. Lui Negoiță însă îi întinde mîna toată — o mînă osoasă și rece, ca un cleşte de scos măsele.

— Eh !... Ce mai e nou pe la voi ?...

— Toate-s vechi și nouă-s toate... vorba lui Alecsandri.

— Vorba lui Eminescu, mă prostule !... Nu ți-am spus să nu mai întrebuințezi expresii de care nu ești sigur ?

Negoiță Prescureanu privește jenat în jurul lui. Prestigiul său trecuse printr-un moment extrem de critic. Ce-ar fi fost, dacă vreunul din funcționarii din birou, ar fi tras cu urechea la cele ce-i spusese Ulmeanu ? Noroc însă că inspectorul îl apostrofase pe un ton amical și numai cu vocea pe jumătate. De data asta însă îl întreabă cu voce tare :

— Eh !... Spune ce-ai de spus că sunt grăbit.

Șeful de serviciu de la Ministerul Artelor își mestecă fraza în gură. Parcă nu-i mai vine să-l întrebe ce-avusese în gînd. Îi este teamă să n-o pățească și cu inspectorul general, la fel ca cu directorul general. Calificativul „general" începe să-l obsedeze ca un glas de cucuvaie, prevestitor de nenorocire. Simte însă că Ulmeanu este gata să se enerveze din nou și Negoiță se hotărește în fine, să caște gura. Fraza îi scapă în vid, ca și bucata de caș din ciocul cioarei, păcălită de vulpe...

— Nu cumva știi tu, mă Fănică... cine este ăla... bărbierul regelui Midas ?

Ulmeanu înțepenește în picioare, ca un paratrăsnet în turla unei biserici gotice, și, fără să stea o singură clipă pe gînduri, răspunde fulgerător :

— Nu ți-e rușine să mă-ntrebi porcării de-astea ? M-ai văzut tu pe mine vreodată în compania bărbierilor ?... Pe mine să mă-ntrebi, dacă vrei să știi cine este, un Jean-Jacques Rousseau... un Pestalozzi... un Comenius... un Herbart...

De ce-i fusese teamă, nu scăpase.

Negoiță Prescureanu încearcă să-l potolească, gudurîndu-se pe lîngă el, ca un cățel lihnit de foame.

— Nu te supăra, nene Fănică !... Zău așa !... Că doar n-am vrut să te insult...

— Așa vorbești tu cu mine ?... Tu nu știi cine sunt eu ?...

— Ba tocmai fiindcă știu... Credeam că d-ta ești mai la curent cu numele proprii decît domnul director general.

Ulmeanu surîde ironic, dar și generos în același timp.

— Apoi eu și el totuna suntem ?... Eu profesor universitar și el un biet zgîrie-hîrtie... Așteaptă numai să vină ministru cine știu eu, și-ai să vezi cum o să-l retrogradez !...

Și Fănică Ulmeanu continuă să-și verse furia pe directorul general care, bineînțeles, nu era de față.

Mulțumit că a scăpat ușor, Negoiță Prescureanu își vîră capul într-un dosar voluminos, pe care începe să-l răsfoiască grăbit, cu dexteritatea ochilor lui obișnuiți să citească mai mult peste rînduri, decît printre rînduri.

De data asta însă, ochii șefului de serviciu de la Ministerul Artelor, parcă lăcrimează de ciudă. Trecuseră douăzeci și patru de ore de cînd fusese acostat de necunoscutul din Piața Palatului regal și pentru el bărbierul regelui Midas era încă tot un mare... anonim.

CAPITOLUL III

La restaurant, Negoiță Prescureanu nu poate nemeri nici un fel de mîncare să-i placă. Înnebunise bucătarul, sau bărbierul regelui Midas îi atrofiase simțul gustului ?

Toate mîncările obișnuitului său „meniu-fix" fuseseră parcă preparate cu sare amară sau cu prafuri verzi pentru stîrpit gîndacii. Supa cu găluști de griș, papricașul de pui de găină, vrăbioara de văcuță, compotul de vișine proaspete și chiar suplimentul — cafeaua turcească „glichion vrasto" — stropită cu un pic de jamaică veritabilă — toate erau parcă altfel de cum fuseseră pînă atunci. Ba ceva mai mult, pînă

şi „regala specială R.M.S.", pe care o aprinde după-masă, îi pare umplută cu praf de puşcă. De frică să nu-i facă explozie în gură, o aruncă şi aprinde alta... apoi alta... şi tot aşa, una după alta, pînă ce sfîrşeşte pachetul. Ţigările însă sunt toate la fel. Miroase a pucioasă şi sfîrîie ca nişte rachete de artificii pentru 10 Mai.

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor, simte că este cel mai nefericit om de pe lume. Cu o zi înainte, pornise de-acasă radios ca un lan de grîu în văpaia soarelui de amiază şi acum iată-l mohorît şi sinistru ca o margine de prăpastie carpatină, într-un miez de noapte, fără lună şi fără stele. Bărbierul regelui Midas îi tulburase deopotrivă şi minţile şi stomacul.

*

Dezolat ca niciodată pînă atunci în viaţa lui monotonă, corectă şi ideală, Negoiţă Prescureanu se scoală de la masă şi o porneşte gînditor spre „Capşa". În momentul de faţă, „Capşa" este pentru el ceea ce în vechime erau pentru omenire Coloanele lui Hercule. Imaginea celebrei cafeneli, cu vecinica prezenţă la masa din fund a bunului său prieten Iorgu Mătăsaru, îi luminează pentru o clipă mintea şi-i împrospătează speranţa în ceea ce nu mai îndrăznea să mai spere. După douăzeci şi patru de ore, formate dintr-un post-meridian, o noapte întreagă, şi un ante-meridian, Negoiţă Prescureanu respiră, în fine, uşurat de greutatea enormei pietre de moară ce se lăsase pe sufletul său candid şi netulburat pînă atunci decît, cel mult, de imaginea drăgălaşei domnişoare Lilly Ionescu.

Negoiţă se gîndeşte :

„Dacă n-o ştii nici Iorgu Mătăsaru, cine este bărbierul regelui Midas, s-a sfîrşit cu mine. Nu-mi mai rămîne decît o singură soluţie — o soluţie însă împărţită în două : Mărcuţa sau Morga !..."

Adevărul este că Iorgu Mătăsaru nu este un „oarecine". Este „cineva". E drept că nu este un rentier, dar nici un salariat al statului, un biet funcţionar inferior la ordinele atîtor superiori în faţa cărora simţi cum te micşorezi, ba cîteodată, chiar cum dispari aproape complect. Iorgu Mătăsaru este un om liber, un licenţiat în drept de la Iaşi, unde întîmplător în anul acela, preşedintele comisiunei de examinare fusese un unchi al lui, un celebru jurisconsult şi vechi boier moldovean, care pe vremuri se bucurase de prietenia intimă a unui Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Alecsandri şi a altor iluştri defuncţi cu nume însă mai puţin sonore.

Deşi pretinde că este şi el tot viţă de boier moldovean, cum se spune : „get-beget, coada vacei", Iorgu Mătăsaru nu mai vrea totuşi s-audă nimic nici de Iaşi, nici de Moldova. Dezgustat de uşurinţa criminală, cu care vechile familii moldoveneşti cedează, pe zi ce trece, stăpînirea cetăţii de scaun a lui vodă Lăpuşneanu, moldovenilor de origine mai nouă (cetăţeni români, tot aşa de buni — e drept — dar cu nume şi mai ales cu sentimente cam dubioase) Iorgu Mătăsaru s-a stabilit pentru totdeauna la Bucureşti. După ce şi-a făcut stagiul mai întîi la „Colaro", apoi la „Imperial" la „Papa Kübler" şi mai pe urmă la „Terasa Oteteleşeanu" Iorgu şi-a fixat definitiv prezenţa personalităţii sale la „Capşa", ca şi un general de corp de armată, peste galoanele căruia nu se mai poate adăuga — lucru dealtfel imposibil — decît galonul unic al regelui, şeful suprem al armatei. Aci este, cum s-ar zice, ca „la el acasă". Naţionalist integral, deşi de cîte ori are ocazia, afectează în mod agresiv cea mai pronunţată nuanţă de regionalism moldovenesc, Iorgu este prototipul omului dezrădăcinat. Pentru cei care nu-l cunosc încă bine, Iorgu străluceşte ca un adevărat stîlp de foc. Nu este însă decît un simplu stîlp de cafenea. Şi totuşi Negoiţă Prescureanu îl admiră aşa cum pare a fi, nu cum este în realitate. N-a făcut niciodată caz de amorul propriu exagerat al bunului său prieten, şi, mai ales, nu i-a destăinuit niciodată bănuiala împărtăşită dealtfel de toată lumea, cum că Mătăsaru n-ar fi moldovean curat, ba ceva mai mult, nici chiar român adevărat. Pentru el, Iorgu Mătăsaru a fost şi este ceea ce continuă să fie. Este, cum îi zic prietenii, acelaşi „conu Iorgu" cel mai reprezentativ cetăţean al României întregite şi cel mai zgomotos client al cafenelei „Capşa", unde se consideră ca împămîntenit pe un lot de 10 ha de pămînt arabil, ca şi oricare alt soldat român scăpat cu viaţă din ultimul război. Conu Iorgu însă nu vrea să-şi mai aducă aminte că a făcut războiul. În locul insignei de cavaler al „Coroanei României" pe care n-a putut-o obţine

„cu spada" fiindcă a luptat numai la partea sedentară, Mătăsaru și-a înfipt la butonieră o simplă cocardă roșie, care, dacă n-ar avea cusută pe ea o balanță de aur, insigna justiției imanente, ar părea coloarea „Legiunii de onoare" pe care o așteaptă zadarnic de la marii săi prieteni din Franța, cu care a făcut cunoștință în timpul războiului. Conu Iorgu nu are însă numai butonieră. Mai are și cărți de vizită cu titlul de „avocat", dar fără adresă. Ca și cocotele *en vogue* pe care le întîlnești oriunde și oricînd simți nevoie de ele, tot așa și conu Iorgu, îți iese în cale totdeauna, fără să mai fie nevoie să-l cauți. Iorgu Mătăsaru este un fenomen, care se perpetuează parcă, de la facerea lumii. Plutește peste tot ca și duhul sfînt!... Gurile rele pretind însă, că nimeni nu l-a văzut pledînd nici măcar la judecătoriile de pace. Și totuși, conu Iorgu face aproape zilnic tot felul de afaceri, dar numai cu ovreii, a căror majoritate, în treacăt fie zis, sunt tot un fel de moldoveni de viță veche, ca și grecii și armenii, pe care conu Iorgu jură că nu i-a avut niciodată clienți. Iorgu Mătăsaru însă este un om binecrescut. Nu-și trădează nimic din ce l-ar putea clătina din vîrful piedestalului pe care s-a înfipt ca un drapel național, pe un edificiu oficial. Naționalismul său integral cochetează deci la nevoie, chiar cu cel mai ridicol spirit de regionalism. Dar mai presus de toate, după părerea unanimă a prietenilor, a clienților de la „Capșa" și a întregii prese românești, conu Iorgu este cel mai savant client al cafenelei, pe care simpla lui prezență o transformă într-o adevărată Academie de înalte studii politice, sociale, economice, științifice, istorice, artistice și chiar oculte...

Iată motivele pentru care Negoiță Prescureanu își pusese ultima sa speranță în Iorgu Mătăsaru.

*

La ora aceea însă, în cafenea nu este aproape nimeni. Conu Iorgu nu venise încă. În schimb, la o masă de lîngă ușă, Grigore Tudoraș, un alt prieten al lui Negoiță, soarbe încruntat cu un pai dintr-un mazagran. De cînd a aflat că mazagranul își trage origina de la localitatea cu același nume unde francezii au bătut pe turcii din Algeria, Grigore Tudoraș nu mai bea nici cafea turcească, nici șvarț nemțesc. Din

cauza nervilor însă, și mai ales din cauza căldurii excesive, clientul consumă mai mult din pai, decît din băutura istorică și răcoritoare.

Negoiță Prescureanu salută ceremonios, așa cum obișnuiește întotdeauna să-și pună în valoare prezența sa modestă și să-și reînnoiască contactul zilnic cu cei cîțiva prieteni ai săi mai de seamă. Se așează la masă în fața lui Tudoraș și, fiindcă deocamdată nu știe cum să înceapă, așteaptă să-și vadă prietenul dînd gata odată cu mazagranul și paiul din gură.

Ca și Iorgu Mătăsaru, Grigore Tudoraș este tot moldovean și tot om cu carte multă. El personal îi respectă pe amîndoi deopotrivă, nu atît însă, fiindcă sunt moldoveni, cît mai ales, fiindcă sunt oameni cu reputația stabilită și știu să spună lucruri așa de frumoase, că te fac să rămîi cu gura căscată, chiar cînd întîmplător ai mesteca în ea vreo consumație. Amîndoi parcă ar fi doi frați gemeni la creier. Negoiță însă care de cînd vorbise cu bărbierul regelui Midas, începuse parcă să cunoască și el o mulțime de lucruri noi, își dă seama de data asta, că distanța dintre ei este tot așa de mare ca de la Capitoliu la Stînca Tarpeană. Majoritatea prietenilor comuni e drept că preferă pe Iorgu Mătăsaru, ca fiind boier de viță mai veche. Din diferitele discuții la care asistase ca simplu chibiț, aflase că strămoșii lui Mătăsaru fugiseră din Insula Chefalonia pe vremea luptei de la Lepante (anul 1571) și că debarcaseră pe pămîntul Moldovei sub domnia lui Ștefan-vodă cel Mare și Sfînt. Strămoșii lui Tudoraș însă, se coborîseră pur și simplu în Moldova, din Podolia, abia în secolul trecut. După părerea unanimă, dar, Iorgu este un clasic mediteranian, pe cîtă vreme Tudoraș nu este decît un expresionist nordic.

La cafenea însă, clienții sunt egali ca și oamenii în fața morții. Relațiile dintre prieteni, mai ales, sunt aceleași. La început, vorbește unul și ascultă celălalt. Apoi, vorbește cel care ascultase și ascultă cel care vorbise. Și tot așa mai departe, discuțiile se repetă la fel, ca și anunțurile luminoase din Piața Teatrului Național. De data asta însă amîndoi se privesc întrebători, ca doi surdo-muți care nu posedă încă la perfecție toate semnele alfabetului lor convențional. Nici unul, parcă, nu are curajul să-și pună în mișcare fălcile di-

latate de căldură. Totuşi, Negoiţă Prescureanu se hotărăşte să înceapă el.

— Căutam pe conu Iorgu... Nu l-ai zărit cumva ?...

Tudoraş însă nu prea face haz de Mătăsaru. I se pare că i-a uzurpat reputaţia de care se bucura în cafenea, înainte de invazia mitocanilor la „Capşa". Din cauza asta, a devenit gelos ca o femeie bătrînă şi nervos ca o sonerie electrică într-un apartament încuiat de stăpînii care au plecat la băi. Cînd aude pronunţîndu-se numele lui Iorgu Mătăsaru, Grigore Tudoraş strîmbă mai întîi din nas şi pe urmă îşi dă drumul înfuriat. Cînd discută, parcă e un cîine care latră. Îşi mănîncă frazele şi îşi clănţăne dinţii ca nişte castagnete spaniole. Din cauza asta, şi-a pierdut aproape toţi dinţii. Cum n-are nici un prieten dentist, aşteaptă mai întîi să înveţe şi el meseria asta, ca să-şi poată pune singur. Întrebările şi răspunsurile lui Tudoraş sunt totdeauna scurte şi acidulate. De data asta dar, cu atît mai mult se găseşte la largul său, cu cît nu e nevoit decît să răspundă :

— Ai venit prea devreme, stimabile... Conu Iorgu nu s-a sculat încă.

Negoiţă Prescureanu îşi aduce aminte, abia atunci, că prietenul lor comun, conu Iorgu, duce o viaţă cu totul aparte decît a celorlalţi muritori de rînd. În lipsă de procese sau altceva mai bun de făcut, Iorgu Mătăsaru cutreieră toată noaptea prin localurile de petrecere în tovărăşia altor prieteni mai cu dare de mînă, se culcă dimineaţa după cîntatul cocoşilor şi nu se scoală decît după-amiază, după ce restaurantele încep să se golească de clienţi. Nu-i place să mănînce cu nimeni alături decît atunci cînd i se plăteşte masa de alţii. Cînd şi-o plăteşte el, mănîncă totdeauna singur. Negoiţă Prescureanu dar, e nevoit să-l mai aştepte încă. Dar cît ?... O oră, două... N-are nici o importanţă. Iorgu Mătăsaru te găseşte chiar cînd nu-l aştepţi.

Ca să-i treacă de urît, Negoiţă încearcă să aducă vorba de marele eveniment al zilei — premiile literare din anul acela — care probabil că-l interesau şi pe Tudoraş.

— Văzuşi ce bine se-nvîrtiră scriitorii noştri ?... Cîte o sută de mii de lei, fiecare...

— Care scriitori ?

— Scriitorii premiaţi... Unul pentru poezie şi altul pentru proză...

— Poezie şi proză ?... Mofturi !... Hîrtie maculatură...

— Ce-are a face ? Dacă le rentează, bravo lor !...

— Asta e rentă ?... O sută de mii de lei ?... Pomană curată... Renta s-o ia în fiecare an, dacă sunt scriitori adevăraţi. Nişte inculţi... Abia ştiu să se iscălească... Să le fie ruşine... Să vină la mine să-i învăţ eu cum se scrie...

— Lasă că şi ei scriu destul de bine... Pentru cititorii din ţara noastră, ce vrei mai mult ?...

— Ştiu eu ce vreau !... Vreau, fiindcă pentru mine, nu-i destul... Aşa a scris Dante ?... Aşa a scris Goethe ?... Aşa a scris Victor Hugo ?...

Negoiţă Prescureanu tresare deodată de bucurie. Dar nu din cauza proastei păreri pe care Tudoraş o are despre scriitorii români, ci la ideea ce-i sugerează cele trei nume proprii, pe care le aude pentru prima oară în viaţa sa. În sufletul său, perspectiva unei speranţe noi, se deschide mai largă şi mai lungă, ca tot Bulevardul Elisabeta de la Cercul militar, pînă la Palatul Cotroceni. Negoiţă se gîndeşte să-l întrebe pe Tudoraş, cine este bărbierul regelui Midas. Oare nu este şi el, un om tot aşa de cult ca şi conu Iorgu ?... Dacă poate face o economie de două ore, de ce n-ar face-o ?

Şi iată-l aruncîndu-se în neantul ştiinţei lui Tudoraş, ca şi un bolnav biblic în Scăldătoarea oilor.

— Apropó, dragă... Tu trebuie să ştii cine este tipul ăla... Unul care pretinde că ar fi bărbierul regelui Midas...

Din cauza emoţiei însă, Negoiţă Prescureanu pronunţase fraza, în felul sentinţelor oracolului de la Delfi.

Tudoraş se încruntă şi scoate din gîtlej un hîrîit de ascensor stricat :

— Midas ?... Minciună ! Escrocherie ! Nu ştii că bărbierul regelui este Lazăr Popovici ? Du-te la Fundaţia „Carol I" şi citeşte pe geam... Vitrina din colţul pieţei cu strada Clemenţei. (Pe vremea aceea prăvălia Lazăr Popovici era instalată în localul Fundaţiei.)

Negoiţă Prescureanu îşi dă seama că n-a nemerit-o nici de data asta.

— Ce tot vorbeşti, omule, de escrocherii ? De unde o scoseşi că e vorba de bărbierul răposatului rege Carol ?

Tudoraş holbează ochii şi bate cu pumnul în masă, ca să pară că tot el are dreptate.

— Las' că ştiu mai bine ca tine, cum este.

— Degeaba, că n-ai înțeles cum este... Este vorba de bărbierul regelui Midas... Midas este numele regelui, nu al bărbierului...

Tudoraș se enervează și mai tare. De data asta, paiul, cu care sorbise din mazagran pînă atunci, i-a dispărut cu totul, în gură. Cuvintele îi pîrîie, ca o morișcă de la Moși.

— Midas ?... Nu există !... Nu cunosc... S-o spui lui mutu de la manutanță, nu mie... Midas ? Ce fel de nume este asta ?... Și încă nume de rege ?... Ești un caraghios ! Asta e rege de operetă, nu e rege adevărat... Asta e literatură proastă... Literatura premianților cu premiul național... Literatură expresionistă... futuristă... dadaistă... aiuristă...

Desperat, Negoiță Prescureanu încearcă să-l potolească. Tudoraș continuă însă, din ce în ce mai zgomotos, ca și cum ar fi vrut să se facă auzit, în lipsă de clienți, cel puțin de chelnerii cafenelei.

— Asta e literatura dv. de la Ministerul Artelor.

Negoiță Prescureanu încearcă să se scoale de la masă, hotărît să părăsească imediat cafeneaua. Nu-i convine să fie de față cînd se aduc insulte ministerului din care face parte și el. Gurile rele ar putea raporta ministrului scena de la cafenea, altfel de cum se petrecuse în realitate. Și, Doamne ferește, mai văzuse el funcționari retrogradați fiindcă fuseseră bănuiți că fac altfel de politică decît aceea a ministrului din vremea aceea.

În momentul acela însă, Teodoraș tace brusc, ca și cum o paralizie fulgerătoare i-ar fi înțepenit fălcile.

Ce se petrecuse fusese o adevărată minune. Pînă atunci se discutase numai în numele tatălui și fiului. De data asta, picase și duhul sfînt.

Contrar obiceiului său de ani de zile, mahmur ca o căpiță de fîn plouată și cu bastonul său de *rotin* veritabil, atîrnat de braț, Iorgu Mătăsaru își face intrarea în cafeneaua „Capșa“, la ora două și douăsprezece minute.

Negoiță Prescureanu răsuflă din nou ușurat. Răsuflă fericit, mai întîi fiindcă îl vede pe Iorgu Mătăsaru sosind la timp, și al doilea fiindcă nu e de față și bărbierul regelui Midas, ca să controleze ora exactă cînd conu Iorgu catadicsește pentru prima oară în viață să se învingă pe sine însuși.

În sfîrșit !... Sosise omul providențial, care trebuia să hotărască în mod definitiv de soarta unui nou Prometeu. Iorgu Mătăsaru era singura ființă, care l-ar fi putut scăpa din ghearele vulturului cu chipul de om și meseria de bărbier al regelui Midas.

Tudoraș parcă intrase în pămînt. Se prefăcea că citește un ziar și din cînd în cînd, abia își mai arunca ochii pieziș, spre cei doi prieteni care se așezaseră ca de obicei, la masa cea mare din fundul cafenelei.

Nerăbdător, Negoiță Prescureanu se hotărăște să suprime orice introducere convențională și inutilă. Știa el mai de mult, de la un prieten al său, profesor de limba latină, la liceul din Pomîrla, că Cicerone îl da gata pe Catilina numai cu discursuri începute „*ex abrupto*“.

— Dragă Iorgule... Dragă coane Iorgule... Iorgule, sufle-țelul meu... Să știi că am venit, expres pentru tine... Tu ești ultima mea speranță... Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazu... Să nu mă lași, mă... că se-ntîmplă moarte de om... nu altceva... Ascultă ce-ți spun, că e lucru serios.

Iorgu Mătăsaru îl ascultă privindu-l cu gravitatea exotică și bănuitoare a unui papagal, care aude un om vorbind tot așa de bine ca și el.

Conu Iorgu nu prea este bine dispus. Pierduse un proces, sau mai bine zis, se sculase prea tîrziu, și pînă să ajungă la tribunal, procesul fusese amînat în lipsă de apărător. Dar procesul, ca procesul !... Un proces amînat se mai poate cîștiga și peste cîteva luni. Onorariul amînat însă lasă urme mai adînci chiar ca un proces pierdut definitiv în ultima instanță.

Avocatul și șeful de serviciu din Ministerul Artelor stau acum, unul lîngă altul, pe canapeaua verde cu droturile muzicale ca un claxon de automobil.

— Iorgule dragă... Ai putea să-mi spui tu cine este...

Dar conu Iorgu nu-i dă răgaz să sfîrșească fraza și-i înțepenește gura cu o privire ascuțită și lungă, cît o lancie de roșior.

Negoiță tace o clipă, dar se reculege imediat.

— Iată, mă Iorguțule, de ce este vorba... Ce știi tu despre bărbierul regelui Midas ?...

Conu Iorgu continuă să stea țeapăn ca Statuia Libertății de la intrarea portului New York. Îl măsoară numai cu

ochii micșorați pe sub gene și cu o strîmbătură de buze imperceptibilă, dar plină de un profund dispreț și suveranitate.

— Ia ascultă, mă, scîrba dracului !... De cînd ți-ai luat nasul la purtare, să-mi pui mie întrebări ca la examen ?

Negoiță Prescureanu simte cum începe să se decoloreze la față ca chipiul de campanie al răposatului rege Carol I. Dacă nu poate afla nici de la conu Iorgu cine este bărbierul regelui Midas, chiar că nu mai are de ce trăi. Greutatea însă este că va trebui să-și facă seama singur...

Își bemolează dar, vocea, și o ia de-a capo :

— Nu te supăra, mă, Iorgule dragă, că nici prin gînd nu-mi trece să te pun, tocmai pe tine la examen. Parcă eu nu știu că tu ești mai tare ca toți dascălii din lume !... Am însă nevoie neapărat de tine... Vreau să știu și eu cine este bărbierul regelui Midas... Să-mi crape ochii, dacă nu-ți vorbesc serios...

Dar Conu Iorgu nu vrea să se lase convins, nici în ruptul capului.

— Faci pe șmecherul cu mine ?... Umbli să mă tragi de limbă ?... Te-ai uitat în oglindă ?... Ai tu mutră de examinator, vită încălțată ?...

Pe obrajii lui Negoiță Prescureanu sudoarea începe să se prelingă ca ploaia în Pinacoteca statului. (Pinacoteca ținea pe vremea aceea, tot de Ministerul Artelor.)

— Iorgule dragă !...

— Hai, hai !... să nu fii obraznic, fiindcă pe urmă... știi tu ce se-ntîmplă... Nu mă cunoști de ieri, de alaltăieri !...

Naufragiul începe să se precizeze. Negoiță se simte pierdut... Pe apă, sau pe uscat, sfîrșitul lui nu poate fi decît același. Are să moară fără să știe cine este bărbierul regelui Midas. Și curiozitatea asta stupidă are să-i grăbească sfîrșitul vieței în floarea vîrstei. O să fie îngropat cu un dric alb, dric de flăcău fără noroc. Ministerul are să-l șteargă din statele de leafă pe vecie. Familia căreia i-a cam pierdut de urmă are să-i încaseze leafa cu anticipație pe trei luni. Colegii au să facă o colectă pentru o coroană de flori artificiale. Pe domnișoara Lilly Ionescu are s-o conducă alt șef de serviciu acasă. Fănică Ulmeanu n-are să ia parte la înmormîntare, fiindcă o să fie, ca de obicei, ocupat la seminarul de pedagogie, iar directorul său general are să-i țină

un discurs de cîteva cuvinte bine simțite, din care însă — singura lui mîngîiere postumă — va lipsi pentru prima oară cuvîntul „zevzec“ cu care îl întîmpinase în fiecare dimineață cît fusese în viață și în slujbă la Ministerul Artelor.

Și ca și cum și-ar fi comandat propriul său parastas, șeful de serviciu de la Ministerul Artelor țipă tare ca să-l audă toți clienții :

— Chelner !... O înghețată *melange*...

Apoi întorcîndu-se spre Mătăsaru, calm și aproape la ureche :

— D-ta ce iei, coane Iorgule ?... Plătesc eu !

Iorgu Mătăsaru clipește din ochi, ca o stea de mărimea a treia, la orizont. Cum era cald, și venise pe jos de la Palatul de justiție, avocatul nu avusese vreme să se răcorească. Oferta șefului de serviciu îl remontează. Cum e foarte sensibil la atențiile prietenilor, conu Iorgu, se lasă foarte ușor „cinstit“. Își linge dar buzele cu plăcere și comandă și el la fel aceeași consumație răcoritoare. Își încrucișează apoi mîinile pe vesta cu ultimii nasturi descheiați, oftează preocupat de cine știe ce nouă și mare nedumerire, apoi vîrîndu-și un deget prin deschizătura cămășii, începe să se scarpine zîmbind la buric.

Negoiță Prescureanu încearcă atunci o ultimă tentativă.

— Rîzi, mă Iorgule !... Rîzi de mine ! Și bine-mi faci... că așa-mi trebuie... că prea sunt prost... prea am multă încredere în tine... în mintea și în sufletul tău... Parcă numai tu ai fi pentru mine pe lume... Parcă numai tu ai știi cine este bărbierul regelui Midas !...

Conu Iorgu se abureste ușor la figură, ca o oglindă într-o cameră de baie supraîncălzită. Tace din gură însă, de teamă ca nu cumva, o nouă discuție să nu-i pericliteze plata înghețatei *melange* pe care Negoiță i-o oferise cu atîta mărinimie.

Alături de el, Negoiță se frămîntă neputincios să-i scoată cel mai mic cuvînt din gură. Pentru prima oară în viața sa, șeful de serviciu din Ministerul Artelor simte voluptatea crimei interzise de porunca a șasea din Tablele legei. (Cultele țineau tot de Ministerul Artelor pe vremea aceea.) Dacă în clipa aceea s-ar fi găsit cu el singur într-o pădure, cu siguranță că l-ar fi strîns de gît, fără cel mai mic pic de milă.

La „Capşa“ însă, nu se poate da în spectacol, mai ales că Tudoraş i-o luase înainte şi, timp de cinci minute, urlase a cobe ca un cîine la lună. Încearcă dar să-şi potolească ciuda cu speranţa că mai tîrziu sau poate chiar mai curînd decît bănuieşte, o să-l găsească în dispoziţii mai bune, ca să-i poată smulge secretul identităţii necunoscutului ce se prezentase bărbierul regelui Midas.

*

După ce sfîrşeşte îngheţata, Iorgu Mătăsaru se scoală de la masă şi-l întreabă :

— Vrei să mergi cu mine pînă la Socec ?... Mă duc să mă interesez de o carte franceză, o carte rară pe care am comandat-o expres de la Paris.

Cum în momentul acela nu avea nimic mai bun de făcut, bietul Negoiţă răspunde foarte binevoitor :

— Merg... Aşteaptă numai să plătesc consumaţiile.

Pe Calea Victoriei însă, deşi aproape lipiţi unul de altul, cei doi prieteni, merg parcă, de cîte unul singur. Nici nu se privesc, nici nu-şi vorbesc. Amîndoi îşi continuă drumul tăcuţi ca după un dric invizibil, în care s-ar fi găsit o rubedenie comună. Să-i fi întîlnit cineva trăgîndu-şi picioarele după ei aşa mohorîţi şi bătuţi parcă de Dumnezeu, ar fi jurat că sunt „cei doi grenadiri“ ai lui Heine *„Sie waren in Russland gefangen“*.

În librăria Socec, cei doi prieteni pătrund solemn ca pe poarta unui cimitir, pentru a-şi lua rămas bun de la răposatul, chiar pe pragul locaşului de veci.

Vara mai ales, în librăriile din Bucureşti nu prea este aglomeraţie. La drept vorbind, nu prea este niciodată. Iarna totuşi librăriile sunt mult mai frecventate. Nu e vorba însă de clienţii serioşi ci de elita aşa-zisă a intelectualilor, care neavînd unde să se încălzească, preferă să cutreiere librăriile decît cafenelele sau sălile de aşteptare de la cinematografe.

Vara însă, vînzătorii librăriilor cască singuri, pe după rafturile pline numai cu cărţi cercetate de clienţii onorifici din iarna trecută, iar vînzătoarele cînd n-au nici un *rendez-vous* cu vreun client serios, îşi dau cu *rouge* pe buze şi pigulesc cîte o frază mai picantă din *La Garçonne* a nu importă cărui autor de mare tiraj...

La Socec, intrarea deodată şi neaşteptată a celor doi clienţi produce oarecare senzaţie. Clienţii noştri însă sunt numai prezumtivi, aşa cum sunt anume moştenitori de tron.

Iorgu Mătăsaru, după ce caută cu ochii raionul cărţilor franceze, cască gura şi cu vocea lui tărăgănată de om blazat şi obosit de prea multă lectură, abia silabiseşte parcă :

— Dă-mi, te rog, un dicţionar Larousse, ediţia mică, ilustrată.

Dar vînzătoarea, cu părul roşcat şi cu dinţii agresivi, îi face semn cu mîna spre dreapta.

— Alături, vă rog, la cărţile didactice... Aici n-avem decît literatură... Ultimele noutăţi ale Parisului.

Iorgu Mătăsaru se umflă în hainele lui de dril kaki, ca un curcan în pene şi mormăie ceva în limba franceză, probabil pentru a nu vexa pe vînzătoarea, care este româncă.

La raionul cărţilor didactice, în schimb, sunt numai vînzători de sex masculin.

Conu Iorgu repetă comanda, de data asta cu mai multă prestanţă. Didactica, dealtfel, este o specialitate intelectuală mult mai gravă, deşi mai puţin utilă decît literatura.

Din raftul ticsit de cărţi cu cotoare multicolore, apare un volum gros de un lat de mînă. Iorgu îl pipăie cu oarecare reticenţă şi-i studiază cu foarte multă luare-aminte coperta de pînză colorată în roşu, alb şi roz. Parcă ar studia un proces important şi rentabil, procesul figurii de pe copertă — o fată cu părul vîlvoi care suflă într-o floare de păpădie, ca să ilustreze deviza casei editoare *„Je semme à tout vent“* imprimată cu litere mai groase.

— O vezi ?... exclamă conu Iorgu... Asta ştie mai multă carte decît voi toţi de la Ministerul Artelor.

Deocamdată Negoiţă Prescureanu nu bănuieşte nimic din intenţiile lui Iorgu Mătăsaru. Îl urmăreşte numai cu ochii, cum răsfoieşte dicţionarul, admirînd planşele colorate şi filele roşii ale suplimentului cu locuţiuni străine şi scrîşneşte din dinţi de teamă să nu care cumva să-i scape vreo întrebare care l-ar putea supăra din nou.

După un timp destul de îndelungat, conu Iorgu îl întreabă :

— Or, cum zici că-l cheamă pe bărbierul regelui Midas ?

Negoiţă Prescureanu se trezeşte parcă din somn.

— Dar de unde vrei să știu eu cum îl cheamă ?... Știu numai că el așa își zice : bărbierul regelui Midas.

Conu Iorgu mormăie din nou cîteva cuvinte, pe care nu le aude decît el, apoi cu voce tare, adaugă :

— Atunci trebuie să-l căutăm la litera M... Ia să vedem... M... M... Ma... Me... Mi... Mi... Michelange... Michelet... Michigan... Micromegas... Midas... Midas, regele Phrigiei...

Lui Negoiță Prescureanu i s-au rupt parcă băierile inimii. Strigătul lui de bucurie, mai sonor ca „Talassa" celor zece mii de greci, trezește din somn pe toți vînzătorii din librăria Socec.

— Ăsta e ! Midas, regele Phrigiei !...

Conu Iorgu dă din cap cu obișnuita lui nuanță de autoadmirație.

— Știam eu, că ăsta trebuie să fie !... Ai avut noroc cu mine, că altuia, cui dracu îi mai da în gînd ce trebuia să facă !...

Potolind apoi cu un gest plin de autoritate entuziasmul deplasat al bietului Negoiță, conu Iorgu începe să traducă textul francez cu voce tare :

„A trăit prin secolul VII înainte de era creștină. Se povestește că la un concurs muzical, la care zeul Pan cînta din nai, iar zeul Apollo din liră, regele Midas a acordat premiul întîi cu cunună zeului Pan care îi era prieten. Revoltat de judecata părtinitoare a regelui Midas, zeul soarelui l-a blestemat să-i crească urechi de măgar, ceea ce s-a și întîmplat, fiindcă numai un măgar mai putea judeca la fel ca regele Midas. Desperat de ce i se întîmplase, regele încercă să-și ascundă infirmitatea rușinoasă față de supușii săi. Bărbierul regelui însă descoperi secretul și dădu fuga în piața palatului regal să-l facă cunoscut poporului. Dar de teama pedepsei regale bărbierul renunță la planul lui pentru un moment. Chinuit totuși de voluptatea adevărului, pe care numai el o cunoștea, bărbierul ieși a doua zi afară din oraș, făcu o groapă în pămînt și aplecîndu-și gura spre pîlnia ei, strigă din toate băierile inimii : «Regele Midas are urechi de măgar !» Apoi se întoarse în oraș, ușurat că se descărcase de tot ce avea de prisos pe suflet. A doua zi însă din groapa aceea, crescură trei trestii gemene de baltă, care de cîte ori bătea vîntul în ele, repetau trecătorilor secretul destăinuit de bărbier, adică : «regele Midas are urechi de măgar».

Pe Negoiță Prescureanu nu-l mai țin picioarele de bucurie. Nu-i vine parcă să creadă, că după atîtea frămîntări funebre și perspective sigure de sinucidere, aflase în fine și el, cine este bărbierul regelui Midas. Dar bărbierul ca bărbierul... Pățania însă a nefericitului rege Midas îl înduioșează pînă la lacrimi. Și cînd se gîndește că urechile lui de măgar nu erau decît răsplata divină a nedreptății milenare, cu care se acordă totdeauna premiile naționale !

Conu Iorgu însă îi suprimă la timp perspectiva unui nou și obositor voiaj prin țara regelui cu urechi de măgar, a cărei existență problematică fusese actualizată cu atîta fast, numai de neașteptata apariție a bărbierului regelui Midas.

Înapoind dicționarul vînzătorului, conu Iorgu îi surîde semnificativ și îi face, cum se zice „cu ochiul".

— Mulțumesc, amice... N-am venit să-l cumpăr, fiindcă îl am și eu acasă. Am vrut numai să-l servesc pe domnul, care era grăbit... Trebuia să controlăm numaidecît o legendă mitologică, cu care dumnealui nu prea era la curent.

Și cei doi prieteni ies în stradă, tot împreună și tot așa de gravi și tăcuți, după cum cu cîteva minute mai în urmă, intraseră în librărie.

Aci însă, șeful de serviciu din Ministerul Artelor nu-și mai poate stăpîni nici ciuda, nici bucuria și de data asta izbucnește aproape agresiv :

— Bine, mă Iorgule !... Bine, mă, chefalonit încăpățînat ce ești ! Dacă știai cine este bărbierul regelui Midas, de ce nu mi-ai spus de la început ?... Nu ți-a fost milă de mine să mă chinuiești atîta timp ?...

Conu Iorgu însă surîde aristocratic și paternel ca de obicei și răspunde :

— De știut, știam eu... Numai că nu-mi aduceam bine aminte, care din doi era cel cu urechile de măgar... Midas, regele Phrigiei sau Pirus, regele Epirului...

*

Și în noaptea aceea, Negoiță Prescureanu simte că iar este un om fericit. Dar mai simte ceva și mai mult. Pentru prima oară în viața lui, simte nevoia să vorbească numai cu el însuși. În noaptea aceea dar, se hotărăște să nu mai dea

ochii cu nimeni. Se culcă devreme și adoarme ușor și potolit ca o floare de mușețel presată într-un tratat de mitologie, iar spre ziuă se visează travestit în bărbierul regelui Midas, rázînd fără apă, fără săpun și chiar fără brici și pe Iorgu Mătăsaru, și pe Grigore Tudoraș, și pe Fănică Ulmeanu, și chiar pe directorul său general.

CAPITOLUL IV

A doua zi dimineața, în drum spre minister, Negoiță Prescureanu combină în minte diferitele lovituri pe care avea de gînd să le dea cu povestirea regelui cu urechi de măgar, pe care acum o știe pe de rost. De data asta, șeful de serviciu din Ministerul Artelor se simte la largul său. Se simte aproape tot așa de imbatabil ca întregul dicționar Larousse, cu care însă, e drept că nu luase contact decît tot grație lui conu Iorgu.

Una din cele mai grozave lovituri o rezervase chiar nebunului din Piața Palatului, care, cu două zile în urmă se dăduse drept bărbierul regelui Midas. Aștepta numai să-l întîlnească din nou. Întîlnirea aceasta trebuia să aibă ceva din neprevăzutul unei lovituri de teatru. La început avea să se bucure de revedere, avea să-i măgulească amorul propriu cu cîteva cuvinte de admirație pentru marea înțelepciune de care da dovadă și, apoi, deodată, avea să schimbe tactica brusc. Avea să se posteze dîrz în fața lui, să-i arunce cîteva săgeți de ironie oculară și în urmă să-i spună chiar de la obraz :

— Bine, domnule... Nu ți-a fost rușine, că te văd om în toată firea ?... Drept cine m-ai luat d-ta pe mine, de ți-ai închipuit că poți lega de gard pe un șef de serviciu din Ministerul Artelor ?... Credeai că nu pricep unde vrei s-ajungi ?... Auzi vorbă !... Bărbierul regelui Midas !... Cine ?... D-ta ?... Dar ce vîrstă ai d-ta să te pretinzi bărbierul unui rege care a trăit acum două mii șase sute de ani ?... Mai bine te-ai duce să te cauți, că, slavă Domnului, avem și noi în țară destui doctori specialiști... Marinescu, Obreja, Pitulescu, Popeea !...

Și Negoiță Prescureanu rîde singur de efectul fulgerător pe care apostrofa lui avea să-l producă asupra pretinsului bărbier al regelui Midas.

— Lasă că-i leg eu stimabilului tinicheaua de coadă !... Îl învăț eu să mai facă pe nebunul, ziua nămiaza mare, pe Calea Victoriei, în Piața Palatului regal !

Dar prima lovitură ar fi vrut s-o încerce la minister și anume chiar cu domnișoara Lilly Ionescu, care cu siguranță că nu va bănui cursa și va cădea imediat în ea.

Deși relațiile dintre ei sunt cît se poate de bune, faptul însă că domnișoara Lilly mai este și studentă îl face să se piardă în fața ei, ca și cum gradele lor ierarhice ar fi fost inversate. Adevărul este că, deși subalterna sa, Negoiță Prescureanu se simte aproape vecinic subalternul ei. De data asta însă, era hotărît să-i arate și el ce știe și ce poate.

Mai întîi, se va preface că-și aduce aminte, așa întîmplător, de un oarecare bărbier, al cărui nume nu-i vine deocamdată, în gînd. Ea, curioasă ca toate femeile, va căuta cu siguranță să-i știe numele. El va aduce apoi vorba de bărbierul regelui Midas, și cum probabil că ea nu va ști să răspundă nimic, el va face un nou efort de memorie și încetul cu încetul, îi va povesti legenda regelui cu urechi de măgar, exact după cum i-o citise Iorgu Mătăsaru după Larousse.

În felul acesta avea să se răzbune și el odată pentru totdeauna de nenumăratele umilinți îndurate de la diferiți colegi, fie cu grade mai mari, fie cu carte mai multă decît el...

Dealtfel, Negoiță Prescureanu este așa de sigur că domnișoara Lilly Ionescu habar n-are să aibă de povestea regelui Midas, încît începe să se îndoiască pînă chiar și de utilitatea învățămîntului universitar în România.

Îndrăzneala acestei bănuieli însă nu-l mai sperie ca altădată. Ba, ceva mai mult, îl măgulește și-i dă curaj să creadă că nici nu poate fi altfel decît așa cum gîndește el. Simte că în el se petrece ceva neobișnuit. Îl doare parcă ceva ; îl doare însă în mod plăcut. Îl doare așa cum l-ar bate o femeie din dragoste. Raționamentele nebunului din fața Bisericii Cretzulescu încep să-i revină în minte cu persistența unor fluturi de noapte, în jurul unui bec electric. Negoiță Prescureanu începe să le recapituleze cu voluptatea unui flămînd în fața unei mese pline cu tot felul de bucate, dar din care nu-i vine să guste, deoarece nu știe cu care să înceapă

mai întîi. La un moment dat însă, Negoiță nu-și mai poate reține foamea și nu se mai întreabă cui aparțin bucatele astea. Și din clipa aceea, șeful de serviciu din Ministerul Artelor se trezește raționînd pe contul său propriu.

„Ba bine că nu !... Ce pot învăța studenții în universitățile noastre, cînd profesorii nu dau cu anii pe la cursuri ?... Vin numai la cancelarie să-și ia leafa... Ba de multe ori își trimit servitorii să le-o încaseze. Ei n-au timp, fiindcă sunt ocupați cu altceva. Toți sunt miniștri, deputați, senatori, secretari generali, inspectori cu diurne speciale, președinți sau membri prin diferite consilii de administrație, trimiși în misiuni de specializare în străinătate, și așa mai departe... La noi în țară, oamenii de specialitate nu se specializează decît după ce-au fost mai întîi numiți în slujbă, și pe urmă abia trimiși în străinătate să se specializeze, bineînțeles, tot cu banii statului... Te încurci de ei, pe unde nu-ți dai cu gîndul... Numai la universitate să nu-i cauți, că nu-i găsești niciodată... Și să nu care cumva să-i întrebi pentru ce nu-și fac cursurile, că-ți capeți beleaua cu ei. Sunt în stare să te dea în judecată pentru insultă !..."

Și Negoiță Prescureanu își aduce aminte de vremea cînd fusese nevoit să-și întrerupă școala, după clasa IV-a gimnazială, și oftează prelung.

„Pe vremea mea, se gîndește el, profesorii universitari erau ca moaștele Sfintei Filofteia, făcătoare de minuni. Toată lumea credea în ei... Astăzi însă, nu mai crede nimeni, nici în sfinți, nici în profesori universitari..."

În momentul acela însă ochii lui înțepeniră ca două buloane de oțel pe firma prăvăliei în fața căreia se găsea... Nimerise pe altă stradă sau era o prăvălie nouă, deschisă abia în dimineața aceea ?

Deasupra ușii și a celor două vitrine, în dosul cărora atîrnau niște perdeluțe de creton imprimat, o firmă lungă de tinichea, vopsită proaspăt, strălucea în bătaia razelor soarelui strident ca o reclamă de bîlci :

LA BĂRBIERUL REGELUI MIDAS
Salon de ras, tuns și frezat

Negoiță Prescureanu se simte străbătut de-o spirală de foc, care îi răscolește toate măruntaiele trupului. Starea civilă a necunoscutului care se prezentase **bărbierul regelui** Midas începuse să-l tulbure din nou. De data asta însă, șeful de serviciu de la Ministerul Artelor nu mai face pe vițelul la poarta nouă, ca în ziua cînd fusese acostat pentru prima oară în Piața Palatului regal. Împinge ușa cu bastonul și își vîră capul prin deschizătura destul de largă, ca să nu-i atingă bordurile fragile ale pălăriei sale de pai.

Din fundul prăvăliei, un lucrător îmbrăcat într-un halat alb îl întîmpină cu gestul și surîsul caracteristic al tuturor bărbierilor de pe suprafața globului.

Negoiță Prescureanu însă se oprește ostentativ și-i vorbește numai din pragul ușei.

— Ești bun să-mi spui, ce este cu prăvălia asta ?

Văzîndu-se astfel interogat, lucrătorul, care la început crezuse probabil că are de a face cu un client serios, răspunde și el tot în doi peri :

— Ce să fie ?... Prăvălie nouă !... Dumneavoastră n-o vedeți ?... N-aveți decît să-ncercați o dată și la noi...

Negoiță își mîngîie instinctiv bărbia, de pe care se scutură un strat de pudră proaspătă, și-și continuă interogatoriul :

— Mulțumesc ! N-am nevoie. D-ta nu vezi ? Eu mă rad singur. Vreau să știu numai a cui este prăvălia asta... A d-tale ?

Lucrătorul zîmbește trist, gîdilat parcă de o speranță irealizabilă încă :

— Nu e a mea, domnule !... E a patronului !... Unde dracu găsesc și eu atîtea parale să-mi deschid o prăvălie ca asta !...

Negoiță începe să se enerveze :

— Dar patronul d-tale cine este ?... Cum îl cheamă ?...

Lucrătorul își ridică ochii în tavan ca și cum numele patronului ar fi fost scris pe chenarul de ipsos înflorat din jurul policandrului. Ridică apoi din umeri și din sprîncene și răspunde cu vocea tărăgănată :

— Uite c-am uitat cum îl cheamă... Are un nume strein... Mi se pare că nu e de pe-aici...

Negoiță tresare, oarecum înviorat :

— Şi ce fel de om este patronul d-tale ?
— De ! Ştiu şi eu ? Om ca toţi oamenii !
— Aş putea să-i vorbesc ?
— Acum nu, că lipseşte... E în oraş... Că dumnealui mai învîrteşte şi alte afaceri... Nu e chiar bărbier de meserie, ca mine.
Negoiţă se încruntă din nou...
— Lasă că ştiu eu ce afaceri învîrteşte patronul d-tale ! Spune-mi mai bine, cînd l-aş putea găsi la prăvălie ?
— Apoi, nu vă spusei ?... La prăvălie... cam greu... Dar dacă vreţi să-i comunic eu... Dv. cum vă numiţi ?
— Să-i spui că l-a căutat domnul cu care a stat de vorbă în Piaţa Palatului regal.
Se opreşte însă brusc, şi schimbă vorba...
— Sau mai bine... Să-i spui că l-a căutat un prieten, ştie el cine... şi c-am să trec să-l văd mîine, sau poate chiar după-amiază.
Şi Negoiţă Prescureanu, după ce aruncă în prăvălie un salut cu mîna, iese în stradă şi o porneşte grăbit spre minister, gîndindu-se :
„Ce-o mai fi şi cu bărbieria asta ? Ăsta o fi, sau n-o fi nici ăsta ?"
Apoi, ca şi cum ar fi găsit mijlocul să afle adevărul imediat, începe să-şi plimbe degetul arătător de la mîna dreaptă pe nasturii de la vestă, de sus în jos, rostind cabalistic după fiecare nasture :
— Ăsta e... Nu e ăsta... Ăsta e... Nu e ăsta... Ăsta e... Nu e ăsta... Ăsta e !...
Faptul însă, că nebunul din Piaţa Palatului regal ar fi putut fi chiar patronul prăvăliei cu firma „La bărbierul regelui Midas" începe să-i tulbure din nou fericirea pe care, cu o seară înainte, credea că şi-a recăpătat-o definitiv.

*

Abia intrat pe poarta ministerului, intendentul, care tocmai se afla în capul scării, îl grăbi cu gestul şi cu glasul său binevoitor :
— Hai, coane Negoiţă ! Hai mai repede, că ridică domnul secretar general condica de prezenţă şi vă pune amendă.

Şeful de serviciu, care pînă atunci nu întîrziase niciodată, îşi grăbeşte paşii şi îşi aruncă ochii pe ceasornic. Era opt şi şapte minute. Întîrziase dar aproape un sfert de oră la bărbieria regelui Midas.
În birou, funcţionarii erau cu toţii instalaţi pe scaunele lor. Unii citeau ziarele de dimineaţă, alţii îmbucau cîte ceva de la bufetul ministerului instalat la subsol, iar toţi împreună discutau variaţiile termometrului care în ajun marcase : 38 de grade la umbră şi 45 la soare. Singură domnişoara Lilly Ionescu, părea străină de discuţia în curs şi îşi freca buzele cu un *rouge* Coty veritabil, pe care Negoiţă bănuia că i l-a dat cadou directorul general.
Şeful de serviciu îşi atîrnă pălăria în cuier şi se duce drept la funcţionara subalternă pe care o salută în vederea tuturor cu capul, iar pe furiş, cu o bezea.
Un subşef de birou, care tocmai se scărpina plictisit după ceafă, scoate dintr-o mapă verde, o bucată de hîrtie care nu avea obişnuitul format oficial şi îndreptîndu-se cu ea spre Negoiţă, îl întreabă plescăind din limbă :
— Aţi văzut telegrama asta, domnule şef ?
Şeful de serviciu, răspunde autoritar, cum obişnuia, dealtfel, să se poarte totdeauna cu subalternii săi din minister :
— Cum era s-o văd, dacă abia acum picai ?
Subşeful de birou îi prezintă telegrama ca pe o tavă de dulceaţă :
— Ne-a venit prin registratură direct de la cabinetul domnului ministru, cu rezoluţia asta pe ea... E urgentă !
Negoiţă Prescureanu îşi aruncă ochii pe ea de la distanţă, fără s-o atingă cu mîna, mulţumindu-se numai să silabisească textul, transcris cu o aproximaţie exasperantă, de către amploiaţii de la P.T.T. :
„Rog... răspundeţi urgent... Hotel Puf... Carlsbad... Cehoslovacia.. ce sumă pot oferi... tablou Grigorescu... ulei... mărime 75 cm... pe 30 cm... subiect... ţărancă fus mînă... Mulţumiri... şi amiciţii... Arhiereu... Agaton Mizileanu..."
Deasupra literelor de maşină, ministrul scrisese cu mîna lui următoarea rezoluţie :
„9.VII.924. Direcţia generală a artelor va referi de urgenţă şi răspunde precis şi telegrafic".

Negoiță Prescureanu mai citește odată telegrama cu rezoluția ministrului și apoi strîmbă din nas și din buze cu nedumerirea unei pisici în fața unui calendar.

De teamă să nu se trădeze, că nu pricepe de ce este vorba, șeful de serviciu pune telegrama pe birou și răspunde răspicat :

— Bine, bine... Las-o la mine c-am s-o aranjez eu. Trebuie s-o comunic însă mai întîi domnului director general.

Șeful de birou îndrăzni să-i mai amintească o dată urgența răspunsului și faptul că directorul general nu vine la minister decît după ora zece. Și tăcu.

La fel tăcu însă și șeful de serviciu, care, probabil, în momentul acela, nu vedea nici o altă soluție pentru răspunsul ce se cerea urgent.

În așteptarea directorului său general, Negoiță Prescureanu, se gîndește că este momentul binevenit să dea prima sa lovitură, cu urechile regelui Midas.

Domnișoara Lilly Ionescu, care n-avea nimic de lucru după ce-și vopsise buzele și obrajii, începuse să-și pilească unghiile. Ca orice fată bine crescută, purta totdeauna în poșetă tot felul de unelte de care o femeie are nevoie aproape în permanență.

Negoiță se apropie de biroul ei, de lîngă fereastră și după o expresie curentă la „Capșa", începe atacul de la... „periferie".

— Cum stăm cu ultimul examen, domnișoară Lilly ?

— Cum am stat și cu celelalte... Cînd nu e albă, e albă-roșie... și cînd nu e albă-roșie, e roșie simplă.

Negoiță se aventurează cu gura pe jumătate...

— Roșie ca și buzele dumitale...

— Fie și ca buzele mele, că cu ele o să-mi trec licența...

Apoi după un oftat adînc :

— Uf ! De m-aș vedea scăpată mai curînd, că m-am plictisit în ministerul ăsta !...

Negoiță Prescureanu oftează și el tot așa de adînc. Lui însă nu-i era permis să se plictisească în minister. Pînă să poată ieși la pensie, îi mai trebuiau aproape douăzeci de ani.

— Ai dreptate... Dar, pe urmă ce-ai să faci ?

— Ce vrei să mă fac ?... Profesoară...

Negoiță căscă ochii cu oarecare nedumerire :

— Profesoară ? De ce anume ?...

— De specialitatea mea ! Ce ? Nu știi ?... Limba română, limba franceză, istoria și geografia !...

Negoiță își suge buzele de plăcere, ca un satir care ar fi pus mîna pe o nimfă fără apărare :

— Apropó... domnișoară Lilly... Dumneata care zici că știi și istorie și geografie... Dumneata trebuie să știi... Cum este povestea aia, cu... urechile... regelui ăla... Midas ?...

Viitoarea profesoară îl privește de pe scaun cu dezgustul unui combatant la Mărășești, ce s-ar fi aflat în fața Arcului de triumf de la Șosea :

— Grozav mai ești d-ta !... Ce ? Crezi că m-ai prins... Ai citit firma bărbieriei care s-a deschis lîngă ministerul nostru și cum îți dai aere de savant... Să fim serioși, dragă șefule, că rîde domnul director general de noi !...

Negoiță Prescureanu simte cum îi scapă victoria printre degete. Zîmbește forțat și încearcă să mai adauge ceva, dar în clipa aceea, un servitor intră pe ușe grăbit :

— Domnule șef ! Vă poftește domnul director general...

Șeful de serviciu amînă lovitura pe altă dată. Pune apoi mîna pe telegrama arhiereului de la Carlsbad și iese din birou.

*

Directorul îl primește gata parcă să-l ia la bătaie. Nu-l văzuse niciodată așa de furios. Noroc însă că Negoiță află numaidecît de ce este vorba. Nu era el cauza. Era altceva... În ajun, îi apăruse într-o revistă literară săptămînală un articol plin de greșeli de tipar și pînă săptămîna viitoare, cînd se putea publica o „erată", inamicii săi literari și-ar fi putut bate joc de el.

Negoiță Prescureanu, care își dă seama imediat că furia directorului său general era motivată, încearcă să-l ia cu binișorul pînă ce află, ceea ce dealtfel nici nu-l interesa, că titlul articolului *Sentimentul liric în poezia lui Budai-Deleanu* apăruse : *Centimetrul liric în poezia lui Badea Deleanu* ; apoi în loc de *scriitor* apăruse *servitor* și în loc de *idei galonate* apăruse *idei galoșate.*

Șeful de serviciu încearcă zadarnic să-și mîngîie superiorul. Directorul său general era mai furios ca Sinan-pașa după lupta de la Călugăreni, unde se spune că-și pierduse și ultimii trei dinți ce-i mai avea. Uitase aproape chiar și

pentru ce-l chemase. Căuta să-şi aducă aminte şi nu reuşea. Repeta numai nervos şi se scărpina cu tocul în creştetul capului...

— Oare de ce te-am chemat eu ?... De ce te-am chemat eu, mă zevzecule ? N-auzi ?...

Directorul general îl numea la fel, şi cînd era supărat şi cînd era bine dispus. Şeful de serviciu însă se obişnuise cu calificativul acesta, ca şi cum ar fi avut un nume în plus, ca să se poată deosebi, bineînţeles de ceilalţi Prescureni. Negoiţă, dar, îşi păstrează şi de data asta aceeaşi atitudine demnă ca întotdeauna şi, în loc de alt răspuns, îi întinde cu o gravitate neobişnuită telegrama de la Carlsbad.

Directorul general se potoleşte ca prin farmec.

— Ce e asta ?

— Citiţi-o şi dv., că pe mine, să mă bată Dumnezeu dacă pricep ceva.

Directorul îşi plimbă ochii pe telegramă, apoi izbucneşte din nou :

— Asta s-o duci la comisia artelor plastice. Ce ? Eu sunt pictor ?... Eu sunt scriitor... Om de litere...

Negoiţă Prescureanu se simte uşurat de o mare răspundere.

— Exact la fel mă gîndeam şi eu, domnule director general... Vream numai să luaţi şi dv. cunoştinţă de cuprinsul ei... Şi mai ales de rezoluţia domnului ministru... E semnată chiar de d-sa personal.

Şi după o clipă de gîndire continuă misterios :

— Mie însă afacerea asta nu-mi prea miroase a bine... O să trebuie, deşi e cam greu, s-o rezolvăm numai noi singuri, domnule director... Las' că nici comisiunea nu se mai întruneşte vara... Dar nici dintre pictorii ceilalţi, nu mai avem pe nimeni la Bucureşti. S-au dus cu toţii la Balcic...

Directorul complectează cu dezgust :

— Sigur... Parcă Bucureştii n-ar fi tot aşa de orientali ca şi Balcicul !...

După care, şeful de serviciu insistă apăsat :

— Şi cînd vă gîndiţi că trebuie să răspundem de urgenţă... Aţi văzut rezoluţia domnului ministru ? Ia mai citiţi-o o dată !

Directorul general apucă telegrama cu amîndouă mîinile şi o citeşte din nou. Apoi ca şi cum ar fi găsit soluţia chiar în textul rezoluţiei ministrului :

— Bine, mă zevzecule !... De asta te sperii tu ? Dă-le o telegramă să vină la Bucureşti de urgenţă... Nimic mai simplu... Dacă le place să încaseze banii statului, să-şi facă slujba cel puţin unde trebuie... la Bucureşti... la minister... nu la Balcic, la cafenea. Ăştia au înnebunit cu toţii ! Tu nu vezi ? Au otrăvit Cadrilaterul cu pictura lor. O să fugă toţi turcii din Dobrogea de frica lor... Şi mîine, poimîine... o să ne pomenim şi cu ăştia la Liga Naţiunilor... N-am dreptate ?...

Negoiţă Prescureanu zîmbeşte afirmativ şi încîntat de părerea directorului său general despre artiştii din minister care nu sunt funcţionari de carieră.

În momentul acela însă uşa se deschide şi apare radios, directorul Pinacotecei statului, care, pînă cînd se va construi o clădire proprie, este adăpostită în podul Ateneului Român.

Directorul general şi şeful de serviciu îl întîmpină ca pe oracolul de la Delfi :

— Repede... Repede... Fă-ne un referat de urgenţă, că ne omoară ministrul dacă nu-i dăm drumul chiar azi.

Directorul Pinacotecei se clatină ca un vagon de marfă ce-ar deraia chiar în staţie. După ce ia însă cunoştinţă de cuprinsul telegramei şi de rezoluţia ministrului, dă din umeri ca şi cum ar fi jucat un *shimmy* şi se spală pe mîini ca Pilat din Pont :

— Dragii mei... ştiţi bine că eu nu prea fac haz de tablourile lui Grigorescu. Prefer o colecţie de mărci poştale fiindcă este mai variată... Dacă m-aţi fi întrebat însă de Andreescu, ar fi fost altceva... dar de Grigorescu..., zău dacă am curajul să spun ceva.

Cei doi funcţionari din serviciul interior al Ministerului Artelor se privesc nedumeriţi unul pe altul şi, apoi, amîndoi rămîn la fel, cu ochii proptiţi pe colegul lor din serviciul exterior.

Noroc însă că directorul Pinacotecei n-a sfîrşit tot ce avea de spus :

— Dacă ţineţi însă cu tot dinadinsul să ştiţi cam cît poate face azi un tablou de Grigorescu, întrebaţi pe Fă-

nescu, ginerele răposatului Băluţă. Ăştia au fost prieteni cu Grigorescu... Au trăit ani de zile în atelierul lui şi aproape... numai din atelierul lui... Le-au trecut prin mînă tot felul de cadouri... şi mai mari... şi mai mici... În sfîrşit, Fănescu e singurul om care se mai poate pronunţa azi asupra valorii unui tablou de Grigorescu...

Negoiţă Prescureanu încearcă timid să lanseze o cifră :

— Vreo zece douăsprezece mii de lei ?

N-apucă să sfîrşească însă bine fraza, şi directorul Pinacotecei îl striveşte complectamente cu dispreţul său de artist plastic profesionist :

— Ce-ai zis ?... Douăsprezece mii de lei ? Nici pe sfert, domnule ! Cu preţul ăsta se vinde un bun Luchian... un Luchian din epoca lui cea bună... cînd şi le picta el singur, nu alţii... Eu care sunt pictor cu nume şi abia am luat cincisprezece mii de lei pe *Apusul de lună pe lacul Snagov !...* N-aţi cetit ce-au scris criticii ? Capodoperă !... Dar, de ce să ne mai pierdem timpul cu Grigorescu ?... Dv. nu ştiţi unde a ajuns pictura românească ? Doar sunteţi gogeamite funcţionarii în Ministerul Artelor... N-aţi văzut Salonul oficial de astă-primăvară ?... Răsfoiţi barem un catalog... ce Dumnezeu !...

Directorul general strîmbă din nas ca şi cum i s-ar fi servit o mîncare care mirosea urît, dar nu răspunde nimic. La fel procedează şi şeful de serviciu care nu ştie ce să răspundă. Parcă l-ar fi blestemat cineva. De cînd s-a transferat de la Casa Bisericii, la Ministerul Artelor, de cîte ori încearcă şi el să caşte gura faţă de cîte-un artist, de atîtea ori i se înfundă. Hotărît lucru nu mai poate vorbi fără teamă decît cu subalternii săi din birou...

După plecarea directorului Pinacotecei, cei doi funcţionari definitivi şi de carieră rămîn să dea curs, ei singuri, rezoluţiei pusă de ministru pe telegrama arhiereului de la Carlsbad.

Şeful de serviciu încearcă să dea o mînă de ajutor şefului său ierarhic :

— Hai să punem şase mii de lei, domnule director general. Să nu fie chiar un sfert, aşa cum spuse domnul director al Pinacotecei. Să fie barem pe jumătate !...

Directorul general apreciază după cum se cuvinte propunerea subalternului său. Totuşi, parcă nu se hotărăşte s-o admită chiar aşa, deodată.

— Te pomeneşti că şase mii de lei o fi prea mult... Să nu ne căpătăm beleaua cu popa dacă ar afla că l-ar fi putut cumpăra mai ieftin.

Apoi după ce-şi mai pipăie tîmplele cu degetul arătător, directorul general izbucneşte deodată ca un ţignal de locomotivă :

— În definitiv... Altă treabă n-are popa ăsta ? D-aia s-a dus la Carlsbad ? Să cumpere tablouri de Grigorescu, sau să se caute de stomac ?... N-am dreptate, mă zevzecule ? Spune şi tu ?...

Negoiţă Prescureanu se grăbeşte să răspundă ca de obicei, şi cu capul, şi cu mîinile, şi cu picioarele...

Din ce în ce mai aprins, directorul general lansează o adevărată filipică la adresa arhiereului de la Carlsbad, apoi se bate ca Jupiter cu palma pe frunte şi zeiţa Minerva apare sub forma următoarei hotărîri definitive :

— Nu răspunde nimic... Ai înţeles ? Punem telegrama la dosar. O considerăm nulă şi neavenită... Şi cînd o fi să dau eu ochii cu popa ăsta... Lasă c-ai să vezi tu, ce-am să-i fac !... Nu vezi că-n ţara noastră, au început şi popii s-o ia peste cîmp ? Poftim ! A început să se plictisească cu Maica Domnului ! Umblă acum după ţărăncile lui Grigorescu...

Negoiţă Prescureanu încearcă să îngîne ceva, dar nu îndrăzneşte. Directorul general însă îl observă şi îl întreabă din nou :

— Ce ? N-am dreptate ? Ai ceva de zis ? Hai ! Dă-ţi drumul !...

Şeful de serviciu, s-a topit ca o lumînare de ceară în faţa unei icoane.

— Ba dreptate aveţi... Dar... Vorba e... Telegrama a trecut pe la registratură... Şi în afară de asta, ce ne facem cu rezoluţia domnului ministru ? Dacă n-ar fi semnată chiar de d-sa personal, am putea-o face chiar nulă şi neavenită... Dar aşa cum se găseşte acum... Imposibil ! E refuz de ser-

viciu... Statutul funcţionarilor e clar... Dare în judecată... şi... Doamne fereşte !...

De data asta directorul general îi dă dreptate şefului de serviciu. Rezoluţia ministrului e literă de *Evanghelie*... Trebuie respectată, oricît de absurdă ar fi... Ministrul iscăleşte numai şi atîta tot... Ce-a iscălit, treaba lui... Nu-l trage nimeni la răspundere... Ministrul poate invoca oricînd înaltele raţiuni de stat. Greutatea cea mare însă este executarea rezoluţiei lui... Şi asta nu mai e treaba ministrului. E treaba celorlalţi funcţionari...

După cîteva clipe de matură gîndire, directorul general zîmbeşte şiret, ca şi cum i-ar fi băgat în cofă şi pe popă şi pe ministru.

— Dacă este aşa... Foarte bine... Să fie aşa cum dă ordin domnul ministru... Să răspundem... Da, da... Să răspundem, imediat, de urgenţă, conform rezoluţiei domnului ministru...

Apoi adresîndu-se lui Negoiţă :

— Scrie, mă zevzecule !...

Şeful de serviciu priveşte încurcat în jurul său. Călimara se afla pe biroul directorului. În clipa aceea însă, directorul său general, ca şi cum ar fi fost obsedat de generozitatea ducelui de Buckingham, la Curtea Franţei, se ridică de la birou invitînd pe Negoiţă, în locul lui :

— Treci, mă Prescurene, colea, la birou... Ce ? Ţi-e ruşine să stai pe fotoliul meu ?... Stai mă, că director general în Ministerul Artelor poţi s-ajungi şi tu... Numai să ai răbdare ! Altceva nu poţi s-ajungi tu !... Scriitor !... Scriitor ca mine... Eh !... Asta e ceva mai greu... Aşa ceva nu poate ajunge nici ministrul nostru, mă...

Şeful de serviciu, gudurîndu-se ca un căţel, se strecoară pînă la scaunul directorului său general.

— Eh ! Aşa e că-i bine ?... Eşti gata ?

— Gata, domnule director general !

— Scrie atunci...

Şi Negoiţă Prescureanu, abia îşi ţine respiraţia, de emoţia clipei pe care-o prevede unică poate, în cariera lui de funcţionar în Ministerul Artelor.

— Scrie, mă... *Telegramă oficială*... Să-i dai număr de ieşire şi s-o expediezi imediat...

Negoiţă Prescureanu mişcă mereu din cap afirmativ, ca un paralitic fără leac.

— Cum zici că-l cheamă pe popa ?

— Agaton Mizileanu.

— A, da !... Scrie atunci... „*I.p.s.s. Agaton*".

De data asta însă, şeful de serviciu îşi întrerupe directorul general, foarte hotărît :

— Domnule director... Mă iertaţi... Dar, înalt preasfinţia-sa, se spune numai mitropoliţilor... Arhiereilor li se spune cuvioşia-sa...

Directorul general continuă, ca şi cum explicaţia lui Negoiţă nu l-ar fi făcut să cîştige nimic.

— Bine, mă... Fie şi aşa cum spui tu... Numai vezi să nu fi spus iar vreo prostie... Scrie atunci... „*C. s. Arhiereul Agaton Mizileanu... Hotel Puf... Carlsbad... Cehoslovacia... Nu riscaţi nici cinci parale... Tablou Grigorescu Carlsbad, femeie fus mînă, fals... Grigorescu veritabil... Moscova... Troţki... Bolşevici...*" Şi în locul ministrului, să faci bine să mi-o aduci s-o semnez eu...

Negoiţă Prescureanu, deşi a sfîrşit de scris, nu se scoală totuşi după scaunul directorului general şi mai rămîne să citească conceptul de răspuns la telegrama arhiereului.

În timpul acesta, directorul face haz şi se plimbă cu paşi greoi şi sonori pe parchetul ceruit.

— Lasă că-l vindec eu pe popă de pictura profană ! Să rămîie cu Maica Domnului de pe icoane, nu să umble după ţărăncile cu fus ale lui Grigorescu !

Deşi chestia a fost rezolvată, Negoiţă Prescureanu mai are totuşi o mică bănuială. După ce citeşte pentru a treia oară conceptul de răspuns la telegramă, se întoarce înapoi de la uşe şi cu aceeaşi vecinică temere de om simplu, dar de bun-simţ, se adresează directorului general :

— Dar, dacă tabloul n-o fi fals, domnule director ?

Directorului atîta îi trebuie ca să izbucnească din nou :

— Dar dacă vreau eu să fie fals ? Dacă eu am în vedere anume înalte raţiuni de stat, pe care nu sunt ţinut să le destăinuiesc oricui ? Tu, de unde ştii că e veritabil ? Cine crezi tu că este Grigorescu ăsta ? Unul ca Tiţian, ca Rembrandt, ca Velázquez ? De unde ! Ai văzut tu român adevărat, călătorind fără paşaport peste frontieră ? Nu ! Atunci ? Dacă este la Carlsbad, nu mă importă nici cum este, nici

cine este. Fals sau veritabil... pentru mine, totuna este... Să vină la Bucureşti, dacă vrea să ştie ce este cu el... Pictura nu se cumpără prin telegramă !...

Apoi, ca şi cum i s-ar fi luat o piatră de moară de pe suflet :

— Să vezi tu, cum are să-mi mulţumească popa, cînd s-o întoarce de la Carlsbad şi şi-o da seama că i-am făcut o economie de cel puţin şase mii de lei !...

Negoiţă Prescureanu iese din birou încîntat. Raţionamentul directorului fusese mai presus de orice discuţie. Tot aşa de frumos şi de înţelept, n-ar mai fi putut vorbi decît un singur om : bărbierul regelui Midas.

Şi pentru a doua oară în dimineaţa aceea, Negoiţă Prescureanu, deşi simţea nevoia să se întîlnească iar cu nebunul din Piaţa Palatului regal, nu regreta totuşi dispariţia lui.

CAPITOLUL V

De vreo douăzeci de ani şi mai bine, adică aproape cam din primele zile de cînd sosiseră la Bucureşti aparatele *Gillette* Negoiţă Prescureanu se rade singur. Nu face însă lucrul ăsta din calicie, ci mai mult din obişnuinţă, deşi, la drept vorbind, obişnuinţa asta înseamnă o mare economie pentru o biată leafă de şef de serviciu, mai ales în vremurile astea, cînd bărbierii urcă şi ei tariful rasului, după valuta elveţiană sau olandeză.

În două rînduri totuşi, Negoiţă a fost nevoit să facă şi el cîte o excepţie. Prima, cînd s-a dus la Sinaia, cu trenul de plăcere, fiindcă a trebuit să plece de-acasă cu noaptea în cap şi n-a avut vreme să se radă, şi a doua, după ce a scăpat de tifos, fiindcă îi crescuse barba prea deasă şi-i fusese teamă să nu se taie, dacă s-ar fi ras singur.

De data asta însă, Negoiţă Prescureanu este hotărît să se radă pentru a treia oară la bărbier. Dacă patronul prăvăliei „La bărbierul regelui Midas“ este necunoscutul din Piaţa Palatului regal, atît mai bine. *Noblesse oblige.* Trebuie să-l onoreze măcar o dată şi el, cu comanda unui „serviciu prompt şi antiseptic“... Dacă nu... atît mai rău... Dar, în definitiv, ce are să fie ?... O să arunce pe gîrlă un pol de parale, şi atîta tot... Banii n-are să-i regrete. De asta e sigur. Va regreta numai faptul că, în afară de el şi de conu Iorgu Mătăsaru, o să mai existe încă un bucureştean care o să cunoască povestea regelui cu urechi de măgar.

În seara aceea, Negoiţă trebuia să meargă la revista de la „Cărăbuş“ unde făcuse rost de un bilet de favoare, dintre cele rezervate chiar funcţionarilor Ministerului Artelor. Biletele astea, în felul lor, prezintă pentru leafa unui funcţionar, cam aceleaşi avantaje ca şi aparatele *Gillette.* Sunt bilete scutite de orice taxă (şi către stat şi de garderobă) şi, afară de asta, numerele lor se găsesc în primele bănci, care sunt cele mai scumpe.

Ca orice om cu minte la cap, şeful de serviciu din Ministerul Artelor şi-a aranjat programul zilei, după cum urmează : Dimineaţa, bineînţeles, patru ore şi jumătate, slujbă la minister. După dejun, un somn bun pînă la ora cinci. După somn, o vizită la „Bărbierul regelui Midas“ unde, pentru a treia oară în viaţa sa, avea să se lase ras de altcineva decît de el însuşi. Pînă pe la ora şapte, o raită pe Calea Victoriei, apoi aperitivul la „Capşa“, masa la „Continental“ şi pe urmă, la „Cărăbuş“... Un program admirabil. Numai că, probabil Negoiţă Prescureanu n-avusese în vedere şi dictonul *„L'homme propose, Dieu dispose“* şi intrase în „Bărbieria regelui Midas“, preocupat mai repede de ideea că va da ochii cu nebunul din Piaţa Palatului regal, decît de nevoia de a se lăsa ras de altcineva.

*

Negoiţă însă pare a fi om fără noroc !... Nu găseşte nici de data asta pe cine căuta. Nu găseşte în prăvălie, nici măcar lucrătorul cu care vorbise în dimineaţa aceea. În locul lui era altcineva. Tot un necunoscut... Unul însă care nu se vedea din uşe şi se răsfrîngea numai din oglindă... Un domn chel cu barbişon şi cu monoclu, care nu putea fi lucrător, deşi era îmbrăcat tot într-un halat alb, sta trîntit picior peste picior într-unul din fotelurile destinate clienţilor...

Domnul chel cu barbişon şi cu monoclu citea ediţia specială a unui ziar de seară şi arunca din cînd în cînd, pînă în tavan, rotogoalele de fum pe care le scotea artistic dintr-o pipă de spumă de mare care-i carambola buzele ca o bilă de biliard.

Lucru ciudat însă, domnul din fotoliu părea mai repede un manechin mecanic. La intrarea lui Negoiță în prăvălie, nu încercase să-și întoarcă nici măcar capul.
Șeful de serviciu din Ministerul Artelor se mulțumește deocamdată să-l privească de la distanță, tăcut și cu precauțiunea unui om dezorientat. Își rotește apoi ochii în jurul său și, după ce ia contact cu întregul mobilier al noului „salon de ras, tuns și frezat", tușește ușor ca să se facă remarcat și așteaptă atît cît ar fi numărat o sumă de douăzeci de lei în monedă metalică a un leu bucata.
Domnul din fotoliu însă n-aude... n-a vede !...
Negoiță nu știe ce să creadă. Se preface, sau doarme cu adevărat ? Se înarmează totuși cu răbdarea îngerilor de la poarta raiului, și începe să-l examineze din profil.
Dar cei doi oameni, deși se privesc reciproc prin oglindă, nu cască nici unul gura.
Negoiță se gîndește : „Ăsta trebuie să fie tot un client".
În cele din urmă, enervat de atîta așteptare, șeful de serviciul din Ministerul Artelor nu mai poate răbda și, apropiindu-se de scaunul misteriosului personaj, îl trezește cu vocea sa aspră, dar totuși plină de urbanitate :
— Mă scuzați, domnule !... Poate vă deranjez...
Domnul din fotoliu îi face cu capul, un semn negativ, prin oglindă.
— Aș dori să vorbesc cu patronul prăvăliei... Poate că mi-ați putea da dv. vreo lămurire.
De data asta, domnul chel cu barbișon și cu monoclu își răsucește ceafa pe speteaza fotoliului ca o lebădă care și-ar fi gîdilat coada cu ciocul, îl privește numai cu un singur ochi (cel cu monoclu) ca și cum de celălalt ar fi făcut economie și apoi îl întreabă cu oarecare dispreț :
— Dumneata ești ăla de la percepție ?
Negoiță tresare ofensat, dar totuși plin de demnitate :
— Nu, domnule !... Eu sunt de la Ministerul Artelor !...
— De la Ministerul Artelor ?... Nu cunosc pe nimeni !
— Ce-are a face !... Mi-este perfect egal dacă dv. cunoașteți sau nu cunoașteți pe cineva. Patronul bărbieriei însă, cînd are să mă vadă, cred că o să mă cunoască numaidecît... Dumnealui știe cine sunt... Și încă bine de tot !...
— Patronul ?... Nu-mi aduc aminte... N-am avut onoarea !...

— Și nici n-o s-o aveți... că eu n-am nevoie de dv. ... Eu am treabă cu patronul.
— Cu patronul ?... Patronul sunt eu !...
Negoiță Prescureanu se trage deodată înapoi, vădit impresionat de noul său eșec.
— Mă iertați !... Probabil v-am confundat cu un prieten al meu, care este și el, tot ca și dv. ... bărbier !...
De data asta, vocea domnului din fotoliu scîrțîie ca ruloul în foițe de hîrtie de mătase din vîrful spetezei pe care își reazimă capul clienții.
— Dar eu nu sunt bărbier, domnule !... Cum îți permiți să vorbești așa, cu un om ca mine ?
Încurcat, Negoiță Prescureanu, aproape a și uitat unde se găsește. Niciodată în viața lui, nu trecuse prin emoții mai teribile ca în aceste ultime două zile... Se grăbește totuși să se scuze cu o voce siropoasă și incoloră.
— Mă iertați, stimate domn !... Eu n-am vrut să vă insult !... M-a ferit Dumnezeu... Dar, nu mi-ați spus dumneavoastră singur că sunteți patronul bărbieriei ?...
Necunoscutul îl privește cu un surîs plin de milă :
— Patronul întreprinderii, domnule !... Patron !... Dar nu bărbier de meserie... Eu sunt ziarist independent. Eu rad cu condeiul, nu cu briciul... Rad... și la nevoie, distrug chiar !... Distrug, sau dacă îmi place, chiar creez... Fiindcă eu pot face orice... cobor sau înalț... ucid sau reabilitez... și așa mai departe... Fac ce vreau... Nu dau cont nimănui de ce fac...
Lui Negoiță Prescureanu parcă începe să-i vină inima la loc. Un ziarist independent, trebuie să fie un om civilizat, care poate înțelege numaidecît deosebirea între o confuzie și o insultă.
Și șeful de serviciu din Ministerul Artelor continuă să se scuze cu demnitatea integrală a gradului său birocratic :
— Mă iertați !... A fost o eroare... Îmi dați voie să mă prezint !... Negoiță Prescureanu, șef de serviciu în Ministerul Artelor.
Ziaristul independent îi întinde mîna, fără să se ridice însă din fotel :
— Îmi pare bine... Eu sunt Aristotel Macropol...
Deși nu-i trecuse niciodată pe la ureche numele ăsta, Negoiță Prescureanu se grăbește totuși să restabilească cu

un compliment de circonstanţă atmosfera tulburată pentru o clipă.

— Ştiu... ştiu... Cum să nu ştiu !... Din nume vă cunosc foarte bine... Numai că pînă azi, n-am avut încă plăcerea să vă cunosc personal... Vă citesc regulat... Articolele dv. le învăţ aproape pe dinafară.

Ziaristul independent se învîrteşte deodată nervos pe fotel, ca şi o pisică turbată într-un sac cusut la gură :

— Ce-i spus, domnule ?... Articolele mele ?... Unde ai citit d-ta articole semnate de mine ?...

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor continuă parcă o lecţie învăţată pe dinafară :

— Cum unde ? În ziarul în care scrişi dv. !...

Ziaristul independent pare aşa de furios, că de data asta şi-a deschis şi ochiul al doilea :

— Curios lucru !... Eu nu semnez niciodată !...

Negoiţă însă grăbeşte sfîrşitul lecţiei papagalizate :

— Ce-are a face ? Noi ăştia din Ministerul Artelor nu citim ziarele, aşa cum se spune, ca oamenii de rînd... Noi ghicim pe autor, după stil : *„Le style, c'est l'homme !"*, după cum a zis Buffon... Ne aruncăm doar ochii pe articol şi... gata !... Pe noi nu ne înşeală anonimatul.

Ziaristrul independent, nu mai poate răbda şi se scoală de pe fotel :

— Ia ascultă, domnule... Cum îţi vine să mă minţi, aşa de la obraz ?... Aşa sunteţi toţi ăştia de la Ministerul ăla al Artelor ?... Aoleo !... Tocmai pe mine ai găsit să mă iei în balon ?...

Negoiţă încearcă să se explice. Ziaristul independent însă nu-i dă răgaz şi continuă ca o morişcă de bîlci :

— Pe mine nu mă ia nimeni în balon, domnule... fiindcă pentru mine, balonul nu este o afacere sigură... Şi eu nu intru decît în afaceri sigure care nu pot să dea greş... În balon, ţi se poate întîmpla — Doamne fereşte — vreun accident !... Baloanele au obiceiul să se cam dezumfle... Şi eu nu admit decît să mă umflu... să mă umflu mereu, mereu, la infinit... dar, bineînţeles, în sens figurat... nu cum poate crezi d-ta...

Deşi întrerupt aproape brutal, Negoiţă mai încearcă o dată să se explice :

— Cum, domnule ?... Nu mă credeţi pe cuvînt ?... Dv. nu credeţi că v-am citit ?...

— Cum vrei să te cred, domnule, dacă n-am scris niciodată în viaţa mea nici măcar un singur rînd ? D-ta crezi că eu sunt ziarist în felul celor ce mîzgălesc hîrtia degeaba ?... Asta e ziaristică ?... Asta e gazetărie !... Şi eu nu sunt gazetar... Nu, domnule... Fiindcă ziaristica nu e scrisul, nu e nici tiparul, nici tirajul... Ziaristica adevărată este altceva... Este ideea... Numai ideea !... Şi eu asta fac... Fabric idei... Procur grăunţe omenirii înfometate de dreptate şi adevăr... Dau directive şi controlez executarea lor... Dau benzină şi ulei motorului... Eu sunt animatorul, dinamica... electricitatea, petrolul, cărbunele cox... cerneala Pelikan... hîrtia... dubla compatibilitate... jetonul de prezenţă... excedentul de sfîrşit de an, fondul de rezervă... şi încă multe alte lucruri de care văd că d-ta habar n-ai !...

Apoi, răsuflînd din greu :

— Eu sunt om mare, domnule... Nu sunt bărbier !...

Negoiţă Prescureanu cade zdrobit pe un scaun, ca în clipa cînd — Doamne fereşte — ar fi aflat că a fost dat afară din slujbă.

Domnul Aristotel Macropol însă, deşi ziarist independent, părea mai repede un erete care pusese gheara pe un biet vrăbioi.

— Dar, d-ta ştii să scrii ? Să scrii frumos însă... citeţ... caligrafic ?...

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor îşi aduce aminte de ciorna pentru răspunsul la telegrama arhiereului de la Carlsbad şi răspunde fluid ca sufletul unui muribund :

— Ştiu !...

— Dacă ştii, de ce nu scrii ?... Ţi-e ruşine de invenţia lui Théophraste Renaudot ?...

— Mă iertaţi, dar de domnul ăsta, să mă credeţi, n-am auzit încă pînă azi !

— Apoi, dacă fugi de lumină şi adevăr ?... De ce te complaci numai în întunericul funcţionarismului pur ?... Ce este funcţionarismul ?... Artă pură ?... Nu-i, măcar, nici artă cu tendinţe... Vorba vine, că e Ministerul Artelor... Minister ca toate ministerele !... Local, în care cine intră se sufocă. D-ta nu simţi că te sufoci ?... Ţipă, domnule !... Ţipă să

te-audă lumea... Şi dacă cumva răguşeşti, scrie !... Scrie să vadă lumea cine eşti... Scrie, dar bineînţeles nu te aventura să scrii din capul d-tale, că în cazul acesta, te-ai curăţat... Nu poţi deveni ziarist. Rămîi un simplu gazetar... un oarecare scriitor... un literat, cum se zice... Unul din ăia pe care nu-i citeşte nimeni... Dacă vrei să fii citit însă... să faci numai pe ziaristul adevărat... să scrii numai ce-ţi dictează altcineva... Dar cineva care ştie cum şi ce anume să dicteze... Nu oricine... Bunioară, ministrul de Finanţe în ajunul votării noului buget, sau ministrul de Externe cînd pleacă la conferinţele internaţionale de peste frontieră, sau ministrul de Interne cînd încasează o nouă tranşă din fondurile secrete, sau primul ministru cînd începe să se îngrijească de soarta partidului în opoziţie, sau oricine altul, care ştie să aprecieze talentul şi utilitatea ziaristului independent în angrenajul unui stat constituţional... Ce ? D-ta crezi că ziarist poate fi, aşa, oricine ?... Te înşeli domnule !... D-ta eşti tînăr... Ce vîrstă ai d-ta ?...

Negoiţă Prescureanu îngînă, emoţionat :

— 36 de ani !...

— Poftim !... Şi la 36 de ani, n-ai ajuns decît... Ori ce spuseşi că eşti la Ministerul Artelor ?

— Şef de serviciu.

— Şef de serviciu ?... Ce-nseamnă asta, şef de serviciu ?... Cîţi superiori mai ai pînă la ministru ?...

Negoiţă Prescureanu, după ce îşi caută în gînd superiorii, unul după altul, răspunde oftînd :

— Pe domnul subdirector, care însă este în concediu de specializare în străinătate... Pe domnul director general... Pe domnul secretar general...

— Cum ? Cum ?... Aveţi şi generali la Ministerul Artelor ?...

— Ba, generali adevăraţi... adică militari... nu !... Generali, numai aşa, cu titlu... Cu titlu şi, bineînţeles, şi cu leafa mai mare, decît cei cu gradul simplu, fără titlu de „general"...

— Aoleo !... Dar mulţi mai sunt, domnule !... Vai de capul dumitale !...

Negoiţă Prescureanu continuă să ofteze :

— Mulţi, mulţi !... Şi cei mai mulţi, chiar mai vechi în slujbă ca mine...

— Ce-are a face !... Dar dacă nu te grăbeşti... a cui e vina ?... grăbeşte-te, domnule... grăbeşte-te şi schimbă-ţi meseria... Nu vezi că, la Ministerul Artelor, nu este nici o afacere pentru d-ta ?

Negoiţă Prescureanu se clatină pe picioare cînd se gîndeşte că, pînă să iasă la pensie, ca să-şi poată schimba meseria, mai are aproape optsprezece ani de servit în Ministerul Artelor...

— Aveţi dreptate... Nu zic ba... Dar dacă nu mă pricep la altceva... Ce vreţi să fac ?

— Cum ce să faci ?... Zici că ştii să scrii ?... Nu spuseşi aşa ?...

Negoiţă face cu capul un semn afirmativ, dar numai pe jumătate :

— Atunci, ce mai aştepţi ?... Fă-te ziarist... Fă-te apostolul adevărului, dreptăţii, libertăţii, egalităţii, fraternităţii... Sau dacă nu-ţi convine meseria asta... dacă simţi că prea îţi îngreuiază conştiinţa, fă-te altceva... orice !... Cine te-n-treabă la noi, dacă te pricepi sau nu la treaba pe care vrei s-o faci ?... Nimeni !... D-ta crezi că eu mă pricep la bărbierie ?... Habar n-am !... Şi totuşi, o fac. O fac însă, fiindcă-mi rentează... Şi încă cum ? Bine de tot !... Ai văzut d-ta în ţara românească vreun om de specialitate pus la locul lui ? Fiecare face ce-i rentează mai bine ; nu ce-a învăţat să facă... Şi uite, că aşa fac şi eu... Eu, de meseria mea, după cum îţi spusei, sunt ziarist independent... Lucrul ăsta este sfînt... Sunt şi rămîn ce-am fost... Asta nu mă împiedică însă să fac şi bărbierie... O fac însă fiindcă aşa s-a potrivit... să fac bărbierie şi să nu fac altceva... O fac fiindcă am avut inspiraţie şi capital şi, mai ales, prestigiu... Fără prestigiu, e drept că nu poţi face nimic azi... O meserie fără prestigiu îţi duce capitalul pe gîrlă... Dar dacă nu te mişti ?... Dacă nu te agiţi ? Dacă nu te grăbeşti ?... De unde vrei să-ţi pice prestigiul ?... Din cer ?... Ce ?... Prestigiul e ploaie ?... Ţi-l trimite Dumnezeu... De unde ?... Prestigiul e opera omului...

Negoiţă Prescureanu simte că între el şi patronul prăvăliei „La bărbierul regelui Midas" s-a stabilit parcă contactul dintre picătura de benzină şi bujia motorului, care urneşte din loc automobilul. Deşi ziarist independent, domnul Aristotel Macropol se identificase parcă cu firma propriei sale băr-

bierii. Adevărurile acestea nebănuite, numai bărbierul autentic al regelui Midas le-ar mai fi putut spune cu atîta sinceritate.

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor se hotărăște, dar, să-și deschidă și el măcar de data asta, băierile inimii și să se pună bine cel puțin cu o persoană cu trecere pe lîngă mai marii zilei.

— Așa este... Aveți dreptate... Dar vedeți, că dreptatea, mai ales în țara noastră, nu este decît pentru anume oameni... Dumneavoastră vă vine ușor să vorbiți așa, fiindcă sunteți un om independent... și oamenii independenți, mai ales, cînd sunt și ziariști, sunt totdeauna bine cu guvernul... Dar noi... niște bieți funcționari, ce putem face ?... Guvernul cel nou ne bănuiește totdeauna că suntem oamenii de casă ai vechiului regim... Și ce ne face, numai Dumnezeu știe... Cînd nu ne dă afară din slujbă, ne retrogradează pe motiv că n-am fost bine încadrați... Și cînd, întîmplător, n-are ce să ne mai facă, ne omoară cu tot felul de amenzi și rețineri suplimentare, pînă ce ne înjumătățește leafa...

Ziaristul independent surîde cu oarecare compătimire.

— A cui e vina ? Dacă ești naiv !... Dacă-ți închipui c-ai să poți trăi de pe urma cinstei d-tale profesionale !... Ce vrei să-ți fac ?... Cinstea omului e ca ghimpii trandafirului. Îți face numai bucluсuri. Te înțeapă... Ba, cîteodată, merg chiar pînă la sînge... De trandafir nu te poți bucura decît dacă-i tai ghimpii... Tot așa și cu d-ta...

Negoiță încearcă să răspundă ceva, dar nu reușește decît să repete de trei ori :

— Da... da... da...

— Dar d-ta de ce nu te dai cu guvernul ?... Fă și d-ta ce fac toți oamenii cu scaun la cap. Uită-te la mine. Eu sunt totdeauna cu guvernul... Pentru mine nu există niciodată opoziție. De mine au nevoie totdeauna și unii și alții. Îi am în mînă pe toți... Nu mișcă nici unul... Eu sunt copilul din flori al lui Agamiță Dandanache...

La auzul acestui nou nume propriu, Negoiță cască ochii întrebător.

— Cum ?... D-ta n-ai văzut *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale ?... N-ai fost la Teatrul Național, niciodată ?...

— Ba am fost... dar, nu la *Scrisoarea pierdută*. Am fost la *Înșiră-te mărgărite* și la *Trandafirii roșii*, că mie așa-mi place teatrul... cu lume multă pe scenă.

— Dar astea nu-s piese, domnule... Astea-s povești de adormit publicul căzut în mintea copiilor. Cu astea vrei d-ta să-ți faci educația socială ?... Du-te, bre omule... Du-te, de vezi *Scrisoarea pierdută*... Du-te, de dă și d-ta ochii, măcar o singură dată, cu Agamiță Dandanache !... Ce, crezi d-ta că Agamiță a murit fără să lase moștenitori ?... E, he !... A lăsat drăguțul de el... și încă mulți... mulți de tot... c-a fost crai mare !... Dumnezeu să-l ierte...

Apoi, după o pauză :

— Și dacă vrei să mai știi ceva, tot de la mine... să știi că un copil din flori este cu mult mai inteligent ca un copil legitim... D-ta ce fel de copil ești ?...

Negoiță Prescureanu îngînă rușinat :

— După cîte știu eu... legitim !...

— Eram sigur !... Toți copiii legitimi ies tîmpiți... Mă ierți că nu este vorba chiar de d-ta... Dar dacă e-așa ?... N-am ce-ți face !... Nici un copil legitim nu seamănă cu tat-său !

În momentul acela, cucul ceasornicului din perete cîntă de șapte ori : cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu !...

După ce le numără pe toate cu glas tare, domnul Aristotel Macropol care, pe lîngă ziarist independent, mai era și patron de bărbierie, exclamă :

— Gata !... Hai să plecăm că acum închid... Așa este ordonanța Prefecturii poliției... La ora șapte fix !...

Negoiță Prescureanu căzuse parcă din lac în puț. Venise să se radă și acum trebuia să se ducă la „Cărăbuș“ cu barba țepoasă ca o greblă de fier.

Patronul parcă i-a ghicit gîndul :

— Nu cumva veniseși să te razi ?

— Așa și-așa !...

— Regret, dar azi după-amiază, n-am avut nici un lucrător... I-am împrumutat diferiților mei prieteni... că noi așa suntem... Ne ajutăm ori de cîte ori avem nevoie unul de altul. Nici unul din noi nu zice „nu“. Dar și cînd zicem

„da"... s-a sfîrșit !... Poate să tune, să trăsnească... Degeaba ! Cuvîntul nostru e literă de *Evanghelie.*

Negoiță încercă o mică explicație :

— Și prietenii dv. tot ziariști independenți sunt ?

— Aș !... De unde ?... Cum vrei să existe prietenie între oameni de aceeași meserie ? Adevărata prietenie exclude comunitatea de interese... Prietenii mei sunt altfel de oameni... oameni cu poziții sociale solide... oameni cum se zice, suspuși... Sunt miniștri... bancheri... profesori universitari... directori de societăți pe acțiuni... în fine, tot felul de oameni care au nevoie de sprijinul unui ziarist independent... Și în felul meu să știi că nu sunt decît eu singur în toată România întregită... mai ales de cînd mi-am mutat bărbieria de la Copăcenii-de-Cîmp, în București... Acolo nu prea făceam afaceri... N-aveam clienți decît vara cînd se țineau conferințele culturale pentru sătenii fără știință de carte... Restul anului... aproape nimic... D-ta nu vezi că, de cînd cu votul universal, țăranii noștri au început să se radă și ei tot singuri, ca englezii...

În stradă, Negoiță Prescureanu caută un motiv să se despartă de ziaristul bărbier :

— Mă iertați... Dar aș vrea să încerc și în altă parte. Poate găsesc vreo bărbierie deschisă.

— Nu-ți mai pierde timpul că s-au închis toate. La ora șapte fix... gata !

În clipa aceea însă, lui Negoiță îi trece prin minte controversa ceasornicelor din Piața Palatului regal :

— Și dv. credeți că toate ceasornicele din București merg la fel ? Ia să le vedeți, bunioară, pe cele din Piața Palatului regal !... Nici unul nu se potrivește cu celălalt.

Ziaristul independent tresare ca și cum ar fi pus mîna pe un subiect bun de speculat la „Ultima oră".

— E adevărat ?... De unde știi d-ta lucrul ăsta ?

— Apoi, nu le controlez eu în fiecare zi ?... Fundația merge cu 20 de minute înaintea cancelariei aghiotanților regali și cancelaria cu 10 minute înaintea corpului de gardă...

Aristotel Macropol își mîngîie nervos barbișonul și, după un raționament scurt — mai scurt chiar decît un „scurtcircuit" :

— Apoi nici nu trebuie să meargă la fel... Cum vrei d-ta să pui de acord ceasornicul unui Aristot sau Descartes, cu ceasornicul unui aghiotant regal sau al unui biet locotenent de gardă ?... E clar ca lumina zilei... D-ta nu știi că ceasornicul, mai înainte de-a fi oglinda timpului, este oglinda omului ? Aristot și Descartes trebuie să meargă înaintea tuturor, fiindcă sunt Aristot și Descartes... N-ai ce să le faci... Așa i-am moștenit pe amîndoi, din tată în fiu... Cît privește aghotanții de serviciu ai regelui, care de obicei sunt sau generali sau colonei, cum vrei să meargă cot la cot cu un simplu locotenent...

Negoiță Prescureanu primește raționamentul d-lui Aristotel Macropol cu aceeași umilă lipsă de convingere ca și pe al nebunului de-acum trei zile. Apoi, ca și cum ar fi simțit nevoia să se descătușeze definitiv de nedumerirea ce-l chinuia, îl întreabă cu oarecare ironie :

— Dar dv. știți cum mergeau ceasornicele pe vremea regelui Midas ?...

Ziaristul, care probabil nu se aștepta la o astfel de întrebare, răspunde cam în doi peri :

— Probabil... Dacă i-am pus numele în firma mea, trebuie să știu cum mergeau și ceasornicele din țara lui...

— Dar pe bărbierul regelui Midas, îl cunoașteți ?...

— Auzi întrebare !... Cum vrei să nu-l cunosc, dacă ăla sunt chiar eu !...

— Dv. !... Eu credeam că este altul...

Ziaristul independent începe oarecum să se tulbure :

— Tot ce se poate... Adică, de ce-aș fi numai eu ?... Mai poate fi tot așa de bine și altul... Bunăoară chiar dumneata...

Negoiță își face cruce speriat și își scuipă în sîn.

— Eu ?... M-a ferit Dumnezeu...

De data asta însă, ziaristul independent și-a regăsit întreaga lui autoritate agresivă :

— Apoi vezi ?... De aceea n-ai să fii toată viața d-tale decît șef de serviciu în Ministerul Artelor... Fiindcă d-ta nu simți nevoia să te-ntrebi, din tot ce vezi, cam ce poate fi adevărat... D-ta nu simți voluptatea de a face pe oameni să vadă lucrurile așa cum trebuie să fie văzute, nu cum le vede toată lumea... Dar, hai să zicem că de scris este mai greu... Poate n-ai talent... Nu e vina d-tale... Dar Dumnezeu,

dacă nu ţi-a dat talent la scris, ţi-a dat în schimb datul vorbirii... Ştii să vorbeşti... sau nu ?

Negoiţă răspunde instinctiv :

— Ştiu ! Cum să nu ştiu ?...

— Dacă este aşa, de ce taci din gură ?... Vorbeşte, domnule !... Spune ce ai de spus !... Pune-ţi ideile în valoare, măcar pe cale verbală, dacă nu ţi le poţi pune, ca mine, numai în scris. Nu-ţi fie teamă de dictonul latin : „*Verba volant, scripta manent*", fiindcă românul are alt dicton, mult ma tare : „Nu tot ce zboară se mănîncă". Şi dacă nu eşti peltic, să-ţi mănînci singur vorbele, cu ajutorul radiofoniei, vorbele d-tale pot face înconjurul pămîntului.

Apoi, ca şi cum ar fi uitat să spună tocmai ce era mai important :

— Numai, vezi să nu care cumva, să te ia gura pe dinainte, că ţi se poate înfunda... Pentru asta trebuie să ai totdeauna la îndemînă, mai ales pe vreme de furtună, un paratoner... Un fel de om de paie... un aşa-zis „girant responsabil", cum avem şi noi toţi ziariştii... un om gata să suporte cu tărie şi demnitate, orice consecinţă neplăcută...

Ajunşi în faţa Ateneului Român, Aristotel Macropol strînge mîna lui Negoiţă Prescureanu, scuzîndu-se din nou :

— Mă ierţi că nu te-am putut servi... Îmi place să cred însă, că ai înţeles că nu e din vina mea : caz de forţă majoră... Dar dacă-ţi face plăcere, mai treci pe la mine... Poate să ai norocul să-mi găseşti lucrătorii liberi... „*Liberté, égalité, fraternité*"... Salutare şi... frăţie...

*

În noaptea aceea, Negoiţă Prescureanu nu se mai duce la „Cărăbuş", fiindcă nu găseşte nici o bărbierie deschisă după ora oficială, cînd Prefectura poliţiei capitalei ordonă încetarea oricărei activităţi pe terenul bărbieriei.

În Piaţa Palatului regal însă, unde se opreşte solemn, ca un mahomedan pentru ruga de seară, dintre cele trei ceasornice de precizie — cel de la Fundaţie, cel de la cancelaria aghiotanţilor regali şi cel de la corpul de gardă — nici unul nu ajunsese încă la ora şapte.

Şi Negoiţă oftează lung ca un ceasornic cu resortul stricat !...

CAPITOLUL VI

Negoiţă Prescureanu este nevoit să-şi schimbe programul. Renunţă dar la biletul gratuit de la „Cărăbuş" şi în loc de „Continental" se duce să mănînce la „Europa", unde ia masa de obicei şi directorul său general.

În timpul verei mai ales, restaurantul „Europa" pare pe roate. Bineînţeles că pînă azi, cel puţin, nu s-a mişcat încă din Pasajul român. Cum însă mesele sunt înşirate pe două rînduri, afară, de-a lungul pasajului ai impresia că te afli într-un vagon-restaurant care se mişcă. Varietatea peisajului ţi-o procură trecătorii care totuşi n-au nimic de-a face cu mesele restaurantului.

De obicei, în vagoanele-restaurante, se mănîncă prost. Cînd ai norocul să scapi neintoxicat, eşti fericit că te-alegi numai cu o simplă deranjare de stomac. Se pare că între faimoasa societate belgiană şi o anume asociaţie de medici români există o înţelegere ocultă pe care Ministerul Sănătăţii Publice n-o bănuieşte încă.

Dar Negoiţă Prescureanu, care în momentul acela e preocupat numai de misterele din Ministerul Artelor, trece cu buretele peste toate misterele din Ministerul Sănătăţii Publice.

Adevărul este că la „Europa" nu-i tocmai ca într-un vagon-restaurant. La „Europa" poţi scăpa şi teafăr. În schimb însă, poziţia meselor cu coridorul din mijloc şi defilarea nesfîrşită a necunoscuţilor, care îţi controlează mîncarea din farfurie, îţi dă impresia că la „Europa" nu stai pe teren solid. Îţi pare că te mişti cu scaunul, cu masa, cu întregul pasaj, că voiajezi într-un vagon-restaurant şi că trecătorii, ce se perindă prin faţa ta, nu sunt decît arbori, case, cantoane, gări, lanuri de grîu, livezi de pruni, fîneţe pentru vite, poduri, munţi, dealuri, rîuri, şosele pline de praf sau de noroi, şi aşa mai departe.

Negoiţă Prescureanu nu are nimic din firea artistică a directorului său general. Totuşi, modestului şef de serviciu din Ministerul Artelor îi place să mănînce din cînd în cînd şi la „Europa" unde, pînă acum, e drept că n-a avut să se plîngă decît cel mult de preţul mîncărurilor, care nu prea cadrează cu leafa lui. În schimb, stomacul lui Negoiţă este o adevărată minune de mecanism fiziologic. Mănîncă li-

niştit şi mănîncă orice. Este în stare să se ia la întrecere chiar cu un struţ. La nevoie, poate digera şi şervetul, şi farfuria şi tacîmurile...

Directorul său general însă, care mănîncă numai la „Europa“ face totdeauna scandal. Ca toţi artiştii adevăraţi, directorul său general, are stomacul şubred. Mănîncă numai pui la frigare, fripturi la grătar şi compoturi amestecate.

Negoiţă Prescureanu îl admiră, dar nu-l fericeşte. Şeful de serviciu ştie că omul are nevoie mai întîi de cap. Dar nici stomacul nu este un lucru de prisos. Fericirea omului începe cu stomacul, nu cu capul. Capul nu face decît să se bucure de sănătatea stomacului. Şi, slavă Domnului... pînă azi, cel puţin, stomacul lui Negoiţă nu i-a produs nici o neplăcere capului... Lui Negoiţă, bunioară, îi lasă gura apă, ori de cîte ori îi miroase a sarmale cu carne de porc, a boboc de raţă cu castraveţi acri, sau a mititei cu ceva parfum de usturoi. De data asta, i-a mirosit însă, a ceva şi mai şi... I-a mirosit a tuslama regală !...

Mesele sunt toate ocupate. La una din ele, directorul său general mănîncă singur ca de obicei.

Negoiţă Prescureanu îl salută respectuos şi-l întreabă cu vocea pe jumătate :

— Singur, domnule director general ?...

— Deocamdată singur... Aştept eu pe cineva, nu-i vorbă... dar n-are nici o importanţă... O cunoşti şi tu... Ia loc, dacă vrei...

Şeful de serviciu se aşează la masă cu oarecare jenă. Curiozitatea începe să-l furnice pe limbă :

— O damă, domnule director general ?

Directorul general tresare cu piciorul de pui în gură.

— Iar ai început cu expresii de-astea de mahala ?... Bine mă, zevzecule, cînd ai să înveţi să vorbeşti şi tu ca oamenii de bună condiţie ?... Ce eşti tu ?... Funcţionar la Ministerul Artelor, sau chelner la „Roata lumei“ ?...

Negoiţă încearcă să se scuze, fără să reuşească. Directorul general nu sfîrşise însă morala :

— Nu ţi-am spus să nu mai zici niciodată „damă“ ?... Ce-nseamnă aia... „damă“ ?... Nu poţi spune „doamnă“ ?... sau „domnişoară“, dacă ştii că nu e măritată încă...

Negoiţă Prescureanu se roşeşte ca gogoşarul din farfuria clientului de la masa de-alături, care începuse să tragă cu

urechea. Observaţia directorului său general îi tăiase parcă toată pofta de mîncare.

— Să mă ia dracu... că eu aşa sunt... Nu ştiu cum se face, dar cîteodată mă cam ia gura pe dinainte, şi-atunci îmi dau în petec...

Şi şeful de serviciu din Ministerul Artelor îşi scufundă capul tăcut în lista de bucate, pe care însă directorul general nu-i dă răgaz s-o citească pînă la sfîrşit.

— Să nu care cumva să-mi comanzi iar vreo mîncare cu usturoi, că mă scol de la masă şi te las singur...

Mai natural ar fi fost ca directorul general să-l scoale pe Negoiţă de la masă. Dar un om binecrescut nu vorbeşte la fel cu toată lumea. Un artist, mai ales, jonglează cu ideile şi cu frazele ca un clown cu bilele pe vîrful nasului.

Negoiţă, care venise tocmai pentru tuslamaua regală, preparată cu usturoi, aruncă lista de bucate pe masă şi dă din cap deznădăjduit ca şi cum n-ar fi găsit nimic să-i placă. În schimb, directorul său general, care l-a înţeles, îşi aruncă el ochii pe lista de bucate şi, prefăcîndu-se că-l consultă, îl întreabă cu vocea poruncitoare :

— Vrei ciorbă ?

— Aş vrea...

— Ia atunci o ciorbă... Ia o ciorbă de potroace cu măruntaie de gîscă... Nu mai lua borş de miel, că mielul a început să pută...

Negoiţă dă din cap afirmativ.

— Ia, apoi o friptură la grătar... o friptură cu sînge, că e bună pentru plămîni... Un fel de brînză... o fructă... şi gata ! Cafeaua mergem s-o bem cîteşitrei la Şosea...

Negoiţă Prescureanu, tresare din nou :

„Cîteşitrei“ înseamnă ei doi şi probabil „dama“. Cine poate fi însă femeia asta, cu care directorul său general s-ar jena parcă să mănînce singur ?... Şi şeful de serviciu întreabă misterios :

— E doamnă sau domnişoară ?...

Directorul general, devine mai grav ca o ordonanţă de plată :

— Pe mine mă-ntrebi ?... Asta, tu trebuie s-o ştii mai bine ca mine...

Negoiţă, care nu bănuieşte aluzia, îşi rotunjeşte ochii curios, fără să răspundă.

Directorul general continuă, fără să precizeze însă nimic:
— Cine-i face curte ?... Eu sau tu ?... Ai compromis biata fată... Urlă tot ministerul...
Negoiță Prescureanu a rămas cu gura căscată... Pe cine aștepta oare directorul său general ?... Nu cumva ?...
Dar directorul continuă să-l mustre părintește :
— Ce ?... Te faci că nu pricepi ?... N-ai ghicit cine este ?...
— Să mă bată Dumnezeu dacă știu eu de cine e vorba...
— Dar domnișoara Lilly Ionescu știi cine este ?
— Ea este, domnule director general ? Domnișoara Lilly Ionescu ?...
— Chiar ea... Domnișoara Lilly... Lilly Ionescu, cea mai cumsecade fată din tot ministerul ! I-ai întors capul cu tot felul de propuneri... Lasă c-am aflat eu de șurubăriile d-tale...
Negoiță Prescureanu simte că, în momentul acela, simte și el cu adevărat ceva. Dar ce anume simte nu-și poate da seama. Simte ceva ce-l face să crape de rușine și să-și ascundă ochii în farfuria cu ciorbă de potroace, pe care continuă s-o vînture cu lingura, fără să-ndrăznească s-o ducă la gură.
E drept că Negoiță o plăcea foarte mult pe domnișoara Lilly Ionescu și tot așa de adevărat era că și domnișoara Lilly se arăta foarte încîntată de atenția lui. Nu-și aducea însă aminte să-i fi dat vreodată prilejul să se plîngă de purtarea lui, care nu depășise niciodată marginile bunei-credințe. Știe că a fost totdeauna foarte rezervat... foarte delicat... foarte binecrescut, așa cum citise el că trebuie să fie, într-o cărticică intitulată *Codul manierelor elegante.* Ba, ceva mai mult, pînă atunci, nu-i făcuse încă nici un fel de declarație de dragoste formală. Îi dăduse numai să înțeleagă că ar fi fericit dacă ar putea avea și el norocul să aibă o nevastă ca dînsa, profesoară, femeie cultă, deșteaptă și de familie bună. Dar atîta tot și nimic mai mult... Și lucrurile astea nu le spusese nimănui decît ei singure. Colegii lui din minister e drept că poate mirosiseră și ei ceva. Dar, de la a face curte unei funcționare subalterne și pînă la a compromite o fată de familie, e mare distanță. Nu înțelegea dar, la ce fel de „șurubării" făcuse aluzie directorul său general și, mai ales, nu bănuia cam cine putuse fi licheaua care îl încondeiase în felul acesta...

În timp ce Negoiță Prescureanu se tortura fără să poată scoate un singur cuvînt, directorul general sfîrșise de mîncat puiul de găină. Abia atunci încercă și el să soarbă pentru prima oară din ciorba de potroace care aproape se răcise în fața lui.
Directorul său general însă îl pîndea :
— **Ia ascultă**, mă zevzecule... De ce nu m-asculți tu pe mine ?... De ce nu vrei să te-nsori ?...
Lui Negoiță îi scăpă lingura în farfurie. Stropii de zeamă de varză pătează fața de masă și-i adaugă cîteva buline noi de grăsime *papillon*-ului său verde. Emoționat, șeful de serviciu își schimbă ochii din farfuria cu ciorbă, în farfuria cu friptură, care tocmai sosise și răspunde timid :
— Eu să mă însor, domnule director general ?
— D-apoi cine ?... Eu ?... Mie mi-a trecut vremea. Eu sunt bătrîn... Un om ca mine, aproape de 50 de ani, nu se mai însoară. Ba, dacă este cumva însurat, se gîndește cum ar putea divorța... Și afară de asta, tu nu știi că eu sunt artist ?... Vrei să pățesc și eu ca alți confrați ? Tu nu știi că femeia cu arta nu se împacă niciodată... Parcă ar fi cîinele cu pisica...
Negoiță Prescureanu începe să-și lingă buzele, ca și cum ar fi gustat dintr-o mîncare gustoasă. De data asta, este sigur că femeia la care face aluzie directorul său general, nu poate fi alta decît domnișoara Lilly Ionescu, care cine știe ce prăpăstii i-a povestit despre el.
— Și cu cine să mă-nsor, domnule director ?...
— Cum, cu cine ?... Cu Lilly !...
— Cu domnișoara Lilly Ionescu ?...
— Bineînțeles !... Cu cine alta din minister te-ai putea însura, afară de ea ?... Zi că nu-ți place... Hai... că vreau să te-aud și eu... Spune mai repede... Spune că te scuip drept în frunte...
Șeful de serviciu, spinteca tocmai vrăbioara cu... sînge... la grătar... Vederea sîngelui îi anticipează noaptea nunții. Totuși, tace, de frică să nu se dea de gol. Se mulțumește numai să zîmbească șiret și să-l fure pe director cu o privire pe sub gene.
— Cum vă vine să vorbiți așa ?... Zău... domnule director !... Parcă lucrul ăsta ar depinde de mine... Depinde de

ea... Cine știe pe cine o avea ea în vedere... Degeaba... Fata asta nu mă ia pe mine.

— Și dacă te-o lua ?...

Negoiță tresare plăcut impresionat...

— Domnule director !... Asta e o glumă a dumitale... Nu poate fi lucru serios...

Negoiță Prescureanu simte totuși că și-ar da jumătate din viață, ca gluma asta să fie lucru serios, dacă nu tot restul vieții lui, măcar o singură lună de miere.

Directorul său general însă continuă interogatoriul :

— Dar tu ?... Spune drept... Vrei s-o iei de nevastă ?...

— Cum s-o iau, domnule director ?... Cu ce s-o țiu ?... Cu leafa mea de șef de serviciu ?... Fata asta nu e de nasul meu... Îi trebuie lux, nu glumă...

Directorul general, care tocmai își plimba prin gură un sîmbure de prună din compot, se hotărăște parcă de data asta să-l convingă definitiv :

— Ia nu mai face pe prostul cu mine, că nu se prinde... Tu crezi că Ioneasca o să putrezească toată viața, numai în minister, ca tine ?... Aș ! De unde !... Așteaptă numai să-și ia licența și-ai s-o vezi profesoară la un externat de fete din București... că asta nu se duce la provincie nici moartă... Unde mai pui că după patru ani încep gradațiile și că e posibil s-ajungă chiar directoare de școală profesională !... Ascultă-mă pe mine... Asta n-o să aibă niciodată nevoie de banii lui bărbatu-său...

Negoiță căscă ochii mari, ca de obicei ori de cîte ori afla cîte un lucru asupra căruia nu se putea dumiri numaidecît.

— Bine, bine... Ea ca ea... Să zicem că ea are să se facă profesoară... Dar eu ce-am să mă fac ? Că doar n-am să trăiesc nici eu din banii ei... Mi-ar fi rușine...

— Eh !... Vezi, de ce-ți spun eu că ești zevzec ! Cine spune să trăiești din banii ei ? N-aveți decît să trăiți fiecare din banii voștri... că tu, dacă ai fi deștept, ai face cum zic eu și i-ai lua înainte...

Pe Negoiță cuvintele directorului său general, în loc să-l dumirească, îl încurcă și mai rău.

— Cum să i-o iau înainte, domnule director ?...

— Foarte bine... Că ea, în cel mai fericit caz, nu se poate aranja decît peste un an, după ce și-o lua licența...

Tu însă, dacă ai vrea... tu ai putea fi subdirector chiar peste o lună...

Negoiță Prescureanu tresare înțepenindu-și gîtul ca un dop într-o sticlă de șampanie. Parcă se și vede instalat în biroul subdirectorului care deocamdată se găsea în misiune specială pe lîngă Expoziția internațională de artă plastică de la Paris.

— Astea sunt glume, domnule director general... Zău așa !... Dv. vă bateți joc de mine.

— Cum o să-mi bat joc de subalternii mei, mă zevzecule ?... Ce ?... Eu sunt funcționar de carieră ca ceilalți directori generali din minister ?... Eu sunt artist... Eu vă tratez cu sufletul, nu cu gradul meu ierarhic... Tu n-ai auzit că Popescu și-a dat demisia ?... Mi se pare că nici nu mai are de gînd să se întoarcă în țară... Rămîne la Paris... Ce crezi ?... A dat omul de bine... Ăsta nu e prost să tragă pe dracul de coadă ca noi... Ăsta știe să se învîrtească... Cîștigă la Paris 15 000 de franci pe lună, nu 15 000 de lei ca la București.

Negoiță Prescureanu tremură de bucurie, dar mai ales de ciudă, cînd aude că subdirectorul Popescu, care și-a dat demisia, pare c-a nimerit-o mai bine ca toți funcționarii din Ministerul Artelor.

— Da... da... 15 000 de franci ! Tu știi cît fac 15 000 de franci francezi ?... Peste 150 000 de lei pe lună...

— Dar ce-o face domnul subdirector la Paris, de cîștigă așa multe parale ?

— Ce să facă ? Ce fac toți românii deștepți... După ce i-a mîncat banii lui tată-său, a intrat în banii statului... din banii statului, în banii babelor... și așa mai departe... Depinde de vîrstă, de aptitudini, de relațiile ce-ți faci în lumea bună, de proptelele de la legație...

Negoiță Prescureanu nu prea pricepe ce-ar putea face subdirectorul Popescu la Paris. Dar dacă este adevărat că și-a dat demisia, găsește de prisos să-și mai bată capul cu activitatea românilor peste frontieră. Deocamdată îl interesează numai eventualele posturi vacante lăsate în țară de cei care au plecat în străinătate fără gîndul de a se mai întoarce. La drept vorbind însă, pe el nu-l doare inima decît de postul rămas vacant de pe urma subdirectorului Popescu. Postul acesta îl obsedează ca o cometă nouă apărută fără știrea astronomilor. Un post de subdirector, mai ales în Mi-

nisterul Artelor, este un lucru tot așa de rar ca și o stea cu coadă.

După un oftat prelungit și cîteva clipe de reticență ierarhică, șeful de serviciu se adresează din nou subdirectorului său general :

— Și cînd credeți că are să se complecteze vacanța ?...

— Șiretule !... Umbli să mă prinzi cu vorba ?...

Negoiță Prescureanu tresare plin de satisfacție. Pentru prima oară, de cînd lucrează împreună, directorul său general îl tratează cu un alt calificativ decît „zevzec".

— Vrei să știi cînd o să se complecteze vacanța ?... Ei bine, iată... Cînd ai să faci nunta !... Ești mulțumit ?...

Lui Negoiță i se înțepenește și răsuflarea și furculița între buze.

— Iacă-așa !... Mi-am pus eu în gînd s-o mărit pe Lilly cu un subdirector din ministerul nostru. Dacă vrei să fii tu ăla... atît mai bine... Am scăpat și eu de-o grijă... Nu-ți fie teamă, că tu nu trebuie să te agiți de loc... Lucrurile le aranjez eu singur... Dacă nu... treaba ta... Mai sunt și alți pretendenți la mîna ei...

De teamă să nu-i ia altul înainte, Negoiță Prescureanu se grăbește să răspundă numaidecît :

— Dar dacă n-o vrea să mă ia chiar pe mine ?

— Cum să nu te ia, mă zevzecule ? Tu nu stii că moare după tine ?... N-ai văzut-o cum s-a palidat de cîtăva vreme ? Nu stai cu ea toată ziua ochi în ochi și gură-n gură ?...

— Dar dacă nu mi-a spus niciodată !... Zău, domnule director general... De unde vreți să știu ?...

— Poftim pretenție !... Apoi, tot ea vrei să-ți spună ?... Tu nu pricepi nimic ?... Tu crezi că lucrurile astea se rezolvă așa, ca hîrtiile din minister ?... Aoleo !... Ia te uită, pe cine vreau eu să-l fac subdirector !...

Negoiță Prescureanu nu mai știe unde se află. Vrea să mai spună ceva, dar nu găsește cuvîntul cu care trebuie să înceapă. Ce să facă mai întîi ?... Să-i vorbească de posibilitatea înaintării lui la gradul de subdirector sau de eventuala lui căsătorie cu domnișoara Lilly Ionescu ?...

Noroc că vocea directorului său general îl trezește la timp.

— Și... Mai știi ceva... ? M-am hotărît s-o cunun eu pe Lilly... Îți convine sau nu ?... Spune.

De teamă să nu-și ia vorba înapoi, Negoiță începe să se bîlbîie :

— Cum nu, domnule director... Dar... cu ce cocoană ?

— Asta e treaba mea... că doar n-ai vrea să te cunun cu nevasta domnului ministru... Lasă, că-ți găsesc eu o nășică tot așa de frumoasă ca și mireasa...

Negoiță Prescureanu își dă seama că directorul general îi vorbise ca un adevărat părinte... Îi spusese tot ce se poate spune, ba ceva mai mult chiar decît el ar fi putut visa vreodată în viață. Dacă l-ar mai întreba ceva, ar fi însemnat că îl jignește, punîndu-i la îndoială buna-credință și autoritatea cu care îl asigurase că-l va face subdirector în Ministerul Artelor și bărbat al domnișoarei Lilly Ionescu. Parcă se și vede cu pirostriile în cap și cu tot felul de lume bună la biserică. E posibil să vină chiar secretarul general și ministrul... Se vede apoi instalat în fotoliul subdirectorului Popescu și — vorba nebunului din Piața Palatului regal — încet, încet... cine știe unde l-ar mai putea arunca norocul ! Pentru a fi ministru al Artelor, nu ți se cere cine știe ce pricepere. ...Destul să te înscrii într-un partid politic, să te iei bine cu „șefii de coloare", apoi cu „cronicarii" de la centru... și gata... Deocamdată însă se hotărăște să nu întreprindă nimic, pînă ce nu va consulta mai întîi și pe Aristotel Macropol. Ar prefera un partid independent, ca să poată fi întotdeauna la guvern. Regretă chiar că nu este ardelean sau basarabean. Ăștia, brava lor ! Ăștia au noroc mai mult chiar decît patronul bărbieriei regelui Midas, care, deși nu-i decît simplu ziarist independent, este totuși totdeauna la putere.

Directorul său general însă îl deșteaptă brusc din reveriile lui roze...

— Eh !... Te-ai hotărît ?... Ce-ai de gînd să faci ?... O iei sau n-o iei de nevastă ?

— O iau, domnule director... O iau... De ce să n-o iau... Că dacă ziceți dv. să fac așa... trebuie să fie bine.

— Brava ție... sau mai bine zis... Brava vouă... și să fie într-un ceas bun.

Și directorul general, după ce se ridică de pe scaun, se apleacă spre el, îl apucă de cap cu amîndouă mîinile ca pe un urcior cu apă rece și îl trage spre dînsul, pînă ce amîn-

doi se transformă peste masă, într-o boltă de pod lucrat în beton armat.

Cei doi funcţionari de la Ministerul Artelor se sărută prelung ca Iuda cu Isus Cristos pe Muntele măslinilor... Şi, în timp ce Negoiţă Prescureanu nu ştie cărui sfînt să-i mulţumească pentru această dublă lovitură, directorul său general respiră uşurat de o mare belea... Găsise în fine ce căuta desperat de o lună de zile. Găsise un tată legitim pentru copilul domnişoarei Lilly Ionescu, ce-şi anunţase sosirea.

*

Sfîrşiseră masa însă şi domnişoara Lilly nu se arăta.

Directorul general priveşte enervat spre capătul pasajului ce dă în Calea Victoriei, unde o bandă de lăutari cîntă cu putere :

„De-ai fi dreaptă şi-nţeleaptă
Mi-ai lăsa uşa crăpată
Şi fereastra destupată
Să te văd cum eşti culcată..."

Şeful de serviciu însă, copleşit de emoţie, nu mai scoate nici o vorbă şi se mulţumeşte doar să repete în gînd :

„Dă Doamne să nu vină... Să nu vină că mor de emoţie !"

Şi, cu degetul arătător atinge, pe dedesubt, masa de lemn, aşa cum ştia el că trebuie să faci ca să ţi se împlinească dorinţa.

În timpul acesta, mesele începuseră să se golească şi alţi clienţi noi nu se mai arătau. Trecătorii se răriseră şi ei. Vagonul restaurant sosise probabil la Bucureşti. Nu mai avea nimeni nevoie de el.

Chelnării iată că încep să strîngă şi ei resturile de mîncări de pe mese. Gogu „face plata" ultimilor clienţi, şi cei doi funcţionari de la Ministerul Artelor se trezesc deodată singuri şi aproape pe întuneric, ca doi gardişti de noapte ce-ar fi făcut paza restaurantului.

Directorul general se scoală de la masă, oarecum enervat.

— Hai să plecăm, că nu mai vine.

— Dar, e-adevărat, domnule director ?... Era vorba să vină ?

— Sigur... O invitasem eu să mănînce cu mine astăseară. Se dusese numai pînă acasă, să-şi schimbe rochia...

Tu nu ştii însă cum sunt femeile ? Dacă nu se schimbă cel puţin de două ori pe zi... mor, nu altceva.

Negoiţă Prescureanu ciripeşte ca un mierloi.

— Nu vă supăraţi, domnule director general... Dar, mai bine că n-a venit...

Directorul general îl priveşte nedumerit. Parcă i-ar fi fost teamă să nu-şi fi luat vorba înapoi.

Negoiţă însă continuă.

— Mi-ar fi fost ruşine să-i punem chestia chiar astăseară... Ştiţi... aşa dintr-o dată... Şi mai ales în trei... cu dv. de faţă...

Directorul general se umflă uşurat :

— Am înţeles... Vrei să zici că acum... eu sunt de prisos.

— Ba, din contră... Vreau să zic... Zău, domnule director general... Tranşaţi mai bine dv. singur chestia asta... Faceţi-mi barem serviciu complect.

— Bine, bine... Mîine, e gata... Să te prezinţi la minister... cum se zice, la vedere... fiindcă de mîine încolo o să vedeţi altfel decît pînă acum... Vezi numai să fii la înălţime... Ras, tuns şi frezat... Şi cu unghiile lustruite...

*

În Calea Victoriei, cei doi funcţionari din Ministerul Artelor se despart. Cum este aproape de miezul nopţii, nu se mai duc la Şosea să bea cafeaua împreună după cum era hotărît.

Spre casă, fiecare comentează în felul lui discuţia de la masă şi hotărîrea luată în lipsa domnişoarei Lilly Ionescu, care, în definitiv, era cea mai principală din persoanele interesate în afacerea asta.

E drept că totul se petrecuse în modul cel mai firesc din lume. Afacerea fusese aranjată ideal... Totuşi, un punct negru continuă să-i nelinişteasă pe amîndoi deopotrivă : lipsa domnişoarei Lilly Ionescu.

CAPITOLUL VII

Deşi sărac cu duhul, Negoiţă Prescureanu nu aspiră la împărăţia cerurilor... Se mulţumeşte numai cu fericirea lui de pe pămînt, care deocamdată îi umple golul din suflet cu două noi şi nebănuite perspective de oxigen :

Prima : Va fi subdirector în Ministerul Artelor.

A doua : Va fi bărbatul domnişoarei Lilly Ionescu, cea mai frumoasă funcţionară din minister.

Generozitatea directorului său general îl uluise. Aproape nu-i venea să creadă că este adevărat. Negoiţă nu pricepe cum un om, despre care se spune că este scrîntit la minte, poate să aibă un suflet aşa de bun. Un funcţionar de carieră, bunăoară, n-ar fi fost capabil să facă faţă de el un asemenea gest... Şi pentru prima oară în viaţa sa, şeful de serviciu din Ministerul Artelor se lasă convins de superioritatea funcţionarilor de specialitate artistică, faţă de funcţionarii de carieră.

Deocamdată, nu-l mai nelinişteşte decît un singur lucru. Întrevederea definitivă cu domnişoara Lilly... Momentul cînd va trebui să-i pună punctul pe i ! Cum însă, este sigur că directorul său general se grăbea să i-l pună la timp, lui Negoiţă nu-i mai rămînea decît să îndeplinească ultimele formalităţi, aşa-zise, de rigoare.

Are să-i deschidă braţele largi şi, spontan, fără nici o altă introducere prealabilă, are s-o strîngă cu putere la piept, ca şi cum emoţia realizării celei mai fericite clipe din viaţa lui, l-ar fi amuţit pentru totdeauna.

Dealtfel, cuvintele în asemenea clipe hotărîtoare, oricît de meşteşugit ar fi spuse, îşi pierd totdeauna elocvenţa lor. Dovadă, la teatru, după lăsarea cortinei pe cîte un sfîrşit de act sentimental. Nu mai vorbeşte nimeni şi totuşi momentul place... place la toată lumea... place fiindcă ce se tace în momentul acela pe scenă este cu mult mai elocvent decît tot ce se vorbise pînă atunci.

Pentru aceasta, Negoiţă este hotărît ca momentul culminant să se petreacă în cadrul unei gravităţi mute, exact ca la cinematograf... Să se vadă tot, dar să nu se audă nimic decît, bineînţeles, hîrîitul aparatului electric care, în cazul de faţă, ar corespunde cu bătăile inimii sale. Atît şi nimic mai mult.

În faţa domnişoarei Lilly Ionescu însă, care venise la minister înaintea lui, Negoiţă îşi pierde cumpătul din nou şi în loc să-i deschidă braţele se bîlbîie cîteva clipe şi se scuză că deocamdată nu-i poate spune nimic din ce-avusese de gînd să-i spună.

Şi poate că Negoiţă avea dreptate. Nu mai avea să-i spună nimic, fiindcă, probabil, directorul său general îi spusese mai dinainte tot ce trebuia să-i spună. Or, aşa fiind, şeful de serviciu n-avea ce să-i mai vorbească. Aştepta numai să înceapă subalterna sa, şi pe urmă să continue el.

Mai calmă ca niciodată însă, domnişoara Lilly Ionescu nu-i dă de bănuit să fi aflat ce trebuia să afle. Negoiţă nu mai ştie ce să creadă. Situaţia lui devine din nou ridicolă. Cineva trebuia să vorbească mai întîi. Lui însă nu-i vine să deschidă gura, de teamă să nu-i scape iar vreo prostie. Dar nici nu poate aştepta la inifinit răspunsul pe care directorul său general îl asigurase că-l va obţine imediat.

Profitînd de un moment dat cînd rămîn în birou numai ei singuri, şeful de serviciu se hotărăşte să-şi încerce norocul. Se apropie deci de subşefa sa de birou şi-i şopteşte misterios la ureche :

— V-a spus ceva domnul director general ?

Ea îi răspunde oarecum jenată :

— Nu !... Nu mi-a spun nimic.

Apoi, ca şi cum ar fi bănuit ceva neplăcut :

— Avea să-mi spună ceva ?

Răspunsul domnişoarei Lilly Ionescu, îl face să se clatine pe picioare. Negoiţă îşi vede năruite toate planurile de fericire. Îşi şterge cu batista primele broboane de sudoare de pe frunte şi, cîteva clipe, stă la îndoială dacă trebuie să mai continuie, sau nu.

Curioasă ca orice femeie şi plină de nervi, domnişoara Lilly îl întreabă din nou :

— N-auzi ce te-ntreb ? Ce-avea să-mi spună directorul general ?... De unde ştii d-ta c-avea să-mi spună ceva ?...

Negoiţă mărturiseşte fără nici un gînd ascuns :

— Chiar de la dumnealui... Am mîncat aseară împreună la „Europa“, unde v-aşteptam să veniţi şi dv. !...

De data asta, domnişoara Lilly ţîşneşte ca un sifon stricat :

— La „Europa“. Cine ?... Eu ?... Nu ţi-e ruşine, obraznicule ?... Cînd m-ai văzut d-ta pe mine mîncînd cu directorii generali din minister ?

Zăpăcit, Negoiţă încercă să arunce vina pe directorul său general. Dar de teamă să nu i se întîmple cine ştie ce nouă neplăcere, schimbă vorba numaidecît :

— Vai de mine, domnişoară Lilly... Dar eu n-am vrut să spun aşa... N-am vrut să spun că dv. mîncaţi cu domnul director general... Doamne fereşte !... Dar, cum venise vorba şi de dv. ...fiindcă domnul director general îmi făcuse cinstea să stea cu mine la masă... şi cum dv. faceţi parte, cum se zice, tot din direcţia noastră a artelor... noi amîndoi, adică mai mult domnul director general...

În clipa aceea, un servitor anunţă pe domnişoara Lilly Ionescu, că este poftită de domnul director general în biroul său.

Lui Negoiţă îi vine să se închine de bucurie. Asta însemna că Dumnezeu nu l-a părăsit cu totul şi din cînd în cînd, tot îi mai poartă de grijă şi lui. Şi în timp ce subşefa de birou trînteşte uşa furioasă, şeful de serviciu răsuflă uşurat şi se lasă greoi pe colacul de catifea tocită de pe scaunul său de birou.

Calvarul lui Negoiţă nu se sfîrşise însă. Aştepta să fie chemat din clipă în clipă de către directorul general, care, probabil, n-avea să-i mai repete ce-i spusese cu o seară înainte şi avea să-l facă „zevzec" ca de obicei, ca să-i distrugă şi ultima rămăşiţă de prestigiu, faţă de domnişoara Lilly Ionescu.

Toată lumea îşi are părticica ei de fericire pe pămînt. Multă, puţină... n-are importanţă. El însă, din ziua cînd s-a întîlnit cu bărbierul regelui Midas în Piaţa Palatului regal, parcă nu mai este om ca toţi oamenii. Nu mai ştie cine este, nici ce vrea. Din ziua aceea începuse să se îndoiască de tot ce credea că ştie şi, în primul rînd, chiar de propria lui existenţă.

Desperat de tot ce s-ar mai putea întîlmpla, Negoiţă se gîndeşte dacă n-ar fi poate mai bine să se facă bolnav. Apariţia în birou a unui coleg, ce i-ar fi putut servi de martor, îi grăbeşte punerea în execuţie a planului său. Negoiţă începe să tuşească, îndoindu-se cu mîinile proptite pe şale, scuipă în batistă de mai multe ori, oftează prelung şi bine şi, după ce-şi ia pălăria din cuier, încearcă s-o şteargă fără să mai dea ochi cu directorul său general.

În clipa aceea însă se trezeşte faţă în faţă cu domnişoara Lilly Ionescu, care-l opreşte pe loc cu privirea ochilor ei umezi de plîns şi cu un gest de mîini împreunate ca pentru o rugăciune.

Negoiţă o priveşte o clipă nedumerit, apoi închide ochii repede, ca şi cum i-ar fi fost şi milă şi ruşine s-o vadă în halul acesta.

„Dumnezeule ! se gîndeşte el... Ce se întîmplase oare în cabinetul directorului general ?"

Domnişoara Lilly nu-i lasă prea mult timp s-o compătimească şi i se adresează cu o voce stinsă, dar totuşi clară :

— Iartă-mă, dacă am fost aspră cu d-ta adineori. Vinovată însă n-am fost eu. Nu bănuisem ce se putuse întîmpla în lipsa mea... fiindcă de data asta, trebuie să-ţi mărturisesc că este adevărat... Aşa este... Aseară trebuia să iau masa cu directorul nostru general. Dar dacă n-am luat-o, să nu crezi că n-aş fi vrut... Nu... V-am zărit însă de departe pe amîndoi la masă şi m-am grăbit să mă întorc acasă, fiindcă aşa ceva mi-ar fi fost imposibil... Mi-ar fi fost ruşine să stăm cîteşitrei la masă.

Negoiţă, care pînă atunci o ascultase cu gura căscată de emoţie, încercă să-i ceară o lămurire :

— Ruşine ? Ruşine să staţi cu mine la masă ?

Nervoasă, domnişoara Lilly îi făcu semn să tacă.

— Ruşine !... Da !... Ruşine însă nu să stau cu d-ta la masă... Ruşine, după cum ţi-am spus, să stăm cîteşitrei la masă...

Apoi, după un oftat prelung :

— Dar, vezi... Lucrul ăsta d-ta n-ai să-l poţi pricepe decît după ce vei afla ce-am de gînd să-ţi spun.

Şi fiindcă Negoiţă continua s-o privească tăcut şi cu ochii holbaţi de nedumerire, domnişoara Lilly răsuflă semnificativ şi adăugă :

— Vrei să ne scoborîm pentru cîteva minute la subsol. Ne prefacem că mergem la bufet şi ne strecurăm în sala depozitului de tablouri, unde nu cred să fie nimeni.

Deşi nu-şi dă seama pentru ce anume domnişoara Lilly îl invită tocmai în subsolul ministerului, Negoiţă primeşte propunerea grăbit şi plin de satisfacţie.

Ajunşi la subsol, domnişoara Lilly îl apucă de mîneca hainei, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu-l piardă, şi porneşte cu el printre şirurile de tablouri proptite de ziduri, pînă ce ajung în faţa unui tablou mai mare — o copie după *Madona Sixtină* a lui Rafael. Proporţiile tabloului şi, mai ales, lăţimea ramei aurite, îi ascunde complect de orice pri-

vire indiscretă. Aci, după ce se opresc deodată amîndoi, ca şi cum s-ar fi pregătit pentru oficierea unei slujbe religioase, ea se plasează în faţa Sfintei Barbara, iar el în faţa papei Sixt al II-lea. Domnişoara Lilly aruncă o privire spre Maica Domnului cu pruncul în braţe şi izbucneşte în plîns, iar Negoiţă îşi propteşte ochii tîmpit pe cei doi îngeraşi care străjuiesc orizontul ceresc.

Momentul suprem se precipită ca o avalanşă de zăpadă peste un tren care tocmai ar fi ieşit dintr-un tunel...

După ce-şi şterge lacrimile cu mîneca bluzei sale de mătase, domnişoara Lilly începe să vorbească răspicat, ca şi cum s-ar fi tradus dintr-o limbă străină :

— Acum ştiu tot... Ştiu ce-aţi pus la cale amîndoi, aseară, la masă, la „Europa". Nici nu se putea un decor mai nimerit... Restaurantul ăsta parcă este un cuib de conspiratori. Ştiu c-ai acceptat să-ţi fiu soţie, mai înainte de-a fi avut cel puţin buna-cuviinţă să mă întrebi dacă primesc. M-aţi tocmit în lipsă, probabil, fiindcă v-ar fi fost ruşine să faceţi negustoria cu mine de faţă... Aţi procedat cu mine, ca cu roabele din antichitate... Sunteţi doi oameni extraordinari... Să vă fie ruşine...

Negoiţă încercă să se dezvinovăţească, dar domnişoara Lilly nu-i dădu răgaz să articuleze nici un cuvînt.

— V-am iertat însă pe amîndoi... Pe el l-am iertat fiindcă orice pedeapsă ar fi să-i dau, n-aş putea găsi niciodată pedeapsa pe care o merită... Iar pe d-ta... fiindcă ştiu că eşti o biată victimă... Ştiu că refuzul meu te-ar îndurera mai mult chiar decît cea mai mare nenorocire ce ţi s-ar putea întîmpla... Mi-e teamă însă, că d-ta îţi vei lua pedeapsa singur. D-ta probabil nu ştii nimic din ce-ar fi trebuit să ştii dinante de a fi acceptat propunerea directorului general...

Apoi, după o pauză scurtă :

— D-ta ştii cine sunt eu ?

Negoiţă mişcă din cap afirmativ, ca şi cum nimic n-ar fi fost mai simplu pentru el, decît să ştie cine era domnişoara Lilly Ionescu.

— Ei bine, nu !... Te-nşeli... D-ta nu ştii cine sunt eu... Nu ştii nimic... Nu ştii că viitoarea d-tale soţie este în momentul de faţă, amanta directorului d-tale general...

Negoiţă Prescureanu tresare ca un om electrocutat. Noroc însă că se propteşte la timp în barba papei Sixt al II-lea

şi după ce-şi regăseşte echilibrul, fără să scoată un singur cuvînt, izbucneşte deodată în plîns.

Lacrimile lui Negoiţă însă nu emoţionează deloc pe domnişoara Lilly Ionescu, care îşi continuă spovedania cu aceeaşi hotărîtă cruzime şi lipsă de pudoare :

— Şi, dacă ar fi numai atît, n-ar fi poate nimic... Dar viitoarea d-tale soţie are să-ţi mai aducă şi altă surpriză. Trei sau cel mult patru luni după nuntă, îţi va aduce şi un copil care, bineînţeles, nu va fi copilul d-tale, ci tot al directorului d-tale general.

Negoiţă îşi astupă ochii cu palmele şi abia mai poate îngîna :

— Destul !... Destul !... Fie-ţi milă de mine... Fie-ţi milă, că eu nu ţi-am făcut nici un rău...

Dar domnişoara Lilly nu se lasă înduplecată nici de data asta :

— Tocmai, fiindcă nu mi-ai făcut nici un rău... De aceea îţi spun şi eu adevărul. La rîndul meu, vreau să-ţi fac acest bine. Nu vreau să te mint... Nu vreau să-ţi spun că te iubesc sau că te-aş putea iubi mai tîrziu... fiindcă, eu pînă azi nu ştiu încă ce înseamnă a iubi. N-am iubit pe nimeni... Nu l-am iubit nici chiar pe el... Am fost a lui, însă, fiindcă aşa am vrut... fiindcă aşa a trebuit să fie... A lui sau a altuia, mi-ar fi fost egal... fiindcă trebuia să fiu a cuvia... Dacă n-aş fi fost încă a nimănui, astăzi n-aş fi fost poate nici funcţionară, nici studentă, iar mîine n-aş fi fost probabil nici profesoară. Aş fi fost o simplă muritoare de foame... bacalaureată sau cel mult o îmbuibată de mărinimia celor care m-ar fi remarcat pe stradă... Deşi săracă, însă eu am oroare de stradă... Crede despre mine ce vrei... Dar pe d-ta, pe care în momentul de faţă te stimez mai mult ca pe oricare alt bărbat, nu vreau să te induc în eroare... D-ta, care m-ai cunoscut numai cum păream că sunt la minister, nu vreau să regreţi vreodată în viaţă, că am fost la fel ca şi cum m-ai fi cunoscut pe stradă. E drept că nu m-am coborît niciodată pînă acolo. În schimb însă, îmi dau seama că nici pînă la un bărbat ca d-ta nu mă mai pot înălţa. D-ta eşti altceva... Pe d-ta te stimez mai mult decît pe directorul general, deşi ştiu bine că de la d-ta nu voi putea avea ca soţie, nici pe sfert cît am de la cel căruia nu-i sunt decît amantă. Iată adevărata mea situaţie. Asta este... Nu este alta...

Negoiță Prescureanu încearcă s-o facă să tacă, mai mult cu privirea lui îndurerată decît cu glasul :

— Destul !... Destul, c-am înțeles... D-ta n-ai nici o vină... N-ai fost decît o victimă...

— O ! Nu-ți fie teamă, că nu-ți cer să mă plîngi. Îți cer numai să te gîndești bine dacă, după cele ce-ai aflat, mai vrei să fii bărbatul meu... bărbatul amantei directorului nostru general... și tatăl unui copil care va debuta în viață ca un escroc precoce, împrumutînd un alt nume decît al tatălui său adevărat... Iată ce-aș vrea să știu după cele ce ți-am povestit... Și să știi că ți-am spus tot ce-am crezut de cuviință că trebuie să afli. Îți dai seama că în situația mea actuală, n-am atîta nevoie de un bărbat, cît am nevoie de un tată pentru copilul meu de mîine. Și, fiindcă știu că adevăratul tată al copilului meu nu va putea fi niciodată bărbatul meu, d-ta sau altul, mi-este egal. Cînd ai un copil fără tată, nu te mai gîndești decît la copil. Puțin îți pasă de bărbatul care se oferă să-i servească de tată, cînd adevăratul lui tată dă dovadă că n-a meritat cinstea să aibă un copil. Iată situația bărbatului meu de mîine. Dacă mă accepți așa cum sunt, eu personal mă pot oferi fără nici o altă condiție... Te previn însă, că nu-ți voi putea dărui nici una din voluptățile sufletești ale vieței trăită în doi... Vrei să fii d-ta bărbatul acesta ? Răspunde...

Negoiță nu răspunde nimic. Iese însă buimăcit din ascunzătoarea patronată de *Madona Sixtină* și ca un șoarece urmărit de o pisică, dispare, grăbit pe coridorul strîmt și în zigzag...

*

Ajuns în stradă, șeful de serviciu din Ministerul Artelor își întoarce o clipă capul, să ceară „pardon“ portarului pe care îl îmbrîncise la ieșirea lui din minister, apoi tot așa de grăbit, coboară pe străzile Spiru Haret, Știrbei-Vodă și Cîmpineanu, pînă la Intrarea nordului, pe unde pătrunde în Cișmigiu. În fața lacului, se oprește ca un candidat la sinucidere, un candidat însă care în ultimul moment și-a luat seama și-acum privește aiurit în jurul său, ca și cum nu ar mai ști unde se află. Își pipăie apoi brațele și picioarele pînă la genunchi și, după ce se regăsește intact, cotește pe o alee

dosnică pe unde speră să nu se întîlnească cu nici un cunoscut. Aci se așează pe colțul unei bănci libere și cade pe gînduri ca Marius pe ruinele Cartaginei.

Pentru prima oară în viața lui, Negoiță Prescureanu simte și el cu adevărat amărăciunea buretelui îmbibat cu oțet și fiere, cu care Cristos își potolise setea înainte de a-și da duhul, pe cruce. Simte că, de data asta, existența lui, în viață și mai ales în minister, începe să se clatine realmente. Umilințele îndurate pînă atunci, îi däduseră cel puțin curajul să spere într-o apropiată schimbare. Ultima sa umilință însă îl sufocase complet ca un acces de anghină difterică. De data asta nu mai poate avea încredere în nimeni... nici în domnișoara Lilly Ionescu, nici în directorul său general, nici în conu Iorgu Mătăsaru, nici în ziaristul independent, și nici chiar în bărbierul regelui Midas — singurele persoane care, mai mult sau mai puțin, îi deschiseseră oarecare perspective de viață nouă.

Nu mai are încredere decît în bastonul său de lemn de corn, cu care ar fi vrut să le spargă capul la toți deopotrivă și să-i omoare la rînd pe fiecare ca să rămînă pe lume numai el singur și nimeni altcineva afară de el.

Negoiță Prescureanu citise pe vremuri că cineva, dar cine, nu-și mai aduce bine aminte, spusese că un om puternic, nu poate fi decît un om singur. Și șeful de serviciu din Ministerul Artelor, se ridică deodată maiestos de pe bancă și se înțepenește solid pe picioare, ca și cum s-ar fi turnat singur în bronz. Obsesia bronzului îi excită amorul propriu, de care pînă atunci nu făcuse uz, aproape deloc.

Din clipa aceea, Negoiță Prescureanu începe să se vadă așa cum nu fusese niciodată în viața lui, începe să se vadă singur și să se simtă așa cum trebuie, să fie omul puternic cu adevărat, stăpîn absolut nu numai pe sine însuși, dar și pe tot ce poate cuprinde cu ochii în jurul său. Se simte în stare să facă orice... să facă tot ce i-ar fi putut trece prin gînd, să facă acte de eroism cu care să uimească omenirea întreagă și, mai ales, să facă numai ce va crede el singur de cuviință că este bine să facă... să facă, să refacă și să refuze tot ceea ce pînă atunci nu făcuse decît din ordinul altora.

Şi Negoiţă Prescureanu se hotărăşte solemn să fie toată viaţa lui, de-acum încolo numai aşa cum simţea că este în clipa aceea.

*

Dar visele cu cît sunt mai frumoase, cu atît sunt mai scurte.

Negoiţă Prescureanu se trezeşte cu o bătaie de palmă pe umăr şi cu o voce cunoscută în urechi.

— D-ta pe aici ?... La ora asta ?... Cum ?... Ce ţi s-a întîmplat ?

Era ziaristul independent, care apăruse parcă din pămînt ca şi necuratul.

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor îşi mişcă plictisit capul şi nu răspunde nimic deocamdată. Se mulţumeşte numai să-l privească semnificativ cu ochii obosiţi încă de întunericul palmelor în care şi-i păstrase pînă atunci.

D-l Aristotel Marcopol, care probabil înţelesese imediat că prezenţa lui Negoiţă la ora aceea în Cişmigiu nu putea fi lucru curat, insistă :

— Nu cumva astăzi n-aveţi slujbă la minister ?

— Ba avem... Cum să n-avem ? Numai că... azi... eu personal am avut ceva important de făcut... şi-am dat-o dracului de slujbă.

Atitudinea deprimată a şefului de serviciu deşteptă, în ziaristul independent, curiozitatea omului de meserie care umblă să tragă profit pînă şi din vorbele aruncate în vînt.

— Vreo neplăcere ?... Vreo nouă nedreptate ?...

Negoiţă se codeşte să răspundă. Ziaristul însă se încăpăţînase parcă să-i scoată cu cleştele vorbele din gură.

— Dar bine, bre omule, tocmai cu mine, ţi-ai găsit să te porţi aşa ?... De ce-mi ascunzi ce ţi s-a întîmplat ?... Nu mai ai încredere în mine, sau nu mă mai socoteşti demn de intimitatea d-tale ?...

Şi, fiindcă Negoiţă nu se hotărăşte încă să răspundă, d. Aristotel Macropol continuă aproape agresiv :

— Bravo !... Va să zică, aşa înţelegi d-ta prietenia cu un om ca mine... Să-ţi fie ruşine... Îmi pare rău că te-am cunoscut... Atîta jenă din partea d-tale mă revoltă... D-ta îmi răpeşti voluptatea de a-ţi putea fi folositor... Nu ştii că eu, cînd iau o chestie în mînă, n-o las pînă ce n-o rezolv definitiv ?...

Negoiţă încercă să caşte gura. Nu reuşeşte însă decît să îngîne cîteva cuvinte desperecheate, ca şi cum şi-ar fi dat duhul.

— Ştiu... Ştiu... Numai că... chestia mea... nenorocirea mea... este ceva... ce-va... ce-va... Cam greu s-o poată rezolva oricine...

Ziaristul independent ridică tonul...

— Oricine ?... Pardon ?... Eu nu sunt oricine... Eu sunt cineva... D-ta ştii bine cine sunt eu !... Sunt omul care nu admit să se comită nici o nedreptate în ţara noastră... Şi cu atît mai mult, unui prieten bun ca d-ta... Combat pînă şi nenorocirile, fatalităţile. Dacă ai nevoie de ziarul meu, ţi-l pun la dispoziţie... Nu uita că eu sunt director de ziar... Nu sunt un salariat oarecare... D-tale însă îţi dau mînă liberă... Poţi dispune de coloanele lui, ca de propriile d-tale lenjuri...

Negoiţă se freacă grăbit la ochi, ca şi cum pînă atunci n-ar fi observat bine cu cine vorbeşte.

— Mulţumesc... Eşti foarte drăguţ... Nu m-am îndoit niciodată de bunăvoinţa d-tale... Dar, contra cui vrei să facem campanie în ziarul d-tale ?...

— Contra celui care ţi-a făcut rău... Contra celui care te-a nedreptăţit... Contra celui care te face să suferi... să fii nenorocit...

— Da, da... Dar vezi că... mie... Mie nu mi-a făcut rău cine bănuieşti poate d-ta... Pe mine m-a bătut Dumnezeu... Dumnezeu, nu oamenii !...

Ziaristul independent tresare, ca şi cum şeful de serviciu ar fi avut intenţia să-l insulte.

— Dumnezeu !... Cine-i tipul ăsta ?.. Dumnezeu !... Ei bine !... Am să-ţi arăt că eu am ac şi de cojocul lui Dumnezeu !...

Negoiţă Prescureanu îşi face cruce speriat, ca şi cum ar fi vrut să se degajeze de răspunderea unui eventual conflict cu dumnezeirea. În schimb, d. Aristotel Macropol continuă cu atîta insistenţă să-l tragă de limbă, că în cele din urmă, victima este nevoită să cedeze, şi Negoiţă nu-şi mai poate ascunde secretul tristeţei sale.

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor începe, așadar, să-i povestească cu toate amănuntele ei penibile nenorocirea care îl făcuse în dimineața aceea să fugă de la minister, ca un dezertor de pe frontul de luptă.

Domnul Aristotel Macropol pare așa de înduioșat de povestirea lui Negoiță, că nu mai așteaptă să ajungă cu ea la sfîrșit și îi taie deodată și vorba și restul lacrimilor care păreau că nu mai contenesc.

— Ai dreptate... Ai dreptate... Chestia d-tale nu se poate rezolva cu ajutorul presei. Ziarul meu, mai ales, nu se poate ocupa cu niște personaje așa de insignifiante... În schimb, o poți rezolva singur... Și o poți rezolva cu atît mai ușor cu cît chestia d-tale este o simplă bagatelă... Singura chestie, dealtfel, pe care un om cu mintea întreagă o poate rezolva numai cu propria lui voință. Dar, pentru așa ceva, trebuie să ai, după cum îți spusei, și minte și voință... Le poți avea pe-amîndouă deopotrivă ?... Ai scăpat ca de-o măsea găunoasă, pe care un dentist cu experiență, ți-o scoate aproape fără să bagi de seamă... Dar, dacă nu le poți avea pe amîndouă... să știi că are să fie rău... Trebuie să le capeți cu orice preț, fiindcă altfel ești pierdut... Nu mai e nimic de făcut...

Negoiță îl privește cu ochii umezi încă, fără să-l poată pricepe. D-l Macropol însă nu este omul care spune lucrurile numai pe jumătate.

— Eu, cel puțin, continuă el, dacă aș fi în locul d-tale aș face exact așa, după cum îți spun să faci și d-ta acum... M-aș răfui cu Dumnezeu !... Numai cu Dumnezeu !... Da, da... Chiar așa... Fiindcă ceea ce mi-ai spus d-ta este adevărat. Numai Dumnezeu singur este capabil să facă un rău așa de mare unui om atît de încrezător în el...

Abia acum, Negoiță începe parcă să priceapă și el, de ce este vorba. Simte însă că nu pricepe îndeajuns, ca să se poată declara satisfăcut... Ziaristul ăsta prea este independent. Prea bate cîmpii... Atîta independență începe să-l enerveze... Este așa de fanfaron că nu știe măcar unde trebuie să se oprească. Pînă atunci, e drept că îndrăzneala cu care-i vorbise, putea fi pînă la un punct oarecare justificată. De data asta însă, cînd pretinde că el este omul care se poate lua la harță chiar cu Dumnezeu, înseamnă că aiurează... Este, pur și simplu, nebun... Și Negoiță începe să regrete că a fost așa slab de

înger, și l-a pus în curent cu o chestie delicată, care, la urma urmelor, nu-l interesa decît pe el singur. Totuși se jenează să-l întrerupă și-l lasă să continuie, curios să vadă unde are s-ajungă.

— Tot ce-ți pot spune este că nenorocirea d-tale personală are șanse să te pună în măsură să mai dai o lovitură... o lovitură în plin, și încă una mare... mare de tot... Pentru asta însă, trebuie să lucrezi cu oarecare precauțiune... Să fii calm... cît se poate de calm... Dar în același timp, să fii, bineînțeles, foarte hotărît și mai ales să fii curajos !... Trebuie să dejoci obiectivul intervenției agresive a lui Dumnezeu care, după cum văd eu, nu este altul, decît nenorocirea d-tale... Odată ce-ai apucat pe calea asta, victoria îți este ca și asigurată. Numai, nu trebuie să dai nici un pas înapoi... Să mergi înainte... Tot înainte !... Înainte cu orice fel de sacrificii... cu sacrificiul inimei d-tale chiar... La strîmtoare mare, omul nu mai are nevoie de inimă... Bagajul ăsta devine inutil și chiar periculos... Îți îngreunează libertatea de acțiune... Să-ți păstrezi numai mintea intactă și atîta tot... Pricepi unde vreau s-ajung ?...

Apoi, după o mică pauză :

— Adică unde vreau s-ajungi d-ta, nu eu !...

Negoiță, la drept vorbind, nu pricepe nimic. Totuși însuflețirea, cu care ziaristul independent încearcă să-l pună de acord cu intențiile lui, începe să-l intereseze.

— Da, da... Zi-nainte... Zi că mi se pare că asta este singura soluție.

— Bineînțeles !... Nu există decît o singură soluție...

— Ai dreptate... Dar, care este soluția asta ?

— Să faci abstracție de tot ce s-a petrecut și să te însori numaidecît...

Negoiță tresare nedumerit...

— Să mă-nsor ?... Cu cine ?

— Cum, cu cine ?... Cu femeia pe care o iubești... Cu domnișoara Lilly Ionescu...

Negoiță nu-l mai poate suporta. Îl apucă de mîneca hainei, îl scutură agresiv și-i țipă în plină figură.

— Cum ai zis ?... Cu domnișoara Lilly Ionescu ?... Asta e domnișoară ?... Pe asta s-o iau eu de nevastă ?... Pe amanta directorului meu general ?... Cine ?... Eu ?... Eu ?... Eu ?...

Ziaristul independent îl lasă să ţipe şi să-l zgîlţîie de mîneca hainei pînă ce oboseşte :

— Da, da !... Pe domnişoara Lilly Ionescu... Şi să-i mulţumeşti lui Dumnezeu c-a fost numai amanta directorului general...

— Eşti nebun !... Eşti... Eşti nu ştiu cum să-ţi mai spun... Drept cine mă iei d-ta pe mine ?...

— Drept cine eşti... Şi dacă-ţi face plăcere, drept cine ai putea fi, dacă, bineînţeles, ai avea minte... minte şi voinţă...

— Să-ţi fie ruşine să vorbeşti aşa... Gogeamite omul bătrîn... Huo !... Piei din faţa ochilor mei, neruşinatule !...

Domnul Aristotel Macropol însă continuă liniştit ca şi cum n-ar fi sfîrşit încă tot ce-avea de gînd să-i spună...

— Ia bagă-ţi minţile în cap şi nu te mai răţoi aşa, că afacerea asta... degeaba... nu se poate tranşa favorabil decît tot aşa, cum ţi-am spus eu... cu minte întreagă şi cu gura mică... pe tăcute... pe neştiute !... Te-ai întrebat ce-ar fi fost, dacă întîmplător te-ai fi amorezat de o femeie pierdută pe care ai fi luat-o dintr-un bordel ?... De aşa ceva n-ai auzit ?... Nu ? N-ai citit niciodată „faptele diverse“ din ziare ?...

Negoiţă scrîşneşte din dinţi fără să răspundă şi încearcă să-i întoarcă spatele. Ziaristul independent însă îl apucă de pulpana hainei şi-i şopteşte misterios la ureche :

— Nu fi prost, domnule şef de serviciu !... Nu te mai gîndi la ce-a fost... Gîndeşte-te numai la ce trebuie să fie de azi înainte, domnule... subdirector...

Dar şeful de serviciu nu se mai putea gîndi decît la monstruozitatea ce continua să-l obsedeze.

— O nevastă cu un copil făcut de altul ?... Nu, nu... Niciodată ! Niciodată !...

— Dar, pe d-ta, eşti sigur că te-a făcut cine trebuia să te facă ?

Voluptatea diabolică, cu care ziaristul independent îi puse această întrebare neaşteptată, îl înfurie ca o dovadă definitivă, a unui adevăr pînă atunci tăinuit.

Negoiţă pare a-şi fi ieşit din minţi :

— Canalie !...

Canalia era însă un om cu inima curată şi cu mintea limpede.

— Nu te grăbi să mă judeci mai înainte de-aţi fi spus tot ce am de gînd să-ţi spun. E drept că domnişoara Lilly Ionescu nu este ce-ţi închipui d-ta că trebuie să fie o domnişoară adevărată. Dar nici domnişoarele cu copii nu sunt de lepădat. D-ta cel puţin ai mîngîierea să ştii că copilul este al directorului general. Dar, dacă ar fi fost chiar al d-tale, ai fi fost sigur că este aşa ?... Şi la urma urmelor, ce înseamnează atîta ură contra copiilor din flori ?... Nu-ţi aduci aminte ce ţi-am spus mai zilele trecute, despre copiii legitimi ? Se nasc tîmpiţi... Nu seamănă nici unul cu cine ar trebui să semene... Pe cîtă vreme copilul d-tale, dacă spui că eşti sigur că e copilul directorului general, poate să iasă un adevărat geniu... poate să-i semene adică tatălui său adevărat... Şi-atunci, cine are să se laude cu el ?... Directorul general, sau d-ta ?... D-ta, domnule ! D-ta, bineînţeles !... D-ta, care vei avea norocul să-ţi ilustrezi numele, graţie unui copil din flori... Dacă, întîmplător, copilul d-tale va fi şi el tot un fel de vlăstar anonim de-al lui Agamiţă Dandanache !... Aşa e, c-ai dat lovitura ?... Ce-ai zgîit ochii aşa la mine ?... Nu-ţi mai aduci aminte de Agamiţă Dandanache ?... Cum ?... N-ai fost încă la Teatrul Naţional să vezi *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale ?...

De astă dată, Negoiţă ascultă încruntat dar fără nici un fel de violenţă în priviri.

— Ia fă bine şi schimbă-ţi capul ăsta, care nu te avantajează deloc... Nu uita că, peste cîtva timp, vei fi subdirector. Ăsta e post... nu glumă... Postul ăsta, într-un minister ca al Artelor, face cît o moşie pe malul Dunării... Teren inundabil, nu altceva... N-ai nevoie, nici de ploaie, nici de soare... Exact ca pe vremea celor şapte vaci grase ale Egiptului... D-ta crezi că puţin lucru este ca o femeie să-ţi aducă în foaia de zestre un scaun de subdirector ?!... Ia gîndeşte-te dacă, în locul directorului general, aleasa inimii d-tale ar fi trăit... hai să zicem, cu ministrul !... Aşa este că în loc de un scaun de subdirector, te-ai fi trezit într-un scaun de deputat ?

Negoiţă strîmbă din nas, făcînd pe dificilul, în timp ce domnul Aristotel Macropol se înflăcărează din ce în ce mai mult :

— Domnule Negoiţă !... Domnule Negoiţă !... Dar, bine, omule, d-ta nu-ţi dai seama ce noroc ai avut !... Nu vezi ce

admirabilă ocazie ai să-ţi baţi joc de fatalitate... De Dumnezeul acela, de care te plîngi că te-ar fi bătut!... Apoi asta, bătaie e!... Unde am şi eu norocul să mă bată Dumnezeu la fel ca pe d-ta!... Nenorocirea d-tale nu este decît ceva aparent... Un fel de idee fixă a d-tale... Haide, haide!... Nu-ţi mai ascunde nedumerirea ca regele Midas, urechile... că d-tale n-are de ce să-ţi fie ruşine... Nu mai face pe bărbierul propriei d-tale infirmităţi imaginare... Bagă-ţi minţile în cap şi înţelege, o dată pentru totdeauna, că astăzi nu mai există nici oameni suferinzi din cauza dragostei, nici regi cu urechile de măgar!...

Apoi, ca şi cum ar fi fost sigur că Negoiţă nu mai putea face altceva decît ceea ce îi spusese el să facă, domnul Aristotel Macropol îi întinde mîna cu prietenie şi-l amuţeşte definitiv cu o ultimă frază în formă de „post-scriptum" :

— Şi ca să-ţi arăt că-ţi sunt prieten bun, am să-ţi anunţ gratuit căsătoria, în ziarul meu...

*

Rămas singur, Negoiţă Prescureanu se întreabă nedumerit încotro trebuie s-o apuce... Spre casă, sau spre minister?... Spre casă, ar fi fost poate prea devreme... Spre minister, ar fi fost poate prea tîrziu... Dar cum trecuse de ora 12, şeful de serviciu se hotărăşte să nu se mai ducă nici acasă, nici la minister. Are s-aştepte pe domnişoara Lilly Ionescu în Piaţa Bisericei Albe, pe unde ştia că trece totdeauna cînd vine sau cînd pleacă de la minister şi, odată intraţi în vorbă, au să hotărască împreună ceea ce vor crede ei că este mai bine.

CAPITOLUL VIII

De cîteva zile, Negoiţă Prescureanu zbîrnîie obraznic ca un aeroplan, care după ce-a reuşit să străbată fără accident stratul norilor plini de ploaie, se simte plutind fără teamă deasupra lor, scăldat în lumina orbitoare a soarelui.

Consiliul directorilor, prezidat de secretarul general, l-a înaintat la gradul de subdirector. Succesul fostului şef de serviciu este însă cu atît mai mare, cu cît înaintarea aceasta făcută în mod excepţional, îl lasă tot în direcţia artelor, şi

anume în postul rămas vacant prin demisia fostului subdirector, care, probabil, reuşise să se învîrtească la Paris mai bine ca la Bucureşti. Mai aşteaptă acum să sfîrşească şi cu nunta, pe care o hotărîse peste o lună şi pe urmă — vorba ziaristului independent — poate să doarmă fără grije şi să guste din plin voluptatea unei vieţi ideale pe care nu i-o mai putea periclita nimeni, nici chiar loviturile soartei, de care învăţase, în fine, şi el, cum trebuie să se ferească.

Negoiţă Prescureanu trăsese cu buretele peste secretul trecutului domnişoarei Lilly Ionescu, iar domnişoara Lilly Ionescu, cu ochii închişi de emoţie şi gura deschisă de uşurare, căzuse în nesimţire şi în braţele viitorului ei soţ, cu conştiinţa împăcată, cu onoarea salvată şi cu perspectiva sigură a unei catedre de limba română la una din şcolile profesionale din capitală.

Deşi, deocamdată, nu erau decît logodiţi, Negoiţă şi Lilly începuseră să se arate în lume tot împreună. Mîncau aproape în fiecare seară numai prin restaurantele de clasa întîi, frecventau teatrele şi cinematografele numai la premiere, iar după fiecare spectacol dădeau cîte o raită şi prin localurile de noapte, cu toate că directorul său general, ca om moral ce era, le numea „localuri de perdiţie".

Ca să-i facă plăcere ziaristului independent, mai ales că nici domnişoara Lilly nu cunoştea *Scrisoarea pierdută*, s-au dus împreună să vadă şi piesa lui Caragiale. Restul timpului, cînd nu sunt la minister sau prin diferitele localuri de petrecere, Negoiţă şi Lilly îşi petrec timpul tot împreună, fie acasă la el, fie acasă la ea. Fericirea lor este complectă, definitivă şi aproape supraumană. Este o fericire echivalentă cu o moştenire neaşteptată, o moştenire care le-a mărit averea personală, mai mult chiar decît ar fi simţit nevoie şi care-i face să fie invidiaţi pe drept cuvînt de toţi colegii lor din minister. Toată lumea este de acord, că nici un alt candidat sau candidată la însurătoare n-ar fi putut visa o partidă mai fericită ca partida celor doi funcţionari, care, din simplii colegi în acelaşi minister, deveneau acum colegi de viaţă pînă la moarte.

Singurele persoane oarecum îngrijorate de perspectivele acestei căsătorii erau cele două proprietărese — a lui Negoiţă şi a domnişoarei Lilly — care, deşi la început se bucuraseră amîndouă la fel de fericirea chiriaşilor lor, de data asta, în-

cepuseră tot la fel să tremure gîndindu-se la soarta celor două odăi, din care una, probabil, avea să fie sacrificată după nuntă. Ca să le împace pe amîndouă însă, Negoiţă şi Lilly stabiliseră de comun acord, ca după nuntă, să locuiască împreună, cîte o săptămînă pe rînd în fiecare din cele două odăi, pînă la Sfîntul Dumitru, cînd aveau de gînd să-şi închirieze un apartament gol ca să-l poată mobila după gustul lor şi potrivit avantajelor oferite de cumpărăturile în rate.

E drept că pînă la anunţarea oficială a căsătoriei lor, Negoiţă fusese obiectul veşnic de discuţie al colegilor care îl vedeau aproape zilnic cum se pierde cu firea în faţa domnişoarei Lilly Ionescu, pe care toată lumea o considera ca amanta oficială a directorului general. De data asta însă, odată cu schimbarea situaţiei oficiale a lui Negoiţă, se schimbaseră şi părerile opiniei publice din Ministerul Artelor. Cei mai mulţi dintre funcţionari începuseră să creadă că Negoiţă fusese un mare şmecher, iar directorul general un simplu paravan al acestei dragoste tăinuite, care odată şi odată, tot trebuia să se dea pe faţă. Se zvonise chiar că domnişoara Lilly ar fi un fel de nepoată a directorului general, care fusese nevoit să ascundă adevărul de teamă să nu i se creeze în minister anumite situaţiuni neplăcute de care se lovesc mai toţi favoriţii sau rubedeniile gradelor superioare. Destul că de data asta, viitoarea nevastă a lui Negoiţă nu mai era taxată ca fosta amantă a directorului general, ci ca propria amantă a viitorului ei soţ legal, fapt care, bineînţeles, trebuia să fie ţinut secret, dat fiind atmosfera de înaltă moralitate din Ministerul Artelor, care după cum am spus, pe vremea aceea, era şi Minister al Cultelor. E drept că în direcţia artelor se găseau şi funcţionari cari din cînd în cînd îşi mai dădeau şi în petec. În celelalte două direcţii însă, — direcţia cultelor naţionale şi direcţia cultelor minoritare — un concubinaj pe faţă ar fi fost o adevărată profanare a corpului funcţionăresc din care, majoritatea era căsătorit, iar restul, ascet.

Această bună şi bruscă schimbare de opinii contribuise fără îndoială ca prestigiul lui Negoiţă să crească pe zi ce trece, văzînd cu ochii. Portarul, intendentul, camerierii şi aproape toţi funcţionarii ministerului, indiferent de gradul lor ierarhic, erau încîntaţi de perspectiva acestei căsătorii

ca şi cum evenimentul avea să se petreacă chiar în sînul propriei lor familii. Fiecare din ei se gîndea probabil la petrecerea cu beţie care avea să înceapă după sfîrşitul serviciului religios, oficiat după cum se spunea, de către un arhiereu, dat fiind asociaţia oficială şi spirituală a artelor cu cultele. Se zvonise chiar că Negoiţă căpătase promisia formală a ministrului, să-i servească de martor la ofiţerul stării civile, iar la biserică avea să-i fie naş guvernatorul Băncii Naţionale, care probabil îi şi pregătise un cadou de nuntă echivalent cu leafa lui de la minister pe trei ani de zile.

Toate aceste zvonuri plăcute treceau pe la urechile lui Negoiţă ca nişte melodii emise de un misterios post de radiofonie, în microfonul căruia nu se produceau decît celebrităţi mondiale. Noul subdirector nu fusese niciodată mai fericit ca acum. Uitase toate umilinţele trecutului său vitreg, şi aproape nu-i venea să creadă parcă nimic din tot ce aflase. Uitase pînă şi destăinuirea dureroasă a domnişoarei Lilly, pe care se hotărîse s-o ia de nevastă, nu atît pentru că o iubea, şi mai mult pentru voluptatea lui personală de a fi fost în stare să înfrunte fatalitatea şi de a face, de data asta, să fie numai aşa după cum îşi pusese el în gînd să fie.

Un singur punct negru mai turbura încă beatitudinea sa de convalescent, după o boală grea şi lungă, pe care la un moment dat, o crezuse incurabilă. Copilul!... Copilul domnişoarei Lilly Ionescu şi al directorului său general, copilul acesta, care din clipa cînd avea să vadă lumina zilei, trebuia să fie... copilul lui. Pentru el, copilul acesta era un adevărat *trouble fête*. Dacă n-ar fi existat eventualitatea acestui supliment neplăcut, fericirea lui Negoiţă ar fi fost aşa de complectă şi definitivă, că nu i-ar mai fi rămas să-i ceară lui Dumnezeu nimic altceva decît un singur lucru... Tot un copil... Dar, bineînţeles, un copil care să fie al lui cu adevărat, un copil care să-i fie trimis în mod legal după nouă luni de căsnicie şi nu un copil expediat prin fraudă de către un alt tată, numai după patru luni de la nuntă...

De cîtva timp, Negoiţă nu face decît să combine fel şi fel de planuri, graţie cărora speră să poată aranja chestia copilului înainte de sosirea lui pe lume. Dar, pentru aşa ceva, trebuia să cadă de acord mai întîi cu domnişoara Lilly, pe care însă deocamdată nu ştia cum s-o convingă ca să accepte şi ea ce-i trecuse lui prin gînd. La un moment dat,

Negoiţă se gîndise că soluţia cea mai bună ar fi fost avortul. Conu Iorgu Mătăsaru, bunul său prieten de la „Capşa" îl informase că în Bucureşti se găsesc foarte multe moaşe şi chiar medici comunali, care, sub o formă sau alta, contribuiesc cu succes la împuţinarea populaţiei din ţara românească, nu numai cu clienţii pe care îi omoară cu zile, dar în mod anticipat, chiar cu clienţii care nu apucă să vadă bine lumina zilei. Dar tot conu Iorgu Mătăsaru îi atrăsese şi atenţia că domnişoara Lilly n-are să primească niciodată să-şi pericliteze viaţa pentru plăcerea unui bărbat, care, la drept vorbind o acceptase de nevastă, nu aşa după cum era atunci, ci aşa după cum îl pusese în curent că are să fie după patru luni. Şi afară de asta, între el şi domnişoara Lilly, mai era cineva la mijloc. Era directorul său general, adevăratul tată al copilului, care, deşi se lepădase oficial de el, ar fi dorit poate să ştie că are şi el un copil, chiar cu alt nume decît al lui. Şi Negoiţă, care nu fusese în viaţa lui „tată", îşi dădu totuşi seama că un tată adevărat nu poate renunţa aşa uşor la perpetuarea propriei sale rase, chiar cînd ea s-ar fi produs în condiţiuni ce-ar fi lăsat de dorit.

Deocamdată, dar, Negoiţă socoteşte că cel mai cuminte lucru, este să aştepte. De ce s-ar grăbi să vîndă pielea ursului din pădure? S-ar putea ca copilul să se nască debil şi să moară mai înainte de a fi în stare să pricinuiască adevăraţilor lui părinţi durerea unei pierderi ireparabile. Şi la urma urmelor, chiar dacă n-ar fi aşa, după cum presupune el, pentru ce l-ar jena existenţa unui copil care nu este al lui?... Dacă, întîmplător, domnişoara Lilly ar fi fost o femeie stearpă şi el, Negoiţă, simţind cu timpul nevoia unui copil, s-ar fi hotărît să adopte unul?... N-ar fi fost oare acelaşi lucru, ca şi cum ar fi crescut copilul directorului său general?

Iată pentru ce Negoiţă crede că, deocamdată, singura soluţie posibilă şi onorabilă din toate punctele de vedere este numai soluţia unui copil adoptiv, soluţie care-i poate satisface deopotrivă pe cîteşitrei: şi pe el, şi pe domnişoara Lilly şi pe directorul lor general...

*

O întîmplare neprevăzută însă, o întîmplare brutală ca un fluid magnetic, care face să devieze acul busolei, îl face

să dea ochii din nou cu bărbierul regelui Midas. Ciudatul personaj, despre care nu ştia încă nici acum ce trebuia să creadă, îl aştepta parcă anume, exact în acelaşi loc unde îl întîlnise cîteva săptămîni în urmă — în Piaţa Palatului regal, în care cele trei ceasornice de precizie, continuau să marcheze timpul cu aceeaşi exasperantă aproximaţie.

De data asta însă, întîlnirea lor părea că-i înfurie mai puţin ca la prima dată. Negoiţă, care probabil uitase că-şi pusese în gînd să se răfuiască cu el la prima ocazie, se mărgini, după salutul de rigoare, să-l întrebe numai de sănătate. Totuşi, nu se putu abţine să nu adauge şi o mică glumă nevinovată:

— Ce mai faci, amice?... Probabil, iar ai venit să controlezi ceasornicele.

Bărbierul regelui Midas îi răspunde tot aşa de calm, dar cu aceeaşi veche insistenţă diabolică în voce:

— La ce bun?... D-ta crezi că în ţara românească numai ceasornicele suferă de nepotriveală? Mai sunt şi alte lucruri şi încă multe... foarte multe... De aceea am şi căutat să te întîlnesc... Vreau să-mi iau rămas bun, fiindcă plec... plec pentru totdeauna...

Răspunsul acesta neaşteptat deşteaptă în Negoiţă oarecare curiozitate. Deşi preocupat de lucruri mult mai serioase, noul subdirector din Ministerul Artelor nu-i putu totuşi refuza vechiului său prieten prelungirea convorbirei cu cîteva minute încă. Negoiţă observase cu uimire că pretinsul bărbier al regelui Midas îşi pierduse cu totul tonul agresiv de odinioară şi că, de data asta, vorbea tot aşa de normal, ca oricare alt cetăţean român veritabil, şi nu aşa cum se prezentase la început, ca fost cetăţean al unei Phrigii dispărute. Totuşi motivul plecării sale precipitate nu-i păru lucru curat. Bărbierul regelui Midas, pretindea că este nevoit să facă lucrul acesta, din cauza descoperirii unui fapt extraordinar, un fapt care, dealtfel, nu s-ar fi putut petrece nicăieri pe lume, decît bineînţeles în România şi, mai ales, numai şi numai în vechea capitală a Moldovei. Individul se plîngea că, trecînd întîmplător prin Iaşi, vizitase printre alte instituţii culturale, şi muzeul comunal unde descoperise, păstrat cu grijă într-o vitrină de sticlă şi pe o pernă de catifea roşie, un brici, a cărui notiţă explicativă, era: „Briciul lui vodă Cuza", iar

cu litere mai mici „dăruit orașului Iași de către marele său sfetnic Mihail Kogălniceanu".

Negoiță Prescureanu, care pînă atunci îl ascultase cu o curiozitate plină de bunăvoință, se enervează deodată brusc, și încearcă să-l oprească :

— Eh !... Eh !... Eh !... Iar ai început să mă razi cu fleacurile d-tale ?... Se cunoaște că ai fost bărbier !... Crezi că mie de briciul lui vodă Cuza îmi arde acum ?...

Odată cu el însă, începe să se aprindă și individul :

— Cred și eu !... Cum o să-ți ardă de-așa ceva ?... De un lucru care nu poate să existe... care n-a existat niciodată... Numai ieșenii sunt capabili să se mîngîie cu asemenea idei fixe...

Deși nu era ieșean, Negoiță se enervează și mai tare :

— Cum nu există, domnule, dacă zici că l-ai văzut ?...

— De văzut, l-am văzut !... Numai că, ce-am văzut eu, nu este briciul lui vodă Cuza... E un „Solingen" oarecare... Un brici cu marca „Doi gemeni".

Lui Negoiță i se pare că individul încearcă să devină iar obraznic.

— Ia ascultă, domnule !... Cum îndrăznești d-ta să pui la îndoială afirmațiunea marelui nostru Kogălniceanu ?

— Dar d-ta cum îndrăznești să pui la îndoială chipul lui vodă Cuza ?... Cum era să fie briciul lui Cuza, dacă Cuza n-a avut nevoie niciodată de brici în viața sa ?... Cuza purta barbișon... Nu i-ai văzut niciodată portretul ?...

Negoiță încearcă să-și reconstitue în minte, figura lui vodă Cuza. Dar fiindcă nu reușește, coboară tonul, convins pe jumătate :

— Poate să ai dreptate... Nu zic... Dar, vezi că... nici pe Kogălniceanu, nu-l poți contrazice așa cu una, cu două. D-ta știi cine-a fost Kogălniceanu ?... Cel mai mare om al nostru, de pe vremea lui...

— Știu, știu... Cum să nu știu, dacă am fost colegi !... Pe vremuri am avut amîndoi aceeași meserie.

— D-ta cu Kogălniceanu ?... D-ta, domnule ?...

— Bineînțeles !... D-ta nu știi că Kogălniceanu a fost bărbierul lui vodă Cuza, după cum am fost și eu bărbierul regelui Midas ?... Numai că eu i-am fost bărbier în permanență... Toată viața mea, n-am făcut decît meseria asta... Kogălniceanu însă nu i-a fost decît o singură dată... În timpul domniei, și-anume, atunci cînd vodă Cuza a fost nevoit să se lase ras de sfetnicii lui... Cînd a abdicat... Și-atunci l-a ras Kogălniceanu... Dar nu cu briciul pe care l-a dăruit Muzeului din Iași... cu altceva... Cu actul de la 11 februarie 1866...

Negoiță Prescureanu, care tot nu pricepe de ce este vorba, încearcă să se revolte din nou :

— Cum, domnule ?... Așa păreri proaste ai d-ta, despre oamenii mari din țara noastră ?...

Bărbierul regelui Midas continuă să protesteze cu surîsul său de om enigmatic și cu următoarele fraze, pe cari Negoiță le ascultă cu gura căscată :

— Cine spune că Kogălniceanu n-a fost om mare ?... Dar d-ta nu știi ce înseamnă a fi om mare. Nu știi, fiindcă n-ai ajuns încă să înțelegi că mărimea oamenilor nu e la fel, și că una este mărimea omului care rămîne vecinic mare, și alta este mărimea omului care rămîne ceva mai mic... Un om mare înseamnă în primul rînd, un om inteligent... Dar un om inteligent, ca să fie cu adevărat mare, trebuie să fie un om jovial, un farsor, așa cum erau, pe vremea noastră, zeii din Olimp, care-și băteau joc de zeii din Infern, tot mari și ei, dar întunecați și siniștri... Imposibil să te poți apropia de ei ca să le măsori mărimea... Așa a fost și Kogălniceanu al dv., a fost ca zeii noștri din Olimp, nu ca cei din Infern... Și ca om mare ce-a fost — dar om mare, jovial și farsor, nu întunecat și sinistru ca alții — cum știa că, după moarte, cuvîntul lui are să fie literă de *Evanghelie*, probabil c-a vrut să se distreze pe seama ieșenilor, a căror fanfaronadă grozav trebuie să-l fi plictisit și pe el în timpul vieții... Și cum nu le putea dărui actul oficial de la 11 februarie, care trebuia păstrat în Arhivele Statului de la București, i-a îmbrobodit cu ceva mai pe înțelesul tuturor și le-a gîdilat amorul propriu de compatrioți ai lui vodă Cuza, cu un brici „Solingen" marca „Doi gemeni".

Negoiță începe să rîdă cu hohot. Își dă seama că orice-ar face, tot nebunul din Piața Palatului regal are să fie mai tare ca el. Individul avea dreptate. Briciul lui vodă Cuza de la Iași nu putea fi decît o „șotie" de-a lui conu Mihalache, cu care, își aduce aminte că bunul său prieten Iorgu Mătăsaru îi povestise că s-ar fi înrudit prin alianță de spirit... Și iată cum Negoiță găsi momentul binevenit, să ia contact din nou

cu trecutul nostru istoric, din materialul căruia însă nu-l pasionase decît războaiele. Gluma lui Mihail Kogălniceanu o găsea admirabilă. Avea de gînd s-o comunice și domnișoarei Lilly și directorului său general. Era sigur că are să obțină cu ea un succes formidabil. Un lucru însă îl punea totuși pe gînduri. Nu înțelegea de ce gluma lui Kogălniceanu supărase așa de rău pe bărbierul regelui Midas, ca să-l hotărască să părăsească definitiv țara românească. Profită deci de buna dispoziție a amîndurora și încearcă să reia discuția ce părea sfîrșită :

— Și pentru atîta lucru de nimic, te-ai hotărît să ne părăsești pentru totdeauna ?...

— Bineînțeles !... Ce vrei să mai fac în țara dv., în care oamenii nu au curajul să afirme nici măcar ce văd cu ochii lor ?... A fost destul ca Kogălniceanu să arunce o vorbă în vînt și ieșenii s-au și grăbit să facă, dintr-o lamă de oțel scoasă din uz, o relicvă națională, cu care sunt sigur că nu numai vodă Cuza, dar nici sfetnicul său n-ar fi avut curajul să se radă vreodată singur... Plec, fiindcă nu admit ca Kogălniceanu să fi fost mai tare ca mine. Și afară de asta, plec, fiindcă eu, care nu sunt român, îmi dau seama, deși cam tîrziu, că nu este bine să-mi vîr nasul acolo unde nu-mi fierbe oala...

Și bărbierul regelui Midas, care își preparase un cap de circonstanță, întinse mîna lui Negoiță.

Noul subdirector din Ministerul Artelor găsi momentul acestei despărțiri definitive așa de solemn, că nu îndrăzni să-l lase să treacă fără să-i destăinuiască și el ceva în schimb — fericirea lui :

— Regret că pleci așa curînd. Dacă ai mai fi întîrziat măcar o lună, aș fi avut plăcerea să te invit la nunta mea...

Individul surîse șiret, ca și cum n-ar fi aflat nimic nou.

— Eram sigur că ai să sfîrșești așa... Felicitările mele... Și să-ți dea Dumnezeul dv., noroc !...

Încîntat, Negoiță îi răspunde la fel, cu șiretenia aceluiași surîs.

— Cum ?... Te îndoiești de norocul meu ?...

— Ba, de norocul d-tale nu m-am îndoit niciodată, fiindcă norocul oamenilor în genul d-tale, am avut ocazia să-l prevăd adesea și în țara mea. Aș vrea să te-ntreb însă, cu cine te-nsori ?... Cu fata ministrului ?...

Negoiță surîde dificil :

— Aș !... De unde ?... Cu amanta directorului meu general...

— Bravo !... Dacă te-ar putea auzi nefericitul meu stăpîn, sunt sigur că te-ar săruta de bucurie... Și mai spune lumea că regele Midas n-a avut dreptate cînd l-a preferat pe Pan lui Apollo !

Negoiță Prescureanu, care deocamdată nu înțelege aluzia bărbierului, se grăbește să-l pună în curent nu numai cu evenimentul căsătoriei apropiate, dar și cu micul amănunt secret încă, deoarece pînă atunci nu-l cunoștea decît el, domnișoara Lilly, directorul său general, conu Iorgu Mătăsaru și ziaristul independent. Cum însă chestia copilului era socotită rezolvată în mod definitiv, Negoiță nu avea de ce să se jeneze, mai ales, că știa că individul pleacă din țară pentru totdeauna.

Bărbierul regelui Midas îl ascultă cu același surîs cu care altădată îl întîmpinase pentru prima oară în aceeași Piață a Palatului regal, iar după ce sfîrșește, începe să-l bată ușor pe umăr, cu satisfacția profesorului care își vede elevul progresînd :

— Ai dreptate... S-ar crede că soluția copilului adoptiv este cea mai bună, dacă nu chiar singura soluție posibilă. Dealtfel, este aceeași soluție pe care, la început, crezuse că o poate adopta și regele Midas, pentru a-și putea ascunde infirmitatea unor urechi care nu erau ale lui. Dar, ce folos !... Dacă regele Midas s-ar fi ras singur, bineînțeles, că nimeni n-ar fi putut bănui vreodată că regele meu avea urechi de măgar. Pe rege însă îl rădeam eu... Și pe mine, să nu crezi că m-a încîntat vanitatea omenească, ci numai voluptatea adevărului m-a făcut să denunț acest fapt divers istoric, chiar cu rizicul de a-l fi plătit cu viața mea. Dar după cum vezi posteritatea mi-a dat dreptate mie. Deși am murit amîndoi, regele Midas continuă să trăiască grație numai amintirii urechilor sale de măgar, iar eu, grație numai curajului de-a fi denunțat la timp, un lucru anormal. Același lucru se va întîmpla de data aceasta și cu copilul d-tale care, probabil, are să semene, nu cu d-ta, ci cu adevăratul său tată, pe care nu-l vei cunoaște decît d-ta, tot așa după cum și urechile regelui meu nu fuseseră cunoscute decît de mine singur. Or, în cazul acesta, bărbierul regelui Midas nu voi mai fi eu...

Vei fi d-ta... Vei fi bărbierul propriului d-tale copil, pe care oricît ai încerca să-l treci lumii drept copilul d-tale, pentru d-ta va rămîne totdeauna copilul directorului general.

Negoiţă Prescureanu, amuţise ca un personaj de cinematograf. A doua lui întîlnire cu bărbierul regelui Midas, îl scosese pentru totdeauna din rîndul oamenilor normali. Fericirea, pe care o întrezărise la un moment dat, se volatilizase ca un ultim gogoloi de naftalină, din dulapul în care îşi pusese la păstrat toate hainele de iarnă. Moliile aveau să-i mănînce întreaga garderobă, iar el o să rămînă gol puşcă, mai gol ca Iov după ce-l pedepsise Dumnezeu.

Se gîndea că la fel are să-l pedepsească Dumnezeu şi pe el fiindcă, urmînd sfaturile ziaristului independent şi guraliv, se luase la harţă cu acela care, singur, poate face pe om fericit. La ce-i foloseşte acum gradul de subdirector în Ministerul Artelor, cînd copilul femeii pe care o iubeşte nu este copilul lui, ci copilul directorului său general ?

Negoiţă îşi simte ochii umezi de lacrimi şi mîinile pline de o sudoare rece, care îl face să tremure, intoxicat parcă de o idee fixă, fără remediu şi fără nici o raţiune morală de a fi...

La un moment dat, bărbierul regelui Midas îl întreabă din nou, semnificativ :

— Mai ai să-mi spui ceva înainte de plecare ?... Gîndeşte-te bine, fiindcă, pe mine, ţi-am spus, că n-ai să mă mai vezi niciodată... De auzit, poate ai să mai auzi vorbindu-se de mine. De cînd mi-am pierdut stăpînul şi patria, călătoresc ca un cîine jigărit prin toată lumea. Dar, după ce-ai avut norocul să vorbeşti odată cu mine, de prisos să-ţi pierzi vremea să mai vorbeşti şi cu alţii.

Totuşi lui Negoiţă parcă tot nu-i vine să creadă, că individul are de gînd să plece pentru totdeauna.

— Cum aşa ?... E-adevărat ?... Pleci pentru totdeauna ?

— Adevărat... Mă-ntorc în ţara umbrelor, de unde n-ar fi trebuie să mai plec niciodată. Acolo, cel puţin o să mă simt ca şi în ţara mea, care nu mai există nici ea...

De data asta, declaraţia bărbierului îi pare categorică şi definitivă. Emoţia lui Negoiţă nu mai cunoaşte margini. Trăieşte parcă clipa unei rupturi de dragoste. Se gîndeşte chiar la o eventuală ruptură cu domnişoara Lilly. Nu îndrăzneşte să spună însă nimic din ce-i trece prin gînd şi încearcă să ocolească fraza despărţirii, cu o nouă întrebare :

— Aş fi vrut să te mai întreb ceva... Un singur lucru numai... Un lucru de nimic... Un lucru însă, pe care totuşi nu îndrăznesc să te întreb...

— Hai !... Hai !... Îndrăzneşte... Îndrăzneşte, fiindcă este pentru ultima oară cînd mă mai poţi întreba ceva...

Negoiţă simte cum i se încurcă deopotrivă şi limba în gură şi ideile în cap.

— Aş fi vrut să te întreb... să te întreb... să te întreb, ce-i de făcut ?...

— Un singur lucru... Să renunţi pe toată linia...

Negoiţă tresare, oarecum înviorat :

— Vrei să zici la însurătoare ?...

— Da... La însurătoare şi, bineînţeles, încă la ceva... La tot ce ţi-ar putea face să-ţi crească şi d-tale urechi de măgar...

Negoiţă îşi pleacă resemnat capul, ca un bou în sala abatorului.

— Am înţeles !... La înaintare !...

— Mai ales la înaintare. Nu uita că fără însurătoare, înaintarea d-tale nu mai este motivată cu nimic altceva...

Negoiţă nu se dă totuşi bătut :

— Dar dacă am fost înaintat odată subdirector, cum aş mai putea să renunţ ?...

— Treaba d-tale !... Eu atîta-ţi pot spune. Şi asta ţi-o spun, fiindcă îmi place să cred că de data asta, cel puţin, ai să mă înţelegi... Grăbeşte-te cît te mai văd încă tot cu urechi de om... Altminteri îţi cresc urechi de măgar şi d-tale cu siguranţă...

Bărbierul regelui Midas îi strînge apoi mîna uşor, aşa ca şi cum o adiere de vînt ar fi mîngîiat un moţ catifelat de trestie verde şi dispare ca şi cum ar fi intrat în pămînt...

*

Rămas singur, Negoiţă Prescureanu se trudeşte parcă să se deştepte dintr-un somn adînc în care fusese chinuit de un vis urît. Priveşte în jurul lui şi nu se mai vede decît pe el singur, dar nu se mai simte mare şi puternic, cum se crezuse la un moment dat. Se vede cu totul altfel de cum se văzuse

pînă atunci. Se vede străveziu ca și cum ar fi fost de sticlă. Un pocal de preț pe care bărbierul regelui Midas, îl umpluse cu o licoare otrăvită — licoarea VOLUPTĂȚEI ADEVĂRULUI.

Cîteva clipe, noul subdirector din Ministerul Artelor rămîne pironit locului, ca un om care și-ar fi pierdut deodată și vederea și graiul și mințile. Nu se mai mișcă de teamă să nu se atingă de ceva, care ar putea să-l spargă și să-l golească de harul dumnezeiesc, cu care păcătoșii pămînteni nu se împărtășesc decît pe patul morții.

La un moment dat, încearcă să-și deschidă ochii. Dar lumina zilei îl orbește cu atîta putere, că Negoiță își dă seama că pentru dispariția rușinei ce și-o simte pictată pe obraz, nu poate exista decît o singură soluție... Închiderea ochilor pe veci !...

Ca și slăbănogul din Capernaum, Negoiță nu-și mai aștepta acum salvarea decît de la singurul adevărat făcător de minuni. Dar acesta nu mai există de mult, decît în imaginația celor care încă mai cred în el. Negoiță își amintește atunci de textul evanghelic : „Crede, și credința ta te va mîntui"...

Negoiță însă nu mai știe în ce trebuie să creadă. Nimic nu-i mai poate fi de folos. Nu mai așteaptă pe nimeni să se apropie de el cu surîsul pe buze. Nu mai are încredere nici în prietenii falși, nici în prietenii adevărați. N-ar putea spune cari anume sunt unii și cari sunt alții... Dar nu mai are încredere nici în dimnișoara Lilly, nici în directorul său general, nici în bărbierul regelui Midas, nici în domnul Aristotel Macropol. Nu-i mai rămîne să se încreadă decît în norocul său de aci de pe pămînt și în fericirea ce-i va fi probabil rezervată pe lumea cealaltă.

Dar timpul trece, fără ca Negoiță să-și poată da seama că numai el singur stă pe loc. Dintre cele trei ceasornice de preciziune din Piața Palatului regal, nici unul nu marchează ora la fel cu altul. Negoiță simte că, dacă le-ar putea face să se oprească brusc și odată cîteșitrele, ar putea îndrepta tot ce merge pe lume anapoda și, odată cu îndreptarea ceasornicelor, s-ar îndrepta cu siguranță și pe el.

Dar Negoiță nu se mai simte a fi tot „El". Negoiță nu se mai recunoaște. Negoiță este alt om, un om pe care nu-l cunoaște încă personal, dar pe care, probabil, odată îl va cunoaște îndeajuns ca să se poată dezgusta și de el, la fel cum

se simte dezgustat și de sine însuși. Numai că de cînd a rămas singur în Piața Palatului regal, în care continuă să se învîrtească mut ca o placă de fonograf fără acul de transmisiune, Negoiță simte că n-are să se mai poată regăsi niciodată...

Locul, pe care-l ocupase pînă atunci în spațiu, a devenit deodată gol. Și golul acesta plin de întuneric se întinde ca în vis peste tot. Negoiță nu-și mai aduce aminte de nimic. A uitat că este subdirector în Ministerul Artelor, a uitat că e logodit cu domnișoara Lilly Ionescu, a uitat că peste patru luni va fi tatăl unui copil care nu va fi al lui... A uitat și cine este... A uitat și cine spera să poată fi... A uitat pînă și buna-cuviință de a nu călca oamenii pe picior...

*

O palmă viguroasă însă i se oprește drept în piept și o voce cunoscută îl face să reia contactul cu realitatea. Este aceeași voce care cîteva zile în urmă îi spărsese urechea în Cișmigiu. Este domnul Aristotel Macropol, ziaristul independent.

— Ce faci, norocos egoist ce ești ?... Nu-ți mai recunoști nici măcar prietenii care-ți sunt binevoitori ?...

Negoiță, care și-a regăsit echilibrul, își privește prietenul cu oarecare nedumerire. Parcă nu-i vine să creadă că este adevărat. Deocamdată încearcă să se reconstituiască, mișcîndu-și numai picioarele. Apoi după primii pași, încercă să și vorbească. Fălcile însă nu-l mai ajută și se mulțumește să facă doar cîteva semne cabalistice pe care ziaristul nedumerit, le comentează cu un vădit aer de compătimire.

— Dar ce ți s-a întîmplat, bre, omule ?... Nu cumva te-a paralizat fericirea ?

Cuvîntul „fericire" îl face pe Negoiță să-și regăsească deodată și glasul și mințile. Fericirea lui nu fusese decît o cursă sinistră în care căzuse ca un dobitoc. Dar ceea ce îl doare mai mult este faptul că această cursă și-o întinsese el singur. Dacă nu s-ar fi luat după sfaturile primilor veniți, poate n-ar fi ajuns aici. Lui Aristotel Macropol, mai ales, avea să-i reproșeze cea mai mare nenorocire din viața lui. Și doar observase de la început că este un om guraliv. Dacă nu l-ar fi ascultat, e drept că n-ar fi fost încă subdirector, dar

nici încornorat conştient şi încă prin anticipaţie, n-ar fi fost... O mai mare ruşine ca asta nici că se poate pentru un funcţionar al statului... Abia acum înţelege el bine că nu mai are nimic de pierdut. Dacă ar putea scăpa barem, cu obrazul curat. Un obraz curat face mai mult ca un fotel de subdirector în care nu va putea trona decît cu ochii închişi de ruşine. Şi Negoiţă se întreabă, dacă n-ar fi mai bine s-o sfîrşească definitiv şi cu ziaristul independent, tot aşa după cum, cîteva minute în urmă, o sfîrşise şi cu bărbierul regelui Midas. Momentul era binevenit. Numai că nu ştia cum să înceapă ca să poată sfîrşi mai curînd. Norocul lui însă că tot ziaristul îi veni în ajutor la timp.

— Nu cumva de cînd eşti subdirector, ai început să te jenezi de mine ?... Nu-ţi mai convine să umbli cu oameni fără titluri oficiale ?...

Negoiţă îl priveşte de sus, de sus de tot, ceva mai de sus chiar, de cum s-ar fi găsit într-un aeroplan...

— Nu... Nu mă jenez... Mi-e ciudă numai că te-am cunoscut şi ţi-am urmat sfaturile... ca un prost... Dacă nu erai d-ta la mijloc, eu n-aş fi ajuns aici unde am ajuns !

Ziaristul îl măsoară din cap pînă în tălpi cu oarecare dispreţ.

— Dar pretenţios mai eşti şi d-ta, domnule subdirector !... Nu cumva ai fi vrut s-ajungi dintr-o dată ministru ?...

— Ba, ministru, nu... Dar nici de rîsul lumii, aşa cum sunt azi !

Şi Negoiţă, care simte că nu mai poate răbda, îşi dă drumul ca un conferenţiar la radio şi îşi varsă tot focul inimii cu o elocvenţă neobişnuită, care începe să impresioneze pînă şi pe guralivul domn Aristotel Macropol.

După ce tăcu unul însă, începu celălalt.

— Iartă-mă, dar mi se pare că şi de data asta, tot d-ta eşti greşit... N-ai nici un motiv să te vezi nenorocit, mai ales, cînd fericirea d-tale adevărată de-abia acum începe să-ţi bată în poartă... Crede-mă..., zău aşa !

Lui Negoiţă i se pare că ziaristul iar încearcă să-şi bată joc de el. Nu se mai osteneşte, dar, să-i răspundă şi se mulţumeşte să-l privească cu o strîmbătură ironică. Ziaristul însă nu se emoţionează de ironia noului subdirector şi revine cu argumente din ce în ce mai convingătoare.

— Da, da... Fericirea d-tale... adevărata fericire a d-tale, de-abia acum îţi bate-n poartă... Şi ştii cum îţi bate... Îţi bate tare... tare şi grăbită... Mai grăbită ca Ştefan cel Mare cînd bătea în poarta Cetăţii Neamţului, după ce fusese bătut de turci... Depinde de d-ta să-i deschizi cînd trebuie şi să n-o laşi să intre în casă, decît atunci cînd vei fi sigur că-ţi va intra pentru totdeauna... Dacă nu-ţi convine soluţia veche, n-ai decît să încerci alta nouă... Soluţii, slavă Domnului, cîte stele sunt pe cer !... Mai ales acum cînd nu mai eşti strîns cu uşa. Acum nu mai eşti forţat să te supui orbeşte fatalităţii... Acum eşti, doar, subdirector... Eşti cineva... Eşti, în orice caz, ceva mai mult decît ce-ai fost ieri... Şi mîine, probabil, dacă vei şti cum să procedezi, vei fi mai mult chiar şi decît eşti azi...

Negoiţă continuă să-l privească ironic.

— Vrei să zici ministru...

— Ba, ministru, nu... Te rog să nu-ţi iei nasul la purtare... Dar dacă te laşi turmentat de idei fixe, n-am ce-ţi face. Poate n-ai să mai poţi ajunge nicăieri... Dacă nu cumva vei da chiar înapoi...

Apoi, după o pauză semnificativă :

— Ba nu, zău !... Unde este scris că un subdirector trebuie să fie numaidecît căsătorit ? N-ai decît să nu te mai însori...

De data asta, Negoiţă, îi taie vorba revoltat.

— Bravo !... Frumoase sfaturi continui să-mi dai d-ta !...

Ziaristul însă continuă să surîdă fără să se simtă ofensat.

— Apoi, dacă n-ai văzut *Scrisoarea pierdută* de unde vrei să ştii cum sunt sfaturile pe care ţi le dau eu ?... Încearcă să faci cunoştinţă mai întîi cu Agamiţă Dandanache, şi pe urmă să vorbeşti.

Negoiţă îl priveşte şiret pe sub coada ochilor.

— Şi dacă ţi-aş spune c-am făcut-o şi p-asta, ce-ai să zici ?... Da, da... Am făcut cunoştinţă şi cu Agamiţă Dandanache al d-tale.

Ziaristul îl întrerupe autoritar :

— Pardon !... Al lui Caragiale, domnule subdirector... Nu al meu... Al lui Caragiale şi, dacă vrei, al dv., al tuturor românilor de pretutindeni...

— Al lui Caragiale... al d-tale... al nostru al tuturor... N-are importanță al cui este... Destul că așa cum este acest Agamiță Dandanache nu este decît un personaj abject, care îmi face scîrbă.

Aristotel Macropol însă, care ca orice ziarist independent are obiceiul să îndrăznească orice, pare a-și fi pus în gînd cu tot dinadinsul să-l facă pe Negoiță un om fericit.

— Să nu-ți fie niciodată scîrbă de ceea ce ai putea fi și d-ta. Ascultă-mă pe mine, domnule subdirector... Dă-o dracului pe amanta directorului general, că dumitale, știu eu ce-ți trebuie... Dacă ții cu tot dinadinsul să te însori, alege-ți altă nevastă... că femei, slavă Domnului, sunt destule... Scaune de subdirector însă sunt mai puține...

Negoiță simte că începe să se strîmbe din nou, deși la un moment dat, crezuse că s-a îndreptat definitiv.

— Dar lumea ?... Ce-are să zică lumea de mine, cînd va afla cum am obținut scaunul de subdirector ?...

— Lumea ?... Ce vrei să zică ?... Ce-a zis și de Agamiță Dandanache după ce a obținut scaunul de deputat...

De data aceasta Negoiță protestează sincer și revoltat.

— Nu, nu... Asta nu se poate...

— Ba se poate, se prea poate... Fiindcă dacă nu s-ar putea, n-am mai avea nici deputați, nici miniștri, nici directori generali, nici subdirectori... nimic... nici un fel de salariați ai statului !...

Apoi, după o pauză mai lungă, în care timp Negoiță se frămînta zadarnic să-i poată răspunde ceva.

— Hai, domnule subdirector !... Hai, domnule Negoiță !... Renunță la amanta directorului general, că femeia asta nu face de d-ta... Să nu-mi spui că o iubești, fiindcă nu este adevărat... Acum, ți se pare așa, fiindcă ești necăjit... Dar mîine, cînd ai să te limpezești la minte, ai să vezi că n-ai să te mai gîndești la ea.

Negoiță Prescureanu scrîșnește din dinți fără să poată răspunde, în timp ce domnul Aristotel Macropol își freacă mîinile cu entuziasm. Se pare că tăcerea lui Negoiță convine de minune ziaristului independent, care așteaptă, probabil, momentul binevenit să-i dea și ultima lovitură.

— Uite !... Dacă vrei... Dar numai dacă vrei, bineînțeles... să-ți dau eu pe cineva de nevastă... Pe nepoată-mea, bunioară...

Negoiță tresare din nou, dar nu scoate nici un cuvînt nici de data asta...

— Da, da... Pe nepoată-mea !... Nu e fată mare nici ea... E drept... Dar în schimb, nu-ți aduce în casă copilul altuia... Dacă vei fi capabil, cu ea ai putea avea un copil al d-tale... Dacă nu, n-are importanță, că nepoată-mea este dată dracului... Știe cum să se ferească...

Și, fiindcă Negoiță pare a fi amuțit complet, ziaristul independent continuă să vorbească numai el :

— Și unde mai pui, că protecția mea face, mi se pare, ceva mai mult ca protecția unui director general, care azi este, dar mîine poate să nu mai fie... Aristotel Macropol nu are nevoie să te înainteze în minister... Te înaintează în viață... în lumea bună... în lumea mare... în lumea în care te poți învîrti altfel, adică cu mai mult folos, decît în mijlocul pîrliților ăștia de funcționari, care nu au nici un prestigiu social...

Apoi, după o pauză mai mică :

— Spune-mi numai, cum o preferi ?... Blondă sau brună ?...

Abia acum Negoiță simte că începe să se îndrepte cu adevărat.

— Ce ? Ești nebun ?... Asta e-ntrebare ?... Mă întrebi cum o prefer, ca și cum nepoata d-tale ar mai putea fi și altfel decît așa cum este... Ba nu zău... Cum este nepoata dumitale ?... Blondă sau brună ?...

— Depinde... După cum îți place !... Că eu, nu-ți spusei încă... dar am două nepoate... Una blondă și alta brună.

În fața acestei oferte duble, Negoiță începe să-și recapete întreaga dispoziție pe care o socotea pierdută pentru totdeauna.

— Cum ? Cum ?... Două nepoate ?... Și încă una blondă și alta brună ?...

— Două, două... Dar la început, să știi că amîndouă au fost brune. Cu timpul însă, una din ele și-a vopsit părul blond ca să le poată deosebi lumea mai bine...

Negoiță, deși pare încîntat, se ferește să răspundă :

— Eh ! Ce zici ?... Eu, să-ți spun drept... Ți le pun la dispoziție pe amîndouă. D-ta n-ai decît s-alegi... Să știi însă că țin cu tot dinadinsul ca pe una să ți-o dau d-tale iar pe alta, tot unui băiat bun și simpatic ca dumneata, care să

aibă şi el nevoie de ceva protecţie... Aş prefera chiar un prieten de-al dumitale, un funcţionar tot de la Ministerul Artelor, unde văd că sunt numai băieţi de elită... oameni de seamă şi de viitor, nu ca în alte instituţii ale statului, unde după 36 de ani de serviciu, ies la pensie tot subşefi de birou.

Negoiţă parcă s-a pus în grevă. Zîmbeşte şiret, dar nu vrea să deschidă încă gura. În schimb, amîndoi se privesc la fel, cu aceeaşi bunăvoinţă, ca şi cum ar fi tratat o afacere avantajoasă de pe urma căreia s-ar fi putut obţine chiar ceva mai mult. Totuşi Negoiţă face încă pe dificilul. Ziaristul independent însă, care a mirosit că afacerea este ca şi făcută, se şi grăbeşte să mai arunce în vînt cîteva vorbe dulci.

— Hai domnule Negoiţă... Nu că vreau să-ţi forţez mîna... Dar, de ce n-ar fi o dată şi aşa cum vrei d-ta ?... Nu ţi s-a urît să fii tot la cheremul altora ? Aşa vrei s-o duci toată viaţa ?... Nu vrei să-ncepi barem de-acum să fii liber ? Cine crezi că are să te împiedice ?... Nevastaa ?... Aş ! De unde... Nepoatele mele îşi văd de-ale lor... că doar sunt fete cu scaun la cap... Nu stau degeaba... Chestia este însă să fii măritată, că dacă eşti femeie cu bărbat, altfel eşti văzută în societate... Reuşeşti mai bine decît ai fi singură, de capul tău... Aşa e lumea... N-ai ce-i face... Parcă domnişoara Lilly a d-tale după ce crezi că umblă ?... După bărbat, domnule Negoiţă... după bărbat, nu după d-ta personal... fiindcă dacă ar fi fost aşa, făcea copilul cu d-ta nu cu directorul general... Asta este femeie ca s-o iei d-ta de nevastă ?... D-ta n-ai priceput încă cum stă chestia ?... A scrîntit-o cu directorul general, şi acum umblă să-şi facă mendrele cu un biet subaltern nevinovat... Ruşine, domnule Negoiţă... Ruşine pentru un director general şi pentru o femeie ca domnişoara Lilly care se pretinde cultă, fiindcă spui că este şi studentă...

Apoi, grăbit, ca şi cum l-ar fi invitat să se urce într-un tren, gata de plecare :

— Hai, domnule Negoiţă... Nu mai sta pe gînduri... Hai, mai bine, să-mi vezi nepoatele... Hai să mi le vezi şi, dacă nu-ţi vor place, îţi dau voie să nu mai dai ochii cu mine, toată viaţa d-tale... Te dezleg de orice legătură sufletească cu mine !... Pariez însă că nici n-ai să ştii pe care, din două, ai să alegi... Să mă bată Dumnezeu dacă n-o fi aşa !... Hai să le vezi, şi dacă n-o fi aşa după cum îţi spun eu, să fiu

al dracului, dacă nu mă las de meserie... Închid şi ziarul, închid şi pe „Bărbierul regelui Midas"... Mă-nchid şi pe mine undeva departe, în vreun schit de călugări... şi iacă aşa !...

*

Negoiţă însă continuă să tacă... Tace solemn !... Tace ca sfinxul de la Gizeh, în capul căruia se spune că nu ştie nimeni ce se petrece...

Şi Negoiţă are dreptate. Tace fiindcă, probabil, acelaşi lucru se petrece şi în capul lui. Nu se petrece nimic !... Nimic precis... Sau, mai bine zis, se petrece ceva, dar ce anume, nu ştie nimeni... Nu ştie nici el... Se petrece ceva de care nu-ţi poţi da bine seama... Ceva ce simţi că se petrece numai cînd începi să urci spre ceea ce ţi-ai pus în gînd... cînd urci... te urci... te urci mereu, te urci pînă ce nu mai vezi în jurul tău nimic, nici pămînt, nici cer, nici stele, nici lună, nici soare... pînă ce nu te mai poţi vedea nici pe tine, fiindcă de la un moment dat, începi să te confunzi cu întunericul şi uniformitatea golului imens, în care nu-ţi mai poţi da seama ce faci...

Te urci ?... Sau te cobori ?...

NOTE

SCHIȚE ȘI NUVELE

CASA CU GEAMURILE PORTOCALII
(1908)

Ediția princeps apare în 1908, în colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 437, Editura librăriei Leon Alcalay, 92 pagini, cu subtitlul *Nuvele*, avînd în sumar: *Casa cu geamurile portocalii, Spovedania unui om putred, În grădina prietenului meu, Manuscrise găsite (Dîmbovița apă dulce!..., Teatrul în secolul al XIX-lea, Admirații meridionale, Rodin, Premiul Nobel, Cazul Nietzsche, O nouă religiune?).*

Deși volumul de poezii *Romanțe pentru mai tîrziu*, apărut în același an, este discutat de principalii critici ai timpului, primul volum de proză minulesciană este înregistrat cu prudență și acuzat de extravaganță. Astfel, în *Viața românească*, an. IV, nr. 5, mai 1919, p. 286 (într-o notă semnată cu inițialele A.B.) volumul *Casa cu geamurile portocalii* este considerat un produs hibrid, confecționat după modele străine. Ion Minulescu este acuzat de excentricitate, ca și uneori în poezie, „dîndu-și osteneala să fie bizar și întrucîtva reușind". Comentatorul crede că, după povestirile fantastice semnate de un Hoffmann, un Poe, un Gogol și „mai ales după ce au scris atîția simboliști — era să zic *absintiști* francezi —, exercițiile poetului român devin inutile". Hoffmann a fost — după părerea criticului A. B. — „un nevrotic și un exaltat care și-a trăit viața alcoolizîndu-se, Poe a fost un detracat și un alcoolic care și-a trăit halucinațiile", dar Ion Minulescu „pare să fie un om sănătos, teafăr, care se căznește de moarte să facă pe... ciudatul". Sînt totuși elogiate *tablourile plastice* din *Casa cu geamurile portocalii*, plastica fiind o „însușire a omului zdravăn, sănătos"; stilul cărții e considerat îngrijit, „arătînd cea mai înfloritoare bunăstare a sufletului și

a nervilor". Dar în final, avînd în vedere conținutul povestirilor, Minulescu este declarat „un simulant".

Comentariul lui A.B. este reluat, ca idee generală, de Nicolae Iorga în *Istoria literaturii românești contemporane*, vol. I, *Crearea formei*, 1934, p. 224—228.

O consemnare favorabilă întîlnim în *Falanga literară și artistică*, an. I, nr. 9, 7 martie 1910, p. 6, revistă care avea în comitetul de conducere pe Cincinat Pavelescu, E. Lovinescu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Zaharia Bârsan, Emil Gârleanu. La „cronica măruntă", Emil Gârleanu mărturisește că într-o mahala a Bucureștilor a descoperit prototipul *Casei cu geamurile portocalii*, intenționînd prin această relatare să atragă atenția cititorilor și criticii asupra scrierii lui Minulescu: „O! ironie a soartei! cîtă deosebire între casa indicată de aprinsa închipuire a poetului și prietenului Minulescu si căsuța îngenuncheată, în care, portocalie, va fi fost doar, demult, cațaveica stăpînei de pe vremuri, în zilele de fericire și de sărbătoare ale acestor locuri părăsite".

Prin această măruntă observație, Gârleanu urmărește să facă un serviciu prozatorului, subliniind puterea sa de transfigurare, distanța enormă de la subiectul real la cel creat prin ficțiune, diferența dintre casa existentă într-o mahala bucureșteană și cea transferată de autor într-un univers exotic și bizar.

Cei doi comentatori (A.B. și Emil Gârleanu) nu erau simboliști și nu cunoșteau proza simbolistă apuseană de tipul celei impuse de Jean Lorrain sau Villiers de l'Isle Adam. Minulescu era primul scriitor român care aducea la noi o asemenea proză. Era natural, ca și un spirit destul de conservator în domeniul esteticii ca N. Iorga să nu găsească în proza lui Ion Minulescu decît o bizarerie. De-abia E. Lovinescu elucida caracterul simbolist al acestei opere insolite, preferînd simbolismul din poezie și considerîndu-l fără interes în proză.

E. Lovinescu, în *Istoria literaturii române contemporane*, vol. IV, *Evoluția prozei literare*, Editura Ancora, București, 1928, p. 229, stabilește o distincție netă între poezia și proza lui Ion Minulescu, arătînd că „fantezia grandilocventă străbătută subteran de o reală neliniște și de un instinct de migrație și nostalgie, susținută, mai ales, de o retorică și de o muzicalitate externă covîrșitoare, a putut face din Ion Minulescu un poet funambul dar original și din atitudinea sa o atitudine de nouă orientare". Ajungînd să compare proza cu poezia minulesciană, E. Lovinescu le separă în mod absolut, ca structură: „tradusă în proză, adică fără sprijinul expresiei poetice și al muzicalității exterioare, aceeași fantezie s-a realizat într-o lamentabilă literatură de vervă, de poză, în care singularitatea, dealtfel cu reminiscențe din Jean Lorrain și alți scriitori francezi, ia aspectul flecărelii".

E. Lovinescu, în estetica sa, făcea distincția între *poezia lirică* și *poezia epică*, ultimul domeniu reclamînd o „atitudine serioasă în fața vieții și a lumii și apoi o creație în jurul acestei axe". Criticul cerea *prozatorului* o viziune obiectivă, concretizată în fapte precise, fapte de neînlocuit prin fantezie sau instinct muzical „inefabil și neorganizat". Cu alte cuvinte, proza cere o *organizare* a materialului tematic. Referințele critice lovinesciene vizează mai ales prozele de debut ale poetului: „Atît de colorată și de expresivă în poezie, grandilocvența scriitorului își trădează vidul de cugetare și de simțire în proză. Iată pentru ce toate «casele cu geamuri portocalii» și toate «măștile de bronz» și «lampioanele de porțelan» intră în categoria «baliverneIor» cu «yachturi»-fantomă, cu lorzi ce odrăslesc pe la Pitești, cu caiete «cu scoarțe albastre», cumpărate la «Hotel Drouot», în realitate, nici un interes literar, cu atît mai mult cu cît sunt exprimate într-un stil ce nu depășește cursivitatea ziaristicei mediocre."

D. Murărașu, în *Istoria literaturii române*, Editura Cartea românească, 1941, p. 400, definește volumul *Casa cu geamurile portocalii* drept o exploatare a „anormalului".

Trebuie arătat că, înainte de debutul său editorial (1908), Minulescu publicase în *Vieața nouă* fragmente de proză sub titlul *Din jurnalul unui pribeag*. Chiar din aceste fragmente se poate observa că scriitorul este lipsit de o adevărată vocație epică, din care cauză recurge la o modalitate lirică. Modalitatea este comună poeziei simboliste în genere; programatic, simbolismul cultivă o proză eterizată, lirică prin refulările pe care le conține, confesivă, plină de comentarii lirice, explorînd straniul, enigmaticul, fantasticul, cu gust pentru paradox și cu pretenția de a jongla cu realități inefabile. Proza simbolistă e ostentativ lirică.

În poezie, Minulescu opera o voită prozaizare, o convenționalizare lexicală cu efecte artistice surprinzătoare (de aici succesul romanțelor sale); în proză operează o tehnică inversă — *liricizarea*, uneori absolută, ce duce la desființarea *construcției* epice și la înlocuirea narațiunii cu divagația narativă paradoxală.

Casa cu geamurile portocalii, paralelă editorială a *Romanțelor pentru mai tîrziu* (1908), cuprinde narațiuni agreabile, cu teme enigmatice, ușor și parțial apropiate de atmosfera *Crailor de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, fără să aibă strălucirea acestora.

p. 11 CASA CU GEAMURILE PORTOCALII

Apare în *Viața literară și artistică*, an. I, nr. 28, 9 iulie 1906, p. 2—3 ; nr. 29, 16 iulie 1906, p. 1—2 ; nr. 30, 23 iulie 1906, p. 4. Nuvela este reluată fără modificări în volum la p. 5.

Într-o oarecare măsură povestirea conține unele elemente autobiografice. Englezul bizar ce-și construiește o casă ciudată, undeva într-o mahala bucureșteană, plină de pitoresc, pare a fi însuși poetul într-o ipostază ideală. Casa atrage atenția prin parcul ei misterios, prin geamurile portocalii și printr-o suită de legende legate de personajul ce-o locuiește. Locuința e tipic simbolistă, cu ceva din refulările arhitecturale ale visurilor poetului. Personaje, de asemenea simboliste, au „părul lung, cu cravate fîlfîitoare și pălăriile cu borul lat" ; cine nu recunoaște aici chiar costumul tînărului Minulescu ?

Totul e un joc epic liricizat, un joc de impresii și viziuni cromatice, de atmosferă ; absența analiticului nu ne dă ocazia să conturăm personaje, ci numai *medii* epice simboliste, localizate într-un eter vegetal, cursiv ca o muzică impresionistă.

p. 23 ÎN GRĂDINA PRIETENULUI MEU

Apare în *Revista celorlalți*, nr. 2, 1 aprilie 1908, p. 1.

Este reluată în volum la p. 55.

Narațiunea e un simplu pretext pentru a face, desigur, într-o manieră figurată, considerații asupra începuturilor și chiar asupra programului curentului simbolist. Am putea spune că e un adevărat manifest. Simbolismul e definit printr-un scenariu livresc, printr-un dialog între autor și ciudatul său prieten (care și-a uitat și numele), dar care e un *alter ego* al lui Minulescu, ca și englezul bizar din prima povestire, o variantă a unui erou estet, nemulțumit de viața obișnuită. El cultivă o grădină aranjată după doctrina curentului simbolist, imaginînd corespondențe între diverse opere simboliste și flori. Prietenul poetului, în ipostaza de grădinar, e un estetician rafinat, trăind în permanență voluptatea analogiilor vegetale și viziunilor colorate.

Narațiunea devine un prilej pentru a întocmi un mic dicționar simbolist, un dicționar de *corespondențe* între flori și imagini poetice, între flori și idei simboliste.

Povestirea e socotită chiar de către Ion Minulescu un deghizat manifest simbolist și e transcrisă cu fidelitate în *mărturisirile* din 1941 (*Nu sunt ce par a fi...* din *Revista Fundațiilor regale*, nr. 10, octombrie 1941, p. 55—76).

p. 34 MANUSCRISE GĂSITE

Dîmboviță apă dulce !..., Teatrul în secolul al XIX-lea, Admirații meridionale, Rodin, Premiul Nobel, Cazul Nietzsche, O nouă religiune ? apar după cum urmează :

Dîmboviță apă dulce !..., în *Viitorul*, an. I, nr. 281, 21 august 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor") ; în volum la p. 79.

Teatrul în secolul al XIX-lea, în *Viitorul*, an. I, nr. 367, 15 noiembrie 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor") ; în volum la p. 81.

Admirații meridionale, în *Viitorul*, an. II, nr. 295, 4 septembrie 1908, p. 1 ; articolul este dedicat lui Mistral (semnat „Koh-i-noor") ; în volum la p. 83.

Rodin apare în *Viitorul*, an. II, nr. 334, 13 octombrie 1908, p. 1 (semnat „M") ; în volum la p. 85.

Premiul Nobel apare în *Viitorul*, an. II, nr. 365, 13 noiembrie 1908 (semnat „Koh-i-noor") ; în volum la p. 87.

Cazul Nietzsche apare în *Viitorul*, an. II, nr. 303, 12 septembrie 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor") ; în volum la p. 88.

O nouă religiune ? apare în *Viitorul*, an. II, nr. 300, 9 septembrie 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor") ; în volum la p. 90.

Aceste articole reprezintă începutul carierii de ziarist a poetului ; mai toate sînt simple impresii de reporter sau note de lector.

MĂȘTI DE BRONZ ȘI LAMPIOANE DE PORȚELAN
(1920)

Ediția princeps apare în 1920 la Editura librăriei Leon Alcalay, 18 pagini, pe hîrtie obișnuită, cu o copertă semnată de Iser, reprezentînd o mască (desigur, de bronz) și un lampion de culoare bleu, cu desene figurativ-orientale. Cartea are și 12 ilustrații interioare (tuș negru), aparținînd tot lui Iser, deși nu sînt semnate.

Volumul este dedicat lui „Titi Micescu" (juristul Istrate Micescu), cu care fusese coleg de liceu la Pitești și apoi de studenție la Paris.

Deși scris după 12 ani de la apariția *Casei cu geamurile portocalii*, volumul *Măști de bronz și lampioane de porțelan* are aceeași substanță lirică confesivă, fiind o transcriere a jurnalului unui necunoscut, jurnal „procurat" la o licitație publică, în Franța. În toate ocaziile, Minulescu inventează o legendă prin care explică misterul fiecărui manuscris, în cazul de față fiind vorba de un *caiet cu scoarțe albastre*.

Ciudatul autor al *caietului*, născut la Pitești (coincidență biografică pentru Minulescu), are mania călătoriilor, obsesia peisajelor necunoscute; călătorește, dar ajuns pe Coasta de Azur, este urmărit de tatăl său adevărat, lordul W., cu care, în tinerețe, mama sa avusese o aventură. Pe bordul iahtului „Nirvana", apăsat de spleenuri, de blazări și de vise, eroul reușește să se piardă într-o călătorie enigmatică, într-un anonimat absolut, contopit cu toate orizonturile lumii.

Și aici întîlnim elemente autobiografice: Pe iahtul „Nirvana" își regăsește, în biblioteca ce-o are la dispoziție, „aproape toți autorii favoriți: Baudelaire, Gérard de Nerval, Rimbaud, Laforgue, Villiers de l'Isle-Adam, Verlaine, Mallarmé, Lautréamont, Oscar Wilde, Jean Lorrain"... Cabina e decorată cu tablourile pe care și le dorește adesea poetul: patru panouri originale de Toulouse-Lautrec (scene de café-concert din care nu lipsește Yvette Guilbert), un paravan de Whistler, o acvaforte de Rope (reprezentînd o femeie cu ochii injectați de absint), o pisică de Manet etc. Toată atmosfera e comună cu a întregii poezii minulesciene, în special cu cea din ciclul *Strofe pentru mine singur*. Pagini întregi din acest roman sînt *poeme* transcrise fără nici o modificare, menționate aici ca pagini de jurnal. Aceste două modalități de expresie literară — proză și poezie — nu au nici o diferență de conținut în opera lui Minulescu, sînt lucrate cu aceleași elemente lirice, cu aceleași intenționalități, trecînd ușor dintr-una într-alta.

Măștile de bronz... ne determină să definim opera de început a lui Minulescu ca o *literatură de călător*. Un elogiu al călătoriilor, al evadării e poema *Partenza* pe care o publică mai întîi în acest volum și numai apoi, dedicînd-o lui C. Brâncuși, o introduce în cărțile de versuri.

În critica foiletonistă jurnalul minulescian a trecut aproape neobservat. Perpessicius se referă tîrziu la acest volum, vorbind despre romanul *Bărbierul regelui Midas*, în 1938 (*Mențiuni critice*, vol. IV, Fundația pentru literatură și artă, 1938, p. 180—184). Romanul amintit l-a nemulțumit pe critic: „...Dacă totuși ne nemulțumește este pentru că d. Ion Minulescu este aici mai prejos decît putințele sale de prozator, dovedite fie în povestiri cu un umor fantastic ca cele din *Cetiți-le noaptea*, fie în *jurnale cu veritabil iz de autenticitate umană* [sublinierea noastră — E.M.], precum în *Măști de bronz și lampioane de porțelan*."

E. Lovinescu ironizează, așa cum am arătat, proza „măștilor" și „lampioanelor".

G. Călinescu nu înregistrează volumul decît la bibliografie, în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* (1941).

Citit în epocă, a dat poate o senzație de artificialitate, de cultivare a unor medii și spații livrești, dar azi oferă un anumit farmec al unei desuetudini devenită, după simbolism, temă literară. Pasta narațiunii e aceeași cu a primului volum și în special cu a povestirii *În grădina prietenului meu*; echivalentul „măștilor de bronz și lampioanelor de porțelan" este romanța *Bazar sentimental*; ca și romanța, povestirea e o colecție de fascinante obiecte simboliste, cu funcție sugerativă. În livresc, Minulescu se simte ca în elementul său, dar simbolurile rămîn exterioare, cu tot tragismul trucat al deznodămîntului. Lordul W. este un estet tragic, un blazat existențial ca și personajele din *Casa cu geamurile portocalii*.

Comparat cu romanul ulterior, *Corigent la limba română*, jurnalul *Măștilor de bronz*, relatează în parte despre același compartiment autobiografic, dar în alt mod. În roman e mai puțină stilizare, în jurnal

stilizarea devine obsesivă. Jurnalul e intens simbolist, deşi prefaţa sa, găsirea unui *caiet cu scoarţe albastre,* e o convenţie romantică. Călătoria consemnată în jurnal e o evaziune în care eroul se îndrăgosteşte sau întîlneşte eroi de roman, ca de exemplu un erou dintr-o carte a simbolistului Aurier („mort la 27 de ani"). Minulescu, în cîteva pasaje, cultivă gratuitatea pură, fantezia dusă pînă la visarea unor peisaje, căutînd să dea o proză de atmosferă. Titlul şi sensul cărţii e tradus prin *Romanţa fără ecou* („Iubire, bibelou de porţelan...").

Volumul *Măşti de bronz şi lampioane de porţelan* ilustrează prin caracterul său de jurnal livresc şi trecerea directă de la poezie la proză, de la notaţia poetică prozaizată, la însemnarea narativ-lirică. În textul cărţii sînt intercalate poeme (de regulă romanţe) publicate separat, fie mai înainte, fie ulterior cu mici modificări. Astfel, poezia datată în *Măşti de bronz şi lampioane de porţelan*: „10 spre 11 decembrie, noaptea", apare în *Flacăra,* an. III, nr. 9, din 14 decembrie 1913, datată: „1913", cu dedicaţia „lui Alexandru Macedonski" şi în *România nouă,* supliment literar şi artistic, nr. 12, din 23 mai 1920, p. 1, fără dedicaţie; în toate volumele de poezii este reluată cu dedicaţia „lui Constantin Brâncuşi" (vezi *Opere,* vol. I, p. 545).

Romanţa datată „22 aprilie" apare, sub titlul *Vasul fantomă,* în *România nouă,* supliment literar şi artistic, nr. 1, 1 februarie 1920, p. 13, cu dedicaţia „lui Constant Tonegaru", cu acelaşi text. În vol. *Versuri,* 1943, se fac mici modificări (vezi *Opere,* vol. I, p. 571).

Într-o poezie din tinereţe (*Viaţa literară şi artistică,* an. I, nr. 6, din 15 aprilie 1905, p. 125), intitulată *În pribegie,* sînt condensate impresiile de la înmormîntarea tatălui, ce amintesc de paginile din *Caietul cu scoarţe albastre*; textul e aproape acelaşi:

„Şi mi-ai dat să beau otrava dulce-a ducerii-neştire
Şi m-ai legănat în visuri, în extaz şi-n nesimţire,
Du-mă iar în zarea-n care tu doar poţi să mă mai duci
Şi mă-ngroapă-n cimitirul fără flori şi fără cruci."

În *Măşti de bronz şi lampioane de porţelan,* autorul jurnalului îl întîlneşte, la Nisa, pe Jean Lorrain. Cu aceleaşi impresii sau pornind de la aceleaşi impresii, Ion Minulescu scrisese despre Jean Lorrain în *Viaţa literară şi artistică,* nr. 26, din 26 iunie 1906, semnînd I. Nirvan (*La moartea lui Jean Lorrain*).

Admiraţia lui Minulescu pentru Jean Lorrain devine treptat o influenţă, aproape nefastă, după opinia lui E. Lovinescu. Acest romancier postnaturalist este propulsatorul unui nou gen de proză în Franţa, după 1885, aducînd o înrîurire a romanului mediilor citadine, populate cu tineri ce duc o viaţă clandestină; înnoirea constă mai ales în formă şi atitudine: el scrie cu simpatie complice şi ironică despre medii şi eroi şi acest lucru l-a fascinat pe Minulescu. Lorrain, fără să fie un romancier extraordinar, marchează trecerea de la romanul naturalist francez la cel psihologic sau, mai exact, după expresia lui Thibaudet, de la romanul documentar la cel romanesc, specie ce devine mai tîrziu o cronică socială.

Minulescu, în jurul anului 1900, lua contact la Paris cu moda Jean Lorrain, pe cînd E. Lovinescu, între 1912—1914, asista la declinul acestei mode, de aici acuzele la adresa autorului *Măştilor de bronz* care păstrase din Lorrain verva, fantezia exterioară, descripţia ironică şi complice a mediilor.

Textul volumului a apărut, în fragmente, în *Vieaţa nouă,* an. I, nr. 10, 15 iunie 1905, p. 233; nr. 14, 13 iulie 1905, p. 236; nr. 15, 1 septembrie 1905, p. 340—344; nr. 19, 1 noiembrie 1905, p. 438—442; în *Calendar,* 1909, al colecţiei „Biblioteca românească", Editura Socec, p. 310—315, sub titlul *Fără început* „din vol. *Cetiţi-le noaptea,* ce va apărea în cursul anului viitor". În realitate n-a intrat în acest volum, şi a mai fost reprodus în *Viaţa românească,* nr. 8—9, august—septembrie 1940, p. 8—19.

În revista finlandeză *Helsingin Samorat,* din 8 martie 1936, Elisabeta Lisitzin traduce un fragment din prima parte a jurnalului minulescian

CETIȚI-LE NOAPTEA

(1930)

Ediția princeps apare în 1930, la Editura Cultura națională, cu un portret de Iser, un desen în peniță avînd ca fundal o odaliscă.

Volumul, spre deosebire de primele două, a stîrnit discuții în presă, constituind un „caz literar".

Chiar înainte de apariție, N. Iorga ironizează volumul „care-și anunță în titlu chiar cuprinsul" (N. Iorga, *op. cit.*, p. 228). Perpessicius elogiază aerul „ușor fantastic" al povestirilor (*Mențiuni critice*, vol. II, p. 184), ocupîndu-se apoi pe larg de volum (*Mențiuni critice*, vol. III, Fundația pentru literatură și artă, 1936, p. 147—152), considerîndu-l „opera unui poet capricios, neastîmpărat, amuzant și divers". Criticul subliniază ideea de a dedica fiecare povestire unui scriitor român (Oreste, Andrei Naum, Mihail Săulescu și Dimitrie Anghel), fără ca povestirile să fie biografii romanțate, ci doar narațiuni simbolice. Discutînd caracterul fantastic al nuvelelor, Perpessicius nu-l consideră pe Minulescu apropiat de Edgar Poe, Villiers de l'Isle-Adam sau Somerset Maugham, ci mai degrabă de Guillaume Apollinaire, de care amintește chiar autorul în întîia nuvelă, *De vorbă cu Necuratul*, unde sugerează ideea că „Damian, enigmaticul, diavolul și omul de afaceri din zona Predealului neutralității e frate bun cu Honoré Subrac, șampionul mimetismului uman și cu Aldavid, falsul Mesia", eroi ai povestirilor lui Guillaume Apollinaire.

Ar merita o discuție aparte dedicațiile acestor nuvele ; Oreste, Mihail Săulescu și Andrei Naum muriseră în război, iar Dimitrie Anghel își pusese singur capăt zilelor, împrumutînd (o spune Claudia Millian în *Despre Ion Minulescu*, E.P.L., 1968, p. 95) un revolver de la Ion Minulescu : „Într-o noapte, într-una din aparițiile lui la București, Mitif

îl căuta grăbit pe Minu la cabinetul ministrului unde lucra [era în 1913 director de cabinet în Ministerul de Interne — n.n.]. I-a cerut revolverul, fiind nevoit să ajungă noaptea la țară. Peste cîteva zile vine teribila veste că poetul Anghel se împușcase." E o legătură simbolică între sinuciderea lui Anghel și sinuciderea din *Apa, gîsca și femeia*, cum e o legătură între faptele povestite în celelalte nuvele și scriitorii cărora le sînt dedicate. Oreste [Georgescu] a căzut pe front la Predeal, dar halucinațiile lui au un sîmbure de adevăr, un punct de plecare, mult dilatat de fantezia lui Minulescu. Pe Andrei Naum, Minulescu îl cunoaște în refugiile la Iași, în mahalaua Păcurari, și identificările biografice sînt posibile. Nuvelele au în aparență structura unor scrieri străbătute de o evidentă gratuitate, dar, cu oarecare atenție se pot face identificări între faptele imaginate și cele reale ; aluziile la viața scriitorilor au o anume încifrare.

Perpessicius apropie apoi pe Damian-Necuratul de credințele populare românești : „Necuratul d-lui Ion Minulescu este în același timp Nefărtatul credințelor noastre populare, patronul lui Peter Schlemihl, omul care și-a vîndut umbra, și copia, oarecum atenuată, a lui Mefistofeles, mai puțin din *Faust*-ul medieval cît din *Faust*-ul lui Lessing și Goethe. Un spirit-tovarăș, setos de cunoaștere, avizat, și călăuză, așa cum se comportă și onorabilul Damian-Necuratul din povestirea d-lui Ion Minulescu, cu neofiții săi. Desigur, d-l Ion Minulescu nu adîncește aceste aspecte, pentru simplul motiv că rămîne permanent în basm. Într-un basm altoit însă pe contingențele cele mai familiare."

G. Călinescu (în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 618) consideră nuvelele din *Cetiți-le noaptea* niște „mistificații", „pline mai mult de enormități decît de mister", încheind : „Ca să fie credibile, în sens fantastic, aceste basme ar trebui să aibă cîte un simbol. Ideea ocultă însă le lipsește."

Mai ales titlul volumului îi pare tenebros lui G. Călinescu. Minulescu însă explică într-un interviu (*Rampa*, 6 mai 1935) : „...Îmi place să lucrez înconjurat de tăcerea și discreția nopții. Dintotdeauna eu am fost mai bun prieten cu noaptea decît cu ziua..."

În opera poeților simboliști tema nopții (nu a nocturnului romantic) a constituit o predilecție ; amintim, la noi, în afara nopților lui Macedonski, micile poeme în proză ale lui G. Bacovia, *Bucăți de noapte*, contemporane cu *Cetiți-le noaptea*. Narațiunile minulesciene au însă alt sens.

Cu volumul *Cetiți-le noaptea* scriitorul descoperă o altă sursă a prozei sale : *fantasticul*, realitate cultivată cu voluptate de Charles

Baudelaire, Edgar Allan Poe şi chiar de Villiers de l'Isle-Adam şi Guillaume Apollinaire.

Considerate creaţii ostentativ spirituale, cu atitudini de „enfant terrible", povestirile acestei suite sînt expresia cea mai directă a bonomiei docile şi spirituale cu care Minulescu şi-a scris întreaga operă. Fantasticul minulescian nu cultivă misterul morbid ci doar un fel de straniu, ipostază plasată între grotesc şi ironic.

Cartea e considerată azi ca făcînd parte din vîrsta de aur a anticipaţiei româneşti (Ion Hobana, *Vîrsta de aur a anticipaţiei româneşti*, E.P.L., 1969). Povestirile lui Minulescu sînt însă numai *fantastice* şi nu ştiinţifico-fantastice. Fantasticul lui Minulescu e o modalitate de a inova poezia, de a crea o lume mai tonică, cu mai multă poezie, fiind mai mult bizarerie decît basm viitorist. Fără să se poată alătura pamfletului fantastic arghezian din *Tablete din Ţara de Kuty*, povestirile lui Minulescu, din acest volum, nu mai sînt simboliste în structură şi, aceasta este principala lor carenţă, le lipseşte gravitatea fantasticului simbolist.

p. 103 DE VORBĂ CU NECURATUL

A apărut în *Cetiţi-mă*, an. II, nr. 3, februarie 1922, p. 143—174, dedicată, ca şi în volum, lui Oreste (1891—1918), poet român, mort în primul război mondial afirmat prin colaborările la *Veaţa nouă*, traducător din Leconte de Lisle şi Baudelaire, autor al volumelor: *În umbra iubirii* [1909], *Poezii* [1911], *Himera* [1914], *Cireşul înflorit* [1916]. Nuvela a fost reluată în volumul *Cetiţi-le noaptea* la p. 13.

Descrierea casei lui Damian deconspiră interiorul casei lui Minulescu, textul e plin de figuri de stil din poezii, unele pagini sînt direct autobiografice: „...pe vremea războiului eram şeful de cabinet al ministrului de Interne..." E vorba de ministeriatul lui Vasile Morţun din 1916.

De vorbă cu Necuratul e o povestire cu o tematică faustiană, adaptată însă la convenţiile vremii. E o transpoziţie pentru un alt portativ a aceleiaşi structuri lirice, tratată însă jurnalistic, cu care ne întîlneam în proza mai veche a poetului. Trebuie reţinut faptul, potrivit observaţiei lui Perpessicius, că diavolul este conceput aici în spiritul credinţelor poporului nostru, este deci autohtonizat, nu exotizat.

Ca tehnică, scriitorul face un amestec între realitatea cotidiană şi cea fantastică, între descrieri aparent realiste şi planări în imaginar. Rezultatul e, din punct de vedere estetic, hibrid, dar povestirea are o cursivitate de netăgăduit.

Nuvela este tradusă în portugheză de Eugenio Navarro sub titiul *Un companhiero de viagem*, în antologia *Novos contos romenos*, apărută la Lisabona în 1964, prefaţată de Victor Buescu.

p. 149 CRAVATA ALBĂ

Apare direct în volum (la p. 99); dedicată lui Andrei Naum (1875—1917), scriitor mort în primul război mondial la Mărăşeşti. Reprodusă în volumul *Cine-i autorul acestui roman senzaţional?* (la p. 150) fără dedicaţie.

Povestirea *Cravata albă* e un model de naraţiune fantastică în literatura noastră; e un fel de fantastic în fantastic, aşa cum există un teatru în teatru: eroul, Toma Radian este un cunoscut autor de nuvele fantastice. Naraţiunea abundă în elemente simboliste: cravata *albă*, aşezată într-o cutie *verde*. Chiar scheletul care apare la bal nu e un personaj izolat; poezia lui Minulescu e populată de schelete care ies şi intră în morminte.

p. 162 OMUL CU INIMA DE AUR

Apare în *Gîndirea*, nr. 4, 1924, p. 343—349, dedicată, ca şi în volum, poetului-erou Mihail Săulescu (1888—1917), căzut la Predeal în primele zile ale războiului din 1916—1918. Reprodusă în volumul *Cetiţi-le noaptea* la p. 123. Reprodusă, fără dedicaţie, în *Cine-i autorul acestui roman senzaţional?*, la p. 68.

Un fragment din nuvelă este reluat şi publicat, sub formă de articol, în ziarul *Bucureşti*, an. I, nr. 1, 25 martie 1941, p. 1—2.

Un personaj din această nuvelă e tot un scriitor ca şi-n *Cravata albă*, romancierul Dumitru Dumitrescu — Dum-Dum, alcoolic de tipul lui Poe. Fluxul epic are caracter de povestire medievală: bătrînul evreu Abraham Zacheul nu poate muri de 300 de ani, pentru că cineva îi furase inima, o inimă de aur, ajunsă prin nenumărate tranzacţii la un bijutier; bijutierul o transformase în podoabe diverse. Blestemul îi prescrisese eliberarea, adică posibilitatea morţii, numai după ce ar fi colectat toate bijuteriile confecţionate din inima lui de aur. Timp de

trei secole își adunase aproape toată inima, dar ultima bucățică de aur, făcută inel, era în posesia scriitorului de nuvele fantastice Dum-Dum. (Subiectul putea căpăta extensiune de roman fantastic). Dum-Dum *îl eliberează* cedîndu-i inelul, dar refuză să scrie istoria acestui om cu inima de aur pe motivul că e *reală*, și el scrie numai *povești inventate*. Narațiunea e un joc livresc, o rețetă spirituală a genului fantastic, gen în care nu are ce căuta realitatea. După cum ușor se observă, narațiunea se încheie cu o poantă, specifică prozei lui Minulescu de după 1930.

p. 175 APA, GÎSCA ȘI FEMEIA

Apare în *Adevărul literar și artistic*, nr. 317, 2 ianuarie 1927, p. 7. dedicată lui Tudor Teodorescu-Braniște. Manuscrisul se păstrează la Biblioteca Centrală de Stat, 7 file, M.R. XX/II—3 nr. 10036. În volum (la p. 147) este dedicată lui Dimitrie Anghel.

Reprodusă în *Cine-i autorul acestui roman senzațional?* (p. 185), fără dedicație.

Povestirea e sub nivelul celorlalte, avînd caracterul de farsă lugubră, comun epicei de foileton umoristic din epocă.

CINE-I AUTORUL ACESTUI ROMAN SENZAȚIONAL ?

(1943)

Ediția princeps apare în 1943, la Editura Cartea românească, avînd o copertă colorată în albastru, cu un semn de întrebare la mijloc. Scrisoarea către „cetitori“, semnată I.M., este o fontă de manuscris caligrafic. În sumar sînt patru nuvele inedite (*Cine-i autorul acestui roman senzațional?*, *Nevasta cantonierului*, *Dulcineea Pelinescu*, *Un fapt divers cultural*), trei reluate cu mici modificări din volumul *Cetiți-le noaptea* (*Cravata albă*, *Omul cu inima de aur*, *Apa, gîsca și femeia*) și o nuvelă reprodusă cu esențiale schimbări din volumul *Casa cu geamurile portocalii*: *Spovedania unui om putred*, devenită *Spovedania unui înstreinat*.

p. 187 CINE-I AUTORUL ACESTUI ROMAN SENZAȚIONAL ?

Apare direct în volum la p. 9.

Conținutul e parodic, un fel de schematizare a unei acțiuni senzaționale, iar forma e minată de o vervă de foileton. Intenția autorului e o ironie la adresa abundenței romanelor de acest tip în epocă; dar intenția rămîne exterioară și bibliografia temei se îmbogățește, poate, numai cu intenția unui antiroman...

p. 220 NEVASTA CANTONIERULUI

Apare în *Vremea*, nr. 262, 6 noiembrie 1932, p. 6, cu titlul *Stanca, Tranca-fleanca*, dedicată lui Alexandru Cazaban, „vînător de iepuri și de oameni“. Același text este reprodus în *Universul literar*, nr. 49, 20 decembrie 1942, sub titlul *Nevasta cantonierului*. În volum este reluată cu acest titlu și fără dedicație la p. 57.

p. 237 UN FAPT DIVERS CULTURAL

Apare în *Familia*, nr. 4—5, 1939, p. 9—29, cu titlul *De vorbă cu urmăsarul lui Mihai Viteazul*. Textul, cu titlul schimbat, este reprodus fără modificări în volum la p. 101 Nuvela ilustrează cu fidelitate maniera stilistică a ultimei perioade din opera sa poetică (*Cinci grotești*) și nu numai poetica; ne referim la grotescul romanelor în primul rînd, un grotesc dublat de umor fantast în nuvele.

p. 260 SPOVEDANIA LUI ÎNSTREINAT

Apare în *Viața literară și artistică*, an. I, nr. 34, 20 august 1906, p. 2—4; nr. 35, 27 august 1906, p. 2—3, cu titlul *Spovedania unui om putred*, dedicată lui Aurel Niculescu-Brațu, unul din amicii de cafenea simbolistă. Nuvela este reluată cu același titlu în volumul *Casa cu geamurile portocalii* la p. 29. În volumul *Cine-i autorul acestui roman senzațional?* (p. 133) apare versiunea definitivă a nuvelei (cu titlul schimbat *Spovedania unui înstreinat*); textul este mai concentrat și mai bine realizat din punct de vedere artistic.

Redăm un sumar portret al dedicatarului, semnat de Claudia Millian în *Cartea mea de aduceri aminte*, Editura Cartea românească, 1973, p. 209—210: „Al doilea tip de *Comedie umană* era, printre noi, profesorul Aurel Brațu; cred că sînt încă persoane care-și amintesc de el. De originalitate puternică, de o cultură din cele mai bine alese, Brațu se bucura de indiscutabile simpatii. Prezența lui punea atîta savoare convorbirilor, că de multe ori el era cauza întîrzierii nemuritorilor în cafeneaua unde bieții chelneri moțăiau obosiți. Dar antrenamentul dialectic nu vrea să cunoască porunca ceasornicului, nici cîntatul cocoșilor. În conversațiile lor se amestecau și unii din zeii lor îndepărtați, printre care Baudelaire, Rimbaud, Gérard de Nerval, inadaptabili care soseau după miezul nopții aducînd cu ei ecoul litaniilor lirice. Și ca în turnuri de geamie muezinii își rosteau rugăciunile !..."

Bizarul erou al nuvelei, prințul B., este un personaj tipic de poezie simbolistă. El cultivă cu voluptate vicioasă o moarte lentă, bine programată. Ideea e prezentă și în piesa *Pleacă berzele*, unde otrăvirea se face cu parfumuri. Portretul prințului B. este livresc (cum sînt de regulă portretele în proza simbolistă), cu trimitere la Oscar Wilde și la Poe.

ROMANE

Dacă E. Lovinescu acuza, în *Istoria literaturii române*, volumul IV, proza minulesciană de prea multă poză, flecăreală și vervă dusă pînă la „baliverna" ziaristicei mediocre, Tudor Vianu, în *Arta prozatorilor români*, discuta aceeași operă în contextul prozei fanteziștilor interbelici (N. Davidescu, Adrian Maniu, Ion Vinea și chiar Mateiu I. Caragiale), elogiind caracterul jovial și fantast, divagația paradoxală și mai ales puterea de improvizație. Atunci cînd fantezia poetului încetează imagistic, spune Tudor Vianu, intervine verva paradoxală care salvează cursivitatea expozeului epic.

Aceleași citate sînt caracterizate diferit de cei doi critici; E. Lovinescu socotea că portretul d-nei Grünberg din *Roșu, galben și albastru* e o specie de *„mauvais goût"*, pe cînd Vianu îl plasa în perspectiva unei bufonerii fantaste: „fața rumenă ca o turtă dulce spoită cu sirop de zahăr ars, ochii albaștri ca sticlele de apă gazoasă, nasul scurt și insinuant cu nările vizibile ca două lanterne de automobil și buzele cărnoase, obraznice și răsfrînte ca ghizdurile unei fîntîni". (*Arta prozatorilor români*, Editura contemporană, 1941, p. 333.)

Noi vedem în jocurile lui Minulescu nu o construcție epică obiectivă, ci mai mult o *tentativă* de a schimba peisajul prozei contemporane, de a-i găsi alte posibilități de expresie.

După primul război mondial romanul devenise genul dominant: poeții, criticii, dramaturgii scriu romane. Dacă *romancierii*, adică prozatorii propriu-ziși, scriu mai ales romane obiective, interesîndu-i în primul rînd viața socială, acei romancieri ce veneau din critică, poezie sau teatru sînt interesați mai mult de analize și experiențe introspective. În acest context, proza lui Minulescu contribuie la intelectualizarea domeniului și la explorarea mediului citadin specific bucureștean.

Trebuie spus că prin structura sa, Minulescu nu e un prozator şi, totuşi, a făcut proză în mod deliberat. Într-un interviu acordat, în 1926, lui I. Valerian, declara : „Nu mai scriu versuri !... Alt lucru mai puţin imporatnt este că m-am hotărît să scriu numai proză" [1].

Claudia Millian îşi aminteşte că cel puţin pentru romanul *Roşu, galben şi albastru* „îşi purta personagiile" cu el, „sta de vorbă cu ele într-un crîmpei de viaţă aidoma" [2]. Coroborate, cele două idei ne duc la concluzia că Minulescu a scris simultan şi versuri şi proză, confundînd metodologiile celor două domenii, reuşind, desigur, mai bine în domeniul poeziei pe care o scotea din turnul de fildeş, punînd-o să circule în mase, contribuind în sfera prozei la o poetizare în primele scrieri şi la o dezobiectivare a domeniului în romane. Prin romanele sale, Minulescu demonstrează că proza poate fi şi un comentariu direct, lejer şi spumos al unor lucruri comune.

Vorbind mai ales de difuziunea spectaculară a poeziei lui Ion Minulescu, N. Davidescu inventase, caracterizînd fenomenul, termenul de *minulescianism* (N. Davidescu, *Aspecte şi direcţii literare (1914—1921)*, vol. I, 1921, p. 44—50). Pompiliu Constantinescu extinde termenul şi asupra prozei minulesciene (Pompiliu Constantinescu, *3 şi cu Rezeda 4*, în *Vremea*, an. VI, nr. 271, 15 ianuarie 1937, p. 2). După opinia acestui critic atent şi aplicat deopotrivă detaliilor semnificative şi ansamblului, Ion Minulescu şi-a amplificat arta printr-o specie de „funambulesc democrat şi o serie de pilule afrodiziace, cu muzicuţă şi mister exterior", scoţînd-o din turnul de fildeş, fiind conştient că publicul fuge de subtilitatea prea rafinată. „Pe scara acestei evoluţii cadente", mai ales simbolicul ciclu *Strofe pentru toată lumea*, „rezumă rezultatul unei cariere de revoluţionar care s-a adaptat la gustul obştesc, făcînd dintr-un poet de baricadă un scriitor popular".

Dar cea mai probantă şi elocventă dovadă a popularizării simbolismului (de la *Cetiţi-le noaptea*, *Roşu, galben şi albastru*, *Corigent la limba română* şi pînă la *3 şi cu Rezeda 4*) o constituie proza sa compusă din cronici policrome, carnete autobiografice, truculenţă verbală, fantezie satirică etc.

În conţinut, romanele sale nu depăşesc decît rareori gravitatea jurnalistică a faptului divers, nu produc tulburări interioare. Romanele sale cultivă aventura banală, cotidiană, dar această aventură e tratată după o reţetă proprie, o abundenţă de ironii, o utilizare a paradoxului, a calamburului (supărător pentru urechile estete), a aluziilor etc. Toate acestea au alimentat minulescianismul poeziilor, fără să-i adauge o notă nouă.

---

[1] *Viaţa literară*, an. I, nr. 9, aprilie 1926.

[2] Claudia Millian, *Despre Ion Minulescu*, E.P.L., 1968, p. 145.

CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ

(1928)

Apare mai întîi în reviste, pe capitole, după cum urmează : în *Lumea, bazar literar*, Iaşi, nr. 30, 7 iunie 1925, p. 7—11 (*Vacanţa unui licean*) ; nr. 35, 9 august 1925, p. 2—5 (*Salonul din strada Libertăţii*) ; nr. 39, 4 octombrie 1925, p. 1—3 (*Cu Moş Ajunul*) ; nr. 43, 29 noiembrie 1925, p. 7—8 (*Mihăiţă iubeşte*) ; în *Adevărul literar şi artistic*, nr. 346, 14 iulie 1927, p. 1—2 (*Corigent la limba română*) ; nr. 349, 14 august 1927, p. 1—2 (*Viaţa în internat*) ; nr. 352, 14 septembrie 1927, p. 1—2 (*Viaţa de student la Paris*) ; nr. 355, 25 septembrie 1927, p. 1—2 (*Cum iubeşte Lizica*) ; nr. 370, 8 ianuarie 1928, p. 1—2 (*Cine-i vinovat ?*) ; nr. 403, 26 august 1928, p. 1—2 (*A murit Lizica*) ; nr. 420, 23 decembrie 1928, p. 7 (*La „Kübler", printre intelectuali*).

Cu modificări insesizabile, textul este reprodus în volumul ce apare la sfîrşitul anului 1928, la Editura Cultura naţională, 276 pagini, ilustrat de Lucia Demetriade-Bălăcescu, cu titlul caligrafiat în cerneală roşie. Desenele, în alb şi negru, sînt realizate în stilul cărţii, uşor naive, cu un grafism ce completează sugestiv textul.

Romanul e în întregime o biografie uşor cenzurată, pigmentată de introspecţii fermecătoare. Cea mai bună explicaţie a cărţii o constituie mărturisirea autorului. „Mai întîi *Corigentul meu la limba română* nu este propriu-zis un roman. Nu vreau să se creadă că în modestul meu compartiment literar am introdus bagaje care nu-mi aparţin. Nu. Nu ştiu să scriu romane şi probabil nu voi putea să învăţ să scriu niciodată aşa ceva. De cîte ori am încercat mi-am dat seama că sensibilitatea mea artistică nu poate suporta disciplina riguroasă a formelor precise, după care se scrie un adevărat roman. Mă mărginesc doar să scriu aşa după cum mă taie capul, sau — mai bine zis — nu-mi dau niciodată osteneala să-mi fixez mai dinainte nici popasurile, nici sfîrşitul drumului pe care mă las purtat numai de fantezie" [1].

---

[1] Apud Perpessicius, *Menţiuni critice*, II, 1934, p. 332.

Transcrierea biografică la persoana întîi și tot arsenalul simbolist de modalități lirice, libertatea de a nara fără încrederea într-o construcție epică, într-o formă riguroasă sau cel puțin într-o convenție, îi erau proprii lui Minulescu.

Comparat cu celelalte romane minulesciene, *Corigent la limba română* este cel mai închegat și cel mai convingător, deși nu e cel mai obiectiv pe planul categoriei epicului. Romanul e autobiografic prin excelență, cuprinzînd adolescența elevului Minulescu, mediul școlar piteștean, amintirile din Slatina, perioada pariziană, întoarcerea în țară, debutul în cafeneaua „Kübler", plecarea ca funcționar la Constanța, în 1906.

Alături de mărturisirile lui din 1941 [1], de interviuri și de documentele memoriale ale contemporanilor, textul devine o sursă de informare biografică, dar în același timp o proză spumoasă, lejeră, plină de jovialitate și fantezie. În roman nu avem personaje prea bine individualizate, cele indicate de autor (Cotan, Mihăiță, Lizica, Steluța etc.) sînt numai niște umbre impresioniste, nu au adîncime, nu au individualitate de personaje epice. Singurul personaj e Minulescu, cartea constituindu-se ca un autoportret psihologic.

Cercetătorii au tratat romanul ca o sursă documentară metaforică și au venit cu documente prin care revelau inexistența corigenței eroului. Dar nu acest lucru este esențial aici. *Corigent* sau nu *la limba română,* Ion Minulescu este un personaj absolut al romanului, iar romanul e un *jurnal* capricios și indiscret. S-ar putea face o diferențiere între faptele reale și invențiile poetului, dar o asemenea operațiune n-ar demonstra — pînă la urmă — nimic. Dacă există multă ficțiune în roman, cu atît mai bine pentru caracterul său artistic, dar dincolo de orice fantezie, nu este deloc imaginar portretul autorului care, deși constituit din invenții parțiale, în unitatea lui, e extrem de real.

Chiar dacă proza acestei cărți e numai o relatare plană, cum s-a mai spus, „fără reliefuri și contururi", fără iluzia unei construcții epice, stilul și mai ales fantezia stilistică oferă lectorilor un farmec specific minulescian, ce completează imaginea pe care o aveau despre poetul *Romanțelor pentru mai tîrziu.*

Romanul a stîrnit entuziasmul lui Paul Zarifopol, care-i consacră un studiu [2], comparînd pe Ion Minulescu, în acest caz, cu Ion Creangă,

[1] *Nu sunt ce par a fi...* în *Revista Fundațiilor regale,* nr. 10, 1941.
[2] Paul Zarifopol, *Artiști și idei literare române,* capitolul *Minulescu povestitor,* București, Editura Națională-Ciornei, p. 61—71.

cel din *Moș Nichifor Coțcariul*: „Nici Creangă, nici Minulescu nu puteau trata erotica așa cum cere filosofia morală a guvernantelor și cum prescriu autoritățile sociale sau intelectuale, care, din interese felurite, recurg ocazional la acea filosofie morală. Creangă a fost cenzurat, Minulescu nu. Acestuia din urmă i s-a întîmplat să scrie mulți ani după ce Pierre Louÿs, Anatole France, Henri de Régnier și atîți alții modificaseră ireversibil paragraful care fixează limitele eroticei în cadrul moral-estetic al publicului mare însuși".

După Zarifopol, acest al doilea roman minulescian, ca și *Roșu, galben și albastru,* e un text carnavalesc pe un ton *blagueur*: „Marionetele acestea sunt tipuri schematice, văzute după niște norme, pe care le putem numi clasice, ale fanteziei umanistice proprii artizanului român. Povestirea devine astfel un «teatru de păpuși» al umorului și al satirei românești tîrgovețe."

Zarifopol stăruia în mod direct asupra reliefării caracterului citadin al prozei lui Minulescu, ca noutate într-un context tradiționalist (poate mai exact ruralist) al prozei noastre, „ca o proză eminamente locală, gîndită pentru marele public: Simbolistul franțuzit a scris, ca intelectual bucureștean, două cărți populare și foarte literare". Completînd opinia lui Zarifopol, putem spune că, prin *Corigent la limba română* (ca și prin *Roșu, galben și albastru*), Minulescu se sincronizează cu faza ultimă, de autohtonizare, a poeziei sale.

E. Lovinescu comentează romanul cu rezerve, considerîndu-l un produs al „aceleiași fantezii satisfăcute și zgomotoase, al cărui erou rămîne, de fapt, tot poetul Ion Minulescu" [1].

Un comentariu favorabil semnează în *Ramuri* (an. XXIII, nr. 1, ianuarie 1929, p. 47—48) poetul Nicolae Milcu: „*Corigent la limba română* este romanul autobiografic al unei adolescențe parfumate de trecut și încălzită de un ușor senzualism. [...] O carte de Ion Minulescu este întotdeauna, un eveniment. Scrisul său este admirat pînă la paroxism sau defăimat pînă la inconștiență, ceea ce înseamnă că pasionează...".

D. Murărașu consideră romanul ca un exemplu de „platitudine de fond și expresie", recunoscînd ironic și o mare „sforțare de a fi spiritual" [2].

[1] E. Lovinescu, *Scrieri,* vol. 6, *Istoria literaturii române contemporane,* 1937, ediție de Eugen Simion, Editura Minerva, 1975, p. 253.
[2] D. Murărașu, *Istoria literaturii române,* Editura Cartea românească, 1941, p. 400.

Judecînd cu severitate romanele lui Minulescu, G. Călinescu, deşi le socotea lipsite de substanţă epică, le recunoştea savoarea : „Ele sunt nişte gasconade pline de enormităţi şi de «bucureştisme» (*Aoleo!... ia te uită, nene... pe cinste!*. Ca întotdeauna însă trivialitatea este eludată printr-o competenţă artistică ţipătoare, dar nu mai puţin reală."

Criticul, ca şi E. Lovinescu, judecă prin integrare, prin comparaţie cu poezia, proza lui Minulescu. Despre *Corigent la limba română* nu vorbeşte elogios ca Paul Zarifopol, dar nici demolativ ca D. Murăraşu : „În *Corigent la limba română* locvacitatea se amestecă cu un fir de melancolie, care dă cărţii, interesantă şi ca document, o oarecare nobleţe. Dar «miticismul» este şi aici în toi, potrivit pînă la un punct cu copilăria unui român din preajma Oltului, replică mai zgomotoasă «medelenismului» lui Ionel Teodoreanu"...

G. Călinescu gustă cu fineţe şi cu satisfacţia de istoric literar scena tezei la limba română, cînd eroul, elev în clasa a VI-a, scriind despre poezia lui Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia*, observă că Cozia nu are turnuri ci turle şi că umbrele lor nu cad peste apa Oltului ca-n textul poetului („Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate..."). Şi cînd, desigur, profesorul de limba română îl dă afară şi apoi îl lasă corigent. Faţă de primul roman (*Roşu, galben şi albastru*) aici, portretele „deşi caricaturale sunt de o fantezie mai constructivă".

După aproape cinci decenii de la apariţia romanului ne dăm mai uşor seama de ce critica momentului îi nega cu vehemenţă caracterul romanesc. Pe la 1926—1928 romanul românesc se afirmase dar nu se consolidase definitiv ; cel puţin elementul autobiografic nu convingea ; romanul bazat pe confesiune se va impune puţin mai tîrziu. În plus, pe Minulescu nu-l interesa deloc materia epică, subiectul, ci noutatea sensibilităţii, a expresiei.

Din punct de vedere faptic, *Corigent la limba română* prezintă o acţiune ce precede, biografic vorbind, materia epică a primului roman. Propriu-zis, *Roşu, galben şi albastru* începe, ca acţiune, după ultima filă a *Corigentului la limba română*. Am putea spune că Bucu, din acest roman al juvenilităţii, devine Mircea Băleanu din romanul de război. Lumea lui Minulescu din mai toate romanele se apropie, tipologic vorbind, de aceea a lui Caragiale sau Anton Pann, dar ţinînd seama de faptul că poetul simbolist îi aduce moravurile la zi. Această lume cu structură carnavalescă e tipic bucureşteană ; Minulescu o duce cu el la Paris, unde preferă Montmartre-ul. Judecat în comparaţie cu poezia, şi romanul său este o apologie a străzii, a zeflemelii muntene (în sensul caragialesc al noţiunii) ; Arghezi avea dreptate declarîndu-l un fel de Mistral al oltenilor.

Azi, putem cu uşurinţă să caracterizăm cartea ca un roman *social*, ca o frescă a unei epoci şi în plus o compoziţie foarte minulesciană, ca şi romanţele din *De vorbă cu mine însumi*.

Aproape toţi criticii au considerat romanul *Corigent la limba română* o excelentă şi fidelă sursă documentară, privind adolescenţa scriitorului (anii petrecuţi la Slatina, Piteşti şi Bucureşti) şi formaţia sa pariziană ; în cîteva cazuri, din lipsa altor materiale biografice, romanul a suplinit golurile de informaţie. Pentru a evita aceste posibile interpretări, vom urmări în paralel cu romanul biografia mai neştiută a tînărului, aflată fie direct din materiale de arhivă, fie din mărturisirile contemporanilor. Impresia pe care şi-o face orice cititor al cărţii este fără îndoială aceea că viitorul poet simbolist a fost un tînăr superficial, libertin şi chiar lipsit de o axă morală în viaţă. Realitatea e cu totul alta şi cititorul, fie el chiar istoric literar, nu trebuie să încurce planurile. Cu toată încărcătura sa documentară, romanul rămîne roman şi biografia, biografie. Chiar autorul a făcut această delimitare a lucrurilor. Vom urmări mai întîi documentele şcolarităţii care spun şi alte lucruri decît romanul, insistînd şi asupra perioadei pariziene, perioadă în care Minulescu este un membru de cafenea simbolistă, ceea ce nu e totuna cu un „stîlp de cafenea", cum, la o lectură superficială, ar reieşi din roman. Cafeneaua simbolistă era cu totul altceva, după expresia lui Arghezi (vorbind de *Terasa Oteteleşanu*), era „pentru artişti o universitate" (T. Arghezi, *Monumentul lui Iosif*, în *Săptămîna C.F.R.*, an. IV, nr. 3, 20 iunie 1963, p. 1).

În mărturisirile din 1941, referindu-se la repetenţia sa, Minulescu declară : „Şi totuşi să nu credeţi c-am fost un elev leneş".

În anul 1898—1899 repetă clasa a VI-a la Bucureşti. Situaţia la sfîrşitul anului nu e nici acum strălucită, dar este clasificat primul din clasă : Limba română 10 (examen 8), Limba latină 7, Limba elină 7, Limba franceză 9, Limba germană 6, Istoria 10 (examen 10), Filozofie 8, Matematici 8 (examen 7), Ştiinţele naturale 10 (examen 9), Ştiinţele fizico-chimice 9 (examen 8), Desen 9, Canto 6.

Comisia examinatoare, aprobată de minister, era compusă din C. Rădulescu-Motru (Filozofie), sculptorul Valbudea (Desen), Şt. Michăileanu (Lb. greacă), Al. Tzigara-Samurcaş (Lb. germană), Pompiliu Eliade, (Lb. franceză), Gh. Adamescu (Lb. română), Magnus Băileanu (Lb. latină) [1].

În 27 august 1899, direcţia pensionului „Brîndză şi Arghirescu" cere ministerului aprobarea ca elevii care au repetat clasa a VI-a să poată

[1] Datele după Dosarul 251, 1899, fila 189, Arhivele Statului, Bucureşti, fondul Ministerului Instrucţiunii.

da integral şi examenele clasei a VII-a. Ministerul aprobă cererea liceului şi numeşte aceeaşi comisie. Sînt înscrişi la examen 5 elevi; examenul are loc în septembrie. Foaia matricolă a elevului Minulescu Ion ilustrează seriozitatea cu care s-a pregătit: Lb. română 9, Lb. latină 8, Lb. germană, 7, Lb. franceză 7, Istoria 6,50, Matematica 7, Ştiinţele naturale 7, Higienă 8, Filozofie 8, Drept administrativ 8, media de promovare 7,41, cea mai mare din clasă.[1]

În 1899, toamna, Minulescu se înscrie la Facultatea de drept din Bucureşti, unde este coleg cu N. Budurescu, prieten din timpul liceului. „Nu prea se ducea pe la cursuri, şi de citit citea mult, dar literatură, — îşi aminteşte colegul său N. Budurescu[2]. Rezultatul a fost că a căzut la examen şi în iunie şi în toamnă". Dezgustat, acuza profesorii că nu erau capabili să-i inspire dragostea pentru disciplina dreptului. „Numai la Paris se poate învăţa temeinic, zicea el, şi-ntr-acolo trebuia să se îndrepte".

Cunoaştem din romanul său febra pregătirilor de plecare la Paris şi conflictul cu „mama Alexandrina", dar mai aflăm din amintirile colegilor că „studiase" Parisul din descrieri literare, din *Baedeker*-uri, din *Guides Bleus*, din studii de istorie şi geografie.

Alexandrina Constantinescu (mama sa, recăsătorită) vînduse imobilul din Bucureşti, iar Minu, cum îi spuneau acum prietenii, îşi cere partea lui de moştenire, cca 40 000 lei, sumă importantă pentru vremea aceea.

La Paris se înscrie la Facultatea de drept („Ecole de droit") unde este coleg cu Istrate Micescu (piteştean, cu care se cunoştea din liceu), Anibal Teodorescu, mai tîrziu profesor de drept administrativ la Bucureşti şi cu N. Budurescu; locuieşte în Cartierul Latin, într-o pensiune studenţească, în rue des Ecoles, 12. Frecventează cafenelele „Vachette" şi „Panthéon", cabaretul „Noctambules" şi restaurantul „Duval" (unde lua masa). Se mută după un an într-un hotel pe rue Saint-Jacques (*vis à vis* de facultate). Întîmplări reale din studenţia pariziană apar relatate cu multă jovialitate în romanul *Corigent la limba română*.

Mediul acesta de cafenea şi mai ales de baluri şi vizite l-a obligat pe tînărul jurist să-şi comande o garderobă adecvată, impresionînd mai ales printr-un frac de mătase cu monogram şi prin parfumurile exotice

[1] Dosarul citat, filele 246—251; colegii lui Minulescu: Hristodorescu Al. media 5,21; Verra M. — 6,25, Popescu D-tru (Slobozia) — 5,95, Lee I. Albert — 6,95.

[2] N. Budurescu, *Ion Minulescu*, în *Viaţa românească*, an. XXIV, nr. 12, 1971, p. 41.

şi scumpe, după cum îşi amintesc colegii[1]. Captat de viaţa de noapte a cafenelelor celebre (ca „Voltaire", „Café de l'Odéon") sau a cabaretelor literare şi artistice („Le chat noire", „Le perchoir", „La Lune rousse", „Cabaret d'Aristide Bruant" „Moulin de la chanson" etc.). Aici, cîntăreţii (care erau în majoritatea cazurilor şi poeţi) îşi risipeau spiritul şi talentul. Cunoaşte atunci pe şansonetiştii Aristide Bruant[2], pe Vincent Hispa, pe Maurice Legay, pe Xavier Privas[3] şi pe celebrul Paul Delment[4].

Cel mai celebru cabaret artistic din Montmartre, în funcţiune şi în vremea studenţiei lui Minulescu, era „Chat noir", fondat de Rodolphe Salis, în 1881, unde se strîngeau reprezentanţii şcolilor independente ale poeţilor, şansonetiştilor, pictorilor.

În epoca simbolistă, cabaretele pariziene deveniseră instituţii de faimă mondială. Minulescu cunoaşte aici pe Yvette Guilbert (1868—1900), modelul lui Toulouse-Lautrec, şi asistă la spectacolele de „théâtre d'ombres chinoises" ale lui Georges Fragerolle (1855—1920).

Nu lipsea nici de la manifestările altor cabarete mai puţin artistice, ca: „Moulin de la Galette", „Moulin Rouge", „Magic City Tabarin", „Bulier", „La Chauvesouris". În pensiunea din rue des Ecoles cunoaşte pe pictorul Galannis, care-i face un portret expus mai întîi la Salonul de toamnă, unde a obţinut premiul întîi[5]. Portretul îl prezenta pe „Minu cu o panama mare pe cap, într-un fotoliu de răchită, pe un fundal de parc, cu o havană în mîna dreaptă şi cea stîngă rezemîndu-se pe capul unui barzoi (ogar rusesc — rasă de cîini ce erau la modă pe atunci") îşi aminteşte N. Budurescu. Cunoaşte în această perioadă pe Victor Brauner, care-i face şi el un portret (păstrat în casa memorială Minulescu).

În 1903, colegul său de la Facultatea de drept din Bucureşti, N. Budurescu, vine la Paris să-şi dea doctoratul; Minulescu îl primeşte în rue des Ecoles, unde-i rezervase o cameră. Cum situaţia materială a tînărului trubadur se înrăutăţise şi cum viaţa prea libertină din Montmartre începuse să-l obosească, cei doi prieteni se mutară în rue de la Pompe, în cartierul Trocadero. În iarna anului 1903 însă Minu se îm-

[1] N. Budurescu, *art. cit.*, p. 43.

[2] Aristide Bruant (1851—1925), creatorul şansonetei cu subiecte luate din viaţa reală.

[3] Antoine Travel Privas zis Xavier (1863—1927), autorul unor romanţe delicate, de-o virtuozitate deosebită.

[4] Paul Delment (1865—1904) autor de romanţe graţioase, în stil simbolist-parnasian.

[5] Portretul în pastel din colecţia familiei ce se păstrează şi azi („*A mon gus Minulescu*") e al doilea, primul dispărînd fără urmă.

bolnăveşte; timp de o lună şi jumătate a fost îngrijit de studenţii români medicinişti, veniţi pentru doctorate la Paris. În timpul bolii îi crescuse o superbă barbă roşcată. La Paris era pe atunci moda bărbilor roşii, asiriene cum le numea Lovinescu în *Memorii*. Cînd i s-a adus un bărbier, la vederea unei bărbi atît de minunate bărbierul ar fi exclamat: „Nu pot face o asemenea crimă!..."

După puţină vreme, cu nostalgia vechei locuinţe, se mută în rue des Ecoles. Budurescu ne relatează o altă scenă, legată de barba amicului său. Într-o zi a intrat pe uşă un cămătar căruia-i datora o sumă de bani. Văzîndu-l cu barbă, nu l-a recunoscut şi l-a întrebat de Minulescu. Cu o mare prezenţă de spirit îi spune că e frate cu decedatul Minulescu. Drept dovadă îi arată paltonul din cuier cu eşarfă de doliu (tocmai primise vestea cu moartea sorei sale vitrege Zinica).

Dar viaţa pariziană a poetului nu s-a redus numai la frecventarea lejeră şi pasionată a cabaretelor de care a vorbit şi el şi au relatat mai ales prietenii săi. Minulescu vede spectacole, merge la concerte şi la conferinţe, vizitează marile galerii de artă, cunoaşte pictori şi mai ales poeţi, printre care pe simbolistul rezident Jean Moréas, grec de origine, la care este condus de pictorul Galanis; cunoaşte în acelaşi timp pe Paul Fort, care oficia într-un plen simbolist la cafeneaua „Closerie de Lilas".

Chiar dacă nu şi-a susţinut examenele juridice, Minulescu şi-a „susţinut" cu bine examenele literare, citind pe marii poeţi francezi şi belgieni în circulaţie: Baudelaire, Lautréamont, Aloïsius Bertrand, Verlaine, Rimbaud, Jules Laforgue, Tristan Corbière, Emil Verhaeren, Maurice Maeterlinck, Charles van Lerberge.

Diploma de licenţă în drept era un vis al familiei, mama Alexandrina l-ar fi dorit avocat în ţară ca şi Istrate Micescu, colegul şi prietenul său. Firea liberă a lui Minulescu nu putea fi organizată în programe didactice; făcea numai ce-i plăcea; citea. De scris a scris şi în anii parizieni, nu poeme simboliste, ci versuri în care simbolismul era o tentaţie, o undă sonică.

Întoarcerea poetului în ţară (în 1905 primăvara) aducea în cafeneaua literară românească un amestec de ştrengar, de mag asirian şi de farsor; în roman e prins bine acest caracter al eroului. Poezia sa se resimţea mai ales de influenţa simboliştilor decadenţi din primii ani ai secolului şi a şansonetiştilor din Montmartre şi Cartierul Latin. În plin sămănătorism, Minulescu aducea o notă cu totul nouă, o notă citadină.

BĂRBIERUL REGELUI MIDAS SAU VOLUPTATEA ADEVĂRULUI

(1931)

Apare fragmentar în *Adevărul literar şi artistic*, nr. 493, 18 mai 1930, p. 2; nr. 495, 1 iunie 1930, p. 2; nr. 505, 10 august 1930, p. 1; nr. 510, 14 septembrie 1930, p. 1; nr. 513, 5 septembrie 1930, p. 1, 2. Fără modificări esenţiale, Editura Naţională — S. Ciornei tipăreşte textul integral în 1931, 192 pagini. Pe copertă, semnată de Petre Grant, figurează trei ceasornice arătînd ore diferite, aluzie la tema romanului,

La apariţie, chiar un critic generos şi atent cu proza autorului, ca Perpessicius, considera romanul un net insucces literar (*Menţiuni critice*, vol. IV, 1938, p. 180—184). După D. Murăraşu, acţiunea „nu depăşeşte o fantasie superficială" [1].

Şi G. Călinescu are cam aceleaşi păreri, socotind că aici „metoda moftului merge prea departe". Romanul e totuşi savuros, de-o savoare de tip muntenesc, bucureştean, plasîndu-se, cu păstrarea proporţiilor, pe aceeaşi linie cu *Momentele* lui I. L. Caragiale. Dealtfel, în roman este preluată, într-o variantă neocaragelească, *Scrisoarea pierdută*; un ziarist „independent" pledează pentru o doctrină perpetuu aclimatizată şi reaclimatizată în timp a lui Agamiţă Dandanache.

Romanul e o satiră socială îndreptată împotriva moravurilor interbelice din domeniul culturii şi artelor; administratorii artelor erau ignoranţi, ziariştii erau venali şi oscilanţi etc. Minulescu plasează acţiunea chiar la Ministerul Artelor, mediu pe care-l cunoştea bine, funcţionînd aici ca director general aproape trei decenii. Romanul are şi pasaje

[1] D. Murăraşu, *Istoria literaturii române*, Editura Cartea românească, 1941, p. 400.

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origină pînă în prezent*, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1941, p. 618.

ușor de recunoscut ca structură în piesele sale. Bărbierul regelui Midas personaj episodic, desigur simbolic, poate fi apropiat de Don Juan din comedia *Amantul anonim.*

La apariție, Perpessicius spunea că nu avem de-a face cu un roman, ci doar cu „o fantezie în genul fanteziilor epice ale d-lui Ion Minulescu, o construcție arbitrară, în care toate se petrec după legile unei noi mitologii sociale și unde simbolurile și legendele ies din negura veacurilor și din filele cărților, se încorporează vieții de toate zilele, o tulbură o vreme și după un timp sfîrșesc să dispară la fel cu arătările din vis" (Perpessicius, *Mențiuni critice,* vol. IV, Fundația regală pentru literatură și artă, 1938, p. 181).

Bărbierul regelui Midas sau voluptatea adevărului este un roman al Bucureștilor, fără să devină o frescă sau o cronică bucureșteană ca în scrierile lui Cezar Petrescu. Moravurile bucureștene apar aici satirizate ca-ntr-o comedie; căsătoria lui Negoiță Prescureanu este aproape un scenariu dramatic, iar aparițiile și disparițiile personajului simbolizat ca bărbier al regelui Midas sînt un fel de acțiuni egale cu o tehnică de *deus ex machina.* Chiar acțiunea principală a romanului e tratată după o tehnică de comedie cinematografică *avant la lettre.* Acest mod nou de abordare a dus pe unii critici, printre care Pompiliu Constantinescu, să propună un studiu de psihologie literară asupra prozei lui Minulescu, proză egală cu „derivațiile dîmbovițene ale simbolismului francez" sau cu niște „ediții ale «micului dor», îmbrăcate în somptuoasă piele de marochin"; aluzia la maniera antonpannescă, deși ironică, nu era, în fond, lipsită de adevăr. Minulescu ne-a dat o proză cu iz balcanic, în sensul sesizat de Arghezi în comentarea poeziilor minulesciene, o proză a unui București plin de culoare și vervă, oraș incomplet pe plan psihologic, fără Anton Pann, fără toți cei trei Caragiale și fără... Minulescu.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

CUPRINS

SCHIŢE ŞI NUVELE

ROMANE